

fratres cum fratribus, & parentes cum liberis. Sed si qui sunt ex his nati, eorum habentur liberi, à quibus primum virgines quæque ductæ sunt. Ubi manifestum est, Cæsaris mentem non esse hanc, quasi una fœmina denis duodenisque simul nuperit; quod ipse quoque Seldenns l. V. c. 11. credit; sed quod deni quidem duodenique, ubi suam quique uxorem duxisset, eas deinceps inter se communes habuerint, ut qui cum cuique placeret concumberet. Meminit ejus moris, sed minus distincte, Xiphilinus epist. Dionis in Nerone, in oratione Bundoicæ & in Severo. Non ab similia de Sabæis refert Strabo l. XVI. Quæ possident, omnibus consanguineis sunt communia, sed natu grandior dominus est. Una omnibus uxor est, qui prior ingreditur, posito ante januam baculo eum ea congregitur: ea tamen cum grandiore pernoctat: quapropter omnium sunt fratres. Adulter capite plectitur. Adulter vero ex alio genere est. Add. quæ Idem l. XI. de Massagetis & Tapyris tradit. De quibusdam incolis regni Calecuti Ludovicus Romanus navig. l. V. c. 8. Fœmina septenis nubit viris, qui in concubitum noctes alternant. Ubi autem pepererint mulieres prolem, delegant ad quemcunque ex septem conjugibus voluerint, à quarum assertione nulla est provocatio. Paria habet Petrus de Valle Iiner. part. 3. epist. 7. Huc referre possis, quod ex Aenea Sylvio de Lithuanis tradit Joh. Bœmius de morib. gent. l. 3. c. 7. Inter sã matrona palam concubinos habent virorum permisso, quos connubii vocant adiutores: contra pellicatus viris probro datur. Sic è rep. Spartana Lycurgus, referente Plutarcho in ejus vita, conatus est ejicere τὴν κενὴν καὶ γυναικεία ζήλοτυπία, inanem & muliebrem zelotypiam, permissa contra liberorum, eorumque procreationis communicatione inter honestos: d. ridens eos, qui hæc velut seclusa & abstracta à communi usu cædibus & bellis exsequuntur. Nam viro natu grandiori, cui florens atate erat conjux, si quem probum & prudentem adolescentem charum haberet, probaretque, jus erat eam huic jungere, & cum impleta esset egregio semine, sibi vindicare partum. E diverso liberum erat bono viro, si quæ ei casta mulier, quæ elegantes pueros ederet, alteri nupta cordi esset, agere cum viro, ut copiam sibi ejus faceret, atque ita tanquam frugiferum arvum conserere, & gignere liberos probos, qui proborum futuri consanguinei, & propinqui essent. Ante omnia enim non duxit privatos parentum filios Lycurgus, sed communes civitatis. Quare noluit ex turmalibus, sed ex præstantissimis generari cives. Deinde reliquos notavit legislatores oppido insulsos & vanos fuisse, qui canes & equos ad optimos admissarios agant, idque pretio vel gratia contendant à dominis: conjuges vero inclusus, quas ex solis volunt ipsis parere, custodia sepiant, sive amentes sint, sive decrepiti sive valetudinarii. Quasi vero filii, si ex pravis editi sint, non ipsi præcipue, in quorum sunt potestate. & altioribus sint prævi; & contra probi, eam si originem nacti fuerint. Et isthæc acta judicat Φυσικῶς καὶ πολιτικῶς, naturali & civili rationi convenienter. Mentionem quoque ejus legis facit Xenophon de rebus & legibus Lacedæmoniorum. Stoici quoque apud Diogenem Laërtium in Zenone tradebant; uxores apud sapientes communes esse debere, ut quilibet illi congregiatur, quæ sibi prior occurrat. Fore enim sic, ut omnes patrum instar æqua caritate sobolem diligant, utque tollatur adulterii suspicio & zelotypia. Add. quoque Thomas Campanella de Civitate Solis. Neque apud Romanos inusitatum, uxorem alteri velut commodare, ut ex ea liberos tolleret, eamque si vellet, iterum recipere. vid. Plutarchus Numa. Uti Marciam suam Q. Hortensio commodavit Cato. vid. Idem Catone Minore, & Lucanus l. 2. v. 326. Sic lege Solonis, permisso erat, ut puella ἐπιλέγῃ, quam im-

potens cognatus vindicaverat, ipsius cognatis sese posset substernere. vid. *Plutarchus Solone*. Enimvero quin hæc omnia juri naturali repugnent, dubitare fas non est. Conf. *Matth. XXII. 25. seqq.* Nam naturalis & regularis matrimonii finis est certam sibi, & suam prolem quærere. Ad quid in ista eonfusionem suum quis posset agnoscere? Et cum non nisi ex uno eodem tempore foetus queat concipi, nil nisi ut libidini satisfiat, heic quæratur. Adparet quoque dulcissima necessitudinum vocabula hoc modo confundi aut velut aboleri. Nam quod *Plato l. V. de republ.* non vocabula tantum cognationis, puta patris, matris, filii, filiæ, fratris, sororis, sed & officia istis necessitudinibus debita per legem imponere, & ætate superiores pro parentibus, minores pro liberis, æquales pro fratribus haberi vult, id frustra est. Nam nullum patrem habet, qui certum non habet. Bene *Lactant. div. instit. l. 3. c. 20.* *Si omnes omnium, liberi sint; quis amare liberos, tanquam suos, poterit, cum suos esse aut ignoret, aut dubitet? quis honorem tanquam patri deferet, cum, unde natus sit, nesciat? Ex quo fit, ut non tantum alienum pro patre habeat, sed etiam patrem pro alieno. &c.* Et recte quidam miranti, quod apud Lacedæmonios adulteria non audirentur, dixit: ipsa matrimonia adulteria esse, innuens tædum istum morem commodandarum uxorum. Præterea in eo maxime differunt connubia hominum à commixtionibus brutorum, quod uxores maritis fidem dant, de corpore solis ipsis præbendo. Quam fidem si quis maritus ultro uxori remiserit, amittendo adjuutores & vicarios, viri ac mariti nomine indignus est, & decori ordinis in societate humana perturbator foedissimus. Quod si autem legislatori non ferendum videbatur per vetuli mariti imbelliam tæcundum arvum sterilefcere; longe commodius erat medium illi damno avertendo, prohibere inter inerves senes, & juvenculas matrimonium. Zelotypia porro, quæ nulla ob suspecta uxoris facinora animum lancinat, uti stolidissimus juxta & miserimus est morbus: (vid. *Oppianus Cyneget. l. 3. v. 237. seqq.*) ita studium servandi integritatem uxoris, abhorrentiamque subseffores thori admittendi, honestati ac rationi repugnare, nemo sanus dixerit: (vid. *Seneca Herc. Ostav. v. 233.*) adeoque ista uxorum communicatio neque vitiosa Zelotypia tolli poterat, neque honesta debebat. Non etiam crediderim, hac ratione maxima concordia cives ligatum iri, si quilibet de quolibet dicere queat, hoc meum est. Civitates egregiis hominibus potius, quam mancis aut morbidis impleri sine dubio melius est; & fortes creari fortibus, quam languidis frequentius habetur, Sed si vel maxime semper patris robora proles referret; tanti tamen id non erat, ut ideo matrimonii sanctimonia, omnis boni ordinis fundamentum, convelli debeat. Nam huc adferre similitudinem ad missariis equis defumtam, tædus est, quam ut refelli mereatur. Addantur, quæ contra Platonem disputat *Aristoteles Polit. l. 2. cap. 2.* Optime *Idem Polit. l. 7. cap. 16. (21.)* *Ἡεὶ δὲ τὸ πρὸς ἄλλον ὀμιλίας, ἔσω μὲν ἀπλῶς μὴ καλὸν, ἀπὸ μὲν φαίνεσθαι μὴ δαμῶς ὅταν ἡ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἡ πόσις.* Cum alio vero vel alia consuetudinem habere, dum conjuges erunt & vocabuntur, in rebus turpissimis habeatur.

§. 16. Altera polygamie species, & quæ proprie sic dicitur, qua plures uxores uni viro simul junguntur; & olim & nunc plurimis populis fuit usitata. Quid apud Ebræos receptum fuerit, apertissimum est. vid. *Deuter. XXI. 15. XVII, 16. 17.* &

locus

locus *Ambrosii* apud *Gratianum* *caus.* 32. *quest.* 4. c. 3. 7. Sic. 2. *Samuel.* XII. 8. Deus Davidi tanquam insigne beneficium imputat, quod ei complures uxores, & quidem illustres dederit. Et prout tradit *Seldenus de uxore Ebraica* l. 1. c. 9. putabant Ebræi, tot uxores ducere cuique licere, quot vellet; modo ei suppetat, quo singulis victum, vestitum, ac debitum conjugale præstare possit. Ad vitanda tamen incommoda, ex multitudine uxorum provenientia, sapientes ejus populi monebant, quaternarium numerum à nemine, excepto rege, excedendum. Qui contra faciebat, imprudens, & majorum institutis inobediens habebatur. Pontifici autem non nisi unam eodem tempore habendam credebant; etsi priore dimissa aut mortua alteram ducere non prohibebatur. Ast regi ob præceptum *Deuter.* XVII. 17. putabant interdictum supra XVIII. ducere. Quod si autem degerent in loco, ubi monogamia tantum in usu esset, etiam ipsis Ebræis non nisi unam ducendam volebant. Sicut & Judæis sub ditione Romana degentibus interdicta est polygamia, l. 8. C. de *Judæis & cælicolis*. Add. idem *Seldenus de I. N. & G.* l. 5. c. 6. De hodiernis Judæis testatur *Leo Mutinensis in historia rituum Ebraicorum* part. IV. cap. 2. §. 2. eos, qui in oriente habitant, plures ducere adhuc uxores; id quod in Germania non permixtum, nec in usu sit. In Italia autem rarissime, & in eo tantum casu, ubi quis cum priore multos annos sine prole vixit. Ubi monet *Seldenus* d. l. in prima editione fuisse subjuncta illa verba; *indultu tamen Romani Pontificis impetrato*; quæ verba in edit. *Parisiensi* anno 1637. sunt ommissa. De antiquis Germanis *Tacitus*: *Prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur*. Sic *Ariovisto* duæ fuerunt uxores, Sueva una, altera Norica, memorante *Cæsare* l. 1. de B. G. Græci utut regulariter essent monogami; tamen apud Athenienses extabat plebiscitum *Ἀγὴ τ' λειπαυδρεῖν, ζῶαυζήσασα τε τὸ πλῆθος, γαμῆν μὲν αἴσῃν μίαν, παιδοποιεῖσθαι δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας*: ut propter defectum virorum, & ut multitudo hominum glescat, ducere liceat civem, liberos autem tollere etiam ex alia. *Diogenes Laërtius Socrate*. Unde & *Athenæus* l. XIII. c. 1. cum ob institutum *Cecropis* dixisset, non probabile videri, quod quidam scripserant, *Socrati* duas simul fuisse uxores *Xantippen* & *Myrto*; præsertim cum *Comici Poætæ*, in ipsum alias dicacissimi, de ea re fileant, demum addit: *nisi forte peculiare aliquod decretum tum ob hominum paucitatem fuerit factum*. Apud *Gellium* l. XV. c. 2. *μισογονίας*, quæ in *Euripide* deprehenditur, hæc quoque causa allegatur, quod duas simul uxores habuerit, cum id decreto ab Atheniensibus factum jus esset, quorum matrimonii pertædebat. Apud *Spartanos* cum *Anaxandrides Rex* uxorem sterilem nollet repudiare, jussu *Ephorum* aliam fœcundam isti superinducere adactus fuit. *Herodotus Terpsichore*. Romanos monogamos fuisse notissimum est. vid. l. 2. C. de incest. nupt. l. 18. C. ad L. *Iul. de adult.* Et tamen de *Julio Cæsare* refert *Suetonius* c. 52. eum legem voluisse ferre, ut uxores liberorum quarendorum causa, quas & quot vellet, ducere liceret. Sic & de *Imperatore Valentiniano* memorat *Socrates hist. Eccles.* l. IV. cap. 26. eum *Severæ* uxori superinduxisse *Justinam*, forma præstantissimam, legemque tulisse, & in omnibus civitatibus promulgasse, qua cuique permixtum δύο νομιμὸς ἔχων γυναῖκας. *Duas legitimas habere uxores*. Idem refert *Paulus Diaconus* l. XI. Etsi *Zonarus* de binis tantum ipsius uxoribus mentionem facit, de lege fileat. Quia tamen reliqui histo-

rici, *Amnianus*, *Zosimus*, *Orosius*, Patres item Christiani, quid ere connubiali toties disputant, de isthoc factō silent; inde & bigamiam illam, & legem Valentiniani pro fabula habet *Baronius Tom. IV. ad ann. Christi 370. §. 125.* Machometes quoque in nova sua lege polygamiam permisit, astutissime sese accommodans ad ingenium populorum, quos deceptum ibat. Nam Soli propiores plerique in Venerem fervidi: fœminæ autem vel naturali indole, vel ob educationem imperio maritali ita obnoxia, ut ipsarum zelotypia pacem domesticam non magno opere soleat perturbare. Etsi opulentiores apud istos populos singulas uxores singulis ædibus soleant habere inclusas, alii etiam oppidatim suas uxores habeant, ad vitanda jurgia. *Richerius de moribus Turcarum.* Ratio autem hujus instituti, quam tradit *Boccalinus relat. ex Parnasso cent. II. cap. 68.* quod ista inserviat disponendis ad dominatus asperitatem tolerandam hominibus, dum inter plures liberos dispersæ opes familias reddunt debiliores, subtilis quidem est, sed de qua Machometes cogitare non potuit, tanto temporis spatio post ipsius obitum imperio Turcico exorto. Sic quod in India complures reges doctrinam Christianam adspernati sint, præcipua causa memoratur, quod deinceps una uxore contenti esse juberentur. *Add. Abr. Rogerius de Bramin. part. 1. c. 13. & Alexand. de Rhodis itiner. part. 2. c. 11.*

§. 17. Hæc species polygamia, utrum juri naturali repugnet, nec ne, inter eruditos non satis convenit. Nos quæ in utramque partem jactantur, argumenta proponemus, judicio penes lectorem relicto. Qui igitur polygamiam in se juri naturali non repugnare contendunt, ita differunt; finem regularis matrimonii, certitudinem sobolis & mutuam adjutorium, non minus in polygamia, quam monogamia obtineri posse. Quod enim aliqui clamitant; *hoc modo non reciprocari fidem inter conjuges*; id quod tamen ratio dicitur, *cum aliter constare nequeat ratio pacti, & repensatio fidei*; id inane esse. Nam mutuam fidem non in eo consistere, ut præstationes invicem sint æquales. Neque finem matrimonii regularis requirere, ut quemadmodum uxor nemini corporis sui copiam debet facere, præterquam uni marito; sic & maritus non possit alteri fœminæ sese impertiri, præterquam unicæ uxori. Nam certitudinem sobolis, quæ unam fœminam pluribus simul viris misceri prohibet, in viro locum non habere. Neque minus tamen fidem uxori maritum exhibere teneri, quæ spectatur in exhibitione adjutorii, & debiti quod vocant conjugalis. Circa quod posterius cum multas apud nationes viris id roboris sit, ut pluribus fœminis sufficere possint, non querelam posse movere plures, unius viri uxores. Imo si primarium matrimonii scopum spectemus, qui est generatio sobolis, etiam apud sedatæ Veneris nationes id officii apud plures fœminas uni viro implere non adeo supra vires esse; præsertim si fœminæ velint imitari Zenobiam Palmyrenorum reginam, quæ *ne virum suum quidem sciebat, nisi tentatis conceptionibus*, uti loquitur *Trebellius Pollio*. Ergo ex intemperantiæ profluere, quod adeo polygamiam oderint mulieres. Quod si uxor à marito sibi soli corporis ipsius usum fuerit stipulata, sicuti Labanus à Jacobo stipulabatur, ne suis filiabus alias uxores superinduceret, id pactum utique est servandum. *add. l. 121. §. 1. D. verb. oblig.* Ubi id pactum non fuerit, sufficere uxori pro rara parte corpus viri possedisse. *vid. Gen. XXX. 15. 19. Herodotus Thalia: ἐν τῷ Ἐρετρῷ ἡ γυναῖκες φοιτῶσι τοῖσι πέποισι.*

Uxores

Uxores Persarum per vices in orbem apud illos pergunt. Neque injuriam accipere uxorem si aliis quoque suis uxoribus sese impertiat maritus; quia illa nihil juris habet in corpus mariti, nisi quantum ex pacto connubiali sit quaesitum. Atqui heic ipsam non in integrum velut corpus, sed pro rata duntaxat jus accepisse, & ipsam in tale connubium ultro consensisse. Ergo non nisi tunc justam adesse querendi causam, quando maritus fundum alienum arat, incultum familiarem deserit. *Plautus Asinar. act. V. sc. 2. add. l. 13. §. 5. D. ad L. Jul. de adult. & quæ ad eam notat. Grotius in flor. spars.* Nam fere ita honoris avidæ non sunt mulieres, ut æquo animo velint acquiescere illa excusatione, quam *Ælius Verus* apud *Spartianum* adhibebat uxori, de extraneis istius voluptatibus conquerenti: *Patere me per alias exercere cupiditates meas; uxor enim dignitatis nomen est, non voluptatis. Add. Plautus Mercatore act. 4. sc. ult. & Gratianus caus. 32. qu. 6. c. 2. seqq.* Addunt præterea, hoc modo nequidquam ad servilem conditionem redigi uxores: neque in eo flagitium esse, si præ viris inferioris sint conditionis foeminae. Cum ipsa sexus imbecillitas eas sub tutela velut marium vivere suadeat. *Euripides Supplicibus. Πάντα δ' ἀρσένων γυναιξὶ πρὸς ἑστέων ἀνδρῶν ἀποφύει. Omnia per viros agere decet mulieres, qui quidem sapiunt.* Rationes quæ afferuntur de zelotypia, de discordiis domesticis, de odiis novercalibus in ipsa prole continuandis, non efficere, jure naturali polygamiam esse illicitam; sed incommoda quædam domestica eandem comitari, quibus tamen neque ipsum matrimonium, neque secundæ nuptiæ destituuntur, quas nemo idcirco illicitas dixerit. Neque vero hæc incommoda ubique locorum æque deprehendi, sed duntaxat apud illas nationes, ubi erecta nimis sunt foeminarum ingenia, aut ubi obnoxii nimis uxoribus mariti vivunt. Apud multos populos naturali indole, an propter educationem, foeminas maritis addictius parere; (vid. *Benzo. hist. nov. orbis part. 1. cap. 37.*) nec cordato viro inter plures quoque uxores domesticam pacem servare difficile esse. *Dionysii Godofredi ad. l. 7. C. de Judæis & caliculis* rationes qui expenderit, sat leves deprehendit.

§. 18. Ex altera parte urgetur præceptum decalogi de non mœchando, quod nemo unquam dixit aut dicet ad foeminas tantum pertinere. Si ergo ad utrosque conjuges pertinet, maritus committet adulterium, quotiens fidem matrimonii dederit, aut in thorum receperit alteram foeminam, invita ea, cui potestatem in suum corpus fide interposita primum dedit. *Gratianus caus. 32. quæst. 5. cap. 15. 16. 23. Vid. Bæcler. ad Grot. lib. 2. cap. 5. §. 9. His reponit nonnulla Hobbes de cive c. 6. §. 16. &c. XIV. §. 9. quæ alio loco à nobis excutientur. Anton. Mathæus de Criminibus ad L. Jul. de adult. cap. 1. §. 13. negat per polygamiam committi adulterium. (§. 12. negaverat adulterium à marito committi cum innupta.) Adulterium quippe committi cum nupta alteri l. 6. §. 2. D. b. 1. Neque omnem violationem fidei conjugalis esse adulterium. Nam & qui malitiose deserit, qui debitum non reddit, qui non alit uxorem, contra fidem conjugalem facit; nec tamen ideo adulter cluet. Addit, licet iniquum sit, virum ab uxore exigere pudicitiam, quam ipse non exhibeat; non tamen inde effici, æquale utriusque peccatum esse. Quem enim nescire, majorem pudicitiae rationem uxoribus constare debere, qua propter sexus verecundiam, qua propter fædam seminum confusionem, & adulterinorum suppositionem, qua propter dedecus familiaræ, totiusque ci-*

vitatis. Etenim si dedecori habitum, altero parente cive, altero peregrino natum esse, hybridæque olim tales appellati : quanto grandius dedecus, & totius quidem civitatis, si incertum sit, ex adulterio, an legitimo matrimonio cives concepti sint? Sic *Levitic. 18. v. 20. & XX. 10.* adulterium definiri per accessionem ad uxorem alterius, aut violationem uxoris alterius. Nec probabile videri, quomodo lex de non mœchando, quæ lata est populo polygamo, ad polygamiam possit pertinere, ut illa non expressis verbis foret prohibenda. Dicta sacrarum literarum, ubi etiam alicujus uxorem concupiisse adulterium vocatur, quibus innituntur dicta Patrum, allegata *Gratiano cap. 3. 4. & 1. quest. 4. causa 32. & c. 5. quest. 6. causa eadem. c. 4. X. de eo qui cognovit consanguin. uxoris sue.* Perinde esse habenda, atque illa, quibus homicida vocatur, qui fratrem suum odit. Alii ita adversum differunt; dictum præceptum sine dubio viros æque atque fœminas stringere. Non minus quemcunque virum alterius mariti thorum violare non debere, quam uxorem proprii mariti thorum. Sed in polygamia non esse violationem thori. Deinde in aprico esse, eum, qui in solidum uxori corpus suum addixit, fidem violare, si vel scortetur, vel aliam uxorem priori superinducat. At quomodo fidem violasse videbitur, qui uxorem ducendo facultatem sibi reservavit aliam quoque adsciscendi? Neque debitum conjugale subtrahere, qui non nisi partialem velut usum sui corporis addixit. Heic reponitur; *non esse quod credatur unquam hac futurum, ut fœmina hoc consentiat sua injuria; nisi vi metue adacta, aut imbecillitate ac defectu judicii mota, neuro autem ex fonte jus oriri posse.* Verum in hoc aliqui injuriam non agnoscunt. Nam quod jus uni homini in corpus alterius competat, illud ex consensu alterius, & pacto fuisse quæsitam. Igitur si præstetur, quantum pacto fuit promissum, non esse causam super injuria querendi. Neque sequi; si viro in fœminam jus est quærendum tanquam in uxorem, per naturam justii matrimonii non nisi in solidum id quæri potest; igitur vice versa mulieri quoque non nisi in integrum virum jus quæri debere. Sed nec æqualitatem hominum naturalem hoc pacto infringi. Illam enim haudquidquam requirere, ut præstationes mutux inter homines sint æquales. Alias enim juri naturali repugnaret, alios, post antegressum factum humanum, etiam alienum, ipsa nascendi sorte imperio, alios obtequio destinari. Ac in ipso matrimonio neminem sanum æqualitatem hominum eo usque extendere, ut imperium domesticum alternis gerendum velit asserere. Sic circa procreationem sobolis quam facili opera perfungi patrem? Quantos contra dolores, quantas molestias matri exhauriri? In civitatibus ultro irrideri mulieres, si & ipsæ in partem regiminis publici velint admitti : abs quo ipsas hautquidquam per injuriam aut tyrannidem virorum excludi quis dixerit. Sic si quis populus eo sit ingenio, ut additiore velit imperio regi; (quod iniquiores vocant servili modo haberi,) stultè & contra prudentiam regnatricem facere, suavissimam utique juris naturalis sororem, qui plusquam par est fræna eidem velit laxare. Ergo non minus ineptum esse, conditionem fœminarum Asiaticarum miserari, quam rusticorum, aut opificum, quod his durius ævum, quam nobilibus exigatur. Quod maritus non possit honeste consentire in adjuutores thori, aliam esse rationem. Igitur non esse, quod uxor suæ conscientix metuat, si in ejusmodi matrimonium, ubi id publice receptum est, consentiat. Præsertim cum moraliter sit impossibile,

à solis mulieribus publico more firmatam aboleri; si vel maxime vitiosi quid illa haberet; quippe quæ & viribus destituuntur, & à repub. excluduntur, & inter quas non defuturæ sint, quæ in parte amicitia hæreere velint. *Jes. IV. 1.* Ac licet Ethnicorum & Muhammedanorum, (apud quos permissum est quaternas ducere uxores, & tot concubinas, insuper, quot quis possit alere,) exempla eludi queant eo nomine, quod istos in multa capita legis naturalis impingere constet: ingenue tamen illos facere, qui objectionem ex polygamia Patrum veteris fœderis insolubilem fatentur. Denique circa dictum Apostoli, *1. Corinth. VII. 4.* monent, ibi non agi de primario fine & usu conjugii, sed secundo & indirecto, (*Ἀλλὰ τὰς περιερίους* scilicet vitandas.) quo fine cum æque mulieres atque viri opus habeant, humanitatis utique & æquitatis esse, ut non viro solum, sed & uxori consulatur; quo intuitu virum non posse uxori corpus suum denegare. Ex quo tamen non sequi; ergo non nisi uxori se vit potest impertire.

§. 19. Quidquid hujus sit, id sane patet, optimum, & maxime decorum, simulque ad quietem domesticam accommodatissimum esse, unum una vivere contentum; adeoque hoc matrimonii genus sine dubio perfectissimum habendum; cujus leges non minus marito, quam uxori sanctissime observandæ. *Euripides Andromache:* εἰς δὲ πρὶτ' ἀνδίδυμα λείψα ἐπαινέσω βροτῶν εἰδ' ἀμφιμάτρους κέρας. εἴην μὲν οἶκον, δυσμενέεις τε λύπας. Τὼ μίαν μοι σπέρματ' ἔπεισι γάμοις ἀκοινῶντων ὄντων ἀνδρῶν. *Nunquam geminos lectos laudabo mortalium, neque liberos, qui habent diversas matres, litem adium, & iristes dolores. Maritus in nuptiis mihi sit contentus uno lecto viri non communicato. Isocrates Nicocle:* Non potui non vehementer accusare illos, qui ductis uxoribus, & in ita totius vitæ societate partem & conventum non starent: sed dum suis voluptatibus indulgerent, eas offenderent, à quibus ipsi nullare offendi se vellem: cum in aliis contractibus æquitatem colerent, solas conventiones cum uxoribus factas violarent: quæ eo sanctius custodiendæ erant, quanto sunt aliis interiores & majores. *Plautus Mercatore:* Nam uxor contenta est, quæ bona est, uno viro: Qui minus vir una uxore contentus fiet? Accommodari quoque huc possunt, quæ tradit *Plutarchus conjugal. præceptis.* Felem ajunt unguentorum odore ad insaniam redigi. Eodem modo si unguentis mulieres afficerentur, flagitium vique esset, non abstinere unguentis viros, sed exigua voluptatis causa tantam pati illis evenire miseriam. Quando igitur mulieres ad insaniam adigit non unguenti usus, sed maritorum cum meretricibus coitus: profecto injustum est, voluptatis gratia parva tantum doloris ac perturbationis uxori inferre: ac non potius purum intactumque ab omnibus aliis mulieribus ad uxorem accedere. *Clytemnestra apud Euripidem Electra.* Μῶρον μὲν ἐν γυναικίς, οὐκ ἄλλως λέγω. Ὅταν δὲ ἰσχυρῶς τὸ εἶδ' ἀμαρτάνῃ ὡς τις. Τάνδον παρῶσις λείψα, μιμῆσθ' ἰελεῖς γυνὴ τ' ἀνδρῶν, Ἄστερον κτὰ δὲ Φίλον. *Stulte quidem sumus mulieres, non aliter dico. Cum autem hoc stultitiæ vitium mulieri subest & maritus peccat, Domesticum repellens lectum, & imitari vult Mulier virum, & alterum sibi querere amicum.* Sed & illud constat, inter complures uxores fere contingere, ut una eximie diligatur. *Genes. XXIX. Deut. XXI. 15. Esther II. 17. Cant. VI. 7. 8.* Ergo in ipsa multitudinis natura quasi ultro ad unitatem ducit. Huc quoque facit illud *Salustii Jugurth.* Ea necessitudo (generi) apud *Numidas* Maurosque levis ducitur: quia singuli pro opibus quisque quam plurimas uxores, denas alii, alii plures habent: sed reges eo amplius. Ita animus multitudine distrahitur nullam pro se

obtinet; pariter omnes viles sunt. De Parthis in eundem sensum *Ammianus Marcellinus* l. 23. c. 12. per libidines varias charitas dispersa torpescit. Apud *Procopium* hist. Vandal. l. 2. Pro liberis anxii estote, quos unius uxoris necessitas devincta tenet. Nobis quibus vel quinquaginta si opus sit, patenti conjugia, nunquam posteri decerunt. *Claudianus* de bello Gildonico. Connubia mille. Non illis generis nexus, non pignora cura; sed numero languet pietas. *Grotius* de ver. Rel. Christ. l. 2. n. 13. monogamiæ inter Christianos receptæ has affert rationes, ut animus ab uxore in solidum marito datus, æquali retributione pensetur, rectiusque procedat sub una præfide regimen domesticum, neu divertæ matres discordiam liberis interant. Accedit etiam ratio politica; apud plerosque populos cultiores post genus humanum tantopere multiplicatum valens contra polygamiam; quod per liberorum multitudinem nobiles familiæ ad egestatem, modicæ ad mendicitatem sint redigendæ, ac nimia multitudine tenuis plebeculæ civitas oplenda, quæ ubi commode evacuari nequit, (cujus rei non semper occasio est,) mole sua temp. fit pessumdatura. Nam horridus nimis est modus, quo exundans hominum multitudo, ex polygamia proveniens, minuitur in Angolæ regno; ut in America opus facturi vendantur. Imo ne apud Turcas quidem polygamiam tradunt tantopere ut olim frequentari, & intra licentiam lege ipsorum concessam: cujus res causa non tam videtur inolitum apud istos sodomix vitium, quam incommoda polygamiam comitantia.

§. 20. Nec minus acriter disceptatur hæc quæstio, an jure naturali matrimonium sit societas solubilis, adeoque an eodem jure divortia sint licita? Ubi itidem, quid in utramque partem jactari soleat, afferemus, judicio penes eos relicto, qui rationum momenta expendere norunt. Ab initio igitur præsupponitur, id habere quodvis pactum, ut una pars ab eodem non possit discedere, nisi alterius consensu, aut pacto ab altera parte violato. Ergo hoc utique juri naturali repugnabit, si unus conjugum ab altero invito discedat, ubi ab hoc nullum caput pacti matrimonialis fuerit violatum; tantum ut meliorem sibi conditionem paret, aut quia sic placet. Nec trahi huc debet l. 14. D. pro socio. Nam præterquam quod conjugum, qui vel quæ sic destituitur, sine dubio damnum infertur; etiam longe facilius dirimitur societas, quæ rei augendæ causa fuit inita, quam artificissima illa inter conjuges conjunctio. Nam in matrimonio utrique conjugum in alterius corpus jus fuit quæsitum, quod invito auferri non debet. Deinde ut consensu mutuo matrimonia dissolvantur citra gravissimam aliquam causam, indecens utique & noxium est; cum per ejusmodi divortiorum licentiam non possint non & familiæ, & publicus civitatum decor gravissime convelli. vid. *Valer. Max.* l. 2. c. 9. §. 2. Id quod etiam extenditur ad sponsalia, ut nec illa nudo dissenso paciscentium re licet integra rescindantur, nisi gravissima causa incidit, aut ni deficient conditiones, ex quarum existentia validitas pacti suspensa fuerat. Add. *Gellius* l. 4. c. 4. Hinc *Dionysius Halicarn.* l. 2. insigniter commendat institutum Romuli, quo matrimonii per confarreationem contracti vinculum jussit insolubile esse. Ita lex hæc, inquit, mulieres nuptas, quippe quæ non haberent aliud, quo se converterent refugium, cogebat solius mariti se attemperare moribus: viros item sic habere uxorem, ut rem necessariam, nulloque divellendam modo. Ac merito inter præcipuam morum Romanorum corruptellam numeraveris, quod ita levibus aut nullis de causis divortia passim frequentata. *Seneca*

neca de benefico. l. III. c. 6. Numquid jam ulla repudiis erubescit, postquam illustres quadam, ac nobiles femina non consulum numero, sed maritorum annos suos computant, & exeunt, matrimonii causa, nubunt repudii. Sicut & reliqua Saracenorum barbarie dignum; quod uxores illis mercenariae conductae ad tempus ex pacto: atque ut sit species matrimonii, dotis nomine futura conjux hastam & tabernaculum offeri marito, post statum diem, si id elegerit discessura apud Ammian. Marcellinum offeri l. XIX. c. 3. Similia connubia Belgæ in Japonia contrahere, solent, dissolvenda ubi discesserint. Bern. Varenus Japonia, c. 13. Id quod in aliis quoque locis Indiæ fieri fœvit. Inter Persas quoque talia connubia frequentari scribit, Ad. Olearius Iiin. Pers. l. 5. c. 22. & Petrus de Valle Iiin. part. 2. ep. 17. Improbe quoque fit illud, quod perstringit Juvenalis sat. VI. Cur desiderio Bibula Sertorius ardet? Si verum excutias, facies, non uxor amatur. Tres rugæ subeant, & se cutis arida laxet, Fiant obscuro dentes, oculique minores: Collige sarcinulis, dicet libertus, & exi: Jam gravis es nobis, & saepe emungeris, exi Ocyus & propera, sicco veni altera naso. Nam femina cum senium retinet connubia partu, uxorisque decus matris reverentia pensat. Claudian. in Eutropium l. 1. Add. Martialis l. X. epigr. XLI. Et lex Charondæ apud Diodor. Siculum l. XII. c. 18. qua viris & fœminis post divortium ad secundas transire nuptias conceditur, modo non adsciscatur conjux ætate junior, quam absquo vel qua discessum fuit. Quid quod & insignis contumelia habetur matrimonio aliquam ejicere; quam, nisi gravissima subegerit causa, honestæ intulisse indignum fuerit. Quod etiam ad repudia extendi debet. Apud Procopium hist. Goth. l. IV. cum Radigis sponsæ, virgini Brittæ, repudium citra causam in ipsa hærentem renunciasset, ipsa contumelia intolerans in ultionem tota ferebatur. Tanto enim honore pudicitia apud Barbaros colitur, ut femina, de cujus nuptiis actum est, etiamsi corpore sit integro, pro corrupta habeatur. Apud Tacitum A. II. in sacerdotio prælata est Pollionis filia, non ob aliud, quam quod mater ejus in eodem conjugio manebat, nam Agrippa dissidio domum imminuerat. Publius Syrus: Habent locum maledicti crebra nuptia. Mulier, quæ nubit multis, multis non placet.

§. 21. Ulterius igitur dispiciendum, num & in matrimonium cadat, quod omnibus aliis pactis est commune, ut ubi istius capita, saltem primaria, ab altero fuerint violata, pars læsa nanciscatur facultatem matrimonio discedendi. Id quod de essentialibus capitibus tuto videtur affirmari. Scilicet inquit illud ad sobolem procreandam, cui fini necessaria est mutua corporum præbitio. Inde saltem ex mero jure naturali, alter conjugum vinculo liberabitur propter malitiosam alterius desertionem, ut & pertinacem atque ultroneam debiti conjugalis denegationem. Quo posteriori nomine quondam apud Judæos erat actio debiti conjugalis, uti docet Seldenus de Uxore Ebraea l. 3. cap. 6. 7. Lactantius div. instit. l. V. c. 23. Nec aliam ob causam Deus, cum ceteras animantes, suscepto fœu, maribus repugnare voluisset, solam omnium mulierem patientem viri fecit: scilicet ne fœminis repugnantibus libido cogeret viros aliud adpetere; eoque factio castitatis gloriam non tenerent. Add. Gratianus caus. 3. quest. 5. c. 1. seqq. Cui addi potest Plutarchus amatorio. Τὸν Σόλωνα μάρτυρ εἶ γερονταὶ ἦ ρομικῶν ἐμπρόσθετον νομοθέτην, κελύειν μὴ ἔλαττον, ἢ τελεῖ κατὰ μιλῶν τῆ ρομειτῆ πλῆσιάζειν. ἔχ' ἰδονῆς ἐνεκα, ἀλλ' ὡσπερ οἱ πόλεις διὰ ρεῖν ἀπονδὰς αἰανεοῦντάς περὶ ἀλλήλας, ἔτως ἀεὶ βεβλήμεν ἀναεοῦ τὸν ρομικὸν οἶν ἦ ἐκάστω συλλεγομένων ρημάτων ἐν τῆ ταυτῆ φιλοφροσύνῃ.

Et Idem in Solone : Εἰς τὰ πρῶτα συντελεῖ τὸ τρεῖς ἐκάστῃ μὲν ἐν τοῦ χαλεπὸν πάντως τῆ Ἰππικλήρω τ' λαβόντα, καὶ γὰρ εἰ μὴ γίνονται παῖδες, ἀλλὰ ἡμῆ ἕως ἀνδρὸς αὐτῆ πρὸς σωφρονα γυναικῶν, καὶ φιλοφροσύνη, πολλὰ τ' συλλεγομένων ἐκάστῃ δυοῦν ἀφαιρέσει, καὶ τ' ἀφαιρέσει οὐκ εἰσὶν παντὶ πασι δόξα φιλῶναι. *Add. Mich. Montaigne essai. l. 3. c. 5. p. m. 102. 103. Sic ap. Diog. Laërtium in Pythagora refertur*; hunc, cum ad inferos descendisset, vidisse cruciari οὐ μὴ θελοῦσας συνῆναι ταῖς αὐτῶν γυναιξί. *Qui suis uxori- bus congregari nollent. Aristoteles Oeconom. l. 1. c. 4. ἀδικία ἀνδρῶν αἰ ψυχὰς συνείσκει γινόμεναι. Injuriam facit maritus in conversatione cum extraneis. Deinde conjugium ini- tur, ut suam quisque prolem tollat, non adulterinam, non supposititiam. Iosephus archael III. 10. Adulterium Moses omnino prohibuit, felicissimum esse credens, vi- ros circa thorum esse securos, & civitatibus simul ac domibus expedire, filios nasci genuinos. Quin & extra procreationem sobolis honesti viri suam sibi seorsim volunt habere uxorem, ac ne nave quidem onerata ab eadem vectores recipi decorum judicant. Sa- ne nobis tanti non est urbanitatis laus, ut metuamus illud convitium Ovidii Amo- rum 3. & 4. Rusticus est nimium, quem ludit adultera conjux, Et notos moros non satis ur- bis habet. Martialis VI. epigr. 90. Mæchum Gellia non habet, nisi unum. Turpe est hoc magis, uxor est duorum. Add. Abr. Rogerius de Braminibus part. 1. cap. 13. Ergo divortii justa causa erit, si uxor alteri corporis tui copiam faciat, & quidem ultro. Nam quibus invitis illata, eas adulterii nemo jure infimulaverit. Vid. Valerius Maxi- mus lib. VI. cap. 1. §. 2. inter externa. Livius lib. 38. cap. 24. Xenophon in Hierone p. m. 578. lib. 13. §. 7. lib. 39. princ. D. ad L. Juliam de adult. Aesian. V. H. lib. 12. cap. 47. Etsi enim gravius delictum videatur, per violentiam, quam blanditiis & persuasione pudorem expugnare : tamen violento stupro major in- juria inferitur fœminæ, per ultroneum marito. lib. 1. §. 3. D. de servo corrupto : per- suadere plus est, quam compellere atque cogere. Unde adparet, quod adulterium & ma- litiosa desertio ad divortium sufficere judicentur, id non provenire ex peculiari lege divina positiva, quasi istæ duæ exceptiones insolubilitati matrimonii fuerint additæ : sed quia communis pactorum natura est, ut quando unapars conventis non stetit, neque altera amplius teneatur. Et hæctenus quidem, ut non solum læ- sa pars cum perfida conjuge non amplius teneatur cohabitare ; sed & læsæ parti transire ad secunda vota liceat. Quicquid in contrarium jus Canonicum nugetur. Nec tamen difficile est istis sacerdotibus alia via sua decreta eludere, si cui hec gra- tificari placeat, declarato, matrimonium ab initio fuisse nullum; cujus rei va- rios obtentus idem jus suggerere potest. Cæterum etsi liberorum quærendorum causa potissimum matrimonium ineatur; non tamen videtur solam sterilitatem aut infœcunditatem alterutrius, qui alias ad copulam idoneus est, sufficere ad divor- tium; cum fœcunditatem præstare penes homines non sit. Quanquam qui primus Romæ uxorem dimisit Sp. Carvilius Ruga anno A. U. C. 523. eo motus jura- mento dicitur, quod apud Censores singuli cogebantur profiteri, se habere uxo- rem liberorum quærendorum causa. Vid. Gellius lib. IV. c. 3. Valerius Max. lib. 2. cap. 1. Spartæ autem cum Anaxandrides Rex, postulantibus Ephoris, sterilem uxo- rem repudiare nollet, eorundem consilio alteram fœcundam isti superinduxit, apud Herodotum Terpsichore.*

§. 22. Enimvero circa hoc potissimum controvertitur; cum regulariter uxor in continuam cum marito cohabitationem consentiat, pro suis viribus auxilio juxta & conversationis amœnitate marito subventura, simul que familiarem istius directionem subeat; in ejus compensationem maritus vicissim uxori defensionem, honestam tractationem, & quæ sunt alia, debet: (*Homer. Il. 1. ὅστις ἀγαθὸς καὶ ἐχέρον τὴν αὐτῆ Φιλέει καὶ κηδεταί. Quisquis probus & cordatus est suam amat & curat.*) an hujus quoque præstationis violatio enormis sufficientem divortio causam præbeat. Id quod non pauci, si merum jus naturale spectetur; affirmare non dubitant. Cum enim immorigerum filium patri fas sit abdicare, qui saltem naturaliter patri videtur magis conjunctus, quam uxor; cur non possit uxor moribus intolerabilibus, emendationisque impatiens tanquam rebelle familiæ membrum domo ejici? Præsertim cum nimis quam verum sit illud *Fulgentii Mythol. l. 1. Conjux quantum jure conjunctior, tantum est aut morum dulcedine mellea, aut felle malitiæ toxica: est quippe aut perpetuale refugium, aut perenne tormentum. Simonides. Γυναικὸς ἄδεν γρημὴ ἀνθε λήϊζεταί. Εὐδλῆς ἀμεινον, ἔδε εἰζον κακῆς. Vir bona uxore nihil possidet melius, nec mala pejus. Euripides Oreste. Γαίμοι δὲ ὅσσις μὲν ἐν καδέσσοι, θεοτῶν μακάρον αἰῶν, οἷς δὲ μὴ πίπιθσιν ἐν, τὰτ' ἐνδον εἰσπίτε ἦραζε δυσσοχεῖς. Nuptia quibus bene constituta sunt, iis Felix exigitur ævum: quibus autem non cadunt bene, Illi pariter domi & foris sunt miseri.* Contra si sævis modis juxta rationem uxorem tractet maritus, neque ipsi quæ matronæ debentur, exhibeat, sic ut non tam comparem quam importunum sese hostem ferat; omnino æquum videri; ut ista sibi divortio consulere possit. Add. lex Theodosii l. 8. C. de repudiis. Ubi tamen scrupulus oritur, an jure naturali propter intolerabiles mores sævamque tractationem fas sit vinculum conjugale plane abrumpere? & an ad reliqua officia matrimonii possint continuari, puta propagatio sobolis, utut cohabitatione continua & familiari abrupta? cum prius pactum, ad propagationem sobolis tendens, videatur essentiale, alterum adjectum duntaxat. Ubi hoc patet, posse inter eosdem plura iniri pacta hac lege, ut licet unum fuerit violatum, reliquis tamen adhuc stetur. Quin & iniri potest pactum, pluribus capitibus constans, hac addita clausula, ut licet ab uno capite fuerit discessum, in cæteris tamen explendis pergatur. Hoc modo si matrimonium fuerit initum, fieri videtur posse, ut, licet uxor ad cohabitationem continuam importunis moribus seipsam reddiderit ineptam, præstationem tamen ejus debiti, quod ad prolem procreandam pertinet, continuet. Sed quia non est probabile, ad hocce debitum sese far commodam præbituram, ejus conservatio fuit intolerabilis; aut aliquem non penitus averfaturum corpus, in quo tam tetricus hospes stabulatur, cum vix quispiam optet prolem tollere ex ea, quam odit: inde regulariter uno eodemque pacto, & de præbendo corpore, & de conversatione familiari inter conjuges convenitur; & sic hæc ita mutuo velut implicita sunt, ut cum uno alterum quoque simul abrumpi videatur. Inde juri naturali repugnat, ob mores intolerabiles, & nimiam sævitiam conjuges separare à consortio mentis thori que salvo tamen vinculo matrimonii, quo de alia conditione sibi prospicere prohibeantur. Nisi forte ad tempus & in vicem castigationis ea separatio sit injuncta, frangendæ pertinaciæ, & ut penitus exploraretur, an aliqua morum emendandorum spes sit. Absurdum quippe est dicere; vinculum pacti adhuc subsistit; & tamen

nulla

nulla pars ejus debiti, quod ex eo pacto fluit, præstari potest aut debet. Et licet daremus, partem illam, penes quam culpa diffidii hæret, fortasse hoc modo recte plecti: parti tamen innocenti fit injuria, quæ alienum luere peccatum cogitur, & ad cælibatum sibi fors molestissimum aut intolerabilem adstringitur. Et hæcenus naturaliter utriusque conjugis conditio par esse videtur. Inde *Plutarchus in Romulo* legem hujus *σφοδρον* duram vocat, quæ mulieri à viro vetat divertere, aut viro permittit illam repudiare *ἢτι φαρμακεία τεκνων, ἢ κληδων ὑποβολῆ, καὶ μοιχοθυσίαν*, propter veneno sublato liberos aut suppositionem clavium, (etsi *Xylander* legere malit *παιδων*) aut propter adulterium. *Euripides Andromache*. Idem tamen jus habet vir, & mulier injuria affecta à viro: sic etiam vir cum habet in adibus mulierem impudicam. Et huic quidem viro magnum robur est in manibus. Huic vero mulieri in parentibus & amicis res sunt posita. Sicut apud Athenienses lege Solonis tam vir uxori, quam uxor viro nuncium poterat remittere, quam in rem etiam diversa erant vocabula prodita. Si enim vir repudiaret uxorem, vocabatur *δοπιμπή*; si mulier à viro discederet, dicebatur *δωπλεψίς*. Scilicet sponsa deducebatur in domum viri, unde ipsa non poterat *δοπιπέωψη ἢ αὐδρα*, & adibus eum ejicere: poterat tamen eundem *δωπλείψη*, & alio ab eodem discedere. Id tamen monendum, quamcunque ob causam divortia in aliqua civitate tolerantur, præstare illa, fieri causa judici adprobata, quam ut foli conjugum conscientia res tanti momenti permittatur. Ratio enim, quam *Bodinus de Republ.* l. i. c. 3. in eo contrarium adfert, quod hoc modo alterutrius conjugum existimatio lædatur, satis valida non videtur. Add. quoque *Plato de LL.* l. XI. p. m. 474. & *Charron de la Sageffe* l. i. c. 46. n. 12. & *Seldenus de I. N. & G. l.* 5. c. 7.

S. 23. Sed circa legem divinam, primævam aut per Christum repetitam, major est difficultas. Ubi illud constat, Judæos credidisse divortia lege divina *Deuter.* 24. non permittit solum, sed & præcepta fuisse, ubi marito uxor displicuerit. Quin & ob sterilitatem utique debuisse aliquem uxorem dimittere, colligi potest ex *Philone Judæo de specialibus legis*: *Qui puellas duxerunt incerti de futura fecunditate, si sterilitate tandem deprehensa non eis renunciant, & res suas sibi habere, agereque sinunt, merentur veniam, quia viti diuturna consuetudine, amoreque mutuo non valent vim inferre suis affectibus, impressis jamdudum in animum. Qui autem feminas comperta sterilitatis expectant ad conjugium, suum hircorumque more quærentes solam venerem, in impiorum album adscribantur, ut Deo repugnantes, cui hominum genitura cura est.* Neque dubitari debet, eadem isti genti frequentata fuisse, ut in historia ejusdem sacra & profana per annos plusquam DCC. nulla aut rarissima ejus rei exempla memorentur. Nam in annales non solent referri facta communibus moribus congruentia, sed tantum quæ singulare quid videntur continere. Imo apud *Jesai.* l. i. & *Jerem.* III. i. 6. in taxandis populi peccatis adhibentur similitudines à divortio petita, tanquam ab actu in vulgus notissimo. Inde & *Josephus archæol.* l. XV. c. 9. tanquam inusitatum, & à communi jure discrepans annotat, quod Salome libellum repudii miserit *Costobaro* marito suo, *Idumææ* & *Gazæ* præfecto; cum alias moribus Judæorum non liceret mulieri sponte à viro divertere, nisi ab eo dimissæ: excepto, si quis uxorem à se in primo concubitu virginem non deprehensam fuisset calum-

calumniatus. Hinc enim liberum erat abire an manere apud virum mallet; etsi marito, si ipsa vellet, eam retinere utique necessarium erat, teste *Philono Iudæo de specialibus legibus*. Idem *Ioseph. l. XVIII. c. 7.* narrat de Herodiade Aristobuli filia, quam reprehendit Joannes Baptista *Matth. XIV. Marci VI.* Verum isthanc divortiorum licentiam à Salvatore nostro penitus sublatam plerique Theologi asserunt ex *Matth. V. 32. XIX. S. Marc. X. 4.* Ubi *Grotius l. 2. c. 5. §. 9.* addit, semper quidem ab initio DEO placuisse, ut matrimonium esset perpetuum: sub veteri tamen fœdere homines non fuisse ad hoc obligatos. Verum sub novo fœdere Christum id, quod ante erat convenientissimum, Deoque gratissimum, expressâ lege sanxisse. *Seldenus tamen de uxore Ebræa l. 3. cap. 22.* dictum Christi sic explicat: eo seculo inter Judæos fuisse duas sectas, unam Sammæanorum, Hillelianorum alteram. Priorem putasse, non licere ab uxore divertere, nisi in ea fuerit deprehensa aliqua fœditas: hos autem statuisse, ob quamcunque displicentiam licite uxorem dimitti. Christum igitur inter dissidentes sectas velut arbitrum captum pro Sammæanis pronunciasse; fas scilicet non esse ita temere abrumpere societatem ab ipso Deo institutam, nisi turpis aliqua causa, quam Ebrææ linguæ genio *πopeiav* vocari solenne est, subigat. Vid. *Valerius Maximus l. 9. c. 2.* Addit, ne inter antiquissimos quidem Christianos divortia penitus fuisse illicita extra causam adulterii, id quod constat ex *l. 8. C. de repudiis*, ab Imperatore religiosissimo lata. Donec Pontificum superstitione, & iniquitate connubii vinculum utroque vivo insolubile declaratum fuerit. *Buxtorfius de Sponsal. & Divortis* contra Judæos plerosque ostendit, in verbis Moysis *Deuter. XXIV. 1. 2. 3. 4.* unicum tantum contineri præceptum, nempe ne quis, quam semel repudiavit mulierem, in thorum denuo recipiat. Ipsum autem morem uxores dimittendi eo loco à Mose neque adprobatum, neque diserte improbatum, sed velut in medio relictum. Quem dum Salvator noster ob duritiam cordis illis indultum pronunciat, satis patere, eam permissionem Mosaicam non significare adprobationem, sed nudam tolerantiam & conniventiam, à pœna in foro humano duntaxat liberantem. Addantur omnino, quæ prolixè disputantur à *Grotio ad Matth. cap. V. v. 31. 32.*

§. 24. In primis valde fudat, domestica fortasse calamitate irritatus, *Joannes Miltonus*, peculiari libro *de divortis*, ut probet, etiam per principia religionis Christianæ mores intolerabiles, ac disparitatem & renitentiam animorum inter conjuges sufficientem esse divortii causam: imo si qui tam male comparati deprehendantur; omnino separari debere. Cujus præcipuas rationes recensere divitiarum non erit. Initio igitur præsupponit, *ex verbis instituti divini matrimonii adparere, nobilissimum scopum, quem Deus ob oculos habuerit, fuisse commodam & amicabilem conversationem viri cum muliere, medendis vitæ molestiis: propagationem generis, ejus insequentibus demum verbis mentio fit, finem esse matrimonii, qui priori dignitate cedat.* Quæ quidem hypothesis nobis falsa videtur. Neque enim separati sunt fines, quando Deus Adamo vult creare & adjungere adjutorium, & dein crescere ipsos & multiplicari jubet; sed per posteriora verba fructus potissimus, secundante benedictione divina ex adjutorio illo mutuo proveniens, describitur. Et sane si jucunda conversatio primarius Dei fuerat scopus quid opus erat diversitate sexus? Nam si removeas procrea-

tionem sobolis, & quam isti promovendæ diverforum sexuum conjunctioni natura velut adpersit jucunditatem; melius viris inter se erat conventurum, & præstabilius inter se adjutorium iidem exhibere poterant. Inde pueri, antequam stimulos venereos sentiant, & senes emeritorum stipendiorum magis conversatione sui sexus, quam foemini capiuntur. Et nescio quas delicias conversationis somniat *Miltonus*, sibi que ipse deformat ideam mulieris, viri sapientis, & literati genio potissimum congruentis, quæ studiorum sese consortem ferre queat, aut meditationibus festum argutis jocis recreet, curisque ac tristitia correptum eleganti oratione erigat. Enimvero uti voluptatem animi corporis titillatione infinitis modis potiorum nemo sapientum abnuerit; ita cum tam pauca dentur foeminae, in quas sublimior ista sapientia cadit, pauca invenies matrimonia virorum sapientum; quæ ex ea causa non possint dissolvi. Quin si quis eo sit animo, ut procreationem sobolis in postremis ducat, & nullos sentiat stimulos, qui non nisi per foeminas demulceri possunt; illi autor fuerim, ut à ducenda uxore omnino se absteineat. Nam vulgo foeminis ejusmodi hominum sapientia est invisissima; quas & vicissim enervibus istis, & morosis parum esse amabiles haut quidquam mirum est: Denique quicquid dissimulent isti homines, quare foeminae potius, quam viri amici conversationem in vitæ solatium institutam arbitrentur, nullam possunt afferre rationem, quam quia singulari inclinatione, ex differentia sexus resultante, mares ac foeminas invicem natura conciliavit. Satius ergo fuerit, minus alte philosophari & communi mulierum genio considerato, profat commoda compare habere foeminam, quæ in generanda & educanda sobole, simulque capeffenda curæ domesticæ parte viro operam præstat; ut ut de cætero circa meditandam sapientiam parum adjumenti queat afferre. Nec plane de nihilo est, quod *Juvenalis sat. VI.* dicit: *Non habeat marona, tibi qua juncta recumbit Dicendi genus, aut curtum sermone rotato Torqueat enthymema, nec historis sciat omnes. Sed quadam ex libris & non intelligat. odi Hanc ego que repetit, volvitque Palæmonis artem, Servata semper lege & ratione loquendi. Solæcismum liceat dixisse marito.* De Brachmanibus refert *Strabon. l. 15.* eos cum uxoribus non philosophari, ne si improba sint, aliquid quod efferrî nefas sit, in profanos efferant: sin proba viros relinquunt. Nam qui voluptatem ac dolorem; vitam ac mortem æque contemnit, subditum se esse non patitur. *Euripides Hippol. Coron. Μη ἐν ἐμοῖς δόμοις εἶναι φρονέουσι πλείον, ἢ γυναῖκα χεῖν. Ne talis domi mea sit, quæ ultra quam deceat mulierem sapit.* Circa *Ipsius* porro argumenta in universum est observandum, illa nihil efficere, siquidem liquido constat, Christum nullam præter adulterium causam ad divortium voluisse sufficere. Heic enim obtinebit illud vulgare: durum quidem, sed ita lex scripta est. Sicuti nec humanæ leges statim abrogantur, quæ in universum reip. salutares deprehenduntur, licet uni vel alteri incommodi quid inde proveniat; quod pro fatali calamitate est habendum. Ergo hoc tantum efficit *Miltonus*, ut, siquidem dictum Salvatoris aliam ferat interpretationem, mansuetudini doctrinæ Evangelicæ convenientius videatur, molliorem, quam qui vulgo receptus est, sensum sequi. Huc autem tere redeunt *Ipsius* argumenta Disparitatem animorum, pervicaciam ingenii, societati cum certo aliquo homine colendæ ineptam, & corrigi nesciam, quæque præcipuum matrimonii bonum, adjutorium & recreationem intercipit, longe gra-

viorem esse causam divortii, quam est naturalis defectus, aut morbus, aut corporis aliqua tæditas, ob quam tamen Judæis divortia quondam permiffa. *Denter. 14.* Nullam præterea societatem ligare socios, contra primarium scopum institutæ societatis, aut contra intentionem, & spem utriusque, aut alterutrius societatem ineuntium. Jam autem Deum voluisse viro adjungere adjutorium, non domesticum tortorem, subsidio futurum non in sola procreatione sobolis, sed & in ejusdem educatione, & totius vitæ consortio; quem finem utique intolerabilis ingenii morumque asperitas perimit. Absurdum videri, quod, cum jus Canonicum frigiditatem ad matrimonium dissolvendum citra scrupulum declaraverit sufficientem, morum adeo nullam rationem habuerit: præsertim cum illa statim possit deprehendi; hi vero ad tempus alta dissimulatione obtegi soleant, quousque miser in casses sese perrumpi nescias induerit. Esse contra legem caritatis, esse plenum inhumanitatis, ullo modo adstringere hominem miseris non nisi morte finiendis; quibus citra duram illam legem positivam facillime adhiberi poterat remedium; cum ipse Deus in ferendis suis legibus imbecilitati humanæ sese videatur accommodasse. Sacras literas inter alias rationes matrimonium suadere propter declinandas tentationes, ex incontinentia vitæ provenientes. At qui in matrimonio suo nihil invenit, in quo animus possit adquietescere, cui per uxorem perpetua tædia moventur, illum longe gravioribus agitari tentationibus, quam si in cælibatu substitisset. Nam & animo semper male esse; & quia uxor displicet, alibi libidines prorumpere gestire. *Maimonidem* inter rationes legis de divortiiis hanc quoque ponere, ut in singulis domibus pax & tranquillitas eo melius conservetur. Sicuti & *Bodinus de rep. l. 1. cap. 3.* lege illa divina de divortiiis nullam sanctiorem esse, ait, posse sive ad fœminarum superbiam, sive ad maritorum iracundiam coercendam. Quæ ratio cum æque jam in Christianos, quam olim in Judæos cadat; non videri verosimile, Deum illos, quam hos, duriori jugo voluisse adstringere. (Sic de Japoniis refert *Bern. Varrenius descr. Japon. c. 12.* Divortia in ea gente esse frequentissima, etsi nobiles fastiditam uxorem in ædibus retineant, & de necessariis rebus eidem prospiciant. Atque hinc fœminæ annuntur omni studio maritorum suorum mores cognoscere, quo hisce cognitæ ea faciant, quæ grata & jucunda illis sint, nihilque eorum omitant, quæ ad animos istorum sibi divinciendos possint facere. Quin & alienatis abs se non querelas movere, & dolorem dissimulare, quo dulcedine conversationis & inserviendi promptitudine amorem ejus sibi rursus concilient.) Mandari nobis in sacris literis, ut removeamus à nobis omnia impedimenta pietatis; inter quæ vel præcipuum est morositas focii, quem nullo modo queas corrigere, aut amoliri. Naturæ repugnare, animos invicem conciliari nescios insolubili vinculo copulare. Insidias vitæ structas ad divortium sufficere Imperatores Christianos judicare. At qui quam multis perpetuas illas offensas vitam abruptisse? Denique matrimonium esse societatem inter homines. Atqui societates humanas, cum vinculo morali contineantur, utique magis animorum, quam corporum combinatione constare. Alias enim nihil restare, nisi corporum commixtionem plusquam belluinam; cum in multis quoque brutis aliquod instar benevolentiae inter compares cernatur. Quando igitur animus debitam conjunctionem quam in matrimonio quærit, non invenit,

tam male comparatum par potius in carcere, quam in societate humana vivere. Et cum vota etiam juramento sancita, inepta, aut in præjudicium tertii tendentia solvi possint; quare non & fœdus connubiale? Frustra regeri, infaustra matrimonia à Deo imponi exercendæ virorum patientiæ. Nam & morbos & alias calamitates divinitus immitti, quibus tamen ut humanis remediis resistatur, non esse interdictum. Multa deinde disputat de permissione divortii apud Judæos. Si enim, infert, in sua natura adulterium sit, repudiatam iterum alii viro nubere, aut post repudium aliam uxorem ducere, sequi; Mosen adulterium velut sancita lege autorasse. Id quod tamen de ista lege, quæ Deum autorem habet, cogitare absurdum esse, atque impium. Arguit quoque eos, qui dispensationem divinam circa Judæos intervenisse arbitrantur. Ubi monet, dispensationem dici vel proprie, vel improprie. Hanc esse singularem & exceptivam legem, quæ à generali quis lege ob justam & æquam causam eximitur, qualis est *Numer. IX. 6. seqq.* Item lex de ducenda fratris sine prole defuncti uxore Proprie dictam dispensationem duntaxat locum habere in casibus peculiaribus, & raro contingentibus, quique ideo in lege exprimi non solent, sed caritati & prudentiæ judicium relinquuntur. v. g. quod Davidi licuerit vesci panibus propositionis, urgente fame. Sic ut hæc dispensatio nihil sit aliud, quam interpretatio legis ex æquitate. (Ubi patet, confundi ab Ipso dispensationem cum æquitate, quæ multum differunt. Quod si quis tamen in divortii Judæorum dispensationem intervenisse velit defendere, ei probandum fuerit, tunc extitisse generalem legem circa insolubilitatem matrimonii ex causa morum; quam legem vel naturalem fuisse oportet, vel divinam positivam. Nam circa verba illa, *Et erunt duo in una carne*, nonnulli monent; indicari quidem arctissimam societatem, & quam temere dissolvi neque decorum humano generi, neque utile fuerit. Inde tamen non sequi, eam societatem non posse dissolvi ex causis matrimonii naturam & finem subvertentibus. Sicuti non sequitur: Deus conjuges jungit; ergo non est in arbitrio hominum, quis cui conjungi velit, aut non debet pactum inter conjungendos intercedere. Sed potius ita inferri posse: Deus jungit conjuges interveniente pacto; igitur ipsos non vult dirimi, nisi pactum illud fuerit violatum. Hinc inquit *Idem* in sententiam eorum, qui dicunt; divortia lege divina permessa duntaxat, non adprobata. Id quod ille putat in Deum irreverens esse; cum signum sit infirmitatis in rectore, si subjectis quid permittat, quod ipse non probat. Et quare, cum tam multæ nationes Christianæ à multis seculis huic se legi potuerunt accommodare, sola Judæorum *σκληροκαρδία* non potuerit? Ad verba illa, *ab initio non erat sic*, aliqui sic differunt; in statu innocentie mores hominum fuisse commodiore, quam ut tantis dissidiis occasio posset præberi. Igitur signum esse imperfectionis humanæ, quod ad remedium divortii inter conjuges sit decurrendum. Denique illorum taxat sententiam, qui divortia Judæis permessa asserunt, quod in Ægypto illis adsueverint. Nam tunc maxime opportunum tempus fuisse Judæos ista dedocendi, cum sensus jugi Ægyptiaci adhuc recens esset. Et ideo tam accuratas circa vitandam idololatriam leges latas, quod eandem inter Ægyptios quotidie vidissent exerceri. Sed ista quidem nos in medio relinquitur.

§. 25. Inter illos porro, qui recte inter se matrimonium sunt contracturi, jure naturali

rali requiritur & aptitudo physica, & habilitas moralis. Per illam intelligimus ejusmodi constitutionem corporis, per quam idoneus quis sit ad assequendum primum matrimonii finem, qui est sobolis procreatio. *Zosimus* l. V. *παρ' ἡλικίαν εἰς μίξιν ἐπιδύναι, φύσεως ἀδύνατον ἔτερον ἵνα*: immaturam maritali consuetudini tradere nihil aliud; quam natura injuriam facere, dicit. Unde frustra ad matrimonium adspirant, qui impotentia perpetua & incurabili laborant, spadones præterea, & similes. Nam sine dubio legi naturali repugnat, quod spadones in Ægypto conjuges sumere solebant, ut non omnis voluptatis in venere expertes; quod tradit *Grotius ad Deuter.* c. 23. v. 2. argumento *Genes.* 39. v. 1. Quo loco quæri posset, num matrimonium proprie vocari queat, quando elumbis senex vetulam effœtam ducit? Equidem *Dionysius* apud *Plutarch.* in *apoph.* matri effœtæ, cum marito sibi dari peteret, respondit: τὰς μὲν τῆς πόλεως βιαιοῦσιν νόμος δύνασθαι, τὰς δὲ τῆς φύσεως μὴ δύνασθαι. Se quidem vim inferre legibus civitatis posse, legibus natura non posse. Adplicari huc etiam potest illud *Quintiliani declam.* 306. Est quadam & nubendi impudicitia. Apud multos quoque obtinet illud *Ejusdem declam.* 2. Genus in firmissima servitutis est senex maritus, & uxoria caritatis ardorem flagrantius frigidis concipimus affectibus, *Conf. Valer. Max.* l. 7. c. 7. §. 4. In plerisque tamen civitatibus ejusmodi fenum matrimonia tolerantur, cum saltem alter finis, nempe adjutorium mutuum utcumque heic obtineri queat. vid. l. 27. C. de nuptiis. Quæ fortasse non incommode vocare possis honoraria: eo sensu, quo honorarii quandoque dicuntur, quibus titulus muneris sine functione datur. Apud *Suetonium Nerone* c. 35. uxoria ornamenta vocantur, eo sensu, quo triumphalia ornamenta dici sueverunt. Quo referre possis cohabitationem *Abisagis* cum *David* 1. *Regum.* I Et si pro vero matrimonio id habuisse videatur *Salomo*, qui *Adoniam* ejus nuptias petentem occidit, velut ducta regis vidua plusquam civilia agitare; & quod moribus ejus populi nefas esset viduas regum ducere. *Grot.* ad 1. *Reg.* 11. 17.

§. 26. Istud ex natura pactorum in universum circa matrimonium quoque præsupponitur, quod, dum id contrahitur, sufficiens usus rationis adesse, nec minus abesse debeat error, substantiam ejusdem tangens. & metus injustè incussus. Circa hunc in legibus *Ebræorum* civilibus id peculiare erat, quod si sponsa vi aut metu coacta fuisset, irrita forent sponsalia non item si sponsus coactum se diceret; quoniam neque de vi eidem illata, neque de ipsius metu æque præsumebatur. Et repudiare eandem pro arbitrio poterat, si conditio displiceret. *Selden.* de uxore *Ebræa* l. 2. c. 4. Sic si error versetur circa objectum consensus, seu personam, aut circa qualitatem, quæ vel ipsum matrimonium spectat, vel cui tanquam conditioni consensus fuit superstructus, præfertim tibi ab altera parte fraus intervenerit, irritum esse contractum matrimoniale patet. Unde si quæ pro virgine se gerebat, post deflorata fuerit deprehensa, etiam jure divino non tantum licite repudiabatur, sed & pœnæ insuper erat obnoxia. Et si de flore virginitatis multis antiquorum barbarorum exigua cura. Videatur de moribus *Balearium* *Diodorus Siculus* l. V. c. 18. *Armeniorum* & *Lydorum* *Strabo* l. XI. *Babyloniorum* *Herodotus Clío Thracum Idem Terpsichore.* *Adyrmachidarum* & *Nasamonum Idem Melpomene.* Sordide quoque *Aristippus* apud *Diogenem Laertium* l. 2. Addantur, quæ *Boxhornius* commentatur ad *Suetonii Caligulam* c. 40. in fine *Justinus* l. 18. c. 5. n. 4. *M. Paulus Venetus* l. 2. c. 37. de incolarum provinciae *Tebeth*, & d. l. c. 39. provinciae *Caraiam*

raiam moribus. Similem fœditatem apud Phœnices abrogavit Constantinus Magnus. *Sozomenus hist. Eccles.* l. 1. cap. 8. & l. V. c. 9. Sic si quis pacto connubiali hanc clausulam expresse inseruerit; ea lege sibi aliquam fore uxorem, si nobili sit genere, si tantum dotis attulerit; utique non prius ad matrimonium consummandum tenebitur, quam illa conditio adpareat. Quod si quis tamen, neglecta inquisitione in conditionis istius existentiam, matrimonium consummaverit, videbitur tacite isti conditioni renunciassse; adeoque si quæ sperabantur, deinceps non repræsententur, haudquidquam sufficiens divortio præbetur causa. Nam non ita fuerat contractum; repudiabo te, si tantum dotis mihi non attulerit: sed ita; non ducam te. Quæ diversa plane sunt. Adeoque si cui circa matrimonium ineundum præcipua dotis cura est, stulte facit, si nuptias consummaverit, antequam super eadem sibi satis caurum sit. Præsertim cum multi, qui nuptias conciliant, expriment illud *Libanii progymn.* ὁ ἢ πολλὰς ἢ καλὰς μελετήσας λόγους, ἔ τὰ ὄντα ἀφαιρῶν, ἢ τὰ ὄντα προσθεῖς ῥᾶτι συνωπλή τῶ ἄλλῳ. *Meditatus adveniens cum multis elegantibus verbis, quæque adsunt auferens, quæque absunt addens, facile gentes conciliat.* Multo minus vel dissolvere nuptias licebit, vel earum rite pactarum consummationem detrectare, si quis non expresse de certa dote convenit, sed tacita duntaxat spe sponsæ suæ opes non investigatas devoravit. Inde recte Ephori multarunt eum, qui superstitis adhuc Lysandri filiæ fidem conjugii dederat, post cum ille mortuus pauper inveniretur, eam ducere recusavit. apud *Aelianum* V. H. l. VI. c. 4. Et hæc quidem jure naturali obtinent. Nam leges civiles prohibere possunt, ne ejusmodi clausulæ, ad matrimonium directe non facientes, ejusdem consummationem suspendant.

§. 27. Moralisabilitas matrimonium contrahendi deficit illas, quæ jam alteri viro sunt nuptæ. Nam jus mariti prioris in eam fœminam tam diu durat, quamdiu eidem non renunciaverit. Unde non illicitum solum, sed & irritum matrimonium est cum nupta, & à priori viro nondum rite soluta, quia & potestas novum ineundi matrimonium deest fœminæ adhuc alteri marito adstrictæ, & tota cohabitatio instar continui adulterii habet. Sic & ubi polygamia est prohibita, vitiose matrimonium contrahit vir, uxori jam alteri alligatus. In lege Ebraica nefas quoque erat in matrimonium denuo adsciscere eam, cum qua quis semel divortium fecerat. *Deuteron.* XXIV. 4. Cujus ratio sine dubio fuit, ne divortia temere & ob quamcunque offensam frequententur, si nulla spes semel domo ejectam recipiendi, ubi iræ impetus deferbuisset. *Grotius ad d. l.* hanc rationem affert; *quia speciem habet uxoris alteri in usum data; omniaque leocinia eo velo obtegi potuissent.* Alii tamen putant, licuisse reducere dimissam, antequam alteri denuo nupsisset, ex *Jerem.* III. 12. In *Alcorano* licet reducere etiam ter dimissam, sed ita, ut ter repudiatam recipere non liceat, nisi alius eam duxerit & repudiaverit. Quod tamen parum honorificum esse, colligitur ex responso, quod Amurathes Temiri dedit: *Si non veniat, quemadmodum minuitur, precor uxorem suam ter repudiatam recipiat.* apud *Laonicum Chalcondilam* l. 3. Alias quoque in *Alcorano* præcipitur, ut dimissurus uxorem, certum tempus ei statuatur, intra quod non debeat alteri nubere; quasi intra quod deliberaturi sint, an illas reducere velint. Notanda quoque illa lex Ebraica, quam refert *Josephus archæol.* IV. 8. *Qui virginem ducturus non est, ei non jungatur, quam discedere suasisit ab alio, neque contristet priorem maritum ejus.* Sed &

& ratio constat canonibus, quibus interdictum, ne quis uxorem ducat eam, quam prius adulterio polluerat, apud *Gratianum caus. 31. quest. 1. c. 1. 2. seqq.* Præsertim cum fere obtineat illud *Euripidis Electra*. Ἴσω δὲ ὁ τῶν δολέτας δαυαρτῶν κρυπταῖσιν αἰναῖς, εἶτ' αἰαγκαθῆ λαβεῖν, δυστηνὸς ἔστιν, εἰ δοκῆι, ᾧ σωφρονεῖν ἐν εἰ μὴ αὐτῶν ὄντι ἔχειν. παρ' οἷ δ' ἔχειν. *Sciat, quisquis alterius corruperit conjugem furtivo connubiū, si postea eam ducere coactus fuerit, se infelicem esse; si putat eam, quæ prius fuerit istic impudica, servaturam apud se pudicitiam.*

§. 28. Consentur quoque impuras nuptias contrahere personæ certis gradibus consanguinitatis junctæ, aut affinitatis nexu (vid. l. 4. §. 3. 4. 5. *D. de gradibus & affinitibus.*) copulatæ, sic ut non solum ab initio tale matrimonium contrahere sit vetitum; sed & idem contractum perpetuo vitio laboret. Hoc licet apud omnes gentes queis aliqua morum est cultura, communi persuasione receptum deprehendatur; ejus rei tamen solidam rationem, & quæ ex sociali hominis natura, uti reliqua præcepta, liquido fluat, assignare oppido quam difficile est. Nonnulli heic simpliciter ad abhorrentiam affectuum humanorum confugiunt, quasi omnes, qui per pravam educationem aut vitiosum habitum non sunt corrupti, in ipsis sensibus deprehendant aliquid, tali commixtioni repugnans; id quod claro sit indicio, eandem naturali jure prohiberi. Enimverò neque ista affectuum repugnantia apud omnes mortales, etiam quibus cultura sui cordi est, æqualiter deprehenditur; & eandem jactantibus reponi non absurde potest; ipsam non tam ex congenito principio, quam ex diuturnis moribus, qui naturæ indolem mentiantur, provenire. Neque vero circa jus naturæ eruendum adeo tutum est solum judicium sensuum atque affectuum consulere; cum ex adverso concludi possit, illa quoque jure naturali præcipi, in quæ sensus & affectus acerrime feruntur; quorum tamen pleraque isti juri adversari manifestum est. *Plutarchus quest. Roman. 108.* postquam quæsitum, quare Romani cognatas suas non ducant uxores, pro more suo dubitabundus has rationes proponit. *An ut conjugii augeant necessitudines, multosque sibi parent cognatos, aliis dando, ab aliis accipiendo mulieres? An metuentes sibi à discordiis conjugalibus, quæ exorte inter cognatos, præter conjugum debitum amorem etiam naturæ juræ essent abolitura: (v. g. quia valde frequentia sunt focruum & nuruum odia, igitur non debuisse aliquem ducere talem, quæ ipsius matri naturaliter reverentiam debebat, id est, sororem.) Aut videntes mulieribus ob imbecillitatem opus esse multis defensoribus, noluerunt cognatas ducere, ut ipsis auxilio esse possent, si à maritis injuria afficerentur?* Quæ posterior ratio videtur expressa ex *Euripidis Andromachi* v. 674. Ἀνδρῶν μὲν ἔστιν ἐν χειρῶν μέγα δένδρον, γυναικῶν δ' ἐν γούδῳ σὺν φίλοις τὰ πειθύματα. *Viro magnum robur in manibus est, uxor autem in parentibus & amicis rerum fiduciam habet.* Priorem rationem de latius spargendis amicitiiis per affinitates etiam probat *Augustinus de civit. Dei. l. XV. cap. 16.* quem citat *Gratianus caus. 35. quest. 1. c. 1.* Cui conspirat *Rich. Cumberland de leg. nat. c. 8. §. 9.* Ubi præterquam quod minus utile non statim sit illicitum, etiam illud utile non semper hoc modo obtinetur; cum contingere queat, ut ex contrario major utilitas proveniat; puta, dum conjunctis invicem cognatis prohibetur, ne opes in aliam familiam transferantur. Inde lex divina *Numer. 36.* fœminis bonorum immobilium dominis, ex sua duntaxat cognatione maritos adsciscere præcipit, ne agri de tribu in tribum devol-

vererentur. Poterant tamen cuivis Hebræo nubere, si hæreditatem sibi delatam repudiarent. Quare nec Leviticæ gentis virgines ea lege non tenebantur, quippe quæ rerum soli capaces non essent. Vid. *Grotius ad Matth. c. i. v. 16.* Apud Peruvianos sub imperio Yncarum lege cautum erat, ut quilibet uxores ducerent, ex sua urbe & ex sua familia; contra ibidem novis nuptis communitas civium domum exstruebat, proximi cognatorum eam supellectile instruebant. Garcilassus de la Vega Comment. Reg. l. 4 c. 8. Sic lege Attica virgines ἐπικληροί, seu quæ solæ suis parentibus erant hæredes, à proximis cognatis duci jubebantur, ut avitæ opes in familia conservarentur. Circa quales virgines cum sæpe inter procos controversiæ existerent, per iudices definiendæ, hinc eadem Παιδναί vocari solebant. Erat tamen Athenis alia lex in istius velut compensationem, ut siquidem virgo Παιδνη in re tenuisset, itidem proximus agnatus eandem ducere, aut pro dignitate dotare teneretur. Par Charondæ lex extat apud *Diodorum Siculum l. 12. c. 18.* ΠΟΜΠΗ ΙΣΤΡΥΠΙΣ

§. 29. In primis autem hoc loco considerandum, quare, ut in se nobile sit opus tam eximium animal propagasse, apud cultiores tamen gentes tum membris generationi destinatis, tum ipsi generationis actui tam tenera adhæreat verecundia, ut eam superare non possint, nisi quibus per longam vitiorum aduersionem frons plane obduruit. Quam in rem memorabile est, quod *Plutarchus de virtutibus mulierum & Polyænus strateg. lib. 8.* tradit de virginibus Milesiis; cum incertum qua de causâ eas furor corripuisset certatim sese suspendio necandi, isque nulla ratione fisci posset; tandem legem latam esse, quæ juberet omnes, quæ sibi suspendio mortem conscivissent, nudas per forum efferri. Sic quas mors non poterat, metus ignominie postumæ ad sanitatem revocavit. Quod si apud aliquas gentes nuditas, aut apertus concubitus in usu fuit, illæ à reliquis foedæ barbariei nota fuerunt damnatæ. Sicut de Mossynis notat *Mela l. 1. 10. promiscue concumbunt; & palam.* Et de iisdem *Apollonius Rhodius lib. 2. Argonaut. Diversum autem jus atque fas istis existit. Quæ enim palam agere fas, aut in populo, aut foro, ea omnia in adibus exercent. Quæ autem nos domi patramus, ea foras impune mediis in plateis agunt, Neque thori pudor communis, sed porci tanquam Attilæ, ne minimum quidem veriti præsentis. Miscentur humi communi amore mulierum.* Idem tradit *Diodorus Siculus l. XIV. c. 31.* Et *Xenophon. περί ἀναβάσ. l. V.* & de Massagetis *Herodorus Clio sub finem* & de Nasamonibus *Idem Melpomene.* Istius porro ratio non ita in propatulo est. Nam neque membra ista peculiari aliqua deformitate aut absurda figura laborant; & propagatione humani generis, nobilissimo utique actui, inserviunt. Quo nomine genitalia apud Ægyptios, & Athenienses in mysteriorum ritibus religiose habebantur. vid. *Diodorus Siculus l. 1. c. 88.* Quin & ipse actus generationis in se naturæ est conformis, ac necessarius, aptusque tantæ dignationis animal producere. Quo coram aliis exercendo cur magis quis erubescere debeat, quam dum edit aut bibit; cum citra istum actum non magis species humana servari possit, quam citra hæc individua. Nec rem conficit illud *Plutarchi in convivio VII. sapientium.* Nulla est corpori alia, qua innocentius frui possit, quam ab alimento voluptas, quod omnibus est compertum hominibus. Mensa enim in medio proposita communicant comis rei venereæ tenebras prætexunt densas. Quia hujus voluptatis communicationem belluinam impudentem quo judicant, perinde atque illius abstinentiam. Et si apud

Xiphi-

Xiphilinum epit. Dionis in Severo, uxor Argetocoxi Caledonii, cum Julia Augusta ipsi illuderet, quod ejus nationis fœminæ impudenter cum maribus versarentur, sat argute reposuerit: *nos multo melius explemus ea, quæ natura postulat necessitas, quam vos Romana. Nam aperte cum optimis viris habemus consuetudinem: vos autem occulte pessimi homines constuprant.* Add. *Montaigne essais* l. 2. c. 12. p. m. 398. & *Charrou de la Sageffe* l. 1. c. 22. Nec plane fatisfaciunt rei, qui heic ad divinas confugiunt literas, isthæc verecundia statim post lapsum sese exseruisse memoratur. Nam nihilominus quæstio remanet, cur his potissimum in partibus pudor velut sedem fixerit; cum manus, ac lingua hominis in turbidarum aut pravarum ministeria cupiditatum præsto sint. Imo cum edendo primitus homo deliquerit, ista opinio turpitudinis ori & manducationi potissimum adherere debere videbatur.

§. 30. Super nuditate, & qui eam comitatur pudore, philosophans *Autor de principis justis & decori*; p. m. 59. seqq. initio ponit, *non omne, quod pudorem incutit, peccatum esse, & naturalis legis dictamine prohiberi.* Id quod exemplis aliquot probat, v. g. paupertatis, fordidarum vestium, erroris etiam innoxii, deformitatis, & similium, quibus erubescimus, cum tamen in iisdem nihil sit moralis turpitudinis. Causam autem, quare ista defugiamus, esse, quia infirmitatem aliquam & imperfectionem arguunt, quam quisque à se longissime abesse optat. Ipsa porro nuditas, atque revelatio membrorum genitalium licet in se peccatum non sit; non tamen licere cuivis in conspectu hominum ea detegere, nisi in ea detectione nihil sit, quod honestati naturali repugnet. Id quod aliquando contingat. Tunc enim juste aliquem pudere, cum tales imperfectiones possidet; vel quas possidet ita prodit, ut proximus jure meritoque eum ideo minoris facere, seu contemnere possit; ideo quod istæ non convenient cum dignitate personæ, quam gerit. Hinc aliquid nescire in se turpe non esse in eo, qui nulla unquam usus est disciplina: sed qui diu studiis sese dedit, nullosque profectus fecit, ei ignorantia sua rubori est. Sic rusticum horridi mores non deformant; sed qui cives inter moratiores est enutritus, non sine vitio rigidus est. Ita qui eas corporis partes detegit, quas consuetudo gentis tectas esse vult, is in honestatem naturalem peccat, si eas conspectui patere faciat. Uti apud *Herodotum Clio* dicitur: *ἄμα κιδῶν ἐκδυομένη συνκδυεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή.* *Mulier exuta tunica, & verecundiam pariter exuit.* Quas tamen alius alibi terrarum, ubi nudi incedere homines solent, v. g. inter Caraybes, sine peccato aut petulantia nota detectas habet. Et in quibusdam partibus regni Abyssinorum plebejæ fœminæ omnibus partibus nudæ incedunt. Quibus tamen visis mares non magis moveri solent, quam si manus aut pedes nudos conspicerent: teste *Franc. Alvarez descript. Ethiop.* c. 32. Add. *Jo. Lerijs histor. Americ.* c. 8. & *Rocheport descript. Antillarum part. 2.* c. 9. Imo apud Indos quosdam pœna, ni fallor, adulterii fuit, tectis genitalibus incedere. Sic inter minus notos, aut honoratiores impudens habetur aliqua citra præfationem veniæ agere, quum inter familiares libere exercentur. Et quod in solitudine pudorem non affert, inter honestos viros, aut in convivio honeste non emiseris, nisi forte *Claudius edictum suum diu meditatam demum promulget*; de quo est apud *Suetonium Claudio* c. 32. Add. *Diogen. Laërtium* l. VI. in vita Metrolis. Sic qui anatomiam docet palam exponit oculis, quæ eidem extra eam rationem constituto ne nominare

Hhhh

qui-

quidem decorum esset. Idem igitur dicendum de genitalium detectione. Licet enim illam gentem admodum à morum modestia descivisse oporteat, quæ vitio non vertit ista nuda habere, cum cultas inter gentes honestis etiam curæ sit *ἔνσχημος πρῶτον*, *decenter cadere*, Euripides *Hecub.* v. 568. neque sine gravi peccato majores talium gentium ad illum impudentiæ gradum pervenerint; postquam tamen confusio invaluit, ut ex communi gentis sensu nota turpitudinis sit ablata à tali vivendi modo, totam gentem extra peccati labem genitalia detecta habere, quia nullam imperfectionem aut infirmitatem erubescendam homini in ea re inesse agnoscunt: non magis quam nos in detectione vultus matronarum, quæ in publicum prodeunt; id quod tamen apud alias gentes matronis vitio vertitur. *Platoni* apud *Diogenem Laertium* l. 3. legis ἀρεῶν, & quæ ab usu proficiscitur, (κατὰ ἔθνη γενόμενα) exemplum est, *τὸ μὴ γυμνὸν πρὸς εὐδὸν εἰς τὴν ἀγορὰν nudum in forum non ambulare*. Sed & inter populos, ubi nuditas proscripita est, ea membra aliquando citra peccatum detegi, puta cum medicatrici manui sunt committenda, aut cum tempus aut copiam rerum ad tegendum non concedit necessitas, aut cum infantes fasciis involvuntur. Scilicet quia in hisce casibus impudentiæ nota adesse desinit, ideo quod tunc ea membra patent absque protervia & ostentatione. Quia igitur apud quosdam barbaros infirmitatis aut imperfectionis nota non habetur nuditas genitalium, inde & citra impudicitiae crimen eadem apud illos deteguntur; nec eo nomine apud eosdem in contemptum quis incurrit; quod tamen maxime apud nos contingit. Sicut apud *Pygmæos*, ubi tota cohors pede non est altior uno, brevis illa staturæ rubori non est, quæ tamen apud alios ludibrio patet. Quin & apud *Casares* sceminae; si quid ipsis dono datum fuerit, pudenda detegunt: quod apud ipsas instar civilitatis habetur; apud *Herbert. Itiner. Pers. & Indico* p. m. 21. *Idem* p. 240. ista fere repetit; revelationem genitalium in se turpem non esse, sed tantum propter circumstantias, quæ petuntur vel à libidine proximi, vel ejus dignitate, vel ab æstimatione propria, in qua unusquisque tueri se debet. Cum autem notæ externæ, quibus proximo reverentiam & honorem exhibemus, varient, multa apud gentem unam cum proximi aut sui ipsius probro fieri, quæ mutatis circumstantiis hoc vitio carent. Inde *Ioann. XXI. 7.* Petrus, adventante Domino, properat amiculo se cingere, cum inter piscandum nudus cum sodalibus versari non erubuisset. Quia dignitas Christi, cui honorem debebat Petrus, requirebat, ut ipsi conversaretur cum modestia & gravitate, quæ à nuditate ex opinione gentium vestitarum abest. Inde *Romæ cum parentibus puberes filii, cum socero generi non lavabantur. Cicero Offic. l. Val. Max. l. 2. c. 1. §. 7.* Sic apud *Livium* l. 3. cap. 26. legati L. Quintium *senatus mandata rogatum audire jubent*. Sic obsoleta veste domi versari non erubescimus, quibus tamen ad nuptias aut solennem conventum accedere indecorum habetur. *Math. XXII. 12.* Ita & in secreto aliqua commode agi, quæ si palam fierent, in turpissimis haberentur; imo nec turpe habetur, si alii intelligant, quo sine secretum petamus. Denique & multa fieri à viris sine probro, quæ si virgines committerent, perfrictæ frontis putarentur. Ulterius ex 2 *Corinth. XI. 17. 1.* colligit; cum post præfationem veniæ ex concessione alterius recte quid dicatur, vel agatur, quod citra eam turpe erat; istud turpitudinem habere non in se, sed tantum ex circumstantiis; quæ si aufe-

rantur, jam amplius eo nomine improbari non posse. Quia alter remittit velut reverentiam, quæ ipsi alias debebatur. Ubi tamen recte isthæc limitatio additur; modo per consuetudinem totius gentis liceat singulis sibi circa talia veniam indulgere. Hoc enim nisi sit, nequidquam singulos impudicitæ notam effugere, si reverentiam illam sibi mutuo remittant. Sicut reprehensionem non effugiunt a foti, si mutuo consensu nudi inter se versari velint in gente, ubi vestium usus publice receptus. Denique concludit, protoplastos ante commissum peccatum instar puerorum fuisse quoad pudoris affectum: peccato perpetrato, pudoris affectum animam eorum occupasse, ex quo pudore intelligebant indecens esse, genitalibus nudis incedere; sicut idem iudicium formamus crescentibus annis. Ex illis omnibus concludit, nullos gradus circa ineundum matrimonium prohiberi lege naturæ; sed honestati tamen naturali admodum congruere à quibusdam abstineri. Confer quoque *Montaigne essais* l. 1. c. 35. & *Charron de la Sageffe* l. 1. c. 6.

§. 31. Isthæc quanquam non plane de nihilo esse videantur: nobis tamen ejus pudoris circa partes genitales, actumque generationis causam assignare potissimum duplicem placet. Primo quia homo est animal superbum, gloriæ, decorisque cupidum, & ab ista destruentibus abhorrens. Jam vero per istas, vicinasque partes retrimenta cibi potusque natura eicit; quæ non ob foeditatem tantum suam homo averfatur, sed & quia ipsi conditionem suam exprobrare videntur, quod intra corpus humanum sapidissimæ res in tam tetram materiam mutantur. Inde ne ista imbecillitatis indicia ullatenus pateant, sollicitè superba hominis indoles cavere solet. Quo facit illud 1. *Corinth.* XII. 23. 24. *Cicero Off.* I. *Natura corporis nostri magnam videtur habuisse rationem; quæ formam nostram, reliquamque figuram, in qua esset species honesta, eam posuit in promptu: quæ autem partes corporis, ad naturæ necessitatem, aspectum essent deformem habitura, atque turpem, eas contexit atque abdidit. Hanc naturæ tam diligentem fabricam imitata est hominum verecundia.* Quæ desumpta videntur ex *Xenophont. apomnem.* l. 1. Add. *Ambrosius Offic.* l. 1. c. 18. *Herodotus Euterpæde Ægyptiis:* domi ventrem exonerant, foris in viis comedunt, reddens rationem, quæ sunt turpia, sed necessaria, ea in occulto fieri debere; palam vero, quæ non sunt turpia. Et si (ut hoc obiter addam) iidem irridebantur, quod lutum manibus, panem pedibus subigerent. Sic in *Rosario Persico Sadi*, c. 8. hæc ratio adfertur, quare sinistra manus, dextra utique minus digna, annulo exornetur; quia *dextra manni summum decus ipsa dexteritas.* Inde & incolæ insulæ Borneo dicuntur sinistra manu podicem abstergere, quia dextra, inquirunt, est pro ore. Huc etiam facit, quod de Azenagis, incolis regni Senegæ refert *Aloysius Cadamustus in navigat. sua.* c. 10. *ipsum pudere oris æque ut inguinum, idque circumferre testum ut rem pudendam, argumento, quod velut sentina quepiam balium tetrum semper omitat, nec detegere, nisi sumendi cibi gratia.* Simile refert *Leo Africanus* l. 1. cui isti homines dicuntur Zenagates. Deinde quia affectibus per lapsum corruptis, prava libido per eas partes magno velut cum impetu erumpere ardet; & vero cardo quasi omnis decori ordinis in societate humana in hoc vertitur, ut propagatio sobolis sanctis legibus circumscribatur; igitur dignitati suæ conservandæ simulque præscindendis illicitæ aut intempestivæ Veneris occasionibus studens natura istum pudorem commenta est, quo & sollicitè ista membra tege-

rentur, ne oculis semper exposita irritarent libidinem quovis tempore paratam; & eo magis Venere illicita abstinere, quod & legitimam non nisi tecte & remotis arbitris obire pudoris teneritas subigeret. Inde protoplasti post depravatam affectuum harmoniam, cum illis partibus inordinatam libidinem sibi velut partem struere animadverterent, merito pudore suffundebantur, tanta in se imperfectione jam deprehensa, cui utcumque à tegumentis non nihil remedii arcessitum ibant. Sed quod multas apud gentes iste nuditatis pudor exoleverit, id initium sumfisse crediderim ab egestate, dum in regiones incultas delati homines, detritis quas habebant vestibus, materiam aliis tegumentis non invenirent, nec per temperiem cœli valde desiderarent. Inde cum vestibus pudor hinc paulatim perit; cujus vestigia tamen retinuerunt, qui exiguo vel amento pudenda obtexerunt: unde ad plenam nuditatem facilis est transitus. Iste porro pudor insigniter intenditur adversus illas personas, cui natura reverentiam quandam debemus, aut adversus quas gravitatem quandam præ nobis ferre debemus, quales præcipue sunt parentes & liberi: ita ut qui per eundem non reprimatur, quo minus in familiarem istam corporum commixtionem descendere non vereatur, effroni prorsus ingenio, & qui nullum aliud facinus sit formidaturus judicetur, quique adeo *maximo inter homines morbo labore impudentia*, uti eum vocat *Euripides Medea* v. 471. Aliam rationem pudoris istius adfert *Huarus Scrutin. ingen. c. 1. ab init.* quam ad obrusam revocare jam non vacat.

§. 32. Hic igitur non postrema causavideretur, quare ipso jure naturæ inter ascendentes & descendentes in recta linea connubia censeantur prohibita; præsertim cum nullus unquam casus extiterit, nec probabiliter existere possit, ut servando generi humano eorum admittendorum necessitas foret. Nam festina minus erat sollicitudo filiarum *Lothi Genes. XIX. 31.* Etsi *Grotius ad d. l.* putat, illas credidisse id licitum, quod ab Arabibus vicinis fieri quotidie intelligebat, quibus ut & Persis mos iste fuerit. Et in hunc sensum capienda quoque est illa ratio *Grotii d. l.* quod nec filius, lege matrimonii superior, eam reverentiam possit præstare matri uxori, quam natura exigit, nec patri filia, quæ quamvis lege matrimonii inferior, tamen ob familiarem illam consuetudinem istius necessitudinis reverentiam exhibere prohibeatur. Alias enim si pudor ille, quem diximus, removeatur, non adeo absurdum erat, matrem cum filio sui juris jungi; cum non repugnet, maritum uxori ob virtutem, sapientiam, aut nobilitatem reverentiam exhibere. Sicut de foceris suis *Tacitus Agricola* dicit: *Vixerunt mira concordia, per mutuam caritatem, & invicem se anteponendo.* Multo magis cum obsequio conjugali etiam filialem reverentiam patri marito filia uxor exhibere posset, ni pudor iste obstaret. Quod autem Socrates comminiscitur apud *Xenophontem* l. 4. *de dictis & factis Socratis*, oppido quam jejunum est; quasi in conjugii parentum, & liberorum nihil aliud sit culpandum præter ætatis disparitatem, unde sequatur aut sterilitas, aut male conformata soboles. Quasi vero non sæpius occurrant matrimonia inter tales, quorum ætas plena pubertate, seu tot annis distat, quot annis parentes liberos possunt præcedere. Cæterum laudanda heic legum Romanarum castimonia, quæ ob solam paterni nominis reverentiam illicitas declarabant nuptias inter patrem & filiam adoptivam, etiam postquam per emancipationem adoptionis jura fuerant soluta. vid. l.

55. D. *de ritu nuptiarum*. Et non pro cætera stoliditate Claudius, cum fœmina quædam filium suum agnoscere nollet, dubia utrinque argumentorum fide, ad confessionem eam compulit, dum ipsi matrimonium juvenis indixit. *Sucton. Claudio c. XV.* Ostendere quoque ejusmodi conjunctionum fœditatem exinde quidam voluerunt, quod per eam diversa plane necessitudinem vocabula confundantur. Apud *Ovidium Metamorph. X.* ita Myrrha: *Nec quod confundas & jura & nomina sentis? Tunc eris & matris pellex, & adultera patris? Tu ne soror nati? genitrixque vocabere fratris?* Apud *Senecam Phanissis Oedipus*: *Avi gener, patrisque rivalis sui, Frater suorum liberorum, & fratrum parens: Uno avia liberos peperit viro, Ac sibi nepotes.* Apud *Eundem Agamemon. Thyestes*: *Versa est natura retro, Avo parentem pari virum, natis nepotes miscui.* *Ibid. Per scelera natus, nomen ambiguum suis. Idem sororis gnatus, & patris nepos.* *Vetus Epitaphium. Herjilus hic jaceo, mecum Marulla quiescit, Quæ soror & genitrix, quæ mihi sponsa fuit. Vera negas; frontemque trabis, enigmata Sphingis Credis? Sunt Pythio vero magis tripode. Me pater è nata genuit, mihi jungitur illa; Sic soror & conjux, sic fuit illa parens.* *Philo Judæus de specialibus legibus, dum invehitur in Persas, connubia cum matribus admittentes, addit: quo nihil excogitari potest magis impium, conspurcari defuncti patris thalamum, cui maxima debebatur religio, matri exhiberi nullam reverentiam, filium eundem & maritum fieri, matrem vicissim uxoris nomen assumere, communes liberos patris quidem fratres, matris vero nepotes censer. Hanc prolis sue matrem simul esse ac aviam, illum filiorum patrem & fratrem uterinum.* Non minus detestabile est, quod de incolis insulæ Zeylon referunt, patrem ibi nubentis filiæ virginitatem delibare, addita ratione oppido quam inficeta; æquum esse, ut ex arbore, quam ipse plantavit, primos fructus carpat. Quem fœdum colorem etiam incesto suo prætexuit Chach. *Jean apud Bernier de reb. in regno Mogolis.*

§. 33. Cæterum Ebræi heic non tam ad naturalem rationem, quam ad interdictum Dei primævum confugiebant. Tradebant enim ab initio mundi sex genera concubitus fuisse à Deo prohibita; cum matre sua, cum noverca, cum uxore aliena, cum sorore uterina, cum masculino, & cum bestia. Idque deducunt ex verbis *Gen. II. 24.* *Et deseret homo cubile patris sui* (id est, abstinebit ab uxore patris, seu noverca.) *Et matris sue,* id est, abstinebit à matre sua.) *Et conglutinabitur uxori sue,* (non alienæ uxori, non puero.) *Et erunt duo in carnem unam,* (ergo à bestia abstinendum, quia cum hac homo in unam carnem non potest coalescere.) *Seldenus l. V. c. 1. 2.* Mirum tamen, quod *Idem* refert d. l. c. 18. ipsos credidisse, quando gentilis fiebat profelytus justitiæ, omnem cognationem, qua ipse erat antea constrictus hominibus gentilibus per sanguinem aut affinitatem, evanescere. Imo si qui antea consanguinei erant, v. g. mater, filius, soror, simul in Judaismum cooptarentur, inter eos itidem tradebant jus cognationis expirare, sic ut deinceps inter se tanquam alieni essent. Ista enim religionis Judaicæ receptione putabant aliquem penitus regenerari, & velut infantem recens natum fieri. Id quod obscurius videtur innuere *Tacitus hist. V. 5.* *Transgressi in morem eorum idem usurpant, nec quidquam prius imbuuntur, quam contemnere Deos, exuere patriam; parentes, liberos, fratres, vilia habere.* Unde profelyto jam nec mater erat, nec noverca sororque, adeo ut nomine naturalis cognationis nulla ei ve-

tita foret; idque propter vim regenerationis, per quam alter plane velut novus homo constituebatur, extinctis omnibus juribus, quæ ex vetere & gentili nativitate resultarent. Idque ex lege divina procedere arbitrabantur. Et si ex traditionibus sapientum vetitum erat profelyto matrem suam, aut filiam, aut sororem itidem profelytam ducere. Et si quis adhuc gentilis matrem, novercam, aut sororem suam duxisset, profelytus factus eam dimittere cogebatur. Pari ratione apud eosdem servus in judaismum receptus cum conditione servili, nullam intelligebatur habere cognationem, aut jus sanguinis. Unde non nefas habebatur talem contubernio jungi cum matre, filia, aut sorore sua, licet id non minus gentilibus, quam Judæis ingenuis esset interdictum. Nam servus pro nullo habebatur. Quemadmodum & ipsorum matrimonia solo dominorum arbitrio stabant, aut dissolvebantur. Romanorum tamen legibus serviles cognationes heic non minus, quam ingenuorum observabantur. vid. l. 2. §. 1. *D. unde cognati* l. 8. l. 14. §. 2. 3. *D. de ritu nuptiarum* l. 32. *de reg. juris*. Selden. l. V. cap. 16. Obiter quoque notandum, quod de Chinesibus referunt, eos ab istis sceminis ducendis abstinere, quæ eadem cum ipsis cognomina habent, etsi de cætero sanguine se non contingant. Et modo diversa habeant cognomina, parum ipsos curare, quam propinquo sanguine sponus cum sponsa jungatur; adeo ut filia ex fororibus avunculis nubere non vereantur. vid. *Martinus hist. Sinica*. l. 1. §. 34. Videndum porro est de aliis gradibus consanguinitatis in limite transverso, nec non de affinitate. Ac ibi quidem proxime sibi invicem sunt juncti fratres & sorores. Inter quos itidem insignis quædam verecundia deprehenditur, sic ut fratres & sorores, qui sunt frontis tenerioris, non lubenter simul interfint consortiis, in quibus blandimenta amatorum vel admittere, vel deferre contingit. Imo ipsi quoque fratres de rebus venereis petulantius inter se joculari fere abhorrent. Cujus rei causam assignat *Plato de LL.* l. VIII. *quod nemo aliter predicat, sed statim ab ineunte ætate & joco, simul, & serio dicta, & sapius intragædiis hæc eadem audiuntur, quando vel Thyestes, vel Oedipodus, vel Macareos quosdam, qui rem cum sororibus furtim habuerant, conspectos continuo mortem sibi, debitam sceleris pœnam, conscivisse narrant.* Et *Simplicius ad Epictetum* c. 47. *Jam cum lex & consuetudo sororis & fratris consuetudine interdicit: appetitiones non secus ac ipsius naturæ imperio suppressæ ita prorsus sunt immobiles; nisi forte aliquos furoris intemperie, & diræ scelerum ultrices agitarint.* Conf. *Charron de la sagesse* l. 2. c. 8. n. 6. Quo tamen tamen horum connubia per se contra jus naturæ esse dicamus, id maxime scrupulum movet, quod, prout origines humani generis faceræ nos literæ docent, inter protoplastorum liberos, fratres ac utique sorores, necessario matrimonium fuerit contrahendum. Non autem vero fit simile, Deum ejusmodi casum procurasse, ut omnino vis legi naturæ esset inferenda; dum speciem humanam propagari jubet, & tamen non aliud ad eam rem præbet medium, quam isthæc connubia. Præsertim cum nulla necessitas Deum tubigeret, unum duntaxat mortalium par creare. Nec, video, quare nonnulli hanc rationem tanto cum supercilio petulantia arguant; præsertim cum, quas ipsi in contrarium afferunt rationes, graviore non sint. Dicunt, *Deum voluisse, ut ex una stirpe totum genus humanum originem duceret, sicque cognationem inter eos constitueret.* Atque uti prius pro nobis est; ita fat cognationis erat, eundem Creatorem, eandemque naturam habere, & qui ex
horum

horum mixtis invicem connubiis generati fuissent, non minus cognati invicem futuri erant. Neque magis *bella cum ipso mundo cepissent, & mundus inter initia sua extinctus esset*; cum nunc primorum fratrum unus alterum occiderit. Igitur utique ex positiva lege interdictum istiusmodi connubiorum videtur descendisse. Add. *Rich. Cumberland de leg. nat. c. 8. §. 9. & Seldenus de I. N. & G. l. V. c. 8.* Cui ansam videtur dedisse tum qui inter fratres & sorores deprehenditur pudor; tum quod eorum convictus quotidianus & inobservatus stupris & adulteriis occasionem valde pronam esset daturus, si amores tales nuptiis possent conglutinari. vid. *Ovidius Metamorph. IX. v. 458, 535, 558. seqq.* Quo loco adduci meretur sententia veterum Ebræorum ex *Seldeno l. V. c. 1.* qui inter sex genera concubitus, à Deo primitus interdicta, referebant quidem connubia cum sorore uterina. Sed addebant; id præceptum tunc demum vim suam exseruisse, postquam multiplicato genere humano aliarum, præter sorores, foeminarum copia foret. Est autem apud orientales antiqua traditio, præter Sethum omnes Adami liberos fuisse gemellos. Cum igitur necessarium foret, fratres ducere suas sorores, id eos observasse, ut non sibi gemellam ducerent, sed alio partu genitam; à gemellis refugisse. Credebant porro Ebræi arctiore vinculo connexam fratri sororem uterinam, quam consanguineam duntaxat. vid. *Deut. 13. v. 6.* ubi frater ex matre poni videtur ut conjunctior. Unde & illo præcepto primævo putabant interdictas sorores tantum uterinas, non autem consanguineas. quod majus videatur intra eadem viscera coaluisse, quam eodem patre satum esse. Adeoque ex eorum mente soror non uterina, sed consanguinea recte conjungebatur Noachidæ, seu gentili, qui tantum jure naturæ & gentium regitur. Hinc & ante legem Moyfis Abrahamum duxisse sororem consanguineam Saram. Nam ne quis credat, sororis vocabulum ibi pro quavis cognata sumi, diserte dicit ipse; *revera est soror mea, filia patris mei, non autem filia matris meæ. Genes. XX. 12.* Add. *Grotius ad d. l.* Et si apud vicinas gentes eam conjunctionem inusitatam fuisse, indicio est, quod Abrahamus crediderit, se non habitum iri Saræ maritum, si eandem sororem suam ferret. Ni dicere malimus, sororis vocabulum in famoso significato pro sorore germana accipi. Occurrit porro heic scrupulus 2 *Samuel. XIII. 13.* ubi Thamar Ammoni, fratri consanguineo, stuprum ipsi intentanti dicit; *loquere super ducenda cum rege, ille me tibi non denegabit.* Neque enim probabile est, ipsam ignorasse legem divinam, qua expresse connubium fratris cum sorore consanguinea vetatur. Et frustra erat hoc modo vim fratris declinare velle, si salva lege divina ista jungi non poterant; quod tamen arbitratur *Josephus Archeol. VII. 7.* Heic ita respondent Ebræi, Maacam matrem Thamaris & Absalonis captam fuisse à Davide in bello contra regem Gesuris, & cum nondum profelyta esset facta, ex Davide suscepisse Thamarem; post factam profelytam genuisse Absalonem. Quia igitur credebant, quando quis ex Gentilismo in Judaismum transfret, omnem cognationem, quam antea habebat, extingui: & vero proles Israëlita ex muliere gentili suscepta matrem, non patrem sequebatur, gentilisque & ipsa habebatur; Thamar porro & ipsa post profelyta esset facta; extinctam fuisse omnem cognationem, quam antea adhuc gentilis habuerat cum Ammone, ex eodem cum ipsa patre suscepto. Adeoque ipsam revera credidisse, cum per regenerationem omnis cognatio foret

extincta, per legem divinam sese rite Ammoni potuisse nubere Aliarum gentium mores quod attinet, apud Ovidium l. 9. *Metamorph.* Biblis queritur, humanis legibus ista connubia interdicta, quibus tamen ipsi Dii fuerint usi. *Dii suas habere sorores, ut Saturnus Opim junctam sibi sanguine junxit, Oceanus Thetyn, Junonem rector Olympi.* Apud Homerum *Odyss.* x. Æoli filia cum ejusdem filii maritata traduntur. *Theocritus Idyll.* 17. de uxore Ptolomæi regis: *Ἐκ θυμῶ ἑσθροισι κασιγνητὸν τε πόσιν τε. Ὡ δὲ καὶ ἀθανάτων ἱερός γαίμ. Ὡ ἐξέτελέσθη.* Ex animo diligens fratrem atque maritum. Sic & deorum sacra connubia contracta sunt. Sic Artemisia Mausoli soror & conjux erat. *Lucianus in dial. Diogenis & Mausoli.* Sic Hidrieus Adan forem Carum lege sibi uxorem conjuaxisse dicitur apud *Arrianum de exped. Alex.* l. 1. Apud Peruvianos quondam Yncis solis connubia cum fororibus erant recepta, inter alios prohibita. *Garcilassus de la Vega Comm. Reg.* l. 4. c. 9. Romanis contra tales nuptiæ detestabiles habebantur. *Plutarchus in quæst. Romanis,* quando rationem reddit, quare mulieres osculo salutant suos cognatos, addit: *cum esset legibus interdictum cognatarum nuptiis, usque ad osculum tamen amori permissum progredi, eaque fuit consanguinitatis tessera & communicatio. Antiquitus enim sanguine junctas Romani sibi non copulabant matrimonio, ut ne nunc quidem materteras aut sorores. Sero concessum fuit, ut ducere consobrinas liceret.* Occasionem d. l. expositam videre licet. Athenis tamen ex instituto Solonis ducebant sorores germanas seu consanguineas, non autem uterinas. Hinc *Plutarchus Themistocle* scribit, ipsius filium Archetolim duxisse Mnasiptolemam sororem *ὄρω ὀνομήτει*, cum iste alia esset matre genitus. Apud *Demosthenem contra Eubulidem:* *ἀδελφὴν ὀπάτω* ἔμὸς ἐγμὲν, ἔχ ὀνομήτειαν. Sororem duxerat avus meus non uterinam. Apud *Cornelium Nepotem* Cimon memoratur habuisse in matrimonio sororem germanam; id quod *Atheniensium moribus* licuerit. Ubi vide quæ notavit *Bæclerus.* Videtur tamen obstare locus apud *Andocidem orat. contra Alcibiadem:* *Majorum memores estote, quam fortes & prudentes erant, qui Cimonem ostracismo relegarunt propter legum transgressiones, quia cum sorore propria consuescebat.* Cui conspirat *Athenens.* l. XIII. c. 21. *Plutarchus Cimone* varius est, dum tradit, à quibusdam infimulatum Cimonem, quasi sorori illuderet; alii nuptias inter ipsos veras intercessisse dixerunt, quod illa maritum alium ob inopiam invenire non posset. Verum *Spartæ* contrario *Atheniensibus* more licebat ducere sorores uterinas, non consanguineas, teste *Philone Iudæo de specialibus legibus.* Ex *Platone* quoque l. V. de LL. adparet, ipsum nuptias inter fratres & sorores habuisse licitas; dum connubia tantum inter ascendentes & descendentes prohibet. Apud *Ægyptios,* autore *Diodoro Siculo* l. 1. c. 27. connubia cum sororibus lege sancita, quod *Isidi* hoc feliciter successisset. Eum quoque morem *Phœnicibus* tribuit *Achilles Tatius* l. 1. Aliis tamen eadem connubia displicuerunt. *Phocylides,* *μη δὲ κασιγνητὴς ἐς δότ' ἔροπον ἐλθέμεν εὐνήν.* Neque sororis nefandum conscendas thorum. *Ocellus Lucanus de natura universi* c. IV *μήτε μητρίσιν γυνεῶς, μήτε θυγατρὶ, μήτε ἐν φανερῶ τόπω.* Neque cum matre rem habeas, neque cum sorore, neque in aperto loco. Et in universum in *Græcia* connubia cum sororibus valde rara fuisse, ex *Euripidis Andromache* v. 173. colligitur, ubi *Hermione* ita in *Andromachan* invenitur: *τοῖς τὸν πᾶν τὸ βάρεθρον γέν, Πατὴρ τε θυγατρὶ, πᾶς τε μητρί μίγνυται, κόρη τ' ἀιδεφῶ καὶ τ' ἀιδεφῶ. καὶ τ' ἀδὲν ἐξερραγίνου.* Tale est omne barbaricum genus. *Pater filia,*

filia, & filius matri miscetur, Sororq; fratri, & horum nihil prohibet lex. Quin eorum ufum posterioribus plane exoleville, colligitur ex Sexti Emperici Pyrrhon. hypotyp. lib. 1. c. 14. παρ Αιγυπτίους τὰς ἀδελφὰς γαμεῖν. ὃ παρ ἡμῖν ἀπειρηται νόμω. Apud Aegyptios cum sororibus contrahunt nuptias, quod apud nos lege interdictum est. Idem l. 3. c. 24. ἀθέσμιον τὲ ἐστὶ παρ ἡμῖν μητέρα, ἢ ἀδελφῶν ἰδίαν γαμεῖν. Nefas est apud nos, matrem aut sororem ducere in uxorem. Add. Seldenus de I. N. & G. l. V. c. 11. De Persarum nuptiis cum matribus & sororibus Sextus Empiricus d. l. Strabo l. XV. Diogenes Laert. in proemio. Curtius l. 8. c. 2. Lucianus de sacrificiis testantur. Etsi quid cordatiores super talibus censuerint, colligi potest ex responso judicum regionum Cambyfi dato, apud Herodotum Thalia. Add. quæ de Thruscis, incolis montis Libani nefcio qua fide scribit Leon. Rauchwolf. itiner. orient. l. 2. c. 15. in fine. Id quoque heic admonendum, Ebræos antiquos in connubiis prohibitis fratrum & sororum nihil putasse interesse, utrum soror illa forte ex adulterio fuerit concepta, an ex legitimo concubitu. Adeoque quantum ad prohibitionem matrimonii pro sorore habebatur, quæ ex alicujus noverca & adultero genita erat. Add. lib. 54. & de ritu nupt. Ut ut iidem alias statuerint, incestum tantum committi per matrimonium, non autem per stuprum aut adulterium. Unde juxta illos incestus non fuit, si quis cum matre, & post cum filia stupri consuetudinem habuisset: cum tamen incestus foret, si quis matrem, & post filiam in uxorem duceret. Sic poterat quis eam ducere, quam ejus pater, frater, aut patruus ante stupraverat; cum tamen alias citra incestum non liceret ducere novercam, patru viduam, aut uxorem fratris extra specialem casum, quando frater sine prole erat defunctus. Conf. l. 1. §. 3. D. de concubinis. lib. 4. §. 8. D. de gradibus & affin. Sic juxta eosdem matrimonio sibi quis poterat jungere Sejam, etsi antea ejus matrem, sororem, aviam, materteram, filiam, aut neptem stuprasset. Ex traditionibus tamen magistrorum tale quoque matrimonium habebatur pro illicito: jam autem contractum non reddebatur irritum, sed qui contraxerat, verberibus plectebatur. Unde colligitur, ipsos statuisse, affinitatem non per simplicem corporum commixtionem, sed per matrimonium contrahi. Seldenus d. l. Apud Nicetam Acominatum cum Andronicus Commenus matrimonio jungere vellet Alexium & Irenem, ex Theodora incesto utrumque concubitu genitos, & super eo connubio judices interrogaret, quidam horum eas personas inter se cognatas negabant; propterea quod ex illicitis nuptiis procreata, nihil cum jure cognationis commune haberent, ac alienissima putarentur. Etsi Ator eos judices vocet homines avaros, & qui res divinas cauponari sint soliti, ac suffragia divitum convivii condonare.

§. 35. Circa reliquos gradus, qui prohibentur Levit. XVIII. difficilius adhuc fuerit rationem invenire, quare iidem ipso quoque naturali jure nuptias impedire debeant. Etsi ejusmodi nuptiæ multis quoque gentilibus detestabiles habitæ sint. De noverca effato Apostoli 1. Corinth. V. 1. conspirat Phocylides. μητρὸς μὴ ψάβεγε δεύτερα λέκτρα γονῆ. Μητέρα δ' ὡς τίμα τὴν μητέρα ἵχνια βᾶσαι. Noverca ne attinge secundos parentis tui lectos. Sed ut matrem cole, matris insistentem vestigiis. Notissima est historia de Stratonice, quam Seleucus pater filio Antiocho perditæ amanti concessit, apud Plutarchum Demetrio; ubi tamen Seleucus pater dixisse legitur: Εἰ δ' εἰ γονὴ τῶ μὴ νενομισμένω δυσκολαίνοι, ὡδρακαλεῖν τὰς Φίλες, ὅπως διδάσκουσιν αὐ-

τὴν δὲ πείθει, καλὰ καὶ δικαία τὰ δεκῆντα βασιλεῖ μετὰ τῶ συμφίροντ' ἡγήσῃ. Quod
 si uxor sua ab re iniuriata abhorreat, orare amicos, ut doceant & inducant eam, ut omnia
 quæ regi videantur, & sint ex usu publico, recta habeat & iusta. Appianus quoque in Sy-
 riacis amorem Antiochi vocat ἀφαιμίαν πιδῆς nefarium affectum. Add. Seneca except.
 controu. l. VI. declam. 7. Valer. Max. l. 5. cap. 7. §. 1. ext. Sic Cicero pro
 Cluentio nuptias fœcus cum genero graviter detestatur: O mulieris scelus incredibile,
 & præter hanc in omni uita inauditum. Apud Andocidem orat. l. καὶ σωφροδὸ πάντων
 χειλιώτα & ἀνδρῶπων τῇ μητρὶ καὶ τῇ θυγατρὶ. Omniumque hominum scelestissimus
 cum matre & filia concubuit. Add. l. 5. §. 1. D. de condict. sine causa. l. 12. §. 1. 2. 3. l.
 15. l. 39. D. de ritu nupt. Et si apud Tartaros solenne fit, filium defuncto patre no-
 uercam in uxorem ducere, teste Haythono de Tartaris. c. 48. & M. Paulo Veneto l. 1.
 c. 15. Ebræi veteres, teste Grotio d. l. duas heic potissimum rationes allegant; unam
 defumtam à naturali pudore, qui non sinat autores ortus, seu parentes cum sua sobole
 aut in seipsis, aut etiam per personas sanguine aut nuptiali commixtione proxime co-
 hærentes misceri. Quæ ratio uti inter ascendentes & descendentes valet; ita cum ille
 pudor inter collaterales, saltem ultra secundum gradum disjunctos, valde evanescat,
 ad conficiendum aliquod naturale jus sufficere non potest. Et si civilibus legibus ra-
 tio constet, quæ prohibitionem graduum latius extenderunt, objiciendæ velut sepe
 istis, qui ipso naturali ac divino jure interdicti habentur. Alteram rationem inde
 deducunt, ne quarundam personarum convictus quotidianus & inobservatus stu-
 pris atque adulteriis ansam daret, si tales amores nuptiis possent conglutinari. Quæ
 itidem legi positivæ occasione dare potest, jus naturale non evincit. Eadem ta-
 men non absurde videntur uti Ebræi, quare *Levit.* 18. interdictum fit matrimonium
 amitæ, non autem filiæ fratris, cum tamen utraque pari videatur gradu distare.
 Nam dicunt isti, viros juvenes assidue frequentare domos avorum & aviarum, aut
 etiam in iisdem simul cum amitibus habitare: ad domos vero fratrum minus frequen-
 tem ipsis esse aditum, nec ibi tandundem habere juris. Idem tamen gradus mori-
 bus Romanorum erat illicitus, quod adparet exemplo Claudii, Agrippinam du-
 cere volentis. vid. *Tacitus Ann.* XII. Quanquam plurimi d. l. *Levit.* non perso-
 nas, sed gradus prohibitos esse asserant; quorum rationibus tamen fortasse non deest,
 quod reponi possit. Cæterum qui omnes & singulos gradus *Levitici* d. l. expressos
 juri naturali repugnare statuunt, urgent verba v. 27, Cum enim transgressio præ-
 supponat legem, oportet ut tales nuptias contrahendo gentiles isti violarent vel lé-
 gem aliquam naturalem, vel divinam positivam, omnes gentes stringentem. Qua-
 rum hanc liquido demonstrare arduum fuerit. *Seldenus* lib. V. cap. 11. respondet,
 vocabula ista esse duntaxat capienda de iis peccatis, quæ in gentiles quoque cadere
 poterant. Argumento esse, quod ibidem prohibitum legatur, ne quis duas foro-
 res simul ducat; id quod tamen fecit Jacobus vir sanctissimus. Quanquam non ab-
 surde potest dici, æmulationem inter illas sorores inter ejusdem legis rationes fuisse.
 Sic & Amram pater Moysis duxit amitam suam Jochabedam, qui gradus tamen eo-
 dem capite expresse vetatur. De gradibus consanguinitatis apud Indos memorabi-
 lia quædam habet *Abr. Rogerius de Braminibus part.* 1. c. 12. In *Alcorano* cap. de uxori-
 bus harum personarum nuptiæ prohibentur: matris, novercæ, filiæ, fororis, ami-

ami-

amitæ, neptis, nutricis, fororis collactaneæ, focrus, privignæ, nurus, duarum fororum, filiæ ejus, quam quis cognovit, foeminæ alteri jam nuptæ, nisi bello sit capta. Add. *Seldenus I. N. & G. VI. c. 11. circa finem.* Id quoque obiter notandum, vim affinitatis apud multos credi expirare, quando moritur persona, in qua illa fundata erat, & qui ex eadem nascebantur. *Euripides Medea: παιλαιῶν κωνῶν λέπτει κηδιδυάτων.* Veteres novis cedunt affinitatibus. *Isocrates in Aeginetico: Tamopere patris mei amicitia delectatus est, ut cum amita mea sine liberis decessisset, rursus patris consobrinam duxerit, quo necessitudo inter nos, & affinitas permaneret.* *Cicero pro Quintio: affinitas liberis istius vivis divelli nullo modo poterat.* *Idem Philippica XI. de Dolabella, suo olim genero: & hic, dii immortales, aliquando fuit meus amicus.* *Florus l. 4. c. 2. Morte Julia Caesaris filia, quæ nupta Pompejo, generi socerique concordiam matrimonii fœdere tenebat, statim amulatio erupit.* *Philo Judæus de legatione ad Cajum: Connubia familiaris externis sunt pro vinculo, quo soluto solvitur & affinitas.* Contra de Tartaris refert *M. Paulus Venetus l. I. cap. 58.* Parentes defunctos filios cælibes ac filias innuptas connubio inter se jungere, ac ejusmodi postumo contractu credere, inter istorum superstites parentes atque consanguineos affinitatem contractam, non secus ac si ab illis viventibus nuptiæ forent celebratæ.

§. 36. Addendum denique est aliquid de uxoribus velut secundariis, quæ multis populis in usu fuerunt. Tales nimirum, quæ revera fidem conjugalem viro dant, & in arctissimam societatem cum eodem coalescunt: ita tamen ut vel propter inæqualitatem conditionis, generisque, vel alias ob rationes in justæ matris familias dignationem non adsciscantur, nec earundem proli omne jus sit, quod alias filiis familias communiter competit. Vid. *Seldenus de I. N. & G. l. V. c. 7.* Ex quo patet, ejusmodi uxorum discrimen à justis uxoribus per jus duntaxat positivum, aut pactis singulorum esse introductum. Nam discrimina generis jure positivo sunt constituta; & principali pacto matrimonii à sponsis pro arbitrio adjici possunt, quæ ejusdem naturam non evertunt. Patet autem illud potissimum introductum ob conservationem illustrium familiarum, aut in favorem priorum liberorum; (Apud *Julium Capitolinum Imper. Marcus Faustina mortua concubinam sibi adscivit procuratoris uxoris suæ filiam, ne tot liberis super induceret novercam.*) vel denique ob melius tolerandos sumtus, qui ex moribus civitatum alias in justas uxores erant faciendi. Nam ad conservationem illustrium familiarum etiam illud facit, si ex iisdem oriundæ in parvis dignationis domos adsciscantur. Quod ut fieret, alicubi leges civiles sanxerunt, ut si quis inferiori foeminæ jungeretur, illud matrimonium non haberet omnes effectus, qui alias justum matrimonium in ea civitate consequuntur. Easdem quoque insigniter debilitat patrimonii divisio; cui prohibendæ conducit adsciscere uxores secundarias, ne si ex justa matrefamilias natis minores portiones assignarentur, ipsi justam querendam acciperent. Et stolidus est, qui uxorem ducit, cujus sumtibus ad mendicitatem sit redigendus. Unde patet, injuriam fieri ejusmodi uxoribus secundariis, si vile concubinarum nomen ipsis imponatur. Hæ enim proprie sunt, quæ cum aliquo solam stupri consuetudinem habent, citra datam fidem conjugalem; quæ à meretricibus gradu duntaxat differunt. Nec ab isto censu eximuntur, si vel maxime aliqua paciscatur, quod ad certum tempus uni soli se velit servare. (vid. *Actian. V. H. l. X. c. 18.*)

Nam in fide conjugali longe sanctius & amplius quid est, quam solius mercedis aut mutuae libidinis intuitu alicui soli corpus servare. Etsi & aliquando concubinæ vocabulum ignominia videatur carere. vid. l. 49. §. 4. *D. de legatis*. Et l. 3. *C. de natural. liberis* quidam concubinatus inaequale conjugium vocatur. Add. *Godofredus* ad d. l. De Imperatoribus Turcarum retert *Busbequius epist.* 1. post Bajazetem nullum eorum in matrimonio justam habuisse uxorem. Nam cum ille prælio victus in *Tamberlanis* potestatem una cum uxore venisset, nihil visum fuit indignius, quam ludibria & contumelia, quibus in ejus oculis uxor afficiebatur. Cujus rei memoria sequentes Imperatores à ducendis uxoribus se abstinerunt, tantumque liberos ex servilis conditionis mulieribus, in quas minus injuria cadere, quam in legitimas uxores videbatur, susceperunt. Neque vero minus honoris Turca deferunt natis ex concubinis aut pellicibus, quam ex uxoribus; neque illi minus in bona paterna juris habent. Etsi aliam rationem ei contumeliæ declinandæ iniverat Rex Persarum Abbas, qui cum gynæceum suum in expeditionem secum duxisset, Eunuchis in mandatis dederat, uxores Regis capite truncare, si prælio ipse victus foret. *Petrus de Valle Itin. part. 2. epist. 5.* Apud Chineses, ubi ex justa uxore proles deperatur, concubinæ superinducuntur; quippe apud quos miserrimum habetur, absque liberis esse, qui defunctum luctus & sepulturæ honore prosequantur. *Martinus hist. sin. l. VI. c. 1. p. m. 201.* Denique & hoc observandum, uti leges civiles alios quoque contractus certis solennibus ac ritibus vestire solent, qui ubi abfuerint, iidem in foro civili pro invalidis censentur; ita & matrimonio talia quædam in civitatibus nonnullis deprehendi adjuncta, ut si illa abfuerint, pro legitimo idem non habeatur, aut saltem quibusdam effectibus in foro civili careat. vid. *Constitut. Sicule l. 3. tit. 20.* Illa solennia etsi à jure naturali ignorentur; tamen cum idem jus leges civiles observari jubeat ab illis, qui iidem subjiciuntur, indifferentiam juris naturalis heic nequidquam allegant, qui potestatem ferendi, aut abrogandi leges civiles non habent.

CAPUT II.

DE POTESTATE PATRIA.

1. De origine imperii patrii sententia communis. 2. Ex mente <i>Hobbesii</i> primæva potestas in prolem est penes matrem; 3. Quæ ab hac deinde in alios derivatur. 4. Quibus rationibus imperium paternum nitatur. 5. Quatenus patris jus potius, quam matris. 6. Quanta potestas in prolem competat patri ut tali; 7. Et quidem tempore infantia ac pueritia.	8. Hoc tempore quatenus liberi sint capaces dominii. 9. An filium possit vendere pater. 10. De obligatione liberorum emancipatorum. 11. Quid patribus competat potestatis in adultos filios extra civitates. 12. Quid in civitatibus. 13. Quomodo hæc potestas dissolvatur. 14. An liberis consensus parentum sit necessarius ad ineundum matrimonium.

EX matrimonio provenit proles, in quam constituta est potestas patria, antiquissimum juxta ac sanctissimum genus imperii; quo parentum jussa venerari, eorundemque

demque præ se eminentiam agnoscere liberi tenentur. Circa cujus originem *Grotius* l. 2. c. 5. §. 1. & plerique tradunt, idem oriri ex generatione, qua parentes quodammodo Deum referant, dum eum, qui nondum fuit, existere faciunt. Sed cum ad eandem uterque parentum æque concurrat, originarie utrique simul in prolem jus quæri: quod si tamen inter se imperium contendant, nec utique simul queat satisfieri, præferendum esse imperium patris, non solum ob præstantiam sexus, sed & quia imperium ipse in matrem obtinet.

§. 2. Eiusdem imperii originem ita investigare instituit *Hobbes de cive.* c. 9. Et si fortasse vera sit hæc consequentia: hic est pater, ergo est & dominus filii; non esse tamen eam ita manifestam, ut statim per se ejusdem necessitas elucescat; quemadmodum sunt illa, quorum unus terminus continetur in definitione alterius; sed aliis probationibus ipsam esse adstruendam. Præterea cum summum imperium sit indivisibile, quamdiu regularis forma eidem constare debet, sic ut nemo duobus dominis non subordinatis simul servire queat; ad generationem autem duæ personæ concurrant; non videri sola generatione imperium adquiri. Igitur hanc rem ex statu naturali ita deducendam. In illo quippe cum omnia in omnes liceant, quatenus quisque ad sui conservationem facere judicat, victorem fieri dominum victi. Ex quo sequi, jure naturæ dominum infantis ad istum primo pertinere, qui eundem primus in sua potestate habuerit. Manifestum autem esse, eum, qui modo nascitur, prius esse in potestate matris, quam cujusvis alterius. Quæ si eundem decreverit educare, id quod utique facere tenetur, ea lege id facere intelligetur, ut ne adultus hostis fiat, id est, ut ipsi obediat. Nam ex *Ipsius* hypothese hostes invicem sunt, qui inter se non imperant & parent, aut communem dominum non agnoscunt. Non enim præsumi, quenquam ita alicui dedisse vitam, ut possit simul & ætate vires acquirere, & jure hostis esse. Hoc modo igitur in statu naturæ omnem puerperam simul & matrem fieri, & dominam. Præstantiam autem sexus non efficere, ut patri potius præ matre jus in prolem sit. Nam inæqualitatem virium inter marem & fœminam minorem esse, quam ut ille statim citra reluctantiã in hanc possit imperium nancisci, adeoque bello quoque opus fore ad eandem subjugandam, Accedere, quod si non nobiliorem, saltem magis laboriosam & molestam operam ad proli generationem fœmina præ mare contulit; quippe quæ eandem intra corpus suum diu gestavit, & ex sua substantia aluit. *Quintilian.* declam 338. *Alia est horum ratio, quos brevis transitus voluptatis fecit parentes, quos liberis suis extra posita voluptates conciliant. Aliter amant qua pepererunt, qua memoriam decem mensum, quæ tot periculorum, tot sollicitudinum recordationes afferunt.* *Medea* apud *Ennium*: *Ter sub armis malim vitam cernere, quam semel modo parere.* Quod expressum ex illo ap. *Euripidem Medea*: *ὡς τρεῖς ἄν παρ' ἀσπίδα σῆναι θέλω μ' ἄν μᾶλλον, ἢ τεκνῆν ἀπαξ.* De fœminis tamen in regione Paria in America memorant, illas absque omni dolore parere, nec debilitatem aliquam sentire, sed statim à partu ad consuetum opus redire. Idem fere de fœminis regionis Chili traditur. Ac Hispanicæ fœminæ, si ibi diu habitent, pari modo indurantur. Et si *Orestes* apud *Euripidem* causæ suæ serviens pro patre calculum videatur ponere. *Πατὴρ μὲν ἐφύτευσέ με, σὴ δ' ἔπειτε πάντις, τ' ἀπὲρ μ' ἀεθρα ὠρελάβεσ' ἄλλῃ παρὰ. Ἄνδρ' δὲ πατρὸς τέκνον σὸν εἶη ποτ' ἄ. Ἐλογισμῶν ἐν, τῶ γένεσ ἀρχηγέτη μᾶλλον μ' αἰμύνα, τῆς ὑποστάσεσ τροφῆσ.* *Pater quidem plantavit me, una*

autem peperit filia, semen ex terra ab alio suscipiens: Absq; patre vero hanc unquam esse queat filius. Existimavi igitur me potius auctori generis Opem ferre debuisse, quam ei que præbuit alimoniam. Quid quod in statu mere naturali, ubi nullæ civitates, aut familiæ, quibus uterque subiectus foret, intelliguntur, sciri nequeat, cujus patris sit filius, nisi indicio matris. Ejus igitur esse quem mater vult, & proinde matris esse. Inde & jure Romano constitutum, ut qui extra matrimonium concipitur partus, ventrem seu matrem sequatur. Lex quoque erat apud Lycios; si qua ingenua servo nupserit, liberi, qui ex his suscipiuntur ingenui ac nobiles existimantur: sin autem vir vel inter cives primarius uxorem duxerit externam, aut pellicem, suscepti ex his liberi putantur non ingenui. Apud quos etiam se de nominibus matrum appellabant, non patrum. *Herodoti Clío.*

§. 3. A matre porro in alios jus diversis modis ex mente *Hobbessii* transit. 1. Si mater jus suum dereliquerit, sive abjecerit filium exponendo Is igitur qui expositum educaverit, idem habebit dominium, quod habebat mater. Quam enim vitam mater proli alendo dederat, eandem, quantum in se, exponendo iterum tollit. Ergo & obligatio proli erga matrem, quæ orta erat ex vitæ donatione, per expositionem est sublata. Ei autem, qui ipsum alendo conservavit, omnia debet conservatus, & nomine alumni, tanquam matri, & nomine servi, tanquam domino. Quo adplicari potest illud *Admeti* apud *Euripidem Alceste*. Τεθηκα γὰρ δὴ τῆσσι, εἰδ' ἄλλὰ τῶν ὄντων ὄντων, ἀνθρώπος εἶπα, κείνῃ λέγω καὶ παιδά μ' ἔειπεν, καὶ Φίλον ἡγοῦσσομαι. Mortuus enim sum, quantum in te est: si vero natus alium servatorem, lucem aspicio, hujus dico & filium me esse, & charum senectutis alumnum. *Libanius Orat. 13.* ὅστις ἀνθρώπον πλάσμα ῥύμης ἐξήρασε, πατὴρ ἂν εἰκότως ἔστω σέσωμένῃ δουρίῃ. Quisquis hominem e fluminis astu eripit, merito pater ejus, qui servatus est, videri queat. Hic licet forte concedamus, ejusmodi prolem animum habere debere observantiam adversus matrem exhibendi, secutaque ipsius poenitentia necessitudinem naturalem velut instaurandi: id tamen aliter fieri non poterit, nisi consensu & cessione educatoris, cui alimenta, & si quid præterea impendit, sunt refundenda. Atque hic solus videtur casus, quo imperium in hominem per occupationem adquiratur. 2. Si mater bello capta est, natus ex ea, ubi simul captus fuerit, etiam est capientis: propterea quod qui dominium habet in personam, dominium etiam habet in omnia, quæ sunt ejus, & sic quoque in filium. Ubi tamen monendum, hoc casu à victore diversum potestatis genus in prolem captam adquiri, quam mater habuerat. 3. Si mater sit civis cujuscunque civitatis, is qui in ea civitate summa habet imperium, dominium quoque habebit ejus, qui ex eo nascitur. Ubi tamen itidem observandum, diversam potestatem esse, quam civitas habet ab ea, quæ parentibus competit. Neque extingui statim potestatem matris per imperium civile, sed alicubi certis limitibus circumscribi, alicubi etiam satis illibatam relinqui. 4. Si mulier viro se tradiderit. in vitæ societatem, ea lege, ut imperium apud virum sit, qui nascitur ex ambobus patris est, propter imperium in matrem. Sed si foemina imperium habens filios ex subdito susceperit, suscepti matris sunt. Aliter enim salvo imperio mulier filios habere non potest. Et in universon, si maris & foeminae societas talis sit unio, ut alter alterius imperio subjiciatur, liberi sunt imperantis. Cæterum in statu naturali, siquidem mas & foemina societatem cohabitandi contrahant, ita ut alter alterius imperio non subfit, nati ex iis matris sunt, nisi aliter fuerit inter ipsos con-

con-

conventum. Nam pactis de jure suo potest disponere mater, prout velit. Uti factum ab Amazonibus quidam tradunt, quod suscepta ex vicinis prole, mares quidem illis remiserint, foemellis sibi servatis. In civitatibus vero, si contractus sit inter marem & foeminam ad cohabitationem, liberi sunt patris; quia in omnibus civitatibus, utpote constitutis à patribus familias, imperium domesticum viri est. Qualis contractus si fiat secundum leges civiles, & solenniter, vocatur matrimonium. Si vero contrahant concubinatum duntaxat, aut cohabitationem minus solennem, filii erunt vel patris vel matris, prout legibus civilibus dispositum fuerit.

§. 4. Nos heic, ut in aliis similibus rebus, universalem causam, Deum O. M. præsupponimus. Nec minus tamen fas arbitramur, causas secundas & proximas investigare. Quod enim aliqui jactant; *omne imperium, quod homini in hominem competit, isti à Deo communicari per quandam commissionem divinam; & hominem non habere nisi potestatem delegatam;* id nobis in Deum contumeliosum videtur, utut, qui similes sententias in ore habent, eximum pietatis studium præ se ferant. Qui enim delegatam potestatem exercet, eandem utique cum eo, qui delegavit, habet; nisi quod hic eam, ut propriam, ille ut alienam possidet. Atqui abjecte valde de infinita Dei Majestate sentit, qui idem specie imperium, quod in DEO est, in homunciones cadere arbitratur. vid. *Matth. X. 28.* His præmissis illud primo extra dubium ponendum videtur, generationem præbere occasionem jus aliquod in prolem acquirendi; quod non tantum valeat adversus alios non parentes, (ut quemadmodum dominus est fructuum, qui est dominus rei; ita proximum habeat gradum ad imperium in prolem quærendum, qui est dominus corporis, ex quo illa fuit generata;) sed etiam quod adversus ipsam prolem vim obtineat. Dico *occasionem*. Nobis quippe sola generatio non videtur sufficere ad titulum imperii, in sobolem humanam constituendi. Etsi enim ex substantia nostra excitetur proles: tamen quia abit in personam nobis similem, & quæ quantum ad jura hominibus naturaliter competentia nobis est æqualis; inde ut nobis fiat inæqualis, seu ut nostro imperio subjiatur, alio utique titulo videtur opus esse. Præsertim cum illa tali actu exerceatur, quem fere nostræ delectionis causa suscipimus, quemque adeo tanti imputare proli non possumus, ut ea nolens volens nobis subesse teneatur. *Lactantius div. instit. lib. V. cap. 18. Qui filium generat, non habet potestatem ut concipiatur, ut nascatur; ut vivat. Unde apparet, non (tam) esse illum patrem, sed tantummodo (quam) generandi ministrum.* Duplici igitur titulo jus parentum in liberos fundatur, primo, quia ipsa lex naturæ, dum sociabilem esse hominem jussit, parentibus curam liberorum injunxit; quæ ut eo minus negligetur, tenerimum simul affectum in prolem iisdem implantavit. Ni enim prolem à parentibus educari ponas, vita socialis plane intelligi nequit. Non potest autem illa cura recte exerceri, nisi potestatem habuerint parentes liberorum actiones dirigendi ad horum salutem, quam ipsi propter judicii defectum nondum intelligunt. vid. *Sirac. VIII. 25. XXX. 1. seqq.* Igitur eo ipso à natura injungitur parentibus, ut imperium utique in liberos exerceant, quantum ad istum finem sufficit. Nam qui obligat aliquem ad finem, censetur eidem quoque simul contulisse potestatem usurpandi media, sine quibus iste obtineri nequit. Hæc porro potestas parentum, ex injuncta ipsis cura liberorum resultans, necessario in liberis ponit obligationem submittendi sese paren-

tum directioni; cum hæc citra illam sit frustranea. Deinde parentum imperium ipsorum quoque liberorum præsumto consensu, adeoque pacto tacito niti videtur. Quemadmodum enim parens eo ipso, quod infantem tollit, declarat, sese obligationem à natura injunctam impleturum, infantemque quantum in se bene educaturum: ita contra infans, etsi propter latentem adhuc rationis usum reciproca officia, parentum obligationi ex adversum respondentia, expresse nequeat promittere; ex ipsa tamen parentum opera obligationem erga eosdem contrahit, non minus, quam si expressus ipsius consensus accessisset. *Add. l. 2. D. de negot. gestis.* Eaque obligatio sese exferit, quamprimum quid à parentibus erga ipsum sit gestum, potest intelligere. Præsumitur enim, si usum rationis eo, quo sublatus est, tempore habuisset, ac perspexisset, vitam sese citra parentum curam junctumque illi imperium servare non posse, lubenter ipsam in idem consensurum, commodamque sibi educationem ab iisdem vicissim fuisse stipulaturum. Qui consensus cum ratione præsumtus pro expresso valet, (*Conf. Seneca consol. ad Marciam c. 18.*) Non secus atque is, cujus absentis & ignorantis negotia alter gessit, obligationem velut ex contractu tacito contraxisse intelligitur isti pensandi, quod in ipsius utilitatem impendit. Unde patet, imperium in prolem parenti actu constitui, quando illam tollit, nutrique, & incommodum humanæ societatis membrum eandem formandam pro virili suscipit. Neque obstat, quod non nemini videtur, obligationem inter parentes & liberos nullo modo ex consensu & pacto tacito derivari posse, *ideo quod consensus quocunque titulo veniat, locum habere proprie non possit, nisi in actionibus ante consensum liberis. Atqui nec patri liberum esse, nec filio educationis illa jura cum annexo cuique debito declinare.* Nam hæc sibi non repugnant, aliquid oriri ex præcepto legis naturalis, & oriri ex consensu tacito. Sane enim homini non est liberum Deo non parere, & tamen Deus à fidelibus obsequium foedere stipulari voluit. Sic civis utique munia militaria reipublicæ debet, & tamen dum miles scribitur, consensus ejus accedit, & sacramentum. Sic quare dici non possit, infantis consensum tacitum intelligi, dum parens actu ejus educationem suscipit; cujus hic sit effectus, ne querendi causam habeat, quasi imperium paternum invito sibi, & frustra sit impositum.

§. 5. Quando autem ulterius quæritur, utrius parentum jus in prolem sit potius, distinctione præmissa res est expedienda. Vel enim vivitur in civitate, vel extra eandem; inter eos autem, qui genuerunt, pactum intercessit, vel non. Extra civitatem in naturali libertate, si generantes citra pactum aliquod duraturum mixti fuerunt, proles matris est. Nam in eo statu pater nisi indicio matris cognosci non potest, saltem tali certitudine, qua res facti solent probari; cum in eo statu alios quoque mares mater potuerit admittere. *Conf. §. 31. 32. Instit. de rerum divis. & l. 7. v. 13. D. acquir. rer. dom.* Eam ob rationem ex legibus Romanis vulgo quæsitum sunt matris. Etsi in contrarium erat institutum veterum Ægyptiorum, apud *Diodorum Siculum l. 1. c. 80.* qui nullum filiorum pro spurio habebant, etiam si ex ancilla emissa sit procreatus. Solum enim patrem procreationis autorem esse, matremque alimenta tantum & locum infanti præbere arbitrantur. *Arbores etiam que fructum edunt, mares, sed que non ferunt, sæminas, contra quam Greci, nominant.* Similis sententia occurrit apud *Theagem Pythagoricum de virtutibus: Pater animum gignit, mater duntaxat materiam gignendo suppeditat.* Ubi vero pactum inter

ter

ter marem & foeminam antecessit, in quo super prole dispositum, ex eodem satis constabit, utri in prolem imperium competat. Nam ut summum imperium in eundem duo indivisim obtineant, irregulare est. Istud igitur pactum vel nude tendit ad quærendam sobolem, vel involvit etiam imperium in foeminam, adeoque justum matrimonium continet: ubi sine dubio imperium in prolem est penes patrem. In prioris autem generis pactis etsi regulare sit, ut illa incipiant à mare, & hic sibi, non foeminæ prolem quærat, utque adeo & hic in prolem sibi imperium fuerit pactus: tamen præter ordinem contingere potest, ut mulier sibi adsciscat virum; non vir mulierem. Id quod quondam inter Amazones factum; & hodieque contingere necessum est circa foeminas, summum imperium in civitate habentes, ubi eodem salvo maritis junguntur; qui proprie loquendo non tam reges, quam mariti reginarum fiunt. Neque vero eo nomine talia pacta juri naturæ repugnant, quod alteruter conjugum abs se videatur removere curam liberorum, quam tamen natura indistincte parentibus injunxit. Nam illud utique non ita præcise requirit natura, ut uterque parentum per se & immediate educandæ proli operam navet; sed sufficere potest, ut alterutri eadem per pactum præcipue committatur. Sicuti mater non præcise tenetur propria ubera proli præbere, sed eandem nutricia alendam committere potest. (Etsi contrarium suadeat *Plutarchus de educat. liber. & Favorinus* apud *Gellium* l. XII. cap. 1. Add. *Ferdin. Pinto itin.* c. 54. ubi refert, quam religiose observetur apud Javanenses, ut matres propriis uberibus prolem suam alant. In *Alcorano* præcipitur, ut foeminæ integros duos annos prolem suam lactent.) Quomodo & patres ingenium, & mores filiorum formandos aliis idoneis viris recte credunt. Ast vero in civitatibus per viros constitutis, uti regulariter viri sunt capita familiæ; ita privatum inter liberos imperium est penes patres; sic ut matrum iussa in se consiliorum fere vim habeant; plenam autem vim obligandi ex communicata abs patre potestate mutuentur. Nam uti uxores in administrationis domesticæ partem utiliter admittuntur: ita imperium patris curam matris circa prolem non excludit. Etsi per leges civiles peculiariter heic possit disponi. Sic *Peirus de Valle Itin. part. 1. ep. 17.* memorat, apud Babylonios supremam potestatem in filios quidem esse penes patrem, sed in filias penes matrem. Patre autem defuncto, si penes matrem maneat gubernatio familiæ, par quoque est potestatem patris in liberos eidem accrescere. *Conf. Genes. XXI. 21. cum XXIV. 4.* Et ubi alter ipsius maritus in curam educandi privignos succedit, in reverentiam quoque genitori debitam admittetur. De Chinesibus tamen referunt, si uxor post mariti mortem ad secundas nuptias transeat, eam unica tantum cum veste à suis liberis discedere; quod apud ipsos liberi nullum vitricum tolerare, multo minus eidem obtemperare velint. *Newhof. in Legat. p. 281.*

§. 6. Proximum est, ut disquiramus, quanta sit parentum in liberos potestas. Heic distinguendum est inter patres familias adhuc extra civitates constitutos, & illos, qui civitates jam subierunt: tum inter potestatem, quam habet pater, qua talis, & qua est caput familiæ se regis. Potestas, quæ patri ut tali competit, cum sit necessaria ad explendam obligationem adversus liberos à natura injectam, tanta quoque esse intelligitur, quanta ad eum finem obtinendum sufficit. Officium porro parentis ut talis in eo potissimum vertitur, ut liberos commode educet, id est, nutriat

& gubernet, quousque sibi ipsis prospicere, & suas actiones pro modo ingenii temperare ipsi queant, utque in commoda humanæ societatis membra evadant. Nam generatio non est pars officii paterni, sed ejusdem occasio. Illud autem officium eo diligentius parentibus est obeundum, quo verius est, quod *Plutarchus de educat. liber.* dicit: *πηγή καὶ ρίζα καλοκαρδίας τῶ νομίμῃ τοχῆν παιδείας* *sons & radix probitatis est, decentem sortiri institutionem.* Præsertim cum ut plurimum obtineat illud *Platonis de republ.* l. 6. *Animi præstantissimo ingenio præditi, si male fuerint educati, pessimi fiunt. An putas infanda scelera, & extremam nequitiam, ex ignavo potius ingenio, quam generoso educatione corruptio procedere? Imbecillum vero naturam ingenium vel bonorum vel malorum quandoque causam fore? Idem quoque; de LL.* l. 7. puerum vocat *δυσμετὰ χειρὰ τῶ πάντων θηρῶν*, *intractabiliorem quavis bestia.* *Libanius decl. XX. μέγα τὰς ψυχῆς ἢ παιδεύσις αἰγῶν.* *Magnum animabus bonum institutio.* *Horat.* l. 4. ode 4. *Doctrina sed vim promovet insitam, Reliquæ cultus pectora roborant: Utrunque defecere mores, dedecorant bene nata culpa.* *Anonymus Poeta: Γεῖματ᾽ αἰθέρι δαί, καὶ μαδόνται νῦν ἔχειν. ὡς δὲν ἡμᾶθησι, ἴω μὴ νοδὸν παρῆ.* *Add. Stobæus serm. 81.* Ex quo patet, haut quidquam potestatem patriam se eousque extendere, ut prolem vel intra materna viscera hærentem queat elidere, (vid. l. 4. *D. de extraord. crimin.* l. 8. *D. ad L. Cornel. de scariis.* l. 3 §. 5. *D. de pænis,* nisi ubi matri alias prolique simul foret pereundum. vid. *Ant. Matthæus de crimin.* ad l. 47. *D. t. 5. §. 5.* Et *Grotius in flor. spar.* ad l. 39. *D. de pænis.*) vel recens editam abjicere, aut necare, multoque minus, si jam vivendo aliquo usque processerit. Nam utut ex substantia parentum excitetur foboles; in æqualem tamen cum illis conditionem statim collocatur, saltem hæctenus, ut injuriæ abs quovis capax sit, *Plinius* l. 9. *epist. 12.* *Ita hoc quod es pater utere, ut memineris & te hominem esse, & hominis patrem.* Vid. *Philo Judæus de specialibus legibus, & Lactantius divin. instit.* l. VI. c. 20. & *Diodorus Siculus* l. 1. c. 77. *Add. Grotius ad Exod. c. XXI. 22. lex Wisigothorum* l. 6. tit. 3. c. 7. *Seldenus de I. N. & G.* l. IV. c. 1. Absurdissimus est Formosanorum mos, apud quos turpe habetur à fœmina prolem ante annum ætatis trigessimum quintum aut sextum concipi. Quod si ante istud tempus prægnantes fiant fœtum tundendo, verberando & comprimentido, non sine maximis doloribus elidunt. Unde damnandum est dogma *Aristotelis Polit.* l. 7. c. 16. (21.) *De exponendis autem & alendis fœtibus esto lex, ut nihil alatur mancum, & membris orbatum. Determinanda est procreandorum liberorum multitudo. Sed si quibus fuerit aliquid præterea genitum, abortionem ante sensum & vitam facere conveniet. Quatenus enim fas sit, progredire liceat, sensu & vita terminabitur. Nec multo humanius institutus *Lycurgi* apud *Plutarchum Lycurgo: Arbitrium tollendi partus non erat penes parentem, sed portabat eum in locum Leschen nomine, ubi tribuum natu maximi considerentes infantem spectabant. Qui si membris compactis & robustis esset, tolli jubebant eum. Debilem & distortum amandabant in locum voraginosum propter *Taygetum, quas Apothetas nuncupabant: quasi nec illi ipsi nec civitati, qui non esset a primordio ad bonum habitum comparatus, expediret vivere.* *Conf.* l. 4. *D. de agnoscendis liberis.* Quod *Diodorus Siculus* l. 1. c. 58. de *Taprobanensibus* circa explorandam puerorum indolem memorat, nescio an fidem mereatur. Quæ quidem immanitas recens natam prolem exponendi tam frequens antiquis erat, ut *Strabo* l. XVII. de *Ægyptiis* tanquam peculiare quid memoraret, quod omnes filios educaverint. *Add. Diodox. Sicul.* l. 1. cap. 80. Id quod & de Abo-**

iginibus facit *Dionys. Halicarnass. l. 1. ἡλείων εἶδενά τ' ἐπιγόνων ἡμίαν, ἀγῶ εἶδενός ἐλασσόν τοῦτο ἡδμεῖνοι, natorum quenquam necare nolebant, rati facinus id cum primis execrabile. Ac Tacitus Hist. l. V. de Judæis. Necare quenquam ex agnatis nefas putant. Cæterum parem cum Spartanis morem in regno Sophitis apud Indos observatum refert Curtius l. IX. cap. 1. Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt, aluntque, sed eorum, quibus spectandi infantium habitum cura mandata est. Si quos segnes, aut aliqua membrorum parte mutiles notaverunt, necari jubent. Idem de Catheis memorat Strabo l. 15. Apud Chineses frequens est, ut impune parentes pauperes tœmellas præcipue necent. Et quia metempsychosin statuunt, quæ ab omnibus fere gentilibus in oriente creditur, arbitrantur sese de iis bene mereri, dum ad meliorem nascendi conditionem ipsis aditum hoc modo sternunt. Sed nec ad jus vitæ & necis, ex occasione delicti exercendum, eadem potestas, ut talis, videtur porrigi, sed ad modicam duntaxat castigationem; quippe cum versetur circa ætatem teneram, in quam vix cadunt delicta ejusmodi immedicabilia, quæ capitis supplicio debeant expiari. Inde & moris fuisse apud Romanos terrore anguillarum verberari prætextatos, & ob id multam his non institutam. *Plin. N. H. l. 9. c. 23.* Et potius est, ut quis eum abs sese expellat, longèque faceßere jubeat, qui curam in ipsius utilitatem impensam per petulantiam & malitiam animi, corrigi nesciam, pertinaciter adspernatur. Sic ut abdicatio & exhæredatio extremum videatur supplicium, quod patre, ut tali, filio queat infligi.*

§. 7. Et de isthac potestate patria, pressè accepta, intelligendus est *Grotius l. 2. c. 5. §. 2.* quando in liberis tria tempora distinguit: quorum primum est imperfecti judicii, & quando abest plena *περιπέρας*; secundum perfecti judicii, sed dum filius adhuc manet pars familiæ paternæ, neque suas res sibi seorsum gerit; tertium, postquam ex familia excessit, sive ipse propriam familiam sibi constituerit, sive alterius familiæ factus, sit accessio. Quæ distinctio quare *Zieglero ad Grotii d. l.* displiceat, nondum satis causæ dispicere possum. Nam licet sacræ literæ indistinctim liberis obsequium erga parentes inculcent; *Eph. VI. 1. Col. III. 20.* nequidquam tamen eadem prohibent, quo minus diverso modo tractetur tener puerus, & plena ætate juvenis. Sicuti nec eadem requirunt, ut nunquam vivis parentibus adultus filius paternæ familiæ excedat. In primo igitur tempore, ex mente *Illius*, omnes liberorum actiones directioni parentum subjacent: cum æquum sit, ut qui seipsum regere non potest, aliunde regatur; naturaliter aut enim veniri nequeat, cui propius competat regimen, quam parentes.

§. 8. Heic quæritur, an isthoc tempore proles jure naturali sit capax dominii, adversus ipsum patrem valituri? Ubi distinguendum videtur inter bona per propriam industriam parta, & quæ aliorum liberalitate, puta per testamentum aut donationem transferuntur. In ista ætate quantillum est, quod propria industria possit acquirere puer? Saltem non majus idem erit, quam quod à parente in ipsius educationem impenditur, aut impensum tuit. Unde recte pater in pensationem suorum laborum ac sumtuum id sibi vindicat. Quanquam enim jure naturali ad alendam sobolem adstringebatur, non tamen ipsi erat vetitum, si quem posset ex ea educatione fructum percipere. Non magis quam parentibus est interdictum ex sua prole voluptatem capere; quæ sæpe tanta est, ut quantivis eam redimere velint. vid. *Seneca consol. ad Marcianam*

ciam c. 12. Unde & impudens foret filius, si in ea ætate mercedem laboris, quem patri præstitit, postulare velit. *Sophocles Oedipo Colon. Τῷς περὶ σὶ, εἰ ποτεί τις δὲί ποτεί μνημὴν ἔχειν.* Parentum causa etsi quis laborat, laborum tamen meminisse non debet. Apud Peruanos filii ad annum ætatis vigesimum quintum parentibus ministeria præstare tenebantur. *Garcilass. de la Vega Comm. Reg. l. 4. c. 19.* Quando autem ex aliorum liberalitate in filium quid est transferendum, eo quidem nomine translatio illa non videtur valida, quod heic requiratur acceptatio; quæ citra consensum deliberatum, adeoque; usum rationis fieri nequit. Quia tamen valde durum foret, propter ætatis teneritatem, quæ maxime aliorum auxilio indiget, ad ejusmodi commoda capeffenda viam ipsis intercludi; ideo æquissimum est, ut alius talium nomine acceptationem faciat, simulque bona illa administret, quousque ipsi rebus suis superesse queant. Quam ad rem patre nemo est propior. Ex quo adparet, naturale haut quidquam esse, ut patri acquiratur dominium eorum bonorum, quæ tali modo in filium transferuntur: id tamen æquitati non repugnare, ut saltem tantisper, quousque filius eorundem administrationem ipse suscipiat, pater illis uti frui possit, & ex iisdem filium alere. Unde & illud adparet, æquissima ratione niti illa. quæ leges Romanæ super peculio filiorum familias protectio & adventitio, simulque castrensi tradunt.

§. 9. Hoc loco & illud quæri potest, an imperium & officium paternum à patre avelli, & in alium transferri queat? Ubi sciendum, etsi actus personalis, qui ab uno in alterum transire nequit, officio & imperio paterno dederit ansam; (*Libanus declam. XX. εἴ ποτε παρ' ἐμῆ σε γερονέναι δύνωται λυθῆναι νομῶ.* Non quod ex lege genitus sis, lege solvi potest:) id tamen non obtinere, quo minus, utilitate prolis aut necessitate id exigente, ejusdem administratio alteri delegetur & commendetur. Ut tamen observetur illud *Plutarchi de lib. educat. Culpandi sunt parentes nonnulli qui postquam filios suos pedagogis magistrisque commenderunt: ipsi quid discatur neque inspiciunt unquam, neque inaudunt: magno sane cum errore. oportebat enim ipsos intervallo paucorum dierum subinde explorare puerorum profectus, neque in mercenarii voluntate omnem spem collocare. Qui & ipse majorem diligentiam pueris instituendis erat impensurus, si idem idem muneris sui rationem sibi reddendam fore sentiret.* De cætero neque id juri naturali repugnat, tuam prolem bono viro adoptandam concedere, siquidem exinde aliquod emolumentum in eandem est redundaturum. Add. *Gellius l. 5. c. 19. Euripides Jone. καὶ δε γὰν Φίλῳ Φίλω δόση τ' αὐτῆ παιδὰ δεσπότην δόμων.* Amicus amico sane dederit filium suum heredem domus. Sed ut pater filium oppignorare, aut etiam vendere possit, id nullo casu natura videtur permittere, nisi ubi alia ratio eum alendi non suppetat. Heic enim præstat filium in servitutem tolerabilem tradi, ex qua emergendi iterum aliqua spes est, quam fame extinguui. Huc spectat lex Thebanorum apud *Aelianum V. H. l. 2. c. 7. Ne cui Thebano liceat infantem exponere, neque in solitudinem, abjicere, capiti supplicio constituto. Verum si extrema mendicitate pater laboret, sive mas sit, sive femina infans, jubet lex eum statim à materno partu ad magistratum cum ipsis fasciis adferre: qui accepto levi pretio alicui tradit, cum quo pactum & conditiones intercedunt, ut bona fide infantem alat, & adultum servi aut servæ loco habeat, receptis ejusdem operis in mercedem educationis. Quæ lex inde defenditur, quod natura ipsa censetur jus dare ad omne id, sine quo obtineri nequit, quod ipsa imperat. Si Imperator Constantinus in l. 2. C. de paribus, qui fil. suos distrax. per-*

mittit

mittit patri propter nimiam egestatem paupertatemque victus causa (pueri scilicet non patris) filium filiamve sanguinolentos vendere; ita tamen ut si pretium domino offeratur, abs quolibet iterum ingenuitati possint restitui, cap. 94. & 95. in *Edicto Theodorici*, & *Lex Wisigothorum lib. V. tit. 4. c. 12.* vendere liberos alimentorum gratia vetans, intelligenda videtur de alimentis, in usum parentum cedentibus. Plus iusto tamen indulgisse parentibus videtur institutum Romuli, qui patri concessit ternam filii venditione pecuniam querere; majorem largitus potestatem patri in filium, quam hero in mancipium. Servus enim semel venditus, deinde libertatem adeptus, in posterum sui juris est. Filius vero à patre venditus, si liber fieret, rursus sub patris potestate redigebatur, iterum quoque venundatus & liberatus, servus ut antepatris erat. Post tertiam demum venditionem eximebatur è patris potestate *Dionys. Halicarn. l. 2.* Quam legem paulisper mitigavit Numa, dum à venditione exceptit eos, qui in matrimonio essent, si nuptias patris iussu, aut consensu contraxissent. *Plutarch. Numà.* Neque tamen Decemviri eandem penitus abolere ausi sunt; etsi ipsa paulatim in desuetudinem abierit, demum plane interdicta, lib. 1. C. d. t. Ex prisco autem more retentum, ut in emancipationibus filiorum emancipandus filius ter imaginarie venderetur. Id quod à Justiniano sublatum in lib. ult. C. de adoptionibus. Ex *Plutarcho in Solone* quoque patet, Athenis saltem ante Solonis tempora filium potuisse vendi, quo pater æs alienum dissolveret. *Conf. Math. XVIII. 25. 2. Reg. IV. 1. Philostratus in vita Apollonii Thyanaei l. 8. Phrygius familiare est, proprios etiam filios vendere; & si captivi in servituti ducantur, ne ad eos quidem respiciendos se convertunt.* Add. *Plutarch. Lucullo.* Apud Moscovitas filium à Patre quater posse vendi, & post quartam demum venditionem nihil amplius in ipsum juris competere patri, tradit *Sigism. Baro in Herberstein.* Add. *Ad. Olearius Itin. Persic. l. 3. c. 6.* Chinesibus quoque in usu est, ut liberos vendant, quos sese alere posse non confidunt; ut tamen cuilibet concedatur iterum in libertatem se vendicare, ex soluto pretio, pro quo fuit emtus.

§. 10. In tertio tempore, quando filius familia paterna excessit, patriaque potestate solutus est, in omnibus *ὡς πατὴρ*, sui que juris est, manente tamen semper pietatis & obsequiæ debito; cujus causa est perpetua, orta quippe ex antecessis parentum meritis: quam in rem graviter *Plato de LL. lib. 4.* Parentibus fas est prima & maxima debita, omnium antiquissima debitorum persolvere. Putare enim quisque debet, omnia que possidet, eorum esse, qui genuerunt & educarunt, ita ut illis hac omnia pro viribus ministrare debeant; primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremo que ad animum pertinent, hac omnia videlicet mutuo data persolvens, & pro curis doloribusque prisca parentum: in senectate recentes reddens, quando maxime indigent. In verbis quin etiam per totam vitam parentes venerari maxime decet. Oportet itaque iratis, animumque expletibus cedere, seu verbis, sive rebus id faciant, non ignorantes, patrem jure admodum filio valde succensere, si quando injuriam ab eo sibi fieri arbitretur. *Conf. lib. 11. §. 1. D. de accusat. & inscript.* Addit demum de monumento conveniente mortuis extruendo, recolendaque eorum memoria. Vid. *Idem lib. XI. de LL. p. m. 975. Arriani Epictetus lib. 2. cap. 10.* Memento te esse filium, cujus professio sit existimare, patria bona omnia sua esse; omnibus in rebus dicto ei esse audientem, nunquam cum apud quemquam vituperare: neque vel dicere, vel facere quidquam, quod ei incommode, atque etiam cede-

re illi in omnibus, & dare locum, pro virili adjuvantem. *Oppianus Halicut. l. 5. πατερι δε γρηγοροντι νεος δε εν & υιους εισιν. Patri senescenti novum robur sunt filii.* Apud Chineses si cui parentes moriantur, statim quod in aula gerit munus non militare ad triennium abdicare cogitur, domumque proficisci, ac per triennium istos lugere. Nam & primi tres anni maximam molestiam in educatione liberorum parentibus pepere-
rent. Neuhof in Legatione. Plura luctus signa recitat *Martinus hist. Sinica l. 1. in octavo Imperatore.* Apud eosdem filius humiliore quam pater sella, & nunquam ex adverso, sed ad latus eidem sedet. Et sane liberos cum parentum meritis paria facere non posse tralatitium est. *Arist. Nicom. VIII. c. 16. τῆς γονῆς οὐ εἰς τὴν ἀξίαν ποτ' ἀνδραδοῖν: eis dōnamur δὲ ὁ θεὸς πρῶτον Παιδείης εἶναι δακτεῖ. Parentibus nemo dignam gratiam retulerit; sed qui pro viribus colit, is esse probus videtur.* Add. *Xenophon memorabil. l. 2. & Stobæus serm. 77.* Quanquam filium quandoque parentis beneficia vincere posse prolixè disputet *Seneca de benefic. l. III. c. 29. 30. seqq.* Recitat quoque dictum *Alexandri Arrianus l. VII. βαρὺ δὲ τὸ ἐνοίκιον τῶν δεκαμηνῶν εἰσπραττεσθαι αὐτῆς τὴν μητέρα. Grave decem mensium habitationis pretium à matre exigi.* Et quantumcunque sit illud meritum, ad scelus tamen imperandum valere non potest. Inde idem *urgenti matri, ut occideret quendam insontem, & dicitanti, eum se per novem menses utero portasse pregnantem, respondit: aliam parens optima posce mercedem; hominis enim salus beneficio nullo pensatur.* *Ammian. Marcellinus l. XIV. c. 10.* Add. *Gellius l. 2. c. 7. Hobbes de Cive. c. IX. § 8.* debitum illud reverentiæ non ex sola de grato animo lege derivandum arbitratur, sed ex pacto quoque tacito, quod nempe non præsumatur, qui alterum, ex sua potestate dimittit, eum ita sibi voluisse æquare, ut ne beneficii quidem reus esset: sed semper esse intelligendum, eum, qui subjectione liberatur, promittere saltem externa signa, quibus superiores ab inferioribus solent honorari. Illa tamen nimia est superstitio, quam refert *Constantinus L' Empereur in Babakama c. 8. §. 3.* Judæos non permisisse, ex metu, ne filius paternum sanguinem effunderet, filium patri venam fecare, imo spinam educere, aut ulcus aperire, ne forte sanguis sequatur. Add. *Seldenus de I. N. & G. l. 7. c. 2.* Inter eos tamen, qui in civitatibus degunt, contingere potest, ut propter officium publicum pater filio reverentiam exhibere debeat, salva tamen patris inter privatos respectus prærogativa. Sic ipse pater *Fabius Cunctator* probavit factum filii consulis, quod ipsum sibi obvium equo descendere jussisset. *Plutarchus Fabio, & in apophth. Valer. Max. lib. 2. c. 2. §. 4. Gellius l. II. c. 2. l. 13. §. ult. l. 14. princ. D. ad Sctum Trebell. Add. Bæcler ad Grot. d. l. §. 6.* Enimvero an illa obligatio liberorum perpetua, quæ etiam soluto imperio paterno durat, magis ex actu generationis, an ex fideli & laboriosa educatione oriatur, inter quosdam eruditos non convenit. Alii quippe generationi favent; per hanc enim parentem vitam dare, bonum utique præstantissimum & cæterorum omnium occasionem, ac gignendo parentes quodammodo Deum referre. Alii malunt pro educatione calculum ponere, per quam demum quis hominis dignationem implere discit, & quæ magna ac diuturna cura pari labore ac sumtu constat. Idque alii hoc modo illustrent, quod inter bruta mas, qui genuit, nullo fere affectu erga sobolem tangi deprehendatur; mater autem eousque duntaxat, quoad se prolem alere ipsa queat: hominum autem *σοφῆ* perpetuo duret. Id quod indicio sit, & affectum parentum, & ei respondentem

tem filiorum obligationem non, saltem præcipue, provenire ex illis, quæ hominum generatio cum brutis habet communia, sed quod liberi per parentes ad vitam socialem formentur. Equidem *Aristoteles Nicom.* VIII. cap. 13. ὁ πατὴρ αἰτιὸν ἔστιν αἰτίας, δοκῶν ὁ μεγίστη εἶναι, καὶ τροφῆς, καὶ παιδείας. Pater autor est existendi, quod maximum videtur esse, & nutritionis & educationis. Idem d. l. cap. 14. Est amicitia filii erga parentes, & hominibus erga Deos tanquam ergo bonum quoddam, atque excellens. Beneficia enim maxima comulere, quippe cum sint in causa, ut & sint, & enutriti atque educati fuerint, posteaque in lucem venerint. Ubi priori quidem loco ponitur generatio & vita, ut tamen cum educatione expresse non comparetur. *Philo Judæus* lib. 2. allegor. Ne parentibus quidem dignam efferre valeamus gratiam, quandoquidem non possumus eis gignendi vicem reddere. *Quintilianus declam.* V. in hunc te divinorum humanorumque conspectum de nostra protulimus anima. Maria, terrasque, & infatigabiles siderum cursus, & cuncta sacra fulgore lucentia nos, ut frueretis, ostendimus. Nihilominus nobis verius judicatur, plus obligationis ex educatione, quam nuda generatione resultare. Sicut etiam eodem inclinare videtur *Plato in Critone*: ἢ ἔχρω πειθαρχεῖν παῖδος, ἢ ἕλω δια τὸ λαίω αἰεῖν καὶ βροχῆ. ἔπειθ' ὄντα. Oportebat non genuisse filios: aut in eis educandis erudiendisque laborem non recusare. Apud *Eundem in Theægo Demodocus* dicit: ἐμοὶ ἢ ἔτι τρεῖς, εἴτε φυτεῖαν, εἴτε παιδοποιεῖαν δεῖ αὐτῷ οὐνοῦ εἶναι, πάντων ῥᾶσι γέρονεν. ἢ ἢ τροφῆ δύσκολός τε καὶ αἰεὶ ἐν φόβῳ, πρὸς αὐτῷ δέδοται. Hac mihi mei filii sive plantatio, seu generatio appellanda sit, omnium facillima exitit: educatio autem difficilis, & plena timoris semper, maximum metum ipsius causa subeundi fuit. Et ibidem *Socrates*: οὐκ οἶδα ἕως ὅτου ἂν τις νοῦν ἔχων μᾶλλον παρὰ δαίμονι, ἢ ἕως ἔτι αὐτῷ, ὅπως ὡς βέλτερος ἔσται. Non video ubi majore diligentia opus sit, si quis mentem modo habeat, quam ut filium optimum reddat. Nam uti est apud *Euripidem Hecuba*: ἔχει τὸ θεοφθώσιν καλῶς διδάξιν ἐδιδῆ. Habet recta educatio doctrinam boni. Apud *Quintilianum declamat.* 285. ita pater: Non jam imputo illa vulgaria, lucem, & jus libertatis, & usum vite. Hoc imputo: quod fortiter fecisti, roboris & corporis mei, meum est: animus iste ad contemnendum periculum paratus ex meo fluxit. Ego te diu præceptis feci virum fortem: proximis quidem etiam exemplo. Add. Idem declamat. 278. & *Phædrus* l. 3. fab. 16. Scilicet non crediderim, parentem generando tam magnum dedisse beneficium proli, si eam in lucem editam abjiciat, aut nutritam citra culturam animi adolescere patiatur pecudis in morem, ut vitam agat sibi erubescendam, aliis inutilem: ac si res nulla minoris constei patri quam filius *Juvenalis*, sat. 7. Quo spectat lex *Solonis* apud *Plutarchum Solone*, qua ad alendos parentes non adstringebantur ex meretricibus procreati. Quippe nuptiarum decus qui prætereat, proficitur, sed non liberorum gratia, sed voluptatis adsciscere mulierem, habetque mercedem suam, neque locum sibi querendi reliquit de genitis, quibus ipsam reddidit probrosam nativitatem. Add. *Vitruvius de archit. præfat.* l. VI. *Juvenalis* sat. 14. Gratum est, quod patriæ civem populoque dedisti, si facit, ut patriæ sit idoneus, utilis agris, utilis & bellorum, & pacis rebus agendis. Plurimum enim intererit, quibus artibus, & quibus hunc tu moribus instituas. *Aristoteles* apud *Diogenem Laertium*: parentes qui liberos erudiendo curassent, longe honorabiliores esse iis, qui solum genuissent: eos enim vivendi tantum, illos etiam bene beateque vivendi autores esse. Quo nomine etiam quantum venerationis præceptorum, qui Sancti parentis est loco, à discipulis deferatur apud *Sinenses*, tradit

Martinus hist. Sinica l. 4. c. 2. *Idem* l. 6. c. 1. p. 212. memorat, apud eosdem usitatum esse, ut filius nunquam ad altiorem dignitatis gradum, quam pater, adscendat. Unde si suis in rep. meritis honores filius adipiscatur, queis patri fungi non obtrigit, si defuncto quoque patri postuma velut promotione communicantur. Apud eosdem quippe obsequium & reverentia erga parentes maxima & prima virtus habetur. Deinde sequi non videtur: vita est maximum bonum: ergo actus parentis, quo eam dat, est maxime aptus ad excitandam in prole obligationem. Nam si factum aliquod meum alteri magnopere velim imputare, necessum est ut sciam, cui dem, & an ad ipsum meum beneficium sit perventurum. Nec illud parum ad rem facit considerasse, an intentionem habeam alterum beneficio nihil obstringendi; quanti factum illud mihi constet; an id susceperim magis ut alteri prodessem, quam ut mihi utilitatem aliquam aut delectationem pararem: num ad idem suscipiendum ratione aut deliberato animi proposito, an vero affectuum stimulis, aut sensuum illecebris sim impulsus; an denique id, quod dedi, ullo modo alteri prodesse queat, nisi alia quæpiam accesserint. Ista qui pressius consideraverit, facile judicabit, actum educationis longe efficaciorum esse ad producendam obligationem, quam generationis. Et si hautquaquam omnia probaverim, quæ circa hanc rem disputat *Seneca de beneficiis* l. 3. c. 30. *seqq.* Nam illud sine dubio tolerari non potest, quod vitam hominis, cui Deus immortalam animam dedit, vocet rem, quæ cum feris, & animalibus quibusdam minimis, quibusdam etiam fœdissimis communis est: item muscarum ac vermium bonum. Reliqua tamen non adeo cenfuram cordatorum metuant. Illud quod natus sum per se intueri quale sit: animadvertes exiguum, & incertum, & boni malique communem materiam. Sine dubio primum ad omnia gradum, sed non ideo majorem omnibus, qua primum. Nec enim ideo prima maximorum instar sunt, quia sine primis maxima esse non possunt. Item: Ad bene vivendum minima portio est vivere. Puta me vitam pro vita reddidisse. Sic quoque munus tuum vici, cum ego dederim sentienti, cum sentiens me dare, cum vitam tibi non voluptatis meæ causa, aut certe per voluptatem dederim. Vis scire, quam non sit magnum beneficium, vitam sic dare? exposuisses: nempe injuria erat genuisse. Quo quidem colligo minimum esse beneficium patris matrisque concubitus, nisi accesserint alia, quæ prosequerentur hoc initium muneris & aliis officiis ratum facerent. Idem paulo post generandi beneficium vocat vulgare; paternum munus & simplex & facile & in quo (saltem vulgus patrum) spectat omnia potius, quam eum, cui dabat.

§. 11. Enimvero ut intelligatur, quid potestatis patri in filium in secundo tempore competat, observandum est, patres quoque obtinere aliquod imperium, quatenus sunt capita suarum familiarum. Quod tamen aliud est in iis, qui extra civitates vivunt, aliud in iis, qui civitatibus sese adjunxerunt. Sane enim familiæ segrege uti aliquod instar civitatum habent; ita earundem capita aliquid analogum imperio regio obtinent. Nam quo minus illas cum *Hobbese* civitates vocemus, causa est; quod diversus familiarum, ac civitatum finis, ac proinde multæ partes imperii regii in familias non cadant. Quin & ipse *Hobbes Leviath.* c. 20. fatetur, familiam proprie civitatem non esse, nisi tantæ sit potentiæ, vel per numerum suum, vel per alias opportunitates, ut subjici sine bello non possit. Locum tamen in illis habet jus vitæ, & necis, ex delicto exercendum aliquod instar potestatis legislativiæ, nec non jus armorum, & tæde-

foederum faciendorum. Constituitur autem isthoc imperium patris in liberos jam adultos ex pacto tacito. dum pater jussa sua extendit etiam ad talia quæ educationem filii non spectant; filius autem obsequium capeffit. Id quod & lex æquitatis, gratique animi suadet, ut filius illi potissimum vires suas accomodet, per quem ipse habet, quod talis jam est; donec ipsius patris consensu isthoc imperio solvatur.

§. 12. Ast postquam in civitates fuit discessum, patribus familias alia quidem jura sunt ademta, alia circumscripta. Ubique tamen fere relictum, quantum ad educationem liberorum sufficit; nisi quod *Plato* in sua republ. etiam potestatem patrum ut talium valde accisam reddiderit. Neque multum relictum patribus apud veteres Persas, si ex veritate historica sunt scripta, quæ apud *Xenophontem de educ. Cyri* l. 1. habentur. Alibi parum de potestate patrum familias detractum. Sicuti Romæ jus vitæ & necis patribus in liberos competeabat; quod exercebant fere ad modum judicii cujusdam, vocatis in consilium cognatis & amicis, atque ex eorum sententia supplicio irrogato. vid. *Valerius Max.* l. 5. c. 8. §. 2. 3. 5. & *Seneca de clementia* l. 1. c. 15. Apud *Livium* l. 1. c. 50. Turnus dicit: nullam breviorē esse cognitionem, quam inter patrem & filium, paucis que verbis transigi posse; ni pareat patri, habiurum infortunium esse. Circa quod jus, quale alios non habere profitetur *Justinianus* §. 2. *Instit. de patr. potestate*, dicam ipsi scribit *Bodinus de rep.* l. 1. c. 4. ubi ostendit, Persas quoque, & antiquos Gallos apud *Cæsarem* l. 6. de B. G. jus vitæ & necis in liberos habuisse. (Cujus moris vestigia adhuc circa Annum Christi 1301. apud Burdegalenses extabant, quorum legibus constitutum erat, ut patres haberent jus vitæ & necis in liberos, & mariti in uxores. Et vir uxorem ex ira aut doloris impatientia occidens, modo solenni juramento pœnitentiam declararet, omni pœna erat exemptus.) Eamque potestatem sublatam multis malis apud Romanos causam dedisse. Cui ad stipulatur *Franciscus Connanus comment. jur. civil.* l. 2. cap. 13. sicuti & illa insigniter commendatur à *Dionysio Halicarn.* l. 2. Alii contra solcite defendunt Imperatorem Byzantinum jactantes, nullibi patres tam strictam habuisse potestatem in liberos, quam Romæ; quippe quæ nec finem nec modum habuerit. Pro qua sententia videtur facere *Dionys. Halicarn.* l. 2. Alii dicunt Imperatorem eo respexisse, quod patria potestas certa quædam attributa apud Romanos habuerit, quæ alibi non fuerint; puta quod eadem sublata fuerit minima capitum diminutione & deportatione, qua tamen non amittantur ea, quæ sunt juris gentium. Et cum justæ nuptiæ sint juris civilis, patriam quoque potestatem, quæ illarum consequens est, talem fore. Quæ est sententia *Mæstertii* l. 1. de *Justitia. Rom. LL.* cap. 27. Fortassis simplicissime dicitur, in Imperio Romano nemini, qui civis Romanus non esset, licuisse jus vitæ & necis in liberos exercere. Cæterum qui hoc jus patribus intra civitates degentibus reliquerunt, id habuere rationis, quod reverentia liberorum erga istos hoc modo vehementer intendatur; simul patribus optime posse constare de delictis per illos patris, qui sub ipsorum oculis degerent: nec ob teneritudinem paterni affectus ad crudelitatem quenquam eadem potestate abusus, cum tenera illa ætas magis clementia, quam sævitia opus habet. Sic *Phinæus* apud *Diodorum Siculum* l. 4. cap. 45. *Nullum patrem esse, inquit, qui severioris pœna exemplum in filios statuatur, nisi delictorum magnitudine naturalem erga liberos amorem superarint.* *Sopater de lege*, quæ patri permittit liberos interficere: ὀνομα τῆ το εἰδως ὡς εἰλημεν

νης ἰσότητι αὐτῆς διατάξῃς ὁ πατήρ, τὸ το αὐτὸ ἐποίησεν. *Lex ita disposuit, quod nosset, quam sincerus pater sui iudex.* Add. *Ælianus V. H. l. i. c. 34.* Contra qui ademerunt, ea forte ratione moti sunt, quod quosdam patres illa abufos cernerent, cum sæpe tenerrimus affectus, ubi supra modum irritatus fuerit, in truculentas efferetur. *Libanius declam. 33.* *Ne putetis satis firmum esse naturæ vinculum, pollet enim ut plurimum: sed quando animi agrotationes validiores factæ sunt, discinditur, proinde qui pater est, aliud quid esse adparet, animi perturbatione cogente.* Μὴ ἰκανὸν οἶεσθε δεσμὸν ἔχειν ὁ πατήρ, ἀλλὰ πρὸς τὴν φύσιν αὐτῆς ὡς τὰ πολλὰ. ὅταν δὲ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς ἐβλάμμενεσθαι ἡγήσῃ, διακοπήσῃ. καὶ ὁ πατήρ ἄλλο τι φαίνεται, ἢ τῆς ψυχῆς ἀναγκασθὲν πατρὸς. *Supervacua quoque eadem videbatur, cum delicta morte digna facile à magistratibus vindicari queant; durumque sit, paterni affectus mollitiem eo adigere, ut innocentem, filium tamen, capitalem sententiam ipse cogatur pronunciare: vid. Ælianus V. H. l. i. cap. 34. Valer. Max. l. 5. c. 9, §. 4. Add. Charron de la Sagesse. l. i. c. 47. Libanius declam. 35.* τῆς ἑστῆς τῶν παίδων ἢ ὡρῶν ἴσων ἐστὶ καὶ πάσης. *In liberis aliquid facere, idem atque pati est.* Nihil tamen ad rem facit, quod vulgò afferunt ex l. 5. D. ad L. Pompeji de parricid: quod patria potestas in pietate, non in atrocitate consistat. Nam Adrianus patrem in insulam deportaverat, qui filium cum noverca adulterio pollutum in venatione occiderat. Ubi recte reprehenditur, quod latronis in morem, & velut per insidias nocentem intercepisset; cum per modum iudicii domestici capite ipsum plectere potuisset, adhibitis in consilium amicis. Ni dicere malimus, verba illa emblema Triboniani sapere. Jure Ebraico pars potestatis paternæ erat posse filii filiæ que familias vota declarare irrita. Cujus ratio non hæc solum fuit, ne imprudens ætas, inconsulta pietatis specie mota, seipsam nimio vovendo fortunis everteret; sed etiam ne vel paterna bona votis ejusmodi onerarentur, vel operæ debitæ interciperentur. Sic ut isthæc potestas hæctenus non ex lege positiva, sed naturali ratione profluat; cum nemo, qui alteri subjectus est, valide disponere queat circa eas res, in quibus alterius potestati subjacet. Legem Deuter. XXI: 8. seqq. *Grotius ad d. l. duram* vocat, quæ ideo strictam receperit interpretationem. Eam quippe non extensam ad filiam; excludi quoque ætatem nondum doli capacem; & eum qui plenioris est ætatis, & seorsim à patre res suas agit. De quantitate vero esculentorum & potulentorum, quam opus sit pro ductum esse, ut legi locus sit, variant interpretes. Requiritur etiam voluntas, ut pater & mater vivant; quia patre aut matre qui orbis est, plerumque habet bona aliqua, unde damnum sarciri possit. Hodie apud Japonios rigidissimum jus vitæ & necis parentibus in liberos competit. Ex hisce & illud adparet, quando *Grotius d. l. tradit: In secundo tempore, cum jam iudicium ætate maturuit, subesse parentum imperiis non alias actiones, quam quæ ad familiam paternam aut matrem statum aliquid momenti habent; cum æquum sit, ut pars conveniat cum ratione integri: in cæteris autem actionibus habere liberos ἐξουσίαν seu facultatem moralem agendi, ita tamen ut teneantur semper curare, quo parentibus placeant; non tamen ideo irritas esse eorundem actiones, si quid contra fecerint: isthæc capienda esse de potestate patrum familias, prout illa jam in plerisque civitatibus Christianis sese habet. Ubi imperium paternum circa ea potissimum occupatur, quæ educationem liberorum concernunt. Sicuti & id æquum est, ut siquidem liberi velint paternis bonis sustentari, inque illa deinceps succedere, voluntati patris ob-*

tem-

temperant, quatenus illa nihil absurdi aut incongrui continet. Cui si citra sufficientes causas reluctati fuerint, deprecari non poterunt, quo minus parentes officio educationis nihil præterea superaddant, eoque exhæredes esse jubeant. Quanquam & heic, ne parentes forte stolidæ magis pertinaciæ, quam rationi obtemperantes hæreditate liberos inhumaniter excluderent, leges civiles prudenter caverunt. Sicuti & *Plato de LL. l. XI.* abdicationem filii non vult à patre suscipi sine consensu propinquorum, *Add. Seneca controu. 1. & 9. Quintilianus declamat. 9.* Et in uniuersum, uti alia privatorum jura ad commodum & decus publicum attemperari è re civitatum fuit; ita ne parentes autoritate sua in liberos abutantur in fraudem boni publici, aut iniquam eorundum oppressionem, legislatores civiles providere solent. Sic in genere pater pro suis facultatibus tenetur liberos formare, ut idonea civilis societatis membra fiant. Quo spectat lex Solonis, ne filius patrem, qui nullam artem ipsum docuisset, alere cogeretur. *Plutarch. Solone.* Sed cum in civitatibus diversa sint status, ac diversa vivendi genera, recte quidem in illis deligendis autoritatem patrum sequuntur liberi, siquidem ad nihil absurdi aut turpis ducant; præsertim ubi ad istos fines à parentibus sumtus præbeantur. Stolidum tamen simul, & iniquum, invitos liberos compellere ad genus vitæ, à quo ipsorum genius abhorret: nefarium, eosdem adigere ad vitæ genus turpe, quale est meretricium; aut communi hominum indoli intolerabile; uti est cælibatus citra donum continentiæ, & vita monastica.

§. 13. Denique uti pater prolem familia ejicere non debet citra gravissimas causas: ita & proles non nisi bona cum venia patris in aliam familiam transibit. Quod si autem liberi justam habeant migrandi causam, nec tamen parens per animi duritiam annuere velit; putaverim, eosdem non obligari, quo minus rebus suis, etiam ringente duro patre, prospiciant; imprimis ubi paternam hæreditatem negligere velint. Nam leges civiles uti autoritatem parentum recte fulciunt; ita morositatem ineptam haut temere obfirmabunt. Quin nec capita familiarum sequegum invitos liberos videntur retinere posse, ubi justam semigrandi causam habuerint, cum nec in justis civitatibus hominibus liberis facile migratio denegetur, si nullo alio, quam communi civium vinculo stringantur.

§. 14. Huc quoque pertinet quæstio: An liberis liceat nuptias contrahere invitatis parentibus? Circa quam putamus distincte considerandum esse, quid requirat officium pietatis; quid obsequium imperio respondens; quid juris sit patribus ut talibus, quid ut capitibus familiarum. Potestatem patriam, ut talem, diximus naturaliter tantam esse, quanta opus est ad liberorum educationem & gubernationem, eoque se extendere ut matrimonia liberorum possit declarare irrita; quippe quæ præsupponuntur iniri abs talibus, qui jam plenum rationis usum obtinent. Equidem officium pietatis ac reverentiæ requirit, ut & consilium parentum heic adhibeant liberi, nec ipsorum voluntati reluctantur. *Caullus: Non æquum est pugnare, pater quos tradidit ipse, Ipse pater cum matre, quibus parere necesse est. Virginitas non tota tua, ex parte parentum est. Tertia pars matri data. pars data terti patri. Tertia sola tua est, noli pugnare duobus, Qui genero sua jura simul cum dote dederunt.* Apud *Euripidem in Andromache Hermione: Νυμφευράτων μὲν τῶν ἐμῶν πατρὸς ἐμὸς μέγιστον ἔσθ', ἢ σὸς ἐμὸν κελ-*

venit dē. Desponsationis quidem mea pater meus curam habebit, & non est meum statuere hoc. Sic & Cyrum absque parentum consensu noluisse matrimonium contrahere apud *Xenophontem* l. 8. habetur. Non tamen statim irritum est & nullum, quod contra officium istud fuit admissum. Nam obligatio audiendi & reverendi alterius consilium non statim potestatem de re sua disponendi adimit. Accedit & illud apud *Quintilianum declam.* 256. *Nusquam libertas tam necessaria, quam in matrimonio est. Quis enim amare alieno animo potest?* Add. l. 21. l. 22. l. 25. D. *de ritu nupt.* Sed quid dicemus de potestate patrum, quam habent, ut capita familiarum? Equidem in multis civitatibus facultatem matrimonia contrahendi leges civiles varie circumscribunt. Sicut alicubi regio, sanguine ortis, inconsulto rege, matrimonium contrahere non licet; cum notum sit, quantum per ejusmodi connubia sæpe è republica petatur. Sic & apud Japonios magnatibus uxorem, ex quo procreandi sunt successores, ipse Cæsar attribuit, conjugiumque ratum esse jubet. *Bern. Varenius descr. Japonia* c. 12. Add. *Constitut. Sicula* l. 3. tit. 21. Alicubi inter civem, & peregrinam, inter illustrem & plebejam quæ contrahuntur nuptiæ pro justis non habentur. Enimvero ut in civitatibus libera matrimoniorum inter quosunque facultas, ut & migrandi licentia, intelligitur, ubi in contrarium expressa non extat lex, aut legi æquipollens consuetudo: ita cum in familiis segregibus pleræque rationes legum civilium circa matrimonia, inter certas personas contrahenda, cessent; haut quidquam patrifamilias jus videtur esse prohibendi aut rescindendi matrimonia suorum liberorum, quæ nullo alias vitio laborant; si modo isti parati sint familia paterna taceßere. Nam ut invifam sibi nurum in domo sua toleret paterfamilias, nemo ab ipso postulaverit. *Genes. XXVI.* 34. 35. Quod si tamen suam autoritatem à liberis citra gravissimas rationes (vid. l. 12. §. 1. *de sponsal.*) spretam viderit pater, pœnæ loco familia & hæreditate excludere immorigeros non prohibetur. Vid. *Lex Wisigothorum* l. 3. tit. 2. c. 8. *Lex Burgundionum* tit. 12. c. 5. Quid juris heic competat patribusfamilias, qui in civitatibus degunt, ex singularum legibus est cognoscendum. Apud Japonios omnia matrimonia per utriusque patris parentes contrahuntur, quod si parentes jam defuncti sint, proximis consanguineis hoc officium incumbit. *B. Varen. descript. Japon.* c. 12. Sic apud Peruanos quondam sub imperio Yncarum matrimonia à liberis citra parentum consensum contracta habebantur illegitima, & proles inde nata spuria, nisi deinceps parentes consensissent. *Garcilassus de la Vega Comment. Reg.* l. VI. c. 36. Ubi certum est, quemadmodum leges civiles efficere possunt, ut invalide ineantur contractus quidam, vel quia solennibus quibusdam destituuntur, vel quia certis personis eosdem inire interdicitur: ita posse easdem validitatem matrimonii, inter filiosfamilias initi, à parentum consensu suspendere, ut illo non accedente matrimonium civiliter pro nullo habeatur, ac rescindi queat. Vid. l. 2. D. *de ritu nupt.* l. 7. D. *ad L. Juliam de adulteris.* Nam copula carnalis, & consensus cohabitantium, ubi leges civitatis obstant, non magis validum reddunt matrimonium, quam per contractum pupilli, & traditionem, citra autoritatem tutoris factam, valide & irrevocabiliter dominium rei pupillaris transfertur. Quanquam recte cordatiores monent, parentes, etiam ubi talis potestas ipsis indulgetur, citra ejusdem exercitium circumspectos, nec rigidos nimis esse debere. Add. *Bacler. & Ziegler. ad Grat.* d. l. §. 10.

DE POTESTATE HERILI.

1. <i>Societas herilis quæ?</i> 2. <i>Servitus actu ab ipsa natura non constituitur.</i> 2. <i>Neque immediate à Deo.</i> 4. <i>Servitutis primæva origo videtur ex contractu.</i> 5. <i>Servitorum dein numerus bello valde auctus.</i>	6. <i>Bello captorum unde obligatio erga dominos.</i> 7. <i>Idem rebus certo modo æquiparantur.</i> 8. <i>Potest tamen illis fieri injuria.</i> 9. <i>De prole servili.</i> 10. <i>Incommoda servitutis.</i> 11. <i>Quibus modis servitus tollatur?</i>

Quemadmodum familiæ ex marito & uxore tanquam primariis partibus constant, quorum conjunctione soboles excitatur: ita secundario iisdem accedunt servi, quorum opera in obeundis ministeriis capita familiarum utuntur. His cum rigidius fere soleat imperari, quam liberis; inde ad superioris cujusdam regiminis speciem in societate herili volunt exprimi; quam in paterna, ubi liberi fere indulgentius solent haberi. Isthanc autem societatem minus proprie civitatem ab *Hobbefio* vocari arbitramur, tum quia fere ex paucioribus personis constat, quam quæ ad securitatem præstandam in naturali libertate viventibus facere possint: vid. *Genes. XXXII. 7. seqq. XXXIV. 30.* tum quia dominus sibi adjungit servos non tam propter mutuam defensionem; quam ut rem domesticam commodius atque copiosius eorum opera curet.

§. 2. Circa hujus societatis originem rejicienda est sententia eorum, qui imperium herile & servitium actu à natura constitutum autumant. Equidem maximam ingeniorum diversitatem inter homines deprehendimus. Ut alia prætereamus, sane adparet, quosdam & ea esse mentis perspicacia, ut per se cernant, quid rebus suis expediat; & ea alacritate, ut quod sibi est utile, proprio impulsu citra aliorum coactionem suscipiant. Aliis contra ingenium est ita hebes, ut quid ex usu sit, citra aliorum ductum parum perspiciant, magisque sint idonei ad talia, quæ viribus corporis constant, obeunda, quam ad quæ subtilitas aliqua mentis requiritur. Tanta insuper sordida; ut nisi coacti recte non faciant, nec parta commode servare, aut dispensare norint. Quorum posteriores natura servos *Aristoteles* vocat, non quod dominus & servus actu per naturam constituatur, citra interveniens factum humanum: sed quia ejusmodi hominibus, quos tali ingenio natura finxit, commodius est aliis servire, quam proprio Marte rem gerere. Quo spectat, quod *Agefilus* dixit, τὰς τὴν Ἀσίαν κατικῶντας, ἐλευθέρους μὲν κακῶς, δούλους δὲ ἀγαθῶς εἶναι. *Asiam incolentes liberos quidem pravos servos autem bonos esse Plutarch. apophth. Laconicis.* Quod in Caligulam accommodavit *Pasienus*: neque meliorem unquam servum, neque deteriorem dominum fuisse. *Tacit. Ann. VI.*

§. 3. *Io. Frid. Hornius de civitate l. 1. c. 3.* solita sibi chorda oberrat, dum communium sententiæ contradicit, à jure gentium originem servitutis repetentium. Nam *modum* duntaxat constituendi servitutem populos diversos invicem accepisse;

seu communem mortem invaluisse captos bello in servitutem redigendi, Imperium tamen herile neque à consuetudine, neque à jure gentium arcessendum, sed semper causam *societatis*, à causa *imperii* distinguendam. Adeoque Deum causam herilis imperii constituendum. Cum enim victoria sit à Deo, hostisque divinitus in manum victoris sit traditus, id consecutum victorem, ut hostem possit interimere. Cum vero humanitatis interesset, ne inermem & prostratum semper occideret, cum usui esse possit, hanc potestatem retinuisse superiorem in caput victum. Enimvero uti homines partim ob sui defensionem, partim ad vindicanda sua jura bellum sumere: ita parta victoria, cum victis donare vitam placeret, in ipsorum arbitrio fuit eosdem in servitium redigere, aut in custodiam tantisper dare, quoad pacto, aut dato lytro dimitterentur. Quæ omnia, ut & potestatem in tales, quatenus cum recta ratione congruunt, Deus non immediate constituit, sed ab hominibus constituta adprobavit. Id quoque minus recte ab *Ipsa* dicitur; *jus vitæ & necis in captum hostem, quod semel habuit, victorem retinere*; adeoque illud jus, quod victor habet in victum, antequam ipsum in fidem recipiat, idem esse cum eo jure, quo post ipsi tanquam dominus imperat. Nam isthæc plane diversa sunt. Victor in victum jure belli quæcunque placuerint potest statueret; occidere, aut vitam relinquere quam tamen licentiam, quantum nobis constat, nemo jus vitæ & necis hæcenus dixit. Sed jus vitæ & necis, quod dominus in servum habere dicitur, notat potestatem legitimam ob antegressum delictum capitale supplicium infligendi. Denique quod *Idem* d. l. §. 5. tradit, omne imperium, quæcunque sit, inferre potestatem in caput; ergo nullam differentiam esse quærendam in ipsa potestate, sed tantum in exercitio potestatis; adeoque par esse imperium mariti in uxorem, patris in prolem, Regis in cives quam domini in servum, nisi quod illi fere mollius, hic asperius habeatur: id quidem ut credam, à me nondum impetrare potui.

§. 4. Nobis super origine servitutis ita videtur. Ab initio cum homines à prima vendi simplicitate discederent, vitamque operosius excolere, ac rei augendæ incumbere cœpissent, valde probabile est, à solertioribus & paulo locupletioribus hebetiores & tenuiores ad operas sibi locandas fuisse invitatos. Mox cum utrique illud commodum experirentur, paulatim hosce adductos, ut istorum sese familiis perpetuo adjungerent, iis sub legibus, ut hi quidem alimenta, & quæ alia vitæ necessaria sunt, illi autem eorundem ministeria circa rem domesticam, ex ipsorum præscripto curandam, sibi stipularentur. Adeoque primam originem servituti dedisse ultroneum consensum hominum tenuiorum, & contractum, do ut facias; do alimenta perpetua, ut præstes operas perpetuas. In ejusmodi servos quantum imperii domino naturaliter competat, facile ex fine hujus societatis colligitur. Scilicet potest dominus tali servo operas, quascunque velit, injungere, habita ratione virium & dexteritatis ipsius. Potest quoque negligentiam & socordiam servi asperioribus remediis, prout in dolis ejusdem exigit, coercere; etsi hoc nomine ad mortem procedi nequeat. Sic ut summi instar supplicii ejusmodi sit servo, familia expulsum suæ socordiae relinquere. Neque videntur tales servi inviti potuisse aliis vendi; sed ubi domino displicerent, vel familia erant expellendi, vel non nisi ipsorum consensu in aliam familiam transferendi. Cum revera non nisi perpetui sint mercenarii, qui durante isto statu omnia domino acqui-
rent

rerent. Denique si atrox aliquod delictum admiserint in alios extra familiam, siquidem intra illos duntaxat terminos, quod diximus, eorum subjectio confliterit, non videtur dominis jus vitæ & necis competere. Sed ne ipsorum injuriam defendendo lite se implicet dominus, noxios domo expellere potest & debet; id quod instar deditiois habet. Sed si in ipsum dominum ejusque familiam atrociter delinquant, morte quidem affici possunt, non tamen velut ex vi imperii, sed jure belli tanquam hostes. Dispari tamen modo, quam apud Tacitum de moribus German. est. *Occidere solent* (servos Germani) *non disciplina & severitate, sed impetu & ira, ut inimicum, nisi quod impune.* Et ad istum fere modum conditio servorum, nec non potestas herilis describitur *Exod. XXI. 2. seqq. Levit. XXV. 39. seqq. Deuteron. XV. 12. seqq. Exodi XXI. 26. 27. 32. Sirac. XXXIII. 25. seqq.*

§. 5. Enimvero postea deprehensa commoditate suos labores per alios expediendi, (quo nomine Aristoteli polit. l. 3. servus ὀργάνων καὶ ὀργάνων dicitur,) cum bella passim increbescerent, paulatim receptum, bello captis ea conditione vitam & libertatem corporalem relinquere, ut perpetuo captoribus servirent. De cujus moris origine Plinius l. 7. c. 56. *Servitium invenere Lacedæmonii;* quod tamen admitti non potest nisi hoc sensu, quod vel isti inter Græcos hoc primum introduxerint, vel quod isti Græcos quoque bello captos in servitutem redegerint. Quanquam pro priore ratione facit, quod Herodotus Erato sub finem, ubi Lemnum à Pelasgis occupatam memorat, addit: *nulladum aut eis aut ullis Græcis per id tempus mancipia erant.* Sic Sesostris ad labores neminem Ægyptiorum admovit, sed captivorum opera cuncta perfecit. Ideo templis abs se extractis adscripsit: *Indigenarum nemo huc laborem impendit.* Diodor. Sicul. l. 1. c. 56. Add. *Busbequius epist. 3. p. m. 120. & Christoph. Richerius de morib. Orientalium p. m. 101.* In istos porro captos bello durius fere actum, quod hostilis adhuc iræ in ipsos aliquid superesset. Et excusari quoque credebatur sævitia, in eos exercita, qui vitæ fortunisque nostris imminuerant, & paria nobis intentaverant; eoque procedente licentia, ut tales occidere per iracundiam, aut ob quodvis delictum, impune haberetur. Add. *Grot. l. 3. c. 7. §. 2.* Quæ licentia semel introducta etiam ad illos, etsi minore prætextu, extensa est, qui ex istis nati, aut per commercia traditi fuerunt. Etsi eadem in quibusdam civitatibus deinceps restricta, alicubi plane sublata. Igitur servitutis primæva origo est ex ultroneo consensu, non ex bello, etsi occasione belli servorum numerus vehementer auctus eorumque conditio durior fuerit reddita. Add. *Bæcl. ad Grot. l. 2. c. V. §. 27.*

§. 6. Videamus, quomodo potestatem herilem, & servorum conditionem, prout illa ex bello oritur, deducat *Hobbes. de Cive c. 8.* Ubi id ab initio rejiciendum, quod ex solo statu naturali, quem ille bellum omnium in omnes vocat, oriri putet jus aliquem invadendi; & viribus superatum in servitium redigendi. Sed illud recte se habet, quod uti jure belli justis vita hosti potest eripi; ita si quis in eodem viribus aliquem superaverit, eidem possit vitam condonare, hac lege, si alter promiserit, se ipsi servitutum, i. e. omnia facturum, quæ imperabit. In quo pacto bonum quidem, quod victus accipit, est vitæ condonatio, quæ jure belli poterat tolli; bonum autem quod idem promittit, est ministerium & obedientia, & quidem, quantum fieri potest, absoluta. Nam qui mandatis cujusquam obedire ante obligatur, quam sciat, quod iste sit imperatu-

rus,

rus, ad omnia mandata simpliciter & sine restrictione tenetur. Et si quod heic temperamentum lex humanitatis adhibere jubeat, docet *Grot.* l. 3. c. 14. Cæterum, quod recte *Hobb.* monet non omnis bello captus, cujus vitæ parcitum est, pacisci cum victore intelligitur. Nam quorundam mors duntaxat differtur; arbitrio victorum, quandocunque placuerit, exigenda, uti Romæ fiebat illis, qui triumpho aut spectaculis servabantur. Et non cuivis ita creditur, ut relinquatur ei tantum libertatis naturalis, quo vel aufugere, vel ministerium detrectare, vel machinari domino malum aliquod, aut damnum, si cupiat, possit. Nam talis servit quidem, seu operas præstat, sed citra fidem mutuo intervenientem, vinculis tantum naturalibus coercitus, ergastulis, compedibus, aut acri custodia: eodem modo, quo bruta nobis serviunt. Igitur obligatio servi, bello parti, adversus dominum non nascitur ex simplici vitæ condonatione, aut necis dilatione, sed ex eo, quod ipsum non incarceratum aut vinctum teneat. Quippe cum isthæc obligatio, mutua præstatione constans, ex pacto oriatur; in omni autem pacto mutua versari fides debeat. Cum beneficio ergo condonata vitæ conjuncta est fiducia, qua dominus eum in libertate corporali relinquit, ita ut nisi intervenissent obligatio & vincula pactitia seu moralia, non modo aufugere, sed & dominum conservatorem vitæ, vita spoliare possit; durante utique adhuc inter ipsos statu belli. Ex quo consequitur, servos, qui carceribus, ergastulis, aut vinculis coercantur, ab illis, qui pacto cum domino jungantur, diversos esse; qui serviunt illi non pacto, sed ne vapulent. Ideoque si aufugerint, aut dominum occiderint, nihil facere contra leges naturales. Nam vinculis ligare corporalibus signum est, illum qui ligat supponere, ligatum nulla obligatione seu vinculo morali satis teneri. Illud tamen falsum est, non minus juris habere dominum in servum non vinctum, quam in vinctum: summum enim habere in utrumque. Nam licentia bellica, quam sibi in vinctum reservavit dominus, diversum quid est ab imperio. Per illam enim vita tolli potest, quandocunque victori placuerit, obtentu status bellici, cui vinctus nondum videtur exemptus. Sed quantumvis summum imperium directe jus non dat in vitam, nisi ex delicto.

§. 7. Cæterum etsi imperium, quod proprie est jus regendi alterius personam, ubi subjecti consensu ultroneo est constitutum, citra ejusdem consensum regulariter in alium transferri nequeat; cum peculiares esse soleant rationes, quare quis sese huic & non alteri subjecerit: in illis tamen imperiis, quæ à vi cœperunt, receptum, ut eadem solius imperantis arbitrio alienari possent. Quamdiu tamen subjectis aliquid libertatis superest, proprie non ipsi homines, sed jus eisdem regendi alienari dicitur, in quantum illud est cum aliquo emolumento conjunctum. Licet enim quilibet imperans de subdito suo dicere queat, *hic meus est*; ea tamen proprietates diversa plane est ab ea, qua quis rem aliquam suam dicit. Priori enim locutione hoc tantum significatur; mihi & non alteri competit jus hunc hominem regendi, sic tamen, ut & mihi adversus eundem aliqua sit obligatio, nec in infinitum illud jus exerceri queat. Ast proprietates, quæ rei tribuitur, involvit jus ista re utendi, abutendique, eamque confundendi ex meo commodo aut lubitu; sic ut qualitercunque eandem tractavero, injuriæ non sum reus; sed ad excusationem sufficiat dixisse: hæc res mea est. Quanquam autem lex humanitatis non ferat, ut etiam adversus qualitercunque de nobis meritum omnia primævæ æqualitatis vestigia extinguantur, postquam in pacem nobiscum rediit:

restitit; utque ad bruti instar aut rei inanimæ posset tractari, adversus quam nulla nobis est obligatio: immanitas tamen multarum gentium eo processit, ut inter res numerarentur servi, iique non tam per imperium, quam velut ex vi domini tractarentur. Sic ut eodem fere modo, quo quis de jumento suo dicit, hoc meum est, etiam de servo diceretur, hic meus est. Inde & apud *Quintilianum declam.* 6. qui captus servitium subierat, dicit: *me ipse perdidit.* Et in jure Romano fugitivi *furum sui facere* dicuntur. l. 60. D. de *furtis* l. 1. C. de *serv. fugit.* Et quæ servo à Domino præstabantur, non tam in istius, quam hujus commodum præstarentur, ne servo pereunte dominus damnum pateretur; utque adeo ipsum pretium duntaxat sui miserabilem faceret. Add. tamen *Dio. Chrysostomus orat. XV. de servitute p. 241. seqq. edit. Morelli.* Non tamen inde recte inferitur; quidquid servi erat ante servitutem, id postea esse domini. Nam hoc tantum sensu id admittitur; quicquid servi poterat esse ante captivitatem ex suis operis, id deinceps domini est. Ubi enim ultro quis in servitium sese tradit, potest quidem se & reculas suas domino simul tradere. Id tamen non semper necessarium est. Quin probabile videtur, eos, qui ipsi sese vendiderunt, tam pretium sui, quam res suas retinuisse, saltem per modum peculii, aut tradidisse illis, quos antea tenebantur alere, puta liberis, aut parentibus senio confectis. Quanquam Ebræi stantiebant, non posse aliquem recte se ipsum vendere, nisi nihil prorsus superesset, unde se aleret. Vid. *Selden.* l. 6. c. 7. Quod autem in jure Romano in verum servitium redigebatur, qui ad pretium participandum sese venundari passus fuerat, id ita se habebat. Fingebat Cajus, Sejum sibi servum esse, qui tamen liber erat, Sejus itidem servum se simulabat, inita fiducia partem sibi pretii pactus. Ubi deinde Sejus venditus fuerat, subornabatur tertius, qui liberali causa venditum assereret. Hoc modo perdebat emtor & servum, & pretium, postquam Cajus astute se subduxisset. Exemplum est apud *Plautum Persa act. VI. sc. 4. & 9.* Quod si quis jure belli in servitum fuerit raptus, bona quidem capti, quæ simul cum ipso adprehendit victor, ipsius erunt. Sed quæ iste non simul cepit, perinde erunt, atque si captus naturaliter fuisset mortuus, saltem quousque libertatem recuperaverit. Illud autem liquidum est, quod quicquid in servitute adquisierit servus, domino adquiratur. Ad quem enim ipsa persona plene pertinet, ad eundem quoque pertinebunt omnia, quæ per istam personam proveniunt. Adeoque nihil erit, quod servus ut *suum* possit retinere contra *dominum.* Etsi quod dominus ipsi peculiariter assignaverit ad usum, vel administrationem, retinere, & defendere possit contra conservum: ut sunt cibaria, vestimenta, cella, peculium. Add. *Plinius l. 8. epist. 14.*

§. 8. Quod autem *Idem* negat servo posse fieri injuriam, id cum grano salis est capiendum. Nam ratio ab ipso subjuncta, quod voluntatem suam servus voluntati domini subjecerit, adeoque quicquid hic fecerit illo volente fiat; volenti autem injuria non fiat; hoc tantum efficit, non posse queri servum, qualiscunque opera, modo intra ipsius vires ea sit, à domino sibi injungatur; licet forte eadem ipsi ad palatum non sit. Quemadmodum civis non potest queri, si rex absolutus ex suo judicio remp. gerat. ut ut civi ista administratio displiceat. Non hæcenus duntaxat illam voluntatis subjectionem valere alibi ostendemus. De cætero quis neget servo injuriam fieri, si ab ipso exigatur opera vires excedens, si citra causam: aut quia impossibilia non præ-

stittit, verberibus in eum sæviatur, si victus denegetur. *Theano epist. 3. ad δικάσιον ζήτησιν*, *justum usum servorum requirit, ἵνα μήτε ἀλατὶ νόμον κάμνωσι, μήτε ἀδωκᾶται ἀλατὶ ἔνδεσται. ne propter laborem deficiant, ne propter indigentiam viribus franganur.* Quo loco notanda Judæorum dura inhumanitas, qua credebant se vestitum victumque minime cogi præstare servo è gentilibus; tamen si operas omnigena sævitia exigere nefas non haberetur, teste *Seldeno l. VI. c. 8.* Forte quia ipsi paria in Ægypto toleraverant. *Exod. V. 13. 14.* Nam illud *Levit. XXV. 43.* ad servos ex Ebræis tantum pertinere tradebant. Benigniores heic leges Romanæ. Vid. l. 1. §. 2. *D. de his, qui sui, vel al. jur. sunt. l. 1. §. 3. C. de Latin. lib. toll.* Quo spectat, quod Cato apud *Plutarchum in ejus vita* dicere solebat: *αἰσχυρὸν ἀλατὶ γαστέρα πρὸς οἰκίτας συζυγαχεῖν* fœdissimum esse cum servis ventris causarixari. Et si alias idem satis duriter servos, ubi consenuissent, venundandos putabat, nec alendos inutiles. Id quod recte *Plutarchus d. l.* reprehendit, quod *beneficentiã nonnunquam porrigatur & ad bruta animalia.* *Plautus Menæch. Quem servum tu aservare recte, ne aufugiat, voles, esca atque potione vinciri decet. Apud mensam plenam homini rostrum deliges.* Contra perstringitur *Juvenali sat. 14.* herus, qui *Servorum ventres modio castigat iniquo.* Commendandum quoque decretum *Claudii* apud *Suetonium cap. 25.* *Cum quidam agræ & affecta mancipia in insulam Æsculapii radio medendi exponerent, omnes qui exponerentur, liberos esse sanxit, nec redire in ditionem domini si convalescent: quod si quis necare quem mallet, quam exponere, cadu crimine teneri.* Idem narrat *Dio Cassius l. LX* Recte quoq; *Arist. Nicom. VIII. c. 13.* *Erga servum, qua homo est, amicitia est.* *δοκεῖ καὶ ἄνθρωπος ἐστὶν ἡ δικάσιον παρὶ ἀνθρώπων πρὸς πάντα τὸν δωράμενον κοινωμένην νόμῳ καὶ σωτηρίας καὶ φιλίας δὴ, καὶ ὅσον ἀνθρώπων.* Quippe cum unicuique homini jus quoddam esse videatur erga unumquemque qui cum ipso legis ac fœderis esse particeps potest, & amicitia agitur erit, quatenus homo est. Add. *Idem Oeconom. l. 1. c. 5.* *Seneca de Ira l. 3. c. 4. & de Clementia l. 1. c. 18. & epistola 47.* *Arriani Epictetus l. 1. c. 13.* *Stobæus serm. LX.* Cæterum uti alia jura patrumfamilias per leges civiles temperata aut restricta sunt; ita & huic potestati herili contigit, quæ alibi magis, alibi minus circumscripta deprehenditur. Verum ubi illa absoluta & illimitata remansit, à lege civili non constituta, sed præterita debet intelligi, & relicta, prout à patribusfamilias extra civitates potuit exerceri. Quanquam in quibusdam civitatibus leges dominorum sævitiam in servos foveant, ac duriora in ipsos statuant, quam jus naturæ etiam absoluto imperio tribuit. Quo spectat mos Romanorum, ex quo *familiam omnem, quæ sub eodem testamento mansisset, ad supplicium avi oportebat*, interfecto domino. Quem *C. Cassius* quidem argumentis quibusdam ab utili petitis defendere satagit, apud *Tacitum Ann. XIV.* Eum post aliquantulum mitigavit *Hadrianus* apud *Spartianum*; ut non de omnibus servis quæstio haberetur, si dominus in domo interemptus esset, sed *de his, qui per vicinitatem poterant sentire.* Add. *tit. D. de Scro Siliano. Conf. tamen 1. Samuel. XXVI. 16.* *Scythas* quoque servis suis oculos eruisse, memorat *Herodotus Melpomene* in principio.

§. 9. Circa prolem ex servis natam disquiritur, tum an illa necessario matrem sequatur, tum an æquum sit & ipsam servitio premi. De priore Romanæ leges sciscunt, ut & in brutis, & in servilis conditionis hominibus partus ventrem sequatur. l. 24. *D. de statu hominum.* Id quod *Grotius l. 2. c. 5. §. 29.* juri naturali non satis congruere judicat, ubi pater aliqua sufficienti ratione queat cognosci. Nam cum in brutis

qui-

quibusdam animantibus patres non minus quam matres foetum curam gerant, hoc ipso ostendi, foetum utriusque esse communem; adeoque si lex civilis hac in parte tacuisset, partum non minus patrem quam matrem secuturum. Vid. *Edictum Regis Theodorici* c. 67. Enimvero nobis secus videtur. Nam supra ostensum fuit, originarie prolem ad matrem pertinere, sed patrem sibi ex pacto matrimoniali jus in prolem quærere. Verum cum servi, & quæcunque ex illis proveniunt, ad dominos ipsorum spectent; proles servilis in eorundem erit potestate; postquam servitus eousque extenta fuit, ut non operæ tantum, sed & ipsam corpus servi ad dominum pertinere intelligeretur. Add. *Grot. ad Exod. XXI. 4.* ubi ostendit, etiam serviles nuptias ex arbitrio domini solutas. Quo facit etiam illud *Xenophontis Oeconom.* ubi inter præcepta œconomica refertur, ne servi injussu domini liberos procreent; addita ratione: *nam boni ex eo plerunque fideliores atque amantiore sunt; improbi vero cum uxore conjuncti proniores ad dolum evadunt.* Quare autem potior hæc sit dominus ancillæ, quam dominus servi genitoris, non hæc sola ratio est, quod connubia servorum non satis certa custodia essent circumscripta. Vid. *Plautus Casina.* Sed etiam, quia corpus ancillæ ad dominum pertinet, quod per imprægnationem ad operas obeundas redditur aliquandiu inhabile; servi non item. Cui & illa ratio favet, quod implantata solo cedant. Quod si autem ipse dominus ex ancilla prolem ferat, illa talis erit, qualem ipse dominus, aut leges civitatis volent. Sicut & ex his potissimum erit statuendum, quid de tali prole sit futurum, quam serva mater concepit, libera in lucem edidit, aut vice versa. Et si humanitas semper libertati prolis faveat. *Plato de LL. l. XI. super proli servili ita disponit: Serva si servo, aut liberto conjuncta peperit, serva domino natus detur; sin ex servo libera peperit, servi dominus nati similiter dominus esto. Quod si quispiam ex serva sua natum susceperit, aut quæpiam ex servo peperit proprio, idque pateat, natum quidem ex serva & libero mulieres in aliam regionem cum patre simul emittant. Natum vero ex libera & servo legum custodes una cum matre extra fines expellant.* Cæterum ipsi proli, quæ ex servili ventre nascitur, injuriam non facit dominus, si & ipsam servili esse conditione velit. Nam cum ipsius parens nihil haberet proprii, nulla ratio eandem alendi supererat, nisi ex bonis herilibus. Cum autem dominus ejusmodi proli alimenta, & quæ alia ad vitam sunt necessaria, cogatur præbere diu ante, quam ipsius opera utilis esse queat, & sequentes operæ sui temporis alimenta, saltem initio, non multum excedant; effugere eidem servitutum invito domino non licebit. Idque non solum, quatenus adhuc in ære velut domini esse intelligitur; sed & quia ea conditione alendam dominus susceperat, ut perpetuo serviret; in quam conditionem ipsa tacite præsumitur consentisse: cum præsertim illa plane nascitura non fuerat, si licentia sua dominus uti voluisset, occisis jure belli parentibus. Libertas autem naturaliter omnibus hominibus competere intelligitur, quatenus nullum factum nostrum aut alienum antecessit, quod inæquales nos alteri reddere idoneum sit. Atque hæc quidem de prole eorum, qui occasione belli in servitutum redacti sunt, satis manifesta videntur. Circa eos, qui ultro sese alteri in servitutum addicunt, ubi lex aut pactum expressum non extat, æquitas & favor libertatis suadere videtur, ut prolis deinceps nascituræ alimenta sub alimentis parentum, quæ à domino debentur, contineri intelligantur, eoque nomine proles servituti non sit obnoxia. Cont. *Bæcler. ad Grot. dict. loc.*

§. 10. Videndum porro, quidnam incommodi in sese continēat servitus, qua apud plerofque nihil miserius habetur, & quæ etiam morte sit effugienda. *Sadi Rosarium Persicum* cap. 1. *Proprio pane vesci & sedere melius est, quam aureo cingulo accinctum servitio adstare.* Habet igitur servitus personalis hoc, ut quis perpetuas operas debeat pro alimentis & aliis, quæ vitæ necessitas exigit. Id quod si accipiatur in terminis naturalibus citra quorundam dominorum inhumanam sævitiam aut legum civilium rigorem, nihil habet in se nimix acerbatis. Nam perpetua illa obligatio compensatur perpetua alimentorum certitudine, quam sæpe non habent, qui diurnas operas locant, defectu conductorum, aut ipsorum socordia non nisi fustibus expellenda. Vid. *Arrianus in Epicteto* l. 3. c. 26. p. m. 257. *Lucanus* l. 3. *Non sibi, sed Domino gravis est, quæ servit egestas.* Add. *Grotius* l. 2. c. 5. §. 27. Nec absurde quidam judicant, sublatam apud plerosque Christianorum servitutem inter causas esse, quare tanta colluvies furum vagabundorum, & validorum mendicorum passim occurrat. Cui tamen malo quædam civitates obviam ivere, extractis publice ergastulis, in quibus ignavis nebulonibus laborandi necessitas afferretur. Add. *Bodin* de rep. l. 1. c. 4. & *Busbequius epist.* 3. p. m. 118. *Hobbes de Cive* c. IX. §. 9. circa discrimina servitutis & libertatis ita philosophatur: Libertas, inquit, nihil est aliud, quam absentia impedimentorum motus. Quæ impedimenta sunt vel naturalia & externa, vel moralia five arbitraria. Secundum illa est cuique libertas major aut minor, prout plus vel minus spatii est, in quo versatur; ut majorem habeat libertatem, qui in amplo carcere, quam qui in angusto custoditur. Sic potest esse homo liber versus unam partem, nec tamen versus alteram; ut qui iter faciens sepibus & maceris hinc & inde coërcetur, ne vineas & segetes vicinas conterat. Isthæc libertatis species corporalis & physica dici potest; quo sensu omnes *servi & subditi* liberi sunt, qui non sunt vincti, vel incarcerati. Impedimenta porro moralia absolute motum non impediunt, sed per accidens, nempe per electionem nostram, quatenus melius judicamus motu abstinere, quam eundem exercere. Sic qui in navi est, non impeditur, quin sese in mare præcipitare possit, modo velle possit. Sed si sapit, melius judicabit in navi manere, quam in undis suffocari. Sic quantæcunque poenæ sint propositæ, poterit tamen contra fieri ab eo, qui istud periculum subire non formidat. Atque hæc est voluntatis libertas intrinseca, ab eadem separari nescia, qua æque servi, atque quisvis alii subditi gaudent. Ergo alibi istud discrimen est quærendum. Ac primo quidem, licet vix ullus dominus sit tam durus, qui servum prohibeat, quo minus faciat, quæ ad vitam & sanitatem tuendam sunt necessaria, circa quæ præcipue curæ humanæ occupantur: fere tamen liberis heic conceditur mollius & copiosius sibi consulere, quam servis, quorum valitudinem asperior victus, & intempestivi labores quandoque non parum affligunt. Quo spectat & illud *Ciceronis de Oratore* l. 1. *Mihi liber esse non videtur, qui non aliquando nihil agit.* Deinde liberi homines præ servis hoc habent eximium, quod illi ministeria civitatis, aut familiæ obeant honoratiora, & plus possideant rerum superfluarum. Quorum utrunque indoli hominum erectioris ingenii adprime convenit. Nam laboris molestiam ejusdem nobilitatis solatur; & rebus affluere dulce habetur, vel quia in futurum nobis provifum videtur, vel ad mollius instruendam vitam, vel ut materiam habeamus de multis bene merendi. Quod autem maximum est, liberi soli civitati, le-

gibus;

gibusque generalibus parere debent, nec pœnam, nisi quæ in illis definitur, metuunt: ac de cætero voluntati suæ obtemperare in dulcissimis habent. Servi autem & concivi serviunt, ejusque jussis peculiaribus, pœnæque, & coercitioni privatæ sunt obnoxii, ejusdemque morositatem ferre coguntur; quæ eo molestior est, quo frequentius & propius servis cum domino versandum. Id quod eo durius est, quia raro leges publicæ servis contra dominos subsidium ferunt, nisi ubi ad immanem sævitiam horum asperitas proruperit. Quæ tenerrimas quasque animas maxime afficiunt. Quanquam plurimum referat, cui quis serviat. Apud *Terentium Eunuch* ex servo conjectura fit, dominum esse pauperem & miserum: contra *maxima quæque domus servis est plena superbis*. *Inven. sat. V.* Addi quoque potest, servitutis molestiam non parum exasperari, per superbiam humani ingenii, quo nemo non dignum se imperio putat; eoque cum servus æque aut magis aptum se ad imperandum, quam herum, putet, à fortuna injuriam sibi fieri judicat, & conditionem suam qua vis ratione mutare cupit. Apud *Xenophontem Cyropæd.* l. 8. Chryfantas tale discrimen libertatis & servitutis tradere videtur: *Quemadmodum ipsi dignum esse existimatis vestris subditis imperare; ita etiam nos parcamus, quibus decet. Tantum autem inter nos decet, servosque interesse, quantum servi ipsi inviti heic ministrant. Nos autem ultro optima quæque facere convenit.* Huc pertinet quoque *Dionis Chrysostomi orat. XIV. de servitute.*

§. 11. Liberatur servus variis modis. 1. Si dominus eum libertate donaverit. Nam quod jus in se servus in dominum transtulit, idem potest dominus servo reddere. Et si in multis civitatibus receptum, ut manumissus manumittenti reverentiam præstet. Vid. *Lex Wisigothorum* l. 5. tit. 6. c. 17. & 21. Quod si tamen dominus superiorem habuerit, servus non aliter libertatem dare potest, quam salvo semper istius superioris jure, legibusque civilibus super manumissione constitutis. 2. Si dominus à se servum abigat; id quod in civitate exilium habetur. Neque differt à manumissione quoad effectum. sed tantum quoad modum. Utrunque enim potestati herili renunciatur; sed libertas heic in pœnam, illic in gratiam conceditur. Esse autem pœnam, commodum & locupletem dominum amittere, etiam ministri liberi intelligunt. 3. Servus si captus sit, servitute veterem nova abolet, idque sive ipse solus, sive dominus cum ipso fuerit captus. Sed si solus dominus fuerit captus, servus in eum recidit statum, quo futurus erat, si dominus naturali morte obiisset, saltem quousque dominus priori libertati postliminio fuerit restitutus. 4. Liberatur servus ignoracione successoris; puta, si dominus moriatur, nec jus suum in alium transtulerit: quia nulla ipsi adversus quemvis ad serviendum obligatio superest. Nemo enim obligari intelligitur, nisi scire possit, cui præstandum sit, quod debetur. An vero in civitate quoque pro libero ac civetalis se possit gerere, ex legibus civilibus erit judicandum. Sicut aliqui referunt, apud Turcas manumissionem servorum prodesse duntaxat contra veterem dominum, non autem contra alios, abs quibus iste manumissus denuo in servitium abstrahi queat, Porro contingit istud, ut servus ignoracione successoris liberetur, si nullus domino hæres extiterit, naturaliter aut civiliter mortuo. Non enim, quemadmodum bona reliqua pro derelictis habitaccedunt occupanti; ita ejusmodi quoque servus quasi pro derelicto habitus abs quovis in servitute potest abstrahi. Nam cæteræ res nullo muniuntur jure, quo minus quivis eas

fibi possit vindicare, nisi jam alteri in eadem jus fuerit quaesitum. In hominem autem nullum sibi jus asserere quis potest; nisi quantum ex ipsius consensu, aut antegresso facto, quod ipsum spectat, oriatur. Extincto itaque illo jure, quod victor ex bello peculiariter in servum quaesierat, redit naturalis libertas, etiamsi fors ingenio ipsius servitium magis congruat, Inclination enim & aptitudo ingenii in se nemini jus dat, invitum in servitutem rapiendi; nec quod alteri fors utile est, id statim mihi licet per vim ipsi imponere. §. Ubi servus non ex praecedente delicto, neque per modum poenae in vincula conjicitur, aut quovis modo libertate corporali privatur, obligatione illa ex pacto nata liberatur, qua ipsum dominus adstringere amplius nolle censetur, dum physica eidem vincula injicit. Neque enim existit pactum, nisi ubi paciscenti creditur; neque violari potest fides, quae non est habita. Inde ejusmodi servo aufugere nefas non erit.

S A M U E L I S P U F F E N D O R F I I

D E

J U R E N A T U R A E E T G E N T I U M

L I B E R S E P T I M U S.

C A P U T I.

D E C A U S A I M P U L S I V A C O N S T I T U E N D A E
C I V I T A T I S.

1. <i>Ingressus.</i>	tatis?
1. <i>Homo natura magis amat se, quam societatem.</i>	7. <i>Genuina civitatis constituenda causa.</i>
3. <i>Ex adpetitu tamen societatis non statim sequitur adpetitus civitatis.</i>	8. <i>Sola legis naturae reverentia pacem generis humani non continet.</i>
4. <i>In homine multa sunt vitia, civilem societatem perturbantia.</i>	9. <i>Neque soli arbitri; neque pacta.</i>
5. <i>An civitas per consecutionem naturalem producta?</i>	10. <i>Discrepantia judiciorum pacem generis humani turbat.</i>
6. <i>An indigentia fuerit causa constitutae civitatis?</i>	11. <i>Coercendis hominibus acriori frano quam sola lege naturali opus est.</i>

Post societates, quas vocant, primas agendum jam de civitate, quae perfectissima habetur societas, & qua incolumitas humani generis post ipsius multiplicationem maxime continetur. Hanc quare instituerint homines, antea per familias segreges dispersi, manifeste adparebit, si & indolem societatis civilis, humanique inclinationes ingenii paulo curatius pervestigaverimus. Ad quod illustrandum non parum proderit excussisse, quae vulgo super hac retraduntur.

§. 2. Plerique igitur ad naturam hominis heic confugiunt, quæ ita ad societatem civilem rapiatur, ut citra eam nec velit, nec possit vivere. Cui finali allegantur argumenta illa, quæ supra pro sociali hominis natura l. 2. c. 4. adducta sunt; desumpta potissimum à solitariæ vitæ miseriis, à tædio solitudinis, à sermone, qui citra societatem homini frustra datus esset, ab appetitu conversandi cum hominibus, ab utilitate ex conjunctione cum aliis resultante, & si quæ sunt alia. Ex adversum *Hobbes de Civ. c. 1.* ostendere conatur, revera hominem esse animal, quod seipsum, suamque utilitatem quam maxime & principaliter amat; [*Isæus orat. 2. εδεις άλλες ωβι ωλεϊονας έαυτῆ παιάταυ. nemo pluris facit alios, quam seipsum.* Euripides *Medea. Τis δ' εχῆ θνητῶν ἀρπι γινώσκει τῶδε. Ως πῶς πε αὐτὸν τῆ πελας μάλλον Φιλεί;* Quis vero mortalium jam non noquit hoc, Quod quisque seipsum magis quam proximum amat? *Isocrates de pace: εἰμοὶ δοκῶσιν ἀπαντες μὲν ἐπιθυμεῖν τῆ συμφέροντος, καὶ τῆ ωλεῖον ἔχῆν τῶν άλλων.* Mea sententia universi mortales utilitatis suæ studiosi sunt, & in eo elaborant, ut plus possim aliis;) societatem autem & alios secundario duntaxat, & quatenus in ipsum aliqua inde voluptas aut utilitas redundare potest. Idque inde ostendit, quod ut quis alterius societatem affectet, non sufficiat id solum, quod homo sit; sed quod apud hunc potius quam alterum honorem aut utilitatem obtenturum sese speret. Idemque inductione à singulis societatibus petita illustrat. Qui commerciorum causa coeunt, lucrum suum spectant, quod adsumtis sociis melius sese obtenturos sperant, quam si seorsim sua negotia gererent. Ea spes si ipsos deceperit, vecordes habebuntur, ni damnosæ societati quantocyus renunciaverint. Illi, quos officii publici rationes jungunt, torrensam quandam amicitiam ineunt, plus mutui metus; quam amoris habentem, & cui potius exteriorum signorum fallax adparatus, quam sincera animorum conjunctio adest. Sic ut inter tales quandoque factio, junctis viribus in privatum nitens commodum, vix unquam liquida benevolentia existat. Et qui propriis confidit opibus, de adsciscendis sociis parum sollicitus est. Ubi hilaritatis, aut fallendi otii causa coitur, quisque sibi maxime perplacet, si aliis aut sibi risum possit movere. Ast ille provenire non solet, nisi ostenta aliorum turpitudine, aut indecentia; cum recte quis in alio ridere non possit, quod in seipso deprehendit. Juxta illud *Juvenalis sat. 2. Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.* Igitur qui alios rident, non possunt non eosdem præ se despiciere, & ex comparatione alienæ stoliditatis gloriolam sibi quærere. Et quanquam risus interdum captetur citra offensam, & per jocos edentulos; patet tamen heic quoque aliquem magis voluptate sua, quam societate duci. Imo qui id ex prolesso agunt, ut alios exhilarent, hoc præcipue spectant, ut per festivi ostentationem ingenii gratiam aut commodum aliquod aucupentur. Quin plerisque hominum est natura insitus maximus pruritus aliorum dicta aut facta examinandi, ludicandi, condemnandi atque exagitandi; quem si ubertim exferere queant, jucundissimum sibi vitæ condimentum accessisse putant. Idemque ægre per disciplinam aut castigationes reprimitur, aut extinguitur. Denique si coeatur philosophandi causa inter eruditos, qui præ cæteris sese profitentur sapere, tot volunt magistri haberi, quot convenerunt; & qui sapientiam suam ab aliis repudiatam videt, non modo eis non fauet, sed & acerrime indignatur. Quo facit illud *Arriani in Epicteto. l. 3. 2. Quod si quis tibi dixerit, orta diffamatione de præstantissimo philosopho, quendam dixisse,*

dixisse, unum illum esse philosophum : animula tua, quæ antea digiti longitudine erat, nunc duos cubitos excedit. Si quis autem alius dicat, Nihil agis, non est operæ pretium illum audire: quid enim scit? prima principia percepit. Præterea vero nihil tenet, statim velut attonitus adstas, palles, vociferaris. Ego et demonstrabo, qui vir sim, quantus Philosophus. Add. Charron de la Sageſſe l. 1. c. 36. n. 6. Ex quibus liquido adparet, quod congressus omnis spontaneus concilietur vel ob indigentiam, vel captandæ gloriæ: unde referre student congressi vel commodum aliquod, vel existimationem & gloriam apud socios, vel denique voluptatem. Idem alio argumento demonstratur, ex ipsis definitionibus *Voluntatis, Boni, Honoris & Utilis*. Societates ab hominibus ineuntur voluntario. Ubi autem voluntas, ibi quoque est ipsius objectum, nempe bonum. In quod bonum autem adpetitus singulorum fertur, nisi quod quisque sibi tale esse judicaverit? Nam ut maxime res aliqua naturaliter bona sit, tamen nisi ea ad nos respectum habeat, fere circa illam adpetendam & æstimandam torpere solemus. Si enim vel maxime regi Persarum bene sit, ego tamen id mihi bonum non duco. Bonum autem semper comitatur aliqua jucunditas, quæ vel ad animum solum, vel ad corpus quoque pertinet. Animi voluptas omnis vel gloria est, vel ad hanc ultimo refertur. Quæ corpus afficiunt, commodorum nomine veniunt. Ergo omnis societas, vel commodi causa, vel gloriæ, i. e. sui, non sociorum causa contrahitur. Enimvero gloriæ studio nulla iniri neque multorum hominum, neque diu duratura societas potest; propterea quod gloriatio, sicut & honor, si omnibus adsit, nulli adest; quippe quæ præcellentia, & comparatione constat: neque ut quis causam gloriandi in se habeat, adjumentum ullum accedit ex aliorum societate; nisi quod conjungi cum hominibus notoriæ virtutis, paræ aut æmulæ præstantiæ argumentum habeatur. Alias enim tanti quisque est, quantum sine aliorum ope ipse potest. Commoda autem hujus vitæ manifestum est augeri posse mutua ope. Longe tamen mollius & commodius foret, si solo jussu alios in nostra ministeria liceret disponere. Prout etiam inter reliqua vitæ instrumenta tanto gratius quodque habetur, quo plura adfert emolumenta, minorique impensa aut labore paratur, atque conservatur. Unde sine dubio homines magis ferrentur ad imperium, quam ad societatem, i. e. mallent aliis imperare, ipsi immunes, quam in mutuam operam conspirare; nisi metu aliquo retraherentur, seu nisi prospicerent, omnia pro imperio agere volentibus malum aliquod imminere. Conspirat *Arrianus Epicteto* l. 2. c. 21. Nullum animal alteri ita conciliatum est, ut sue utilitatis; cui quidquid obſtare videtur, sive frater sit, sive pater, sive filius, sive amicus, sive amator: odit, averſatur, execratur. Ita enim natura comparatum est, ut nihil perinde amet, atque utilitatem suam. Hæc pater, hæc frater est, & cognatus, & patria & Deus. Quapropter si quis eodem conferat utilitatem, & sanctitatem, & honestatem, & patriam, & parentes, & amicos; salva sunt hæc omnia. Sin alibi utilitatem, alibi amicos, patriam, cognatos, & ipsam adeo justitiam collocavit; intereunt hæc omnia, præponderante utilitate. Οὐκ ᾔδαν τὸ ἐγὼ, καὶ τὸ ἐμὸν, ἐκτὶ ἀνάγκῃς πέπεισεν τὸ ζῶον. Ubi enim Ego, & Meum est, eo inclinare necessum est animal. Idem supra dixerat: Catellos non aliquando vidisti abblandientes invicem, & inter se colludentes, ut dicis; nihil illis esse amantius? Sed ut videas, quis iste sit amor, carnem illis objicito; & cognosces. Cicero *Offic.* 3. Sibi ut quisque malit, quod ad usum vitæ pertineat, quam alteri acquirere, concessum est, non repugnante natura.

§. 3. Quoniam autem *suprà d. l.* ostendimus ex hisce haut quidem consequi, hominem non esse animal sociabile, aut à natura non destinari, ut in societate sui similitudinem vivat: posito tamen adpetitu societatis in homine, non inde statim sequitur, hominem naturam ferri ad societatem civilem. Non magis quam hoc sequitur: homo per naturam desiderat aliquam occupationem, ergo natura fertur ad studia literarum. Quippe cum ille adpetitus per societates primas, junctaque cum æqualibus amicitia, impleri possit. Quo facit illud *Arist. Nicom. l. 8. c. 14.* ἀνθρώπου ὁ φύσις συνδυαστικόν, μάλλον, ἢ πολιτικόν καὶ ὅσω πρότερον καὶ ἀναγκασιώτερον οἰκία πόλεως, καὶ τεκνοποιία κοινότερον ζώοις. *Homo conjugale magis quam civile animal est; quanto prior, magisque necessaria est familia, quam civitas, & filiorum quoque procreatio animalibus communior.* Add. *Kennelmus Digby de origine mundi c. 9. §. 8. seqq.* Cæterum, quod diximus, ita probat *Hobbes d. l.* societates civiles non meros esse congressus, sed fœdera, quibus incundis fides & pacta sint necessaria. Horum ab infantibus quidem & indoctis vim; ab iis, qui damnorum ex earum defectu ortorum sunt inexperti, utilitatem ignorari. Unde fieri, ut illi, quia quid sit societas civilis non intelligunt, eam inire non possint; hi autem, quia nesciunt quid eadem profit, non curent; aut saltem in ea ita vivant, ut ejusdem præstantiam non æstiment. Ergo omnes homines, cum sint nati infantes, ad societatem civilem ineptos natos esse; plurimos per omnem vitam tales manere: disciplina autem, non natura, hominem ad eam societatem aptum fieri. Neque vero isthæc destruuntur autoritate *Aristotelis*, qui hominem φύσις, aut πεφυκένας dicit ζῶον πολιτικόν, natura aut aptum natum animal politicum. Nam per illam locutionem quandoque notatur, aliquid actu inesse rei cuiuspiam per naturam, circa omne antegressum ipsius aut alterius factum; quo sensu v. g. piscis aptus natus est, ut natet, avis ut volet, quercus ut glandes ferat. Interdum autem notatur, alicui rei inesse aptitudinem seu habilitatem recipiendi perfectionem quampiam per culturam & disciplinam, quæ ut ipsi inquit, natura intendit, aut saltem tanquam sibi congruum & non repugnans adprobat. Quo sensu natura aptus est v. g. equus, ut gressus superbos glomeret, id quod asino negatum; pŕittacus ut garriat, ager ut frumentum, collis ut vitem ferat; ipse homo ut termocinetur, ut varias artes & scientias addiscat. Quo sensu & eundem animal politicum esse, mox demonstrabimus, non obstante, quod omnes homines nascantur infantes; quippe cum homines adulta ætate, & rationis usu gaudentes supponere soleamus, quando inquiritur, quid homini natura competat, aut non competat. Add. *Rich. Cumberland. de leg. nat. c. 2. §. 2.* Deinde circa dicta *Aristotelis* observandum, ipsum voce ζῶον πολιτικόν latius uti, pro animali sociabili, non pressè pro tali, quod ad societatem civilem feratur, aut ad eandem aptum sit. Sic *Idem Polit. 3. c. 4. (6.)* φύσις μὲν ἐστὶν ἀνθρώπου ζῶον πολιτικόν. διὸ καὶ μηδὲν δεόμενοι τῆς παρ' ἀλλήλων βοήθειας, οὐκ ἐλατῶν ὀρέζονται τῆ συζῆν. *Homo natura est animal civile. Quare eisi nihil aliorum auxilio egeret, nihilominus convictum expeteret.* Atqui ex ὀρέξει τῆ συζῆν, ex adpetitu convictus non statim sequitur, hominem ferri ad ipsam civitatem; cum isti adpetitui per societates primas, & familiarem cum aliis conversationem satisfieri queat; quæ etiam sine civitate intelliguntur. Sic *Idem Polit. l. 1. c. 2.* hominem esse animal politicum demonstrare inde vult, quod alias sermo illi frustra esset datus. Atqui sermonis usus etiam alibi quam in civitate potest esse; & homines utique inter se

fermocinati sunt diu, antequam civitates instituerentur. Pari modo accipitur ea vox *Nicom.* l. 1. c. 5. *Perfectum bonum esse sufficiens adparet. Sufficiens autem dicimus, non ipse soli; qui vitam solitariam agit, sed parentibus, sed filiis, sed uxori, amicis denique ac civibus: ἐπειδὴ φύσις πολιτικὴ ἀρετῶν* ☉, quando quidem homo civilis natura est. Atqui etiam extra civitatem parentes, liberi, uxores, & amici existere possunt.

§. 4. Clarior res fiet, si consideretur, quænam conditio ex constitutis civitatibus apud homines proveniat; quidnam requiratur, ut aliquis vere dici queat animal politicum, i. c. bonus civis; quid denique sit in natura hominis huic ipsi, ut ita dicam, civilitati repugnans. Civitatem qui subit, naturalis libertatis jacturam facit, ac imperio se subjicit, quod præter alia jus vitæ & necis in ipsum complectitur, & cujus jussu plurima facienda, abs quibus quis alias abhorrebat, & omittenda, quæ vehementer adpetebat; sic ut pleræque actiones ad bonum societatis referendæ sint, quod sæpe à bono singulorum videtur discrepare. Atqui ad hoc naturaliter fertur homo, ut nemini subjectus esse, ut omnia suo agere arbitrio, ut proprio commodo in omnibus velificari velit. Istas dulcissimas sane inclinationes uti vinceret, graves causas, & necessitatis vim habentes adfuisse oportuit; adeoque hominem in civitates non ultroneus quasi naturæ ductus, sed graviorum malorum evitatio compulit. Deinde animal vere politicum, i. c. bonum civem illum dicimus, qui jussis imperantium prompte pareat, qui ad bonum publicum omnibus viribus connititur, idque lubenter ante privatum bonum habet; imò qui nihil sibi bonum credit, nisi idem tale quoque publico sit; qui denique adversus alios cives commodum sese præbet. *Arrianus Epicteto* l. 2. c. 10. *Quæ est igitur civis professio? Ne quid privatim utile ducat? & nulla re tanquam emancipatus deliberet: sed ita ut manus aut pes, si ratione uterentur, & naturalem ordinem intelligerent, nunquam concitarentur aliter, nec desiderarent quidquam, nisi ratione habita universi.* Quo facit mos Persarum, apud quos sacrificans non pro se solo privatimque vota nuncupat, sed communiter universis Persis bene precatur, inprimis autem regi. *Herodotus Clio.* Ast quam maligne maximæ partis hominum ingenia ad huncce finem sint attemperata, nemo tam imperitus est, quin intelligat, paucis datum est, omnes boni civis numeros explere; maxima pars metu poenæ ut cunque continetur; plurimi per totam vitam pravi cives & animalia non politica manent. Quin potius nullum homine animal ferocius aut indomitum magis, & quod in pluravitiis, pacem societatis perturbare apta, sit proclive. Pleraque animalium brutorum ad pabulum abjecta, cujus aviditas quandoque eadem inter se committit. Illius si affatim sit, non temere quid litigii movebunt. Nonnulla per Venerem quoque efferantur, in quam tamen certa duntaxat anni parte solent incalescere. Et quantacunque sit eorundem feritas, in genus tamen suum raro sævire solent. *Indica tigris agit rabida cum tigride pacem Perpetuam, sævis inter se convenit ursis. Parcit cognatis maculis fera.* Ast vero homines non solum cibi potusque desiderium, & Veneris stimuli, nullo non anni tempore prompti, invicem collidunt; sed & alia vitia, brutis ignota, & sæpe sibi invicem adversa. Quæ inter primum locum occupant supervacuarum rerum insatiabilis cupido, & sævissimum malorum ambitio; cujus sensum ut solus homo videtur habere, ita eodem quoque tenerrimo utitur; cum contra bruta nihil afficiat, nisi quod corpori ipsorum aliquam
noxam

noxam infert. *Sallustius Catilin.* Pecunia, dein imperii cupido materies omnium malorum fuere. Namque avaritia fidem, probitatem, ceterasque bonas artes subvertit: pro his superbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere edocuit. Ambitio multos mortalium falsos fieri subegit; aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum habere: amicitias, inimicitiasque non exire, sed ex commodo aestimare, magisque vultum, quam ingenium bonum habere. Accedit vivacissima injuriarum memoria, & vindictæ ardor, quod malum rarius & segnius inter bruta deprehenditur. Et quod miserrimum est, eo furore in proprium genus sævire homo gaudet, ut maxima pars malorum, quibus humana conditio vivit obnoxia, ab ipso homine proficiatur. Nec absurde quis dixerit, per Creatoris providentiam ideo tam tardis incrementis hominem adolescere, secus ac bruta, quo ingenii humani ferocia & asperitas per longas moras utcunque frangi, & in harmoniam cum aliis disparibus ingeniis queat temperari. Nam subito in plenas vires adultus homo quavis bestia intractabilior erat futurus. Vid. *Proverb. XIII. 24. XXIII. 13. 14. Sirac. XXX. 1. seqq. 12.* Huc etiam pertinent, quæ traduntur ab *Hobbefio Leviath.* l. XI. morem omnium hominum esse, ut perpetuo & indefinenter potentiam unam post alteram persequantur; non quod quis majorem semper speret, quam qua jam fruitur, neque quod modica potentia contentus esse non possit: sed quod potentiam & bene vivendi facultates præsentis conservare non possit: nisi acquirendo plura; quippe quæ absumentur, nisi subinde suppleveris. Etiam quando hoc bene successit, cupiditas oritur alia nova, aut famæ aut voluptatum novarum. Porro divitiarum, honorum, imperii, vel potentia cujuscunque cupiditas disponit hominem ad contentionem, inimicitias, & bellum. Competitorem enim interficere, aut quocunque modo repellere competitori alteri ad obtinendum quod cupit via est. Accedit & hoc, quod in quovis genere brutorum inclinationum & appetitus fere est similitudo; aut inter homines quot capita, tot sensus, & in plerisque magna pervicacia studium suum extollendi. Quod vel solum sufficere potest ad perturbandam hominum multitudinem quæ in unum cœtum est jungenda. *Euripides Phœnissis v. 502.* Si omnibus idem esset pulcrum, egregiumque simul, non esset ambigua dissensio inter homines: Nunc vero nihil simile, nihil æquale hominibus est, præter nomina; res vero non est eadem. Ergo tantum abest: ut homo natura sit animal politicum, seu ut statim per nativitatem sit idoneus ad gerendas partes boni civis; ut potius vix longam per disciplinam aliqui ad illud utcunque excolantur. Huc spectat illud *Platonis de LL. I. VI. ἀνθρώπου δὲ, ὡς φασί, ἡμερον. ὁμῶς μὲν παιδείας μὲν ὀρθῆς τοῦ καὶ φύσεως ὁμοῦ, τειροτάτων ἡμερῶν τῶν τε ζῶων γίνεσθαι φιλεῖ. μὴ ἰκανῶς δὲ, ἢ μὴ καλῶς τετραφέν, ἀγροῦ τῶν ὀπίσσω φύει γῆ. Hominem mansuetum animal esse dicimus. Porro si cum natura felici rectam quoque disciplinam fuerit assecutus, in divinissimum, mansuetissimumque animal solet evadere: si vero non satis aut non bene fuerit educatus, ferocissimum omnium, quæ in terris nascuntur, animal redditur. *Arist. Pol. I. 1. c. 2. ὡς περὶ τελευτῆν βέλτιστον ἢ ζῶων ἀνθρώπος ἐστίν. ἔτω καὶ χειροτέρω νόμῳ καὶ δίκῃ, χειροτέρω πάντων.* Uti perfectione suscepta optimum cunctorum animalium est homo: ita si alienus fiat à lege & à judiciis, pessimum est omnium animalium. Mox eundem vocat ἀνοσιώτατον ἀνδρῶν, impiissimum & immanissimum sine virtute. Idem *Nicom. II. cap. 1.* Non parum refert, sic ne an sic ab adolescentia consuescat aliquis, sed quam plurimum; imo totum in ea penitus consistit. Idem *Nicom. VII. 7. μὲροπλασία γὰρ**

ἀν πηΐσειεν ἀνθρώπῳ κακὸς θηεΐς. *millies plura mala homo quam bestia perpetraret.* Add. *Seneca epist. CIII. Polybius. l. 17. c. 13.* τῶν ἀνθρώπων γένεΐς δοκεν πανεργότατην εΐναι τῶν ζώων, πλὴν ἔχει λόγον τῆς Φαυλόμαθοῦ ὑπέχειν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ζῶα τῆς σώματι δΐπνημαΐς αὐταΐς δαλεῦσιν, Δΐ μόνας ταύτας σφαλλεταΐ. τῶ δὲ τῶ ἀνθρώπων γένεΐς καὶ πρὸς δεδοξοποιημένον, ἔχει ἢ ἢν Δΐ τὴν ἀλογισΐαν ἢ Δΐ τὴν Φύσιν ἀμαρτάνει. *Hominum genus cum versutia & calliditate cetera animalia superare videatur, multa tamen dici possunt, cur deterrimum habeatur. Nam cetera animantes, quæ solis corporis cupiditatibus serviunt, per has duntaxat in fraudem labuntur; at humanum genus variis præterea opinionibus indutum, non pauciora per imprudentiam peccat, quam natura vitio. Laetantius de ira Dei c. 12. Quid erit homine truculentius, quid immitius; si demto metu superiore, vim legum aut fallere potuerit, aut contemnere? Plutarchus Cicerone, ἔδεν ἀνθρώπος θηεΐον ἀγελώτερον, ἔχσειαν παρῆ πρὸς λαβόνει. Nullum animal est homine sævius, si libidini licentiam habeat conjunctam. Ne nunc addamus, quæ passim de vitiiis vulgi, quæ maxima generis humani pars est, jactantur. Add. Mornæus de Veritate rel. Christ. c. 16. Sic ut malitiam & fraudes hominum nosse, eo fine, ut caveri & eludi possint, magna civilis prudentiæ pars sit. Vid. Baco de Verulamio de augm. scient. l. 7. c. 2. Ex hisce igitur satis patet, quo demum sensu homo natura animal politicum dici queat, nempe non quod omnibus & singulis per naturam insit aptitudo gerendi personam boni civis; sed quod per disciplinam saltem aliqua pars hominum ad illud fingi queat, & quod multiplicati generis humani salus & incolumitas nisi per societates civiles servari nequeat. Ad quas natura, sui conservandi studiosissima, ineundas utique homines impellit. Sicuti & hic societatis civilis vel præcipuus est fructus, ut in ea homines ad vitam civilem decenter agendam adsuefiant.*

S. 5. *Jo. Frid. Hornius de civit. l. 1. c. 4. §. 6.* divitatem opus naturæ vocat, quæ naturali ordine ac consecutione sit producta. Scilicet primum par mortalium, ex quo totum genus humanum fuit propagatum, amore conjugali fuisse conjunctum; natos quoque cum parentibus tenerrimo affectu fuisse copulatos. Inde familiam ortam; quæ multitudine sobolis abundans, & quotidianis auctibus crescens, novas colonias deduxerit, donec civitati sufficeret. Idque omne præstitisse ingenitum societatis amorem, qui consanguineorum cohabitatione incrementum ceperit. Homines autem unquam in sylvas & solitudines dispersos secessisse, & ad ferarum instar vagam degisse vitam, velut commentum esse explodendum. Enimvero per naturalem hanc consecutionem causas impellentes, & pacta humana circa civitates constituendas excludere, velle, perinde est, ac si quis diceret: ex femine crescit arbor, ex arbore fiunt tabulæ & trabes, hæ inter se rite compactæ navem constituunt; ergo naturali consecutione atque ordine navis facta est; neque aut peculiarem id genus ædificii habet causam, aut nullæ fabrorum operæ intervenerunt. Igitur agnoscimus quidem, fabulosum esse, magnam hominum multitudinem initio congregatam, dein per sylvas ac solitudines dispersam, postea denuo in civitates collectam. Nec minus tamen & illud gratis fingitur, ex uno hominum pari aut post diluvium è quaternis familiis ita repente civitates coaluisse, nulla peculiari causa impellente, aut nullis pactis intervenientibus. Nam utut liberos intra familiam paternam cura patris continuit, quousque ad virilem ætatem ipsi pervenirent; tamen cum præcis illis seculis sola agricultu-

ra & pecuaria fere viveretur, nulla ratio erat, quare pater filios uxoratos diutius penes se vellet retinere. Quin potius ex historia sacra colligitur, filios, in primis plures unius patris, eoque proventus, ut patrum familias vices ipsi obire possent, in diversa solitos discedere, peculiare sibi sedes posituros; præsertim cum vacuæ passim terræ, & ardens regionum aliarum facies in disrita interdum allicerent. Vid. *Genes. XIII. 5. 9.* Neque antiquissimis seculis sola Sicilia incolas tales habuit, quales describit *Homer. Odys.*

1. Τοῖσιν δ' ἔτ' ἀγοραὶ βλαφεροὶ ἔτε θεμιστεῖς, Ἀλλ' οἶν' ὑψηλῶν ὄρεων καίεσι κάθηνα. Ἐν ἁπείρῳ γλαφυροῖσι θεμιστεῖσι ἕκαστος Παιδῶν ἢ δ' αἰλόχων ἐδ' ἀλλήλων αἰέεργον. Nec fora conciliis fervent, neque iudice: tantum Antra columi umbrosa: altis in montibus ades Quisque suas regit, uxorem, natosque: nec ulli In commune vacat socias extendere curas. Et est quidem inter fratres amor, sed ut malint tamen invicem æquales degere, quam unus alterius imperio subesse; & constantius diligant, si rem familiarem invicem implicitam non habeant. Sic ut primordia generis humani sese multiplicantis magis ad id separandum, & per diversa terrarum dispergendum, quam ad idem in magnos cœtus colligendum valuerint. Verum cum cordatiores animadverterent, incommoda illa, quæ familias segreges comitabantur, tolli posse, si plures in eundem cœtum coalescerent, civitate constituta; inde non pacto solum & imperio easdem combinare placuit, sed & majoris securitatis & commoditatis gratia in eundem locum dispersa antehac per campos ac sylvas domicilia contrahi cœpta. Et in hunc sensum interpretandi sunt illi; qui à primis civitatum conditoribus homines per sylvas dispersos in unum collectos tradiderunt.

§. 6. Multi arbitrantur, homines, ut in civitates coirent, per indigentiam fuisse motos, atque ut vitam redderent cultiorem juxta atque copiosiore, quæ solitaria non potest non & inculta, & egena existere. Ubi illud quidem certum est, vix miserius fore animal homine, si singuli solis sibi relinquuntur citra ullam ab aliis hominibus accedentem opem. Sed nec illud negari potest, ad delicias usque vitam humanam excoli cœptam, postquam in civitates fuit concessum. *Lactantius de Opificio Dei. c. 4.* Homo si haberet ad propulsanda pericula suppetens robur, nec ullius alterius auxilio indigeret; qua societas esset? que reverentia inter se? quis ordo? que ratio? que humanitas? aut quid esse deterius homine? quid esset atius? quid immanius? sed quoniam imbecillis est, nec per se potest sine homine vivere, societatem appetit, ut vita communis & ornatio fiat, & tutior. Nihilominus indubium nobis videtur, indigentiam haut quidquam solam, aut præcipuam causam civitatum constituendarum fuisse; ut ut in eam sententiam quoque inclinet *Plato de rep. l. 2.* Nam & jam antea, quando adhuc in familias segreges dispersi agebant homines, satis consultum erat necessitatibus vitæ, inventa agricultura, & pecuaria, vini cultura, vestiaria, aliisque artibus. Vid. *Genes. XIII. 2. XXIV. 35.* Et sanè ponamus patrem familias, cui affatim agri, pecorisque, ac servorum; quid huic deesse possit ad tolerandam hanc vitam? Aut si quid desit, per commercia id supplere poterit. Vid. *Cornel. Nepos Attico c. 13.* Sicut multæ hodie civitates dantur, quæ merces, necessitati aut voluptati inservientes, ab exteris petunt; nec tamen ideo cum illis in unam civitatem coalescere necessum habent. Vice versa non pauci dantur populi, per multa jam secula vitam civilem degentes, haut quidquam splendidiorem aut copiosiore, quam præci quondam patres familias victitabant.

Quique adeo jactent illud apud *Valerium Flaccum* lib. 5. *Nec mania nobis Vestra placent: feror Arctois nam liber in arvis. Cuncta tenens mecum: omnis amor jacturæque plaustris sola; nec hac longum victor potiere rapina. Ast epula quodcunque pecus, quodcunque ferarum.* Sic ut delicia illæ, quibus jam multarum vita gentium scatet, non tam civitatibus, quam magnis urbibus originem debeat. Urbanum quippe vulgus, cui ex agro & pecore nullus proventus, ad varias artes excolendas sese convertit, parando victu. Accessit inter urbanos æmulatio cultus; in de in luxuriam itum, cui multis in locis non pauciora artificia, quam necessitati inserviunt. Quibus tamen carere vita civilis facile poterat.

§. 7. Genuina igitur, & princeps causa, quare patresfamilias, deserta naturali libertate, ad civitates constituendas descenderint, fuit, ut præsidia sibi circumponerent contra mala quæ homini ab homine imminet. Nam uti post Deum O. M, homo homini plurimum *prodesse*; ita & non minus *obesse* potest; uti late deducit *Cicero Offic. II.* Scilicet cum variis malis genus mortalium infestetur, adversus singula aliquid remedi ejusdem solertia machinata est. Contra vim morborum artes medicorum inventæ. Injuriis aëris tecta, vestes, ignis resistunt. Famem exulta per industriam hominum terra propulsat. Ferociam bestiarum arma, aut insidia coercunt. Enim vero contra illa mala, quæ pravitas humanæ indolis sibi invicem gaudet intentare, efficacissima ex homine ipso medicina petenda fuit, conjunctis in civitates hominibus summoque imperio constituto. Atque id ipsum demonstratum ivere Persæ, apud quos cum rex è vita excessisset, quinque deinceps dies absque lege vitam agebant: *ut re ipsa discant, ἡλικὸν κακὸν ἐστὶν ἡ ἀνομία, σφαγὰς καὶ ἀρπαγὰς καὶ εἰς πικρῶν ἐστὶν, ἐπιγυροῦ, quantum malum afferat defectus legum & imperii, cædes, rapinas, & si quid deterius introducens, ut sint regum custodes fideliores,* apud *Sextum Empiricum advers. Mathemat. 1.2.* Possunt quoque huc adplicari aliqua ex iis, quæ *Herodotus Clio* memorat super causis, ob quas Medi, antehac vicatim habitantes, Deiocem sibi regem elegerint. Postquam autem ita dispositi fuere homines, ut à mutuis læsionibus securi esse possent, facile consecutum deinde fuit, ut eo uberius fruenterur commodis, quæ ex hominibus in homines provenire apta sunt. Conspirant nobiscum, qui causam civitatum *metum* statuunt; per quem hautquidquam intelligitur perturbatio trepidantis & consternati animi, sed quævis præcautio futuri mali. De qua recte pronunciat *Aristophanes Avibus: ἡ δὲ λαθεῖα σωζέει πάντα, cautio servat omnia.* Quo ipso eluditur quorundam argumentum, qui objecerunt; tantum abesse, ut metus causam civitatibus constituendis dederit, ut potius, si homines mutuo se metuissent, ne conspectum quidem mutuum potuissent ferre; sed dum unus hac, alius alia sese proripit, perpetuo separari mansissent. Quasi verò metuere significet solam fugam, ac non etiam diffidere, suspicari, cavere. Imò & hoc est metuentis, providere; ne probabilem metus causam habeas. Unde qui dormitum eunt, fores claudunt, quia metuunt fures; clausis foribus, non amplius metuunt. Qui iter faciunt, cum telo sunt, quia latrones metuunt; bene armati, eosdem non amplius metuunt. Quo spectat, quod *Thucydides l. 1.* tradit, morem gestandi ferrum, plerisque barbarorum receptum, quibusdam Græciæ populis adhæsisse ex antiquorum temporum conditione, ubi nec munimento tuti habitabant, nec invicem sine metu congrederentur. Notatu dignum

num quoque est illud dictum Pyrrhi apud *Plutarchum* in *ejus vita*; cum Athenas ingressus in arcem adscendisset, & sacra tecisset Minervæ, descendissetque eodem die, gratam ait sibi esse populi erga se benevolentiam, & quam sibi haberent fidem; *sed caverent, ne ullum posthac regem, si scaperent, admitterent in urbem, aut portas ei aperirent.* Civitates fines præfidiis, urbes munimentis firmant, armamentaria adparatu bellico complent, etiam in altissima pace: quod inutile esset, nisi vicinas civitates metuerunt. Eadem tamen bene instructæ non amplius metuunt. Sic ut metus media comminisci soleat, quibus ipse expellatur. Pariratione homines, quia se invicem metuebant, abs se ipsis præfidia sunt mutuati, constituta civili societate. Cujus vim illi demum penitus intellexerunt, quid dicunt: *nisi judicia essent, unus homo alterum devoraret.* Conf. *Hobbes de cive* c. 1. §. 2. Quod autem homines affatim causæ habeant, quare abs se invicem sibi metuunt, caveantque, satis supra l. 2. c. 2. §. 6. 12. fuit expositum. Contra quæ nequidquam ab *Hornio d. l.* opponitur: *Aequales vixisse familiarum patres multis seculis sine metu scititia invasionis. Ambitionem sero invasisse genus humanum, & post civitates demum constitutas, quæ honoribus & distinctis dignitatibus originem præbuerit.* Quasi vero funestam inter primos fratres eadem ambitio non produxerit, dum Cainus indignatur, fratrem majori apud Deum esse dignatione. Deinde non sola ambitio causa mutui metus statuitur, sed & perversitas hominum, & concursus circa eandem rem; quarum illa simplicissimis seculis barbariem giganteam, hic etiam inter conjunctissimos rixas produxit. Vid. *Genes. XIII. 7. XXVI. 15. 20. 21.* Et sane acrioribus stimulis regum pectora ambitio agit, ac majori generis humani clade defævit; sed ita ut ne pastorum quidem aut rusticorum animi ab isto malo penitus sint immunes. Vid. *Virg. eclog. 3. v. 25. seqq. it. eclog. 7. Theocritus idyll. 5. & 8.* Subjungit: *laceffere alios maledictis, & ferro, non pessimi tantum, sed & stolidissimi fuisse. Laceffitos quippe potuisse invasori meritam inferre mortem; præterquam, quod nulla fuerit præda expectanda inter inopes, aut qui fructus duntaxat haberent collectos, quos ubique terra exponit, nulla aut exiguo labore, & citra periculum parandos.* Quasi non modici spes lucri ad suscipiendâ scelera pravis hominibus sufficiat; aut quasi non olim hodieque frequententur latrocinia & turta inter populos, quæ solus ex agricultura, & pecuaria quæstus. Quin nec solus latrociniorum metus homines in civitates compulit; sed ne quibusvis injuriis, quas mortales varias invicem inferre & recipere apti sunt, obnoxii forent. Id equidem fatemur, quod subjungit: *ut justa diffidentia fuisset, nullo tamen jure ob incertum metum alterum occupare fuisse indultum.* Verum jus illud in omnes & omnia, quod juxta *Hobbesum* statum naturalem comitatur, non ultra est extendendum, quam recta ratio admiserit, in hunc fere sensum: homo in naturali libertate constitutus jus habet utendi omnibus mediis, quæ sana ratio ad ipsius conservationem necessaria dicitur, adversus omnes, abs quibus ipsi periculum imminere itidem sana ratio suggerit. Igitur si quis cautionem suam ulterius, quam ratio sana admittit, extenderit, sine dubio in legem naturæ peccabit. Adeoque si alterum occidere ob incertum metum occupaverit, quem commodius licebat declinare, haut quidquam aliquid fecisse defendendus est, quod natura permittit. Unde & sine dubio prave sentiunt, qui ex eodem fundamento rapinas & latrocinia adversus hostes non profectos defendi putant. Nam rapina & latrocinium in se denotat tale medium, quod ad conservationem hominis

fana ratio necessarium dicitare haut quidquam potest; sed quod potius ob superfluum avaritiam, & crudelitatem suscipitur. Haut sane enim latro viatores spoliatur, quod sibi ab illis periculum imminerebat. Illud autem fati inepte dicitur: *si vel maxime odium & dissidentia inter homines versatur, id tamen civitatis causam fieri haud dicitur.* Non enim inter se oderunt & diffidunt homines, ut civitates constituent: sed ideo civitatem constituerunt, quia sibi diffidebant: Et si vel maxime unus paucos aliquos oderit, sibi displicentes, alios contra amore prosequatur, cæteris faveat, aut saltem non irascatur: tamen si singuli vel singulos duntaxat inimicos habuerint, totum genus humanum odiis, & inimicitias scatebit. Sicut frustra contendatur, omnino *cohabitatione, & naturali multiplicatione civitates cœpisse.* Dedit hæc materiam civitatibus; illa occasionem fortasse, ut vicini potissimum in eandem civitatem congregarentur. Sed causam, quæ homines ad civitates constituendas impulerit, ista in se non continent.

§. 8. Neque est, quod aliquis credat, solam reverentiam legis naturalis, quæ utique omnes injurias prohibet, efficere potuisse, ut quidquid est mortalium in naturali libertate securi invicem viverent. Equidem dantur homines, queis decus, honestum, innocentia, fides quam maxime cordi est, quæ ne præstita quidem impunitate violare velint. Dantur etiam non pauci, in quos cadit illud *Aristot. Nic. IV. §. οἱ δὲ φόβον ἀπέχονται τῶν ἀλλοτρίων, ὡς ἑράδιον, ἃ αὐτὸν μὲν τὰ ἐτέρων λαμβάνειν, τὰ δὲ αὐτῶν ἐπέχει μὴ. δεῖσκει δὲ ἐν αὐτοῖς ἃ μὴ τε λαμβάνειν, μὴ τε δίδοναι,* qui ob timorem ab alienis abstinent, propterea quod facile minime est, ut si aliquis aliena acceperit, alii ab eo quidquam non accipiant: atque idcirco neque accipere, neque dare ipsis his placet. Eo ingenio si omnes essent, non adeo civitatibus opus fuisse videtur. Sed quanta ex adverso eorum turba est, quibus omnia sancta vilia sunt, quotiens spes lucri arriserit, & fiducia propriarum virium, aut solertiæ, qua repellere, aut eludere læsos sese posse sperent. Talibus non diffidere, est ipsorum malitiæ & ludibrio sese ultro exponere. *Salustius Injuris. Parum tuta per se ipsa prohibita est.* Cæterum uti abs pravis mortalium cavere, ac idonea sibi præsidia mature circumponere rationis est: ita durum nimis est illud *Hobbesii de Civitate. V. §. 1. ssem unicuique securitatis, conservationisque suæ in eo sitam esse, ut viribus, artibusque propriis proximum suum vel palam, vel ex insidiis præoccupare possit.* Equidem ea est apud plurimos perversitas, ut quotiens majus bonum sibi videtur profecturum à violatione legum, quam ab earundem observatione volentes easdem violent. Sicut & *Plato de republ. l. 2. ait: ubicunque injuste agere quisque se posse confidit, agit protervus: prodesse enim quisque privatim multo magis existimat injustitiam, quam justitiam.* Universum tamen genus hominum istius perversitatis damnare, nimium fuerit. Quin, satente ipso *Hobbesio,* dantur quoque ingenia modesta, quæ sibi plus non arrogant, quam aliis relinquunt, quibusque adeo ob oculos obversetur illud: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Ad hosce opprimendos quomodo quis obtentu securitatis suæ ruere possit, ego non video. Nec fana ratio hoc unquam probabit, ut alterum, de cujus voluntate & conatu in meam perniciem nondum peculiariter constat, oppressum eam; cum longe aptiora sint remedia, pacem cum ipso firmandi. Nam sola illa communis hominum malitia, quæ utique gradus suos habet, non statim hominem homini professum hostem facit. Igitur fatemur quidem in statu naturæ tantam non haberi securitatem, quanta incivitatibus

tatibus habetur, quod ab aliis officia legis naturalis adversus me sint exercenda: non tamen usque adeo nulla est, ut hostilem in modum adversus omnes sit agendum. Sane enim ubi video vires meas alterius viribus pares esse aut majores, ubi alter voluntatem pacifice mecum vivendi verbis & pactis contestatus est, & per edita quædam specimen confirmavit; quare hunc tanquam hostem habeam? Aut quomodo sola suspicio, ne amicitiam adversus me simulet, aut animum suum mutet, probabilem mihi causam præbeat eundem occupandi? Id quod multo clarius adhuc cernitur in integris civitatibus, quæ invicem in statu naturali vivunt. Nam heic sane omnium confessione nefas habetur, si una civitas alteram, neque beneficio neque injuria cognitam, nedum amicitiam adversus istam fœdere & opere contestatam, vi aut insidiis occupare velis; ideo tantum, quia communem cum eadem dominum non habet, abs quo compesci possit, si ipsam aliqua læserit. Ex quibus adparet, haudquidquam in statu naturali *filere leges naturales*, quod *Hobbes* vult; etsi longe major sit securitas easdem exercendi in civitatibus, ubi officiis pacis mihi non respondentem per Magistratum compellere possim. His omnibus tamen non obstantibus, prudentia utique dicitur, ut non solum contra professam improborum malitiam mature nos muniamus, sed & quæ apud reliquos sese exferit, probitatem mutabilem esse cogitemus. Atqui heic in universum convenientius præsidium, quam societas civilis, inveniri nequit.

§. 9. Porro licet jus naturale dicitur, ut si quid controversiæ oriatur, id vel amice componatur, vel arbitris decidendum devolvatur; tamen ne sic quidem paci satis cautum erit. Quam facile namque est homini in alias naturæ leges peccare; tam facile quoque est, præteritis arbitris, protinus ad arma convolare. Quin & cum per solum pactum in arbitrum fuerit à partibus compromissum, ubi sententia displicuerit, idem quoque proculcare non difficile fuerit illi, cui virium suarum fiducia impunitatem inter homines promiserit: præsertim cum arbiter pro imperio partes adigere non possit, ut sententia ab ipso pronunciata utique stent. Hinc & prudentia omnino suadet, ut ne in naturali libertate nudis pactis, fideique aliorum nimis confidamus; sed illa fœdera credamus sanctissime servatum iri, quæ mutua utilitate sanciantur, quæque adeo violasse utrique damnosum fuerit; aut ubi alter vi ad servanda promissa facile adigi potest. Ubi perfidei lucrum & impunitas est proposita, temerarium habetur credere, salutem suam solum pacti vocabulo satis muniri. Atque id ipsum satis ostendit praxis populorum, qui postquam cum una civitate fœdus abruperunt, aliorum populorum fœdere se muniunt; quo ipso non statim damnant perfidiam suam, quod in aliorum fidem se recipiunt; sed quia civitates solent fœdera cum primis utilitate propria metiri, abdicato fœdere inutili aut pernicioso utiliori sese applicant. Et in hunc sensum emolliendum est dogma *Hobbessi de Civitate* c. 2. §. 11. *pacta mutua fidei in statu naturæ esse invalida*. Scilicet licet speciose jactetur ap. *Livium* l. 22. c. 22. *Vult sibi quisque credi, & habita fides ipsam plerumque obligat fidem*: in statu tamen naturali longe tutius fuerit cogitare tritum istud: *sic res perit, diffiso salva remansit. μή γρημαί ὀλεσα, ἀπιστή δ' ἐσώσασι. Theognis.*

§. 10. Accedit & alia causa, quare sola lex naturæ pacem humani generis continere non possit. Scilicet habet hoc naturalis libertas, ut quemadmodum propriis viribus sua cuique salus defenditur; sic & circa obtinendum istum finem, & in regendis suis

actionibus proprio quilibet iudicio utatur. Quod quantopere apud diversos discrepet, quis est, qui ignoret? Paucissimis ea est ingenii felicitas, ut quid generi humano singulisque ad diuturnitatem conducatur, proprio Marte possint perspicere, & perspectum constanter sequi velint. Plurimis præ ingenii hebetudine fœdus error pro ratione imponit. Plerique inconsulto affectuum impetu feruntur, quo libido, aut fallacis species utilitatis subegerit. In tanta opinionum atque studiorum discrepantia, quæ fida pax, aut concordia potest esse? Dum stolido æque ac sapienti sententia sua videtur pulcherrima, nec iste magis hujus, quam hic istius ductum sequi dignatur. Cum autem sola ratio, prout in singulis hominibus deprehenditur, tantam discrepantiam componere nequeat, alia sane via qualiscunque sententiarum conspiratio est obtinenda.

§. 12. Denique etsi non solum res ipsa fatis ostendat, quantum felicitati suæ, ope aliorum hominum promovendæ officiant, quantaque mala ac pericula sibi arcessant legis naturalis violatores; sed etiam ipsa lex naturalis conscientiis hominum fatis insinuet, non impune laturos, qui contra ipsius scita alios petulanter læserint: (*Claudianus de IV. Conf. Honorii: Extruite immanes scopulos, attollite turres, Cingite vos fluviis, vastas opponite silvas. Non dabitis murum sceleris;*) ac licet utilitas, quæ observationem legis naturalis, malumque quod ejusdem violationem circa promovendam aut impediendam cujusque felicitatem sequitur, manifeste ostendat, præstare, aut sociales sese homines, quam diverso modo, gerant: ne isthoc tamen intuitu ea sat valida est ad procurandam generis humani tranquillitatem. Idque quia multitudo non ratione, sed impetu vivit, ac libidinem pro ratione habet, educationis fere & consuetudinis vitio, qua vis rationis velut obsurdescit. Tum quod magna pars mortalium præsentibus tantum imminet, futuri parum curiosa, ac illis fere movetur, quæ in sensus incurrunt, ad sublimiora ægre adfurgat. Inde est, quod apud plurimos longe major pœnæ humanæ metus, quam divini Numinis, quo tamen nihil magis metuendum. Scilicet quia lento fere pede divina vindicta solet incedere, & sæpe per occultas sese vias explicat. *Cæsar de B. G. l. 1. Consueisse Deos immortales, quo gravius homines ex commutatione rerum doceant, quos pro scelere eorum ulcisci velint, his secundiore interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere.* Id quod pravus mortalium ansam præbet & alias causas impiorum mala referendi; (Add. *Ecclesiast. 8. v. 11.*) præsertim cum etiam improbißimis sæpe affatim aditus, quibus vulgus felicitatem metiri suevit, & contra probi sæpe multis calamitatibus premantur, ex quibus improbi & stolidi inefficaciam virtutis ad felicitatem colligere amant. Quo faciunt illa apud *Plutarchum de fera Numinis vindicta: Ultionem maleficio quam proxime adjunctam statim viam intercludere iis, qui quam plurimum malitia bonos habente successu utuntur. Nihil enim aliud perinde, atque dilatio justæ vindictæ, injuria affectorum spes enervat, animosque eorum dejicit, contra improbos ferocia & audacia augens. Et hoc ipso mali sese ad capeßenda flagitia exhortantur atque excitant; quod malitia fructum statim maturum, & ante oculos suum præbeat, pœna autem sero demum, & longe post fruitionem subsequatur. Accedit & hoc, quod stimuli conscientiæ, quæ facinus antecedunt, non ita validi videntur, quam qui idem subsequuntur, quando factum non amplius infectum fieri potest. *Curius l. VIII. c. 2. Male humanis ingenii natura consulit, quod plerumque non futura, sed transacta perpendimus.* Et quod rationis dictamen*

fla-

flagrans ante factum cupiditas obtundebat; id hæc defervescente demum validissime animum percellit. *Plutarchus* d. l. Ubi homo aut ob avaritiam, aut gloria potentiaque civilis invidiam, aut *Veneræ* voluptatis causa facinus injustum atque atrox commisit: ac deinde furiosa siti libidinis suæ dissipata, sumto tempore perspicit, reliquos mansisse fœdos & horrendos flagitii impetus, utile autem, necessarium, aut conducibile nihil illis partum: nonne in eam sæpenumero incidat cogitationem necesse est, se vana gloria, aut illiberalis ingratæque voluptatis causa, perversis pulcherrimis & maximis inter homines juribus, vitam turpitudine, tumultibusque implevisse? Scilicet uti *Idem* d. l. ait: quemadmodum malefici cum ad supplicium educuntur, quisque suam effert crucem; sic vitiositas ad singula peccata ex sese fabricatur singula tormenta; solertissima opifex vite miserabilis: & in qua præter turpitudinem terrores multi, animique motus graves, pœnitentia, tumultusque continentes insint. Verum quia isthæc interna tormenta in aliorum sensus non incurrunt; ideo eo minorem habent efficaciam ad aliorum malitiam reprimendam. Equidem recte *Hobbesius* *Leviathane* c. 31. Nulla fere est actio humana, qua initium non sit catenæ cujusdam consequentiarum adeo longæ, ut ad finem ejus prospicere providentia humana nulla possit. Concatenantur autem accidentia jucunda & molesta adeo insolubiliter, ut qui jucundum sumit, molestum quod adhaeret, quanquam improvisum, necessario etiam accipiat. Quemadmodum vim inferentes punit vis aliena: intemperantiam puniunt morbi, & c. & tales sunt, quas voco pœnas naturales. Stoliditas tamen plerorumque hominum, & affectuum vehementia facit, ut ista omnia paucissimis pro dignitate confiderentur. Igitur frænandæ hominum privati efficacius remedium non supererat, quam quod civitates jam constitutæ suppeditant. Sic ut *Plutarchus* adversus *Colotem* ista *Colotis* verba aut recte reprehendat. Qui vitam, qui leges composuerunt, atque jura, utque regerentur urbes & imperio magistratum parerent, instituerunt, ii in tranquillo admodum & tuto nos collocaverunt, tumultibusque liberaverunt. *Ista* si quis aboleret, ferarum porro vitam victuri essemus, & quisque obvium quemque tantum non devoraturus. Nam valde superfunctorie indolem mortalium *Plutarchus* inspexit, si credidit; sublatis legibus civilibus, per decreta *Parmenideæ*, *Socraticæ*, *Platonice*, *Heracliteæ*, decus ac pacem humani generis stare posse. Et si vel maxime verum esset illud *Aristippi* apud *Hesychium* *Illustrium*, τί πλεονέχουσιν οἱ Φιλόσοφοι, quare ceteros antestarent philosophi; respondit, ἀν πάντες οἱ νόμοι ἀνακαρθεῖσιν ὁμοίως βιώσωμεν, si omnes leges sublatae essent, similiter viveremus: quid tamen fiet maximæ parti mortalium, qui sibi relicti affectibus & libidinibus suis obtemperant? *Quin* potius ergo, qui ratione traduci ad meliora non possunt metu contineantur. *Quintilian.* l. XII. c. 7.

CAPUT II.

DE INTERNA CIVITATUM STRUCTURA.

1. Contra malitiam hominum ab ipsis hominibus remedium est petendum.	}	3. Illi multi consentire debent.
2. Ad hunc finem multi sese conjungere debent.		4. Quid cætus apum à civitate differat.
		5. Ad civitatem requiritur unio voluntatum, & virium.

Oooo 2

6. Undæ

6. Unio illa fit intervenientibus pactis. 7. Pactum primum, & illud subsequens decretum. 8. Pactum alterum, complementum civitati afferens. 9. Causa, quare Hobbesius unum tantum pactum agnoscat: 10. Ea est insufficientis. 11. 12. Ejus rationibus respondetur. 13. Quid sit civitas? 14. In monarchia quod vult rex, id vult civitas.	15. In aliis formis regulariter major pars concludit: 16. Quod limitatur. 17. De paritate sententiarum. 18. De conjungendis & dividendis sententiis. 19. Quot homines minimum ad concilium requirantur. 20. Quis sit civis. 21. Quotuplicia sint corpora subordinata? 22. Quid juris istis corporibus competat? 23. De corporibus illegitimis, & factiosis. 24. De peculiaribus functionibus civium.

Consequitur jam, ut civitatum intrinsecam structuram curatius rimemur. Ut igitur securitatem sibi homines, quanta quidem in ipsorum conditionem cadit, contra malitiam aliorum hominum pararent, nihil aliud excogitari potuit, quam ut unusquisque sibi auxilia idonea circumponeret, quibus invasio alterius in alterum ita periculosa redderetur, ut satius sibi esse putaret manus cohibere, quam conferere; pacem agitare, quam bello alterum laceffere. Malitia quippe ingenii humani, & ad lædendos alios proclivitas nulla re efficacius reprimi potest, quam ostentato cominus præsentaneo malo, quod mansurum sit eum, qui alterum aggressus fuerit, ac sublata spe impunitatis. Tale porro auxilium haut quidquam præbere potest locus aliquis, natura aut arte munitus. Nam in tali solum hære, carceris instar habet; neque solus quis eundem facile defendat. Receptis autem focis, ab his ipsis periculum imminet, ni alio præsidio contra eosdem te munias. Equidem ab armis aliquid auxilii potest accedere; sed non tantum, ut unus homo sibi diuturnam securitatem etiam contra multos inde queat polliceri. Sic & quod ex animantibus brutis accedere præsidium potest, exiguum est, aut anceps, nec repellendis istis periculis idoneum. Sicut unius & alterius canis, qui stipendia contra Americanos fecit, meminit *Gomara hist. gen. Ind. occid. c. 44. & 65.* Et Imperator intulæ Zeylon in regia sua Candy habere dicitur satellitium velut centum elephantorum, qui noctu per urbem vigiliæ obeunt, & circa necandos fontes carnificum vice funguntur. Sed ut ad hunc usum idonei fiant, auxilio multorum hominum opus est. Igitur contra pericula ab homine imminencia nulla commodius remedium peti potuit, quam ab ipso homine, junctis invicem viribus, mutuoque implicata salute, & periculis communi conspiratione propulsatis. Conf. *Hobbes de Cive c. VI.*

§. 2. Manifestum est autem, quod duorum vel trium consensio talem securitatem minime possit præstare; propterea quod ex altera parte, quæ istos est invasura, additio unius vel paucorum hominum ad certam & indubiam victoriam sufficit, ac adversariis fiduciam dat ad aggrediendum, successumque & impunitatem spondet. Igitur necessarium est ad securitatem, quam quærimus, obtinendam, ut numerus eorum qui in mutuam open conspirant, tantus sit, ut paucorum hominum ad hostes accessio non sit ipsis conspicui momenti ad victoriam; adeoque ut insignis aliqua hominum

minum multitudo sese conjungat. Inde & *Plato de LL. lib. V.* tantum civium numerum ad civitatem requirit, ut injuriantes vicinos possint depellere, & iisdem injuriam patientibus auxilia ferre. Ex quibus & hoc colligitur, justam civitatis magnitudinem ad vicinorum vires esse referendam. Inde quæ olim, cum mortalium genus in magnam civitatum multitudinem distingueretur, magnæ erant civitates, post exortis magnis imperiis, justo minores sunt. Nam *corpora quamlibet ardua & excelsa procerioribus admota decrescunt. Plin. panegyrico.*

§. 3. Deinde inter multos istos, qui hoc fine coeunt, oportet ut sit consensus circa adhibenda media, ad eundem finem idonea. Quantumcunque enim alias istorum sit numerus, ni tamen consentiant de optima ratione qua communis defensio sit instituenda, sed si quisque ex proprio judicio tuis viribus uti velit, nihil efficietur. Nam distracti sententiis, & in diversa tendentes impedimento invicem erunt. Aut si maxime aliquando in unam actionem spe victoriæ, prædæ, aut vindictæ, impetu vel consilio sic satis consentiant; (id quod quandoque in plebe furibunda quoque cernitur, vid. *Tacit. Ann. l. c. 32. v. 6. 7.*) postea tamen diversitate ingeniorum, consiliorumque, vel æmulatione aut invidia; quibus naturaliter homines inter se contendunt: vel levitate & per inconstantiam, ita divellentur, ut deinceps neque mutuam operam ferre, neque pacem inter se habere velint. (Conferantur, quæ super vitiiis reipubl. Atheniensis disserit *Polybius l. 6. c. 45.*) Adeoque ejusmodi coitiones multorum hominum minime omnium ad diuturnitatem valebunt, nisi communi aliquo metu coerceantur, ne ab eo, quod semel placuit, postea pro lubitu discedere iterum queant. Unde consequitur, nudam consensionem plurium etiam pacto firmatam, non præstare illam, quam quærimus, securitatem; seu non sufficere, ut plures inter se societatem mutui auxilii ineant, mutuoque promittant, quod actiones suas, viresque ad eundem finem, bonumque commune sint directuri. Sed oportet ut quid amplius accedat, ut qui semel ad pacem & mutuam auxilium causa communis boni consenserint, metu prohibeantur, ne postea, cum bonum suum privatum à communi discrepare visum fuerit, iterum dissentiant.

§. 4. Ad hocce illustrandum *Hobbes* presse examinat naturam quorundam brutorum, quæ & ipsa aliquo modo socialia videntur, uti sunt potissimum apes, & formicæ. Hæc enim, ut ut ratione destituantur, per quam pacta facere, & regimini se submittere possint; tamen consentiendo, id est, eadem cupiendo, & eadem fugiendo ita actiones suas dirigunt ad finem communem, ut coetus eorum nullis seditionibus sint obnoxii. Id quare inter homines secus sit, & quare magna hominum multitudo diu concorditer cohabitare sine imperio nequeat, operæ pretium erit dispicere. Causa igitur, quare providentissima natura istas bestiolas in coetus conjunxerit, hæc videtur, quod illæ per hyemem quoque perdurent, ciboque alantur; cum reliqua insecta fere sub hyemem moriantur, aut citra assumptum extrinsecus cibum degant. Longe commodius autem istorum cibus comportari, & asservari potest, si plures operam jungant, quam si singulæ seorsim laborent. Ex quo istud patet, illarum bestiarum coetus finem habere a civitatibus diversum, sed in iisdem aliquod instar existere societatis omnium bonorum, dum in commune laboratur, & ex communi omnes aluntur. Affert & aliam rationem ejus discriminis *Hobbes*, quod istarum bestiarum regimen

gim fit tantum consensus, five multæ voluntates ad unum objectum, non una voluntas, qualis in civitatibus est: seu quod istorum insectorum singula seorsim ad opus cum aliis faciendum, cibariaque in unum congerenda conspirent; non autem omnium voluntates in unam voluntatem coaluerint, prout in civitatibus fieri suevit, ut pro omnium voluntate habeatur, quod vel unus, vel concilium aliquod constituit. Causæ autem, quare in creaturis illis, solo sensu & appetitu viventibus, nuda consensus animorum fit ita durabilis, ut ad eam nulla re alia præterea opus sit, hæc fere sunt. 1. Inter homines certamen est honoris & dignitatis; inter bestias non est: unde, quæ ex hoc fonte inter homines promanat invidia, æmulatio, & odium, inter bestias non deprehenditur. 2. Adpetitus apum naturalis, & sensuale velut iudicium conformia sunt, & ad commune bonum feruntur, quod inter illas à privato non differt. τὸ τῶ σμήναι μὴ συμφέρον, εἰ δὲ τῆ μελίσσῃ συμφέρον. Quod examini non conducit, nec apiconducit. Marcus Antonius l. 6. §. 54. Unicum desiderium est plena habere alvearia. Inter homines autem quot capita, tot sensus; & nihil tere pro bono habetur, in quo possessori non sit aliquid præcipui & eximii præ cæteris. 3. Animantia ratione destituta nullum defectum vident, aut videre se putant in administratione suorum cœtum; quippe quos non iudicio, sed solo naturæ instinctu constituerunt, nec cum aliis comparare norunt. Nec ulli apum libido subit cellulas alia, quam sexangulari figura formandi. Sed in cœtu hominum plurimi sunt, qui præ cæteris sapere se existimantes præsentem statum fastidiunt, & res novare instituunt. Ob diversitatem autem iudiciorum diversi novatores diversis modis novant; ex quo distractio civitatis, & demum bellum civile oritur. 4. Animalia bruta, utcunque possint vocis suæ aliquem habere usum, ad significandum inter se affectus suos saltem concitiores; carent tamen arte illa verborum lenociniis res fucandi, quæ necessario ad perturbationes animi concitandas requiritur; qua nempe bonum melius aut vilius, malum pejus aut levius, aut utrumque diversa plane facie, quam revera est, repræsentatur. Verum rum hominis lingua quædam belli & seditionis tuba quandoque esse solet; quæ non solum falsas vivendi & agendi regulas potest promulgare, sed etiam illas multo cum verborum lenocinio aliis insinuare & commendare, animosque eorum pacificæ societatis indoli reddere infestissimos. Nec immerito quondam Pericles à Comico dictus fuit tenuisse, fulgurasse, & confudisse totam Græciam. 5. Non distinguunt bruta contumeliam aut contemptum à damno; vel potius nullum contemptus habent sensum. Igitur dum ipsa necessitates corporis sui inveniant, de fociis ultra nihil querelarum movent. Verum illi homines maxime reipublicæ molesti sunt, quibus maxime licet esse otiosis. Neque antea super existimatione, aut dignitate certant, quam de fame & injuriis aëris victoriam reportaverint. 6. Denique consensus creaturarum illarum brutarum naturalis est, hominum pactitia tantum, i. e. artificiosa, seu moralis potius, vinculis moralibus duntaxat contenta, quæ naturalem ingeniorum diversitatem atque asperitatem, & in contrarium tendendi facultatem haut quidquam extinguunt. Addi posset & hoc, in cœtu apum imperium proprie non esse; ideo enim rex apum aculeo caret; cum tamen illud velut anima sit civitatis. Etsi hoc sane ingens naturæ miraculum sit, quod *rege incolumi mens omnibus una est: Amisso rupere fidem.* Add. Xenophon Cyrop. l. V. Probe tamen observandum, isthanc comparisonem inter multi-

tudi-

rudinem hominum & apes eo tantum fine adduci, ut ostendatur, quare in magno cœtu hominum diuturna conspiratio & concordia speranda non sit, ubi imperium abfuerit. Nequaquam autem hoc volumus, quasi hæ inclinationes, quæ discordiæ semina continent, apud singulos homines æque efficaces deprehendantur, aut quasi non sana ratio ex ipsa natura hominis talia suggerat argumenta, quæ hominem magis, ac ullum aliud animal ad concordiam & mutuam benevolentiam inclinare jubeant. Unde nostrum scopum haut quidquam intervertit *Rich. Cumberl. de leg. nat. c. 2. §. 22.* qui sex istas rationes *Hobbef.* retorquere instituit, ostendendo; ab homine amari honorem, qui è beneficentia naturaliter provenit; eundem publici boni vim ad tutandum bonum ipsius privatam perfectius intelligere; ratione uti, quæ & ad obedientiam & ad imperandum, prout fors tulerit, ipsum pariter disponit; verbis aptissimis rationis suæ vim acuere nosse atque exornare; legem nosse, cujus vi injuriam à damno citra injuriam illato distinguit; denique consensionem inter homines semel factæ non tantum à natura accedere constantiam, sed & artem naturæ auxiliatricem varias cautelas adversus casus minus inopinatos & durationem ultra ætatem hominis per scripturam impertire. Enimvero nihil agit, antequam ostenderit, magnam multitudinem hominum, nullo imperio contentam, à paucis quoque non posse perturbari, & omnes homines sapere, ac dictata sanæ rationis liquidissime intelligere, omnesque affectus & pravas libidines plane enervasse. Et sane ruinosa valde civitatibus fundamenta substernit, qui modestiæ mortalium nimium tribuit, ac de probitate sui animi alios omnes, & præcipue fecem vulgi meritur.

§. 5. Cæterum quid sit illud, quod consensum multorum diu continere aptum sit, humani indolem ingenii penitus rimanti facile adparebit. In quo duo occurrunt vitia, quæ potissimum impediunt, quo minus multi diu in communem aliquem finem possint conspirare. Unum est diversitas inclinationum & judicii circa discernendum, quod ad finem communem est utilissimum: cui in plurimis conjuncta est hebetudo ad dispiciendum, quod ex pluribus sit utilissimum; & pernicacia mordicus defendendi, quod semel utcunque arriserit. Alterum est torpor, & aversatio ultro faciendi, quod utile est, ubi deficit aliqua necessitas, quæ tergiversante velint nolint ad officium faciendum subigat. Priori malo remedium fit, unitis in perpetuum voluntatibus omnium, seu ut deinceps una sit omnium voluntas circa ea, quæ ad finem societatis faciunt. Posteriori autem; si constituatur aliqua potestas, quæ præfens, & in sensus incurrens malum infligere possit communi utilitati reluctantibus. Quo spectat illud *Ciceronis Tuscul. Quest. l. 4.* *Ipsam agritudinem non sine magna utilitate à natura dicunt constitutam; ut homines castigationibus, reprehensionibus, ignominiiis affici se in delicto dolerent. Impunitas enim peccatorum data videtur eis, qui & ignominiam & infamiam ferunt sine dolore.* Unio voluntatum hoc sane modo fieri nequit, ut naturaliter omnium voluntates in unum confundantur, aut ut unus tantum velle incipiat, reliqui omnes velle desinant: aut ut naturalis voluntatum discrepantia, & in diversa inclinatio ullo modo plane tollatur, & in perpetuam harmoniam combinetur. Sed hoc demummodo multæ voluntates unitæ intelliguntur, si unusquisque voluntatem suam voluntati unius hominis, aut unius concilii subjiciat, ut pro voluntate omnium & singulorum habendum sit, quicquid de rebus ad securitatem communem necessariis ille voluerit. Nam & illud quif-

quisque velle censetur, quod in alium contulit, si ipse velit. ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς τὴν αὐτῆς γνώμην πέτεται τῷ διοικῆντι τὰ ὅλα. καθάπερ οἱ ἀγαθοὶ πολῖται τῷ νόμῳ τῆς πόλεως. *Vir bonus suum animum gubernatori universitatis submittit: quemadmodum boni cives legi civitatis. Arriani Epictetus l. 1. cap. 12.* Pari ratione talis potentia; quæ omnibus metuenda sit, constitui non potest, ut omnes & singuli suas vires naturaliter in unum transfundant, ipsi deinde plane enerves. Sed hoc duntaxat modo unus omnium vires possidere intelligitur, si omnes & singuli sese obligaverint, quod eo modo vires suas adplicaturi sint, sicut ille voluerit. Isthac voluntatum atque virium unio ubi facta fuerit, tunc demum civitas, validissima societatum & personarum moralium, inde emergit. Distinctius ista intelligentur, si cogitemus, per submissionem voluntatum apud subditos non extingui naturalem libertatem voluntatis, per quam de facto velut retrahere possunt, quod semel dederunt, & detrectare obsequium, quod polliciti sunt, neque vires & facultates subjectorum naturaliter in imperantem transfundi, ita ut v. g. robur, quod fuit in lacertis omnium subditorum transeat in lacertos imperantis: igitur duplici velut pondere librari voluntates, viresque subditorum, ut ad nutum voluntatis imperantium se componant. Quorum prius positum est in ipso pacto, quo isti sese hinc submiserunt; cui maximam addit vim præceptum Divini Numinis, & religio jurisjurandi, quibus tanto major efficacia inest flectendis hominum animis, quo magis hi bonam disciplinam à puero sortiti sunt, & necessitatem atque utilitatem imperii civilis perspectam habent. Qui autem per animi pravitatem pressioni hujus ponderis renituntur, dum vel imperium stolide æstimant velut rem paucorum libidini. cæterorum vexationi repertam; vel torpent & averfantur ultro facere id, quod officium requirit: isti altero pondere ad capeffenda imperantium jussa adiguntur, nempe metu pœnæ & extrinseca coactione. Cum autem qui alterum coactus est, robustior ipso esse debeat, & vero id robur, quo imperantes singulorum hominum robur excedunt, inde sit, quod cives ad nutum ipsorum vires suas adplicent: inde quod pravos cives cogere & coercere possint imperantes, ab obsequio honorum civium est. Cæterum ut major virium pars in civitate in manu imperantis sit, illi, cui imperium legitime partum, & qui vel mediocre studium circa officium suum præstandum ostendit, in proclivi est efficere. Nam & semper sperare potest, majorem partem civium divini præcepti, fideique datæ & juramenti memorem fore; & nunquam non majoris & melioris partis ex populo interest civitatem tranquillam & salvam esse, ac legitimis imperantibus auctoritatem suam constare. Sed & in promptu sunt aliquot velut machinæ, quibus imperantium potentia insigniter augetur, uti sunt loca bene munita, miles perpetuus singularibus vinculis imperanti obstrictus; per quæ quantumvis magna multitudo coerceri potest, inermis præsertim & per lata terrarum spatia diffusa; & ubi caute ab imperantibus prospiciatur, ne in factionem cives conjungantur.

§. 6. Ut autem isthæc unio penitus intelligatur, sciendum est, quod plures personæ physicæ, quamdiu in unam personam moralem non coaluerunt, quicquid agunt, aut quascunque obligationes contrahunt; tanquam singuli agant & contrahant, adeo ut tot numero sint actiones & obligationes, quot sunt personæ physicæ. Et quanquam sæpe multi homines vocabulo *multitudinis*, quod unitatem videtur notare, soleant expri-

exprimi; tamen si quis accuratius consideret, multitudo non est vox aliqua collectiva seu quæ notat unum ex pluribus constans, uti est v. g. exercitus, classis, concio, senatus, &c. Sed revera nil nisi multas res notat, abstrahendo an homogeneæ illæ sint, an heterogeneæ, collectæ, an dispersæ. Adeoque multitudo hominum revera non est unum aliquid, sed plures homines, quorum unusquisque suam sibi habet voluntatem, & suum circa omnia proponenda iudicium. Et proinde multitudini, prout contra distinguitur singulis, una & separata à singulis actio, aut peculiare jus tribui non potest. Unde etiam si quis in aliqua multitudine extiterit, seu multos circa se homines habuerit, in unum corpus non conjunctos, quorum plerique aut cæteri omnes aliquid agant, aut contrahant, nec tamen ipse in id consenserit, aut alio modo de isto actu participaverit, idem actus ad ipsum nullo modo pertinebit. Enimvero ut multitudo aliqua, seu multi homines una fiant persona, cui una actio queat tribui, & cui certa jura competant, quatenus singulis opponitur, & quæ jura sibi singuli tribuere non possint, necessarium est, ut voluntates viresque suas univerint intervenientibus pactis, sine quibus plurium natura æqualium conjunctio nequit intelligi.

§. 7. Pacta illa, quibus intervenientibus civitas coalescit, quot & qualia sint, hoc modo in vestigatur. Si igitur animo concipiamus multitudinem hominum, naturali libertate & æqualitate gaudentium, qui ultro civitatem novam constitutum eunt, necessum est, ut futuri cives primo omnium inter se singuli cum singulis pactum in eant, quod in unum & perpetuum cœtum coire velint, suæque salutis, ac securitatis rationes communi consilio ductuque administrare. (Quamquam in isto pacto ut plurimum singuli sibi licentiam emigrationis referent.) Pactum hocce inquit vel pure, vel sub conditione. Prius fit, quando quis sese obstringit adhærere isti cœtui, quæcunque demum regiminis forma pluribus arriserit. Posterius, quando hanc conditionem adjecit; siquidem introducatur forma regiminis ipsi probata. Hoc porro pactum quando inquit, necessum est, ut omnes & singuli consentiant. Qui non consenserit, utut in eodem cum cæteris loco tantisper versetur, extra futuram civitatem manet, neque per reliquorum consensum, quamquam plures isti sint, adstringitur, ut omnino cœtui sese isti adjungat: sed in libertate sua naturali persistit, in qua ipsi licebit de sua salute proprio ex iudicio statuere. Postquam autem ejusmodi cœtus, rudimenta & primordia civitatis præ se ferens, memorato pacto coaluit, necessum ulterius est, ut decretum fiat, qualis forma regiminis sit introducenda. De hac enim antequam constitutum sit, nihil constanter poterit expediri, quod ad communem salutem faciat. Heic illi, qui absolute sese isti cœtui adjunxerunt, per consensum plurium tenebuntur adquiescere formæ regiminis, quæ pluribus placuit, licet ipsi aliam maluissent, siquidem velint in loco, quem cœtus iste infedit, persistere. Dum enim in pacto nihil exceperunt, intelliguntur sese hac saltem in parte submisisse voluntati plurium; cum nulla ratione postulare queant, ut reliqui omnes pauciorum iudicium suo ante habeant. Qui autem cum conditione ei cœtui sese adjunxerit, nisi expresse in formam regiminis introducendam consenserit, membrum futuræ civitatis non fiet, neque majoris partis consensu obligabitur.

§. 8. Post decretum circa formam regiminis novo pacto opus erit, quando constituuntur ille, vel illi, in quem vel quos regimen cœtus confertur; quo hi quidem ad

curam communis securitatis & salutis, reliqui ad obsequium his præstandum sese obstringunt; cui simul subjectio illa & unio voluntatum inest, per quam civitas una persona intelligitur. Ex quo demum pacto perfecta civitas resultat. Cæterum ubi democratia fuit instituta, non ita liquido posterius hocce pactum adparet; quippe iidem diverso respectu sint imperantes & parentes: in pacto autem duæ distinctæ personæ requirantur, neque videatur sufficere diversus respectus, v. g. unus & idem Titius diverso respectu potest esse pater, & filius, & maritus, & gener, & socer, & mercator, &c. ubi sane nullum erit pactum, si Titius qua mercator aliquid promiserit eidem Titio, qua est pater. Enimvero sciendum est, in rep. populari singulos cives, & concilium, penes quod est summa rerum, non nudo duntaxat respectu differre, sed esse revera diversas personas, (et si diversi generis) quibus distincta voluntas, distinctæ actiones, & jura competant. Quod enim singuli cives volunt, id non statim vult populus. Et quod singuli cives agunt, non statim habetur pro actione populi, & vice versa. Neque singuli habent summum imperium, aut aliquam ejus partem, sed populus illud habet. Aliud quippe est, habere partem imperii; aliud, habere jus ferendi suffragium in concilio, penes quod summum imperium est. Ut hæctenus nihil videatur obstare, quo minus inter concilium populi & singulos cives pactum intercedat. Illud fortasse non inepte urgeri possit; inutile fore tale pactum inter populum imperantem, & cives parentes, quod eo ipso, dum quis in formam democraticam consentit, suam quoque voluntatem voluntati majoris partis intelligatur subjecisse; simulque jam cuius per amorem sui rerumque suarum sat necessitatis videatur injunctum, bono publico pro virili invigilandi, cui ipsius quoque salus est innexa. Nihilominus etsi fortasse in democratiis non ita necessarium est, uti in aliis rerum publicis, illud pactum, seu mutuam promissionem circa exercendum officium imperantis & subjecti expresse fieri: omnino tamen saltem tacite illud intervenisse est intelligendum. Nam sive decretum illud de introducenda democratia concipiatur per modum nudi placiti multarum voluntatum in unum conspirantium, sive per modum pacti singulorum cum singulis; submittam voluntatem meam concilio universorum, si & tu idem feceris: tamen ex hoc presse considerato nulla alia resultat obligatio, quam ut singuli teneantur acquiescere in illa reip. forma, quamdiu ab universis eadem non fuerit mutata. Atqui in democratiis plus utique obligationis in civibus reperitur. Nam & singuli tenentur stare decretis & jussis, à concilio universorum profectis; & simul in singulis est obligatio curam reip. pro virili capeffendi, & privatum commodum post publicum bonum habendi. Quo enim prætexto alias reprehendi aut multari possit civis, ideo quod in concilio infrequens deprehendatur? Adparente autem obligatione, necessum est ejus quoque originem existere; quæ nulla alia est præter pactum, quod innuimus. Sic apud *Thucydidem* l. 2. civis democraticus, status reip. ignarus, *inutilis civis* judicatur. Add. quæ cum Charmide disputat. Socrates apud *Xenophontem memorabilem* l. 3. p. m. 486. Ast vero ubi aristocratiam aut monarchiam constitui placuerit, longe liquidius posterius isthoc pactum cernitur. Designatis enim optimatibus aut rege, fides utique mutuo datur & accipitur, mutuaque præstationes utrinque oriuntur. Imperio quippe delato & acceptato non minus rex & optimates, quam cives, ad munia antehac indebita adstringuntur. Ante istud

istud

istud pactum non magis cives ad parendum uni aut paucis tenebantur, quam iste aut hi ad salutem civitatis curandam. Mutua autem fides, & ad munia antea indebita obligatio unde nisi ex pacto ortum traxerit? Quæ hætenus de duobus pactis & uno decreto diximus, illustrari possunt per illa, quæ circa constitutionem regni Romani memorat *Dionysius Halicarn.* l. 2. *sub init.* Ibi enim primo multitudo hominum struendæ novæ sedis causa confluit; inter quos utique pactum saltem tacitum intervenit. Inde deliberatur super forma reip. & cum regnum placeret, Romulo demum summa potestas defertur. Sic & inter regno emergente, per quod primo duntaxat pacto cœtus continetur, sæpe super forma reip. deliberari solet. Vid. deliberatio principum Persarum apud *Herodotum Thalia.* Bruti & sociorum apud *Dionys. Halicarn.* l. IV. Est tamen probe notandum, isthunc modum generandi civitatem, intervenientibus duobus pactis & uno decreto, esse maxime naturalem; & omnibus formis rerump. communem. Fieri tamen potest, ut monarchia constituatur per unicum duntaxat pactum, si nempe multi citra antegressam inter ipsos conventionem quisque pro se, simul aut diverso tempore, uni sese subjecerint; ad eum fere modum, quo exercitus ex convenis & mercenariis constantes colliguntur. Sicuti & illis, qui civitati jam constitutæ postea accedunt, unica tantum conventionem opus est, qua ipsi quidem recipi in civitatem petunt, qui autem civitatis personam gerunt, eisdem, obsequium stipulati, recipiunt. Cæterum non est, quod quis fingi isthæc de pactis civitatem generantibus à nobis existimet, ideo quod plerarumque civitatum origines primæ ignorentur, aut saltem non ita liquido constet, illas hoc modo coaluisse. Nam id certum est, omnem civitatem aliquando suam habuisse originem. Ante constitutionem autem civitatis, necessum erat, ut illi, ex quibus civitas constat, ejusmodi vinculo inter se non connecterentur, quo post civitatem institutam connectuntur. Utque iidem nondum sese subjecerint illis, quibus postea sunt subjecti. Cum autem conjunctio illa & subjectio citra antedictas pactiones facta intelligi nequeat, necessum est, in coalitione civitatum easdem saltem tacite intervenisse. Nihil autem obstat, quo minus alicujus rei origines ratiocinando investigari possint, utut de iisdem nulla literarum monumenta extant.

§. 9. Hoc loco fuerit operæ pretium, sententiam *Hobbefi* paulò pressius expendisse; qui in generatione civitatum unum duntaxat agnoscit pactum singulorum cum singulis; ac passim inculcat, inter regem optimatesve, & cives nullum pactum intercedere. Equidem quid causæ istum ad talia adserenda moverit, satis colligitur ex scopo librorum ipsius politicorum, quem in *Leviathane* non obscure præ se fert. Scilicet oppugnatum it potissimum seditiosos illos homines, qui superioribus lustris potestatem regiam in ordinem redigere; subjectisque subicere, vel potius penitus extinguere laborabant. Quibus ut isthoc rebellionis prætextum eriperet, fidem inter regem & cives esse reciprocam; ubi ille, quæ pacto promiserit, non servarit, hos quoque obsequio liberari: neve turbulenti cives quævis regis facta ipsis displicentia in crimen violatæ fidei trahere possent; negare instituit, ullum pactum inter regem & subjectos existere. Et cum in animum induxisset, omnibus regibus vere talibus absolutam & illimitatam potestatem adstruere; consequens erat omne pactum hinc exterminare, quippe quod præcipuum videbatur limitandæ potestatis instrumen-

tum. Enimvero quanquam potestatem regiam sacro sanctam præstari, & ab importunorum hominum vellicationibus vindicari generis humani quam maxime interfit; non tamen ideo necessarium fuerit ea, quæ in manifesta luce sunt posita, abnegare, & pactum nolle agnoscere, ubi extat mutua promissio circa præstanda ea, quæ antea erant indebita. Dum ultro principi me subjicio, obsequium ipsi promitto, defensionem mihi stipulor. Princeps dum me civem recipit, defensionem mihi promittit, obsequium à me stipulatur. Ante eam promissionem neque ego ipsi obsequi, neque iste me defendere, saltem ex obligatione perfecta, tenebatur. Quis ejusmodi actum ex classe pactorum velit excludere? Neque ideo tale pactum redditur supervacuum, quod inter eos, qui ultro sibi regem imponunt, prius conventio videatur extare de hoc vel illo in folium evhendo. Nam uti nuda electio citra electi acceptationem huic in eligentes nihil potestatis confert: ita ex negotii natura satis intelligitur, eos, qui alteri ultro in se potestatem conferunt, velle, ut hicce in ejus exercitio tendat ad finem istius potestati præfixum: & hunc quod delatum fuit ea lege suscepisse, ut ne per ipsum sine suo eligentes excidant. Igitur qui alicui imperium deferunt, ut ipsi simul promittunt, quæ natura subjectionis requirit; ita sibi contra stipulantur ab ipso procuranda ea, propter quæ imperia civilia constituuntur. Quod quid aliud est, quam pactum inire?

§. 10. Neque vero, admissio pacto inter regem & cives, illa incommoda, quæ *Hobbes* videtur ob oculos habuisse, necessario consequuntur. Equidem id habent omnia pacta, ut ad certi quid præstandum necessitatem aliquam afferant. Verum quam maxime differunt illa pacta, quibus quis sese alteri simul subjicit, ab istis, per quæ neuter in alterum imperium accipit. Pacto utique constituitur jus domini in servum, saltem qui ultro servitio succedit; potestas patria in eum, qui sese arrogandum præbet; imperium ducis in milites mercenarios. Et tamen hoc non obstat, quo minus illis imperandi facultas competat, his obsequii necessitas incumbat; neque his statim licet frænum excutere, si iusta imperantium parum arriserint. *Xiphilinum epitom. Dionis in vita Neronis. πῶσαι ἰχθὺς ἀνταρχοῦ παρὶ δῶ τὰ δοῦσαι τῷ τῆ τι δοντ ὁ αὐτὴν δῖος ἀπυλάστειται, καὶ τῷ λαβόντι καὶ ἐκείνους πρὸς γίνεται.* summum imperium, postquam est à privato alicui delatum, statim transit ab eo qui detulit, & illi, qui accepit, contra eum qui dedit, accedit. Scilicet in pactis, à quibus submissio voluntatis & virium abest, certæ & definitæ præstationes designantur, invicem exhibendæ ex intrinseco conscientiæ impulsu: & ubi quis ultro istas implere detrectaverit, nil nisi bellum, aut communis utrique domini coactio super est. Sed in pactis, ubi unus alteri subjicitur, penes hunc est definire, quid ab illo debeat præstari; simulque facultas in eundem collata nolentem ad ista compellendi; qualis facultas haudquidquam reciproce illi in hunc competit. Unde imperans violati pacti nequit argui, nisi aut omnem reip. curam abdicaverit, aut hostilem in suos animum induerit, aut manifeste à regulis gubernandi, abs quarum observatione tanquam à conditione cives obsequium suum suspenderunt, dolo malo disceserit. Quæ cuivis imperanti in perpetuum evitare facillimum est, modo cogitare velit, ne summos quidem mortalium humanæ fortis legibus esse solutos; neque unquam deceptum esse principem, nisi qui prius ipse decepit. *Plin. Paneg.* Denique aut deterrimum aut stolidissimum oportet esse principem, qui id non possit efficere, ut majoris

joris aut validioris partis de populo interfit, ipsius statum salvum esse. Ad quod obtinendum ut omnibus viribus connitatur princeps, movere ipsum debet illud apud *Liv.* l. 8. c. 21. *An credi posse ullum populum, aut hominem denique in ea conditione, cujus eum pœniteat, diutius quam necesse fit, mansurum?* Si porro majoris partis populi interfit, principis statum salvum esse, quod non potest non contingere, si justitiam & prudentiam in consilium adhibuerit, ejus fortuna sat firmo nixa fiat talo. Si quis istud obtinere nequeat, is cuius potius negotio, quam imperio idoneus existit.

§. 11. Examinemus paulo curatius rationes, quibus assertionem suam *Hobb.* usufruit. Ubi initio quidem arbitramur inconveniens esse, quod obligationem civium adversus imperantes derivatum it ex tali pacto, quo unusquisque unicuique cæterorum sese obliget ad non resistendum voluntati illius hominis, cui se submisserit; de *Cive* c. 5. §. 8. Equidem qui inter se convenerunt de conferendo in aliquem imperio, intelliguntur quoque in id consensisse, ut omnes suam voluntatem isti subjiciant, seu ut istius voluntas voluntatem omnium in gerenda republ. repræsentet. Nec infrequens est ejusmodi censensum de conferendo in aliquem imperio, ut & leges, sub quibus imperium alicui deferretur, mutuis populi pactis, & juramentis stabiliri. Distincta tamen utique sunt, inter se conspirare de imperio in Cajum conferendo, & imperium Cajo deferre fide data acceptaq; Porro quo minus cives quoque mutuo inter se fidem dent de obsequio regi præstando, nihil repugnat. Sicuti & talia pacta dantur, ubi omnes pro uno, & unus pro omnibus sese obligant. Ut tamen illud omnino fiat non est necessarium, neque usu adeo frequentatum. Qui in civitatem recens recipitur, regi ipsi fidem dat: nulli quantum nobis constat, exigitur, ut cum reliquis civibus super obsequio regi præstando paciscatur. Denique & valde periculosum videtur, ex ejusmodi pacto cum quolibet concive obligationem erga regem derivare; jus meum in tuam gratiam in regem transfero, ut & tu jus tuum in eundem transferas in meam gratiam. Nam hoc modo quilibet civis obsequii sui necessitatē videbitur suspendisse ab obsequio cujuslibet civis; & consequenter, altero non præstante obsequium, & reliqui liberi forent. Atqui vel eam ob causam necessarium est, quemlibet civem pro se, & citra conditionem obsequii alieni summo imperanti obstringi, ut si maxime unus vel alter trænium mordeat, imperans cæterorum viribus uti queat, ad refractarium istum in ordinem redigendum. Neque minus incongruum est, quod *Idem* c. 6. §. 13. tradit: *obligationem ad præstandam summo imperio civili obedientiam non immediate nasci ex eo pacto, in quo cives omne jus suum ad civitatem transferunt; sed mediate, nempe ex eo, quod sine obedientia jus imperii frustra esset, & per consequens civitas omnino constituta non fuisset.* Sed quid ambagibus opus, ubi recta & plana via licet incedere? Nam quæ ipsum movisse videtur ratio inanis est. Scilicet tacite præsupponit, de quibus pacto fuit conventum, illa non posse jure detrectari. Atqui posse à rege aliqua jure juberi, quæ civis jure possit detrectare, c. g. si rex jubeat, ut me, aut ipsum regem, aut patrem condemnatum interficiam. Ergo ex alio fonte, quam ex pacto cum rege, obsequium civium derivandum. Enimvero nos examuslim sibi invicem respondere asserimus potestatem regis legitimam, & officium civium adeoque pernegamus à rege jure quid posse imperari, quod subiectus jure possit detrectare. Neque enim rex plura jure jubere potest, quam quæ cum sine societatis civilis institutæ congruunt, aut congruere judicantur. Si quid contra

hujus finem dolo aut per velaniam jufferit, haudquidquam jure id facere censebitur. Verum an quibusvis ejusmodi juffis subjecti possint resistere, alia quaestio est, quam alio loco excutiemus. Quæ exempli causa adferuntur, ad rem nihil faciunt. Sane si contingeret, ut rex alicui talia jure posset injungere, i. e. ut tale quid à cive patrari ad salutem reip. facere videri queat, subditus jure jussa non detractabit. Vid. *Jud. 9. 54. 1 Sam. 31. 4. Zonaras part. 3.* memorat, cum Theoph. Imp, timore tanquam compedibus vinctus staret, Manuel stricto ense; nisi me, inquit, secutus fueris, te perimam. Præstat, enim, te mori, quam ab hostibus captum Romanæ Reip. tantum imprimere dedecus. Quibus minis ægre soluto stupore, eum secutus evasit. Quin & βασιλευσιν ἀμεινον πθναμεν εν πολέμω, ή χείροσν ἀμφιπολεύειν, regibus satius est in bello occumbere, quam vilioribus servitutem servire. *Quintus Calaber l. 13.* Ubi autem talia jussa ratione destituuntur, & ob ea recusata civis interfectus fuit, nemo sanus puto jure istum cæsum dixerit. Quod porro *Idem c. VI. §. ult.* jus in regem à civibus collatum dicit per modum *donationu*, id ne ad ipsius quidem tradita congruit. Donatio est, cum ex una duntaxat parte jus in alterum transfertur. vid. *Idem c. 2. §. 8. 9.* Atqui quando in regem confertur imperium, est mutua juris translatio, seu reciproca promissio. Cives spondent obsequium, rex procurationem reipublicæ; ad quæ ante istum actum neuter tenebatur. Uti enim ante collationem imperii licebat civibus resistere juffis Caji, quem postea regem constituerunt; ita Caju iisdem defensionem aut curam sui postulantibus itidem poterat resistere, seu eandem ipsis tanquam indebitam denegare. Conf. *Lucæ XII. 13. 14.*

§. 12. Neque major efficacia ad tollenda pacta inter imperantes & subjectos inest illis rationibus, quæ adducuntur *c. 7. §. 7. seqq.* Ubi probare primo vult, democratiam non constitui per pacta singulorum cum populo, sed mutuis pactis singulorum cum singulis, Argumento utitur, quia in omni pacto prius debent existere personæ pacificentes, quam ipsum pactum. Atqui ante constitutam civitatem populus non existit, utpote ubi non erat una persona moralis, sed multitudo personarum singularium. Igitur ante civitatem constitutam non potuisse pactum iniri inter populum & cives. Post constitutam autem civitatem tale pactum iniri fuisse inutile; quia populus voluntate sua voluntatem civis illius, cui supponitur obligari, complectitur, ideoque se potest liberare arbitrio suo, & consequenter actu liber est. Enimvero patet, tertium adhuc dari. Ante constitutam civitatem multi homines non sunt populus, i. e. cœtus democraticus. Ergo non potest cum ipso, ut tali, pactum iniri. Post civitatem constitutam frustra est iniri pactum, hoc sensu, ut unus vel alter civis velit peculiariter pacisci cum populo circa administrationem reipublicæ. Nam cum democratia forma probatur, is intelligitur eo ipso sese obligasse ad parendum decretis, à majori parte populi profectis, cui obligationi per peculiare pactum derogaretur. Ast vero in ipsa constitutione civitatis democraticæ potuit iniri, & est revera initum pactum mutuuum inter populum, & singulos; quod quale sit jam fuit expositum. Pari modo nihil aget, qui sic colligit; maritus cum uxore nullum potuit inire pactum: quia ante nuptias illa nondum fuit uxor; post nuptias pacisci frustra est, ubi jam suam voluntatem subjecit voluntati mariti. Potuit quippe pactum iniri eo ipso, dum uxor sit vel designatur. Non multum dispari sophismate quondam ludebat Epicurus: *Quando nos sumus,*

sumus, mors non est, quando mors est; nos non sumus; mors ergo nihil ad nos. Quam argute nos fefellit. Quasi vero iransacta mors timeatur, quia jam sensus creptus est; ac non ipsum mori, quo sensus eripitur. Est enim tempus aliquod, quo & nos jam non sumus, & mors tamen nondum est. Idque ipsum videtur miserum esse, cum & mors esse incipit, & nos esse desinimus. *Lactantius div. instit. l. 3. c. 17.* Deinde si vel maxime quis in democratia tale pactum non possit animo concipere, aut inutile id arbitretur, tamen exinde non licebit idem excludere ab aliis rerump. formis, ubi qui regunt, & qui reguntur, tanquam personæ naturales differunt. Nam heic utique pactum requiritur, quo illi obstringantur curam reip. capeffere, & salutem populi pro summa lege habere: hi vero obsequium iisdem promittant. Inde constat, quid sentiendum sit de illa thesi *Hobbesi de cive c. 7. §. 9.* Quoniam cives non paciscentes cum populo, sed mutuis inter se pactis tenebantur ad omnia, quæ populus faceret, tenebantur inde ad factum populi transferentis jus civitatis in optimates aut regem. Neque enim sequitur: si concilio populi placuit summam rerum transferre in optimates aut regem, singuli eo decreto stare tenentur; ergo inter populum transferentem imperium, & optimates aut regem, in quos idem transfertur, nullum pactum intercedit. Sed nec validius est alterum *Ejusdem* argumentum: regem quam à populo electum non potuisse ad quidquam ab eo obligari; nam eo electo, populum simul dissolvi, perireque rationem illam, quam habebat ut persona; quare perire quoque una & dissolvi, quæ ad personam facta erat, obligationem. Enimvero quod fundamenti loco heic substernitur, sublata persona, tolli quæ adversus illam erat obligationem, intelligendum est de illis casibus, quando persona naturali morte extinguitur, aut quando qualitas illa, super qua obligatio unice fundabatur, expirat. Atqui quando populus liber in regem transfert imperium, neque ipse populus naturali morte extinguitur, neque obligatio regis est fundata in ea qualitate populi, qua liber intelligitur, sed qua deinceps erit coetus civium unius imperio subiectus. Quemadmodum procus paciscens cum virgine post consummatum matrimonium non potest excipere, obligationem adversus eam periisse, quod non amplius virgo sit, qualis erat cum pactum iniretur. Nam obligatio proci non fundabatur super qualitate virginittatis, sed contrahit cum virgine, qua deinceps conditionem uxoris est subitura. Et rege constituto, populus dissolvitur hætenus tantum, quod summum imperium non amplius sit penes concilium, ex universis constans; haut quidquam autem dissolvitur in multitudinem nullo vinculo connexam, sed manet unus coetus, quem unum imperium, simulque primogenium illud pactum continet. Scilicet imponit *Hobbesus* simplicioribus ambigua significatione vocabuli *populus*. In democratii populus notat universitatem civium, quæ diverso respectu simul regit, & regitur: in aristocratii & regniis notat universitatem civium, quæ regitur. Vid. *Idem de cive cap. 13. §. 3.* Atqui quis negare velit, adversus ejusmodi populum, monarchæ aut optimatibus subiectum, posse subsistere obligationem, et si contracta fuerit eo tempore, quo ille adhuc liber erat, sed in eventum & intuitu futuræ subjectionis? Deniq; ipse *Hobbes. Leviath. conclus.* expresse dicit, Deum Judæorum regem fuisse factum vi pacti inter ipsum & hos initi. Quare igitur pactum inter regem hominem & cives negare velit? Et paulo ante tradiderat; quando quis sese victori submittit? is necessario tanquam verus subditus obligatus tenetur; nam *contractum* legitime initus recte violari abruptivè nequit.

§. 13. Per isthæc igitur pacta hominum multitudo unita civitatem constituit, quæ ad modum unius personæ concipitur. intelligentis & volentis, aliasque actiones peculiare à singulorum actionibus separatas edentis. Unoque nomine ab omnibus hominibus particularibus distinguitur atque dignoscitur; (*Status Achilleid. l. 1. Sparsa ac dissona moles In corpus vultumque coit, & rege sub uno Dissosita est.*) nec minus peculiaris iura habet ac res proprias, que neque singuli, neque multi, neque adeo omnes simul, remoto eo, qui summum habet imperium, asserere possint, absque itidem peculiaris actiones proficiuntur, quæ singuli haut quidquam sibi tribuere aut arrogare queant. l. 6. §. 1. D. de divis. rerum. l. 10. §. 4. D. de in jus vocando. l. 7. §. 1. D. quod cuiusque univers. nom. l. 1. §. 7. D. de questionibus. Add. Seneca de beneficiis l. 6. c. 19. 20. Unde civitatis hæc commodissima videtur definitio, quod sit persona moralis composita, cujus voluntas, ex plurium pactis implicita & unita, pro voluntate omnium habetur, ut singulorum viribus & facultatibus ad pacem & securitatem communem uti possit. Illa enim definitio, quæ extat apud *Dionem Pruseum in Borysthenica*: πόλις ἐστὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἐν πειρῶ καὶ τακτικῶν, ὑπὸ νόμῳ διακείμενον, ex Græcicæ politicæ principiis extracta, alio fortasse loco à nobis discutietur. Qua non multo melior est definitio civitatis Platonicæ tanquam perfectissime apud *Apulejum de philosophia*: civitas est conjunctio inter se hominum plurimorum, in quibus sunt regentes, alii ceteriores, conjuncti inter se concordia, & invicem sibi opem atque auxilium deferentes, iisdem legibus, rectis tamen, officia sua temperantes, unamque civitatem, iisdem manibus illam futuram, & eadem velle atque eadem nolle incolarum mentes assueverunt. Civitatem porro, tanquam hominem aliquem artificialem, ingeniose delineavit *Hobbesus in proæmio Leviathanis*, in quo is qui summam habet potestatem est pro anima, totum corpus vivificante & movente: magistratus & præfecti, artificiales artus sunt: pœna & præmia, summæ potestati appensa, & à quibus membra ad suum cuiusque opus perficiendum incitantur nervi; qui idem faciunt in corpore naturali: divitiæ singularium hominum, pro robore: salus populi pro negotio: consiliarii, per quos ea, quæ cognitu necessaria illi sunt, suggeruntur, pro memoria: æquitas legesque pro artificiali ratione. Concordia, sanitas est, seditio morbus, bellum civile, mors. Denique pacta, quibus partes corporis hujus politici conglutinantur, imitantur divinum illud verbum fiat seu faciamus homines, à Deo prolatum in principio, cum crearet mundum. Unde & obiter adparet, *Isocratem in Areopagitico*, & *Panathenæico non recte formam reipub. pro civitatis anima venditare, cujus ea vis sit, quæ mentis in corpore.* Cum forma reip. potius sit in civitate idem, quod in corpore humano est structura & dispositio omnium membrorum & partium.

§. 14. Cæterum voluntas civitatis exferit sese vel per unam personam simplicem, vel per unum concilium, prout in illam, aut hoc summa rerum fuit collata. Ubi penes unum hominem est imperium, civitas velle intelligitur, quodcunque isti homini, (cui sanam rationem constare præsupponitur,) placuerit, & quidem circa negotia, quæ ad finem civitatum spectant; non item circa alia. Sic v. g. si rex bellum decernat, si pacem faciat, si tædus ineat, civitas hoc voluisse & fecisse dicitur, non item, si edat aut bibat, si dormiat, si uxorem ducat, si vitia patret. *Euripides Supplicibus*: τὸν θεὸν ὀμνύονα πρὸς Ἀδραστον. ἔτι κύριον τῶν τῶν ἄν, πάσης ὑπέρ ἧς Δαναοῖδων ὀρκωμένη. Jurare convenit Adrastum. Is Dominus & rex existens jurabit nomine universæ terræ

Danaidum. Unde & inter voluntatem Monarchæ publicam, quæ voluntatem civitatis repræsentat, & ejusdem voluntatem civitatis privatam, quæ velut quivis alius homo circa negotia non publica utitur, distingui potest. Ubi quæstio oritur, quid si ille, penes quem voluntas civitatis est, secus velit, quam debebat, adeoque in exercitio voluntatis publicæ peccet, num & quæ abs ejusmodi depravata voluntate prodit actio pro actione civitatis habenda sit? Nam qui voluntatem suam Principis voluntati submisit, idem fecisse intelligitur ea intentione, ut ille nihil velit, nisi quod è re civitatis, justumque sit. Heic dicendum videtur, actionem ex abusu ac pravitate voluntatis publicæ procedentem, in se quidem esse actionem publicam, & civitatis; quia ab imperante suscipitur, ut tali. Sic si Monarcha aut Senatus malas leges ferat, male jus dicat, ineptos Magistratus constituat, injusta bella moveat, actus utique publicos exercet. Si auriga currum evertat, aurigæ illa actio est, sed imperiti aut negligentis. Enimvero in foro divino de tali actione nemo tenetur, nisi qui consensu suo positivo & efficaci ad eam influxit. Unde de publico delicto rei non sunt subditi, aut qui ex concilio imperante diffenserunt, & à majori parte victi sunt. Quæ tamen incommoda in cives immerentes ex ejusmodi delictis publicis redundant, inter illa mala sunt referenda, quibus humana conditio in hac mortalitate obnoxia est, quæque adeo ut sterilitas, aut nimii imbres, & cætera naturæ mala toleranda sunt. Quanquam ad ista incommoda præcavenda non exiguam habere efficaciam deprehenduntur leges fundamentales, bona disciplina, & cum primis religio. Ex adverso autem consequens est, quidquid vel singuli cives, vel multi, vel etiam omnes, excluso rege, aut citra vel contra ejus auctoritatem & jussum voluerint aut egerint, non solum circa posterioris, sed & circa prioris generis negotia, id haudquidquam pro voluntate aut actione civitatis esse habendum; sed pro voluntate & actione privata: imo tot erunt voluntates, tot actiones, quot numero sunt homines, qui aliquid voluisse aut egisse dicuntur. Idem quoque censendum est, si quid à singulis aut multis fiat privato auso citra auctoritatem & jussum ejus Concilii, penes quod summa rerum est. Unde inter leditiosas opiniones, & quæ ad internam civitatis compagem solvendam faciunt, in Monarchia cum primis, ab *Hobbesio de Civitate* cap. XII. §. 8. refertur, quod vulgo non satis distinguant inter civitatem sive *populum*, & *multitudinem*. Nam *populus* sive *civitas* est unum quid, unam habens voluntatem, & cui una actio tribui possit. Quorum nullum de multitudine subditorum, imperium habenti homini aut concilio contradistincta, dici potest. Etsi quod *d. l.* sequitur: *populus in omni civitate regnat*, affectatione argutiarum inane evadat. Nam *populus* vel notat totam civitatem, vel multitudinem subditorum. Priori sensu resultat inepta locutio, *populus, id est, civitas in omni civitate regnat*: posteriori falsa: *populus, id est, cives Regi contradistincti in omni civitate regnant*. Pro eo autem, quod sequitur; *In Monarchiis populus imperat*; vult enim *populus per voluntatem unius hominis*; planius dicendum fuerat; in civitate monarchica id voluisse censetur civitas, quod voluit monarcha. Nec in alium sensum explicandum illud paradoxum; *Rex est populus*. Cætera satis recte sese habent; quod nempe vulgus de magno hominum numero semper loquatur tanquam de populo, seu civitate, dicatque, rebellasse civitatem contra Regem, quod est impossibile: & *populum* seu civitatem velle & nolle, quod

volunt & nolunt molesti & mustitantes cives, sub prætextu populi cives contra civitatem, subditos contra imperantem animantes.

§. 15. Ast ubi summa rerum est collata in concilium, ex pluribus hominibus constans, quorum quisque suam sibi retinet voluntatem; definiendum prius est, quota pars in unum conspirans voluntatem totius concilii, adeoque & civitatis repræsentet. Nam alias uti nemo tenetur alterius potius, quam suam sententiam sequi, nisi voluntatem suam istius voluntati subjecerit, ita licet quis societatem cum aliis inierit circa negotia communi consilio tractanda, si tamen sibi expresse reservaverit, quod ad nihil velit teneri, in quod non ipse consenserit, haudquidquam ipsum stringet, quod à pluribus fuit decretum. Hinc & collegia dantur, ubi unius dissensus cæterorum omnium consensum reddere irritum potest. Et si, ubi quis rationem plane audire nolit, & per solam pertinaciam cæteris recte sentientibus obnitatur, tanquam incommodus societate ejici, aut quandoque etiam malo coerceri queat. Quanquam enim hic non teneatur ex suo consensu ad sequendam majoris partis sententiam; tenetur tamen ex generali lege, ut cæteris sese commodum præbeat, & ut pars sese conformet ad bonum totius. Quo loco & addi potest, quod apud *Petrum Suavem hist. Concil. Trident.* l. 4. p. m. 788. disputatur, Gallos decretis concilii non teneri, quod contra id protestati essent; ubi Parlamenti Parisiensis sententia quoque adducitur: *Totius universitatis auctoritatem ad majorem partem transferri, cum causa omnium est communis, & singulos non attingit: verum quando tota causa ad omnes spectat, & sua singulis pars debetur, hoc casu uniuscujusque assensum esse necessarium, & prohibentis conditionem potiolem, atque absentes nisi suffragantes minime obligari. Ex hoc genere esse cætus Ecclesiasticos, in quibus quantumvis frequens sit Concilium, Ecclesias quæ non adsint, minime ad ejus decreta obligari, nisi ipsis recipiendum videatur.* Fatendum tamen est in ejusmodi Conciliis, in primis ubi ea ex multis hominibus constiterint, difficillime negotia expediri; sæpe & illa exitum omnino reperire non posse, ob discrepantiam judiciorum, & nonnullorum pervicacia inexpugnabili. Et regulariter ubi quis absolute & citra exceptionem sese alicui cœtui aut concilio adjunxerit, cum non possit postulare, ut reliqui omnes ipsius sententiam sequantur, aut propter unius dissensum intermittant, quod sibi utile aut necessarium videtur, præsumitur sese obligasse ad sequendum & ratihabendum, in quod maxima pars sociorum conspiraverit. Nam si hoc grave videbatur, debuerat id ab initio, quando in societatem se conferebat, excepisse. Nunc ambitiosum nimis & importunum est, suam cæteris omnibus præferre sapientiam. Quod si cui molestum sit, quod suam sententiam reliquis invitis obtrudere nequeat, cœtum istum deserere licebit. Nequaquam autem fas est, ubi numero sententiarum fueris superatus, imitari id, quod est apud *Agathiam* l. 4. *Unusquisque agre ferens suam sententiam non valuisse, negligentius segniusque ad rem gerendam accedebat, & sinistris eventibus magis gaudebat, ut in posterum gloriari, liberiusque apud suos jactare, nullamque aliam sinistri eventus causam fuisse demonstrare posset, quam quod privatum suum consilium secuti non essent.* Inde regulariter in omnibus Conciliis plurium suffragia vim habent univerforum; non quod naturaliter ita fieri necessum sit, sed quia vix alia via est ibi negotia expediendi. Vid. l. 7. §. ult. l. 8. D. de pactis. l. 19. D. ad municipalem. *Plinius* l. 2. epist. 12. *Numerantur sententiae, non ponderantur:*

nec aliud in publico consilio potest fieri, in quo nihil est tam inaequale, quam aequalitas ipsa; nam cum sit impar prudentia, par omnium jus est. Idem lib. 6. ep. 13. singulos, re integra, dissentire fas est; peracta, quod pluribus placuit, cunctis tuendum. Sicuti & de eo, quod regulariter fit; capiendum est illud Aristotelis Polit. IV. cap. 8. Hoc autem quod pluribus probatum fuit, in omnibus reperitur. Nam & in oligarchia, & in democratia, & in populis, quod majorum, qui reip. sunt participes, & parti visum fuerit, hoc est ratum. Quanquam aliquando contingat, ut pauciorum sententia, reip. magis proficua aut decora, numero superetur. Scilicet in constitutionibus ejusmodi universalibus circa expedienda negotia humana, quæ magnam sæpe varietatem recipiunt, cum nullum per homines excogitari possit medium, quod omni incommodo careret, sequendum est, quod ut plurimum expedit. Add. Bodinus de repub. l. 3. c. 4. p. m. 456. Hinc frustra jactatur; cum naturæ conveniens sit, ut quod à prudentioribus profectum est, prævaleat ei, quod ab imprudentioribus profluxit; naturæ repugnare, ut sententia imprudentior plurium prævaleat sententiæ prudentiori pauciorum; adeoque ut illi hos obligare queant ad aliquid imprudentius suscipiendum. Equidem in decidendis veritatibus theoreticis sententia non numerantur, sed ponderantur. Imo sæpe ipsa multitudo ad stipulantium erroris indicium habetur. Seneca de beata vita c. 2. Cum de beata vita agitur, non est, quod mihi illud discussionum more respondeas, hac pars major esse videtur. Ideo enim pejor est. Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant: argumentum pessimi turba est. Phocion cum ipsius sententia communi ad plausum reciperetur, ad amicos conversus dixit: & δὴ πᾶ κακόν τι λέγων ἐμαυτὴν λέληθα; Num nam mihi imprudenti aliquod pravum dictum excidit? Plutarch. apophth. Idem de liber. educ. ἡ πολλοῖσι δέρεσκεν, τοῖς σοφοῖς ἐστίν, ἢ παρέσκεν. Vulgo placere est sapientibus displicere. Testimonium mihi præbet Euripides his verbis: Ad turbam ego verba facere sum imperitior, Inter sed æquales paucosque doctior, οἱ δὲ ἐν σοφοῖς Φαῦλοι, πειρόχλω μισοκώτεροι λέγειν. Qui inter doctos nil valent, Gravior apud vulgum est eorum oratio. Eoque qui stultis videri eruditi volunt, stulti eruditus videntur. Quintil. Inst. Or. l. X. c. 7. Et νοῦν ἔχοντι ὀλίγοι ἐμφορες πολλῶν ἀφόρων φοβερῶτατοι. Cordato pauci prudentes magis sunt formidandi, quam multi insipientes. Plato in Convivio. Add. Valer. Max. l. 3. c. 7. §. 1. ext. Dio Chrysostom. de Illo non capto: ἡ τις δὲ ἐὼς πολὺν χρόνον ἰσθὸν ἀνθρώπων ἡλιθίων, εἶδεν ἐστὶν ἰσχυρόν. Aliquid credi multo tempore ab stolidis hominibus nihil habes roboris. Enimvero isthoc ad expedienda negotia in Concilio aliquo, cujus membra æquali jure pollent, adplicari nequit. Quis enim heic judicium feret, ultra sententia sit prudentior. Non sane ipsæ partes dissidentes. Neque enim in propria causa pro arbitrio sese ingerentem is, qui in diversam abit sententiam, admittet. Et quotusquisque est, cui non sua magis prudentia, quam aliena placet? Imo quam multi sunt, qui ideo tantum vel optimam sententiam obtrectare gaudent, quia ipsi autores non fuerunt? Nec facile est istas lites tertio decidendas concedere; cum ipsius quoque arbitri prudentia aut integritas facile in controversiam vocari possit, ut ad hanc discutiendam alio arbitrio opus sit. Quid quod plerumque istæ res ita sunt comparatæ, ut commode ad arbitros extra societatem deferri nequeant. Igitur commodissimum visum, ejusmodi inire rationem, quæ nihil difficultatis, aut obscuræ haberet disceptationis: qua nulla expeditior inveniri potest, quam ut

sententiæ numerentur. *Plinius Panegy. Melius omnibus quam singulis creditur. Singuli enim decipere & decipi possunt; nemo enim omnes, neminem omnes fefellerunt.* Et cui in concilio aliquo suffragium conceditur, in eo tantum inesse prudentiæ judicatur, ut sufficiat perspiciendis negotiis, quæ ibi disceptantur. Id quod saltem de illis conciliis obtinet, in quæ non sine delectu aliquo homines admittuntur. Neque semper consultum foret, si v.g. præfidi concilii hæc daretur potestas, ut is suo suffragio posset declarare, quænam sententia melior sit. Data enim hac potestate licebit ei partem minorem anteferre majori, imo licebit utramque eo obtentu, quod neutra bona sit, rejicere; & sic revera in talem præfidem summa rerum conferretur. Sicuti absoluti Principes etiam minorem partem suorum consiliariorum sequi possunt; imo & diversam ab iisdem sententiam sequi.

§. 16. Est tamen circa pluralitatem suffragiorum observandum, in quibusdam conciliis non sufficere, ut uno aut paucis suffragiis sententia prævalitura alteram superet; sed alicubi certo numero una sententia alteram excedere debet. Sic in c. 6. X. de electione & electi potestate, ille demum Pontifex fieri jubetur, quem duæ tertiæ partes Cardinalium elegerint. Idem circa electionem & decreta decurionum obtinuisse adparet ex l. 3. 4. D. quod cujusque universi nomine & l. 45. de decurion. Prudentius l. 1. contra Symmachum: Sic consulta Patrum subsistere conscriptorum. Non aliter licitum prisco sub tempore, quam si Tercentum sensisse senes legerentur in unum. Servemus leges patrias, infirma minoris, Vox cedat numeri parvæque in parte silescat. Ap. Andr. Maurocenum hist. Venet. l. 17. Scto quo Jesuitæ ditione Venetorum ejiciuntur, adjicitur hæc clausula, ut illi Scto non derogaretur, nisi præsentibus 180. Senatoribus, & consentientibus quinque senis partibus. Ubi tamen hoc ita peculiariter definitum non est, pro majore, & universis æquivalente parte reputabitur, quæ alteram etiam uno suffragio superaverit. Add. Grotius l. 2. c. 5. §. 17. & in annotat & Bæcler. ad d. l. item l. 17. §. 6. D. de receptis. Frustra opponitur cap. quod omnes, de reg. jur. in VI. Quod omnes tangit, id ab omnibus adprobri equum est. Nam inde non sequitur; ergo iniquum est, ut ob commodiorem rationem expediendi negotia pauci dissentientes debeant cedere pluribus. Deinde regula illa non pertinet ad societates seu concilia, quibus publicæ res sunt administrandæ, sed ad societates privatas, quæ pacto tantum, aut conjunctione ad ejusdem rei possessionem constant. Qualis sane conjunctio consortibus non dat jus, ut uno invito aliquid in re communi statuant, quod iste in detrimentum suum vergere credit. Ex quibus explicanda l. 11. D. de serv. præd. rust. & l. 28. D. communi dividundo. Quod autem in d. c. 6. X. de elect. & el. potest. additur, quod ibi de duabus tertiis partibus in electione Pontificis constituitur, non debere præjudicare aliis ecclesiis, in quibus majoris & sanioris partis sententiæ debeant prævalere; ejus ratio est, quod per superiorem, nempe Pontificem, (ex istorum hypothesi) possit declarari, quæ pars sanior sit, si super eo dubium oriatur. Ergo sanioris partis, nî eadem & major si, ratio haberi non potest, nisi ubi ad superiorem provocatio patet. Add. Gratianus c. 36. distinct. 63.

§. 17. Quod si pares sint sententiæ discrepantes, nihil agetur, sed res in priori statu manebit; quia ad mutationem non satis est momenti, & par utrinque pondus æquilibrium velut rem suspendit. Hinc & in judiciis, ubi pares sunt sententiæ, reus absolvitur. Etsi nec hoc in casu si quæ constitutæ sunt in calumniatores aut temere litigan-

tes poenæ, locum videantur habere. *Quintilianus declam. 254. Pares sententiæ periculo profunt. Antiphon orat. XIV. τὰ ἐξίσως γινόμενα Φεύγοντα ἐστὶ μάλλον ἢ δικάσει* : ἐπεὶ γὰρ καὶ τῶν ψήφων ἰσότης ἐξίσως γινόμεναι τὴν Φεύγοντα μάλλον ὠφέλιμα ἢ τὴν δικάσει. *Quæ aequalia sunt, magis reo quam actori profunt, quando & calculorum numerus par cum sit, reum magis quam actorem judat. Add. Aristoteles problem. sect. 29. c. 13. l. 39. D. de re judicata. M. Seneca l. I. controv. V. Alter judex damnat, alter absolvit; inier disparēs sententiās vincat mitior. Quod jus Græci vocant calculum Minervæ. De quo videatur peculiaris dissertatio Bœcleri. Quamquam apud Ebræos ne tunc quidem reus damnatus censebatur, si judices damnantes eos, qui absolvebant, uno duntaxat suffragio vincerent. Cujus rei ratio sine dubio hæc erat; quod cum pari religione judices debeant pronunciare, quo testes; igitur uti unus testis ad convincendum, ita nec unus judex ad condemnandum satis momenti afferret. Nam cæteri judices contradictoria stantes auctoritatem suam velut mutuo destruxerant. Addendum & hoc, ubi sententiæ feruntur curiatim aut tributim, illos pauciores, qui in aliqua tribu per majorem partem vincuntur, aliarum tribuum dissentientium numerum augere non posse.*

§. 18. Denique quando plures, quam duæ sententiæ extiterint, quæstio est, an singulæ seorsim sint numerandæ, ut illa vincat, quæ plura, quam cæterarum singulæ, suffragia habuerit, an vero duæ pluresvè, discrepantes licet, conjungi possint ad vincendam tertiam, qua elisa & ipsæ postea inter se comparentur, ut demum illa vincat, quæ ex posterioribus plura suffragia habuerit? Heic, si meram æquitatem naturalem, citra pactiones aut leges speciales; respiciamus, distinguendum videtur inter sententias, quæ totis rebus differunt, & illas, quarum altera partem alterius continet, seu quæ tantum quantitate differunt; ut hæc conjungendæ sint in eo, quo conveniunt, illæ non item. Sic qui in XX. condemnant, & qui in X. conjunguntur in X. contra sententiam absolventem, & reus condemnabitur in decem, quia in hoc major pars judicum convenit, cum in XX. etiam X. comprehendantur, Quo spectat l. 38. §. 1. *D. de re judicata*, & l. 27. *D. de receptis*, & cap. 1. *de arbitris in VI.* Ubi nequidquam à decisione d. l. 27. *Grotius in spars. flor. discedit*; dum in decem condemnandum putat reum, quia in hanc summam major pars consensit, rejecto in quo discrepabant. Nam in quinque omnes consentiunt. Majore autem parte tunc statuitur, quando aliqui dissentiunt. Hinc & in senatu Romano moris erat, ut si quis senator sua sententia duo complexus esset, quorum unum probabatur, alterum non, juberetur *sententiam dividere*. Vid. *Cicero epist. fam. l. 1. ep. 2. Seneca epist. XXI. Quod fieri in Senatu solet, faciendum ego in philosophia quoque existimo: cum censuit aliquis, quod ex parte tibi placuit, jubeo, illum dividere sententiam, & sequor*. At vero si v. g. aliquem reum pars judicum releget, pars mortem multet, pars absolvat: sane neque illi, qui releget, conjungi poterunt cum his, qui mortem decernunt, contra absolventes, nec hi, & rele-gantes contra mortem decernentes. Nam illæ sententiæ plane inter se sunt diversæ: quia utique in morte non est relegatio, nec relegatio est pars mortis, Ac licet absolventes & relegantes in hoc conveniant, quod reus non sit necandus, hoc tamen directe non efficit ipsorum sententia, sed duntaxat per consequentiam. In se autem revera sunt diversæ. Nam qui absolvit, reum omni poena liberat; qui releget, po-

nam utique decernit. Vid *Plinius* l. VIII. *epist.* 14. *Polybius excerpt. legat.* 129. refert; cum quidam Achæi Romæ captivi tenerentur, & quid iis fieri placeret, ad senatum esset relatum, tres sententias extitisse, quarum una dimittendos censebat, altera damnabat, tertia ad tempus retinendos censebat; ita tamen ut sententia abfolvens duas reliquas separatim sumtas numero vinceret. Heic Prætor Posthumius, qui tunc Senatum habebat, Achæis iniquior, versutia in ipsorum fraudem usus est. Cum enim discessio facienda foret, Prætor una sententia prætermisâ, de duabus tantum perrogavit, hoc modo: *qui evocatos sententis dimittendos*, in hanc partem, *qui alia omnia*, in illam partem ite. Sic accidit, ut qui retinendos in præsentia censuerant, iis se adjungerent, qui absolvendos negabant; & ita hi prævalerent illis, qui dimittendos censebant. Apud *Gallium* l. IX. cap. 15. argumentum controversiæ tale proponitur: *De reo septem judices cognoscant, eaque sententia sit rata, quam plures ex eo numero dixerint. Quum septem judices cognovissent, duo censuerunt reum exilio multandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite puniendum. Petitur ad supplicium ex sententia trium judicum, & contradicit.* Qui casus tanquam *ἀμοιβή* seu inexplicabilis tunc fuit propositus. Idem argumentum habet *declamatio* 365. apud *Quintilianum*. Ubi inter alia recte dicitur: *Non idem sentientes non potes jungere. Idem sentientes compara.* Vid. quoque argumentum *declamationis* 30. apud *Libanium*. Apud *Heliodorum Æthiop.* l. 1. Cnemon à mille septingentis ad mortem, à mille exilio damnatus dicitur. Quia tamen illorum aliqui lapidibus reum obruendum, alii in barathrum mittendum censuerant, mille isti exilium decernentes majorem numerum efficiebant. Add. *Cujacius Obs.* XII. cap. 16. & *Ziegler. ad Grot.* l. 2. cap. 5. §. 17. Id quoque monet *Grotius* d. l. §. 22. quando plures inter se non proprie dictam universitatem constituunt, sed tantum intuitu certæ rei invicem connectuntur, de qua non omnes æqualiter participant; tunc non tantum ordinem sumendum ex modo participationis, sed & sententias æstimandas ad proportionem geometricam. Quo spectat. l. 8. *D. de pactis.* l. 14. *D. de depositi.* l. 16. *D. de reb. aut. jud. possid.* Ubi tamen observandum, cum talis societas tantum fundetur in re aliqua communi, & non in ejusmodi pacto, quo proprie universitas constituitur, & quo quisque suam voluntatem voluntati majoris partis subjecit; ita quidem prævalere votum ejus, qui majorem in ea re portionem habet, voto illius, qui minorem portionem habet, ut tamen ille hunc per suffragium suam nequam jure suo possit exuere, aut eidem præjudicare. Atque sic intelligitur, quid civitas velit, ubi summa rerum penes plures uno est.

§. 19. Illud autem manifestum, ad ejusmodi concilium, in quo de communibus rebus deliberandum, & statuendum est, minimum tres homines requiri. Vid. l. 85. *D. Verb. signif.* Si enim duo duntaxat fuerunt, ubi eos dissentire contigerit, nemo præterea adest, qui alterutrius sententiæ momentum possit addere. Unde eo casu nihil expediri possit. Vid. cap. 1. X. *de arbitris.* Neque obstat, quod etiam duo v. g. Consules, collegæ vocentur. Nam eo vocabulo sæpe paritas duntaxat muneris notatur. Vid. l. 173. *D. de verb. signif.* l. 14. *D. de admin. tut.* l. 101. *D. de solution.* Sicuti & apud Latinos autores dicitur *Collegium Tribunorum*, in quo tamen unus suo dissentu reliquorum decretum poterat irritum facere. Neque semper, qui collegarum nomine se invicem salutant, tale concilium constituunt, in quo voluntates omnium

pacto

pacto aliquo in unam voluntatem coaluerint. Sed contingere potest, ut inter plures sit societas, in quo tamen singuli suam retineant voluntatem, ab aliorum voluntate haut quidquam dependentem. Unde ad rem nihil facit, quod contractus societatis inter duos iniri possit L. 7. §. 2. D. *quod cujusque universit, nomine*, non illud vult, quasi collegium ab initio possit ab uno constitui; sed quod, deficientibus casu aliquo reliquis membris, jam constitutum ab uno ad tempus possit conservari, quousque alii in locum cæterorum surrogentur. Absentium autem regulariter in ejusmodi conciliis non habetur ratio, ubi legitime vocati fuerint; (vid. cap. 36. X. *de electione & electi potest.*) sed jus eorum præsentibus velut accrescit. Quo possis applicare illud *Seneca excerpt. controu. VII. 4. Quotiens duobus est communio potestas ejus tota fit, qui præsens est.* Putaverim tamen, id restringendum ad quotidiana negotia, & quæ moram non ferunt. Sicut & hæc exceptio est; nisi præcise certum numerum collegarum leges requirant. Vid. l. 3. D. *quod cujusque univers. nomin.* l. 45. C. *de decurion.* Alicubi absentes vices suas præsentibus delegare, & per eos, vel scripto quoque suffragium ferre possunt. Vid. cap. 46. *de electione & electi potestate* in Vlt.

§. 20. Denique civitate ita constituta, ille, in quem imperium est collatum, prout est vel unus homo, vel unum concilium paucorum, aut universorum, monarcha, senatus, aut populus dicitur; reliqui subditi cluent. Ubi observandum est, duplici modo aliquem civitatis cujuspiam membrum fieri, pacto nempe expressio aut tacito. Scilicet qui civitates ab initio constituerunt, non sane hoc censentur egisse, ut illæ singulis, qui ab initio eas constitutum ibant, extinctis, simul extinguerentur: sed potius longa atque æterna sibi commoda per eandem obtinenda ob oculos posuerunt, quibusque adeo ipsorum liberi ac tota posteritas gauderent. Igitur hoc quoque simul egisse censendi sunt, ut liberi ipsorum posterique, statim atque nascerentur, commodis atque emolumentis communibus civitatis gauderent. Quæ cum fine imperio, quo civitas velut animatur, obtineri nequeant, eo ipso quoque omnes, qui in civitate nascuntur, imperio isti sese subjecisse intelliguntur. Inde est, quod qui semel imperium in aliqua civitate acceperunt, non necessum habeant denuo sibi expresse subjectionem à recens subnata sobole stipulari, utut omnes illi sint extincti, qui initio imperium in ipsum contulerant. Deinde cum quælibet civitatum certam orbis terrarum partem infederit, in qua cives se ac fortunas suas in tuto collocarent; quarum securitas facile periclitatura esset, si quibuslibet ibi liceret verfare, qui civitatis imperium non agnoscerent: igitur omnium civitatum communis lex intelligitur, ut qui sese in alicujus civitatis ditionem contulerit, multoque magis si ejusdem commodis frui velit, naturalem suam libertatem abdicasse, ac imperio ejusdem civitatis, saltem quousque ibi degere placet, subjecisse se judicetur. Quod si hoc agnoscere nolit, hostis numero habeatur, saltem hætenus, ut extra fines civitatis expelli jure possit. Sicuti & illud manifestum est, non minus imperio civili subijci, qui civitati constitutæ, post accedunt, quam quorum coitione ab initio civitas fuit constituta. Est denique & illud heic monendum, circa definitionem *civis* quibusdam eruditis parum convenire. Equidem *Hobbessio de cive* c. V. §. 11. *subditus & civis* videtur æquipollere. Quo modo *fæminæ, pueri, & servi cives forent* Mihi vide-

videtur, cum civitas constituatur ex submissione voluntatem uni homini vel concilio facta; cives primario illos esse, quorum pactis civitas initio coaluit, aut qui in horum locum successerunt. Id quod cum fecerint patresfamilias, igitur his præcipue civium nomen competere judicaverim; fœminis autem, pueris & servis, quorum voluntates jam sub voluntate patris familias continebantur, non nisi consequenter, quatenus & ipsi communi civitatis protectione, & quibusdam juribus eo nomine fruuntur. Inquillini autem, peregrini, & similes temporarii incolæ cives non sunt; quia morari tantum ad tempus, non autem stabilem securitatem ac fortunarum sedem ibi quærere volunt. Definitio *Aristotelis Polit.* l. 3. c. qua civem metitur τῷ μετέχειν κείσεως καὶ ἀρχῆς, participatione judicii & magistratus, ad democracias duntaxat quadrat, Sicut & Ipse subjungit; ὡς τε καὶ τὸ πολίτω ἕτερον ἀναγκαῖον ἔστι τὸ καθ' ἑκάς τω πολιτείαν. Itaque civem pro singulis rebusp. alium esse oportet. διόπερ ὁ λεβθεῖς ἐν μὲν δημοκρατία μάλιστα ἐστὶ πολίτης, ἐν δὲ ἄλλοις συδέχεται μὲν, ἐμὲν ἀναγκαῖον. Quare explicamus seu hoc modo definitus, maxime quidem in democratia est civis: in aliis vero rerump. formis contingere quidem potest, ut magistratum & judiciorum sit particeps, non tamen id est necessarium. Idem *polit.* 3. cap. 8. ἐπεὶ πλείους εἰσὶν αἱ πολιτεῖαι, καὶ εἶδη πολιτῶν ἀναγκαῖον εἶναι πλείων. Cum plures sint respublica, plura quoque civium genera esse necesse est.

§. 21. Civibus porro in plerisque rebuspublicis duo præcipue accidere animadvertimus vincula peculiaria, per quorum unum quidam ipsorum in peculiaria corpora, civitati tamen subordinata, coalescunt; per alterum à summis imperantibus in partem aliquam regiminis publici adsciscuntur. Corpora illa civitati subordinata, five collegiorum, five societatum, aut quocunque nomine veniant, possunt dividi primò in ea, quæ civitates antecesserunt, & quæ post eas constitutas provenerunt. Corpora civitate antiquiora sunt familiæ, in quibus quid imperii & juris fuerit patribusfamilias, supra expositum fuit. Ex quo jure illud ipsis supereft, quod per naturam civitatis, aut per leges civiles, publicosque mores ipsis non est ademtum. Eorum, quæ post civitates constitutas orta sunt, quædam possunt vocari publica, quædam privata. Publica sunt illa, quæ autoritate summi imperii civilis constituta sunt. Privata autem, quæ vel ipsorum civium conventionem coaluerunt, vel ab extranea aliqua autoritate dependent, quæ in civitate aliena non nisi pro privato aliquo jure aut conatu haberi potest. Privata corpora sunt iterum vel legitima vel illegitima, quorum illa civitati probantur, aut probari debent; hæc ferius. Dicitur probari debent. Nam si in aliqua civitate, ubi cultus divinus depravatus est, aliqui sensu veræ religionis imbuti suos cœtus privatim habeant absque turbis, & machinationibus in statum publicum, utut summi imperantes improbent, quicquid à sua persuasione alienum est: tamen illos cœtus nemo illegitimos dixerit, cum ipsi summi imperantes teneantur eam veritatem agnoscere & probare. Sic si in barbara civitate, ubi omnis literarum cultus publice spernitur, aliqui privatim coeant sapientiæ inquirendæ causa; sane nemo horum collegium illegitimum pronunciaverit. Utraque sunt vel regularia, vel irregularia. Illa sunt, ubi juxta certa conventa voluntas omnium unita est: hæc autem, ubi non tam unio voluntatum, quam vinculi expers consensus aut conspiratio deprehenditur, ex communi aliquo affectu, puta, spe, cupidine lucri, vindictæque, ambitione, ira, & similibus orta.

§. 22. Circa omnia corpora legitima observandum, quicquid juris illa habeant, & quicquid potestatis in sua membra, id omne à summa potestate definiri. & nequam huic posse opponi aut prævalere. Alias enim si daretur corpus, limitationi summi imperii civilis non obnoxium, daretur civitas in civitate. Unde si aliqua civitas ex pluribus corporibus absolutis & independentibus coaluit, necessum fuit ista de priori sua potestate & jure tantum remisisse, quantum ad indolem civitatis necessarium fuit; cum alias sine suo, quem sibi proposuerant, excidissent. In civitate autem jam constituta videndum est, quid agere voluerit summum imperium, ejusmodi corpus fundando aut adprobando. Si enim expressis verbis absolutum & independentens jus circa certum genus negotiorum, statum civitatis spectans, eidem contulit & confirmavit, sane parte sui imperii sese abdicavit, ac civitatem fecit irregularem & bicipitem. Quod nisi summa necessitas subigat, nemo sanus fecerit. Ubi autem summus imperans potestatem suam illibatam & integram retinere voluit, necessum est, ut istud corpus subordinatum sua jura ita temperet, ne summo imperio præjudicet, nec ullas extensiones aut consequentias nectat, quæ huc spectent, ut id non amplius eidem sit subordinatum. Quo pacto autem istiusmodi corporum potestas sit circumscripta, ex literis, quibus quodvis fundatum aut confirmatum fuit, est cognoscendum, vel etiam ex communibus civitatis legibus, quæ omnes & singulos cives obstringere censentur, in quantum expresse istis non fuit derogatum. Unde consequitur, si administratio istius corporis sit collata in unum hominem, quicquid ille egerit juxta foundationem, aut leges civitatis communes, id habebitur pro actione totius corporis. Sed extra illa quæ agit, ea propria ipsius est actio, quæ cæteros non tangit, & de qua ipse solus rationem reddit. Quod si autem regimen ejusmodi corporis sit penes cœtum ex pluribus constantem, ubi ab ipso aliquid contra leges & foundationem actum fuerit, soli illi eo nomine pœnæ sunt obnoxii; qui consenserunt, dissentientes aut absentes innocentes sunt. Quibus ad sui securitatem expedit protestari contra cæterorum decretum, & protestationem actis inserere, ne forte alienorum delictorum pœnis involvantur. Cum contra adversus decretum cœtus independentis membro protestari non liceat, cum eo ipso summa ipsius potestas abnegetur. Circa debita autem ejusmodi corporum videndum primo est, cujus nomine ea contradicta sint. Nam quod quisque ex membris suo nomine debere cœpit, id non debet totum corpus. Nisi quod eo ad solvendum condemnato executio possit fieri non solum in reliqua ejus bona, sed & ea, quæ intuitu ejus corporis ad ipsum spectant. Quæ porro à Rectoribus corporis uno aut pluribus contracta sunt, juxta leges foundationis, ea totum corpus, ut tale, stringunt, ac nisi communia bona possideat id corpus, singulos pro rata. Nisi quod creditores, qui extra civitatem corporis istius sunt, ubi solutio abnuitur, quos ex eo corpore deprehendunt, non aliter eos tractent, quam si singuli sese obligassent in solidum. Sicuti & alias quivis civis pro alterius debito apud extraneos obnoxius est repressaliis. Ast quæ præter foundationis leges contracta sunt debita, illos solos onerant, qui expresse consenserunt, non autem eos, qui dissenserunt, nisi quantum facti sunt locupletiores. Atque id debitum, qua communitalis opes non pertingunt, ex singulorum bonis, qui consenserunt, pro rata est exsolvendum. Sed si membrum pecuniam credat corpori, ut tali, non habet quod

ulterius urgeat præter bona communitatis; quæ si non suffecerint, habet quod sibi imputet. *Cont. Hobbes Leviath. cap. 30.* Quod si controversia oriatur alicui membro cum toto corpore, non corpus iudex erit, sed civitas, cui corpus istud subest. Nam cum heic communis iudex detur, inconveniens fuerit, in propria causa sententiam ferre.

§. 23. Corpora illegitima sunt, non ea tantum, quæ manifesti sceleris causa coiverunt, uti sunt societates furum, mendicorum, Cingarorum, piratarum, latronum, &c. Sed etiam quævis conjunctiones inter cives, peculiaribus pactis firmatæ, absque consensu summorum imperantium initæ, & fini civitatum repugnantes. Quæ conjurationum, aut factionum vocabulo venire solent. Quorum varius scopus est. Nam interdum isti factiosi summam rerum ad se trahere laborant; aliquando hoc via negotia publica ad suum placitum & emolumentum dirigere instituunt. Alii ex publico rem privatam augere student, alii impunitatem scelerum sibi ex factione quærunt. Imo etiam quæ plausibilem prætextum ostentant, puta defensionem, emendationem quorundam abusuorum, remotionem pravorum ministrorum, item quorum causa occultatur, suspectæ & periculosæ sunt. Nam & invaditur id, quod curare penes rectores civitatum erat, & ubi factiosis suæ vires placuerint, facile in ipsam civitatem verti possunt. Otho apud *Tacitum hist. 1. Vos quidem istuc pro me. Sed in discursu, ac tenebris, & rerum omnium confusione patefieri occasio etiam contra me potest.* Unde & multa per speciem factionis agere illicitum est, quæ in se alias nihil injusti habent. Sic supplicationem offerre imperanti, accusare aliquem, non illicitum est; sed facere id cætu magno coacto speciem factionis, & seditionis induit. Sic in legibus militaribus sub pœna capitis interdici solet, stipendia cætu coacto flagitare. *Add. Actor. XIX. 39. 40. Hobbes de Cive c. 13. §. 12. 13. & Leviath. c. 30.* ubi legitima corpora *musculis* in corpore humano, illegitima *tuberibus, apostematibus, tumoribusque, à confluxu humorum noxiorum generatis,* comparat.

§. 24. Peculiari autem vinculo, præter illud commune omnes cives stringens, ne cœtantur summis imperantibus, qui ab hisce adsciscuntur, ad partem aliquam imperii ipsorum nomine & autoritate exercendam; ac ministrorum publicorum, magistratumque vocabulo veniunt. A quibus diversi sunt ministri Principis privati, qui ipsi, ut cuicumque alii, circa negotia, quæ ut reliqui omnes exercent, inserviunt. Circa eos autem qui summo imperanti, ut tali, ministrant, discrimen aliquod deprehenditur, quod quidam particulam aliquam imperii, munerisque rectorii exercent, adeoque certo modo personam imperantis repræsentent, qui proprie & strikte ministrorum publicorum nomine designantur alii simpliciter negotiorum publicorum expeditioni & executioni inserviunt. Ad priorem classem pertinent tutores & administratores regni, rege minorenni, aut captivo & mente moto; Præsides deinde provinciarum, urbium, districtuum; tum militiæ terrestris & maritimæ; præfecti ærarii, qui juri dicundo, & exsequendæ justitiæ præsumt, censores doctrinarum, Legati ad externos, & si qui sunt alii. Ad alteram autem classem pertinent consilarii, quippe qui nullam imperii partem exercent, sed tantum quid sibi videatur imperanti exponunt, item qui aliam operam circa negotia publica ponunt, uti sunt scribæ, qui reditus publicos colligunt, asservant, aut erogant, milites item, &

& qui exercendæ jurisdictioni manus præbent, & si qui alii sunt; quorum ordinem & varietatem in quavis civitate cognoscere in proclivi est. Conf. *Hobbes Leviath.* cap. 30. & *Bodinus de repub.* l. 3. c. 7.

CAPUT III.

DE GENERATIONE SUMMI IMPERII
CIVILIS SEU MAJESTATIS.

1. <i>Summum imperium resultavit ex pactis, quibus civitas coaluit.</i>	6. <i>An ex patre-familias possit fieri princeps?</i>
2. <i>Id quod volente & probante DEO factum.</i>	7. <i>Quomodo, qui vasalli vinculo exsolvitur, Majestatem accipiat?</i>
3. <i>An majestas sit immediate à DEO?</i>	8. <i>An liber populus, au monarcha, imperium in alterius manus resignans, efficiens causam majestatis sit?</i>
4. <i>Quibus rationibus id aliqui probare conentur?</i>	9. <i>Penes quem sit, tribuere titulum regium?</i>
5. <i>Imperium civile non fuit productum per bella.</i>	

Videamus porro, unde summum imperium, quod in omni civitate existit, & quod velut anima illa vivit ac librat, immediate & proxime producat. Ubi initio præsupponimus, ut imperium effectu suo potiatur, requiri tum vires naturales, queis subjectus, si forte quod injungitur detrectare præsumserit, representatio aliquo malo possit cogi: tum titulum, ex quo jure aliis præstandum quid aut omittendum queat injungi; cui in istis respondet obligatio ejusdem jussis obsequendi. Horum utrumque proxime ex pactis, per quæ civitas coalescit, promanat. Nam etsi vires suas naturaliter in alterum nemo transfundere queat: ille tamen vires aliorum possidere intelligitur, ad cujus arbitrium isti eadem applicare tenentur, ita ut in ipsis non sit potestas resistendi, seu jussum ejus detrectandi. Alia quippe virium translatio inter homines non datur. Cum autem omnes, dum voluntates suas uniti voluntati submiserunt, eo ipso sese obstrinxerint, quod velint non resistere, seu parere illi, vires & opes ipsorum adhibere volenti ad bonum publicum; adparet, summum imperium habenti tantas esse vires, ut quoslibet ad jussa sua adigere possit. *Livius* lib. 2. cap. 59. *Imperii vis omnis in consensu obedientium est.* Sed & illud ipsum pactum luculentum præbet titulum, quo imperium istud non violentia, sed ultronea civium subjectione & consensu legitime constitutum intelligitur. Hæc igitur est proxima causa, ex qua summum imperium tanquam qualitas moralis resultat. Posita quippe in uno submissione, & in altero submissionis acceptatione statim provenit in hoc jus isti quod injungendi, seu imperium. Et uti per pacta jus ad rem nostram, ita & per submissionem jus circa libertatem viresque nostras disponendi in alterum conferri potest. Unde v. g. si quis ultro sese in servitutem mihi pacto tradat, revera potestatem herilem in me confert. Adversus quæ imperite tritum illud: quod quis non habet, non potest

in alterum conferre, occiditur. Sed ut peculiarem efficaciam & sanctimoniam nanciscatur imperium, aliud principium præter submissionem subjectorum accedere oportet. Eoque hautquidquam sanctitati summi imperii civilis aliquid detrahit, aut jure duntaxat humano, non divino quoque Principis imperare statuit, qui imperium proximè ex pactis resultare tradit.

§. 2. Id tamen extra dubium est, sanam rationem satis dictitasse, post multiplicatum genus humanum decus, pacem atque incolumitatem ejusdem subsistere non potuisse nisi constitutis civitatibus, quæ sine summo imperio intelligi nequeunt. Quo ipsæ etiam civitates, & summum imperium à Deo, tanquam legis naturalis autore, perfecta censentur. Nam non ea tantum à Deo sunt, quæ ipse immediate, & citra ullum factum humanum, interveniens instituit: sed & quæ homines ductu sanæ rationis pro conditione temporum atque locorum recepere ad implendam obligationem, sibi abs Deo injunctam. Conf. 1. *Timoth. II. 2.* Et cum in magna hominum multitudine lex naturalis commode exerceri nequeat citra imperium civile; patet, Deum, qui istam hominibus injunxit, præcipere quoque, ut societates civiles instituantur, quatenus tanquam media excolendæ legi naturali inserviunt. Inde & Deus in sacris literis expresse id imperium probat, & pro suo agnoscit, ejusque sanctimoniam & venerationem severissimis legibus sancit. Num autem diserte Deus jusserit heic & nunc civitatem constitui, non liquet. Nam præceptum Noachidarum de judiciis, quod forte huc trahi posset, certum tempus ac locum eorundem constituendorum non exprimit. Sic ut ejus sensus esse possit: judicia esse exercenda, ubi constituta fuerint. Nec multum abijt *Bœclerus ad Grot. l. 1. c. 3. §. 6.* quando super origine summi imperii civilis ita tradit: *Summam potestatem non ab humano tantum factò, sed & à jussu divino & lege natura, sive tali factò humano, quo juri natura obtemperatum itur, arcessendum esse. Qui enim societatem præcipit, is societatis ordinem præcipit; societatis autem anima est imperium, & inter societates civitas perfectissima. Quæ recte sese habent, dummodo addatur: justum divinum circa constituendas civitates sese exseruisse per dictamen rationis, quo homines intellexerunt, decus atque pacem, quam pro fine habet jus naturæ, sine societate civili subsistere non posse; idque præcipue postquam genus humanum insigniter erat multiplicatum. Et hoc ipso civitas ab aliis institutis humanis differt, quæ itidem sana ratio introduci suavit, sed non ita, velut citra eadem decus, salus atque incolumitas generis humani servari nequiret. Circa quartum autem præceptum decalogi, quo obsequium erga imperium civile sancitur, observandum est: per illud non excludi causas proximas, quæ imperium productum fuit; sicut præceptum de furto non taciendo originem domini hautquidquam excludit. Dei autem vice in terris fungi imperium civile gerentes, eo sensu, nî fallor, commode dici potest, quod quatenus pacem, bonumque ordinem in genere humano sola reverentia erga legem naturæ, ejusque autorem plene non præstabat, per imperii civilis vim iste jam finis producat. Quo sensu & sequentia plana sunt: Ergo ut civitas sit civitas, finemque suum consequatur, institutus à Deo lege natura ordo imperandi & parendi, in quo ex ipsa Dei voluntate & naturalis rationis dictamine aliquid summum fit, ac à nemine dependens, neminis arbitrio subjectum, Deo uni ut subditum, ita secundum & vicarium; quæ est summa potestas civilis. Id tamen meri esse facti humani, ac summam*

illam

illam potestatem velint uni committere, an pluribus, & quibus seorsim modis statum reip. describere instituant, Grotii autem sententia super origine summi imperii l. 1. cap. 4, §. 7. non adeo profana est, quin addita dextra explicatione tolerari possit. Hominis, ait, non præcepto Dei expresso, quale sane nullum extat, sed sponte adductos, non tamen citra dictamen rectæ rationis, placitumque Dei, experimento infirmitatis familiarum segregum adversus violentiam, gliscente mortalium numero, in societatem civilem coisse: unde orta sit potestas civilis, quam ideo Petrus epist. 1. c. 11. 13. ordinationem humanam vocat, quasi proxime per homines constitutam. Sed quod Grotius eandem alibi divinam vocari dicit, ideo, quia salubre hominum institutum Deus probavit: id hautquidquam sic admilerim, quasi consequenter & velut ex post facto Deus constitutionem imperii civilis approbaverit; sicuti servilem conditionem, quæ sine dubio humanum est inventum, lancire dignatus est. Ephes. VI. 5. 6. 7. 8. Coloss. III. 22. 1. Timoth. VI. 1. Tit. II. 9. Sed omnino addendum, antecedenter homines potuisse voluntatem divinam intelligere, conditione multiplicati generis humani expensa: cujus salus uti extra civitates in vita segrege subsistere non poterat; ita mortales, dum ductum heic rationis, ad scopum legis naturalis congruentem, sequuntur, voluntatem divinam impleffe sunt censendi.

§. 3. *Isthæc quanquam sufficere judicemus tum ad originem imperii civilis considerandam, tum ad pignorandam civium adversus imperantes venerationem: operæ pretium tamen fuerit expendisse, quid solidi subsit argumentis J. F. Hornii de civitate l. 2. cap. 1. qui altius heic assurgendum contendit. Hic igitur ponit, causam civitatis non esse etiam causam reipubl. & imperii summi; adeoque admittit quidem, ipsas civitates per pacta constitui; sed contra asserit, imperium summum ab ipso DEO immediate in principes conferri, neque ad id producendum quidquam ab hominibus proficisci. Adeoque liberos populos, dum regem sibi ultro eligunt, non conferre in ipsum majestatem, sed tantum designare personam, in quam illa divinitus conferatur. Sicuti in plurimis municipiis electio magistratuum est penes ordinem; & tamen illi potestatem suam non ab isto ordine, sed à summo imperante obtinent. Quæ assertio etsi multis specie pietatis blandiatur; in aperto tamen est, per eandem convelli omnes conventiones, legesque fundamentales, quæ inter reges, ac subditos circa administrationem imperii incuntur. Ubi primo ferri non potest, *Illum majestatem solis regibus tribuere, rebusp. liberis eandem plane detrahere. Equidem usus proximorum seculorum vocabulum majestatis inter solennes regum titulos seposuit. Nec minus tamen eodem summum imperium in quavis reip. forma notatum. Sicuti & definitio majestatis, satis jejuna quidem illa, qua eam designat summam potestatem in civitatem ubique æque senatui, aut concilio populi competit. Etsi in hoc aliqua regum sit præ eminentia, quod singuli ex senatu, aut concilio populi summo imperio sub sint; cum regis persona in terris neminem superiorem agnoscat. Ipsa tamen vis imperii in subjectos in quavis reipubl. forma par utique existit. Hujus porro majestatis Ille unicum causam Deum laudat, qui electione à populo facta eandem immediate in reges effundat. Ubi fallor, an majestatem per modum qualitatis physicæ conceperit; id quod aperte faciunt, qui imperium civile Dei creaturam prædicant, ut nulla alia creatura in pari aut superiore causa genere, neque ex principiis secum natis quidquam ad institutio-**

nem hujus regiminis contulerit. Quo ipso crassa rerum moralium ignorantia proditur. Nam illud argumentum, quomodo ex obscuro loco in solium proVectos repente inu-
fitatus quidam splendor circumfulserit, qui non nisi divinitus oriri potuit; apud il-
los declamari debet; qui inania à solidis discernere nequeunt. Deo peculiariter curæ
reges esse, ad thesin *Ipsius* probandam nihil facit. Et circa alios quoque, generi hu-
mano cum primis utiles tuturos, providentia divina non minora velut specimica edi-
dit. Neque pauci tamen reges venenum gemma biberunt, aut tuorum infidiis ce-
ciderunt. De temperamento quorundam regum, aliquod miraculi instar producere
solito, medicos consulere optimum fuerit. Sed nec probant, quod *Iste* vult, pœna
aut regum insolentium, aut subjectorum contumacium, & rebellium: aut testimo-
nia, magno numero cumulata, quæ ipsa tamen non minus aristocratici, quam regii
imperii autorem Deum agnoscunt; aut divinæ prædictiones circa gesta nonnullor-
um regum, quæ neque de populis liberis desunt. Et quod in populo Judaico factum,
id de origine imperii regii in universum haudquidquam testatur; cum dudum ante
institutum illud regnum plurima regna extiterint. Quin potius admodum collati in
hunc vel illum imperii certo in populo pertinet.

§. 4. Expendamus argumenta, quibus *Iste* probare fatagit, omnes humanas causas
longe inferiores esse producendæ majestati, rei augustissimæ. Inter quæ palmarium
est; quod cum neque singuli homines, neque multitudo dissoluta majestatem habeant, eandem
non possint in regem conferre. Atqui & fieri potest, & solet, ut qualitas moralis, qua clas-
se imperium censetur, in alio producatur conspiratione illorum, qui illud antea for-
maliter in se non habebant. Sic ut hi istius qualitatis causa productiva recte censean-
tur. Vid. l. 46. D. de acquir. rer. dom. Sicuti & multorum voces invicem temperatæ
harmoniam producant, quæ in singulis non extabat. Inde probari non potest illud
ratiocinium Socratis, quo Alcibiadem animare conabatur, ut in concionem populi
prodire non dubitaret: *si singulos*, inquit, *contemnis*, *contemnendi tibi sunt etiam*, *si una*
sint congregati. Ap. *Ælianum* V. H. l. 2. c. 1. Et cum imperium resultet ex non resi-
stentia subjectorum, & concessione, ut imperans circa vires, opesque ipsorum dis-
ponat; facile adparet, in singulis velut dispersa latere semina summi imperii, quod
per pacta combinantia excitatur & progerminat. Sic ut crassum valde sit negare, ideo
summum imperium ab hominibus non sumere originem, quia in facultatibus homi-
nis naturalibus illud non deprehendatur: prorsus quasi de qualitate aliqua physica a-
geretur; aut quasi præter physicas qualitates morales non darentur. Equidem nescio,
an cordati ac iidem Christiani reges valde delectentur ejusmodi elogiis: *Deum trans-*
scripsisse principi jus regendi hominem, quod ipse vi creationis solus tenebat, ita tamen ut Deus
pristinum quoque suum jus adhuc retineat, & sic per cumulationem, non per omnimo-
dam abdicationem potentiam regibus concesserit: & quibus aliis per contumeliam Di-
vini Nuministatigium principum extollere gaudent parasiti. Credas istos dubitare,
num adhuc aliquod jus Deo in mortalium genus superfit post reges constitutos; & an
hi istum superiorem ferre debeant. Sane imperium summum civile diversi plane ge-
neris esse ab imperio Dei, quod hic vi creationis obtinet, manifestissimum est; eoque
absurde & blasphemè dicitur *imperium Dei*, quod ipse solus vi creationis tenet, ex singulari
benevolentia hominibus communicari. Deinde quando ulterius probare vult, majestatis

immediatam causam esse solum Deum, distinguit inter *causam efficientem immediatam*, & *modum constituendi immediatum*. Nam majestatem duntaxat immediate à Deo constitutam contendit, utut reges plerique mediate sceptrum capebant. Unde separandas esse illas formulas : *Deus est causa majestatis immediata; & Deus immediate constituit principem*, seu. *Deus confert immediate majestatem*. Nam tolerari posse, si quis dicat: Deus mediante seu intercedente populi suffragio, successione, occupatione confert majestatem. In quem sensum *Themistius* dicit *orat.* 16. *μη' αἰεθε τὰς στρατιῶτας κυβερῆσαι ἐν τῇ ἀνδραγαθίᾳ χειροτονίας, ἀλλ' ἀνωθεν αὐτῇ κατεστῆν ἡ ψηφῶν, ἀνωθεν ἀνδροπόσις πλεῖσαι τοῖς τῶν ἀνθρώπων διακονίαις.* Neque vero existimetis, vestra hujus electionis milites esse autores. E superis illa suffragatio descendit, è superis illa imperii renunciatio hominum duntaxat opera accedente, perfecta est. Sed in ipsa majestatis productione Deum non ferre aliam causam efficientem secundam, & proximam. Enimvero si quis penitus consideret, videbit, istos homines concepisse majestatem tanquam ens quoddam physicum, quod à Deo productum velut incerta fede, & sine subjecto per orbem vagetur, donec designato per populum regi superveniat, eumque Augusto suo splendore cumulet. Ubi sine dubio aqua hærebit, si quis importunius quærat; illa majestas, antequam in rege aliquo sedem inveniatur, substantia sit, an accidens; & si ad accidentium classis referatur, quomodo sine subjecto existere queat. Quò porro tempore creata sit illa; initio mundi, an postea? Item an una per universum orbem sit majestas, cujus particulæ in singulos reges sint distributæ; an singuli reges peculiarem & integram habeant majestatem; an reges defuncto, majestas simul pereat; an vero eidem superstes existat, velut anima à corpore separata, aut per quandam quasi metempsychosin novum apud regem receptaculum inveniens. (Add. quæ apud *Petrum Suavem*, *hist. concil. Trident.* l. 2. p. m. 213. de natura characteris sacramentalis disputantur; ubi Patres propter ignorantiam rerum moralium mire se torquent.) Enimvero de causâ immediatâ majestatis seu summi imperii abstractivè sumti quærere ineptum est, cum illud nunquam nisi concretivè existat. Prorsus ac si peculiariter quærere velim de causâ humanæ naturæ abstractivè consideratæ, cum de causâ hominum concretivè sumtorum constet. Et cum *Hornius* utique populo relinquat potestatem, antequam ulli adhuc jus ad imperium sit quæsitum, quem & quando velint regem constituendi, aut quamlibet formam reip. introducendi; (vid. *Deuterno.* XVII. 14.) scire cuperem, quidnam circa majestatem futurum esset, si omnibus populis aristocratico, aut democratico regimine uti placuisset. Equidem novimus, electionem proprie & pressè esse modum imperium acquirendi. Sed quin uno & eodem actu & designetur certa persona, & in eandem imperium, tunc primum existere incipiens, conferatur, nihil ob stare videtur. Nam valde puerile est credere, in rebus moralibus, quando jus quodpiam, aut quævis qualitas moralis in alterum collata dicitur, necessum esse, ut eadem prius alicubi separata existat. Quin potius jura, & alias qualitates morales mutua voluntatum conspiratione per pacta resultare, in aprico est. Conf. *Hobbes de Cive* c. 2. §. 4. & *supral.* 3. cap. 5. §. 2. 3. 4. Neque vero difficile est illum scrupulum remove; *populus si causa secunda majestatis est, debet à Deo accepisse potestatem, per quam imperium producat. Id autem factum probari non posse.* Atqui cum Deus mortalibus curam sui implantaverit, & pacis decorique ordinis

conversationem iisdem injunxerit; simulque rationem dederit, ut media ad istum finem facientia possint dispicere, quæ inter principem locum obtinet constitutio imperii civilis: quis ultra dubitabit, hominibus facultatem istud constituendi divinitus concessam? quæ passim *Iste* inculcat axiomata philosophica partim sublestæ sunt fidei, partim imperite à rebus naturalibus ad morales transferuntur; quæ figillatim excutere nobis heic non vacat. Quæ *Ovidius Fastorum* l. V. super origine majestatis tradit, Poëtica commenta sunt.

§. 5. Nec minus *Idem* operosus est in confutandis eorum sententiis, qui ex diverso fonte imperia summa derivarunt. Ubi multa quidem recte se habent, quædam tamen censuram merentur. Illud recte, quod imperii summi originem bella, per ambitionem aut libidinem tyrannorum excitata, haudquidquam dederint. Nam *bella per tyrannos excitata*, civitates jam præsupponunt. Potuit tamen patribus familias sparsum viventibus complurium gliscens passim violentia, aliosque opprimendi libido occasionem dare, ut conjunctæ civitates constituerent. Sed & illud patet, pleraque magna imperia, si non omnia, bellis sua debere incrementa. Neque tamen ideo productio summi imperii bellis est assignanda. Nam saltem prima illa manus, quæ initio ad alios invadendos conspiravit, sponte in ducis imperium consensit. In illos autem, qui bello sunt petiti, non prius imperium legitimum fuit exortum, quam pacto & fide data obsequium victori promitterent.

§. 6. Non tamen adeo impossibile est, quin ex imperio patris familias, complures sub se vicos habentis, summum imperium civile potuerit emergere. Equidem paternum imperium proprie ad educationem liberorum, herile ad rem quærendam spectat, neque per solam multitudinem liberorum aut servorum mutatur. Tantis tamen inter imperium patrum familias, & civile non est hiatus, ut ab illo & hoc non pateat transitus, nisi nova majestas à Deo procreetur. Nam si pater familias, numerosa prole & servitio præditus, utrosque specie quadam emancipationis aut manumissionis suas sibi res habere, familiasque peculiare constituere permittat ea lege, ut ad communem securitatem ipsius deinceps regimini subsint; quid isti deinceps ad principis dignationem de futurum sit, non video, modo tantas habeat vires, quæ ad finem civitatis assequendum sufficiant. Isto autem mortuo, si quid ipse super successore disposuerit, saltem consentientibus filiis, id erit utique sequendum. Sin minus, velut per interregnum universi statuent, quo regimine aut rectore deinceps uti placeat. Ubi jus naturæ haudquidquam violabitur, si per libera suffragia etiam minor natu in parentis locum surrogetur. Vid. *Gen. XXVII. 29. 37.*

§. 7. Ulterius ostendere *Idem* conatur, ne illum quidem causam majestatis posse vocari, qui, cum ipse eam habeat, in aliquem sibi subjectum dignitatem regiam contert, remisso isti adversus se in posterum omni subjectionis vinculo, v.g. si rex vasallo suo vinculum remittat, & quod tanquam feudum obtinebat, ei ipsum tanquam supremum principem præesse concedat. At si quis civi suo provinciam conferat, ab omni deinceps subjectione exemptam. Nam ejusmodi cessionem esse tantum modum consequendi imperium, & ad electionem posse referri. Sed penitus inspicienti facile patebit, unde tali in casu imperium proveniat. Scilicet rex vasallum, & subjectum ipsi feudum jure suo exsolvens, efficit, ut sit aliquis capax summi imperii, nec minus

ut

ut sint, in quos illud exerceri queat. Non enim potest ditio illa feudalis vasallo deinceps tanquam absoluto & independenti principi subesse, nisi à subjectione senioris plane exsoluta. Quo factò ipsum imperium summum revera à consensu populi provenit. Nam si iste senior propria autoritate eam provinciam, in quemcunque velit, conferre potest, utique istam potestatem ab initio accepit, consensu populi ultroneo, aut per violentiam justì belli elicito. Sed si senior propria id autoritate facere nequeat, in præsens expresso populi consensu opus erit.

§. 8. Denique ultimo loco *Idem* contendit, ne istum quidem populum causam majestatis in rege esse, qui cum antea regimine populari uteretur, monarcham adsciscit. Neque enim prius conferri imperium in Monarcham, quam ubi suo se jure populus abdicaverit: eo ipso autem momento, quo populus se abdicat, eundem imperium non habere: igitur ipsum duntaxat eligere, qui à Deo accipiens potestatem in posterum regnet. Sed eodem argumento possis negare, dominium ab uno transire in alium. Nam utique rei meæ non potest alius fieri dominus, nisi ego dominio meo abdicavero. Quo factò, dominium ipse non habeo, & consequenter in alium transferre non possum: sed eligo duntaxat personam, in quam dominium, nescio ubi recens jam enatum, sit intundendum. Super ultronea autem abdicatione monarcharum ita censet: *provinciarum imperia abdicari, juratam fidem populi remitti; mox ipsam majestatem ad primum autorem redire, reducendam iterum, & communicandam designato heredi.* Hæc quidem est manifesta majestatis metempsychosis. Super qua ut verba faciamus, nemo cordatus à nobis postulaverit. Imo qui abdicat imperium, successori locum præbet, ut populus se submitendo ipsi conferre imperium queat; aut ut actu capeßere possit imperium, ad quod decreto populi, successionis ordinem sancienti, jus ipsi jam datum fuerat.

§. 9. Hoc loco quoque non inconveniens fuerit paucis inquirere, penes quem sit regium titulum & insignia in aliquem conferre, seu quaecunque nomen, quo summa & independens in civitatem potestas, uni homini inhærens exprimitur? Ubi manifestum est, conferre nomen & titulum esse penes eosdem, qui rem ipsam, seu summum imperium conferre possunt. Adeoque populus, qui vel ab initio in civitatem coit, vel relicta priore forma reip. regnari deinceps vult, dum in unum imperium in se confert, eo ipso jus ipsi tribuit nomen & titulum regis gerendi, & insignibus decentibus fastigium suum exprimendi. Et ejusmodi rex uti nemini extraneo imperium & dignitatem suam debet; ita ut pro rege se gerat, & talis habeatur, non demum à consensu & adprobatione aliorum regum aut rerump. est obtinendum. Sed quemadmodum cum injuria est conjunctum ejusmodi regis imperium ab extraneo in controversiam vocari: ita & injurium foret; eidem titulum regium denegare. Neque obstat, quod iste modicis contentæ finibus civitati imperet. Nam regnum non notat certam quantitatem territorii, ac potentia, sed certam speciem civitatis, quæ amplior aut angustior esse potest. Sed ut rex esse queat, qui antea alterius superioris imperium agnovit, necessum est, ut superioris consensus accedat, qui & ipsum, & ditionem ejusdem vinculo quo ante ipsi tenebantur, exsolvat. Unde & qui nexu feudali stringitur, sine consensu senioris pro rege se non gerit. Et nî eo nexu solvatur, dignitatem regiam possidebit delibatam, licet nomen ex concessione Senioris usurpet.

pet. Sic & successores Alexandri M. non audebant prius regium titulum assumere, quam Alexandri familia extincta, cui jure competebat imperium. Et si ad hoc necessarius ipsis erat consensus subjecti populi, quem denegare copiae militares, quibus stipabantur, non sinebant. Vid. *Cornel. Nepos Eumene*, *Plutarch. Demetrio Justinus* l. XV. cap. 2. *Appian. Alexandr. Syriaco. Diodor. Siculus* l. XX. c. 54. & 55. Sic qui armis ditionem aliquam subigit, uti jure belli imperium, ita & nomen regium sibi acquirere potest. Vid. *Iustinus* l. XLI. c. 4. 5. In regnum autem rex aliquam suam provinciam evehere potest, si à reliquo corpore ipsam plane separet, & peculiari, & independenti ab altero regimine ipsam gubernet. Cæterum Senatam quondam Romanum titulum regis & amici honoris loco tribuisse tralatitium est. Quod jure potuit fieri circa eos, quibus vel ipse regnum dedit, vel in quorum regna superius aliquod jus obtinuit. Sed aliis independentibus principibus titulum hunc imputare, insolens usurpatio erat. Qualem etiam Pontifex Romanus sibi arrogare non erubuit, etiam in liberis & independentes Europæ civitates. Vid. *Petrus Suavis hist. Concil. Trident.* l. V. p. m. 354. ubi memorat, qua ratione Paulus IV. Hiberniam in regni dignationem evexerit. Et *Thuan. hist.* l. 46. de titulo Magni Ducis in Cosmum colato.

CAPUT IV.

DE PARTIBUS SUMMI IMPERII, EARUMQUE
NATURALI CONNEXIONE.

1. Quo sensu summum imperium partes habere dicatur. 2. Potestas legislativa. 3. Potestas pœnas sumendi. 4. Potestas judiciaria. 5. Potestas belli & pacis; idemque fœderum feriendorum. 6. Ius magistratus constituendi. 7. Ius tributa indicendi	8. Examen doctrinarum. 9. Imperium fortius stringit quam pactum. 10. Quis proprie dicatur partem imperii habere? 11. Cohærentia partium summi imperii demonstratur. 12. Et illustratur. 13. Et si multi illas partes separare velint. 14. Inter quos & Grotius; qui examinatur.

Summum imperium civile, etsi in se unum quiddam sit, & indivisum; tamen quia per diversos sese actus exserit, prout occupatur circa diversa media, ad servandam civitatem necessaria, communiter plures habere partes intelligitur, ad analogiam partium, quas vocant, potentialium. Haut quidquam enim ejusmodi totum summum est imperium, quod ex partibus heterogeneis constat, quæ inter se conjunctæ, vinculoque aliquo nexæ in unum coaluerint, ita tamen ut seorsim quoque singulæ partes subsistere possint. Sed uti anima quidem unum est, in totum corpus vitam vigoremque dispensans, quæ, prout diversas operationes pro diversitate objectorum & organorum producit, partes habere potentiales concipitur. Ad isthoc instar etiam summum imperium, prout occupatur circa præscribendas generales agendi regulas, voca-

ca-

catur potestas legislativa, quatenus controversias civium ad eas regulas decedit, est potestas iudicialis; cum cives in externos armat, aut eosdem quiescere jubet, est jus belli & pacis; quatenus ministris sibi adsciscit circa negotia publica, jus magistratus constituendi dicitur; & sic deinceps.

§. 2. Quænam autem sint illæ partes summi imperii, ex natura civitatum, & earundem sine planissime perspicitur. Est civitas corpus morale, quod unam voluntatem habere intelligitur. Sed cum illa ex pluribus personis physicis constet, quarum cuique peculiaris sua voluntas, & inclinatio; illæ autem voluntates naturaliter in unam confundi, aut in perpetuam harmoniam temperari nequeant, inde una voluntas in civitate hoc modo producit, dum omnes suam voluntatem submitunt voluntati illius hominis vel concilii, cui imperium summum fuit delatum. Cum autem ad voluntatem civitatis singuli cives sese componere debeant, necessum est, ut illa hisce per liquida signa innotescat. Inde summi imperii esse intelligitur omnibus significare, & præscribere, quid agendum sit, quidvè omittendum. Et quia impossibile foret in tanta hominum multitudine singulis, & circa singulas actiones peculiaris iustia promulgare; ideo generalis regulæ præscribuntur, unde omnibus, & in perpetuum de agendis, omittendisvè constet. Præterea quia maxima inter homines diversitas iudiciorum & appetituum deprehenditur, ex qua infinita controversiarum seges oriri potest; inde pacis quoque interest publice definiri, quid cuique suum, quid alienum censeatur, quid in civitate pro licito, quid pro illicito, quid pro honesto aut inhonesto habendum. Item, quid cuique ex libertate naturali supersit, aut quomodo cuique iurium suorum usus ad tranquillitatem civitatis sit temperandus.

§. 3. Porro civitatum is potissimus est finis, ut homines mutua conspiratione & ope tuti essent adversus damna, & injurias, quæ ab hominibus invicem inferri possunt & solent; utque adeo pace fruantur, aut contra infestos idonea præsidia habeant. Paci autem id imprimis necessarium est, ut unusquisque in tantum contra cæterorum violentiam protegatur, ut secure queat vivere, i. e. ne iustam habeat causam metuendi à cæteris, quamdiu ipse alios injuria non lacefferit. Equidem ut tuti præstentur homines à mutuis læsionibus, seu ut injuria lædi omnino nequeant, rerum humanarum conditio non fert. Sed ne probabilis sit metuendi causa, prospici potest. Et hæc securitas finis est, propter quem homines sese aliis subjiciunt, Quæ si non major habeatur ex conjunctione cum aliis, quam si quis propriis duntaxat viribus protegatur, stultum foret naturali libertati renunciare, in qua quilibet suo arbitrio defenditur. Enim vero ad hanc securitatem non sufficit, ut unusquisque eorum, qui in civitatem coalituri sunt; cum cæteris verbo aut scripto paciscatur, de non occidendo, non furando, aut alia noxa non inferenda. Manifesta est enim ingenii humani apud plerisque pravitas; & experientia nimis cognitum, quam parum valide plurimi homines sola fidei suæ reverentia ac sanæ rationis dictamine, in officio contineantur, ubi metum pœnæ removeris. Quam ob causam etiam non sufficit, ut aliquis sit, qui agendorum regulas præscribat, si nihil præterea potestatis habeat. Quo possis adplicare illud *Columellæ de rustica l. 1. c. 3. Imbecillio rem agrum, quam agricolam esse decet, quoniam si sit colluctandum cum eo, sit fundus prævaleat, dominum allidi.* Igitur ut homines

& communia legis naturalis præcepta, & quæ peculiariter ad bonum civitatis statuuntur, observent, metu pœnæ opus est, & facultate eandem repræsentandi. Quæ pœna ut huic fini sufficiat, tanta est constituenda, ut aperte majus malum sit leges violasse, quam observasse, & sic pœnæ gravitas delectationem aut lucrum, quod ex injuria capitur, aut speratur, superet. Non enim possunt non homines ex duobus malis, quod sibi minus videtur, eligere. Et sic aliena capita custodiunt meum caput. Et licet aliquos interdum temeritas, aut enormis animi commotio eo propellat, ut facinoris perpetrationem omissioni flagitii anteponan: tamen hoc inter minus frequentia habetur, quæ evitasse conditio humana non patitur. Hæc porro facultas pœnas infligendi jussu imperantis transgressis eo ipso data intelligitur, dum virium suarum usum singuli civitati submitunt. Quo ipso sese obligant ad coercendos jussu imperantis noxios, aut saltem, quod defendere nolint eos, qui pœnas daturi sunt. Nam ut quis sese obliget ad pœnam citra reluctantiam tolerandam, id propter naturalem hominum aversionem ab iis, quæ vitam nostram destruunt, frustra est. Cæterum id recte *Hobbes de cive c. VI. §. 6.* quod amplioem homini in hominem potestatem competere negat, quam hancce, qua quis aliis præscribere potest, quæ cunque ex usu civitatis arbitratur, & ad ea observanda pœnis detrectantes compellere. Verum dicto illi; *qui pœnas suo arbitrio jure sumit, jure omnes cogit ad omnia, quæ ipse vult*; limitatio est addenda ex fine civitatum; ut scilicet summum imperium habens non alia velle posse intelligatur, quam in quibus sana ratio aliquam convenientiam ad istum finem invenire potest.

§. 3. Præterea quia etiam ubi accuratissimæ leges sunt conscriptæ, sæpenumero controversia super recta earundem applicatione ad facta singularia oriri solet; ac multa sæpe expendenda occurrunt, si quid contra leges factum esse dicatur: inde utrique potestati jam dictæ succenturiari intelligitur potestas judiciaria. Cujus est lites civium cognoscere & decidere singulorumque facta, quæ legibus contraria arguuntur, examinare, ac pœnam legibus convenientem dictitare. *Hobbes autem d. I. §. 8.* potestatem judicariam improprie videtur accipere; cum facultas judicandi de usu & exercitio alicujus partis imperii cuique parti inclusa intelligatur.

§. 5. Et si autem isthoc modo securitati civium adversus concives cautum sit; hoc tamen non solum sufficit ad obtinendum civitatum finem. Nam frustra inter se pacem colunt, qui se contra externos tueri non possunt: id vero efficere nequeunt, quorum vires non sunt unitæ. Quod enim multi uno sunt robustiores, id ex unione est. Alias enim vel mille separati uno validiores non sunt. Igitur ad universorum securitatem & salutem necessarium est; ut in civitate existat potestas, cujus sit congregare, unire, & armare tot cives, aut eorum loco conducere, quot pro incerto numero & viribus hostium ad communem defensionem opus visum fuerit; rursumque cum hostibus, ubi expedierit, pacem facere. Cum autem & pacis & belli temporibus interviant fœdera, ut & commoda diversarum civitatum melius communicari possint, & validior hostis junctis viribus repelli, aut in ordinem redigi queat: penes summum imperium erit, utrique temporis intervientia fœdera inire, universosque subditos ad eandem servanda obstringere, simulque exinde redundantia commoda in civitatem derivare.

§. 6. Cum vero civitatis negotia, tam belli quam pacis tempore occurrentia, ab uno homine sine ministris, & magistratibus subordinatis administrari, & executioni dari nequeant; opus quoque erit in civitate tali potestate, quæ homines constituat, qui controversias civium examinent, (vid. *Exod. XVIII. 15. Philo Judæus de creatione principis. Joseph. archeol. III. 3.*) vicinorum consilia expiscentur, milites gubernent, opes civitatis colligant, & dispensent, ac denique utilitati civitatis undique prospiciant. Quæ ipsa potestas eosdem jam constitutos ad officium faciendum compellere, & gestorum rationes poscere potest. Add. *Bacler. ad Grot. l. 1. c. 3. §. 6. p. m. 218.*

§. 7. Porro quia nec pacis nec belli tempore civitatis negotia sine sumtibus geri possunt: igitur in ea requiritur potestas, quæ in tales usus partem aliquam bonorum, aut proventum regionis à populo infessæ seponat, aut singulos cives adigat de bonis suis tantum contere; quantum ad tolerandos sumtus requiri judicatur; nec minus, si operæ civium requirantur, easdem imperet & exigat. Quo spectat etiam potestas alia media licita circumspiciendi, quibus opes civitatis augeantur. Inter quæ præcipuum est jus vectigalia imponendi mercibus, quæ importantur, & exportantur; ut & de pretio rerum quæ consumuntur, modicam partem decidendi.

§. 8. Denique etiam si intrinsecum voluntatis libertatem tollere, simulque hominum de rebus judicia per intrinsecam aliquod medium in perpetuam harmoniam componere supra humanam sit facultatem: ut tamen isthæc, licet discrepantia, tranquillitatem civitatis non perturbent, omnino providendum est. Cum enim omnes actiones voluntariæ initium habeant, & dependeant, à voluntate; voluntas autem faciendi vel non faciendi dependeant ab opinione boni vel mali, præmii vel pænæ, quam sibi quisque conceperit ex facto vel omisso secururam esse, adeoque actiones omnium à suis cujusque opinionibus regantur: sane externis mediis opus erit, ut istæ opiniones, & judicia, quantum fieri potest, conspirent, aut saltem, ne earundem discrepantia civitatem perturbet. Inde expedit, ut publice civitas ejusmodi doctrinis velut personet, quæ cum fine & usu civitatum congruunt, simulque animi civium à puero istis imbuantur. Quippe cum plerique mortalium ita de rebus soleant sentire, prout assueverunt, & prout communiter judicari vident. Paucissimi ex proprii acumine ingenii, quid in rebus humanis solidi subsit, dignoscere valeant. Equidem nullum fere datur dogma, neque circa cultum Dei, neque circa scientias humanas, unde dissensiones, discordiæ, convicia, & demum bella oriri non possint. Idque non contingit propter dogmatis falsitatem, aut quod contrario ejus admissio, tanta incommoda in genus humanum aut civitates sint redundatura; sed propter ingenium hominum, qui sapientes sibi visis, idem videri volunt omnibus, & in dissentientes vehementissime exasperantur. Quod facile agnosceret, qui vel obiter inspexit rixas eruditorum circa res titivillitii, non minori motu agitata, ac si pro aris & focis pugnaretur. Verum hujusmodi dissensiones, quanquam impediri non possint, ne oriantur; attamen ne turbent pacem publicam, per summum imperium effici potest, pœna in conviciatores sancita. *Plato LL. l. XI. Nemo alicui convicietur. Sed quicumque cum alio de re quapiam ambigit, discat potius doceatque tam ambigentem, quam præsentem, ita ut omni convicio profusus abstinere. Cum enim sibi invicem verbis turpibus maledi-*

cunt, muliebres habentur : & in primis ex verbis, quæ certe levissima res est, odia gravissima & inimicitie sæpe nascuntur. Verum de hisce dogmatibus proprie sermo non est; sed de talibus, quæ, sive sub specie religionis sive alio modo obtrudantur, jus naturale, ac principia sanæ politicæ convellunt, adeoque exitiabiles morbes in civitate producere apta sunt. Neque exinde ulli veræ doctrinæ periculum est. Nam nulla vera doctrina paci repugnat : & quæ paci repugnat vera non est, nisi etiam pax & concordia contrariæ legibus naturalibus dicantur. Igitur saltem ejusmodi doctrinarum examen, easdemque è civitate pro tribuendi potestas recte summo imperio civili tribuitur. Apud *Diogenem Laertium* in *Theophrasto* Sophocles Amphiclidæ filius legem tulerat : *ne quis philosophorum præfesset Scholæ, nisi id senatus ac plebs decrevisset : qui secus faceret, capitale esset.* Plato de LL. l. 7. *Nemo Poëta præter civitatis leges, & justa vel honesta, vel bona fingere quidquam audeat. Nec liceat quæ composuerit, ullis privatorum ostendere, antequam constituti hac de re judices legumque custodes & viderint, & approbaverint.* Huc spectat præfatio *Casauboni* in exercit. contra *Baronium*, & ejusdem epistola ad *Frontonem Ducum*, quæ est n. 624. edit. *Grævii*. Nec infuper habendum illud *Hobbesii* de *Homine* c. 13. §. 8. *Sunt libri scripti à Romanis civibus florente democratia aut recens extincta, nec non à Græcis florente rep. Atheniensi, tum præceptorum; tum exemplorum pleni, quibus ingenium vulgi regibus suis infestum redditur, idque ob nullam aliam causam, quam quod ab hominibus perfidis perpetrata flagitia in illis libris laudari vident, nimirum regicidia, si modo reges, antequam occidant, tyrannos vocent. Verum ingenium vulgi corrumpitur adhuc magis à lectione librorum, & auditione concionantium eorum, qui regnum in regno, Ecclesiasticum in civili esse volunt. Hinc enim pro Cassiis & Brutis oriuntur Ravalliæci & Clementes, qui cum reges suos occidendos ambitioni inservirent alienæ, Deo se servire arbitrabantur.* Add. *Ejusdem* præfatio ad librum de *Cive & Leviath.* c. 21. ubi memorantur mala, quæ ex doctrina *Aristotelis* de libertate orta sunt; & *ibid.* c. 29. & 46. 47. *Cont. Hobbes de cive* c. 6.

§. 9. Proximum est, ut ostendamus, partes illas summi imperii naturaliter ita esse unitas & invicem velut implexas, ut si fingamus, earum quasdam independenter penes unum, quasdam penes alios esse, regularis forma civitatis plane destruat. Quæ res ut solide intelligatur, observandum est, duo esse potissimum vincula, quibus plurium hominum aut cœtuum voluntates connectuntur, ut in unum conspirent, pactum, & imperium, quorum hoc tamen illo longe fortius stringit. Qui solo pacto continentur, jure naturæ tenentur, ut sponte præstent id, de quo fuit conventum; manente de cætero naturali inter ipsos æqualitate. Quamdiu autem utrinque conventa servantur, concordia & unio sic satis inter ipsos potest subsistere. Ast ubi quis dolo malo à pacto resiluerit, juris quidem naturalis violati est reus; cæteris autem, quorum intererat pactum illud servari, nihil superest, quo violatorem in ordinem redigant, præter violentiam bellicam, qua sæpe non minus pollet, qui injuriam fecit, quam accepit. Sic inter æqualiter fœderatos concordia est, quamdiu quisque, quod promisit, sponte præstat; ubi unius perfidia intervenerit, perit vinculum, & bello præbetur causa. Ex quo adparet, sola pacta non esse vincula sat valida, saltem ut plures in unum corpus morale diu colligentur, præfertim cum non semper pauciores & imbecilliores à pacto discedant in fraudem plurium & validiorum; sed

etiam

etiam plures in fraudem pauciorum. Et licet ponamus, principali pacto aliud fuisse adjectum, ut cæteri omnes violatorem pacti quemcunque junctis viribus persequantur; tamen (præterquam quod inutile hoc erit ubi plures simul à pacto discesserint,) nisi imperium democraticum inter socios sit constitutum, seu nisi illi, qui ante a socii fuerant, in unam civitatem coaluerint, alio iterum pacto opus erit, quo modo sit coercendus ille, qui pacto isti adjecto stare detrectaverit; & sic in infinitum. At vero imperium longe validius est vinculum, quo plures in unum corpus queant colligari. Non enim qui eodem imperio continentur, manent æquales illi, penes quem est imperium, sed dum in hominem aut concilium confertur potestas præscribendi, malumque aliquod per modum pœnæ repræsentandi illis, qui præscripta obire neglexerint, omnibus longe major incumbit obsequii necessitas, quam si solo pacto neçterentur, quo æqualitas inter socios, & jus proprio ex arbitrio super rebus suis statuendi non forent sublata.

§. 10. Notandum & hoc, si qui statuere velint, partes imperii potentiales, quas vocant, in una & eadem civitate radicaliter & divisim esse penes plures personas aut concilia, id quoque admittant necesse est, ut is, cui aliqua imperii competit, sit instructus potestate tum adigendi cives ad observanda ea, quæ ex vi istius partis statuuntur, tum illud jus suum defendendi, si quis idem invadere aut turbare velit, etiam ubi penes alterum est jus belli: & denique ut proprio ex judicio, & suo jure possit statuere, quo tempore & modo pars illa imperii sit exercenda. Nam quidvis potius quam imperium est, habere duntaxat jus indicandi aliis, quid optes ab ipsis fieri, & tamen destitui potestate etiam reluctantes compellendi ad observandum id, quod significatum fuit. Et precario obtinemus, quod contra alterum defendere nobis non licet. Et minister est alterius, atque exsecutor duntaxat, qui jus aliquod alieno ex arbitrio exercet.

§. 11. His positis facile adparebit, tantam esse inter omnes partes summi imperii conjunctionem, ut una ab altera non possit avelli, nisi regularis forma civitatis corrumpatur, & irregulare corpus resultet, male firmo duntaxat pacto cohærens. Nam si uni demus potestatem legislativam, alteri vim punitivam, utrique radicaliter & independenter; necessum erit, aut priorem esse inanem, aut posteriorem prioris ministram, Leges quippe ferre, quas exequi nequeas, inane est. Et vires habere, queis alios cogere possis, sed non nisi ex alieno arbitrio adplicandas, ministri est, & nudi exsecutoris. Quod si autem & huic dederis cognitionem & judicium de suarum virium adplicatione, eadem opera in nihilum redegeris potestatem legislativam. Ergo necessum est, ut utraque facultas ab una & eadem voluntate dependeat. Manifestum porro est, ab isthoc jure non posse separari jus belli & pacis, neque jus indicendi tributa. Nam nemo ad arma, nemo ad sumtus belli, pacisque civis jure potest cogere, nisi qui jure immorigeros punire potest. Absurdum porro fuerit, jus ferendi tœdera, paci belloque inservientia, alteri assignare, quam cui de pace belloque statuendi jus est. Nam alias aut hic merus erit minister, aut alter circa comparanda media, juri suo exferendo inservientia, ab alieno arbitrio dependebit. Sic si alicui negotium quoddam velis committere, neque tamen eidem simul dederis potestatem constituendi, rationemque pascendi ministros, sine quibus id expediri nequit, revera & ipsum ministris parem feceris. Ergo potestas magistra-

tus constituendi abs reliquis partibus summi imperii separari nequit. Denique & penes eandem erit examen doctrinarum, in primis earum, quæ ad finem civitatum aliquomodo spectant, & quæ in conscientias hominum efficaciam habet obsequio adversus summum imperium promovendo, aut impediendo. Si enim aliquis imperet facere sub pœna mortis naturalis, alius persuadeat civibus, ipsos eo facto pœnam mortis æternæ incurfuros, uterque suo jure, seorsim & independenter sibi competente; sequitur, non tantum cives etiam innocentes, puniri jure posse, sed & in irregulari ac bicipitem statum dissolvetur civitas. Neque enim quisquam duobus dominis servire potest: neque is, quem sequendum esse credimus metu damnationis æternæ, minus dominus est, quam cui metu mortis temporalis obeditur. Et jure regulandi doctrinas amisso, animabuntur cives superstitiosi ad rebellionem à suis ipsorum phantasiis. Conf. *Hobbes* d. 1. & *Leviath.* c. 29. & *J. F. Hornius* l. 3. cap. un. §. 3. Quænam de cætero summo imperii civilis in rebus publ. Christianis potestas circa sacra sit. aliis distinctius definiendum transmittimus. Add. cum primis *Grotius de Imperio summarum potestatum circa sacra.* cap. 1. Sicuti nec nunc vacat discutere illud *Philonis Judæi de præmiis & pœnis*, qui, cum ostendisset, *Mosen eundem fuisse regem, legislatorem, prophetam, & pontificem*, addit: *hæc cum ad idem genus pertineant, debent contineri coaptarique mutuis vinculis, & in eodem requiruntur homine, ut si cui quodvis desit horum quatuor, claudicantis reip. imperfectus princeps censendus sit.*

§. 12. Isthæc liquidius adparebunt, si qualescunque species ejusmodi divisionis excutiamus. Sit ergo penes principem potestas belli & pacis, penes Senatam jus leges ferendi, & judicia exercendi, penes concilium populi jus indicendi tributa. Heic si rex cives ad arma vocet, & ipsi parere nolint, aut jus habeat rex eos pœnis per se cogendi, aut Senatui judicandos tradere debebit. Si prius admittamus, non patet, quomodo pœnas sit exacturus à civibus nondum militiæ adscriptis, qui non habet executionem legum. Si dicas, in hoc solo casu jus esse regi pœnas immorigeris imponendi, eadem opera jus regi das omnes cives pro libidine vexandi, adeoque cæterorum jura ad nihilum redigis. Ubi enim arma induere jusserit, ni paruerint, supplicii eos afficiet: ubi in expeditionem eduxerit, ratio disciplinæ militaris jus vitæ & necis in ipsos illi dabit. Et nihil facilius duci, quam militem invisum perdere. Vid. *Livius* II. 23. 32. 58. III. 10. 20. 24. IV. 1. 5. 58. V. 2. 10. & passim *Diodorus Siculus* l. XIV. c. 73. *Curtius* l. VII. c. 2. *Polybius* l. 1. c. 9. Sin autem rex sacramentum detrectantes ad Senatam adducere necessum habet, hic aut nude ex præscripto regis sententiam damnatoriam pronuntiabit, atque pœnam exsequetur, quod est contra hypothesein: aut super intentato civibus crimine quoque cognoscet. Quæ cognitio inanis est, ni idem possit inquirere, ex usu reip. sit, nec ne, bellum jam à rege suscipi. Hoc modo jus regis in nihilum recidet. Quod si in ejusmodi statu invicem comparemus jus regis, & jus populi, eadem incommoda deprehendemus. Sane enim, prout hodie bella geri inter plerosque populos moris est, *neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt.* *Tacitus* H. IV. 34. Ergo si regi non sit potestas ad tributa præstanda pro imperio cives adigendi, ipsius jus belli nihil aliud erit, quam nuda facultas suadendi civibus, heic & nunc commodum esse reip. arma sumere. Quod si autem populo non sit facultas cognoscendi,

di,

di, utile sit bellum, nec ne, cui suscipiendo tributum sit conferendum; quid aliud hic habebit, quam laboriosum ministerium describendi & colligendi tributum? quorum utrumque est contra hypothesin. Neque melius res procedet, si alio modo partes summi imperii distribuamus. Add. *Bodinus de republ.* l. 2. c. 1. p. m. 287. circa quem tamen non de nihilo est, quod monet *Arniseus de republ.* l. 2. c. 6. sect. 1. §. 56. Usque adeo huc adplicari debet illud *Afinii Galli* apud *Tacitum* A. l. 12. *unum esse imperii corpus, atque unius hominis aut concilii animo regendum.* Illustrari hæc possunt exemplo animæ humanæ, cujus instar aliquod summum imperium in civitate gerit. Nam si fingamus, partes potentiales animæ rationalis, intellectum & voluntatem, esse separatim in diversis suppositis, quorum uni solus fuerit intellectus, alteri solo voluntas; neque homo dici poterit tale suppositum, neque humanæ actiones ab eodem erunt expectandæ, uno velut immobili semper torpente, altero tanquam cæco ne quidquam satagente. Quo facit epigramma in *Antholog.* l. 1. *πῆρις ὁ μὲν γυῖσις, ὁ δ' ἄρ' ὀμμασιν ἀμφοτέρωι δὲ εἰς αὐτὸς τὸ τύχης ἐνδεὲς ἠερίσιον. Τυφλὸς γὰρ λιπύγων ἐπιωμάδιον βαρῶν αἰρών, πῆρις κείνῃ Φωνῆς ἀτραπὸν ὄρθηβάτῃ.* Unus luminibus captus, pedibus fuit alter: Alter ab alterius sorte levamen habet. Nam captum pedibus dum portat cæcus, ab illo discit, quæ pedibus sit via recta suis. Hi utique naturæ defectus utcunque supplere poterant, quamdiu utrique mutuas tradere operas placuit. Post abruptum fœdus, ortaque discordia, neque cæco, neque mutilo rectum carpere iter amplius dabatur. Unde si quis omnino partes imperii separare velit, haut quidquam regularem civitatem constituet, sed irregulare corpus, cujus membra, partes imperii separatas possidentia, non communi imperio, sed per conventionem duntaxat contineantur. Quo in cœtu utcunque concordia servari poterit, quamdiu singulorum sententiæ circa bonum publicum amice conspiraverint, & quilibet, quod ad hunc finem facit, ultro sit paratus implere. Ubi dissensio fuerit orta, nihil reliquum est, quam ut ad arbitros eatur, aut bello res disceptetur.

§. 13. Hæc quanquam manifestissima sint, dantur tamen non pauci, qui divisionem partium summi imperii propugnant, ut exinde nescio quas mixtiones rerum-publ. concinent, quæ ubi rite temperatæ fuerint, felicissimam, si diis placet, remp. producere aptæ sint. Cui fini quidem *Aristotelis* autoritas nequidquam imploratur, qui *polit.* l. IV. c. 8. 9. de longe diversa mixtura, quam quæ ad divisionem partium summi imperii spectet, loquitur. Quo magis mirandum est, quosdam *Ejus* interpretes, & inter eos *Mich. Piccartum* ad d. l. de ista mixtura talia miscere, de quibus *Aristoteli* nunquam fortasse in mentem venerat. Qui etiam isthanc temperationem unice exoptandam, & expetendam jactat, si rex habeat jus belligerandi, cudenda moneta, pacificendorum fœderum, imperandi tributa, distribuendi præmia; senatus ea occupet jura, quæ prudentiam requirunt, puta leges ferat, & exsequatur, judicia publica procuret; denique plebs ea tractet, quorum rationem didicit, ærarii publici rationes repetat, agris distribuendis præsit, creet magistratus, adificiis, viis, publicis, aquæ ductibus, rei frumentariæ, & aliis resp. subsidiis præsit. Sic neque id aliquam summi imperii divisionem arguit, si v. g. condemnare sit penes senatum, liberare penes principem, vel populum. Sic enim princeps suo jure omnes potest absolvere, in quos alius sententiam damnatoriam dixit, hic sane nudi iudicis pedanei partes sustinet, ejusque sententiæ ab isto firmitatem mu-

tuabuntur. Unde satis adparet, si in aliqua civitate capitalia judicia sunt penes senatum, penes regem autem jus, quod vocant, aggratiandi, senatum revera à rege potestatem habere delegatam cognoscendi super criminibus, & sententiam legibus conformem pronunciandi; idque arcendæ à justitia gratiæ, & odio, derivandæque à rege invidiæ; radicaliter tamen jus vitæ & necis penes regem esse. Nonnulli in ipsa potestate judicaria divisionem aliquam comminiscuntur, si nempe rex habeat jus vitæ & necis in peregrinos solos, populus autem in cives. Sed si penes populum sint judicia in cives tanquam penes pedaneos judices, regis potestati nihil decedit. Sin radicaliter & independenter eadem obtineat populus, inane nomen habebit rex, & prætoris duntaxat peregrini munus exercebit. Nam quod de diverso monetæ genere additur, ineptius est, quam ut repeti debeat. *Arnisaus rel. pol. l. 1. c. 6. sect. 1.* valde heic operosus est, & præter complura, quæ accurate observat, recte quoque rejicit spurias quasdam mixturæ species. Ad extremum tamen §. 57. nullum commodius potuit excogitare exemplum, quam ut regi tribuat jus belli & pacis, tributa imperandi, monetam cudendi, & præmia distribuendi; senatum circa judicia & provocaciones recipiendas occupari jubeat, eidemque reformationem morum per leges faciendam, & jus vitæ ac necis assignet; populo curam ærarii, & creationem magistratuum injungat. De quo exemplo ex jam dictis judicium ferri potest.

§. 14. Ipse quoque *Grotius l. 1. c. 3. §. 9. 17.* aliquid pro divisione partium summi imperii molitur. Ubi illud quidem recte, quod divisionem summi imperii inter regem & populum negat posse fieri hoc modo, ut simpliciter conveniatur; siquidem *bene* imperavit rex populum ipsi obtemperaturum; sin *male*, fore ut à populo in ordinem redigatur. Sed potius fines potestati utriusque assignari debuisse tales, qui ex locorum, personarum, aut negotiorum discrimine facile cognosci possent. Solam autem bonitatem & malitiam actus consistentem in adplicatione idonei medi ad salutem publicam, quæ sæpe obscuram habet disceptationem, aptam non esse ad partes distinguendas. Quippe ex quo summam oriri confusionem necessum fit, cognitionem de eadem re sub obtentu, bene aut secus circa ipsam à rege esse actum, hinc ad se trahente rege, inde populo. Sed & illud recte, non statim dividi summum imperium, si rex quædam jurato promittat populo, etiam talia, quæ ad rationem imperii administrandi faciunt. In reliquis vulgatum errat errorem. Ac divisionem quidem partium imperii uno modo fieri putat, *si expresse instituat partitio*. Quam in rem exempli loco adfertur quod Probi Imperatoris tempore Senatus firmarit principum leges, de appellationibus cognoverit, proconsules creaverit, Legatos Consulibus dederit, Quasi vero ignotum sit, quomodo Cæsares, qui modestiores videri volebant, imperium sub larva antiquæ reip. exercuerint, & Senatui reliquerint negotia modica, & ad summam rerum parum facientia, sibi vero vim imperii, in militibus potissimum consistentem, sollicitè retinuerint. Alterum modum dividendi imperii ita exprimit; *si populus adhuc liber futuro regi imperet per modum manentis præcepti*. Ubi non adparet, qualis res sit præceptum permanens eo tempore, quo vim præcipiendi quis non amplius habet. Nam omne præceptum præsupponit vim coactivam, exlerendam, ubi idem fuerit violatum. Hanc ergo populus regem constituens

fituens in eundem aut retinebit, aut non retinebit. Si prius, penes regem inane nomen, vis imperii penes populum erit. Sin posterius, præceptum inane erit. Ergo ita debuerat loqui; populum adhuc liberum posse regem adstringere, ut in gerenda rep. certas regulas sequatur. Sed ex hoc non sequi divisionem imperii, intra ostendemus. Denique & ita dividi putat imperium, *si in ejusdem delatione quid additum sit, ex quo intelligatur, regem cogi, aut puniri posse.* Enimvero non dividitur imperium, sed populus illud revera in solidum habet, regi autem sub illustri nomine magistratus duntaxat eminentis munus committitur, si populus jus quacunque ex causa regem cogendi aut puniendi habeat. Pæna quippe à superiore ut tali proficiscitur. Coactio autem fit duplici modo, moraliter; & physice, i. e. per modum imperii, & per modum violentiæ bellicæ. Imperium non datur in æqualem, ut talem. Ergo quando *Grotius* infert, quod saltem populus regi sit par aut æqualis, quia certo casu eum possit cogere; id quoque simul admittere necessum habet, neutri in alterum esse imperium; quod naturæ civitatis repugnat. Ast coactio per violentiam bellicam utique inter æquales, seu quorum neutri in alterum est imperium, locum habet. Sicut & de tali coactione capiendum est exemplum à *Grotio* subjunctum, quod creditor naturaliter jus habeat cogendi debitorem. Sane per modum imperii, quod in ipso creditore hæreat, naturaliter creditor debitorem cogere non potest. Alias enim necessum esset, quemlibet, qui alteri quid debere incipiat, ipsius imperium subire. Cogi tamen omnino debitor à creditore potest ad solvendum debitum vel per subsidium judicis, (qui inter regem & populum non datur,) vel si in libertate naturali vivant, per violentiam bellicam. Atqui si hunc modum cogendi populo velimus tribuere, admitendum fuerit, tam regem quam populum in naturali libertate vivere, i. e. civitatem esse dissolutam. Denique & illud concedimus *Grotio*, in civilibus institutis nihil esse, quod omni ex parte incommodis careat; adeoque propter incommoda, ex diviso imperio proventura, metiendum esse non eo, quod optimum huic aut illi videtur, sed ex voluntate ejus, unde jus oritur. Nobis tamen vicissim & illud erit concedendum, si cui populo ejusmodi divisio arriserit, eum non regularem civitatem, sed corpus satis male concinnatum atque morbidum constituere.

CAPUT V.

DE FORMIS RERUM PUBLICARUM.

1. <i>Accidentia civitatum non constituunt novam speciem.</i> 2. <i>Dantur & forma irregulares civitatum, ac systemata.</i> 3. <i>Tres sunt forma civitatis regularis.</i> 4. <i>Democratia videtur reip. forma antiquissima.</i> 5. <i>Indemocratia non minus est summum imperium, quam in monarchia.</i>	6. <i>Quomodo democratia constituatur?</i> 7. <i>Democratia requisita ordinaria.</i> 8. <i>Quomodo aristocratia constituatur?</i> 9. <i>Et quomodo monarchia?</i> 10. <i>In rebusp. occurrunt vitia hominum & status.</i> 11. <i>Quæ tamen peculiarem reip. speciem non constituunt:</i>

12. Sicuti nec varia accidentia democratiarum & aristocraticarum.	tim sunt systemata.
13. De recentiorum mixta republica.	17. De systematibus, quæ oriuntur propter communem regem.
14. In quo consistat natura irregularium rerump.	18. De systematibus, quæ fœdere coaluerunt.
15. Irregularitas maxime perspicitur ex exemplis.	19. Quomodo negotia in istis communicentur?
16. Imperia, quæ habent provincias, non statim sunt systemata.	20. An major pars ibi obliget minorem?
	21. Quomodo talia systemata dissolvantur?
	22. De comparatione formarum reipubl.

Summum imperium uti in qualibet civitate tanquam in subjecto communi reperitur; ita prout illud vel in uno homine, vel in uno concilio ex paucis aut universis civibus constante, tanquam in subjecto proprio hæret, diversas formas rerump. producit. Ubi primo omnium arbitramur, integrum adhuc nobis fore, vocabulum *forma* retinere ad exprimendam illam civitatum habitudinem, quæ ex diversitate subjecti, in quo imperium summum radicaliter hæret, resultat. Abs qua quod sæpe *actualis reip. administratio* discedit; puta, ut in *democratia* quædam *monarchicè* quædam *polyarchicè* gerantur, quando certa negotia uni aut paucis à populo expedienda committuntur, tralatitium est. Et quia plurimum interest, utrum quis exercent potestatem propriam, an vero alienam, & precariam, qua statim ab altero exui valeat; inde valde *αὐτοκρατορ* loquitur, qui jactat, *revera polyarchiam esse, ubi rex à paucis, patientia ipsius abutentibus; aut monarchiam, ubi ab uno demagogo populus naso se duci patitur; vel etiam ubi in senatu supremo unus prudentia, eloquentia, aut metu potentia reliquos temperat*: ac primo casu nil nisi *inane nomen*, & *externam speciem* monarchiæ, altero democratia, tertio polyarchiæ superesse. Sicuti & nemo cordatus crediderit, formam reip. mutatam, ubi personæ, aut numerus ministrorum mutantur; non magis quam interregnum existit, ubi à successore minister, penes quem rerum administratio sub priori principe fuerat, præceps aula exturbatur. Capacitas autem & inclinationes ejus vel eorum, qui imperium suo jure aut delegatum exercent, administrationem quidem afficiunt, ac variant; ipsam tamen formam reip. nequaquam. Sic & licet imperium alicubi egregie, alicubi prave administraretur; tamen ex diverso velut exercitio ejusdem potestatis non statim nova species civitatis producit. Unde quemadmodum sanus ab ægroto non statim specie differt, neque membra prave conformata alios specie homines efficiunt: sic vitia imperantium aut parentium, aut pravitas legum aliam speciem reip. haut quidquam constituunt.

§. 2. Deinde & hoc observandum, plerisque qui de civili scientia tradiderunt, fatigasse circa explicandas regulares rerump. formas, de formis irregularibus multum cogitasse quidem videntur, pauci sat superfunctorie attigerunt. Inde factum, ut si quando occurreret corpus civile, quod ad unam ex tribus illis, quas vulgo simplices vocant, formis non quadraret, vix aliud quam mixtæ reip. vocabulum superfuisset. Atqui præterquam quod mixtura illa male quibusdam rebus. adplicetur, etiam valde simplex est credere, præter regulares illas tres formas, alias irregulares non dari.] Neque enim si constat, quamnam ædificiorum dispositionem leges architectonicæ requirunt, omnes statim homines sua domicilia ad eas leges extruxerunt.

runt. Regularitatem autem civitatis in hoc consistere arbitramur, ut omnes & singuli ab una velut anima videantur regi, seu ut summum imperium indivisum, & inconvulsam ab una voluntate per omnes civitatis partes, atque negotia exercentur. Exinve quid irregularis sit civitas collecta non est difficile. Deinde & dantur systemata ex pluribus perfectis civitatibus composita, quæ apud imperitos speciem unius civitatis mentiuntur; quæ & ipsa in explicandis rerum formis insuper non sunt habenda.

§. 3. Civitatis regularis tres duntaxat dantur formæ, quæ resultant ex subjecto proprio summi imperii, prout illud est vel una persona simplex, vel unum concilium, ex paucis aut universis constans. Nam imperium summum committitur vel uni homini, vel uni concilio plurium hominum. Hoc concilium rursus est vel omnium civium, vel minoris, sed selectæ partis. Igitur prima species est, ubi summum imperium est penes concilium ex universis constans, & ubi quilibet civis jus suffragii ferendi habet: & vocatur *democratia*. Altera ubi summum imperium est penes concilium, ex selectis civibus constans, & dicitur *aristocratia*. Tertia, ubi summum imperium est penes unum hominem; & appellatur *monarchia*, sive regnum. In prima is, qui rerum potitur, vocatur *populus*, in secunda *optimates*, in tertia *monarcha*. Pindarus Pyth. od. 2. Ὁ δὲ τυραννίδι, χ' ὀπίσταν ὀλαυρῶν στρατῶν, χ' ὄταν πόλιν οἰσσοῖ τηρέοντι, apud *dominatum unius*, & cum impetuosa multitudo, & cum prudentes urbem custodiunt.

§. 4. Primo autem loco videbimus de democratia; non quidem, quod eam dignitate aut splendore extrinseco, aut commoditate cæteris formis antestare arbitremur; (*Philo Judæus de mundi opificio multorum deorum assertores perstringit, quos non pudet deterrimam reip. speciem ex terra in cælum transferre, vulgi potentiam.*) sed quod illam plerasque inter gentes antiquissimam constet; simulque ratio ostendat, convenientius esse, ut plures homines naturali libertate & æqualitate gaudentes, dum in unum corpus coire constituerunt, prius voluerint rem communem communi consilio administrare; adeoque democratiam constituere. Neque præsumendum est, patrem familias liberum, qui animadversis vitæ segregis incommodis, ultro sese cum aliis sui similibus in civitatem congregabat, uno velut momento potuisse oblivisci pristini status, in quo omnia circa salutem suam proprio arbitrio disponebat, ut confestim unius sese arbitrio circa rem communem, cui & ipsius salus innectebatur, voluerit subdere. Quin potius illud ab initio æquissimum creditum: quod omnes spectat, ab omnibus curari debere; donec ab eo statu plerique discesserunt ultro, aut per necessitatem, à quibusdam civibus aut externis admotam. Facit huc Plato in *Menexeno*, ubi de rep. Atheniensium differit. *Causa nobis gubernationis hujusmodi, (in qua summa rerum esset penes populum, magistratus autem mandarentur præstantissimis,) ex æqualitate generis est. Aliæ siquidem civitates sunt ex variis, dissimilibusque generibus constitutæ: quo fit, ut inæquales sint gubernationes, & tyrannides, paucorumque potentie. In quibus ita homines vivunt, ut se invicem partim dominos, partim servos existiment. Nos autem nostrique una ex matre omnes fratres geniti, hanc arbitramur, nos invicem dominos & servos esse: sed generis æqualitas nos inducit, ut & legis quaræmus æqualitatem, neque rei proorsus ulli, nisi opinioni virtutis prudentiæque cedamus.*

Atqui civitates plerasque initio ex genere junctis coaluisse adparet. Conspirat *Iso- crates Panegy.* Iniquum nobis (Atheniensibus) videbatur, multos paucorum imperio regi: & eos qui re quidem tenuiore, cetera vero nihilo deteriores essent, magistratibus & honoribus excludi: & cum patria sit communis, alios regnum obtinere, alios inquilinorum esse loco, & natura cives reip. functionibus lege privari. Add. *Libanius progymn. loc. com. contratyrrannum.* Neque antiqua historia abnuit; quæ licet frequentem regum mentionem faciat; plerosque tamen magis suadendi autoritate, quam jubendi potestate gavisos constat. Sicuti & *Justinus* initio libri i. regnum *Aristoteli* heroicum dictum describit, quod democratiam haut quidquam tollit. *Thucydides* l. i. de antiquissimis regnis: prius hereditaria erant regna, & certis honoribus, conditionibusque definita. Inde passim gentes populari regimine, & libertate usæ, donec paulatim maxima illa multitudo parvularum rerump. fere per vim & bella in pauca imperia prægrandia redigeretur. Equidem pro antiquitate regni ita *Aristoteles* l. i. *Polit. c. i.* διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασίλευον αἱ πόλεις, καὶ νῦν ἐπὶ τὰ ἐν ἑνὶ βασιλευμένων ἢ συνήλθιον. πῶσα ἢ οἰκία βασιλεύεται. Quare & primum in regum imperio erant civitates, & nunc etiam gentes: ex iis namque, qui in regum imperio essent, conveniebant. Omnis enim domus regio imperio administratur. Quæ ultima verba illustantur dicto *Lycurgi*, qui alteri, democratiam ut introduceret in civitatem monenti, regeffit: οὐδ' ἂν πρῶτον ἐν τῇ οἰκίᾳ σε πῆψιν δημοκρατίαν. Tu vero primum in tua domo fac democratiam. *Plutarch. Lycurgo.* Verum consequentia in argumento *Aristotelis* nulla est. Quin potius, quia isti antiqui patres familias imperio jam erant adsuæti, ad democratiam potius eos inclinasse verosimile est, ut & ipsi occasionem haberent sententiam suam super negotiis exponendi. Neque rem conficiunt, qui disputant, antiquissimum inter mortales imperii genus fuisse paternum, quod initio mollius, post gliscentibus familiis simul, ac vitis ad jus vitæ necisque evaluerit; quod imperium in familiis per primogenitos fuerit continuatum, quibus velut naturali jure competierit jus sacrorum, & civilis administrationis. Inde capita familiarum paulatim in regulorum instar adolevisse. Indicio esse, quod tanta olim regulorum multitudo in terra Canaan deprehensa fuerit. Vid. *Josue XII.* & *Judic. i. 7.* Enimvero neque primogenituræ tanta fuit vis, ut imperium etiam regium in fratres citra ipsorum consensum daret, atque eisdem cum primogenito familias conjunctas habere subigeret. Et antiquissimi illi sub regio nomine principes fere & eminentes magistratus in cætibus democraticis erant; et si is honor frequentissime ad præcipuum stirpis deferretur, siquidem ex cognatis familiis ille cætus coaluisset, ut tamen non semper jus primogenituræ & velut majoratus observaretur.

§. 5. Quo loco sub examen revocanda est sententia *Joh. Frid. Hornii de civitate* l. 3. cap. un. ubi de aristocratiis & democratiis, quas nomine liberæ reip. complectitur, ita censet: dari civitatis genus, quod confusionem promiscuæ multiudinis declinet, & ordinem aliquem concinnum assequatur, pactis atque conventionibus proficiens communi omnium salutis, circa subjectionem, & dispendium ejus libertatis, quam monarchia extinguit. Heic tot pene errores, quot verba. Ordinem, qui in civitatibus liberis deprehenditur, tantummodo valere ad declinandam confusionem multitudinis promiscuæ. Pactis solis & conventionibus citra imperium contineri liberas civitates. Minus addicte singulos subji

subjici concilio populi, aut optimatum, quam in monarchia regi. Minus illic, quam heic exerceri omnes partes summi imperii. Minus jus vitæ & necis à populo in singulos exerceri, quam sub rege. Deinde tantum abest, ut *dispersi adhuc quidam patres familias à vicinis regnis formam civitatis speculati sint*, ut potius in prima gentium coalitione plerique cœtus fuerint populares: inde animadversis ejus regiminis incommodis, aliqui ultro, serius aut citius, imperium unius arripuere; quidam vi adacti idem subiere. Sic & illud vanum: *uti ars quidem naturam conetur imitari, nunquam autem aquet, aut superet: ita in factiis hisce formis rerump. aliquo modo representari regnorum indolem, quoad efficaciam communis utilitatis, ipsam vim imperii, quod instruit monarchiam, tanquam opus Dei omnipotentis, per homines non potuisse produci.* De origine majestatis jam supra actum; quæ cur non possit æque competere personæ morali conjunctæ, quam uni homini? Neque enim ulla est contractio; omnes proceres inter se æquales esse, ut singulos, & eosdem tamen summo univerforum imperio subesse. Et vel mediocriter ingeniosus capere potest discrimen inter univerfos & singulos, inter concilium populi, & singulos, per domos suas dispersos. Inde nequidquam argutatur: *ubi imperium univèrsis assignatur, ibi aut omnibus adest, aut aliquibus. Si omnibus, neminem habebunt subditum: quod imperium & obsequium non inhabitent unam personam. Si singulos faciunt subditos, non habebunt deinceps univèrsos imperantes; eo quod ex singulis parentibus non possit multitudo confici nisi obtemperans. Nihil enim aliud quam obtemperantia à singulis univèrsitati confertur.* Enimvero in corporibus moralibus compositis utique aliquid potest tribui univèrsis, quod neque omnibus, id est, singulis divisim sumtis, neque uni alicui ex illis singulis queat tribui: adeoque univèrsitas vera est persona moralis, à singulis distincta, cui peculiaris voluntas, actiones, & jura tribui queant, quæ in singulos non cadunt. Evanescent quoque scrupuli, qui super eo moventur, quod major pars in comitiis popularibus prævaleat. Nam ea ipsa est moralis affectio univèrsitatis, ut consensus majoris partis eorum, qui in concilium cœunt, habeatur pro voluntate univèrsitatis; cum alia ratione voluntas plurium personarum physicarum in voluntatem moraliter unam coalescere nequeat, ubi contigerit, singulorum voluntates non exacte conspirare. Unde in democratiis & aristocratiis subiectum summæ potestatis haudquidquam est obscurum aut vagum; utut individua illa, quorum suffragia jam majorem partem faciebant, alia vice sint inter eos, qui numero vincuntur. Hæ enim omnia unitatem voluntatis, quæ univèrsitati tribuenda est; haudquidquam destruunt. Nam si contingat, ut v. g. in Senatu tot Senatores non conspirent, quod ad majorem partem faciendam requiruntur, Senatus intelligitur nihil velle, adeoque nihil novi erit suscipiendum. Quod etsi sæpe non sine incommodo sit civitatis, ex eo tamen non sequitur; Senatum non habere summum imperium. Præterea & illud falsum, *multitudini non posse tribui verum imperium ob defectum necessariis obsequii; cum multitudo non teneatur sententiam paulo ante placitam perpetuo servare, & univèrsa multitudo non obligetur.* Ast uti per hoc imperium regis non tollitur, quod rex mutata voluntate prius decretum abolere possit; quo facto obligatio civium ad istud decretum perit: ita utut univèrsitas propria decreta mutare queat; iisdem tamen singuli tantisper æque tenentur, quam decreto regis. Aut ostendatur, non æque transgressores legum in rebusp. liberis, quam in regnis plecti. Add. Liv. l. 2. c. 3.

Sic

Sic & illud frustra jactatur: *si indivisim penes plures residet majestas, necessario singuli aliquam ejus particulam habebunt, quarum particularum collectione tota demum majestas constet. Atqui illam particulam oportebit utique summam esse: Ergo in una civitate summa plura uno dabantur: quod est absurdum.* Enimvero in moralibus haudquaquam absurdum est, particulares, illas voluntates, ex quarum conspiratione voluntas universitatis resultat, destitui aliqua facultate, quæ huic inest. Adeoque non sequitur: majestas est summum jus; ergo singuli habent aliquam ejus particulam, quæ & ipsa summa est. Uti non sequitur: singulorum suffragia, per se & solitarie considerata, sunt inefficacia ad producendam legem; ergo si plura conspirent, non possunt ad legem producendam valere. Denique addit: *cum in Senatu optimatum nemo sit, qui in remp. delinquens à collegis ad supplicium non possit rari; ergo si omnes optimates in remp. delinquant, per cives ab istis penam fore sumendam. Atqui singulis remotis & punitis, universorum nullibi posse subsistere imperium.* Ad hanc difficultatem facile est respondere, si recte explicetur, quid sit in remp. delinquere. Id enim proprie facit is, qui contra jussa legesque ejus, penes quem summum est imperium, perpetrat aliquid, quod in detrimentum civitatis tendit. Ergo universi optimates in remp. peccare non possunt, nisi vel violent leges, sub quarum observandarum conditione imperium ipsis delatum est; aut hostilem in universos cives animum induerint: quo casu pari cum regibus passu ambulant. Reliqua, quæ in fraudem liberarum rerum publ. comminiscitur, falsitatis manifestissima sunt. *Diversum plane imperium esse, quod monarcha exercent ab eo, quod in rebus publ. liberis cernitur, utut similes affectus hoc cum illo edat. Monarchis quippe præter dignitatem & splendorem personalem, qui nemini in rep. libera adest, adsistere majestatem, qua resp. libera careant.* Enimvero nobis certum videtur, non majori jure Deum monarchiarum, quam civitatum liberarum autorem asseri: neque minus illas, quam has per pacta produci, ex quibus & heic & ibi imperium resultat, proxima utrinque obsequii causa in civibus: ad paria in rep. quam in regno civem ut talem obligari; non minus addicte parere, & subjectum esse, qui in rep. libera, quam qui in regno vivit; parique jure utrinque de fontibus supplicium sumi. Nam quis gratis crediderit, *in regno de fonte supplicium sumi ex jure in caput, quod in civitatibus liberis non datur: in rep. libera delinquentes in leges civitatis tanquam hostes plecti?*

§. 6. Videndum jam est de constitutione democratix, simulque quid illa præ aliis reip. speciebus peculiare habeat. Quamprimum itaque multitudo aliqua liberorum hominum in unum congregatur, pactum initura circa conjunctionem sui in unam civitatem, jam tum cœtus iste instar aliquod democratix obtinet, eam proprie ob causam, quod cuique liberum sit proferre, quid super re communi ipsi videatur. Haudquidquam tamen antea plurium suffragio quis tenebitur ad id, quod majori parti visum fuerit, ubi ipse dissenserit, antequam altero quoque pacto forma regiminis democratica fuerit sancita. Quæ duo pacta cum non distinguat *Hobbes de Civitate* c. 7. §. 5. paulo confusius rem istam tradit. Nam superius ostensum, ne quidquam aliquem plurium suffragiis teneri, antequam in ejusmodi formam rem communem administrandi consenserit. Ergo falsum est, quod *Iste tradit: ex eo quod volentes convenerunt, intelligi eos obligatos ad id, quod consensu majoris partis decernetur.* Illa autem,

tem,

tem, quæ d. l. sequuntur, distinctius ita explicantur. Ubi multi homines convenere, mutuis se invicem pactis obstringentes de conjungendis viribus opibusque, aut statim in illo ipso congressu decretum fit, circa formam reipublicæ introducendam, aut minus. Ubi neque decretum super forma reipublicæ factum, neque de loco aut tempore denuo sese congregandi fuerit conventum, congressus iste irritus intelligitur, & quilibet in naturali libertate, ut antea, manet. Nam plures in unum corpus coalescere nequeunt, nisi super constanti modo rem communem administrandi conventum fuerit. Sed ubi discessum sit, isthac quidem re nondum definita, indicto tamen tempore & loco, ubi ulterius super eadem deliberetur & statuatur, prima duntaxat rudimenta civitatis heic existent, quæ democratia proprie vocari nondum poterunt. Non enim statim democratia est, ubi quilibet sententiam suam exponendi jus habet, aut ubi ad alium conventum tempus, locusque condicitur; cum id circa quarumvis societatum & conventionum primordia usu veniat; sed ea demum democratia est, ubi jus de rebus salutem communem spectantibus statuendi in concilium ex universis constans in perpetuum fuit collatum.

§. 7. In democratia autem hæc imprimis videntur necessaria; primo, ut certus locus, certumque tempus constituatur conventibus, ubi super summa rerum sit deliberandum & statuendum. Neque enim singulorum res privatæ ferunt, ut perpetuo in isto conventu hæreant; & nisi de loco ac tempore conventum fuerit, possunt, qui de eodem cœtu sunt, vel diversis locis & temporibus convenire, (quo ipso factiones existent,) aut plane non convenire; quo casu non erit populus (*δημος*), sed dissoluta multitudo, cui neque actio, neque jus tanquam uni personæ competens attribui potest. Huc facit, quod *Thucydides* l. 2. tradit, cum Pericles animadverteret, Athenienses circa modum belli gerendi non recte sentire, ipsum neque in concionem populum vocasse, neque concilium habuisse, nec ubi ira potius quam ratione in medium consulentes peccarent. Secundo, ut majoris partis suffragia valeant pro universis; postquam nisi rarissimo contingere solet, ut magna hominum multitudo circa eandem rem idem sentiat. Denique cum alia reip. negotia sint quotidiana, & minoris momenti, alia rariora, & quæ summam rerum tangunt; & vero integro populo commodum non sit, ut propter ista expedienda assidue in concilium coeant, aut ita modicis intervallis, ut nihil ejusmodi curam ipsius effugere queat: igitur necessarium fuerit, certos magistratus, tanquam delegatos constitui, qui autoritate totius populi quotidiana negotia expediant; circa gravia mature explorent, & si quid majoris momenti occurrat, ad populum convocatum referant; simulque decreta populi executioni dent, postquam ad & hoc magnus hominum cœtus fere ineptus est.

§. 8. Aristocratia constituitur, quando cœtus, qui per primum pactum in aliud rudimentum civitatis sese univit, decretum condit de committenda summa rerum concilio ex paucis constanti. Hi, postquam suis nominibus, aut à genere, aliave nota, qua à cæteris dignosci queant, per eum cœtum fuerint designati, & ipsi eam designationem acceptaverint, cæteris illorum sese voluntati submittentibus, summam accipere imperium intelligunt. Ubi observandum, minus recte *Hobbesium* d. l. §. 8. originem aristocratiae abs democratia arcessere, si iste sensus sit,

quasi omnes aristocratiae constitutae & mutatae fuerint ex perfectis democratiis. Nam & experientia probat, & nulla ratio repugnat, abs primo illo pacto, citra interuentum democratiae, ad aristocratiam aut monarchiam transitum fieri potuisse. Sed & supra ostensum, ludere *Hobbesum*, quando ideo inter cives & senatum negat pactum intercedere; quia translato in senatum imperio, populus, ut persona nna, non amplius existat. Nam ut quis obligationem aduersus alterum gerat, sufficit, si hic existat adhuc tanquam persona physica, ut ut persona moralis, quam antea gesserat, expiraverit. Adde, quod populus, translato abs se imperio, non quidem deinceps existit tanquam persona perfecta, quatenus capiti suo recens adscito contradistinguitur; non tamen ideo fit multitudo dissoluta, quia utique jam cum senatu tanquam capite suo personam constituit. Sed & falsum est, quod §. 9. *Idem* infert, uti in democratia populum, sic in aristocratia curiam optimatum omni obligatione liberam esse. Nam si vel maxime daremus antecedens, ideo quod fortasse non videatur sufficere respectus ille inter universos & singulos ad sustinendam inter ipsos obligationem mutua: exinde tamen non sequitur: ergo neque inter senatum & cives mutua obligatio existit. Sicuti non sequitur; ego nulla obligatione teneor, dum proprias res per meipsum administro; ergo si earum rerum curam in alterum transferam, hic quoque nulla obligatione tenebitur. Illud recte ab *Eodem* d. l. §. 10. monetur; cum democratia hoc habere commune aristocratiam, quod sine constitutione certorum temporum & locorum, ad quae optimates convenire possint, non amplius sit curia, neque persona una, sed dissoluta multitudo sine imperio summe. Quippe cum citra congressum personarum singularium, ex quarum voluntatum conspiratione voluntas curiae resultare intelligitur, istarum voluntas cognosci non possit. Nam ut circummissa scheda suffragia senatorum exquirantur, plurimum habet incommodi. Deinde illud aequè in aristocratia, quam democratia necessarium est, ne tempora conventuum longis intervallis disjungantur, nisi exercitium summi imperii, saltem circa negotia quotidiana, interea in unum aut paucos quosdam magistratus transferatur.

§. 9. Monarchia denique constituitur, quando in unum hominem summum imperium confertur. Quod interveniente pacto utique fieri contra *Hobbesum* satis demonstratum. Quo loco etiam notari debet pestilens dogma *Scriptoris Belgici Anonymi in bilance politica*; cum omnis delatio summi imperii facta sit ad commodiorem amolitionem malorum tam intrinsecus quam extrinsecus provenientium; praesumi non posse, unquam coetum democraticum ad id autorasse unum hominem, ipsiusque posteros in aeternum. Cum enim spes commodioris protectionis unice fundata fuerit in praesentibus virtutibus, quae in electo adparebant, & vero omnibus constet, quam mutabiles, quam mortales sint homines, & quod brevi aut senio ad imperium inutilis sint futuri, aut nullam vel impuberem prolem relicturi, aut si proles adulta relinquatur illa aptitudine naturali ad imperium praestantior aliis non sit futura, aut voluntatem bene protegendi coetum non habitura: inde nullo modo posse praesumi, unquam intentionem fuisse coetus popularis sibi adimendi facultatem in locum inepti aut pravi imperantis meliorem eligendi. Verum semel imperio potitos, adjuncta suis partibus magna populi parte, ac praesertim militibus, ita opes suas sibi suisque

que liberis potuisse stabilire, ut etiam in invitos imperium retinere potuerint. Ad quæ reponimus: si alicui coetui in mentem venerit, ea lege in aliquem conferre imperium, ut, quotiescunque visus fuerit populo non felicius communem protectionem procurare, quam regimen democraticum solebat, dimoveri munere suo queat; non monarcham fuisse constitutum, sed eminentem magistratum, qui à mobili plebis aura dependeat; adeoque summum imperium non accepisse. Deinde cum constet, quam non ex usu reip. sint crebræ principum mutationes, ac fere magis alii homines, quam alii mores succedant, quamque gravi concussione reip. imperio devolvantur, quibus proprias opes stabilire, dum publicas administrant, licuit; facile præsumi potest, populum voluisse simul & semel cum fortuna decidere, irrevocabiliter constituto principe; cum longe certius metuenda sint illa mala, quæ ex nutante isto & desultorio statu redundare apta sunt, quam quæ degenerans rex dare potest. Præsertim cum per leges fundamentales istius exorbitatura libido circumscribi queat. Denique hautquaquam omnes actus, circa quos spei nostræ eventus non examussim respondet, licet retractare; cum in negotiis humanis plurima alea versetur, ac nihil sit, quod omni incommodo careat. Add. *Grotius* l. 1. c. 3. §. 9. In eo autem monarchia à prioribus speciebus differt, quod heic ut deliberari & decerni, i. e. ut actu imperium exerceri queat, temporibus & locis conditiis opus sit: in monarchia vero saltem absoluta omni tempore & loco deliberari & decerni possit. (*Herodianus* l. 1. c. 6. ἐκεῖ ἡ Ρώμη, ὅπερ πρὸ ἀνὸ βασιλεὺς ἤ. Roma illic est, ubi Imperator est.) Nam populo & optimatibus, qui non sunt unum corpus naturale, congressu opus est. Monarcha, qui una quoque persona physica est, semper in potentia proxima ad actus imperii exercendos existit. Id quoque recte ab *Hobbesio* monetur, in populo vel curia optimatum, si quid contra legem aliquam naturalem decretum fuerit, non peccare ipsam civitatem, seu personam illam moralem, sed cives illos, quorum suffragiis decretum est factum. Peccatum enim sequitur voluntatem naturalem, & expressam, non moralem seu politicam, quæ artificiosa est. Alias enim peccarent & illi, quibus decretum displiceret. Vid. *Luc.* 23. 51. Ast in monarchia si quid monarcha decreverit contra leges naturales, ipse utique peccat, quia in ipso voluntas civilis cum naturali eadem est.

§. 10. Hisce regularibus civitatis formis plerique nonnullas *vitiosas* aut *corruptas* adjungere sueverunt. Ubi illud quidem certum est, morborum atque vitiorum multis in rebusp. non minus, quam in singulis hominibus uberrimam dari segetem; sic ut minimis urgeri instar perfectionis habeatur. Porro morborum, quibus civitates infestantur, alios videmus oriri ex malitia hominum, alios ex prava dispositione ipsius civitatis. Inde alia vocari audias vitia hominum, alia vitia status. Speciminis causa nonnulla tangemus. In regno vitium hominum est, si, quem fors nascendi aut infelicia civium suffragia folio admoverunt, regnandi artibus destituitur, nullaque aut exigua reip. cura tangitur, eamque pravorum ministrorum ambitioni aut avaritiæ lacerandam prostituit; si sævitia aut iracundia idem est terribilis, nec hominem se, aut hominibus præesse meminit; si citra necessitatem temp. in casum dare gaudet; si quæ ad tolerandos reip. sumtus conferentur, luxu aut per inconsultas largitiones dissipat. (*Drepan. paneg.* Est improborum principum postrema defensio, auferre donandi gratia.) si pecunias

cunias civibus extortas præter rationem accumulatur; si contumeliosus, si injustus est; (memorable est, quod de veteribus Indis refertur apud *Philostratum de vita Apoll. Thyan.* l. 3. cap. 9. futuros regum successores nullo honore affectos, addita ratione: *δὲ αὐτὸς ὑπεροχωμένους παιδὲν ἐδὲ τὴ μὴ ὑπεροχῶν. oportet ita negligendo monere, ne nimis superbiaut.)* & quæ sunt alia, per quæ mali nomen principis comparatur. Qualia quoque notantur *Claudiano de bello Gildonico.* Quæcunque profunda *Traxit avaritia, luxu pejore refundit: Instat terribilis vivis, morientibus heres, Virginibus raptor, thalamis obscenus adulter. Nulla quies. Oritur præda cessante libido, Divitiibusque dies, & nox metuenda maritis.* Facit quoque huc illud *Themistii orat. X.* *κολοσος καὶ βασιλεὺς καὶ νομοθέτης, ὁσ πολεμεῖν μὲν ἱκανὸς, εἰρήνην δὲ ἄγειν οὐκ οἶος π.* Mancus est & rex & legislator, qui ad bellum quidem idoneus pacem non potest agere. Vitia hominum in aristocratia sunt, si per ambitum, pravaque artes via in Senatum patet viris improbis aut ineptis, exclusis melioribus, si optimates factionibus distrahantur; si plebe tanquam mancipiis uti, & bona civitatis augendo privato patrimonio intervertere student. In democratia vitium hominum est, si inepti homines turbulenter & importune sententias suas tueri solent; si egregiæ, & reip. non prægraves virtutes per invidiam opprimuntur; si per levitatem leges temere figuntur atque refiguntur, & quæ modo placuerunt, mox citra rationem displicent; si sordidi & inepti homines rebus gerendis præficiuntur. Apud *Plutarchum Dione δημοκρατία, ambitio popularis dicitur νόσημα ἐπιμανές, τυραννίδος ὁσ ἐλαττον, vesanus morbus tyrannide non minor.* Vitium porro hominum, quod in quamvis civitatis speciem cadere potest, est, si quibus imperii administratio incumbit, officio suo negligenter aut prave funguntur; & si cives, quibus sola obsequii gloria relicta, frænum mordent. Add. quoque *Hobbes Leviath. c. 29. circa finem,* ubi de quibusdam morbis civitatum ingeniose tradit. Ast vitia status in universum dicere possis, ubi leges & instituta civitatis non sunt attemperata ad genium populi aut regionis; aut ubi eadem cives disponunt ad turbas internas, aut ad justa vicinorum odia incurrenda; aut ubi eosdem ineptos reddunt ad obeundas functiones, quæ reip. servandæ sunt necessariæ: puta si per leges civitatis non possint non in imbellem seignitatem resolvi, aut in idonei ad ferendam pacem reddi; aut denique ubi in principalia veræ doctrinæ civilis scita impingunt; quæ tanto perniciosiora sunt, si religionis speciem induerint. Qualis erat sacerdotum autoritas apud Meroëenses, quorum libidini etiam regum vita erat obnoxia. Vid. *Diodorus Siculus* l. 3. c. 6. & *Strabo* l. 17.

§. 11. Etsi autem plurimum interfit inter remp. sanam atque morbidam; non tamen ideo multiplicandæ sunt species rerump., & singulis formis rectis una aut duæ vitiosæ, tanquam species dictæ, sunt opponendæ. Per isthæc quippe vitia neque natura potestatis in se, neque subjectum ejusdem proprium variatur. Et hæcenus recte *Hobbes de cive* cap. 7. §. 2. negat, *anarchiam oppositam democratia, oligarchiam aristocratia, tyrannidem monarchia, esse tres alias species civitatis.* Et in *Leviath.* l. 2. c. 19. *neminem puto credere, ait, vitium regiminis novam & peculiarem speciem reip. esse.* Illud tamen non in universum, sed aliquando duntaxat verum est, quod d. I. subjungit: *anarchiam, oligarchiam, & tyrannidem esse tria nomina diversa, que illis indidere ii, quibus vel regimen, vel regentes displicuerunt. Solent quippe homines per nomina non res tantum, sed & proprios affectus, puta, amorem, odium, iram, & quanti illas æstiment, una significare.*

Sci-

Scilicet quod in aliis rebus contingit, ut unus amet, abs quo alter vehementer abhorret, ita & eadem forma reip. uni arridet, alii fastiditur. Idque non ideo tantum, quod aliqui ex una magis, quam alia reip. forma utilitatem capiunt; sed & ob peculiarem ingenii inclinationem. Sic ut in univcrsum probari nequeat illud *Lysia orat.* XXIV. *nemini à natura insitum esse, ut aut popularem statum, aut paucorum principatum amet; sed quicumque reip. status cuique maxime confert, hunc quemlibet conari stabilire.* Cui conspirat *Isocrates de pace:* Φύσι μὲν ἕδεις ἕδεπερον τῶτων ἐστίν. ἐν ἧ δὲ ἀνέκασι πρῶνται, ταύτω βῆλονται καὶ διαζίναι τὴν πολιτείαν. *Nemo natura vel popularis vel paucorum potentia est studiosus, sed eam quisq; reip. formam expetit, in qua maxime honoratur.* Sane superbo homines ingenio, & quibus æqualitas popularis invisa est, ubi in democratia pari omnes jure de rep. suffragia ferre vident, cum tamen in quavis civitate plebis maximus sit numerus, *ochlocratiam* id vocant, q. d. statum, ubi vilis turba rerum potitur, nec egregiis viris, quales ipsi se ducunt, aliqua relinquatur prærogativa. Et tamen id vocabulum, contemptum notans, non immerito imponeretur civitati, qualis quondam Ephesiorum erat, qui cum Hermodorum civitate expellerent, ita locuti sunt: ἡμέων μὴδὲ εἰς ὀνήσις ἔστω εἰ δὲ τις πιατῶ, ἄλλοθι, μετ' ἄλλω. *Nemo de nobis unus excellat, sed si quis exiterit, alio in loco & apud alios sit.* Quos univcrsos eo nomine morte multandos Heraclitus ajebat. *Cicero Tusculan.* V. *Diogen. Laert.* l. 9. *Heraclito.* *Strabo* l. XIV. Sic cui dolet senatu se excludi, cum tamen aliis senatoribus inferiorem se haudquidquam arbitretur, per contemptum, & invidiam ὀλίγας illos vocat, q. d. paucos quosdam, qui cum nulla re cæteros emineant, in pares tamen aut meliores imperium exercent. Ac subinde ipsi in ore querela Ajacis apud *Quintum Calabrum* l. 5. ἔγάρ ἐτ' εὐθλὸς ἔχθ' ἄρεας, ἀλλὰ χερσίων τιμῆσι τε πέλθ' καὶ Φιλίππῳ. *Non vir bonus amplius præmiis afficitur, sed longe deterior & honoris & favoris fructum præcipit.* Sic gentes erectiore juxta ac teneriore indole, heros & dominos vocant reges populorum, qui strictiori sunt obsequio adfueti; cum tamen eadem specie potestas patria præfracto puerum ingenio asperius, tenero mollius tractare soleat. Idem judicandum de tyranni vocabulo, quod indelebile odium comitatur ex Græcorum usu, quæis summa civitatum felicitas in libertate populari fere consistere judicabatur. Unde apud *Lucianum in Phalaride* l. dicitur: *in univcrsum populi non perpendentes, qualisnam ille sit, qui summe rerum præest, sive justus, sive injustus, ἀντὶ αὐτῶν τὸ Ἰραυνίδῳ ὄνομα μισῶσι.* simpliciter ipsum tyrannidis nomen oderunt. Quin multis Græcorum imperium unius in genere Ἰραυνίδῳ vocabulo notare in usu est. Sic *Æschines orat. contra Ctesiphontem.* τῶν εἰς ἐπὶ πολιτείας παρὰ πῶσον ἀνθρώπων, τυραννίς. καὶ ὀλιγαρχία, καὶ δημοκρατία. Add. *Cornelius Nepos Miltiade.* c. 8. Hinc & *Mnemon* c. V. de *Heracleæ tyrannis* apud *Photium* memorat de *Dionysio*, quarto *Heracleæ tyranno*: ἔτῳ γὰρ εἰς μέγα δόξης ἀνελθὼν, ἔτ' ἄν τύραννον ἀπαξιώσας, τὸ βασιλέως ἀντέλαβεν ὄνομα. sic igitur magnam gloriam adeptus, tyranni nomen dedignatus, regis assumpsit. Scilicet quod hocce nominis minus invidiæ, & plus cognationis haberet. Et nemo tamen est, quin intelligat, aliquando non immerito invidiosa ista vocabula adhiberi, ut adeo pravorum principum & procerum regimen à bonorum, turbulentæ & levis plebeculæ à modesti regimine populi ipsa adpellatione discernatur. Neq; ab hisce multum diversus abit *Aristoteles*, qui tyrannidem, oligarchiam, & democratiam (nam sanam remp. popularem ipse πολιτείαν vocare sue-

vit,) *παραβάσεις* seu aberrationes & degeneraciones regni, statusque optimatium, & popularis adpellat. Vid. *polit.* l. 3. c. 7. 8. Quis autem nudam *παραβάσειν* ad peculiarem speciem constituendam sufficere judicaverit? Quanquam cum vocabulum *εἶδος* laxius possit accipi, super eo non adeo pertinenter litem alicui movendum putamus. Add. quoque *Salustius Philosophus de diis & mundo* c. XI. & paria tradentem *The-mistium orat.* XVI. p. 336. edit. *Petavii*.

§. 12. Enimvero ubi occurrerit aliqua resp., quæ neque ad regulares, sanasque referri, neque tamen discrimen, quo ab istis discedit, per nudum morbum aut *παραβάσειν* possit explicari, operosior inter eruditos oritur disceptatio. Plerique brevissimam judicant viam hac difficultate defungendi, si ejusmodi resp. vocent mixtas, & ex simplicibus formis, velut refractis & inter se temperatis, compositas. Quam mixturam cum multi ex *Aristotele* adstructum eant, operæ pretium puto fuerit dispicere, quid *Isti* heic videatur. Ac primo quidem, quæ ab *Ipsa Polit.* l. IV. c. 3. *seqq.* super variis speciebus democratix & aristocratix traduntur, ad mixturam recentium nihil pertinent. Ibi quippe enumerantur potissimum quædam accidentia, quæ in illis deprehenduntur, qui ad concilium populi, vel optimatium sint admittendi. Quo ipso neque imperium ullatenus variatur, neque partes ejusdem divelluntur, neque in duo pluravè corpora civitas distrahitur, sed aristocratix & democratix accidentibus duntaxat quibusdam variantur. Sic etsi democratia definiatur, ubi summa rerum est penes concilium ex omnibus constans, & non minus puerorum, & foeminarum inter sit, ut reip. bene sit: tamen quis novam speciem civitatis constitui dicet, ubi foeminae, filii familias, & servi à deliberationibus publicis excluduntur. Quanquam sufficere ad democratiam constituendam arbitremur, si illi habeant jus suffragii, qui initio eam civitatem sua coitione effecerunt, & qui in horum locum, & jura successerunt. Atqui manifestum est, civitates ab initio constitutas per patresfamilias, qui sub imperio domestico uxores, liberos, ac servos habebant; quos nequaquam sibi æquare, aut omnem in eos potestatem abdicare placebat. Igitur hos à jure suffragii cum patribusfamilias ferendi necessum erat excludi. Democratia semel constituta, in potestate sane civium erat alios in civitatem recipere, vel non, pleno aut minus pleno jure, eosque secum æquare in cura reip. vel ab eadem excludere. Unde contingere potest, ut in civitatibus liberis non pauci jure suffragii careant, salva tamen forma reip. democratica. Etsi & hoc fieri potest, ut quæ ab initio democratia erat, si deinceps adscitâ suffragio & honoribus excludantur, post ingentia incrementa demum aristocratix faciem induat. Sic neque diversas species aristocratix statuemus, si alicubi quidem, ut quis in Senatum recipiatur, sola virtus sufficiat, alicubi præter eam requiratur census, aut nobilitas generis. Sicuti nec plures erunt democraticarum species, utut alicubi ad obtinendum suffragii jus sufficiat, quod quis ingenus sit; alibi certus census requiratur, alibi certum vitæ genus inde excludat. Multo minus diversæ species propriæ dictæ emergunt ex diversitate legum, quæ circa creandos magistratus in diversis democratiis variant; puta quod alicubi omnibus promiscue ad magistratus pateat via, alicubi censûs habeatur ratio. Sicut nec illud mixturæ quid in forma reip., novamque speciem efficit, si v. g. divitibus impune liceat abesse à concionibus, pauperibus non item, aut vice versa. Sed hæc quidem
pla-

plana sunt. Quid autem circa mixturam in rep. Spartanorum, & Cretenfium, prout illæ ab *Aristotele* describuntur, sit judicandum, alibi excutietur. Resp. Athenienfis, quam *Idem polit.* l. 2. c. 10. & *Isocrates in Areopagico* describit & commendat, revera popularis erat. *Polybii* l. VI. judicium super mixtura in rep. Romana alibi expendimus.

§. 13. Ex recentioribus quidam complures mixtas species fingunt, ut tamen, plerisque tanquam incongruis rejectis, duos cum primis miscendi modos commendent. Unus est, cum partes summi imperii divisim & independenter sunt penes diversas personas & corpora ejusdem reip., ita ut singula, quam partem habent, eam suo jure obtineant, & proprio ex judicio administrant; quod ad reliquas imperii partes subditorum instar sunt. Ad eum fere modum, quo regnum Numidiæ post mortem *Massinissæ* à *Scipione* dispositum refert *Appianus in Lybico*, ut tres ipsius filii legitimi regio nomine gauderent; sed inter eos major nati *Micipsa* Cirtham regiam obtineret, alter *Gulussa* bello pacique præesset, tertius *Manastabales* jus diceret. Alter, cum summum imperium indivisim est penes plures uno, ut tamen neque plerique sine paucis, neque cæteri omnes sine uno dissentiente quid efficaciter statuere, partesque imperii exercere possint. Idque iterum dupliciter, vel ut omnes heic sint æquales, vel ut uni alterivè eximia quædam jura competant, quæ ipse sine cæteris exercere possit. Citantur insuper multi antiquorum, apud quos mixtarum rerump. frequens est mentio. Circa quos illud jam monitum fuit, plurima, quæ illi super mixtura rerumpubl. tradunt, haut quidquam ad dividendas summi imperii partes inter diversas personas, aut concilia pertinere; sed vel ad rite temperanda requisita personarum, ex quibus concilium imperans componitur, vel ad instituta diversarum rerump. probe combinanda. Deinde putaverim, nonnulla mixtionum exempla commode posse explicari ope distinctionis inter ipsum imperium, & modum administrationis. Ut illæ resp. ex aliis admixtum quid habere dicantur, quarum modus administrandi ex alia forma petitus videtur: puta si in civitate, ubi summa rerum est penes populum, pleraque per principem aliquem, aut senatum expediantur; aut si in aristocratia unus magistratus insigni autoritate polleat, vel super multis negotiis populus consulatur; aut si in regno ardua negotiorum ad senatum, populumvè referantur. Quod si isthæc ad aliqua veterum, quæ afferuntur, loca non quadrent, quæ sequuntur, rem expedient. Nempe ostensum est supra. ad essentiam civitatis perfectæ & regularis requiri, ut in ea sit talis unio, per quam omnia, quæ ad ipsam regendam faciunt, velut ab una anima proficisci videantur. Igitur manifestum est, per priorem mixturæ modum constitui corpus, quod non vinculo unius imperii, sed pacto duntaxat contineatur, quodque adeo haut quidquam inter civitates regulares, sed inter irregulares resp. sit censendum; sat debile, & internis convulsionibus valde obnoxium. Circa alterum mixtionis modum considerandum putem, an illi, penes quos ita indivisim est summum imperium, constituant senatum perpetuum, qui universam civitatem, tanquam unum, & quasi continuum corpus gubernet. Quo casu aristocratia erit, sed ad negotia expedienda valde inconcinna, dum unus, paucivè refragantes reliquorum placita reddere inania possunt. Quod si autem ad singulos istos, de cætero pari jure gaudentes, singulæ partes reip. integrantes peculiariter

per-

pertineant, sed actus summi imperii nemini liceat exercere, nisi universis unanimiter consentientibus, erit systema proprie dictum, sed quod propter nimiam & supervacuam arctitudinem ad res expediendas itidem sit satis inhabile. Verum ubi unus reliquis autoritate & nonnullis summi imperii particulis insigniter præpolleat, erit irregularis resp. inter monarchiam ex procerum mole laborantem, & systema velut interjecta. Eo major autem erit irregularitas, si plures uno reliquos emineant.

§. 14. Enimvero uti nemini, cui mordicus mixtæ resp. vocabulum retinere stat, constantiæ laudem invidemus; ita commodius nobis & planius, simulque ad demonstranda in certis rebusp. quædam quasi phænomena expeditius videtur, si irregulares potius vocemus illas resp. publicas, in quibus neque una ex tribus regularibus formis deprehendatur, neque nudus morbus aut *παρρηλασις* locum habeat, & quæ ad systemata accurate referri nequeant. Circa quas in universum id observandum, quod à regulari civitate in eo abeant, dum in iis non omnia ab una anima, ac voluntate procedere, neque omnes & singuli communi imperio regi videntur. A systematibus autem differunt, quod illæ non ex distinctis & perfectis civitatibus, uti hæc, componuntur. Sed à morbis atque aberrationibus in eo discrepant, quod morbus semper velut illegitimam, & erubescendam faciem præ se ferat; quippe qui ex commodæ formæ prava administratione, aut ex male concinnis legibus atque institutis proveniat. Verum irregularitas non ipsam solum formam intrinsece afficit, sed & publice ac velut legitime sancita palam sese, & citra pudorem ostendere audet. Adeoque morbus ex intentione eorum, qui resp. constituerunt, abesse debebat, semper tanquam pravum quid in republ. adparet; irregularitas autem voluntate aut adprobatione eorum, ex quibus resp. componitur, emerit, aut confirmata est. Sicuti alia est ratio ædificii, cujus designatio quidem regulis architectonicis congruit, sed ubi ipsa materies est vitiosa, aut fœcundiâ incoherentium tectum hiat, parietes ruinam minantur, trabes gemunt, fundamenta labant: & cui per ipsum architectum à communibus discedens regulis ultro forma est assignata, aut ingruens vitium extraordinario quodam modo solidatum. Deinde irregularitatum aliæ ab initio constitutæ resp. statim extiterunt; aliæ successu temporis, & tacitis momentis irreperunt. Scilicet contingere potuit, ut ab initio resp. conditæ, aut circa insignem ejus mutationem, per conditores, aut mutationis autores, regularis forma non potuerit introduci, incititia, aut quia res præsentis non ferebant de statu rite concinnando cogitare. Add. *Hobbes. Leviath. c. 29. post princip.* Aliquando etiam qui præcipui fuere adjutores & duces regni acquirendi, ejusmodi sibi ditiones ac privilegia stipulantur, ut pro veris subditis haberi nequeant. Sæpe quoque fœcundia imperantium, aut alia occasione morbus resp. invadit; qui ubi tantas radices egit, ut sine exitio resp. expelli nequeat, nihil reliquum est, quam ut sanctione publica ille vitium velut exuat, & quod hæcenus usurpatio, factio, aut contumacia erat, deinceps jus aut privilegium audiat.

§. 15. Cæterum irregularium resp. formarum neque certus iniri numerus, neque certæ constitui species queunt, propter magnam varietatem, quæ hæc revera occurrit, aut animo fingi potest. Igitur vix superest aliud, quam ut irregularitatis indoles ex illustribus exemplis penitus perspiciatur. Quale exemplum nos conati sumus exhibere in republica Romana. Aliud in imperio Germanico molitus est *Severinus de*

Monzambano. Hoc loco tantum monuisse suffecerit circa irregularitatem, quæ à nonnullis in vetere imperio Romano observatur, dum illud aliquando vitum fuit bimbembre aut trimembre, quando unus Augustorum Orientem, alter Occidentem tenuit, aut etiam tres Augusti orbem Romanum tripertito rexerunt. Interdum idem adparuit biceps aut triceps, dum duo vel tres Augusti collegæ indivisim rerum potiti sunt. Enimvero circa prius est observandum, quotiens duo Imperatores, unus orientale, alter occidentale imperium tenuerunt, divisim, & ut neuter ab altero dependeret, tunc re ipsa duo fuisse regna distincta, quibus conjunctim Romani Imperii nomen remansit, quod ex uno isto orta fuissent. Accessit legum morumque similitudo, & regnantium, populorumque cognatio, fœdusque & mutua velut substitutio, quæ aliquid unionis adhuc præ se ferret. Sed quomodo sit appellanda illa reip. forma, quando duo aut tres Augusti indivisim imperium administrarunt, non ita in expedito est pronunciare. Sane duo constituere Aristocratiam nequeunt. Cum enim uterque pari sit potestate instructus, (quod supponitur,) non nisi pacto inter se possunt connecti; & nulla est ratio expediendi negotia, si istos dissentire circa eadem contigerit, dum nemo adest, qui momentum alterutrius sententiæ possit addere. Et quamvis idem incommodum videatur comitari collegium, quod ex pari numero assessorum constat; non tamen ita frequenter eveniet, ut dissensione oborta, paria sint suffragia. Ac facile est, ut inter plures unus in alteram partem trahatur. Aut si id fieri nequeat, proximum erit, ut illa sententia obtineat, quæ nihil innovandum, sed rem in antiquo statu relinquendam censet. Deinde ne ubi tres quidem Augusti simul imperium tenuerunt, videtur proprie loquendo aristocratia constituta. Non enim isti triumviri, aut tres Augusti in tale corpus aut collegium coaluerunt, in quo per plurimum suffragia de negotiis imperii statueretur, duoque consentientes possent tertium pro imperio adigere ad sequendam ipsorum sententiam. Quod si autem existat collegium, in quo major pars ad se nequeat trahere minorem, illud vinculo potius nudi pacti, quam imperii videtur contineri. Ergo dicemus, summum imperium revera & radicaliter fuisse penes illum solum qui alterum sibi collegam assumit, etiam si quod ad exteriora insignia iste sibi videretur ex æquasse. *Jul. Capitolinus* de Lucio Vero dicit, eum *vixisse non in libero principatu, sed sub Marco in simili ac pari majestatis imperio.* Nec facile erat metuendum, aliquem fore animo tam ingrato, ut illius voluntati reluctaretur, abs quo ad id fastigii fuit provectus. Accedebat, quod ut plurimum adificeretur à parente filius, aut à focero gener, aut à fratre frater, ut cognationis aut affinitatis quoque vinculo coerceretur alter, ne potestate data contra dantem abuteretur. Unde ista collegæ assumptio non erat divisio summæ potestatis, sed constituto velut vicarii alicujus generalis simul & successoris, qui statim ab altero in partem curarum admitteretur, unaque cum ipso res imperii administraret, insignibus augustalibus præfulgens. Ad quod consilium eos adigebat mobilitas militum, queis frequens erat, duces suos Imperatores consalutare. *Themistius orat. XVI.* de Valentiniano, qui fratrem Valentem imperii consortem adsciverat: ὁ ἢ τέλεια μὲν λαβὼν, τέλεια δὲ νέμας, ἀδελφὸς καὶ πατήρ, ἢ μὲν ὅκ τῆς Φυσικῆς, ἢ δὲ αὐτῶν πηκῆς, ἴσα μὲν ἐδωρήσατο, ὁμοπαντα δὲ ἐχθρὸν διευπαίθειαι τὰ κοινὴ ἠγάσαντ. *At is sive frater sive parens, integra accipiens, integra tribuens (quorum alterum à natura est, alterum ipse ex se facit,) licet equalia fuerit largitus,*

ius, universa tamen retinet, propter ejus, quem imperii participem reddidit, in se obedientiam. Solinus c. 8. de Ænea: tribusque mox annis cum Latino regnavit sociâ potestate. Quod si hæc alicui non satisfaciant, aut ad singula exempla nequeant adplicari, nil aliud restat, quam ut in illo imperio irregularitatem tunc intervenisse dicamus, dum plures uno velut monarchiam indivisim obtinuerunt, qui pacto duntaxat aut factione jungerentur. Quos inter si dissensio aut odia fuerint orta, suspiciones, mutuasque infidias, & bella demum civilia surgere necessum fuit. Lucanus l. 1. Nulla fides regni sociis, omnisque potestas impatiens consortis erit. Statius Thebaid. 1. Sociis comes discordia regnis. Qualis irregularitas manifeste Romæ contigit, Romulo & Tatio simul regnantibus. Vid. Plutarch. Romulo. Add. Erycius Puteanus hist. Insubrica l. 2. de Pertharito & Gundeberto regibus Longobardorum simultaneis. Huc spectat & illud Procopii hist. Gothica l. 1. Gothi Odoacri milites ita inter se comparant, ut pari jure Ravennæ imperent & Theuderichus & Odoacer. Mansit pactis aliquamdiu fides: sed exitus is fuit, ut Odoacrum insidiarum, ut quidem dicebatur, comperium, ad epulas vocatum, Theuderichus dolo occideret. Scilicet uti est apud Euripidem Andromache: ἰδὲ γὰρ ἐν πόλει διπλοχαι τυραννίδες μίᾳς ἀμείνορες Φέρειν, ἀχθὲν τ' ἐπ' ἀχθῆναι πόσις πολιτικός, Neque enim in urbibus duo imperia facilius possunt ferri quam unum. Est enim onus supra onus, & seditio civibus. Plinius Panegy. Quantulum refert deponas, an partiaris imperium? nisi quod difficilius hoc est. Add. Herodianus l. 4. c. 1. seqq. Ac in universon ad imperia ejusmodi polyarchica adplicatur sententia Selymi, qui Imperium Germanicum testudini comparabat, quæ multo labore in harmoniam temperatur, non diu duraturam. Cæterum ad irregularitatem spectare non arbitramur, quod de Dayro in Japonia refert Franciscus Carron, legitimo regni hærede, sed cui à possessore imperii nil præter splendor adparatus, & inania honoris relicta sunt. Sic in regno Tunquin, prout refert Alexand. de Rhodes itiner. part. 2. c. 6. duo reges sunt, quorum unus Bua, alter Choua vocatur; sed ut penes illum titulus duntaxat, penes hunc revera imperium sit, excepto quod Bua titulum doctoris confert, & jusjurandum civium, quod singulis annis renovatur, recipit; de cætero tempus in otio veteri palatio inclusus exigit.

§. 16. Systemata civitatum à nobis adpellantur plures una civitates, vinculo aliquo peculiari & arctissimo ita inter se connexæ, ut unum corpus videantur constituere; quarum singulæ tamen summum in sese imperium retineant. Ex quo primum adparet, non statim, si quæ civitas ex pluribus corporibus subordinatis sit composita, eam ideo inter systemata referendam; utut eam Hobbes Leviath. c. 2. 2. systematis vocabulo nuncupet, & partes istas cum musculis in corpore humano comparet. Sicuti nec statim systemata sunt magnæ civitates, quæ incrementa sumserunt, absorptis aliis civitatibus, & in unum secum corpus redactis. Ad quod duplici potissimum modo fieri videmus. Uno, ut victor devictarum civitatum cives in suas quoque sedes transferat, aut jure prioribus civibus exæquet: altero, ut devictæ civitates antiquis in sedibus relinquuntur, & extincto, quod penes se antea habebant, imperio, victrici civitati mere fiant subditæ. Utrinque victa civitas esse definit; sed illic victi victoribus exæquantur, heic fere deteriore conditione esse jubentur, in formam provinciarum redacti. Et si frequenter etiam bello devictis provinciis aliqua pars antiquorum privilegiorum aut legum relinquatur, utut à legibus aut moribus victricis civitatis discre-

pantium. Vid. *Hobbes Leviath.* cap. 26. Nam ad unitatem civitatis non requiritur, ut omnes ejusdem partes integrantes iisdem utantur legibus positivis, aut pari omnes conditione habeantur; sed sufficit, si ab uno omnes imperio dependeant. Et sæpe inter artes victoris est, de pristino more eorum, quos vicit, nihil immutare, aut ad istum sese paulisper attemperare. Cæterum circa administrationem provinciarum expendenda sunt, quæ tradit *Hobbes Leviath.* cap. 19. *Quando Romani quondam v. g. Judæa per præsidem imperabant, resp. Judaica ideo non erat democratica; quia non regebatur per ejusmodi concilium, in quo quilibet Judæorum comparere poterat; sed nec aristocrata erat, quia non regebatur ab ejusmodi concilio, in quod pauci electi ex ipsis Judæis admittebantur. Verum imperabatur ipsi ab una præside, qui intuitu populi Judaici, cujus nulla in imperio partes, pro monarcha erat habendus. Quanquam enim, ubi populus regitur per concilium, quod ex ipso constat, aut eligitur, resp. vocetur aristocratica & democratica; tamen ubi populus regitur à concilio, quod ipse non elegit, pro monarchia haberi oportet, non unius hominis in alios homines, sed unius populi in alium populum.* Sic igitur *Hobbes* pro monarchiis videtur habere etiam illas provincias, quæ civitati aristocraticæ aut democraticæ subunt. Enimvero etsi facile admittamus, frequentius esse, ut provinciæ regantur ab uno homine, quam concilio ex pluribus constante, id quod *Idem d. l. c. 22.* latius ostendit: tamen supervacuum nobis videtur disquirere, quænam forma reip. sit in aliqua provincia. Nam provinciæ civitates esse desierunt, factæque sunt aliarum civitatum appendices: quæ in seipsis nihil imperii habent. An autem ejusmodi provincia ab uno præside, an ab aliquo concilio regatur, ad ipsum imperium nihil interest; cum tam ille, quam hoc, delegata duntaxat potestate utatur. Sic ut quod in provincias sive appendices civitatum exercetur imperium uniforme videatur, & non nisi improprie monarchicum aut aristocraticum dici queat; quippe cum isthæc formarum reip. discrimina ad civitates proprie dictas pertineant, & quæ suum in seipsis imperium possident.

§. 17. Systematum proprie dictorum duas potissimum deprehendimus species; unam, si duæ pluresvè civitates unum & eundem habeant regem; alteram, si duæ pluresvè civitates fœdere in unum corpus connectantur. Circa priora systemata observandum, in corporibus moralibus utique fieri posse, ut plura corpora unum duntaxat habeant caput; utque adeo una persona caput esset possit plurium & distinctorum corporum. Id quod in corporibus naturalibus monstruosum erat futurum. Quia autem unio ejusmodi systematum in sola persona regis, aut ejus familia fundatur; inde fit, ut ista extincta, ad singulos populos seorsim redeat jus de suo regimine pro arbitrio statuendi, neque ipsis necessarium sit deinceps eodem capite uti. Quin & durante isto capite, singulæ civitates revera distinctæ manent. Possunt porro ejusmodi systemata oriri variis ex causis; quos inter frequentissimæ videntur matrimonia principum, & jus hæreditarium. Sunt enim civitates, in quibus summum imperium etiam ad fœminas, ex familia regnatrice oriundas, devolvitur, non solum quando omnes masculi ex eadem deficiunt; sed & ubi in propiore, aut pari gradu nullus masculus extiterit. Heic igitur si contingat, fœminam regni dominam nubere viro itidem regi, saltem in ipsorum sobole regnorum, fiet conjunctio. Nam in ejusmodi matrimoniis non est necessum, ut uxor mariti sese imperio una cum regno suo subjiciat. Sic si contingat in regno indivisibili, ubi successio hæreditaria simplex, aut linealis

est recepta, ut ex remotioribus regni hæredibus aliquis novum sibi regnum quocunque modo adquirat; si propioribus extinctis, illum lex successionis ad regnum vecec, noviter quæsitum regnum utique cum avito copulabitur. Idem accidit, si populus regem eligat, qui jam antea regnum aliud possidet, aut quem alterius regni successio manet. Possunt quoque duo aut plura regna fœdus inire, ut eundem regem concordibus suffragiis eligant, & tamen de cætero singula regna separata maneant, nec negotia sua in communi aliquo concilio expediant. Denique exsurgit quoque ejusmodi systema, si rex aliquis, libera populi voluntate constitutus, armis sibi subijciat alium populum, proprio nomine ac periculo, propriisque sumtibus, non nomine aut sumtibus populi, cui præest. Id enim fieri posse contra *Hotomannum quæst. illustr. 1.* satis ostendit *Grotius l. 1. cap. 3. §. 12.* Dissolutionem ejusmodi systematum fieri patet, extincto rege, in cujus solius persona unio fundata erat, aut extincta familia regnatrice, si singula ad eam jure hæreditario pertineant. Tunc enim ad singula regna seorsim redit jus novum sibi regem constituendi, aut quam velint reip. formam introducendi, inconsultis reliquis. Ponimus enim, nullo præterea vinculo ista regna fuisse conjuncta. Sic si contingat, regem unum quidem regnum jure hæreditario possidere, in alterum autem adici per liberam electionem, isthoc rege mortuo dissoluta erit regnorum conjunctio; nec necessum erit, ut posterius regnum regis defuncti filium sibi imponat. Quod si autem unio ista nitatur fœdere, inter regna unita inito, apertum est, capitibus fœderis saltem præcipuis violatis, unionem abrumpi posse ab illis, qui per alios læsi sunt. Ubi tamen accurate distinguendum est inter obligationem, qua singula regna regi tenentur, & qua ipsa regna inter se connectuntur. Rex semel à civibus electus, & cui fides data fuerit, destitui ob quævis prave facta, aut conventioni suæ contraria non poterit, quamdiu sese apertum regni hostem non tulerit. Nisi forte pacto inter regem & regnicolas clausula commissoria sit expresse inserta, ac omne subditorum obsequium ab impletione omnium & singulorum pacti capitum tanquam à conditione sit suspensum. Ast obligatio, quæ regnis unitis invicem intercedit; abrumpi potest ex parte ejus, in cujus fraudem leges unionis sunt violatæ, utut læsio non adeo enormis fuerit; si modo alia regna ad eam læsionem concurrerint, aut illa in horum usum suscepta aut conversa sit. Unde rege defuncto, regnum læsum unioni poterit renunciare, salva actione adversus autores, adjutoresvè læsionis, rerumque ablatarum vindicatione. Quod si autem per matrimonia principum utrinque hæreditariorum jungantur plures civitates, in quibus diversus succedendi ordo est receptus, dissolvetur unio, si talis emergat casus, ut eadem persona in singula regna succedere per leges publicas non sit idonea. Ponamus unita esse duo regna, in quorum uno sit recepta successio linealis agnatica, in altero cognatica. Heic si contingat, communem regem mori sine prole mascula relicta tantum filia, posterius regnum devolvetur in filiam, prius in proximum agnatum. Quod si autem unio, quæ ab initio, occasione matrimonii contracta est, postea confirmetur & perpetua esse jubeatur, fœdere inter omnia & singula regna invicem inito, aut sanctione communis regis, ab omnibus & singulis regnis adprobata; eo ipso varietas, quæ antea circa successionem deprehendebatur, sublata esse intelligetur. Deinceps autem sequendus erit ille succedendi ordo, qui expresse in fœdere vel fan-

sanctione est designatus, vel quam autorem unionis maxima probasse constat, aut qui rationi, & regnorum saluti maxime congruit. Ast ubi contingat, ut unum regnum alteri tanquam provincia subjiatur, unio ex fœdere resultans exspirat, & in ejus locum arctior coalitio in eandem civitatem subit.

9. 18. Alterum genus systematum est, quod constat ex pluribus civitatibus fœdere perpetuo inter se nexis; cui tere occasionem dedit, quod singulas quidem civitatibus *dispositionem* suam retinere placeret, nec tamen singulis sat virium esset communibus hostibus repellendis. In eo fœdere conveniri solet circa exercendam communi consensu unam aut alteram partem summi imperii. In hoc enim fœdus, systema producens, potissimum videtur differre ab illis fœderibus, quæ alias frequentissima inter civitates iniri sueverunt; quod in hisce singuli fœderati proprio ex judicio sese determinent ad mutuas quasdam præstationes, ita tamen ut de cætero exercitium istius partis imperii, ex qua præstationes illæ fluunt, hautquaquam socii consensui velint alligare, nec de plenissima & illimitata sua potestate remp. gerendi quidquam delibare. Sicut & simplicia fœdera ut plurimum particularem duntaxat diversarum civitatum utilitatem; in unum conspirantem, sibi habent propositam; nec perpetuam aliquam conjunctionem in negotiis summam rerum spectantibus producunt. Quæ in fœderibus systematicis secus sunt; quorum is est scopus, ut in perpetuum distinctæ civitates summam salutis suæ invicem habeant implicitam, atque eo nomine exercitium certarum partium summi imperii ex mutuo sociorum consensu suspendant. Longe aliud quippe est; ego tibi in isthoc bello auxilium feram, & qua ratione hostis sit invadendus, communiter statuemus: & nemo nostrum, qui societatem coivimus, jus belli & pacis exercebit, nisi de communi omnium consensu. Diximus autem, per istiusmodi fœdera certarum duntaxat partium summi imperii exercitium à consensu sociorum suspendi. Nam vix videtur contingere, plurium civitatum rationes ita esse invicem innexas, ut omnium & singularum intersit, nullam partem summi imperii nisi consensu universalium exerceri. Aut si tales dentur, præstabat ipfas in unam potius civitatem coalescere, quam fœdere duntaxatnecti. Igitur conveniens erat, singulas civitates liberum sibi servare exercitium illarum partium summi imperii, quæ quomodo gerantur, reliquarum parum aut nihil, saltem directe, interest. Item quæ circa negotia quotidiana occurrunt, aut quæ moram non patiuntur, ut super iis cum aliis consultetur. Enimvero illa negotia, ex quibus omnium sociorum salus conjunctim pendent, communi consilio tractari omnino par fuerit. Quæ inter primum videtur locum occupare bellum, tam quod ab aliis propulsatur, quam quod aliis ultro infertur; & quæ istud finitur, pax. Cui adjungenda sunt tributa, quantum communi bello inferviunt: fœdera cum exteris, ad communem salutem spectantia. Quo & illud pertinet, ut si quid controversiarum inter ipsos socios oriatur, reliqui, quorum nihil interest, statim tanquam mediatores interveniant, nec ad arma rem pervenire patiantur. Apud Polybium l. IV. c. 24. ita Philippus rex dicit: *Injuriis, quas sibi invicem socii inferrent, in tantum ad se pertinere, ut verbis apud præsentem, & literis ad absentes malo medeatur; at quæ communem societatem attingant, ea esse, quæ sola ad totius concilii curam pertinerent, ut iis prospiciant, atque remedium afferant.* Reliqua autem, quæ communi consilio exerceri non adeo necessarium videtur, ut sunt fœdera

commerciorum, tributa, quæ ad singularum civitatum necessitates requiruntur, constitutio magistratum, leges, jus vitæ & necis in cives, jus circa sacra, & quæ sunt alia, in singularum civitatum arbitrio relinqui nihil obstat. Etsi & ista quælibet civitas ita moderabitur, ut ne totum systema inde perturbetur. Ex quibus illud liquet, unum atque alterum sociorum à reliquis non posse impediri, quo minus pro suo arbitrio exerceat illas partes summi imperii, de quibus communi consilio exercendis in fœdere nihil conventum fuit. Super jure tamen vitæ & necis scrupulus potest oriri ex l. 7. §. 1. D. de captiv. & postlim. At sunt apud nos rei ex civitatibus fœderatis, & in eos damnatos animadvertimus. Eum ut eximat operose fatagit Grotius l. 1. c. 3. §. 21. quem tamen nihil agere, facile agnoscet, qui penitus locum inspexerit. Sane enim nihil ibi responderetur ad hoc dubium: quomodo illa civitas libertatem illibatam retinere queat, cujus cives alia civitas suo jure ad tribunal suum evocare, inque eos ibi possit animadvertere. Sane maximum detrimentum judicabatur cepisse libertas Achæorum, quando proditione Callicratis, præstantissimi ejus gentis viri, infimulabantur rebus Persei contra Romanos studuisse, iique Romam ad dicendam causam evocabantur, occasione arrepta, quod Xenon conscientia innocentia fretus dixisset: se paratum esse, si quis ipsum accusare velit, in ipso Achæorum confesso, vel ipsos apud Romanos iudicium subire. Qua de re latius Pausanias Achaicis. Eandem quoque tangit Polybius excerpt. legat. CV. Sicuti & in eo Achæi videntur leges regularis societatis transgressi, quod eos Spartanos, qui autores fuerant, ut Las vicus oppugnatus esset, sibi dedi poscerent ad supplicium, apud Livium l. 38. c. 31. Cum prius disceptanda in communi concilio causa esset, & crimine comperto postulandum, ut Spartani suos cives aut ipsi punirent, aut dederent. Nobis planissima responsio ad d. l. videtur, cum in antecedentibus verbis dictum fuerit, quid natura fœderum ferat, & quid debeat fieri, allegatis verbis exponi, quid posterioribus temporibus factum fuerit; quando Romani, superbiam addente fortuna, socios, qui ultro ipsorum amicitia per fœdera accesserant, pari modo ac bello devictos tractabant. Qua de injustitia queritur ipse Cic. Off. Addatur exemplum de Decio Magio ab Hannibale victo apud Livium l. 23. c. 7. 10. & quod Scipio dissuadet, ne Romani delatores Hannibalis audiant, apud Eundem l. 33. c. 47.

§. 19. Quia autem in hisce systematibus invicem communicari debent certa negotia, fœdere expressa, atque id circummissis literis ita commode fieri nequit; necessum est, certum locum tempusque constitui agendis conventibus; & si quid extra ordinem inciderit, moram non ferens, unum pluresvè designari, penes quos sit socios convocare. Quanquam longe compendiosius fuerit, si certo in loco resideat perpetuum aliquod concilium; ex delegatis singulorum sociorum constans, cui potestas sit, quotidiana aut minoris momenti negotia ex formula mandati expediendi: quodque si gravius quid inciderit, ad singulos socios referat, & quæ ipsis placuerunt promulget atque exsequatur; cui directe exponantur, quæ abs communibus sociorum ministris apud externos agentibus referuntur; quod item cum exterorum legatis tractet, & communi omnium sociorum nomine cum istis negotia concludat. Sed abs quo nihil; mandati sui limites excedens, decernatur, nisi prius ad omnes socios super eo fuerit relatum. Quantum autem ejusmodi concilio deputatorum potestatis com-

com-

competat, ex ipso fœdere, aut mandatis eorundem cognoscendum erit. Id sane constat, quidquid id est, alienum esse, & à fociis delegatum; & quanquam decreta ab eodem promulgata ipsius folius nomen præ se ferant: vis tamen omnis, atque autoritas à fociis, qui id constituerunt, promanat. Sic ut isti deputati sint duntaxat ministri fociorum, neque hisce pro imperio magis aliquid possint injungere, quam legatus illi, abs quo mittitur.

§. 20. Cæterum dubitari adhuc possit, an non universitati fociorum, aut majori parti sit potestas in singulos aut pauciores circa illa negotia, ob quæ societas fuit inita, & quæ ut communi consilio gerantur, expresse in fœdere fuit designatum; hætenus ut ad id, quod majori parti placuit, pauci quoque dissentientes nolentes volentes teneantur. Id quod nobis negandum videtur, siquidem agatur de systematibus regularibus, & ubi singulæ civitates suam sibi libertatem reservant illibatam. Nam quo minus tale quid obtineat in systemate aliquo irregulari, & quod propius ad naturam civitatis accedit, nihil impedit. Scilicet libertas civitatis, quæ nihil aliud est, quam facultas ex proprio judicio de negotiis ad sui conservationem spectantibus ultimato statuendi, nequit intelligi, ubi ipsa pro imperio ad aliquid suscipiendum invita ab alio possit adigi. Neque obstat, quod in fœdere conventum fuit de certis partibus summi imperii non nisi communi consilio exercendis. Aliud enim est, si dicam: ego non exercebo meum jus, nisi vobis volentibus: aliud, si dicam, vobis facultas erit, etiam invitum me adigendi ad jus meum exercendum. Prius duntaxat, non posterius in fœdere continetur. Ea res ut penitus intelligatur, probe observandum est, ut plurium hominum voluntates in unum teneantur conspirare, id oriri vel ex nuda conventionione, vel ideo quod unus voluntatem suam alterius voluntati submiserit. Conspiratio voluntatum ex nuda conventionione libertatem illam, de qua inuimus, haudquidquam tollit. Nam vel in antecessum communi consensu statuitur de negotiis junctim expediendis, vel si quid deinceps statuendum est, ad id singuli non imperio, sed per solas rationes volunt adigi. Ast vero quando voluntatem meam alterius voluntati submisi, eoque ipsi eidem in me imperium contuli, etiam ad illa possum obligari, quæ fortasse mihi displicent. Neque est, quod quis nobis occinat jus illud majoris partis. Vid. *supra* l. 7. c. 2. §. 15. Nam primo major pars ad se trahit minorem in cœtibus duntaxat constitutis, non in iis, qui adhuc sunt constituendi. Deinde revera ex instituto & conventionione hominum, non à natura est, quod in cœtibus constitutis major pars obliget universos; etsi naturalis ratio illud tanquam convenientissimum suadet recipi in cœtibus numerosis, & ubi varia & quotidiana negotia sunt expedienda. Atque hoc ut fiat, necessum erit singulos suam voluntatem submittere voluntati universorum, aut majoris partis hætenus, ut illi etiam dissentientes teneantur omnino sequi, quod hi decreverint; id quod sine imperio horum in illos nequit intelligi. Neque vero in conventibus fociorum jure illo majoris partis adeo videtur opus, cum & isti ex populis non ita multis soleant constare, & communi utilitate maxime jungantur, cui nemo sanus pertinaciter reluctari præsumitur. Quod si tamen alicujus malitiosa, & rationi cedere abnuens pervicacia cæterorum salubri consilio sese adjungere adsperseretur, communemque salutem aut utilitatem hoc modo proditum erat, licebit adhibere illa media quæ in naturali libertate viventibus contra violatores pactorum com-

petunt.

petunt. Nisi magis placeat ejusmodi intractabilem societate penitus excludere. Quid quod & sæpe magna cum iniquitate conjunctum foret, si in systemate sociorum plura suffragia reliquos stringerent; quando nempe focii disparibus sunt opibus, adeoque unus plura confert ad communem salutem, quam alius. Quanquam enim æqualia videantur conferre, qui pro ratione suarum opum concurrunt: sæpius tamen contingere potest, ut quis modicas suas fortunas periculo malit exponere, quam alter opimas. Sic ponamus in aliquo systemate unam civitatem ad defensionem communem plus conferre, quam reliquas omnes conjunctim sumatas, sane iniquum foret isthanc invitam per reliquas consentientes adigi posse ad aliquod negotium, cujus onus ipsi maxime est incubiturum. Vid. *Grotii Apologeticum* c. 1. *sub finem*. Quod si autem suffragia debeant valere, prout quisque ad societatem confert, eo ipso prævalidæ illi civitati in reliquas imperium dabitur. Add. *Diodorus Siculus* l. XV. c. 28. Ex quibus omnibus colligitur, sicubi negotia ex majori numero suffragiorum deciduntur, ita ut dissentientes quoque obligentur, à regulari forma systematum discedi, & vel irregulare corpus, vel civitatem unam effici.

§. 21. Dissolvuntur ejusmodi systemata, ubi quidam focii à tœdere ultro discedunt, suasque civitates seorsim administrant; quod fere ob eam rationem contingit, si plus utilitatis ex separatione, quam ex conjunctione sperant, & socios oneri magis sibi, quam subsidio judicant esse. Add. *Livius* l. 38. c. 31. 32. Eadem quoque abrumpunt bella intestina, ni cum pace iterum leges fœderis renoventur. Ubi bello externo systema infeliciter fuerit defunctum, quandoque inter artes victoris est, fœdus dissolvere, singulisque civitatibus *ἀντροπολίαν* imperare. Id quod Romani Achæis quondam faciebant. Conf. *Xenophon* l. 3. c. 5. & *rerum Græcarum*, ubi de pace Antalcidæ agit. Est præterea observandum circa dissolutionem systematum, quæ per vim externam fit, quod ubi una vel altera sociarum civitatum, ab hoste fuerit occupata, eo ipso haudquidquam is ad reliquas jus aliquod nanciscatur, aut statim ex vi tœderis, quo victa civitas reliquis juncta erat, in societatem sit recipiendus. Sed nova omnino conventionione opus est, ut quis in locum victæ civitatis de tœdere participet. Sicuti quondam Philippus decreto Amphictyonum in eorum confessum loco Phocensium adsciscabatur, apud *Diodor. Sicul.* l. XVI. c. 61. Quanquam enim fœdus, quo plures civitates in systema junguntur, reale videatur; & civitas, mutata veip. forma, eadem esse non desinat: tamen fœdus illud expirasse censetur, quando civitas vi sub jugum redacta, aut alterius imperii accessio facta fuerit. Cum enim fœdus initum sit inter civitates ut tales, igitur tœdere excidit, quæ civitas esse desierit. Et si vel maxime in tœdere sit cautum, ut ob mutationem reip. à tœdere quis non excidat; tamen illa mutatio præsupponitur debere fieri via legitima, per ultroneum consensum populi. Adeoque neque inavatori injusto, neque hosti extraneo in concilio sociorum locus erit. In perfectam autem civitatem coalescere talia systemata contingit, si omnes focii summo imperio unius concilii aut hominis ultro se subjiciant. Item si unus populus, potentia præpollens, reliquos in provinciarum conditionem redegerit. Quod terre contingit, quando imbecilliores validiori permanentem aliquam prælationem deferunt, & inæqualiter tœderati fiunt. Vid. *Grot.* l. 1. c. 3. §. 21. *circâ fin.* Denique si unus favorem militum, aut populari aura, vel per factionem præpotens, imperium invadat.

§. 22. Solet denique hoc loco disceptari super præstantia formarum reip., quænam alteri præferri mereatur eo nomine, quod vel per illam salus civitatis expeditius & certius procurari possit, vel quod vis imperii minus ad abusum pateat. Ubi hoc quidem apertum est, nullam formam reip. ita accurate posse legibus adornari, quin per socordiam aut malitiam imperantium ex illo ipso regimine, quod in salutem civium institutum est, aliqua incommoda in eosdem redundare queant. Cujus rei causa est, quia summum imperium est institutum ad repellenda mala, quæ mortalibus abs se invicem impendent. Atqui illud ipsum imperium fuit conferendum in homines; qui utique ab iis vitiis, quæ homines ad se mutuo infestandos proritantur, non sunt immunes. *Vitia erunt, donec homines.* Sic ut aliquando ab his illud experiamur, adversus quod iidem præsidio nobis esse debebant. Unde & contingit, ut *quicquid delirant reges, plectantur Achivi.* Ergo uti plenam perfectionem conditio rerum humanarum non admittit; ita in qua reipubl. forma minimum malorum sit metuendum, multi disputant. Ita tamen, ut plerique pro monarchia calculum ponant. Vid. *Iso-cratis Nicocles, Herodotus Thalia*, ubi Principes Perfarum post interfectos Magos de forma reip. introducenda deliberant. *Euripides Supplicibus vers. 405. seqq. Bodinus de rep. l. 6. c. 4. Arnisaus relect. polit. l. 2. c. 7. sect. 2. & passim plurimi.* Ex adverso nihil, quod in monarchas maligne aut invidiose dici queat, videtur omisisse *Scriptor Belgicus Bilancis politica.* Quorum tamen non pauca retundi possunt per cap. X. *Hobbesii de Cive, & Leviath. c. 19.* Singula excutere extra nostrum est institutum. Id duntaxat monendum fuerit, istorum argumentis tantam haut quidquam inesse vim, ut quæ inde colliguntur, semper & ubique necessario evenire debeant. Neque unius vel alterius facta universo ordini imitandi necessitatem imponunt. Sed & judicaverim, boni atque commodi civis esse, meditari illud *Marcelli* apud *Tacit. H. IV. Se meminisse temporum, quibus natus sit, quam civitatis formam patres avique instituerint: ulteriora mirari, præsentia sequi: bonos imperatores voto expetere, qualescumque tolerare.* Non alienum autem ab hoc loco fuerit paucis ostendisse, quare tam invisi olim fuerint apud Græcos, qui monarchicum imperium in civitatibus democraticis & aristocraticis invaserant, & quare per ejusmodi malas artes conservare statum suum instituerint, quæ ab *Aristotele* & aliis descriptæ inveniuntur, ob quas tyrannorum vocabulo perpetua velut detestatio adhæsit. Nam civitates Græcicæ fere ambitu unius oppidi continebantur. Qualibus civitatibus quam optime competit democratia, aut aristocratia modeste exercita, aut denique regnum, *Aristoteli* dictum heroicum, seu principatus autoritate potius suadendi, & opinione excellentis virtutis, quam imperio subnixus. Et propter erectum & irrequietum ingenium natio Græca maximopere deperibat illum statum, in quo quilibet partem reip. facere posset. In tali ergo civitate qui monarchiam, invisissimam civibus, ipsisque invitis invaserat ut se conservaret, necessum habebat arce urbem premere, & satellitium sibi validum circumponere, idque exteris constans, cum neque civibus suis fidere posset, nec permutatis diversorum locorum militibus unam provinciam per alteram coercere. Istius exteri satellitis fides sola stipendiorum magnitudine erat pigneranda; inde ut sumtus suppeterent, cives tributis erant attenuandi; tum iidem exarmandi & ad imbelliam redigendi, summa papaverum capita demerenda, conventus civium prohibendi, inquisitores

alendi. Unde non iniusti solum, sed & vesani erant isti tyranni, qui tale imperium affectabant, quod per malas artes, quæ ad diuturnitatem non facerent, erat conservandum, & ubi civium amorem acquirere non dabatur. Et æque incongruum in civitate monopoli monarchiam instituere, quam in aliquo populo, latam regionem infidente, democratiam. Enimvero cum monarchiæ, magna terrarum spatia amplexæ, hisce artibus ad sui conservationem non indigeant; quippe in quibus una provincia per alteram librari possit; ideo non minus turpissime peccant, qui monarchis magnorum populorum istas tyrannorum artes exercendas suggerunt, quam qui odium tyrannorum istorum Græcnicorum in quosvis monarchas transfundere fatagunt. Ex quibus & hoc patet, in magna civitate longe securius degere monarchas, quod non ita facile communicari invicem & conjungi possint refractarii cives, cæterosque contractu suo inficere; sicut in civitate, quæ uno oppido continetur, fieri potest, ubi pauci repente & antequam imperans deprehendat, furorem suum in universos diffundere possunt.

CAPUT VI.

DE AFFECTIONIBUS SUMMI IMPERII.

1. Imperium in civitate quare summum dicitur? 2. Illud qui habet est civitatis superioris, 3. Et legibus humanis superior. 4. De distinctione inter majestatem realem & personalem. 5. Reges universo populo superiores esse posse, ostenditur. 6. Et rationes in contrarium dissolvuntur. 7. Imperium absolutum quid? 8. Non deprehenditur æque in omnibus re-rump. formis.	9. Imperia limitata unde? 10. Quibus pactis illa existant. 11. Quaratione diverse partes imperii limitentur. 12. De potestate ordinum. 13. Hobbesio respondetur. 14. Modus habendi imperium quotuplex? 15. An detur summum imperium temporarium? 16. De regnis patrimonialibus. 17. De regnis libero consensu populi constitutis.

INter affectiones imperii primo loco occurrit, quod idem fit, & dicatur *summum*. Cujus denominationis potissima causa hæc videtur, quia major quam isthæc potestas homini in hominem nequit competere, quam ut hic ad istius arbitrium vires opesque suas adplicare ad bonum publicum teneatur, ac juri vitæ, & necis obnoxius sit. Quo & hoc accedit, quod, uti singulorum hominum nulla major libertas, posito Dei imperio, intelligi potest, quam ut proprio ex judicio de actionibus, viribus, & facultatibus suis possint disponere; ita in coetu aliquo summa libertas inde fit metianda, quod iste proprio, & aliunde non dependente judicio possit de cernere de illis, quæ ad commodum & salutem ipsius facere videbuntur. Ex quo & illud consequitur, quia id imperium est summum, seu à superiore homine in his terris non dependens; ideo non posse ipsius actus alterius voluntatis humanæ arbitrio irritos reddi. Nam ut quis propriæ voluntatis decreta mutare queat, id ipsum ex libertate est.

§. 2. Eandem quoque ob rationem ἀντιπρῶτον erit, qui summum imperium obtinet, i. e. neque rationibus reddendis, neque pœnæ humanæ obnoxius. Utrumque enim superiorem præsupponit, qualis heic citra contradictionem intelligi nequit; cum summo superius in eodem ordine dari nequeat. *Salustius Jugurth. Impune quilibet facere, id est regem esse. Plinius panegy. Illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur.* Observandum tamen est, duplici modo rationem reddi; vel ut superiori, qui nisi eandem ipsi adprobavero, acta mea rescindere, & pœnam infligere in super queat; vel ut æquali, & cui simpliciter mea gesta probari volo, eo duntaxat fine, ut vir bonus & prudens ab ipso habeat. Priori modo sæpe conantur famæ curiosi principes rerum suarum rationes universo orbi reddere, tuendæ existimationis causa; id quod nihil subjectionis arguit. Sic de propria pecunia erogata facere mihi licet quod lubet; & tamen interdum rationes meas extare volo, ut ne pro dissoluto, aut stolido patrefamilias habeat. Sic nec pœna in eo potest locum habere, pro quo nullum extat forum, neque judex, qui sententiam ferre possit, & exsequi. Nam fora, quæ in civitatibus extant, ad subditos tantum spectant, & omnem vim ab ipso summo imperio mutuantur. Quod si autem principes alicubi in proprio sese foro conveniri patiuntur, super debitis, & similibus causis, id non fit quasi forum istud agnoscerent se superius, & cujus potestate cogi possent: sed tantum liquido actoris prætensionem cognoscere cupiunt, de qua ubi constiterit, ultro obligationem suam explere volunt. Est tamen sermo proprie de pœna humana, quam judex humanus tanquam superior infligit. Nam divina pœna variis sese modis solet exferere erga violatores legis naturalis, quibus alias tribunalia humana aut quidquam metuenda sunt *Horat. l. 3. Od. 1. Reges in ipsos imperium est Jovis.* Quod autem Egyptii defunctis regibus, qui imperium prave gesserant, sepulturæ honorem denegabant, vix pœnæ rationem videtur habere. *Vid. Diodor. Siculus l. 1. c. 72.*

§. 3. Eo ipso quoque, dum imperium civile summum fertur, legibus humanis solutum, aut potius superius intelligitur. De divinis enim & naturalibus legibus quæstionem movere stolidum fuerit. *Plutarchus ad principem indoctum. Quis ergo imperabit principi? Lex, omnium rex mortalium atque immortalium, ut ait Pindarus, non ea foris scripta in libris, aut lignis insculpta: sed viva in ipsis corde ratio, semper una habitans atque excubans, & animum nunquam sinens esse principatus vacuum. Seneca Thyeste: Omne sub regno graviore regnum est.* Humanæ autem leges nihil aliud sunt, quam summi imperii decreta circa ea, quæ subjectis ad salutem civitatis observanda sunt. Hisce directè non obligari summum imperium patet. Summum enim est: ergo à superiori homine obligatio ipsi non potest accedere. Seipsum autem per modum legis i. e. per modum superioris obligare nemo potest. *Vid. Hobbes de cive c. 6. §. 14.* Et si velut per reflexionem sua obligari lege quandoque legislatorem constet, ex æquitate naturali, & decoro publico; ut quod in moribus civium tanquam bono publico expediens exigit, ipse quoque fervet, excitando subjectorum obsequio, & ne vetando vitia, in quibus ipse volutatur, eorundem dulcedinem aliis invidere videatur. *Vid. 1. Samuel. XIV. 40. Plin. paneg. Vita principis censura est, eaque perpetua; ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur, nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo. Quippe infidelis recti Magister est mentus. Melius homines exemplis docentur quam in primis hoc in se boni habent, quod adprobant,*

que precipiunt fieri posse. Nec erubescendum regibus, quod *Athenæus* l. X. ex *Ctesia* tradit; apud *Indos* regi non licere inebriari; apud *Perlas* vero id concedi regi die uno, quo sacrificant *Mithræ*. *Claudianus de IV. consul. Honorii*. In commune jubes si quid, censusque tenendum *Primus* jussa sibi, tunc observantior aequi *Fit* populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum *Autorem* parere sibi. Componitur orbis Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus *Humanos* edicta valent, ut vitæ regentis. *Livius* l. 26. cap. 36. Si quid injungere inferiori velis, id prius in te ac tuos si ipse juris statueris, facilius omnes obediētes habeas. *Plinius* l. 4. epist. 22. Ut in corporibus, sic in imperio, gravissimus est morbus, qui à capite diffunditur. *Justinus* III. 2. 8. *Rosarium Persicum* c. 1. Si rex ex subditi horto unum pomum comederit; servi ipsius arborem ipsam eruerint. Si rex quinque ovorum iniquitatem licitam duxerit, Continuo milites ejus mille gallinas veru fixerint.

§. 4. Ad vindicandam hujus imperii summitatem, in monarchiis cum primis, executiō est vulgata distinctio majestatis in *realem* ac *personalem*. Quam quidem nos non absurde modo, sed & perniciose ad imperium adplicari judicamus eo sensu, ut reali & personali majestati simul & eodem tempore in civitate monarchica locus præbeatur; adeoque in regno regi tribuatur imperium personale, populo, prout regi contra distinguitur, reale, & quidem hoc illi par, aut superius; prout alias jura realia personalibus nobiliora fere habentur. Hoc enim contradictionem involvere, & civitates facere bicipites, non sine exitiabili convulsione, in aprico est. Neque ideo necessum est duplicem majestatem fingere, quod extincto rege, aut familia regnatrice, populus sui juris evadat, hæctenus, ut pro lubitu alium regem aut aliam reip. formam possit constituere. Non magis quam fingendum est in servo imperium reale, imperio domini personali contradistinctum, ideo quod extincto sine hærede domino, servus sui juris fit. Neque ad rem facit, quod *Grotius* l. 1. cap. 3 §. 7. aliique subjectum summæ potestatis faciunt *commune*, vel *proprium*, quorum illud sit civitas, hoc unus homo, aut concilium univerforum, vel paucorum. Nam sensus iste est: si quærat confuse, ubinam summum imperium reperiatur, respondetur, illud existere in quavis civitate: si quærat distinctius, quæ nam persona imperium in civitate habeat, respondetur, vel rex, vel senatus, vel populus. Sed quis inde inferat, dari duo distincta imperia, quorum unum reale in civitate resideat, alterum personale in rege? Sicuti ineptus fuerit, qui duos distinctos visus in homine fingere velit; unum, qui sit in homine tanquam in subjecto communi, & alterum qui in oculo tanquam in subjecto proprio.

§. 5. Fuerunt, qui asserere non dubitarent; imperium regis universo populo nec posse nec debere esse superius. Cui non parum patrocinari videtur *Aristoteles pol.* l. III. c. 12. Qui *idem* d. l. c. 11. tradit: *οἱ δὲ τὴν βασιλείαν μὴ ἔχοντες ἰσχυρὴν εἶναι δὲ ποσούτην τὴν ἰσχυρὴν, ὡς ἐκάστῃ μὲν, καὶ ἐνὸς καὶ σὺν λαϊκῶν, κρείττω, ἢ δὲ πλήθους, ἢ τῶν. Ποτεstatem quidem regem habere oportet; tantam vero potestatem esse, ut singulis quidem, & uno, & pluribus sit major, multitudine vero minor. Istos homines sibi oppugnandos sumit *Grotius* d. l. §. 8. Ubi primo ostendit, licuisse alicui populo penitus & sine exceptione imperium in se aliis transferre; cum & singulis liceat in servitutem personalem alteri sese addicere. Vid. *Exodi* XXI. 6. *Levit.* XXV. 39. add. *Seldenus* l. VI. c. 7. l. 37. *D. de liberali causa* l. 10. *Cd. t. l. 7. §. 3. l. 33. D. d. t. l. 4. D. quib. ad libert. proclam.**

non licet. §. 4. Instit. de jure person. & l. 6. §. 5. D. de injust. testam. Novella Leonis LIX. De antiquis Gallis Caesar de B. G. l. VI. plerique de plebe, cum aut ere alieno, aut magnitudine tributorum, aut injuria potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant nobilibus. In hos eadem omnia sunt jura, quæ dominis in servos. Et si de cætero indignum videatur, cives sub absoluto monarcha viventes mancipiis comparare. Claudianus l. 3. de laudib. Stilliconis: Fallitur, egregio quisquis sub principe credit Servitium; nunquam libertas gratior extat. Quam subrege pio. Huc facit illud Apollonii Thyanei quod Philostrat. l. v. c. 12. ὡς περ εἰς αἰετὴν πρῶτων, μετῆσθαι τὴν δημοκρασίαν εἰς τὸ ἐνὸς ἀνδρὸς τὰ ἀρχαῖα τὴν ἀρχὴν φαυνοῦσαι, ἕτως ἢ ἐνὸς ἀρχῆς πᾶσι εἰς τὸ ἕξι μὲρον τῶν κοινῶν προσῶσαι, δῆμος ἐστίν. Sicut vir unus alios virtute superans popularem gubernationem ita transmutat, ut unius hominis imperium esse videatur: ita unius hominis principatus ad communem utilitatem omnia dirigens instar populi merito habendus est. Add. Hobb. de cive cap. X §. 8. Deinde afferuntur occasiones & causæ, quibus compulsus populus aliquis jus totum imperandi abs sese abdicare, & alteri tradere potuerit. Quarum complures complectitur Cicero Offic. II. Atque etiam subjiciunt se homines imperio alterius, ac potestati pluribus de causis. Ducuntur enim aut benevolentia, aut beneficiorum magnitudine, aut dignitatis præstantia, aut se sibi utile futurum, aut metu, ne parere cogantur aut spe largitionis, promissionibusque capti: aut postremo, ut sæpe in nostra republica vidimus, mercede conducti. Grotio istæ adducuntur; si accidat, ut populo ab hoste excidium immincat, ad quod effugiendum nulla alia pateat via, quam si citra reservationem sub alterius ditionem concedat. Vid. Livius l. VII. cap. 31. si inopia pressus aliter non habeat, unde se sustentet. Vid. Genes. XLVII. 19. Si paterfamilias latifundia possidens neminem alia lege in suas terras habitatum recipere velit, quam absolutam ab ipso subjectionem stipulatus: aut si quis magnam fervorum copiam ea lege manumittat. Quin & ejusmodi regiminis forma genio alicujus populi congruere potest. Neque vero semper degeneris est, aut abjecti indicium animi, absoluta monarchia gaudere; quod plerisque in democratia natis videtur; apud quos eo nomine Cappadoces male audiunt, quod oblatam à Romanis libertatem adspersati sint. Vid. Strabo l. XII. & Justinus l. 38. cap. 2. Euripides Helena ex communi Græcorum opinione: τὰ βαρβάρων δέλα πάντα, πλὴν ἐνός. omnes barbari servi, excepto uno rege. Quin populis, in quibus multi sunt homines impotentes, ambitiosi, elati, & æqualitatis impatientes libertas popularis est perniciosissima: iidem regnum facile patiuntur. Nam malunt uni parere, & reliquos eminere, quam æquali cum omnibus conditione degere: & dominari, ut possint servire, volunt. Ausonius. Imò Oriens usque ad eo Regibus suctus & olim & nunc, ut Neubof in legatione referat, Chineses non potuisse animo concipere, quid rei essent Ordines Hollandiæ, quod præter monarchiam nullum regiminis genus norint. Et Rex Pegu, cum ipsi referretur, imperium apud Venetos esse penes Senatum, effusissime risit, velut rem plane absurdam, uti refert Caspar Balbi Venetus, in itinerario. Ast popularem libertatem bene ferre non possunt, nisi temperato spiritu homines, sedatis affectibus; & æquo animo intra æqualitatem latere gnari. Sæpe denique civitates liberæ per turbas intestinas eò rediguntur, ut nisi sub unius absoluto imperio salvæ nequeant esse; & cum domino pax ista venit. Lucanus l. 1.

§. 6. Potius est excutere rationes eorum, qui realem istam, quam fingunt, majestatem

statem populi supra reges evchere gaudent. Jactant omnes reges à populo constitutos. Atqui naturale esse, ut constituens sit constituto superior. Verum licet ad quorumlibet regum constitutionem populi consensus interveniat; inter modos tamen, quibus ille elicitur, magna est differentia. Quidam enim populi ultro sibi regem sumunt: reliqui bello aut alia necessitate subacti regem accipiunt, quem extra istiusmodi casum hautquaquam optabant. Atqui communis loquendi usus fert, ut illi demum reges à populo dicantur constituti, quos iste ultro sibi sumsit. Qui per vim bellicam, aut simili modu consensum extorquent, non à populo constituti, sed populum sibi subjecisse dicuntur. Deinde tunc demum constituens constituto est superior, si penes istum semper sit, quousque hic eo, quo positus est, loco debeat subsistere. Sed quandoque ab initio quidem ultroneæ voluntatis est, quam velis constituere; constitutione semel facta, constitutum ferre necessitatis sit. Aliqui sic respondent. Constituit quis aliquem vel in caput tertii, vel in caput proprium. Prior constituto sane superior est. Præsupponitur enim, istum tertium sub hujus esse potestate, & deinceps quoque manere. Unde necessarium est, constitutum quoque ab istius voluntate dependere. Cum enim non possit unus duobus dominis non subordinatis servire, non possum subiecto meo dominum imponere, ut non in hunc mihi maneat potestas; adeoque hic subordinatus duntaxat fiat dominus. Sic populus liber, qui ducem suis militibus imponit, & illo, & his superior est, manet. Ast qui aliquem constituit in seipsum, seu qui imperium alteri in se confert, non magis eo superior manere potest, quam idem eidem eodem tempore imperare & parere. Pergunt, cum omne regimen sit eorum causâ, qui parent, non qui imperant, seu quia rex est propter populum, non populus propter regem; ideo populum utique rege superiorem esse. Id enim sane, propter quod aliud est, nobilius videri eo, quod in istius gratiam est institutum. Enimvero non omne imperium, puta herile, est introductum in eorum gratiam, qui parent. Quanquam si dominus ex suo imperio fructum capere velit, necessum est, ut servi quoque curam agat. Deinde non id quæritur: pluris sit persona regis, an totus populus, si alterutri utique sit pereundum: sed an quia imperium civile repertum est ad emolumentum universitatis, judicium de procurando isto fine sit potius penes eos, qui suam voluntatem voluntati regis subdiderunt, an vero penes eum, cujus iudicio atque conscientiæ summa rerum fuit concredata. Aliqui ex eo, quod populi ob peccata regum puniti leguntur, inferunt, penes populum fuisse eisdem peccantes coërcere, id quod sine potestate, quæ regium jus superet, intelligi nequit. Hautquidquam enim imputari mihi factum alterius potest, ad quod ego nihil contuli. Jam autem fingi non potest, quomodo populus de reatu peccati regii, quod imprimis isti displicuit, participare potuerit, nisi quia regem plectere omisit. Verum id pro certo habemus, peccata regum in se non derivare aliquem reatum in subditos, nisi ipsi positive quid ad ista contulerint. *Enripides Supplicibus: εἰδὲν αἰτία πόλις κακῶς κλύεσθαι Δία κυβερνήτῳ κακόν. culpa vacat respublica, male audiens propter gubernatorem malum.* Ex omissione autem prohibitionis aut pœnæ hautquidquam isti possint reatum contrahere: quippe cum ipsi tanquam inferiores regum peccata neque possint, neque teneantur prohibere, aut punire. Nam uti facultas, ita & obligatio alterius delicta prohibendi ex potestate in alterum provenit, seu

seu

seu ex imperio, quod jus alterius actiones dirigendi involvit. Unde neque antequam rex constitueretur cæteri ex ejus facto teneri poterant, cum æqualis in æqualem non habeat imperium; neque postquam rex est constitutus. Absurdum quippe est dictu, illos, qui ante collatum in aliquem imperium velut in æqualem non habebant potestatem pro imperio aut violenter ipsius peccata prohibendi, eandem accepisse, postquam eidem in se dederunt imperium. Sed neque ex illo pacto, quo subditi in regem absolutum imperium contulerunt, peccata regum subditis imputari possunt. Nam illo pacto impunitatem cives regi non dederunt, sed quam antea ex libertate naturali habebat, ipsi reliquerunt; cum alias nulla ratione imperium summum gerere possent, nisi à pœnis humanis foret exemptus. Ad exemplum 2 *Samuel* 24. à *Grotio* d. l. fat responsum. Notabilis quoque locus est apud *Martinium hist. Sinica* l. 3. c. 1. qui ad d. *cap. v. §. 7.* facit. Quod aliqui dicunt; uti qui se in servitutum dedit, jus, retinet ex servitute iterum sese eripiendi: ita par jus competere populo, qui monarchicum jugum subiit: id nemo sanus admiserit, nisi addatur, ut id fiat bona cum venia domini, aut regis, quæsito sibi jure ultro cedentis, Add. *Xenophon Cyrop.* l. 3. *princ.* Falsum quoque est, populum, cujus ingenio absolutum quondam imperium congruebat, ubi successu temporis servilem indolem exuerit, imperium recte excutere, & in popularem sese libertatem vindicare. Nam si talis casus emerferit, principi incumbet, ad mutatum populi genium regimen prudenter attemperare. Inepte dicitur; cum dominus re sua abutens coërceri possit, aut eidem bonis interdici, principem quoque potestate sua prave utentem in ordinem posse redigi. Nam prioris ratio est, quod principi superius jus competat in bona civium, quæ ne inutiliter dilapidentur reip. interest. At quis dixerit; subditis competere eminentius quoddam jus in jura principis, i. e. eosdem domini sui dominos esse? Ad dicta principum, quorum nonnulla adjunctantiam composita sunt, respondetur; principem utique debere omnia referre ad salutem populi. Sed ex eo nondum consequitur; cives coërcere posse principem, quando judicaverint, ipsum media parum idonea isti fini adhibere. Absurde traditur; cum populus non habeat jus seipsum extinguendi; aut in corpus suum atrociter sæviendi, in regem quoque non posse tale jus transferri. Quis enim regi jus extinguendi populum asseruerit? Absolutum imperium non esse rem adeo formidabilem, mox ostendetur. Quid autem liceat populo, ubi rex aperte ad perdendum populum ruit, alibi dispiciendum erit. Nequidquam allegantur consules, & quivis alii magistratus, qui itidem supra populum constituti dicuntur, & tamen à populo quandoque in ordinem redacti sunt. Quod ex sacris historiis afferunt; Ebræos jugum vicinarum gentium excussisse, postquam Deo fat pœnarum dedisse visi fuerunt: ad id sic habendum. Aut in statu belli adhuc versabantur cum illis populis, neque fide data istorum sese regibus tanquam cives subjecerant, & hoc casu oppressores suos tanquam hostes jure belli tractare poterant: aut expressum Dei mandatum super ea re acceperant, quod si quidem à communi jure abierit, aliis imitari non conceditur. Add. *Rob. Sandersonus de oblig. conscient. prælect.* IX. §. 16. *segg.* & *prælect.* X. §. 13. 16. 22. 23.

§. 7. Illud præterea satis clare patet, in quibusdam civitatibus imperium, cum primis regium, circa exercendos suos actus esse liberum, alicubi ad certum agendi modum restrictum. Unde orta fuit distinctio imperii in *absolutum* & *limitatum*. Ubi ac-

curate

curate prius exponendum, quid vocabulum *absoluti* proprie notet; quod magno odio laborat apud eos, qui in liberis civitatibus sunt educati. Ac potest idem sinistre explicatum malis principibus ad remp. vexandam, & plurima scelera patranda animos addere; frigidam subinde suffundentibus adulatoribus, queis ambitionem, & alia principum vitia alere ejus vocis jactationem in proclivi est. Absolutus es: ergo si libet licet: ergo bellis non necessariis cives juxta tuos, & vicinos attere, ut ipse magnus bellator cluas: ergo contumeliis insulta quibuslibet: ergo exactionibus atque rapinis exhauri cives, ut ambitioni aut luxui materia suppetat. Quo spectat adulatio Anaxarchi ad Alexandrum, ob Cliti necem dolentem: *τὸ δὲ δικὴν τῶν θεῶν παύεσθαι, ἵνα πᾶν πράξιόν μιν ὑπὸ βασιλείας, θεμιτὸν δοκῇ δικαίον. Jus & fas Jovi assidere, ut quidquid rex agat, id fas justumque putetur.* Plutarchus ad Principem indotum. Item illud Sophoclis *Antigone*: *ἡ τυραννὶς πολλὰ τ' ἀλλ' εὐδαμνέει, καὶ ἐστὶν αὐτῇ θεῶν λέγειν ὅ' ἀβέλετα.* Tyrannis cum aliis in rebus beata est, tum quia licet ei dicere & facere qua vult. Quin & dantur, qui absolutum jus regum ejusmodi argumentis & sententiis adstructum eunt, ut idem sola scelerum impunitate, vexandique populi licentia metiri videantur. Igitur uti singulorum hominum summa hæc, & absoluta libertas intelligitur, quando non ad alienum, sed proprium arbitrium & judicium statuere possunt de suis rebus & actionibus, salva tamen semper observatione juris naturalis: eaque libertas naturaliter omnibus hominibus competit, qui alterius hominis imperio non sunt subjecti: ita ubi plures homines in civitatem perfectam coaluerunt, ibi utique necessum est existere tanquam in subjecto communi eandem libertatem, seu facultatem proprio ex judicio statuendi de mediis, ad salutem societatis spectantibus. Quam libertatem comitatur imperium summum, seu jus ista media civibus præscribendi, eosque ad obsequium adigendi. Unde in omni civitate proprie dicta existit imperium absolutum, saltem habitualiter, si non semper exercitio. Implicat enim esse nemini obnoxium, & non habere jus statuendi de rebus suis ex proprio judicio & arbitrio. Imperium autem absolutum in se nil involvere iniquum aut intolerabile, ex fine civitatum institutarum facile est perspectu. Sane enim non ideo civitates constituimus, ut neglecto jure naturali, omnia ex prava libidine fierent; sed ut securitati & saluti singulorum junctis multorum opibus, commodius prospiceretur, utque adeo juris naturalis exercitio tuto vacare liceret.

§. 8. Cæterum quando summum imperium consideratur, prout est collatum in unum hominem, vel in unum concilium, ex paucioribus aut universis constans, tanquam in subjectum proprium, non ubique ita absolutum & liberum, sed alicubi certis legibus alligatum observatur. Equidem in democratiis non ita manifeste discrimen inter imperium absolutum & circumscriptum videtur deprehendi. Quamquam enim in quavis democratia oporteat existere certa instituta usu recepta, aut scriptis sancita legibus, quo tempore, & per quos populus convocari, atque negotia publica proponi, & executioni dari debeant: (citra talia enim civitas non potest intelligi:) tamen cum ex universis civibus constet concilium illud, penes quod est summum imperium, adeoque nemini extra idem ex istis statutis jus sit quaeritum; nihil obstabit, quo minus quolibet tempore à populo eadem abrogari aut im-

mutari

mutari possint. Add. *Andr. Maurocemus hist. Venet.* l. 13. p. 517. *segg.* Huc facit, quod Anacharhis Solonem irrisisse legatur, qui civium se injurias & cupiditates putaret refrænaturum scriptura, quæ nihil à telis araneorum differret. Cui Solon respondit; stare homines etiam pactis conventis, quæ neutri parti expediat violare ac leges ita se temperare civibus omnibus, sicut futurum perspicuum esset, antiquius esse colere justitiam, quam jus violare. Verum eventus magis judicium Anacharhis, quam spem Solonis comprobavit. *Plutarchus Solone.* Nisi forte jurisjurandi religione ad ista perpetuo observanda populus sese adstrinxerit; uti Romæ circa reges non tolerandos factum. Et si an tale juramentum stringat, quando nemo ex illis, qui jurarunt, superest, supra disquisitum fuerit l. IV. c. 2. §. 17. Quo loco & notanda cavilatio Cæsaris, publicas pecunias auferentis, quæ depositæ fuerant cum execratione publica, in caput cujuscunque contrectare ausi, nisi causa belli Gallici: *ajebat enim religione solutam temp. perdomitis à se Gallis, ut nihil inde sit periculi. Appianus Alex. de bello civili* l. 2. Apud *Herodotum Clio* Solon Athenienses juramento adigisse, scribitur, ut ne quam legem abs se latam intra decennium abrogarent. Quamquam & aliqui, ne ejus modi statuta mutarentur, cavere voluerint, pœna statuta in eum, qui ista abroganda sit suafurus. Quæ pœna tamen non minus, quam prius statutum, abrogari potest. Sicuti Thasii quondam legem jusserant: *qui scripserit, fœdus cum Atheniensibus faciendum, mortis reus esto*, apud *Polyanum strateg.* l. 2. Et Athenienses, ne quis referret de asserenda Salamine, apud *Plutarch. Solone.* Et Charondas apud Thuriis, ut qui legi correctionem velit adhibere, laqueæ collum infertum gerens in concionem procedat, apud *Diodor. Siculum* l. 12. c. 17. Apud *Xenophonem* *Ἐπίκουρος* l. 6. decretum fit, *ut si quis dividendi exercitus mentionem faciat, morte multetur.* In aristocratiis autem & monarchiis, ubi alii sunt qui imperant, alii quibus imperatur, adeoque ubi hic ex illorum promissis & pactis jus potest quæri, clare discrimen imperii absoluti & limitati adparet. Heic igitur absolutus est, qui imperium administrat proprio ex judicio, non ad normam certorum & perpetuorum statutorum, sed prout præsens rerum conditio videtur exigere; quique adeo ex proprio judicio salutem reip. prout ejusdem tempora postulaverint, procurat. Unde tantum abest, ut in vocabulo absoluti lateat aliquid invidiosum, aut liberis hominibus intolerabile; ut idem potius longe acrioris curæ & circumspeditionis necessitatem principibus injungat, siquidem officio suo & conscientiæ satisfacere velint, quam queis ad præscriptam formulam negotia publica sunt expedienda. *Dio Chrysostomus orat.* 62. *Bonus princeps nihil concupiscit, quod omnia separat habere: abstinet à voluptatibus, quod nulla non potiri possit, si adpetat: justior quoque est, quam alii, ut qui omnibus justitiam exhibeat: delectatur autem laboribus, quod sponte laboret, & diligit leges, quod non timeat. Atque hac recte sibi persuadet. Cui enim majore opus est prudentia, quam qui tantis de rebus deliberat? cui accuratiore justitia, quam qui est supra leges? & cui modestia continentiore, quam cui omnia licent? & cui majore fortitudine, quam qui omnia salva conservat?*

§. 9. Enimvero quia unius hominis judicium in dispiciendo eo, quod saluti publicæ expedit, facile decipi potest; neque omnibus ea sit animi firmitas, ut in tanta libertate libidines rationi oblucentes compescere norint. (*Herodianus* l. 1. c. 4.

Zzzz

Xale-

Χαλεπὸν μετρεῖσθαι τε καὶ ὄρον ὀπιθυμίας, ὡς η̅ρετῶνος ἐξουσίας. Difficile est in maxima licentia moderari sibi, quasi que frenos imponere cupiditatibus:) igitur multis populis consultum fuit visum, tantam potestatem non ita absolute committere unius hominis iudicio, ab erroribus non immuni, & arbitrio in prava flexili, sed potius certum modum imperii gerendi ipsi præscribere. Postquam in primis fuit animadvertum, certa instituta, modumque negotia expediendi genio populi, & statui civitatis optime congruere. Neque ista imperii limitatione fit injuria principibus, qui sponte populi ad id fastigii extolluntur. Nam si grave videbatur imperium accipere, quod pro arbitrio gerere, non possent, licebat illud recusare. Nequaquam autem fidei religio, qua in susceptione ejusmodi imperii adstringuntur, admittit, ut postea clandestinis machinationibus, aut per vim leges regni subvertere, & absolutos sese reddere velint. Scilicet quia *nemini religiosus quod juraverit custodiendum, quam cujus maxima interest non pejerari. Plinius panegy.* Nam illud nimis quam insipidum est, quod aliqui dicunt; cum reges à Deo sint constituti, isque ipsis munus suum recte gerendum injunxerit, id quod sine exercitio summi imperii fieri nequit: igitur eo ipso Deum censerit contulisse regibus certam velut mensuram potestatis, cujus partem neque ipsi, ut delibitur aut circumscribatur, pati debeant: neque populus id recte postulare, aut ad idem regem adstringere queat. Non magis quam honeste inter maritum & uxorem tale pactum iniri potest, ut ille ad hujus furtivos amores conniveat, *doctus spectare lacunas, doctus & ad calices vigilanti sternere naso?* Aut ut ita contrahatur, *ut faceres tu, que velles, nec non ego possem indulgere mihi.* Verum uti illud quidem supra fati adstruximus, imperia civilia esse à Deo; ita hoc utique in arbitrio hominum fuit relictum; saltem quibus ipse Deus leges civiles non dedit, quam reip. formam in suum coetum vellent introducere. Cordate *Phil. Melanchthon in epit. philosoph. moralis: sciendum est, dissimiles esse formas regnorum; & alibi alios esse gradus libertatis. Adprobat autem Deus omnes formas imperiorum rationi & nature consentaneas.* Sicuti & puto, nullibi præceptum aliquod divinum extat, ut liber populus regem sibi impositurus, v.g. non Cajum, sed Titium eligat; aut certa aliqua formula divinitus sancita, sub qua omnibus regibus imperium sit deferendum. Neque juvantur isti homines loco i *Samuel XII.* quo aliqui nudum regis factum cum injuria conjunctum, alii verum jus, & quod ad omnes reges pertineat, volunt describi. *Grotius* autem l. i. c. 4. §. 3. mediam viam sectatus, tradit; designari regis factum, sed quod effectum aliquem juris habeat, nempe non resistendi obligationem; seu ut ut rex quando talia patrat, contra officium suum faciat; non magis tandem subditos ipsi posse resistere, quam si optimo jure talia ageret. Ideo enim addi, populum istis injuriis pressum Dei opem imploraturum, quia scilicet nulla humana remedia extant. Adeoque illud vocari *jus regis*, quomodo *pater jus reddere dicitur, etiam cum inique decernit.* l. ii. D. de just. & jure. Enimvero genuinum ejus loci sensum hoc modo planissime erui posse arbitror. Fuerat hactenus inter Ebræos democratia, sed quæ sæpe indueret faciem similem illi regno, quod *Aristoteli* heroicum dicitur. Judices divino plerique instinctu acti oppressos ab hostibus vindicabant, aut in pace jus dicebant: de cætero suadendi magis autoritate, quam jubendi potestate; & adparatus ipsorum intra civilem modum nullo erat tributo juvandus. Add. *Grotius ad judic.*

c. l. i. Pertæsus tamen cum statum populus regem volebat ad modum cæterarum gentium, id est, qui externa quoque pompa & inanibus splenderet, & perpetuum militem aleret, aut certe in armis cives exerceret, ut hostibus ingruentibus statim posset occurri, Vid. I, *Samuel*. XIII. 2. XIV. 48. 52. Hæc Samuel, ut re adhuc integra mature deliberaret populus, jus ejusmodi regis, & istius status incommoda ipsi ad oculos ponit. Vultis regem cultu magnifico insignem. Atqui hic numeroso erit satellitio stipatus, adeoque *filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum*. Vultis regem, qui perpetuo milite sit instructus. At sic necessum erit, ut *constituat sibi tribunos & centuriones ex filiis vestris*, qui antea rei vestræ familiari augendæ poterant vacare. Eum regem negotia publica non permittent, ut agros suos imple colat. Ergo de filiis vestris sumet *aratores agrorum suorum, & messores segetum*, ac pro armando suo exercitu *fabros armorum, & currum suorum*. Cum præterea amplo ministerio aulæ sit usus, neque ex dignitate uxorum & filiarum regiæ sit futurum, ut ipsæ tam luculentam culinam curent; ideo *filias vestras sibi faciet unguentarias, focarias & panificas*. Multis præterea ministris ipsi opus erit ad pacis ac belli negotia expedienda, quibus salaria constituenda ideo *agros vestros, & vineas & olivea optima tollet, & dabit servis suis*. Ad quem usum etiam decimas exiget. Neque minus tamen, ubi opus fuerit, *servis & jumentis vestris ad operas suas* utetur. Uno verbo hoc dicit: si regem vultis habere, is regie vobis erit sustentandus, & huic fini certi redditus constituendi: cujus oneris si post pertæsum fuerit, nequidquam scepro eum exuere poteritis, postquam vestra electione jus sibi ad regnum quæsit, quod invito auferri non poterit. Ergo manifestum est, istum locum haudquidquam pravis principibus patrocinari: sed nec ibidem à Deo per modum legis certam velut mensuram regii imperii dictari, cui per humanas conventiones nihil possit addi, demivè, sed simpliciter onera & impensas status regii, tam absoluti quam limitati; delineari. Igitur omnino est in arbitrio liberorum populorum, absolutum regi imperium, an certis sub legibus velint tradere; modo leges istæ in se nihil contineant impium, aut, ipsum imperii finem non evertant. Nam etiam si ab initio homines libere in societatem civilem coiverint; cum tamen ubique subjecti fuerint legi naturali, debuerunt sane tales regulas imperii & obsequii civilis constituere, quæ legi isti, legitimoque civitatum fini congruerent.

§. 10. Cæterum ut recte intelligatur, quam promissione regis (de optimatibus eadem est ratio,) imperium absolutum esse definat, (non enim cuilibet ea vis in est,) sciendum est; regem in susceptione regni ad id recte administrandum sese obstringere promisso vel generali, vel speciali, quod plerunque jurisjurandi religione firmatur. Generale promissum potest fieri vel tacite, vel expresse. Tacita promissio regni bene gerendi in ipsa ejusdem susceptione inesse intelligitur, etiam si nihil expresse dictum fuerit. Quo referenda sunt, quæ notantur *Grotio ad 2. Regum XI. 17. Populus promissit regi salutem sibi curæ fore. Ita hic idem Josephus. Nam ut rex populo quidquam promitteret, moris apud Hebræos non fuit*. Nempe promissione expressa, & quæ in coronatione fieret. Frequentissimum tamen est, promissionem illam fieri expresse, non sine juramento, certa que rituum sollemnitate. Neque id inusitatum, ut in ea promissione officium regis describatur per periphrasin, aut enumerationem præcipua-

rum partium; puta, se diligenter invigilare velle salutis publicæ promovendæ, bonos defensorum, malos coerciturum, justitiam integre administraturum, neminem oppressurum, & similia. Ejusmodi promissa hautquaquam à absoluto imperii delibant; adeoque rex per eadem obligatur quidem ad imperium bene gerendum: quem autem modum, quævè media isti fini producendo sit usurpaturus, in ipsius iudicio & arbitrio relinquitur. Specialis autem promissio, & in qua etiam modus & media in imperio administrando adhibenda exprimuntur, duplicem habere vim videtur. Alia enim regis duntaxat conscientiam stringit; alia autem abs sui impletione obsequium civium tanquam à conditione suspendit. Prioris generis promissio talis est, si rex spondeat, v. g. se certo hominum generi magistratus non mandaturum, se nemini privilegia in onus cæterorum redundatura daturum, nullas novas leges laturum, nova tributa aut vectigalia non impositurum, milite externo non usurum, & similia. Neque tamen simul constituatur concilium, quod rex teneatur consulere, siquidem ab istis promissis tempora reip. discedere jubeant; (nam istis semper tacita hæc exceptio inesse intelligitur, nî salus reip. suprema in ejusmodi legibus lex, aliter requiratur;) idque concilium jure suo, non precario, super illis negotiis possit cognoscere, citra cujus consensum cives jussis regis circa talia non obligentur. Hæc utique ad certas quasdam leges administratio imperii est restricta, & ubi citra necessitatem rex fecus fecerit, sine dubio fidei violatæ est reus. Neque tamen civibus competit facultas regis jussa ideo detrectandi, aut istos actus reddendi irritos. Nam si rex dicat, salutem populi, aut insignem reip. utilitatem id postulare, sicuti & ea præsumptio actus regis semper comitatur, non habent cives, quod regerant: quippe cum ipsis desit facultas cognoscendi super istis actibus, utrum reip. necessitas eosdem exigat, an minus. Ex quibus & hoc adparet, non satis sibi cavere populum, si regi quidem non nisi limitatum velit imperium tribuere, neque tamen constituat aliquod concilium, citra cujus consensum actus isti excepti nequeant exerceri; aut nî regi incumbat necessitas comitia habendi, ubi super exercitio istorum actuum deliberetur. Id enim præstat, quam si regi necessarium sit consulere consilium aliquod ex paucis duntaxat civibus constans; cum contingere possit, ut paucorum istorum privata commoda à bono publico discrepent, utique adeo ipsi ob privatam inter esse non consentiant in salutaria regis destinata. Arctius vero constringitur regis imperium, si expresse inter regem & cives sit conventum in delatione imperii, ut ad certas leges fundamentales imperium gerat, ac super negotiis, circa quæ absoluta disponendi potestas ipsi non est relicta, ad concilium populi vel procerum referat, neque citra istius consensum quid decernat; fecus si factum fuerit, nolle cives jussis ejus circa talia teneri. Tali modo qui regem sibi constituit populis, obsequium ipsi promississe intelligitur non absolute, & in omnibus, sed quatenus imperium ad capitulationem & leges fundamentales congruit; abs quibus discrepantes actus ipso jure sunt irriti, neque vim obligandi cives obtinent. Neque tamen per ejusmodi leges fundamentales summum imperium redditur mancum. Possunt enim in tali regno omnes imperii actus exerceri, qui in regno absoluto, nisi quod hæc rex solo suo iudicio, saltem ultimo, utitur; illic autem penes concilium est cognitio velut concomitans, non ex qua radicaliter vis imperii dependeat, sed quasi à conditione sine qua non. Neque etiam in tali civitate existunt

stunt

sunt duæ voluntates. Nam utique omnia quæ fuit civitas, vult per voluntatem regis. Et si limitatione ista fiat, ut, non existente certa conditione, rex quædam non possit velle, aut frustra velit. Sed nec in tali regno rex summum habere imperium definit, aut concilium ipso rege est superius. Non enim sequitur; hic non potest agere omnia ex propria libidine, ergo non habet summum imperium. Ego non teneor huic in omnibus parere; ergo sum ipso superior, aut æqualis. Ego huic non possum quolibet modo imperare; ergo ille ipse mihi quædam positive potest injungere. Et longe diversa sunt hæc: ego teneor sequi, quod huic placet, quia pacto me ad hoc obligavi; & ego teneor sequi hujus voluntatem, quia pro imperio mihi hoc injungere potest. Summum autem & absolutum nequaquam sunt unum & idem. Illud enim notat absentiam superioris aut æqualis in eodem ordine: hoc autem facultatem proprio ex judicio & arbitrio quæcumque jus exercendi. Sed quid si expresse addita sit clausula commissoria, ut si contra fecerit, regno excidat. (*Expresse dicimus; nam vis legis commissoriæ non inest illi clausulæ, si secus fecerit, se nolle teneri.* Sicuti apud Sabæos rex, cætera ἀνω πύθυον, ubi regia exiverat, à populo jussu veteris oraculi lapidabatur. Vid. *Diodorus Siculus* l. 3. c. 47. & *Agatharchides de mari rubro* c. 50. Quo referre possis illud *Strabonis* l. 15. *Si qua mulier in India regem ebrium occiderit, munus habet, ut cum illius successore jungatur.* Arragonii quondam, postquam rex in ipsorum privilegia juraverat, hoc modo ipsi obsequium promittebant: Nos, qui valemus tantum quantum tu, te facimus regem & dominum nostrum hac conditione, ut observes nostras leges & privilegia; sin minus, non. Vid. *Hotomanni Franco-Gallia* c. 12. Sic Severus Imp. sub initium imperii non solum juravit, nullum Senatorem suo jussu interfectum iri; sed præcepit etiam, ut publico decreto sanciretur *Imperatorem, si Senatori mortem afferret, eumque cujus opera ad eam rem uteretur, liberosque ipsorum, hostes reip. futuros,* apud *Xiphilinum* epit. *Dionis.* Et si non multo post Julius Solon, qui illud ipsum decretum jussu Imperatoris conscripserat, interfectus fuit. Hæc certum videtur, regem absolutum non dari, cui regnum sit commissum sub clausula commissoria. Quo minus tamen limitatum quis imperium, vere regium tamen, hoc modo habeat, nihil prohibere videtur. Nam licet ponamus, temporarium imperium pro summo agnosci non posse; tamen proprie temporarium non dixeris, quod à conditione potestativa dependet, & quam nunquam existere penes regem est. Neque ideo ejusmodi rex judicio populi subjicitur, penes quem sit cognitio, an fidem fefellerit, vel non. Nam præterquam quod ejusmodi clausula commissoria talia comprehendere solet, quæ in ipsos sensus incurrunt, quæque adeo ambiguae disceptationi non sunt obnoxia, etiam qualiscunque illa cognitio non habet indolem judicii, quo super actione subjecti cognoscitur, sed nihil aliud est, quam nuda contestatio, quo quis manifestum suum jus ab altero violari ad animum revocat; id quod etiam in inferiorem cadere potest. Conf. *Bæcler. ad Grot.* l. 1. c. 3. §. 16. *Grotius* d. 1. obscurius loquitur quando obligationem ex promissis regum cadere dicit vel *in exercitium actus,* vel etiam *directe in ipsam facultatem.* Contra prioris generis promissa si fiat, actus dicitur injustus, validus tamen; contra posterioris generis, etiam *irritus.* Quasi diceret: interdum rex promittit, se aliqua parte summi imperii nisi certo modo non usurum: interdum parte aliqua plane sese abdicat. Circa quod duo monen-

da sunt; primo quod etiam irriti possint esse actus, qui contra prioris generis obligationem suscipiuntur, v. g. si rex promiserit, se inconsultis ordinibus nova tributa non indicturum putaverim irritam esse indictionem, quam proprio arbitrio rex fecerit. Deinde quod posteriori modo summi imperii partes divellantur, aut mutilentur.

§. II. Cæterum ut penitus natura regnorum limitatorum intelligatur, sciendum est, negotia, quæ in administranda reip. occurrunt, esse duplicis potissimum generis. Nam de quibusdam in antecessum potest constitui, ideo quod, quodocunque eveniunt, eandem habeant naturam: de quibusdam autem non nisi ex præsentis tempore iudicium ferre licet, reip. expediant, nec ne, ideo quod, quæ illa comitantur, prævideri nequeant. Circa utraque, ne à bono publico aberraretur, populus, cui limitatum placuit regnum, cavere potuit. Illic quidem, dum perpetuas leges conscribit, ad quas sequendas rex adstringeretur; heic autem, dum concilium populi vel procerum consuli vult. Sic populus perspecta religionis suæ veritate, quique modus regiminis sacri, rituumque exteriorum suo genio quam optime congrueret, regi in delatione imperii legem potuit dicere, ne quid circa sacra semel recepta propria autoritate mutaret. Sic cui non constat, quam sæpe iustitia soleat laborare, si citra leges scriptas ex solo imperantis iudicio, & ex æquo & bono, quod frequenter non ratio, sed affectus aut imperitia suggerunt, jus reddatur. Vid. *Tacit. A. XIII. 4. 2.* Tali incommodo evitando regem potest obstringere populus, ut vel ipse æqualibus conscribat leges, vel eas, quæ jam extant, observet; utique jus ex istis legibus dicatur per certa collegia, causæque non nisi gravissimæ, aut per appellationem demum ad regem devolvantur. Quanquam & sæpe ex usu regis sit, invidiosas causas per alios decidi. Apud *Ovidium Metam. l. 12. A se Tantales onus invidiamque removit: Argolicosque duces mediis considerare castris Iussit: & arbitrium litis trajecit in omnes.* Et ambitiosæ aut importunæ intercessionis pro noxiis isto obtentu commode repelluntur. *Legum severitatem & autoritatem suam voluntate & proposito plus valere, & iudicium sententias suo iudicio præpollere,* dicebat *Andronicus Commenus apud Nicetam Acominatam l. 1. de imperio Andronici.* Sic cum notissimum sit, quam facile aliorum sudore parta per ambitum aut luxum profundantur: igitur ne opes civium ex regum libidine alimenta vitii ipsorum præberent, sapienter alicubi populus certos reditus regi assignavit, quod sufficere iudicavit ad statos sumtus in remp. impendendos; quod si ampliores desiderarentur, ad concilium referri super eare voluit. Cum etiam nonnulli reges gloriæ bellicæ plus iusto sint avidi, & in bella non necessaria ruentes, se simul & remp. in casum dent: inde cauti fuere, qui in delatione imperii regibus suis hanc necessitatem injunxerunt; ut, saltem si ipsi bello alios vellent lacescere, concilium prius consulerent. *Franc. Lopez de Gomara hist. Ind. Occid. c. 95.* tradit, incolas insulæ Borneo odisse bellum, regesque bellatores, eoque hos ante primam actionem solent collocare. Et sic circa alia quoque potuit constitui, quæ populus perspexit ex usu reip. esse: ne, si circa ista regi absoluta disponendi facultas relinqueretur, fortasse bono publico parum consuleretur. Ex hisce omnibus etiam patet, in quem sensum explicanda sunt, quæ politici Græci, & qui eos sequuntur tradunt, legibus potius quam hominibus regimen civitatis esse committendum. Quod non alium commo-

dum

dum habere sensum potest, quam hunc: præstare, ut qui imperant, ad præscriptum potius certarum legum remp. gubernent, quam proprio & in circumscripto arbitrio. Alias enim solæ leges non magis idoneæ sunt ad gubernandam civitatem, quam pyxis nauti ca ad regendam navem, ni nauclerus accesserit. Qua ratione regum potestas in Ægypto fuerit limitata, late docet *Diodorus Siculus* l. I. cap. 71. Addatur de rege Taprobanes *Plinius* N. H. l. VII. cap. 22, in fin. Et *Solinus* c. 66. Apud *Philostratum de vita Apollonii* l. 3. c. 10. dicitur, *sapientum Indorum jura non sinebant regem supra diei spatium apud eos morari*. Insolita magis sunt, quæ de rege insularum Hæbudum memorat *Solinus* c. 35. *Rex nihil suum habet, omnia universonum. Ad aquitatem certis legibus stringitur. Ac ne avaritia divertat a vero, discit paupertate justitiam, utpote cui nihil sit reifamiliaris. Verum aliture publico. Nulla illi fæmina datur propria, sed per vicissitudines, in quamcunque commotus fuerit, usurariam sumit. Unde ei nec votum, nec spes conceditur liberorum*. Miser quoque Mossynæcorum rex, quem, ubi iniquam sententiam tulisset, eo die turri inclusum fame macerabant. *Apollonius Rhodius Argon.* l. 3.

§. 12. Cum autem ut plurimum regi limitato circa actus illos, quos absoluto ipsius imperio populus relinquere noluit; consulendum sit concilium universi populi, seu eorum, qui illum in classes divisum repræsentant; ulterius observandum, non æqualem ubique istius concilii esse potestatem, Nam alicubi ipse rex, cætera absolutus, constituit concilium aut senatum, citra cujus adprobationem ipse nolit sua decreta valere. Quo referenda putaverim, quæ de monarchia Sinica tradit *Neuhof in generali descriptione Sina.* c. 1. Qui senatus sine dubio consiliariorum duntaxat auctoritatem habebit, & decreta regis sub censuram revocabit, quæque reip. minus expedire visa fuerint, rejiciet, non proprio jure, sed concessa ab ipso rege potestate. Qui hoc modo sibi cavere voluit, ne per imprudentiam aut impulsu adulatorum aliquid statueretur minus reip. proficuum. Quo spectat illud apud *Plutarchum in apophthegm. Ægyptiorum reges legem quandam suam servant, qua juramento obstringunt judices, ut rege ipso injustam flagitante sententiam, ei morem non gerant*. Et apud *Eundem* d. l. *Antigonus tertius scripsisse civitatibus memoratur, si quid contrarium legibus per epistolam mandaturus esset, ne parerent, sed ipsum ignoratone lapsum censerent*. Vid. l. 7. C. de precib. Imperatori offerendis. Aliquando & hoc modo importunæ flagitationes eluduntur, dum princeps ipse in speciem indulget, quod novit à senatu rescissum iri. Vid. l. 1. C. de petit. bonorum sublati. *Bodinus de republ.* l. 3. c. 4. p. m. 455. *Gramondus hist. Gall.* l. V. p. m. 277. seqq. *Joh. Labardaus hist. de reb. Gallicis* lib. 3. p. 13. 133. edit. Paris. A. 1671. Quando tamen omnino placitum suum valere vult rex, rationesque à senatu adductas parum graves agnoscit, non habet iste ulterius, quod potestati regis obluetur. Non enim præsumitur, regem constituendo talem senatum jure suo absolute imperandi se voluisse irrevocabiliter abdicare, & quod à civibus simpliciter poterat exigere obsequium, ultro à conditione suspendisse. Adeoque senatus iste delegatam duntaxat à rege potestatem obtinet, limitandam, quandocunque placuerit; etsi non nisi ex causis gravissimis placere hoc debet. Quanquam & hoc fieri possit, ut ubi libere abs rege talis senatus semel fuit constitutus, successores juramento in delatione imperii possint adstringi, ut ne istum iterum tollant. Per talem autem senatum, præsertim ubi

ubi

ubi regi sit potestas eundem iterum dissolvendi, imperium absolutum esse non definit. Id enim non in eo consistit, ut rex cœca ex libidine, aut inconsulto animi impetu omnia agat, sed ut demum ex proprio iudicio de negotiis rem. spectantibus decernat: cui hautquidquam repugnat necessitas sanas rationes audiendi. Inde licet consilium, quod ab ejusmodi senatu regi datur. per se & velut ex potestate imperandi, quæ in isto hæreat, hunc non obliget: occasionem tamen obligationi præbet, quatenus regi repræsentat, qua ratione officio suo in præsentī negotio satisfacere queat. Sicuti medicus per se quidem ægrotum non obligat; dum tamen ostendit, quid sanitati ipsius conducatur, ad istius consilium sequendum tenetur ex lege naturæ, quæ cuique curam salutis & incolumitatis suæ imperat. Add. 1. Reg. XII. 7. 8. *Martinus hist. Sinica* l. V. c. 37. p. m. 122. refert: *Sinicos melioris famæ reges ut plurimum in usu habuisse; ut cum à Philosophis ac bonis viris vel de fugiendis vitiis, vel de virtute sectanda, vel de re alia quacunque ad regni bonum pertinente, monerentur, ea flexis genibus exciperent.* Add. *Idem* l. VI. c. 1. p. m. 204. *seqq.* Idem judicandum de conventibus ordinum, qui huc tantum inserviunt, ut sint majus regis consilium, per quod querelæ populi quæ sæpe in consilio privato reticentur, ad regis aures perveniant, cui deinde liberum sit statuere, quod ex usu ipsi videatur. Vid. *Grotius* l. 1. c. 3. §. 10. *Hobbes Leviath.* c. 30. ubi recte monet, siquidem regi summum imperium constare, ac ni civitas biceps fieri debeat, non posse conventum illum plura negotia tractanda suscipere, quam à Rege proposita sunt; cum etiam isti deputati à populo ad nihil amplius potuerint instrui, quam in literis, quibus convocabantur, continetur. Sicuti & solvetur conventus, quando rex in præsens ab iis nihil amplius tractandum declaraverit. Per modum tamen precum quædam regem ultro monere conventus iste non prohibetur. Ast vero utique limitatur regnum, quando sub hac conditione cives in regem illud contulerunt, ut circa certos actus exercendos concilium ordinum consulat, citra quorum consensum decreta regis nihil sint valitura. Penes regem tamen esse debet, id concilium convocare, & dissolvere, ac negotia expedienda proponere; nisi regi nudum nomen relinquere, aut irregularem remp. facere velimus. Quod si autem & ipsi ordines convocati ultro quædam ad salutem regni spectantia monere possint; decreta tamen super iis facta suam abs rati habitatione regis vim mutuabuntur. In hoc autem differunt ejusmodi ordines à consiliariis proprie dictis, quod licet utrique cum rege non nisi rationibus agere queant; horum tamen rationes rex utique rejicere possit, illorum non item. Neque indignum judicabit rex, si quædam ab ipso proposita ordines non admittant. Nam utique promittit, sese ob oculos semper habiturum utilitatem reip., de qua certius præsumuntur judicare plures selecti, quam unus. Habet ergo, quod suam imprudentiam, aut pravos affectus, aut fata reip. accuset rex, si ordines ab ipso dissentire contigerit. Ex quo & hoc adparet, vanum esse metum eorum qui putant, hac ratione in arbitrio fore ordinum, ut resp. sit salva, an minus. Neque enim tanta vecordia temere expectari potest vel à rege, ut ordinibus necessitates reip. clare nequeat exponere; vel ab ordinibus, ut iis perspèctis salutem suam pertinaciter prodere velint. Hoc tamen certum est, cum illi, qui limitatum imperium in regem contulerunt, hautquidquam præsumantur vel civitatem voluisse destruere, ac dissolvere, vel suis pactis id efficere, ut finis civitatum obtineri non posset; inde
ista-

istarum conventionum ita semper faciendam esse interpretationem, ut communi omnium saluti conveniant, & nulla ratione eidem adversentur. Utque adeo in paciscendo, quicquid pacti sunt, eam mentem credendi sint habuisse; ne quid per eas condiciones & pactiones committatur, quod communi omnium saluti, & publicæ utilitati obesset, aut quo civitatis convulsio aut dissolutio sequatur. Quod si autem ejusmodi casus contingat, conveniens quidem fuerit, si res moram patiat, in conventu populi aut ordinum eundem proponi. Ubi hoc fieri nequeat, penes regem erit pacta, in exitium civitatis eruptura, dextre corrigere. Id quod etiam circa receptas publice leges valet, quas aliquando filere summa lex, salus populi, jubet. Quo spectat factum Agesilai apud *Plutarchum in ejus vita*, qui per unum diem leges Lycurgi jussit dormire, ut citra ignominiam possent reverti, qui ex prælio ad Leuctra profugerant. Sic & ordinarium judiciorum processum sæpe observari non permittunt tempora reip. aut nocentium conditio, qui, si rei essent peragendi, acie vincendi prius forent. Unde cum grano salis accipiendus est *Hobbes Leviath. c. 29.* ubi factum hostile vocat, non pœnam, quod infligitur autoritate quidem publica, nisi publica antecedit condemnatio. Nam hoc verum est, ubi nullum delictum antecessit. Sed ubi de hoc certo constat, pœna utique erit, quæ infligitur, ut ut per ordinarium processum reum damnari tempora reip. non tulerint.

§. 13. Enimvero *Hobbesus* nullam distinctionem inter summum & absolutum videtur agnoscere velle, sed potius omne imperium summum idem putat esse absolutum. Ubi observandum, omnibus illis dictis, quæ nimis crude ab eo posita sunt, ex fine civitatum restrictionem esse addendam. Puta, quod *de cive cap. V. §. 6.* tradit: illum, cui in civitate competit jus pœnas sumendi, *jure cogere omnes ad omnia, quæ ipse vult.* Sicut & ipse hanc limitationem exprimit *cap. V. §. 6. quæ ad pacem & defensionem sunt necessaria d. I. §. 9. in fin. ad pacem & defensionem communem.* Et *c. VI. §. 13.* cum jure summi imperantis connecti ait tantam civium obedientiam, *quanta ad regimen civitatis necessario requiritur.* Sic, quando *d. §. 13.* dicit: *quicumque voluntatem suam ita voluntati principis subjecit, ut quilibet possit impune facere, leges condere, lites judicare, pœnas sumere, viribus & opibus omnium suo arbitrio uti, atque hac omnia jure, sane ei imperium maximum, quod concedi potest, concessit:* considerandum, qua intentione, quoque consilio homines ad civitates constituendas animum adpulerint. Unde non plus potestatis sua voluntate quis in illum transtulisse intelligitur, quam quantum ad istum finem facere per sanum hominem judicari potest: etsi quid heic & nunc ad istum finem faciat, non penes transferentes arbitrium sit, sed penes eum, in quem potestas illa fuit translata. Ergo cogere jure cives ad omnia summus imperans potest, quæ ipsi ad bonum publicum aliquid facere judicantur. Ad illa autem cogere cives, quæ saluti civitatis repugnant aut legibus naturalibus adversantur, ne velle quidem debet. Et si tale quid conatus fuerit, sine dubio potestatis suæ limites transgreditur. Consideremus quoque argumenta, quibus *Idem de cive cap. VI. §. 17.* evincere nititur, frustra limitationem imperii suscipi. Dicit; *cæcum illum, qui regi futuro leges præscripsit, utique habuisse potestatem absolutam, saltem habitualiter, aut virtualiter. Si maneat cæcus, vel de tempore in tempus ad certum diem & locum convenius celebret, erit perpetua potentia illa; & sic rex non habebit summum imperium, sed erit nudus*

Magistratus. (Quod concedimus, si cœtus ille suo jure coire, & de quibusvis reip. negotiis decernere queat, eique ad reddendas rationes rex sit obnoxius.) *Sin penitus se dissolvat, ni una dissolvatur civitas, relinquatur utique alicubi potestas puniendi eos, qui leges transgrediuntur: quod fieri sine absoluta potestate non potest.* Id quod falsum, uti & argumentum, quo isthoc probare vult: *Nam qui jure tantum sibi concessum virium habet, ut possit quoslibet cives panis coercere, habet potentiam tantam, ut à civibus major contribui non possit.* At qui finem civitatum cogitaverit, & quod per voluntatis atque virium submissionem cives non immobiles propriis nervis trunci facti fuerint, & quod sub conditione virium suarum usum alteri concedere, & an conditio illa extet, judicare, eaque deficiente, vires suas retrahere cives queant; is facile infirmitatem hujus argumenti deprehendet. Sicuti & illud aperte falsum; non plus cautionis esse ab imperii abusu, concessio imperio limitato, quam si absolutum id relinquatur. Neque semper, qui satis virium habet ad omnes defendendos, (quod omnes non stolidi cives regi suo libenter concedunt,) satis quoque virium habet ad eos opprimendos. Imperia ducis, quæ vim habent movendi: milites, ut strenue hostem invadant, enervia deprehenduntur, si jubeat eosdem in se mutuo ferrum stringere. Denique recte quidem cordati principes, etiam absoluti, ingenio sese civium attemperant, & sæpe quandam ipsorum utilitatem minus urgent, quando isti ad officium sine periculo civitatis cogi non possunt. At illi cives non minus cordati, qui cum perspectum haberent, quid suæ civitati non expediret, per leges fundamentales effecerunt, ne ad istud à rege cogi possent.

§. 14. Denique & hoc summo imperio, quod penes Monarchas potissimum hæret, accidit, ut modus id habendi sit vel plenus, vel magis aut minus deminutus. Quidam enim reges dicuntur regnum habere in patrimonio; alii utiliter tantum & jure quasi usufructuario idem possidere dicuntur, idque vel ad tempus vitæ, vel ad posteros quoque suos certa lege transmittendum. Aliis denique certum temporis spacium gerendo imperio præfixum est, quo elapso illud expirat, & ipsi ad privatam conditionem rediguntur. Equidem *Hobbessio de cive c. 7. §. 16. c. 9. §. 11.* illi quoque Monarchæ temporarii vocantur, qui imperium ad vitæ tempus acceperunt; eosque omnes non monarchas tradit, sed ministros duntaxat civitatis. Enimvero à communi usu abhorret, illum vocari temporarium principem, qui imperio non nisi cum vita exiit; cum illi tantum proprie temporarii dicantur, quorum potestas cum certo ac definito temporis puncto ipso jure expirat.

§. 15. Cæterum an detur monarcha temporarius inter eruditos, non adeo expeditum est. Equidem *Grotius l. 1. c. 3. §. 11.* Dictatorem Romanum, cujus imperium semestri spacio finiebatur, pro vero monarcha venditat; eo argumento; quod *intra æmpus suum omnes actus summi imperii exercuerit eodem jure, quo qui est rex optimo jure, neque ejusdem actus potuerint ab alio reddi irriti.* Atqui rerum moralium naturam ex operationibus cognosci; adeoque quæ facultates eosdem effectus habeant, eodem quoque nomine esse nuncupandas. Quanquam dubium non sit, quin major dignitas imperium perpetuum, quam temporarium comitetur: quippe cum solidiore veneratione prosequi soleant homines, quos nunquam ad privatam conditionem redactum iri norunt, quam quos paulo post in æquosunt conspecturi. Enimvero & ante istum *Bodinus de repub. l. 1.*

c. 8. & post eruditi viri dictatorem non monarcham, sed magistratum duntaxat extraordinarium fuisse ostenderunt. Neque vero illud axioma adeo firmo stat talo: quod illæ facultates sint eædem, quæ videntur eosdem effectus producere. Sed confiderandum quoque est, an quis facultatem eam exerceat tanquam suam, an tanquam alienam sibi delegatam. Hinc & minus rectè à Grotio d. l. illi in classem monarcharum temporariorum referuntur, qui antequam reges in suam perveniant tutelam, aut dum furore, aut captivitate impediuntur, curatores regni ita constituuntur, ut populo non subsint, neque ante legitimum tempus eorum potestas sit revocabilis. Hi enim summum imperium exercent non suo, sed alieno nomine; adeoque non magis monarchæ vocari possunt, quam tutor dominus bonorum pupilli. Sed & dictatori omnes & singulas partes summi imperii simul ita commissas, ut intra semestre suum pro arbitrio illas exercere potuerit, nemo historiæ Romanæ gnarus admiserit. Neque absurdum est, dari magistratum, abs quo, saltem in certo negotiorum genere, provocatio non concedatur. Vid. *Genes.* XLI. 40. 44. l. 19. *C. de adpell. & consultat.* l. 8. *C. de Episcop. audienc. l. un. C. de sentent. pras. prat.* l. 18. *D. de minoribus.* Addatur quoque *Livius* l. VI. c. 38. l. VIII. c. 33. & l. XXII. c. 25. *Valer. Max.* l. 2. c. 7. §. 8. in fine. Observandum autem heic, dictatorum, ut & quorumlibet magistratum potestatem, quis certus temporis terminus præfixus, elapso temporis puncto expirare, eosdemque ipso jure ad privatam sortem recidere: adeoque quicquid post illud tempus egerint, pro privato actu habendum, cui rectè à quibusvis obsequium denegatur; ut ut fortasse insignia potestatis de facto retineant. Unde nec opus est ad imperium talibus abrogandum novo populi decreto: sed si tergiversentur, statim ab ipsa executione initium poterit fieri. Jura enim, quorum vigor à certo temporis termino suspenditur, eodem præsentente, statim expirant: sed si jus committendum sit, ubi certarum actionum qualitas deprehendatur, ibi cognitione & judicio est opus. Cujus discriminis ratio est, quod, an tempus præfinitum sit elapsum, dubium habere nequeat. An vero actio aliqua rectè aut secus sit suscepta, in utramque partem disceptari potest. Vid. *Livius* l. III. cap. 38. *seqq.* Cæterum dari exemplum temporarii imperii, quibusdam pro impossibili habetur, si de summo imperio, non vicario, sit agendum. Nam quod Augustus apud *Dionem* l. LIII. imperium sibi tantum in decennium dari voluit, & post illud iterum in decennium prorogavit ludibrium erat. Ludibrio scelus miscebat Nabarzanes apud *Curtium* l. V. c. 9. *Auspicium & imperium alii trade interim, qui tandem rex appelletur, donec Asia decedat hostis; victor deinde regnum tibi reddat. Bessum regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus, justo regi tibi fiduciarium restituat imperium.* Majori specie pro fiduciarii regni exemplo allegari potest, quod existat apud *Diodorum Siculum* l. 4. cap. 23. & 33. Sic apud *Nicephorum Gregoram* l. IV. Michael Palæologus jurejurando adigitur, ut imperium administraret, donec legitimus istius hæres & successor adolevisset: tum vero illi soli cedendum esse ultro & solio regio, & omnibus imperii insignibus. Et si juramentum illud haut quidquam sit servatum. Circa pactum autem Eteoclis & Polynicis, ut alternis annis imperarent, fortasse dici potest; illos hoc egisse, ut regnum ipsum haberent pro indiviso, alternis annis administrandum. Vid. *Euripides in Phœnissis.* *Statius Thebaidos* l. 1.

§. 16. Circa illum modum regna habendi, quo ea regum in patrimonio dicuntur

esse, ab initio observandum; id cujusque patrimonium dici, non tam quod ab parentibus in se derivatum obrinet, quam quod quocunque modo partum ipse pleno dominio possidet. Porro uti dominium proprie in rebus intelligitur; sic & istæ præcipue in patrimonio dicuntur; quippe in quibus nullum jus hæret; quo minus pro lubitu dominus illis non uti solum, sed & abuti queat. Postea rebus, quæ in patrimonio essent, accenseri cœpti sunt servi, quippe quos adeo domini ad se pertinere asseruerunt, ut isti non tam sibi, quam dominis salvi esse, aut perire intelligerentur. Atque hisce rebus ab initio patrimonia patrum familias circumscribebantur. Nam jus regendi uxores & liberos, licet ipsis solis competeret, cum tamen illud ad istorum quoque salutem spectaret, hautquaquam in patrimonio suo duxerunt, aut eo sese locupletiores censeri voluerunt. Vid. l. 126. §. 1. *D. de reg. jur.* & ibi *Jac. Godefredus*, l. 33. *D. ad L. Aquiliam*. Sicuti & eruditio, ac dexteritas liberorum hominum, ut ut ipsis maxime proficua, proprie in patrimonio non censetur. *Philo Judæus de plantatione Noë*: *Et pictori ars pingendi, & sua cuique artifici ars hereditas sorsvè censetur, non ut terrena possessio, sed ut Olympicum premium. Nam hujusmodi res quamvis non sint dominii, prosunt tamen habentibus.* Et si apud multos sane locum patrimonii ista suppleat. *Ovidius Metamorph.* l. 3. *Ars illi sua census erat.* Nihilominus cum deinceps ambitio regnantium inter præcipua bona imperium in homines ducere cœpisset, opibusque subjectorum mulcendis cupidinibus multi abuti instituerunt; ista quoque regna in patrimonio numerata sunt, circa quæ pro lubitu alienanda imperantes disponendi facultatem acceperant; quod in hoc summa dominii vis posita intelligeretur. Reliqui autem reges, quibus tanto in regnum suum facultas non concessa, idem velut personalem aliquam possessionem, & jure quasi usufructuario obtinere dici sueverunt. Cujus discriminis origo ex diversis potissimum regna adquirendi modis videtur provenisse. Quanquam enim ad legitimam quorumvis regum constitutionem subjectorum consensus requiratur; diversi tamen plane modi sunt, quibus ille consensus elicitur; sic ut alicubi rex subjectis imputet, quod ipsos imperio suo complecti velit; alicubi subditis rex magnum beneficium debet, quod ab ipsis regno fuerit admotus. Sic qui justam contra se bellandi causam præbuerunt, ubi victi sunt, jure belli vitam, aut libertatem personalem, & omnia bona potuerunt amittere. Hisce sane quæcunque conditio relinquatur, pro beneficio victoris habenda est. Qui licet victis libertatem personalem, & dominum privatum relinquat; saltem tamen imperium in ipsos pleno & irrevocabili modo sibi suisque vindicare intelligitur. Idem in dubio fecisse præsumitur, qui in protectionem suam suscipit, quibus alias internecio imminebat. Quæ contra regna patrimonialia disputat *Franc. Hotomanus quest. illustr.* 1. resolvit *Grotius* l. 1. c. 3. §. 12. Effectus autem, ex isthoc modo habendi imperium resultans, in eo potissimum cernitur, quod ibi non solum conditio civium arbitrio regum sit constituta; sed & quod jus suum in tale regnum rex pro lubitu in quemcunque possit transcribere, adeoque & modum succedendi pro suo arbitrio constituere.

§. 17. Enimvero ubi rex ultro à populo adsciscitur, ubi singuli de suis juribus omnia sibi reservasse præsumuntur, quæ quidem cum natura civitatis consistere possunt. Adeoque qua conditione in hisce regnis cives vivant, non tam à regis, quam

ipforum civium arbitrio pendet; qui tamen utique de naturali sua libertate tantum sibi detrahere neceffum habuerunt, quantum forma reipublicæ, quam introducturi funt, postulat. Deinde quia ad regnum ultro dandum homines plerumque moveri folent peculiari aliqua confideratione, quæ in quibusvis non deprehenditur; & qui ultro imperium alicujus fubit, huic quidem, fed non ideo cuivis fubjici velit: igitur regulariter in tali regno ab arbitrio populi dependere intelligitur, ad quem post mortem electi regis regnum devolvatur. Ubi fi populo non placeat fingulos reges peculiari electione adfciscere penes ipsum tamen erit fuper fucceffionis ordine difponere, neque repis heic quidquam contra populi voluntatem potestas valebit. Atque hoc potiffimum intuitu ejufmodi reges jure ufufuctuario à quibusdam dicuntur regna fua obtinere, quod neque circa intrinfecam ejus ftructuram, neque circa translationem in alium fuo arbitrio quidquam invito populo difponere queant. Cont. l. 13. §. ult. l. 15. §. 1. D. de ufufuctu. l. 9. C. h. 1. Ulterius comparationem inter regem voluntate populi conftitutum, & ufufuctuarium extendere ego quidem nolim. Unde hautquidquam probaverim illud *Hobbefii de cive* c. VII. c. 16. *Si populus ab electione monarchæ temporarii, i. e. in quem ad tempus vitæ imperium eft collatum, ita difcefferit, ut decretum prius factum fit de conveniendo ad diem & locum certum post mortem ejus: tunc mortuo monarcha, consolidatur imperium in populo, nullo novo actu civium, fed jure priore. Toto enim medio tempore summum imperium, ut dominium, in populo erat, ufus autem, feu exercitium ejus tantum in monarcha temporario, ut ufufuctuario.* Enimvero hanc fententiam ita crude acceptam oppido quam periculofam arbitramur omnibus monarchis, qui libera populi voluntate funt conftituti, & qui certis legibus, quas vocant, fundamentalibus funt adftricti. Præfertim cum, fi licuit illi temporarium vocare monarcham, qui ad tempus vitæ conftituitur, etiam illi hoc nomine nuncupari queant, qui imperium acceperunt in familia duntaxat fua continuandum. Et quia *Hobbefius* non definit, quoufque talem regem cum ufufuctuario comparet; facile periculofis confequutionibus irretiri poterit. Cum enim dominium in fe jus fit nobilius, quam ufufuctus temporarius, facile liceret concludere: populum effe rege fuperiorem, & hunc ab illo poffe in ordinem redigi, fi ad ipfius placitum regnum non adminiftraverit. Quam ob caufam rejicienda quoque funt, quæ traduntur *Leviath.* c. XIX. quod electivi reges non habeant summam potestatem. Item, qui habet potestatem rege defuncto fuccefforem conftituendi, eundem summam quoque potestatem rege defuncto fuccefforem conftituendi, eundem summam quoque potestatem obtinere rege vivo; cum quis non poffit alteri dare, quod ipfe non habeat. Nam ad ipfam vim imperii in fubjectos parum intereft, quid circa cafum interregni fit in aliquo regno conftitutum. Etiam ubi heic fuerit provifum, cives additiffime poffunt parere, & ab omni circa remp. potestate eofdem excludi nihil prohibet, nec de nova reip. forma, aut fucceffore rege vivo cogitare licebit. Ex eo autem, quod rex electivus fuccefforem fibi pro arbitrio eligere nequeat, non fequitur, ipfi ufufuctum duntaxat, & non velut dominium imperii competere ipfumque rei alienæ effe adminiftratorem. Nam ut ad aliquem redeat potestas profpiciendi fuæ faluti, & fuas aétiones proprio ex judicio gubernandi, (quæ potestas tantifper penes alium fuit,) non neceffarium eft imperium ita velut divelli,

ut penes hunc ejusdem κτήσις remaneat, χεῖσις duntaxat in alterum transferatur; cum extincto eo, cui etiam absolutum in aliquem imperium competebat, naturalis libertas ultro velut reviviscat. Quis enim v. g. patri velit χεῖσις imperii paterni attribuire, ideo quod liberi ipso mortuo sui juris evadant aut domino χεῖσις imperii herilis, ideo quod servus ipso citra omnem hæredem mortuo in libertatem abeat?

CAPUT VII.

DE MODIS ADQUIRENDI IMPERIUM
IN PRIMIS MONARCHICUM.

1. <i>Modus acquirendi imperium in democratia est uniformis :</i> 2. <i>Sed in aristocratia & monarchia variat.</i> 3. <i>Imperium quatenus occupetur per vim justam :</i> 4. <i>Quatenus per vim injustam</i> 5. <i>Qua ratione quis alterius imperio exsolvatur.</i> 6. <i>Electio quotuplex?</i> 7. <i>Quid inter regnum,</i>	8. <i>& inter reges.</i> 9. <i>Examinatur Hobbesius.</i> 10. <i>Quid si posthumus expectetur?</i> 11. <i>De successione in regno patrimoniali;</i> 12. <i>Et in regnis voluntate populi constitutis, eaque vel simpliciter hereditaria;</i> 13. <i>vel lineali;</i> 14. <i>Aut per gradus velut transversos.</i> 15. <i>De iudice controversiarum circa successiones in regnis.</i>

CUM in disquisitione, quo quis modo imperium adquisiverit, regulariter præsupponatur, diversum esse eum, qui imperium dicitur acquirere, ab illis, in quos idem adquiritur : manifestum est, quæstionem hanc democratias parum tangere; quippe in quibus illi, qui imperant & parent non phyfice, sed morali duntaxat respectu distinguuntur. Et si enim quandoque, per seditiones pulsus optimatibus aut rege, democratia constituatur; tamen cum heic iidem sint qui imperant & parent, nullo sensu dicetur; populum violento modo imperium adquisivisse, seu populum per violentiam talem, quæ ad subiectos pertinet, imperium in seipsum constituisse. Inde & in democratias, secus atque in monarchiis habendi imperium semper uniformis est. Incrementa tamen sua democratia, uti alia civitates, violentia bellicæ possunt in acceptis referre.

§. 2. At in aristocratiis discrimen aliquod deprehenditur circa modum acquirendi imperii, non in eo solum, quod alibi quidem optimatibus ultroneo consensu populi imperium fuit delatum, alibi per vim idem fuit quæsitum : sed & quod illo concilio propter singulorum mortes supplendo alicubi electio adhibetur, alicubi sola nativitas ad illud concilium aditum præbet. Enimvero in monarchiis id discrimen longe clarius sese pandit. Et si enim omnes monarchæ, ut imperium ipsorum fiat legitimum, consensu populi opus habeant; is tamen diverso modo elicitur : & qui ultroneo populi consensu sceptris admoventur, vel electioni, vel successioni idem debent.

§. 3. Modum acquirendi imperii violentum vocare solent *occupationem*. Circa quam

quam tamen notandum, diversam eam esse ab illa occupatione, qua res domino carentes per solam adprehensionem nobis proprias facimus. Nam cum in istius modi rebus nullum existat jus, quo minus quilibet homo easdem sibi vindicare queat, (ni lege civili impediatur,) nullo peculiari titulo opus est ad dominium illarum acquirendum, sed sola adprehensio corporalis cum animo sibi habendi sufficit. Enimvero cum homo homini naturaliter sit æqualis, adeoque alterius imperio non obnoxius; igitur non sola vis & velut adprehensio legitimum in homines imperium constituendum valet, sed alio insuper titulo est opus. Unde quando *Grotius* l. 2. c. 3. §. 4. tradit *in rebus, quæ proprie nullius sunt, duo esse occupabilia, imperium & dominium, quatenus ab imperio distinguitur* vocabulum *imperii* haut quidquam capi debet de imperio proprie dicto. & quod exercetur in homines sed de imperio in terras, cujus hic est effectus, ut nemo nobis invitis in illis debeat commorari, nisi nobis subjectus esse velit. Alias enim homo non est ex numero rerum, quæ nullius sunt; sed qui non est alterius, suus est. *Xenophon* *Cyropad.* l. 4. ἂν δὲν ἔτιως ἠυέτιρον ἔστω, ὡς ἡμεῖς ἡμῖν αὐτοῖς. *Nihil ita nostrum est, sicut nos nostrummet ipsorum.* Unde & *Idem* recte tradit l. 2. c. 9. §. 1. *Si quis sine omni hærede obeat, servos ipsius liberos, & populos subjectos sui juris evasuros;* quia non sunt hæc sui natura occupabilia. Mallem tamen omisissam fuisse limitationem istam: *nisi libertatem suam uliro dederant.* Quem enim invenimus hominem, qui libertatem suam habeat pro derelicta, i. e. qui utut domino carere nolit, nil tamen sua interesse putet, huic an illi serviat? Igitur talis demum occupatio ad comparandum imperium facit, quæ justam præsupponit invasionis causam, & consensu subjectorum, pactoque subsequente firmatur. Quin merito commendanda regula *Yncarum* apud *Peruvianos*, imperium pendente proferre, & citra violentiam, alios potius mansuetudine imperii aliciendo, ap. *Garcilass. de la Vega Comm. Reg.* l. 2. c. 19. Citra hoc enim status belli durat, ac nulla obligatio, fidesque, adeoque nec imperium intelligi potest. Quo loco expendendus est *J. F. Hornius de civ.* l. 2. c. 9. §. 2. qui tradit: *si quis injuste lacefferentem, injuriisque id aliis meritum bello de vicerit, continuo in devictum habere legitimam potestatem, nec expectare subjugatorum consensum.* Atqui quomodo ex statu belli in pacem poterit descendi sine interveniente pacto? Quomodo fides & obsequium ei debebitur, qui illud non est stipulatus? Illud duntaxat habent justo bello victores ut consensum devictorum non per ambitum, aut preces eblandiri necessum habeant, sed eundem per intentata extrema mala queant extorquere. Unde nihil agit *Hornius* d. l. quando dicit: *si devictorum consensus necessarius foret, nunquam legitimus victor occupatione consequeretur imperium quod occupatio nullius efficacia foret, si victus non consentiret.* Atqui cum hæc occupatio præsupponat victorem viribus præpollentem, adeoque mala quævis victo valentem representare; ipsa occupatio satis efficiet, ne victi consensum suum denegare victori queant. Nam utut nemo sit, quin vincere quam vinci malit: tamen nullus non sanus, ubi succumbere se videt, leviori defungi malo optabit: neque noxium sibi in victoris imperium consensum ducet, per quem interneccionem effugere datur.

§. 4. Sed quid si per vim injustam imperium quis occupaverit? Equidem id extra dubium est, quin populus democraticus, ejusve major pars ad evitandum gravius malum, qualicumque de causa intentatum possit abdicata libertate sub imperium unius aut paucorum concedere. Sicut & illud omnes fatentur, posse populum regi subje-

ctum

ctum ad declinandum excidium, & postquam in rege nihil amplius est præsidii, alteri sese submittere. Sed illud altioris est indaginis; cum metus injuste incussus pactum vitiet, & qui alteri injuria sua damnum dederit, ad restitutionem teneatur; quomodo consensus subjectorum, metu majoris mali expressus in vaforibus legitimum possit conferre imperium, ita ut horum quoque conscientia isto consensu possit tranquillari. Nam illæ næniæ sunt: *cum imperium, quod in vafor accepit consensu populi, non eripuerit populo, sed à Deo in populum acceperit: igitur si id restituendum foret, Deo reddendum, non populo.* Sed cum *Hornius* ipse populo tribuat potestatem definandi subjectum, in quod Deus cœlitus majestatem infundat; igitur sufficet, si isthanc populo opprefor restituerit. Si enim populus recuperaverit facultatem liberè designandi regem, quem voluerit, credo, parum amplius sua interesse judicabit, sive majestatem illam suam in vafor retineat, sive Deo resignet. Igitur judicaverim prius discernendum esse, an in vafor per vim democratiam verterit in monarchiam, an vero monarcha ejecto in ejus sese locum immiserit. Posteriori casu obligatio restituendi non prius expirat, quam aut expulsus rex, ipsius que hæredes, quibus ad regnum jus quæsitum fuerat, sit extinctus, aut ipse pro derelicto id habuerit. Id quod etiam tunc fecisse præsumitur, quando per longissimum temporis spatium nullum conatum regni recuperandi ostendit. Vid. *Justinus* l. 40. c. 2. Interea tamen temporis, etiam quandiu adhuc in vaforis conscientia laborat, subditos post consensum suum fides datæ valide stringit, siquidem tunc demum eandem dederunt, quando adversus expulsam regem, quidquid ab ipsis postulari potuit, fecerunt. Circa priorem casum hoc probabilissime videtur dici, cum populos æque in monarchia, quam democratia felix esse queat; facile esse ut, popularis libertatis desiderium digeratur, si remp. novus iste rex bene gubernaverit. Id quod etiam ex modici temporis patientia atque ad-suetudine præsumi potest. Et hoc facto acquisitionis virium purgatum intelligitur. Paucorum autem mussitantium ratio haberi non debet, qui abs nulla reip. specie, etiam quæ ultro à civibus fuit constituta, absunt. Quod si autem aliquis post mutatam violenter remp. cives miseris modis habeat, vix judicaverim, intrinseca obligatione cives isti in vafori obstringi. Illud enim nescio an gratis sit credendum *J. F. Hornio de civitate* l. 2. c. 9. §. 4. *non attinere ad imperii naturam, quo modo fuerit quæsitum; quippe cum idem semper & ubique respondens postulet obsequium.* Sane enim si quis non solum per vim aut fraudem imperium invalit, sed etiam, præter crudelem civium oppressionem, in manifesta violentia omnes suas rationes collocat; ejus vitium ne diuturnitate quidem temporis, quæ alias ad præscriptionem sufficere judicatur, purgari videtur. Nam diuturna possessio nihil aliud heic notat, quam per longissimum temporis spatium continuatam injuriam. Vid. *Justinus* l. 3. c. 5. Conf. *Grotius* l. 2. c. 4. §. 14. & l. 1. c. 4. §. 19.

§. 5. Hoc loco & illud quæri posset: si quæ civitas monarcham amolita est, qua ratione & quando ipsius libertas democratica confirmetur; Ubi super diversis casibus distincte videtur pronunciandum. I. Si urbs vel regio aliqua quacunque de causa excusso ejus imperio, cui antea suberat, libertatem sibi usurpaverit, & pro peculiari sese rep. gerere cœperit; ubi post cum antiquo suo domino amice transegerit, & pro libera rep. agnita fuerit, statim libertatem pleno jure obtinet, neque ad ejusdem confir-

fir-

firmationem mora usucaptionis opus habet. II. Si iustus de causis imperium alicui fuerit abrogatum, statim firma & iusta est libertas atque vindicata fuit. Neque diuturna possessione opus est aut ut illa libertas à priori domino pro legitima agnoscatur; nisi hactenus, ut iniustus litibus, quæ ab isto deinceps moveri possent, materia penitus præscindatur. Vid. *Baudius de induciis belli Belgici* l. 3. p. m. 178. III. Ubi iniustus de causis rebellatum fuerit, libertas illegitima manet, quamdiu antiquus dominus bello ad obsequium rebelles reducere laborarit, aut saltem protestationibus jus suum in eosdem salvum conservarit, donec ex diuturno silentio colligatur, antiquum dominum jus suum habere pro derelicto. IV. Si contingat regionem vel urbem, periculo ab hostibus imminente, à rege suo auxilium frustra petere, quod vires ipsum deficiant; sic ut ea propriis viribus & consilio salutem expedire cogatur: putamus prioris domini jus expirare, ubi per diuturnum temporis spatium suas sibi res seorsim habuit, nec cum antiquo imperio negotii quid amplius ipsi intercessit. Id enim aperte prioris domini derelictionem arguit. Nam si vel maxime interdum regem aut remp. necessitas subigat, ut ab auxilio suo destitutam urbem aut regionem propriæ defensionis relinquere cogatur; Vid. *Livius* l. III. c. 6. XXIII. c. 21. tamen depulsa ea necessitate ad antiqui imperii exercitium protinus erit redeundum. Cum amplius principem se meum ferre nequeat, cui, ubi commodo possit, ullam principalis muneris partem adversus me exhibere diu curæ non est. Vid. *Livius* l. XXXV. cap. 16.

§. 6. Per electionem populus constituendus, aut jam constitutus ultro certum hominem suo iudicio imperii capacem designat. Cui post ubi decretum populi, aut eorum, qui populum repræsentant, fuerit significatum, idque ille acceptaverit, promissio populi obsequio imperium confertur. Eam vulgo faciunt *liberam* aut *restrictam*. Illa est, qua citra exceptionem designari potest, quicumque naturaliter habilis sit imperio, aut mox fore speretur. Hæc autem, quæ non nisi ex certa natione, familiavè, aut certa qualitate præditum recte potest designare. Si tamen jus eligendi, prout radicaliter populo inhærere intelligitur, consideremus, omnis electio in se libera erit. Licet enim decretum semel factum fuerit, quo certum genus hominum ab imperio excludatur nihil tamen impedit, quo minus id decretum iterum abrogetur. Sed si populus in paucos quosdam jus eligendi contulerit, ut plurimum certis ipsos legibus solet adstringere circa requisita, quæ in designando principe observari debeant. Alicubi electio velut mixta successione deprehenditur, quando regulariter quidem ad defuncti filios regnum devolvitur, ut tamen populi, procerumvè consensus initio interveniat. Qui consensus non videtur nudum instar inaugurationis, aut præstationis, homagii, sed vim suffragii negativi habere. Veluti si populus in autorem familiæ regnatricis imperium hac lege contulisset, ut idem in posteros quoque transmitteretur, dummodo regno non inepti sint futuri. Igitur in talibus regnis populus aut proceres conveniunt, non tam ut regem eligant, quam ut declarent, nihil se in filio reperire, quo minus patris successor esse queat.

§. 7. Cæterum electio fit vel in civitate jam nascente, vel in civitate olim constituta. Ibi post primum pactum, & decretum super forma reip. introducenda ad electionem proceditur ab universis vel per universos deputatis. Qua peracta, & acceptata

insecutoque inter electum & populum pacto perfecta civitas monarchica existit. In civitate autem monarchica jam constituta contingere potest, ut monarcha decedat, successore nondum constituto. Quo casu res ad *interregnum* redire dicitur. Quæ forma autem civitati assignanda sit tempore interregni, facile intelligi potest, si consideretur, quibus vinculis perfecta civitas cohæreat. Scilicet quia per posterius pactum, regem inter & cives initum, intrinseca civitatis perfectio, & summum imperium actu provenit; inde subjecto proprio imperii sublato ad imperfectam formam regnum delabitur; sic ut primogenio duntaxat civitatum pacto cohæreat, quo singuli cum singulis ad constituendum unum cœtum intelliguntur conspirasse. Quamquam isti pacto circa connectendos cives tempore interregni non parum firmitatis addit vocabulum communis patriæ, & exinde resultans qualiscunque cognatio; simulque quod plerorumque fortunæ isti loco sint annexæ, nec facile aliorum transferri queant. *Lysias orat. XXX. Qui natura cives sunt, sed in ea sunt sententia, ut quamvis regionem sibi esse patriam existiment, in qua suis commodis consulere queunt; de his satis constat, quod neglecto communi civitatis bono, privata sua lucra sint questuri, cum non civitatem, sed facultates & divitias sibi patriam constituunt.* Sicuti & recte *Livius l. 2. c. 1.* judicat: per pignora conjugum ac liberorum, caritatemque ipsius soli, cui longo tempore assuescitur, animos civium consociari. *Antiphon orat. 16. ἔτε ἐκλιπέν τὴν πόλιν καλῶς εἶχεν αὐτῷ. ἰκανὰ γὰρ ἦν τὰ ἐνέχυρα ἀλλ' ἔοικε παῖδες καὶ τὰ χοήματα.* Nec facile ipsi erat civitatem deserere: sufficientia enim pignora erant, quæ tenebantur, ipsius liberi & opes. Sic apud *Plutarchum Mario Romani militem à censu legisse dicuntur, ἐνέχυρον τὴν ἕσταν ἑκάστου πένοντος δουρῆτος,* quod quilibet suas facultates pignori opponere videretur. Quæ causa etiam est, quare civitas ad interregnum devoluta firmitus adhuc cohæreat, quam exercitus, mercenarius cum primis, amisso duce; quippe in quo plerisque nulla patria, aut alia est. Ista igitur omnia ut conservent, atque in tuto collocent locupletes cives, ad concordiam interea agitandam sunt proniores, & studiosius ad instaurandam civitatis formam incumbunt. Cæterum quamquam cum *Livio l. 1. c. 17.* interregni tempore regnum possumus vocare *civitatem sine imperio*, & velut *exercitum sine duce*; tamen quia civitates nascentes, antequam imperium in certum hominem aut concilium fuerit collatum, democratiarum instar habent; (*Vid. Hobbes de Cive cap. 7. §. 5. ab init.*) & præterea naturale est, ut quando universi curam sui alicui commiserunt, eo extincto, ipsi sibi prospiciant: igitur regulariter inter regna indolem democratiæ alicujus temporariæ præ se ferre videntur, saltem hæctenus, ut ex universorum consensu tantisper statuendum sit de communium rerum administratione, novoque rege creando, nisi aliam reip. formam introduci placuerit. Democratia tamen perfecta interregnum proprie non est, quatenus nondum decreto sancitum, summam rerum perpetuo esse debere penes concilium universorum, & quia leges atque instituta publica ad monarchicum regimen adhuc sunt adaptata. Quamquam & hoc possit contingere, ut ubi regnum ex insignibus partibus integrantibus constat, puta ex diversis gentibus, provinciis, ac magnis urbibus, per interregnum faciem alicujus systematis id videatur induere. Ex hisce patet, quem in sensum capiendum sit illud, quod à *Grotio l. 1. c. 3. §. 7.* aliisque traditur: *rege extincto, circa successorem imperium reverti ad populum.* Scilicet quamquam hæctenus in interregno penes populum imperium non sit, quod

nondum

nondum communi decreto in perpetuum summa rerum in concilium univerforum fit collata; poterit tamen interim populus per se, aut certos delegatos exercere omnes actus summi imperii, qui ad conservationem ipsius facere videbuntur. Nam falluntur illi, qui extincta familia regnatrice, negant potestatem imperandi ad populum reverti, sed duntaxat potestatem eligendi & designandi alium regem. Quasi vero, inter regno existente, necessum sit populo omnino regem creare. Et quasi deinceps non possit imperium conferri in optimates, aut democratia in perpetuum stabiliri.

§. 8. Optime tamen tranquillitati suæ prospexerunt civitates, quæ declinandis incommodis, ex interregno oriri solitis, in antecessum constituerunt, penes quos, folio vacante, interea sit reip. administratio. Qui sive interregum, sive alio vocabulo insigniantur, sunt magistratus temporarii, seu, ut ita loquar, provisionales, qui auctoritate universi populi actus summi imperii, saltem continendo tantisper cœtui necessarios, exercent; obnoxii tamen populo ad reddendas gestorum rationes, quas & aliquando novus rex velut nomine populi exigit. Horum potestas, novo rege creato, aut ubi super alia reip. forma fuerit constitutum, statim expirat. Ubi vero in aliquo regno extiterit perpetuus senatus, penes quem tamen rege vivo summa rerum non fuerit, in illum, rege defuncto, summa potestas proprio jure non recidit. Quamquam expeditissimum sit, ut in casum interregni vicaria reip. administratio tantisper eidem committatur, sicuti & antea abs rege in partem curarum tanquam minister vocabatur. Quicquid autem potestatis interregni tempore ille senatus exercuerit, id ab universo populo in eundem collatum intelligitur. Quam enim potestatem à rege tanquam magistratus obtinuerat, illa rege citra successorem defuncto extinguitur; vid. *Connistag. de unione Lusitan.* l. 3. p. m. 116.) & si pristinam continuare functionem conceditur, id non amplius defuncti regis, sed populi beneficium est. Add. *Bodinus de republ.* l. 3. c. 2. p. m. 417. Hinc & ejusmodi senatui, interregis officium obeunti, haudquidquam licet diutius potestatem retinere, quam universis placuerit; multo minus sibi perpetuo imperium vindicare, aut propria auctoritate aristocratiam constituere. Penes universos enim est super forma reip. disponere, & quidem pro lubitu, nisi forte de jure sint vinciti. Vid. *Livius* l. 1. c. 17. & *Dionys. Halicarn.* l. 2. ubi memorat, cum crebra illa interregum mutatio populo Rom. displicuisset, & quod pro uno centum viderentur reges habere, senatum in populi arbitrio posuisse, de ordinanda rep. dispicere, sive regibus, sive magistratibus annuis ejus curam mallent credere. Et si eam optionem populus in senatus judicium rejecit. Add. quoque historia interregni post obitum Sigismundi in Polonia, ap. *Paulum Piassecium ad Ann. Christ.* 1632.

§. 9. Ad isthæc illustranda operæ pretium fuerit expendisse, quæ tradit *Hobbes de cive* c. 7. §. 15. 16. ubi talem format casum. *Si populus tradiderit summum imperium uni alicui hominum, habendum pro tempore tantum vita sua, idque cum fecerit, unusquisque è cœtu ita discesserit, ut de loco ubi post mortem ejus ad novam electionem congregentur, nihil omnino sit ordinatum: populus non amplius erit persona una, sed multitudo hominum dissoluta, quorum cuilibet cum quibuslibet convenire diverso tempore & loco, quo libuerit, licitum erit. Igitur talem monarcham ex lege gratitudinis teneri cavere, ne post mortem suam civitas dissolvatur: idque vel statuendo diem & locum certum, quo cives, qui*

voluerint, convenire possint; vel successorem sibi nominando, prout reip. videbitur expedire. Heic fallitur *Hobbes*, dum arbitratur, *congregatos, si discesserint, non constituto prius loco & tempore securi conventus, abire in dissolutam multitudinem*: siquidem hoc intelligatur de illis, qui iam civitatem perfectam, rege electo, constituerunt, non de his, qui in civitate adhuc constituenda sunt occupati. Nam qui congregantur civitatis formandæ causa, & discedunt non indicto in futurum conventu, illos manifestum est re penitus infecta dissolvi, adeoque singulos in priori statu permanere. Ast qui semel in perfectam civitatem coaluerunt, regique se subjecerunt, cum fortunarum suarum sedem in ista fixerint, non possunt præsumi tam fuisse socordes, ut cum rege defuncto novellam civitatem extinguere, & in naturalem statum atque anarchiam voluerint abire, non citra stabilitæ jam salutis periculum. Igitur ubi in regem imperium non fuit collatum hæreditario jure, aut ut ipse pro lubitu de successore statueret; saltem tacite inter ipsos conventum intelligitur, ut statim à morte regis conveniant, idque eo loco, ubi alias conventus celebrari moris erat, aut ubi rex domicilium fixerat. Nec facile deerunt in aliquo populo cives eximii, qui tantisper autoritate sua reliquos contineant, & ad quamprimum consulendum reip. impellant. Ex hisce quoque perspicuum est, quousque admitti possit illud *Hobbesi Leviath. c. 21. Quando monarcha pro se & liberis suis regnum relinquit, eique renunciat, subditi ad absolutam & naturalem libertatem revertuntur*. Id enim hautquaquam in eo sensu verum est, quod isti in dissolutam plane multitudinem abeant, sed quod absolutum recipiant jus de statu suo denuo disponendi.

§. 10. Exoritur quoque aliqua species interregni in regnis successivis, quando rex decedit, relicta uxore prægnante, aut quam saltem prægnantem suspicatur. Equidem ex consensu plurimarum gentium in illos quoque, qui adhuc in utero existunt, jus aliquod transferri potest, adeoque iidem juris quoad *ἄνοιον* capaces sunt. (Inde Persæ, relicta ab *Hormisdate* uxore prægnante, cum magis prolem masculam utero ferri credidissent, cidari utero imposita, embryonem regem pronunciarunt, nomineque insignierunt: qui deinde Sapore fuit, gestis celeberrimus. Apud *Agathiam* l. 4.) Existente autem subjecto proprio summi imperii interregnum non datur. Unde neque minorennitas regis, neque captivitas interregnum proprie dictum facit. Et si captivi sæpe à cognatis tanquam mortui fuerunt habiti, cum potius regnum ipsorum nomine tantisper debuisset administrari, quousque postliminio revertissent, aut in captivitate obiissent. Vid. *Justin.* l. 36. c. 1. *Trebell. Pollio in Gallieno*. Huc facit, quod narratur à *Dione Cassio* l. 36. *Tigranes in regione Sophene thesauros in castellis repositos habebat. Eos à custodibus postulanti Pompejo hi responderunt: à Tigrane sibi hoc imperari debere. Cum Tigranes invidius licet ut castella reserarentur, imperaret, custodes excipiebant; eum non ultro, sed invidium ad hoc jubendum adigi. Mox tamen cum Tigranes ideo in vincula coniecitur, aperuerunt. Sic & Demetrius, à Seleuco in custodiam datus, mandavit filio, ducibusque & amicis, qui Athenis & Corinthi erant, ne literis vel annulo suo fidem adhiberent, sed ut si mortuus sit, reservarent oppida & reliquias regni Antigono. *Plutarchus Demetrio*. Partu tamen regio nondum edito, non satis constat, vivus an mortuus sit fœtus in lucem proditurus; & ubi à regno fœminæ excluduntur, mas an fœmina sit futura proles posthuma. Quousque tamen de ea re constiterit, populus haut-*

haut quidquam jura illa, quæ in liquido interregno, nanciscitur; sed regnum interea erit administrandum eo modo, quo alias per minorennitatem regis solet. Vid. *Serranus invent. hist. Franc. in Philippo Valesio ab init.*

§. II. Ast per *successionem* jus regni semel alicui partum, aut in aliquem collatum, in posteris ejus continuatur. Est autem ista successio constituta vel arbitrio ipsius regis, vel arbitrio populi. Regibus, qui regna sua in patrimonio habent, jus quoque competit pro lubitu super successione disponendi; qui ubi expresse circa eandem voluntatem suam declararunt, illa utique non minus quam privati patrisfamilias testamentum fuerit sequenda. Quo casu poterit rex illud suum regnum æquis portionibus inter plures liberos dividere, etiam non considerato sexus discrimine; ac transferre illud legitimis deficientibus in naturalem filium, (quo nomine Alphonsus Arragoniæ rex regnum Neapolitanum bello partum in filium suum naturalem Ferdinandum contulit; apud *Guicciardinum* l. V. etsi alii ad Arragoniam id pertinere jactarent, quippe hujus armis & opibus partum;) aut quem adoptavit, imo & in eum, qui nulla cognatione ipsi fuit junctus. Add. *Justinus* l. 41. c. 5. n. 10. Enimvero ubi de successore suo nihil disposuerit ejusmodi rex, videndum est, quemnam naturalis ordo ad successionem vocet. Licet enim neque testamento, neque aliter voluntatem suam vivens declaraverit; præsumitur tamen noluisse civitatem se defuncto redire ad anarchiam, conjunctam utique cum pernicie civium. quibus tam miserum post se relinquere statum humanitas non patiebatur. Præsertim cum si illa tuisset ipsius mens, hoc facile significare liceret, quo in eum casum sibi maturè cives prospicere possent. Et æque de regibus quam aliis præsumitur, ipsos bona abs se parta nolle perire, aut quibusvis in medio velut exposita se mortuis relinquere, sed ad eos devolvi, quos ipsi carissimos habuerant. Igitur heic in successionebus regnorum patrimonialium idem ordo servabitur, qui in aliis privatorum hæreditatibus; nisi quatenus in doles & incolumitas regnorum ab eodem discedere suaserit. Etsi enim fortasse pari affectu omnes suos liberos prosequatur pater; tamen eoque, si cordatus fuerit, illum temperare sciet, ut ne patrimonium, cui salus familiæ fere innexa, ad sui stabilitatem fiat ineptius: & ubi in contrarium nihil significavit, hoc ipsum voluisse præsumetur. His positis, sequitur, ejusmodi regem velle, ut post se quoque monarchica civitatis forma conservetur; utpote quam & ipse exemplo suo commendavit, nec alio facto aut verbo post improbavit. Deinde, quoniam naturali inclinatione omnes homines illis bene esse malunt, per quos sibi potius, quam aliis honor & gloria exsurgit; honor autem & gloria unicuique post mortem per liberorum potius, quam aliorum quorumcunque hominum potentiam contingit; censetur patrem liberis suis melius velle, quam quibuscunque aliis. Nam si hoc nolit, expresse id fuerit significandum; cum tanta dementia non credatur in aliquem cadere, ut tam speciosum bonum ad liberos non pervenire, sed in medio positum rixarum materiam præbere velit. Non recte autem ab *Hobbeso de cive* c. 9. §. 15. inter signa voluntatis paternæ, regnum in liberos transferre nolentis, refertur consuetudo post plures successiones; cum, qui de successore tacet, consuetudini regni consentire intelligatur. Nam consuetudo illa, sive ab autore stirpis, sive à posterorum aliquo originem habuerit, in vim utique legis fundamentalis abiit. Nos autem heic quærimus de ordine successio-

nis, quando neque dispositio regis, neque lex aut consuetudo regni extiterit. Porro & hoc ejusmodi rex velle præsumitur, ut non solum regnum regularem formam retineat, i. e. ut neque partes summi imperii inter plures fratres, aut eodem gradu proximum regem tangentes distribuantur, neque iidem regnum pro indiviso parique inter se potestate administrent; sed etiam nolle, ut in plures partes regnum dividatur, & pro uno plura deinceps distincta regna sint. Quippe cum utrumque cum maximo regni detrimento, & ipsius familiæ regiæ convulsione sit conjunctum. Cui proximum est, ut etiam in hisce regnis, non obstantæ ætatis prærogativa, inter plures liberos masculi præferantur fœminis, quia regulariter sexus masculinus imperio aptior, & fœminarum regimen fere incommoda quædam comitentur, quæ eo majora futura sunt, si per easdem fratres paterno folio sint prohibendi. Præterea & hoc obtinebit; ut inter plures liberos sexu pares natu maximus succedat, idque non ideo tantum, quia hic ut ætate, ita & prudentia juniores antecellere censetur, sed & quod alias fratres circa conjunctionem cum patre æquales sunt. Inter quos si dignissimo regnum esset deferendum, non possent non exitialibus inter se discordiis implicari. Illustre exemplum hujus rei possunt præbere turbæ, quæ non ita pridem regnum magni Mogolis exercuerunt; quas luculenter descripsit *Bernier*. Quibus præcavendis optimum est forti nascendi rem committere, quam omnium fere gentium consensus, velut ab ipsa natura jactam, constanter amplectitur. Add. *Xenophon Cyrop.* l. 8. in ultima oratione Cyri. Heic tamen necessarium fuerit, ut primogenitus cæteris fratribus de honesta sustentatione prospiciat. Nam ut istis tantum rependat, quanti eorum portio futura erat, si regnum divisum foret, neque necessarium est, & fieri plane nequit. Ponamus enim quatuor esse fratres. Unde heic primogenito tantum pecuniæ, quæ tres quartas partes regni æquet? Add. *Bæcler. ad Grot.* l. 2. c. 7. §. 13. Quod si autem in ejusmodi regnis rex sine prole sit, fratres aut sorores succedent, & his deficientibus, prout quisque defunctum proxime attingit; salva tamen sexus & ætatis prærogativa. Quin & ad proximos ultimi possessoris regnum demum perveniet, qui autorem regni non attingunt, non solum voluntate defuncti expressa, sed & si ejusmodi succedendi mos circa privatorum civium hæreditates in regno sit receptus. Quem & circa suum patrimonium valere voluisse sumetur rex, dum expressa dispositione ab eodem non abiit. Quod autem *Hobb. de cive* c. 9. §. 19. addit, non adeo liquidum est. *Quaratione*, inquit, *succeditur ad imperium, eadem quoque succeditur ad jus successionis. Nam primogenitus, si ante patrem moriatur, censetur, nisi pater aliter staverit, jus suum successionis transfuisse ad liberos suos: ideoque nepotes & neptes priores erunt ad succedendum, quam ipsorum avunculi.* (patrui debebat dicere.) Equidem fatemur, jus illud repræsentationis aut subitionis in locum esse valde favorabile, ne scil. liberis fraudi sit, quod tam mature patre fuerint orbat. Nihilominus cum filius, patre adhuc vivo, ad istius bona spem duntaxat, non plenum jus habeat; & non adeo necessarium videatur, ut quemadmodum jus, ita & spes, nondum in jus velut animata, in liberos transeat; vix solo jure naturali patruis prævalebunt nepotes, nisi lege regni aut consuetudine fulciantur. Add. *Bodinus de rep.* l. VI. cap. 5. p. m. 1144. seqq.

§. 12. Enimvero in illis regnis, quæ ab initio ultronea populi voluntate sunt consti-

sti-

stituta, ordo successionis originarie ab ipsius populi voluntate dependet. Qui ubi in regem non imperium solum, sed & jus de constituendo successore expresse contulit, (id quod non temere fieri solet,) succedet, quem iste voluerit. Sin ipse populus super successione disposuit, voluit eam procedere aut ad modum reliquarum hæreditatum, quantum ille ad regnum utiliter applicari potest; aut peculiari ipsum ratione temperavit. Successionem simpliciter hæreditariam in regnis à privatarum hæreditatum successione in hisce fere salus civitatis diledere jure jubet. 1. Ut regnum inter plures fratres aut hæredes, eodem gradu à defuncto distantes non dividatur. Quia hoc ad tuendum regnum & civium concordiam plurimum facit. Vid. *Justin.* l. XXI. c. 1. 2. Ut successio stet inter eos, qui à primo rege descendunt; neque ad gradum transversum, multo minus ad affines transitus fiat. Nam isti regi, ejusque posteris regnum dare voluit populus; quibus extinctis, ad populum redit jus deinceps super regno statuendi. Add. *Bæcler ad Grot.* l. 2. c. 7. §. 15. 3. Ne succedant, nisi qui nati sunt secundum leges patriæ. Qua ratione excluduntur naturales seu nothi, ut pater forte non minore affectu ipsos tuerit amplexus. Nam saltem inter generosas nationes ad contemptum patent, quorum matrem pater justo matrimonio dignatus non fuit, & pro instrumento magis desultoriæ libidinis, quam sociæ vitæ habuit. Quin & ob defectum fidei, & perpetuæ cohabitationis non adeo liquido de talium patribus constat. Ast in regnis quam maxime expedit personam regis esse venerabilem, simulque quam minimum controversiarum circa eandem posse moveri. Add. memorabile in hanc rem exemplum apud *Martinium hist. Sin.* l. VI. c. 1. p. m. 202. *Livius* l. 39. c. 53. *Etsi minore ætate, quam Perseus, esset Demetrius, hunc tamen justa matris familiaris, illum pellice ortum esse: illum, ut ex vulgato corpore genitum, nullam certi patris notam habere: hunc insignem Philippi similitudinem præ se ferre.* Add. quoque quæ de Ferdinando rege Neapolitano refert *Jovianus Pontanus hist. Neapol.* l. 2. Huc etiam spectat, quod in quibusdam regnis aperto in conclavi reginæ pariant, ne partus fingi, & supponi credatur. Sic Fridericum II. mater Conitancia quinquagenaria peperit, tentorio in foro urbis erecto, & præsentibus plurimis nobilibus viris ac fœminis. *Pandulfus Collenutius rer. Neapol.* l. 4. Excluduntur quoque adoptivi non solum, quia nobilitas generis vere regii magis venerandos efficit reges, majorque de illis spes concipitur, quod similes sint virtutibus futuri illis, ex quorum sanguine sunt prognati: sed & quia in naturalem regis stirpem populus regnum contulit, qua deficiente, ad se voluit redire facultatem de secutura regiminis forma disponendi. Quæ facultas, admissa adoptione, quæ quidem jus ad regnum daret, in perpetuum posset eludi. 4. Ut in pari gradu, revera aut per repræsentationem tali, mares præferantur fœminis, etiam ætatis prærogativa gaudentibus. Add. *Bæcler. ad d. l. Grotii* §. 17. 5. Ut inter mares, & ubi hi deficiunt, inter fœminas, in pari gradu maximus natu præferatur. Apud *Livium* l. 40. cap. 11. *Perseus de Demetrio minore fratre: transcendere festinat ordinem ætatis, nature, moris Macedonum juris gentium.* Add. *Bæclerus d. l.* §. 18. 6. Denique & in hoc à vulgaribus hæreditatibus ejusmodi regna differunt, quod, licet non nisi morte prioris possessoris ad alterum devolvantur, & ab isto huic velut de manu in manum dentur; tamen occasione duntaxat prioris domini ad alterum perveniunt, non autem, uti aliæ hæreditates, ex prioris domini jure, voluntate, & beneficio.

Nam

Nam successio in hisce regnis non ab arbitrio ultimi possessoris dependet; sed ex constitutione populi in stirpe regia, continuatur. Inde quoque non est necessarium, ut successor, licet gradu proximus, etiam in onera defuncti, quæ quidem in privato ipsius patrimonio hærent, subeat. Sed, si videatur, poterit regnum quidem capefferet; privati autem patrimonii hæreditatem recusare; quippe cum regnum eximia quædam, & à privato patrimonio separata sit hæreditas. Nam populus quam optimo jure regnum deferre voluisse creditur; neque ejus quidquam refert, quid privato regis patrimonio fiat. Quin & ipsi populo oneri futurum esset, si ad privata regis debita luenda successor teneretur; quæ si privatis in bonis hic tantum non haberet, de publico solvenda demum forent. Ist hunc autem succedendi ordinem populus elegit, ne successor foret in incerto, & vitandis electionum incommodis; simul ut reverentia regi ex splendore natalium conciliaretur, & ex genere atque educatione spes esset præclaræ virtutis, regnique possessor regnum magis curaret, & animosius defenderet, si illud iis esset relicturus, quos ipse ob naturalem affectum maximi facit. Illud extraordinarium est, quod *Procopius de bello Persico* l. 1. c. XI. tradit: ἐπεὶ Φαλαγον, ἢ ἄλλη πινὶ λῶσῃ ἐχόμενον, ἔθελος πέρσους βασιλέα καθίστασθαι, *Luscum aut alio quopiam vitio notatum nefas est Persis regem creare.*

§. 13. Sed cum in isthoc genere successio inter personas longius ab autore stirpis remotas facile contingere possit, ut quæ alteri sit præferenda, non ita liquidum esset, si quidem simpliciter ita quisque ad coronam vocandus foret, prout nuper defunctum regem proxime contingeret, præsertim cum favor repræsentationis in remotioribus gradibus evanescat: igitur ad tollendas ejusmodi controversias multas apud gentes successio, quæ *linealis* dicitur, introducta est. Quæ in hoc consistit, ut omnes, qui ab autore stirpis regnatricis descendunt, velut lineam quandam perpendicularem intelligantur constituere, quarum quælibet regno propior, prout quisque in eodem gradu sexus, deinde ætatis prærogativa potior. Nec prius ad aliam lineam regnum devolvatur, quam omnes ex priori linea fuerint extincti. Unde & illis; qui hoc modo successuri sunt, non necessum est numerare, quoto gradu à proximo defuncto rege distent, neque ad jus repræsentationis provocare; sed prout quisque nascitur, ita lex illi perfectum jus ad regnum suo ordine habendum confert; quod jus quisque ad omnes ex sese natos pari ordine demittit, licet ipse regnum non obtinuerit. Hoc modo igitur primo semper loco vocantur ultimi possessoris liberi, sed ita, ut & mortuorum ratio habeatur, si quidem ipsis proles supersit qualiscunque gradus: & si mortui istius linea potior fuit, ejusdem proles reliquos omnes excludat: talva tamen semper in pari gradu ejusdem lineæ prærogativa & sexus, & ætatis. (Nam ut sola ætatis prærogativa superet prærogativam sexus, nullibi puto exempla existunt.) Si ultimo possessori defuerint liberi, ab ipso ascendendo, (non recurrendo ad autorem stirpis & ibi incipiendo,) itur ad lineam proximam, & sic deinceps, salva semper in pari gradu ejusdem lineæ sexus & ætatis prærogativa. Cæterum successio linealis usitatissimæ species duæ sunt: *cognatica* una, altera *agnatica*. Illa, quod in regno Castiliæ sit recepta, Castiliana quoque vocatur: quæ id habet peculiare, ut in eodem gradu ejusdem lineæ mares foeminis etiam majoribus natu præferantur; ob solum tamen sexum de linea in lineam transitus non fiat. Adeoque foeminæ non excludantur, sed

sed postponantur duntaxat maribus in eadem linea, ita ut etiam ad ipsas sit regressus, aut si peiores pares cætera mares, aut ex maribus defecerint. Cui consequens est, ut filia ex filio, præferatur filio ex filia; & filia ex fratre, filio ex sorore. Successio autem agnatica ab illa differt, quod heic fœminæ, & ab his descendentes in perpetuum excludantur. Cujus rei ratio est, ne per fœminarum matrimonia ad peregrinos regnum devolvatur, aut infertis per matrimonium in regiam familiam alienis antiqua stirps regia nimium rejiciatur. Vocant etiam hanc successionis speciem Francicam, quod in Galliæ regno illa recepta sit. Potest & hoc introduci, ut ubi omnes masculi ex stirpe regia defecerunt demum ad fœminas regnum devolvatur. Vid. *Guicciardin. hist.* l. XII. p. m. 367. Cæterum cum successio linealis valde plana sit; igitur sicubi controversia inciderit, ante omnia illud inquirendum fuerit, quænam successionis species in regno recepta sit. Id quod superiori seculo circa successionem Lusitanicam maxime erat discutiendum; cum Raynūtius Parmenſis linealem, reliqui simplicem hæreditariam urgerent. Vid. *Connestag. de Unione Lusitan.* l. 3.

§. 14. Potest etiam alius modus succedendi constitui, ut tali ordine quisque ad regnum vocetur, prout auctori stirpis regię est proximus. Qua ratione ipsi succedent omnes filii pro ætatis ordine; inde omnes nepotes, habita ratione & ætatis patrum fuorum, & ætatis propriæ: his omnibus extinctis, eundem ad pronepotes, & sic deinceps. Talem modum succedendi quondam in Numidia fuisse usitatum, colligitur ex *Livio* l. XXIX. c. 29. Similis succedendi modus observatur quoque in regno Siam, teste *Iodoco Schouten in descript. ejus regni* De more in regno Fessæ & Maroci testatur *Thuanus* l. 65. ad ann. 1578. & *Connestagius de unione Lusitan.* l. 1. qui tamen videtur innuere, peculiarem eam inter fratres fuisse conventionem. Apud Peruvianos quondam sub imperio Yncarum inter Curacas seu regulos duntaxat eum fuisse succedendi modum, refert *Garcilassus de la Vega* l. 4. c. 10. Add. *Græt.* l. 2. c. 7. §. 24. Apud multos quoque populos in India, & in primis per totam oram Malabaricam, hic mos succedendi est receptus, ut non succedat patri filius, sed fororis filius; quod credant, de hoc multo certiores esse fidem, quod sit ex prolapia regia, quam de illo, uti inter alios refert *Petrus de Vallo* in part. 3. epist. 6. & *Hieron. Osorius* passim. Add. *Phil. Baldæus in descript. Malab. & Coromand.* c. 17. p. m. 102. Et si apud incolas Hispaniolæ tantum in defectu liberorum fororum filii successerint, tanquam certiores, *Franc. Lopez de Gomara hist. Ind. Occid.* c. 28. *Idem* c. 12. refert, etiam in privata successionem filios fororum præferri liberis, excepta familia Yncarum, in qua filius succedit patri. Apud Canadenses quoque more receptum tradit *Franciscus Creuxius hist. Canadensis* l. 1. ut in hæreditatibus bonorum & dignitatum filii fororum præferantur filiis uxorum. Singularis modus succedendi ap. Chatramotitas (qui sunt natio Arabum,) refertur à *Strabone* l. XVI. *Succedit in regno non filius patri, sed qui primus è nobili genere post constitutum regem nascitur. Nam simul ac aliquis in imperio constitutus est, omnes nobilium virorum uxores prægnantes conscribuntur, & custodes adponuntur, qui observent, quæ prima peperit. Nam ejus filius ex lege assumitur, & ad regni successionem regulariter educatur.*

§. 15. Cæterum hoc loco quæstio oritur, si controversia inter duos pluresve circa successionem in regno cum primis non patrimoniali oriatur, quis competens sit ju-

dex? Nam ut ad arma statim propter causam nondum liquidam decurratur, lex naturæ non permiserit. Heic illud initio certum est, indolem ejusmodi controversiarum non ferre, ut per modum jurisdictionis seu pro imperio decidantur; adeoque illas disceptandas esse modo inter eos recepto, qui in naturali libertate nullius jurisdictioni subiecti degunt. Quem in sensum explicandus est *Grotius* d. l. §. 27. In naturali autem statu invicem vivere dicuntur illi, quorum unus alteri non paret, aut imperat, & qui communem dominum non agnoscunt. Ac licet, qui inter se litigant, quamdiu litigant, fortasse alicujus imperio subesse possint: ipsa tamen causa talis est, ut sententiam tanquam à superiore profectam non admittat. Extra illum populum, de cujus imperio ambigitur, nemo judicem se ferre potest. Neque ipse rex, si eo vivo hæc controversia agitari cœperit, competens erit judex: quippe cum in ejusmodi regnis præsupponatur, populum habendi imperii modum regi hautquaquam submisisse. Et si non desint exempla, regum qui autoritate & meritis suis confisi amplio rem sibi potestatem heic asseruerunt, quam alias indoles regnorum liberorum fert. Inde inter filios Darii exortam litem ipse pater decedit, apud *Herodotum* *Polymnia*. Quanquam *Justinus* l. 2. cap. 10. eandem à fratribus ad Artaphernem, velut ad domesticum judicem, delatam referat. Sic & litem inter Arsicam & Cyrum pater composuit. *Plutarch.* *Artaxerxe.* Add. 1. *Regum* l. 5. *seqq.* *Justinus* XVI. 2. 7. Sed quod ne populi quidem sit tales controversias pro imperio definire, asseri potest, non quidem ex illa ratione, quam affert *Grotius* d. l. quia populus à se in regem, & regiam familiam omnem jurisdictionem transtulerit, neque ea durante aliquas habeat ejus reliquias. Nam causa successionis non pertinet ad objectum ejus jurisdictionis, quæ à populo in regem fuit collata: & ubi talis controversia tempore interregni agitur, saltem temporaria jurisdictionis populo denegari non potest. Verum ratio ex natura istarum controversiarum est petenda. Potestas enim judiciaria exercetur in subiectos cum hoc effectu, ut omnino in sententia lata teneantur acquiescere, & si nolint, pro imperio possint adigi; idque quia subiectionis civilis pars est, decisionem controversiarum, quæ sibi cum aliis civibus intercedunt, ab imperante expectare. Atqui si omnes casus ejusmodi litium circa successionem expendamus, patebit, nullum ita esse comparatum, ut pro imperio possit à populo decidi, sicuti civium lites à communi judice solent. Si enim regi, qui volente populo possessionem regni adprehendit, post alius quidam è familia regia litem intenet, quasi propior gradu regnum ad ipsum spectet; neque petitor populum poterit judicem agnoscere, quippe cui judicium suum, dum semel legitimum regem ipsum agnovit, est tuendum: & qui semel summum fastigium insedit, hautquaquam sese illorum judicio submittet, qui se ipsi subjecerunt. Multo minus populus competens judex habebitur, si quis regni hæredem se venditet, quem ipse agnoscere detrectat. Quod si autem, folio vacante, duo sese competitores offerant, super potiore jure ambigentes, & populus sit paratus illum agnoscere regem, qui præ altero regnum sibi deberi demonstraverit; judicio proprio dicto, & quali causæ subiectionum in civitatibus expediuntur, opus non est. Nam vel controversiturduntaxat, quoto gradu uterque velut à solido distet; vel dubitatur, utrius gradus sit potior. In priori questione rati litigantium erit, profapiam suam liquido deducere; ubi victoria ab illo stabit, cujus deductio populo clarissima fuerit

viva.

visa. Quanquam autem iudicium populi heic ad victoriam momentum adfert : non tamen sententia feretur velut pro tribunali à iudice in sibi subjectos, sed per modum nudæ adprobationis : quomodo debitor ad solvendum paratus non nisi instrumenta sui creditoris recognoscere cupit. Quod si dubitatur, qui gradus, aut quæ linea sit potior, declarata voluntas populi finem liti imponet; cum quilibet, quid agere voluerit, intelligere præsumatur; populus autem, qui nunc est, idem censetur esse cum eo, abs quo successione ordo ab initio est constitutus. Sic controversia Eduardi regis Angliæ contra Philippum Valesium, sicuti & paulo ante controversia inter Joannam, Ludovici Hutini filiam, & Philippum Longum ejusdem fratrem, coram ordinibus Franciæ disceptata fuit. Vid. *Scriptores historia Francica*, & *Polydor. Virgilius histor. Anglic.* l. XIX. ab init. Sic super successione in regno Aragoniæ novem delecti iudices pronunciant, ap. *Io. Marianam de reb. Hispan.* l. XX. c. 2. & 3. Sic apud *Dion. Halicarn.* l. 1. litem super successione inter Sylvium, & Julum Ascanii filium populus suffragio diremit, præter alias rationes hac præcipue motus, ὅτι μητρὸς ἢ ὁ Σιλβίου εἰς πικλήρα τῆ ἀρχῆ, quod Sylvius matre natus esset, hæredæ universi regni. Quanquam & ejusmodi declaratio non magis naturam habet sententiæ judiciariæ, quam si donator obscura aut ambigua sua verba interpretatus fuerit. Ubi aliquis competitorum queratur, studia populi magis in alterum quam in ipsum propendere, proximum fuerit ad arbitros rem deferre, neutri partium addictos, & quorum nihil interfit, hic an iste rerum potiat. Vid. *Connestag. de unione Lusitan.* l. 3. & 5. Frequentiores controversias huc spectantes vide apud *Grotium d. l. §. 28. seqq. Arnisaum relect. pol.* l. 2. c. 2. sect. 10. seqq. & alios.

CAPUT VIII.

DE SANCTITATE SUMMI IMPERII

CIVILIS.

1. Summo imperio justa imperanti non debet resisti. 2. An civi à civitate injuria fieri possit. 3. Cives sæpe injuste de imperio civili queruntur. 4. Quot modis civi à rectore civitatis injuria fieri queat? 5. An atrocibus injuriis principis possit resisti?	6. Non statim civibus vis in eum, qui tyrannus dicitur, est licita. 7. Grotii sententia. 8. Sacrosancti non sunt, nisi reges vere tales. 9. Quo casu invasor habendus pro legitimo principe? 10. Quatenus invasoris jussa cives obligent, legitimo rege adhuc superstite, sed expulso.

Quemadmodum summum imperium civile ad incolumitatem generis humani, & ad tollendas infinitas status naturalis miseras institutum est; ita illud sacrosanctum & inviolabile ab omnibus haberi generis humani quam maxime interest. Add. *Diodor. Sicul.* l. 1. c. 90. Atque illud quidem à nemine cordato in dubium revocatur, quin nefas sit, imperantibus, quamdiu intra potestatis suæ limites versantur, resistere. Nam ex fine & indole imperii adparet, cum ipso necessario conjunctam esse debere

obligationem non resistendi, i. e. citra reluctantiã parendi. faciendo vel omittendo id, quod ab isto injungitur. Enimvero de hoc potissimum disceptatur, an, si summus imperans subjecto præter fas quid imperet, aut quamvis injuriam intenet, tunc quoque sacrosanctus sit, sic ut nullo modo ea injuria per vim à subjecto repelli queat?

§. 2. Equidem *Hobbesi de cive* c. 8. §. 7. dogma est, *civi à civitate fieri non posse injuriam*, sicuti *nec servo à domino*; idque eo argumento, quod civitate cum cive nullum intercedat pactum; (sola quippe pacti violatio ex ipsius mente est injuria;) & quia civis voluntas voluntati civitatis subjecta est, sic ut quidquid à civitate fit, volente cive fieri intelligatur. Volenti autem injuriam non fieri tralatitium est. Enimvero jam supra ostensum fuit, neque injuriam consistere in sola pactorum violatione; & inter monarcham atque cives pactum intercedere. Subjectio autem voluntatis civium civitati facta ex fine hujus interpretanda & limitanda est. Sic ut eo demum res redeat: singuli cives suam voluntatem voluntati civitatis subjecerunt circa negotia, quæ ad conservationem civitatis faciunt; in quibus si factum civitatis civi displiceat, injuria huic non fit. Atqui cum extra ea negotia abs imperante civibus injungi aut inferri queant, quibus jus vel peculiari ex pacto, vel ex communi humanitatis lege quæsitum violatur, non adparet quare civi à civitate injuria fieri nequeat.

§. 3. Probe tamen observandum, à civibus turbulentis aut querulis multa principum facta pro injuriis traduci, quæ tales minime sunt. Scilicet quod ab ipsorum judicio discrepat, id tanquam male factum damnatur. Et Jupiter neque serenus neque pluvius omnibus placet. Atqui quemadmodum propter varietatem ingenii humani, & male composita multorum desideria fieri non potest, ut reip. administratio singulis civibus æquè arrideat: ita si quis pro injuria statim haberi velit, quod ipsi displicet, vel civitatis dissolutionem quærit, vel ipse imperare cupit. Et sane non paucis ea sola querelarum causa, quia ipsi non regnant. Quo ex numero erat Avidius Cassius, apud *Vulcatium Gallicanum*, qui causam sumtorum in M. Antoninum armorum jactabat, quod sibi hujus imperium displiceret, quod non posset ferre nomen imperatorium. Quo prætexto adversus Septimium Severum utebatur quoque Pescennius Niger, apud *Æl. Spartianum*, & Clod. Albinus apud *Jul. Capitolinum*. Multi querelarum suarum causam in principem habent, quod is pravorum ministrorum utatur opera; sed veram doloris originem investiganti adparet, hanc esse, quod ipsi eodem ministerio non potiantur. Tributorum gravitatem plebs sæpe indignatur, etiam quando non plus exigitur, quam præsens reip. usus, aut probabiliter subsequituræ necessitates videntur exigere. Cui quid reponendum sit, docet *Hobbes de Cive*, c. XII. §. 9. Poenas in legibus dictatas severe exigi nemo jure indignari poterit, nisi qui flagitiorum licentiam sibi postulare velit. Et tamen si cui isthæc omnia, quæ rationes reip. utique exigunt, intoleranda videantur, aliò migrandi potestas est. Qua si uti non placuerit, communem mortalium conditionem accuset, quibus nulla felicitatis pars illibata conceditur. Credere autem sibi ideo licere legitimum imperium vi excutere, perinde foret, atque ex rapinis rem augere velle, quia proprio labore sese sustentare nimis durum videtur.

§. 4. Hæc quanquam ita sint, dubium tamen non est, quin à civitate, ejusque rectore civi injuria possit fieri, cum utique inter ipsos communio juris saltem naturalis exi-

existat, quæ sufficit, ut quis injuriæ ab altero capax sit. Duplici porro modo injuriam subjectis facere videtur princeps, si violat adversus ipsos vel officium *principis*, vel officium *hominis*: seu si cives tractat non ut cives, vel non ut homines. Officium principis vel universos respicit, vel singulos. Universis hoc debet princeps, ut salutem totius civitatis procuret, & quidem si absolutus est ad judicium proprium, si legibus quibusdam circumscriptus, prout istæ modum regiminis definiunt. Ergo universis civibus injuriam facit princeps, si omnem reip. curam abjiciat, ac ne pet ministros quidem negotia publica expediri faciat. Puta, si neque adversus externos hostes defensionem civitatis suscipiat, neque per executionem legum intrinsecam tranquillitatem tueatur: & nihilominus inter tantam negligentiam dignitate & redditibus principalibus frui pergat, ac principatus fortunam sola luxuria ac libidinum licentia metiatur. Nam ubi cum curis regni etiam loco regali & proventibus abstineat, imperio plane censëbitur sese abdicasse; id quod ipsi concessum, nisi forte pravis consiliis remp. in graves difficultates conjecerit, eamque dein tanquam defertor destituere velit. Sine dubio autem injurium est, nullam officii partem facere, & tamen ejusdem emolumentis frui velle. Major adhuc injuria est, si directe animo hostili universorum salutem pessum dare studeat, atque hostis personam induat, quæ cum persona principis simul consistere nequit. Quanquam ejusmodi casus in principe mentis compote dari non possit. Quis enim sanus sua perdere velit? aut cui imperabit, qui cives suos hostium loco habuerit? Nisi forte duobus populis simul imperet, ut unius excidio alteri lautiores conditiones conciliet. Refertur tamen exemplum ejusmodi vesaniæ in *Itinerario Joan. Moquet* l. 4. de quodam Rege Pegu, quem superiore seculo artibus magorum, uti ferebatur, tantum odium suorum civium subierit, ut eos plane perdendi libido ipsum cæperit; eoque sub pœna mortis interdixerat, ne intra triennium terra coleretur. Unde tanta fames exorta est, ut in cibos sese Peguani passim occiderent. Sic & injuriam princeps facit, si leges fundamentales invito populo, & nulla urgente necessitate subvertat; aut si modum habendi imperium immutatum eat. Item, si patrimonium publicum destruat; si graviora quam pro usu reip. tributa imponendo pecunia cives emungat, eam inutiliter prodigat, aut aliò extra civitatem transferat; & quæ sunt alia. Quo possis adplicare illud *Antipatri in Anthol.* Ἀλλὰ λύκος εἶργει. τί δὲ τὸ πλεόν; εἰς ὃ Φυλαχθεὶν Ὀλλύσας εἰπε λύκοις εἶθ' ὑπὸ τῆ Φύλακῃ; *At fugat iste lupus. Quid lucri hinc? credita quæ sint, si lupus, aut custos salva manere vetat.* Singulis porro civibus id debet princeps, ut eos communi cum cæteris sui ordinis jure frui permittat, iisdem defensionem præstet, ac justitiam administret, quatenus id salva civitate fieri potest. Hoc si princeps singulis non præstiterit, ubi reip. tempora id permiserint, injuriam utique facit. Vid. *Iustinus* l. 9. c. 6. *sub finem*; et si *Paulaniæ* factum hautquidquam probandum sit. Sic apud *Xiphilinum epit. Dionis.* & *Zonaram* tom. II. vetula ferociter Adriano Imperatori, cum negaret sibi ad eam audiendam otium esse, occidit: *Ergo imperare noli.* Officium hominis adversus singulos princeps variis modis violare potest; puta si præter meritum honestum virum ignominia afficiat, si mercedem promissam denegat, mutuum solvere, aliosvé contractus implere detrectet, si damnum per petulantiam datum sarcire nolit, si honestarum virgi-

puclitiam expugnet, ſi per adulteria aliorum thoros polluat, ſi corpus lædat, bona eripiat, perdatve; ſi denique innocenti vitam eripiat per meram violentiam; aut ſubornatis calumniatoribus, aut ad iniquam ſententiam adacltis metu, vel per promiſſa iudicibus, & qua ſunt ſimilia. *Ammian. Marcell. l. 26. c. 13. Inter arma & lituos conditionis aquatio leviora facit pericula: & Martia virtutis poteſtas, aut id quod auſum occupat, aut inopinata mors ſi acciderit, nullam ignominia continet ſenſum, ſinemque ſecum vivendi ſimul & dolendi perducit. Ubi vero conſiliis impiis jura quidem præſentuntur & leges, & Catoniana vel Caſſiana ſententia ſuoco per litteſident iudices, agitur autem quod agitur ad voluntatem præſentida poteſtatis, & ex ejus libidine vita incidentium neciſque momenta penſantur, ibi capitalis vertitur perniciſ & abrupta.*

§. 5. Enimvero difficilius eſt explicare, an ad quaslibet harum injuriarum citra reluctantiam perferendas teneantur cives; an vero certo in caſu per vim eaſdem propulſare queant? Heic nobis ita videtur. Cum illa vitæ humanæ ſit conditio, ut omni carere incommodo nequeat, neque ullus homo facile tam compoſitis extet moribus, ut ad unguem omnibus ſatiſfaciat: ſtolidum juxta atque impudens fuerit, ob quævis vitia in principem velle inſurgere; præſertim cum neque nos ita accurate officium noſtrum erga ipſum faciamus, & in privatis quoque leges leviora delicta ſoleant diſſimulare. Quanto æquius igitur fuerit modica principis delicta condonare, cujus cura civium tranquillitas, fortunarumque & vitæ ſecuritas continetur. Præſertim cum experientia teſtetur, quanta civium clade, quanta reip. concuſſione etiam peſſimi principes fuerint dejecti. Ergo leviores principum injuriæ nobili ipſorum muneri, cæterisque beneficiis, quin & noſtris civibus, totique reip. ſunt condonandæ. Vid. *Juſtinus l. 15. c. 3. n. 6. ſeqq. Tacitus A. XII. Ferenda regum ingenia, neque uſui crebras mutationes. Apud Eundem H. l. IV. Cerialis ad rebelles Treveros: Quomodo ſterilitatem, aut nimios imbres & cætera nature mala: ita luxum vel avaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt donec homines: ſed neque hæc continua, & meliorum interventu penſantur. Plato epiſt. VII. Ea mente circa patriam vir prudens eſſe debet, ut ita reprehendat civitatis errores, ſineque fruſtra ſit reprehenſurus, neque ob reprehentionis ſtudium periturus: vim autem patria per reip. mutationem aſſeret nunquam, quando abſque expulſione & cade civium emendari non poſſit. Sed quietemaget, votoque precabitur optima & ſibi & patriæ. Quem locum adduxit quoque Cicero epiſt. ad ſam. I. 9. Imo & ſibi ipſi conſulit, qui potentiorum injurias muſſitat potius, quam intempetiſtis quereliſ graviora ſibi mala arceſſit. Quo ſpectant dicta à Grotio l. 1. c. 4. §. 4. citata *Æſchylus Prometheo vincto: ἔκρυπτος κέντρα κώλον ἐκτενείς, ὄρων, ὅτι τραχὺς μόναρχος ἔδ' ὑπέυθυνος κατὰ.* Verum non contra ſtimulos membra protendes, quum cernas Monarcham aſperum, & nemini obnoxium. Quin & ſacræ literæ, ac ſana ratio moroſitatem parentum, & dominorum patienter ſuſtinendam ſuadent. *Plinius l. 3. epiſt. 14. Non judicio domini, ſed ſcelere perimuntur.* Sed & hoc certum eſt, etiam ubi atrociffima injuria à principe animo hoſtili intentetur, potius eſſe emigrare; aut fuga ſibi conſulere, aut ſub alterius civitatis tutelam concedere. Sed quid ſi princeps innocentem civem hoſtili animo perditum erat, neque fugæ locus ſuperſit? Sana multi animo concipere non poſſunt, quomodo principis & hoſtis perſonam erga civem idem ſimul ſuſtinere queat; & qua fronte poſtulet, ut ipſe ſacroſanctus ſit, qui civem innocentem tanquam miſeram belluam ſuæ*

suæ libidini ardet immolare. Quin autem, si, qui patrociniū alicui debet, nulla aut iniqua de causa hostilem adversus ipsum animum induat, illum quoque huic clientis obligationem remittere; saltem hæcenus, ut abs vi præsidium contra atrocissimas ipsius injurias mutuari liceat. Quæ defensio hoc favorabilior habetur, quo major est eorum numerus, quos per injuriam princeps perditum it. Sed cum vix repellantur exempla principum, qui per apertam professionem solius libidinis innocentes cives necare instituerunt; major difficultas oritur, quid liceat, ubi princeps sub obtentu juris sævire velit: puta, quod mandatum aliquod iniquum cives neglexerint. Ubi illud supponimus, cum omnis potestas alicui delata intelligatur salvo jure superioris, cives quoque, constituta summa potestate civili, imperio Dei in se renunciare, neque potuisse, neque voluisse, adeoque eos non teneri jussis imperii civilis, quæ aperte mandato Dei repugnare constat. Hæc quid civifaciendum, si vis intentetur propter professionem religionis Christianæ, nostrum non est definire; cum ex iisdem scripturis, unde ista religio hauritur, cuilibet constare possit, quanti debeat ipsis esse, suæ religioni nihil contrarium egisse aut simulasse. Vid. *Matth. X. 32.* Quod autem, ubi mors intentatur, sine proprio peccato quis suscipere possit executionem cujusdam actionis, quæ in se juri naturæ repugnat, inferius ostendemus. Quod si tamen executio actionis ejusmodi sit, ut vel omnino citra proprium peccatum suscipi nequeat, vel in se ipsa morte acerbior judicetur; neque ulla ostendatur, aut saltem probabiliter simuletur ratio, neque ex delicto meo, neque ex bono publico, quare mihi potissimum tanta necessitas tale quid exsequendi admoveatur, quod per alium fieri poterat, vel omnino fieri absurdum est: adparet sane id agi, ut innocens per solam imperantis libidinem, & hostilem ejus in me animum perdat. Quo ipso dum hostem pro principe induit, civi quoque obligationem, qua ei devinctus tenebatur, remisisse intelligitur. Et si fuga hæc, quantum potest, sit arripienda, ac tertii alicujus patrociniū quærendum, cui nulla adversus principem istum obligatio. Quin & si fugæ via non datur, moriendum potius, quam occidendum est, non tam propter ipsius principis personam, quam propter totam remp. quæ tali occasione gravibus fere turbis solet involvi. At vero quando ob delictum aliquod imperans pœna plectere civem instituit, et si hic non teneatur pœnam in se sponte arcessere, seipsum deferendo, aut ultro sistendo: tamen quo minus hic per vim sese defendere queat, ratio est, quia jure suo imperans utitur, quem ea de causa quocunque obtentu lædere sane injurium foret. Est insuper & illud observandum, si vel maxime concedatur, interdum alicui civi nefas non esse, salutem suam vi contra atrocissimas injurias superioris defendere: non tamen ideo cæteris civibus obsequium exuere, aut innocentem vi protegere licebit. Præterquam enim, quod ipsis in Principis facta, que velut ex potestate judiciaria exercet, inquirere non licet, ac sæpe contingat reos innocentiam jactare: invidiæ principi conflandæ; etiam facta civi injuria reliqui haut quidquam obligatione sua erga principem solvuntur. Ideo quod quisque civium pro se curam sibi, & protectionem ejusdem stipulatur, nec tanquam conditionem suæ subjectionis supponit; si omnes & singulos cives juste tractaturus sit. Neque metus, ne similiter secum agatur, obligationi abrumpendæ sufficit: quippe qui incertus est; & quia peculiare in isto odii causæ potuerunt esse, quæ in alio non deprehenduntur.

Salva autem obligatione civis, erga principem nullo prætexto vim eidem opponere fas erit.

§. 6. Cæterum uti per isthæc sanctitati principum nihil decedere non pauci arbitrantur : ita illi sane ferendi non sunt, qui ita crude jactant : regem, ubi in tyrannum degeneraverit, posse à populo exui imperio, & puniri. Cum enim tanta plerumque actuum civilium sit obscuritas, ut plebs eorum æquitatem aut necessitatem agnoscere nequeat, aut per turbida affectuum sæpe nolit; ut plurimum quoque reip. expediat, ne rationes consiliorum pluribus pateant: difficillimum fuerit presse designare actiones, ob quas patratas jure quis vocari mereatur tyrannus, in quem quælibet à civibus profecta vis sit licita. *Cont. Bœcler. ad Grot. l. 1. c. 4. §. 14.* Unde fieri poterit, ut ejus vocabuli invidia etiam in bonum principem devolvi queat ab iis, quibus vel ipse, vel præfens status displicet; postquam homines per vocabula non solum res, sed & suos affectus exprimere sueverunt. Sane privata vitia tyrannum non facere, nec paulo negligentiorum reip. administrationem, communis sententia est. Tributa graviora imperantur? Atqui subditus ad consilia non admissus judicare nequit, an necessitas reip. ea flagitet. Supplicia aspera sumuntur? Atqui si secundum leges, & ex præcedente delicto statuuntur, nemo jure queri potest; etsi forte clementia rectius adhiberetur. Quod invidiosissimum vulgo habetur, quidam magni viri ob privata odia, aut propter suspiciones innocenter è medio tolluntur? Atqui si delicta aut machinationes in statum Principis prætexuntur, aut ordinaria judiciorum forma observatur, etsi fors isti, qui tolluntur, de sua innocentia, & pauci præterea alii certi sint, reliquis tamen constare id liquido qui potest? Cum præsertim semper præsumptio justitiæ à Principis partibus stet. Promissa non servantur, aut privilegia ante hac indulta circumciduntur. Atqui si Princeps absolutus vel delictum, vel necessitatem, aut insignem reip. ulum prætendat, jure egisse censebitur; de quo subditis liquido judicandi facultas deest. Omnia autem privilegia exceptionem hancce habent; ni salus, aut necessitas reip. ista observari vetet. Argumentorum, quæ pro ista sententia afferuntur. non exigua pars sponte ruit, si observetur : haudquidquam eadem esse hæc duo : populus habet potestatem vim regibus inferendi, eosque in ordinem redigendi, siquidem ad libidinem ipsorum non imperaverint; & populo aut singulis competit jus admoto extremo periculo, & ubi in hostem Princeps abiit, suam salutem adversus ipsum defendendi. Nam quæ posterius probant rationes, haudquamquam prius similiter inferunt; quæ tamen à multis confunduntur. Sic quando dicitur, populum, etsi in servitutem sese addixerit, non tamen amisisse omne jus in libertatem aut securitatem sese vindicandi: id non alio sensu potest admitti, quam quod populus contra extremam vim eamque injustam principis sese defendere possit; quæ defensio ubi bene successerit, libertatem quoque comitem ducit. Quippe cum dominus, dum in hostem abiit, subjectum ab obligatione adversus se videatur ipse absolvere; sic ut hic deinceps sub jugum redire non teneatur, licet ille animum mutare velit. Extra hunc casum populo, qui se in servitutem addixit, vel potius absoluto unius imperio subjecit, non magis jus in libertatem per vim sese vindicandi competit, quam mihi rem, alteri ex pacto jam traditam, per vim iterum eripiendi. Nec enim adeo abhorret à natura ista civilis servitus, quod quidam somniant, ut licet quis aliquando

do evitando majori malo in eam consentire necessum habuerit, post per occasionem, ipsa natura jus dante, eam excutere iterum queat. Et licet is status ingenio certi alicujus populi repugnet, vel ab initio, vel post mutatis animis: nequaquam tamen principi eam solam ob causam jus quaesitum per vim eripere licet; non magis quam emtori rem ex contractu traditam, etsi post venditor contractum ex re sua non fuisse prehenderit.

§. 7. Non multum ab hisce abit *Grotius* l. 1. c. 4. §. 7. Ubi inter alia recte insinuat, tum ex indole summi imperii, tum ex praesumpta voluntate eorum, qui primi in civitatem coivere, judicari posse, num ne extrema quidem summi imperantis injuria vi repelli queat. Sane enim haud quidquam naturæ summi imperii repugnant, ut omnium civium actiones per illud ad salutem publicam dirigantur, & decretis ipsius obluçantem extremum supplicium maneat; & tamen eidem non sit potestas ex mera libidine alicquem occidendi; ut huic nullo modo resistere liceat. Neque naturaliter inter se connexa sunt, absoluta potestas salutem alicujus procurandi & absoluta potestas alicquem pro libidine perdendi. Neque ostendi potest, quidnam ad pacem & securitatem civitatis ejusmodi in imperante potestas, in civibus obligatio faciat. Quo loco adparet, male colligere quosdam; quia summum imperium non potest esse nisi Deo obnoxium, satis intelligi, coeuntium in civitatem hanc fuisse mentem, ut adversus summam potestatem nihil sibi juris relinquerent. Quasi vero qui vitam suam contra violentum invasorem defendit, eo ipso illum in judicium vocet. *Conf. Bæcler. ad d. l. Grotii.* Sicuti & nihil est scrupulus eorum, qui de eo nolunt admittere licentiam resistendi adversus immanem sævitiam imperantium, quod *non possit fingi legitima vocatio subditorum ad arma contra supremum Magistratum capienda: cum nulli mortaliū jurisdictio in talem Magistratum competat.* Quasi vero defensio esset effectus jurisdictionis; aut quasi præter necessitatem seipsum conservandi peculiaris requireretur vocatio in eo, qui vim injustam à capite suo est propulsaturus; magis atque in eo, qui famem ac sitim cibo potuque depellere studet. *Conf. Ziegler. ad d. l. Grotii.* Sed & recte *Grotius*; si illi, qui ab initio in civitates coeundo imperium summum produxerunt, interrogarentur, an velint omnibus onus hoc imponere, ut mori præoptent, quam ullo casu vim superiorum injustam armis arcere, numquam hoc se velle responsuri fuerint. Id enim majus erat incommodum, quam quod constituta civitate effugere conabantur. Antea enim multorum injuriis erant obnoxii, ita tamen ut repugnare possent: hoc autem modo sese aditrixissent ad quasvis injurias citra repugnantiam patiendas ab illo, quem ipsi suis viribus armaverant. Minus quippe malum est pugna, quam certa mors.

§. 8. Cæterum ista sanctitate, quam hactenus adstrinximus, non gaudent nisi reges revera tales. Inde eadem non fruuntur qui regium quidem nomen gerunt, populi tamen potestati subsunt; quales quondam reges Spartanorum; & multi passim auctoritate magis suadendi, jam jubendi potestate. Qualis apud *Virgil. Aenid. IX.* Mezentius, in quem *furiis surrexit Etruria justis, Regem ad supplicium presenti morte respiciens.* Item, qui imperio abierunt, aut regnum plane pro derelicto habent; in quos eadem, quæ in privatos licent, ubi alios gravibus injuriis laceffere instituant. In exemplo tamen Semiramidis, quæ maritum ad quinque dies imperio sibi cedentem

interfecit, non minor est hujus stoliditas, quam illius malitia. *Diodorus Siculus* 1. 2. c. 18. Contingit tamen aliquando, ut illis, qui vel ultro regno abierunt, vel casu aliquo exciderunt, à cæteris exterior veneratio, regibus exhiberi solita, & exteriora insignia relinquuntur. Quod uti pro mero simulacro, & velut ornamentis regni est habendum; ita nî conventionem aliqua id fuerit confirmatum, à mera humanitate cæterorum dependere est censendum. Exempli loco potest esse Dairus in Japponia. Sic apud *Labardaum hist. de reb. Gall.* 1. X. p. 684. recte quidem traditur, cum Sedanum, & quæ inde dependebat ditio neque Imperatori; neque Galliarum Regi, neque cuiquam omnium obnoxia fuerit, possessores ejusdem vero fuisse Principes. Sed postquam eam urbem ac ditionem Fredericus Mauritius Buillonius Dux Ludovico XIII. Galliarum Regi cesserat, atque ejus in vicem alia prædia, Gallico imperio obnoxia acceperit, cautum quidem sibi voluit, ut ipsi, posterique pristinae dignitatis characterem retinerent; sed qui hautquaquam pro vera dignitate independente, qualis summum imperium comitatur, sed pro mero simulacro est habendus, cujus effectus certo ordine inter illustres Galliae familias, & aliis quibusdam insignibus absolvitur. Et ejus rei indicium est id ipsum, quod in cessione illa Buillonius caveri sibi super ea dignitate voluit. Nam qui revera dignitatem principalem obtinent, iis cautione ejusmodi opus non est. Sicut & in privatam recidit fortunam rex, si regnum committatur sive ex feloniam in eum, cujus feudum est, sive ex clausula posita in ipsa delatione imperii, ut si hoc vel illud rex faciat, subditi statim omni obedientiae vinculo solvantur. Sic & ubi id delatione regni expresse conventum fuerit; ut regi certum quid facienti possit resisti, id pactum utique observari potest. Sed & si rex à populo constitutus regnum velit alienare, aut modum habendi immutare, apertum, est ipsum non modum nihil agere; sed & eidem per vim conata sua tendenti perficere vis à civibus opponi poterit. *Add. Bæcler. ad Grov.* 1. 1. c. 4. §. 10.

§. 9. Porro difficilis oritur quaestio quidnam in invasores imperii illegitimos liceat vel non liceat, & quidem non postquam longa possessione, aut subsequenti pacto verum jus imperandi acceperunt, sed quamdiu injusta possidendi causa durat, & ipsi sola vi niti videntur. Ubi prius inquirendum, an ejusmodi invasorum iusta, dum in possessione imperii sunt, vim obligandi habeant? Heic ex superioribus repetendum, obligationem ad obsequium non produci, nisi legitimam potestatem alter in se habeat. Nam per solam violentiam potest quidem alicui adferri extrinseca quaedam necessitas, aliquid præstandi; non autem obligatio, quæ vinculum est intrinsecum, animum ita stringens, ut nî fecerit, peccati sit reus. Hinc si vis à validiore intenteur, majori malo declinando utique adigitur quis facere ea, ad quæ non tenetur, & à quibus abhorret. Si qua tamen via datur, nemini vitio vertitur, si iniquam illam necessitatem perumpat. Sed quid si quis initio quidem per vim aut malas artes imperium invaserit, videri tamen velit jure id obtinere, ac utut armis confidat, non hostem tamen, sed verum principem se ferat? Heic in universum id nobis maxime videtur probabile, quod is, qui de facto summum imperium obtinet, utut possessionem pravis artibus invaserit, à singulis civibus tantisper pro legitimo principe sit censendus quando nullus adest, qui meliori jure imperium sibi vindicare possit. Heic enim

enim rationis est, ut qualiscunque possessoris potestas valeat, modo legitimi principis regimen imitetur; quippe cum omnium interfit, quemvis potius reipublicæ prospicere, quam eandem incerto rectore inter perpetuas turbas volvi. Unde cum in horum imperium tacite saltem cives intelligantur consensisse, ad obsequium iisdem præstandum vere obligabuntur. Possis quoque huc adplicare illud *Aristoph. Ranis*: *ἔχρη λέοντ' ἐκτρέφειν ἐν πόλει τρέφειν*: *λέω δὲ ἐκτραφῆναι, τοῖς νόμοις ὑπαρξάντων*. Non oportet catulum leonis in civitate alere: sin autem quis educatus fuerit, moribus ipsius obtemperandum. Sic qua via primi Cæsares ad imperium grassati sint, notum est. Et tamen Paulus *Roman. XIII. ἐξουσίαν* illis tribuit, quibus propter conscientiam parendum sit. Et Salvator noster Cæsaris quæ sunt, Cæsari dari jubet. Neque enim quisquam singulorum civium erat, qui imperium, velut potiori jure debitum sibi posset vindicare: & S. P. Q. R. antiquo jure cesserat, licet metu magis aut defectu virium, quam quia dominatum probabat. Huc spectat insignis lex ab Henrico VII. rege Angliæ lata: *ut nemo, qui regis partes tunc de facto regnantis secutus fuerat, propter ejusmodi crimen unquam impeteretur, aut condemnaretur, vel processu legis, vel per actum Parlamenti*. Cujus rationes ponderat *Baco de Verulamio in historia Henrici VII. p. m. 242. Irene apud Nicetam Choniaten: Nec Imperatorem, qui absit, querendum, nec qui adsit, pellendum esse*. Sicuti & in regno hæreditario, ubi inter duos pluresve petitores jus dubium est, lite adhuc pendente, & interea dum ea per amicam transactionem aut armis componitur, tutissimum est illi parere, qui in possessione est. Facit huc etiam defensio *Cassii Clementis*, qui a partibus *Nigri* contra *Severum* fletat, apud *Xiphilinum epit. Dionis, & Zonaram tom. II. Ego neque te, neque Nigrum agnovi: Sed in illis partibus deprehensus, non te oppugnare, sed Julianum expugnare studui. Cum igitur idem mihi quod tibi propositum fuerit, non peccavi; ac ne in eo quidem, quod postea non ad te iransii. Nam tu quoque noluisse quenquam ex amicis tuis ad illum deficere*. Multo magis autem hæc locum habent in respectu ad extraneos, ad quos non spectat examinare titulum, quo quis imperio potitus est, sed simpliciter possessionem sequuntur; præsertim ubi ulraptor imperii magna sit potentia lubnixus.

§. 10. At vero, quando quis pulso legitimo principe, imperium arripit, & pro rege se gerit, revera juris alieni usurpator; quid heic bono civi agendum, qui isti; quamdiu adhuc superstes est, fidem videtur debere? Ubi pronunciandum videtur, sæpe rem eo redire posse, ut non solum licitum, sed etiam debitum sit, parere imperio ejus, qui in qualicunque possessione regni est. Scilicet ubi legitimus dominus eo est redactus, ut erga cives suos nullum amplius principis munus exercere possit. Quanquam enim ejus jussa, quod legitima potestate destituantur, vim obligandi in se non habeant; prudentis tamen est viri: sibi suisque rebus consulere, & in futurum prospicere, ac præsentem suam conditionem caute cogitare, ne vitam ac fortunas suas temere in periculum projiciat. Quod fieret, si possessoris iram vana reluctancia in se concitare vellet, nullum in usum patriæ aut ejecti regis. Quod ipsum aliqui colligere volunt ex *Roman. XIII. ubi apostolus ait: obediendum esse & μόνον Δεῖν ἡ ὀργάνω*. q. d. hominis esse parum sanæ mentis, ejus qui gladium gerit iram contumacia sua præter necessitatem provocare. Ergo propriæ salutis causa obediendum esse *ἡ ἰσχυροῦς ἐξουσίας*, potestatibus pro præsentis tempore existentibus, seu quæ in posses-

sione sunt. Sed & cum patria omni imperio carere nequeat, possessor autem salutem publicam utcunque tueatur; non debet utique bonus civis, amansque patriæ, siquidem præsens rerum status ita postulat, inutili sua contumacia ulterioribus turbis causam præbere. Ille difficillimus est scrupulus, quo pacto obligatio civium simul subsistere queat tam erga legitimum principem expulsam, quam erga possessorem, qui & in verba sua cives adigit, & in præsens munia regis obit. Quomodo enim quis simul fidem præstare queat duobus, in mutuum exitum imminentibus? Neque vero civium pactum, & fides invasori data legitimi regis jus atque prætensionem videtur tollere posse. Non magis quam jus domini extinguitur per pactum coloni, quod cum prædone avertendis a prædio ipsius vexationibus init. *Grotii mens est l. 1. c. 4. §. 15. Invasoris dum possidet actus imperii, quos exercet, vim habere posse obligandi, non ex ipsius jure, quod nullum est, sed ex eo quod probabile omnino sit, cum qui jus imperandi habet, id male interim rata esse, que imperat, quam legibus judicis que sublati summam induci confusionem.* add. l. 2. cap. 6. §. 5. Et sane omnino præsumendum; quemlibet principem eam humanitate esse, ut malit cives suos quocunque modo servari; quam dum nequidquam fato oblectantur, & à viribus destitutum affectum intempestive ostentant, nullo cum fructu perire. *Conf. 2 Samuel XV. 25. 26. 1 Reg. III. 26.* Sic apud *Livium l. 23. c. 20.* Romani, petentibus auxilium Petellinis, *fateri coacti, nihil jam longinquis sociis in se præsidii esse: redire domum, fideque ad ultimum expleta, consulere sibimet ipsos in reliquum præsentis fortuna jufferunt.* Add. quoque oratio Ferdinandi regis, cum Neapoli profugeret apud *Guicciardinum l. 1. circa fin.* Vix igitur adparet, quid magis probabile heic dici possit, quam hoc; si legitimus princeps in talem sit conjectus statum, ut neque ipse, quam debet, defensionem civibus suis præstare queat, neque tantæ sint civium vires, ut invasori citra præsens exitum valeant resistere; præsumi principem expulsam tantisper civibus remisisse obligationem erga se, quoad tata ipsi viam ad regnum iterum aperiant, & quidem, quantum id ad conservationem ipsorum, & declinandis periculis est necessarium. Et hæc quoque duntaxat fides, quam invasori cives dederunt, stringere videtur; ut illa sit velut temporaria, expirans, ubi regi expulso sit facultas regnum suum recuperandi; quæque non tam intrinseca conscientiæ necessitate, quam præsentis metu contineatur. add. *Grot. l. 3. c. 7. §. 6.* ubi si admittitur jus & dominium externum, non video, quare non aliqua quoque obligatio externa, quæ conscientiam non tangit, admitti queat, vid. 2. *Reg. XI. 2. Paralip. XXIII.* ad quem locum recte notat *Hobbes Leviathan. cap. 44.* Athaliam fuisse regno dejectam, non ex jure, quod sacerdos ut talis habebat, sed ex jure regis pueri. Quid de legibus sit censendum, quæ tyrannicidium permittunt, aut præmiis afficiunt, vid. *Bæcler. ad Grot. l. 1. cap. 4. §. 17.* Quibus omnibus consideratis vix adparet casus, ut privatus propria autoritate etiam injustum imperii possessorem recte impedire queat; præsertim cum experientia testetur, invasores per ejusmodi conspirationes ad premendum populum magis exasperari. vid. *Iustin. l. XVI. cap. 5. sub finem.*

CAPUT IX.

DE OFFICIO SUMMORUM IMPERANTIUM.

1. <i>Officium summorum imperantium unde cognoscatur.</i> 2. <i>Illud imperantibus probe est addiscendum.</i> 3. <i>Salus populi suprema lex est.</i> 4. <i>Cives bonis moribus imbuendi.</i> 5. <i>Commoda leges ferenda.</i> 6. <i>Eadem executioni danda.</i> 7. <i>Pœnæ recte temperanda.</i>	8. <i>Injuria civium mutua prohibenda.</i> 9. <i>Idoneis & probis ministris utendum.</i> 10. <i>Tributa recte exigenda & collocanda.</i> 11. <i>Facultates civium promovenda.</i> 12. <i>Factiones prohibenda.</i> 13. <i>Adversus invasiones exterorum vires paranda.</i>

Restat : ut de officio summorum imperantium videamus; quod quidem eo diligentius erat faciendum, quo plura mala mortalibus; isthoc non probe observato, proveniunt; & quia hujus disciplinæ proprium est, istud tradere, quod idem legum civilium mensuram transcendat. Verum quia ab aliis passim talia inculcantur, repetitis duntaxat summis capitibus licebit nobis heic defungi. Quibus autem præceptis hoc officium absolvatur, facile colligi potest, siquidem finis atque indoles civitatum, nec non partes summi imperii expendantur.

§. 2. Heic igitur ante omnia necessarium est, ut imperantes ipsi diligenter discant, quæ ad plenam ejus officii cognitionem pertinent; cum nemo laudabiliter exercere possit; quod non probe didicit. vid. 1. *Regum* III. 9. *Virgil. Æn.* VI. Tu regere imperio populos Romane memento. *Hæ tibi erunt artes, paci que imponere morem. Isocrates ad Nicoclem: Constat, quemadmodum ipsi reges animos suos excoluerint, ita etiam eorum regna se esse habitura. Quare nulli pugili tam convenit corpus exercere, quam regibus ingenium suum. Et cum omnes homines, tum imprimis principes tangit illud Persii sat. 3. Quem te Deus esse fuffit, & humana qua parte locatus es in re; discere. Add. Phil. Comineus l. 1. p. m. 342. & l. 3. p. m. 388. Charron de la sagesse l. 3. cap. 2. Baco sermon. fidel. cap. 19. Quam autem non protrita sint, quæ ad bene gubernandam civitatem cognitu sunt necessaria, colligi potest ex illis, quæ traduntur Hobbefio de cive c. X. §. 10. Isocrates ad Nicoclem regnum vocat. τὸ ἀνθρώπων πραγμάτων μέγιστον, καὶ πλείον ἢ προνοίας θεῶν, summum rerum humanarum, quæque majorem providentiam postulat; & quod non ὡς τὸ ἐπισκοπὴν tanquam sacerdotium cujuslibet est viri. Recte quoque Xenophon Cyropad. l. 1. pronunciant: ἀνθρώπων περὶ πάντων ἄλλων ζώων ἐπιπέσει, ἢ ἀνθρώπων ἀρχεῖν. Homini facilius esse quibus vis animalibus aliis, quam hominibus imperare. Add. quæ cum Glaucone disputat Socrates apud Xenoph. Memorab. l. 3. Etsi multis non insuper habeatur illud dictærum Italicum: pochissimo cervello basta à governar tutto l. mondo: & nescit mundus, quam exigua sapientia regatur. Cui consequens est, quod principi sint sequestranda illa studia, quæ ad huncce finem nihil conferunt; cum tam ardua sit ci-*

vitatem regendi scientia, ut totum hominem etiam ingenio pollentissimum requirat, qui oblitus quodammodo sui, populo vivat. Multo magis circumcidendæ principibus voluptates, oblectationes, vanæque occupationes, quatenus istum finem incipiunt. Eam quoque ob rationem ab iisdem in familiaritatem admittendi viri cordati, rerumque humanarum periti adultatores, nugatores, & qui præter inania nihil didicerunt, procul arcendi. *Isocrates ad Nicocl. In amicitiam recipe non quoslibet, sed natura tua dignos; neque cum quibus jucundissime tempus conteras, sed quorum opera civitatem optime gubernes. Iis gaudere congressibus assuesce, quæ & sapientia augeant, & virtutis apud alios opinione.* Add. *Diodor. Sicul. l. 1. c. 71. Qui & l. 12. c. 12. memorat, à Charonda actionem pravæ societatis institutam, gravemque hujus delicti reis multam impositam. Et si optandum foret, minus sæpe verum deprehendi, quod Carneades dicebat; divitum & regum filios solam equitandi artem recte discere, quia equus non novit adulari, Plutar. de discr. amici & adulatoris.*

§. 3. Generalis lex summorum imperantium est hæc: *salus populi suprema lex esto.* *Plato de rep. l. 1. Nemo in aliquo principatu imperans, quatenus princeps est, quod sibi conferat, cogitat aut præcipit, sed quod subjecto conducatur, & quæ dicit, quasque facit, cuncta ad illius utilitatem decoremque dicit & facit.* Ea enim intentione in istos imperium est collatum, ut per id procuraretur finis, ob quem civitates sunt institutæ. Inde credere iisdem debent nihil sibi privatim expedire, quod non idem expedit civitati. *Socrates apud Xenophontem apomnem. l. 1. Nonne mirum tibi esse videtur, si quispiam bubulcus pauciores ac peiores facit boves, deinde non malus esse fateatur pastor? Hoc multo mirabilius est si quis, cum civitati præsit, atqui pauciores & peiores faciat cives, deinde non erubescat, nec se putet malum esse civitatis gubernatorem.*

§. 4. Ad internam civitatum tranquillitatem necessarium est, ut voluntates civium ita temperentur & dirigantur, prout salutis civitatis expedit. Inde summorum imperantium est, non solum idoneas ei fini leges præscribere; sed publicam disciplinam ita sancire, ut non tam metu suppliciorum, quam assuetudine cives ad legum præscripta sese componant. Quippe cum solæ pœnæ non tam ingenerent curam benefaciendi; (hoc quippe est opus rationis & disciplinæ,) quam sollicitudinem, nequis in maleficio deprehendatur. *Arist. Polit. l. V. c. 9. Οφελῶς γὰρ τῶν ὀφελιμωτάτων νόμων, εἰ μὴ εἴσονται αἰεὶ δισημοὶ καὶ πεπαιδωμένοι ἐκ τῆς πολιτείας.* Nihil utilissima poterunt leges, nisi a teneris reip. convenienter prima educatur ætas. *Horat. l. 3. ode 24. Quid leges sine moribus vanæ proficiunt?* *Isocrates Areopagitico de veteribus Athenensibus: Inscitia reos egerunt eos, qui ibi præstantissimos viros fore putarent, ubi leges exquisitissima haberentur; proclive cum sit, leges alias ab aliis exscriptas mutuari. Verum non eam rem virtutis afferre incrementa, sed quotidiane vitæ consuetudinem. Nam plerosque iis moribus similes evadere necesse esse, quibus singuli educati fuerint: multitudinem autem & accuratorem legum constitutionem signum esse mali status reipublicæ. Nam dum delicta quasi aggeribus objectis coercere conantur, necessario cumulari leges. Decere autem prudentes magistratus, non porticus implere legibus, sed efficere, ut cives insitum habeant justitiæ studium. Non enim scita, aut plebiscita, sed præclara instituta felicem efficere civitatem. Nam Homines male insituti leges etiam exquisitissimas negligere audent: qui autem recte & constanter educati sint, eos demum bonis legibus velle obtemperare. Ut autem ist hoc obtineatur, in rebusp. Christianis plurimum*

confert ipsa religio Christiana, sincera illa, & ab humanis commentis purgata, per pios & cordatos ministros doctrina & exemplo inculcata; quippe quæ præter dogmata ad salutem æternam facientia continet perfectissima præcepta moralia, quæ cumprimis ad bene tolerandam vitam civilem animi mortalium disponuntur, & quæ eadem tamen legibus civilibus ita commode sanciri non possunt. Quam ob causam in omnibus, quas novimus, civitatibus Christianis pars parænetica juris naturalis ministris Ecclesiæ exercenda est commissa; cujus tamen pars dogmatica ad illos proprie pertinet, qui ei disciplinæ peculiariter addicti sunt. Add. *Grotius de Jure summ. potest. circa sacra* c. 1. n. 13. Plurimum quoque momenti huc afferunt scholæ publicæ, siquidem in illis doceantur non inanes nugæ, & male feriatorum hominum commenta, regni tenebrarum reliquiæ: (vid. *Hobb. Leviath. c. 46. & Lucret. l. VI. v. 973. seqq.* sed solidæ literæ atque scientiæ, quarum usus sese per vitam humanam & civilem dispensat. Inter quas præcipua est, quæ de jure summorum imperantium, & eidem respondente civium obligatione solide docet. vid. *Hobb. Leviath. c. 30.* Est quoque insignis locus circa informationem juventutis apud *Dionem Cassium* l. 52. in orat. Mæcenatus ad Augustum. Add. quæ super supprimenda Academia Conimbricensi jactata sunt apud *Connestagium de unione Lusitan.* l. 8. Nec infuper habenda, quæ de multitudine scholarum differuntur ap. *Gramondum hist. Gall.* l. 3. Sed & maximum vigorem publicæ disciplinæ adfert imperantium exemplum *Isocrates ad Nicocl.* τῆς πλεως ὀλης ἡθ' ὁμοιοῦται τοῖς ἀγεῖσσι. *Mores totius civitatis ad exemplum imperantium conformantur.* *Spartianus* de caracall. novercam Juliam ducente: *Nuptias eas celebravit, quas si sciret se legem dare vere, solus prohibere debuisset.* Hæc igitur omnia ut in civitate recte se habeant, summorum imperantium est providere.

§. 5. Ad eundem finem expedit, perscriptas habere leges perspicuas & planas circa negotia, quæ frequentissime inter cives versari solent. *Isocr. ad Nicocl. Leges quare in universum æquas & utiles, & inter se consentientes: atque etiam tales, quæ & controversias civium quam paucissimas, & compositiones quam fieri potest celerrimas efficiant.* Idem in *Panathenæico* bonas leges his notis designat, ut sint pauca, sic tamen ut & satisfaciunt & cognitu faciles sint iis, qui illis sunt usuri. Dein justæ, & utiles, & inter se consentientes, & magis hoc intenta, ut publica instituta præclara sint, quam ut privata commercia sine fraude fiant. *Lycurgus orat. contra Leo orat. οἱ νόμοι δεῖ τὴν συντομίαν ἔχειν διδάσκειν, οἷον ἐπιπέτυσσιν οἱ θεοὶ ποιεῖν.* *Leges propter breviter non docent, sicut in disciplina juris fieri solet, sed præcipium, quæ oportet facere.* *Quintilian. declam. 264. Quid interest, nulle an incertæ sint leges?* De cætero plura legibus civilibus sancienda non sunt, quam ad bonum civium & civitatis conducunt. Nam cum de eo, quod facere vel non facere debent, sapius per rationem naturalem, quam per scientiam legum homines deliberare soleant; ubi plures leges sunt, quam ut facile memoria comprehendi queant, & per eas prohibeantur ea, quæ ratio per se non prohibet: necesse est, ut per ignorantiam sine ulla prava intentione incidant in leges tanquam in laqueos. Quò ipso civibus per imperantes supervacuum incommodum conciliatur; quod est contra finem civitatum. *Hobb. de cive* c. 13. §. 15. *Leviath. cap. 30.* Forma quoque judiciorum ita est temperanda, ut per processum brevem, ac minime sumtuosum quivis jure suo potiri queat. Proverbium est apud Persas: *Melior est brevis injustitia, quam tarda justitia.*

§. 6. Quia autem frustra feruntur leges, si impune eas violari tolerant summi imperantes; igitur horum est executionem earundem procurare, pœnasque sumere pro cujusque facti conditione, transgressorisque intentione & malitia. Qua quidem in re ita procedendum, ut se veritas legum non in modicos duntaxat cives, sed & in divites ac potentes exerceatur; quibus suæ opes aut nobilitas nunquam id licentiæ dare debent ut humilioribus impune insultare possint; præsertim cum à plebe per nimiam oppressionem in furorem datæ civitati maximum periculum soleat imminere. add. *Hobb. Leviath. c. 30.* Nec si ne sufficiente causa venia indulgenda cum & iniquum sit, & ad irritandos civium animos efficacissimum, æqualiter meritos cæteris paribus non æqualiter tractare. *Pindarus Olymp. od. 13.* Εὐνομία βαδίζον πολιῶν, ἀσφαλῆς δίκαι, καὶ ὁμότροποι εἰρήναι, ἑρμῖαι ἀδραστοὶ πλάττω, χρύσειαι πικίδες ὠφέλιαι θεμιταί.

§. 7. Uti autem nihil pœnis est fanciendum, quod non ad usum civitatis facit: ita pœnæ quoque sunt temperandæ, ut ad finem istum proportionem habeant, utque adeo cives non plus afflictionis, quam resp. utilitatis inde terat. De cætero si scopum suum debent obtinere pœnæ adparet eas eousque esse intendendas, ut acerbitas earundem præponderet lucro & delectationi, quæ ex facto legibus vetito redundare potest. Add. *Hobb. Leviath. c. 30.*

§. 8. Quia porro hoc fine in civitatem coiverunt homines, ut securitatem adversus injurias aliorum obtinerent: summorum imperantium est, eo severius civium inter se injurias prohibere, quo faciliorem perpetua cohabitatio occasionem ad lædendum præbet. Nec discrimina ordinum ac dignitatum eo valere debet, ut potentiores tenuioribus pro libidine insultare possint. *Isocr. ad Nicocl. καλῶς δημαγωγῆσεις, ἐὰν μὴ τε ἢ ὄχλον ὑβρίζων ἑᾶς, μὴ τε ὑβρίζομενον περὶ ἡμᾶς.* Bene popularis eris, si neque vulgi petulantia locum dederis, neque alios populo insultare passus fueris: sed provideris, ut & honores optimo cuique mandentur, & cæteri nullis injuriis afficiantur. *Xiphilinus epit. Dionis in Galba.* Etsi satis est privatis hominibus nullam injuriam facere: tamen principem providere etiam oportet, ne cæteri faciant. Sed & scopo summi imperii adversatur concedere, ut cives, quas sibi factas arbitrantur injurias privata violentia exsequantur.

§. 9. Præterea quanquam ad omnia civitatis amplioris negotia immeditate obeunda unus princeps non sufficiat, sic ut necessario ministri in partem curarum sint vocandi: tamen uti hi omnem à summo imperante autoritatem mutuuntur: ita & bene & male ab ipsis gestorum imputatio ultimo demum in istum redundat. *Isocrat. ad Nicocl.* Sic alios, iis præfice rebus, quas ipse non geris, ut tibi adscribendum scias, quicquid illi fecerint. Idem ad Demonicum Magistratum adeptus nullius improbi ministerio in obeundis negotiis utitur. Nam quicquid illo deliquerit, id tibi imputabitur. *Themistius orat. 17.* Quum *Saiibarzanes* ab *Artaxerxe* provincia cujusdem præfecturam, minime sibi convenientem, cum tribus millibus daricorum petivisset, pecuniam quidem ille donavit, præfecturam vero non permisit. *Χρυσίον μὲν γὰρ ποσῶν δὲς, ὅτι ἐσομαι ἐφ' ἡμῶν πένεσσοι κακῶ ἢ ἀρχὴν ὑπάρξουσας, ἀδικωτέρη.* Pecunia enim, inquit, si tantum dem, non ob id indigentior: at vero si improbo præfecturam committam, injustior ero. *Euripides Rhefo.* Χρὴ δὲ ἀνδραγαθῶσιν, ἡμᾶσι τ' ἀφ' ὠφέλειαι. Convenit quemque virum eo adhiberi, ubi maxime sit utilis. *Libanius Legatisne*

ad

ad Iulianum : *Qualem equis aurigam praeferis, sic spera currum tibi moderatum iri.* Martialis 8. epigr. 15. *Principis est virtus maxima nosse suos.* Quam ob rationem, & quia prout ministri sunt, ita recte aut prave negotia expediuntur. (add. Xenophon. Cyrop. l. 8. post princ.) summi imperantes tenentur ad ministeria civitatis adhibere viros probos, & in eorum acta subinde inquirere, (*Lucianus de mercede conductis : ὧτα καὶ ὀφθαλμοὶ βασιλέως πολλοὶ, ἔ μόνον τ' ἀληθῆ ὄρωντες, ἀλλ' αἰεὶ καὶ ὀφθαλμοὶ ἔχοντες, ὡς μὴ νοσεῖεν δοκοῖεν.* Aures & oculi regis multi, non solum vera videntes, sed semper quid & addentes, ne dormire videantur.) Eosdemque prout rem gessisse deprehenduntur præmiis vel pœnis mactare, quo cæteri intelligant, non minore fide ac diligentia publicam, quam propriam rem tractandam. Atque ne gratiæ aut odio dari quid possit, Chineses hoc modo solent cavere, dum nemini magistratum in loco natali gerere conceditur : quod ibi fere sint, quos peculiariter amamus aut odimus. Sic & cum pravi mortalium ad scelera perpetranda spe impunitatis alliciantur quæ ipsis præbetur facillima, ubi iudices corruptionibus patent : summorum imperantium est, in ejusmodi iudices, tanquam fautores scelerum, queis securitas civium abrumpitur, severe animadvertere. (Inde Diodor. Siculus l. 1. c. 75. 76) & iniquas eorum sententias rescindere. Nam id, quod apud Aragonios in usu esse dicitur, iniquum videtur, ut iudices quidem oblatam iniquam sententiam pœnas dent, & illa nihilominus executioni detur. Præterea licet ordinaria negotiorum expeditio ministris credenda sit : summi tamen imperantes querelis ac desiderii civium patienter aurem præbere nunquam detrectabunt. Quænam autem requisita summi imperantes respicere debeant in iis, quorum consiliis circa gerenda negotia publica uti velint, & quo modo eorundem sententiæ commodissime perquirantur, docet Hobbes Leviath. c. 25. & 30 & circa posterius notabile exemplum extat apud Davilam de bello civili Gallia l. 14. q. m. 969 ubi Pontifex circa absolutionem Henrici Regis non in consistorio, sed privatim singulos consuluit. *Isoocrates ad Nicoclem bonum consiliarium vocat χρησιμώτατον καὶ τυραννικώτατον πάντων κτημάτων.* utilissimam & rege omnium dignissimam possessionem. Notatu dignissima sunt, quæ circa magistratus apud Chineses tradit Neuhof in generali descript. Sinac. 1. Nec insuper habenda monita Jacobi Regis dono regio l. 2. ut princeps ministros eligat ex suo maxime iudicio, non ad arbitrium aliorum, & promiscue ex omni parte populi, cum communis sit pater. Ubi & rationes adfert, quare ad ministeria pecuniæ publicæ sint adhibendi homine mediocris conditionis. Add. quoque Libanii orat. V. de Assessoribus.

§. 10. Cum ad tributa, & alia onera ferenda cives nullo alio nomine teneantur, quam quatenus ista necessaria sunt ad sumtus civitatis belli pacisque tempore tolerandos : igitur summorum imperantium heic officium erit, non plus extorquere, quam necessitates aut insignes utilitates reipubl. requirant. Vid. Cominaus l. 10. circa fin. Grotius in Lucam c. 3. v. 13. *Principum est publica onera cum publicis necessitatibus æquare, ita quidem ut liceat his ex publicis obventionibus semet pro dignitatis ratione sustentare; non item modum exigendi petere à suo, & aulicorum mancipiorum luxu ac libidine, que modum non habent.* Add. quoque Th. Mori Utopia l. 1. Libanius orat. 3. *Ταυσεῖα ἀσφαλῆ αὐτῶν κεντηρῶν οἰκίαι,* ærarium tutissimum sunt domus possessorum. Deinde ut ista iusta in proportione describantur, nec aliquibus civibus immunitates concedantur in fraudem & oppressionem reliquorum. add. Hobb. de Cive c. 23. §. 10. Præterea ut

colligatur modo, quantum fieri potest, minime sumtuoso, & ne manibus colligentium multum queat adhærescere; ne ærario contingat, quod urnis & situlis, quæ ad extinguendum incendium plenæ hauriuntur, sed longa per manus traditione & concussione vix medium continent, dum eo perveniant, ubi aqua igni est injicienda. Sed nec prætereundum, quod Hybreas Orator M. Antonio Triumviro, duplicari per Asiam tributa jubenti respondit, geminam æstatem & geminum autumnum quoque eodem anno imperaret. Tum quæ collecta fuere, in usus reip. impendantur; non per luxuriam, largitiones, superfluam ostentationem, aut inania dissipentur. *Drepan. paneg.* Est improborum Principum postrema defensio, auferre donandi gratia. Add. *Mich. Montaigne essai* l. 3. c. 6. p. m. 175. Denique providendum, ut expensæ redditibus respondeant; & qua hi non pertingunt, à parsimonia, & circumcisus sumtibus supplementum petendum. Perniciosus est enim splendor, cui sustinendo reditus non sufficiunt. Imo sat splendide vivit, qui nemini debet. add. *Macchiavelli princeps* cap. 16. *Plinius panegy.* Assuescat Imperator cum imperio calculum ponere: Sic exeat, sic redeat tanquam rationem redditurus, edicat quid absumserit, ita fiat, ut non absumat, quod pudeat edicere. Apud *Connestagium de unione Lusitan.* l. 1. est quoque notabilis locus de mala œconomia Lusitaniæ. p. m. 25. Nec est quod quenquam moveat illud *Ciceronis pro Rege Dejotaro*: Fungi hominem dici non multum lubet laudis in rege. Quod *Hobbes Leviath.* cap. XI. ita explicat: Frugalitas (quanquam in homine privato virtus) illis, quibus ea gerenda sunt, quæ multorum hominum vires simul postulant, aptitudinem admittit. Conatum enim debilitat, qui nutriri & conservari præmio debet. Enimvero facile exarescet fons præmiorum, ni adfit frugalitas. Etsi hæc regi amplectenda non per se, ac ut tantum divitias cumulet, sed ut materiam suppeditet & conservet negotiis bene gerendis.

§. 11. Quanquam autem summi imperantes subditos alere non teneantur, (nisi quod eorum, qui per immeritam aliquam calamitatem seipfos sustentare non possunt, peculiarem curam agere caritas jubeat; & quondam Uncæ apud Peruvianos inter alios titulos maxime gaudebant appellari *Amatores pauperum.* apud *Garcilassum de la Vega Commentar. Reg.* l. 2. cap. 14. qui etiam l. 4. c. 7. memorat, viduarum agros plus habuisse privilegiorum, quam ipsius Uncæ:) tamen quia non solum ex bonis civium colligendi sunt sumtus, civitati conservandæ necessarij, sed etiam robur civitatis in virtute & opibus civium consistit; & quia *gravis est domino quæ servit egestas*: igitur illis quantum in se est, providendum erit, ut res familiaris civium gliscat. *Isocrates Nicocl. Rem privatorum familiarem curato*: & prodigos de tuo facere sumtum, & ad rem attentos tuas opes augere existimato. Bona enim omnia in civitate habitantium velut domestica sunt regum bene imperantium. Ad hunc finem facit cives disponere, ut quantum fieri potest uberem proventum ex terra, & aqua capiant; ut quæ apud ipsos proveniunt, materiis industriam adhibeant, aut quem ipsi commode laborem obire possunt, ab aliis non redimant; quod fit, siquidem artes mechanicæ rite toveantur. Maximi quoque heic momenti est, mercaturam, & in regionibus maritimis navigationem excolere: Huc spectat diligentia Sesostris, qua Ægyptum commerciis & communicationi fructuum commodam fecit, apud *Diodor. Sicul.* l. 1. cap. 57. Add. quoque tradita ab *Hobbeso Leviath.* cap. 30. circa societates mercatorum observanda. Enimvero

vero

vero non ignavia solum proscribenda, sed & ad parsimoniam revocandi cives per leges sumtuarias, queis superflui sumtus prohibeantur, inprimis illi, per quos opes civium ad externos transferuntur. Mæccenas ap. *Dionem Cassium* l. 52. *Divitiæ magnæ non tam multa accipiendo, quam non multos sumtus faciendo colliguntur.* Et si majorem heic, quam quævis leges, efficaciam obtinet summorum imperantium exemplum. *Tacitus Ann. III. Præcipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque obsequium inde in principem, & emulandi amor, validior quam pœna ex legibus & metus.* Add. quoque quæ *Bernier de reb. in regno Mogol. circa finem* refert de causis, quæ vim auri in eo regno absumunt. Si qua tamen sit regio, quæ populi & pecuniæ multitudine abundet, in ea consumtiones non necessarias & luxuriæ propiores, tolerari expedit, ut plebs occasionem sese alendi accipiat; & ne magna vis pecuniæ otiosa jaceat, modo ne enormis luxus alatur, & materia ad externos cum lucro experienda frustra consumatur.

§. 12. Quia etiam sanitas ac firmitas interna civitatum ex unione civium provenit, quæ quo accuratior fuerit, eo majori cum efficacia vis imperii per univèrsam sese corpus civitatis dispensat: igitur summis imperantibus incumbit providere, ne in civitate factiones oriantur; ex quibus facilis in seditiones & bellum civile est prolapsus, quod tanto deterius est bello, quod concorditer adversus externos geritur, quanto bellum deterius est pace. *Herodotus Vrania.* Addatur *Evagrius historia Ecclesiastica* libro 4. cap. 31. de Justiniani in Venetam factionem studio, & ortis inde malis; nec non *Procopius histor. arcana* & *Idem de bello Persico* l. 1. cap. 24. Et *Baco sermon. fidel. c. 15. & 49.* Neve quidam cives inter se peculiaribus pactis connectantur; (vid. *Diodor. Siculus* l. 1. cap. 21.) Neve omnes aut aliqui ab ullo alio, sive intra sive extra civitatem constituto, sub quocunque obtento, sacro aut profano, magis dependeant, quam à legitimo suo principe, & in nemine plus sibi præsidii repositum arbitrentur. Quia & ne existant tales, in quos adplicare queas illud *Seneca Oedipo: Stat ingens arbor, atque umbra gravi Sylvus minores urget.* vid. *Genes. XXVI. 16.* & *Baco sermon. fidel. c. 35.* Add. *Hobb. de Cive* cap. 13. §. 12. 13. *Cominans* l. X. circa med. p. m. 682.

§. 13. Denique cum status civitatum inter se sit pax satis infida; summorum imperantium est curare, ut virtus civium, peritiaque armorum alatur, & omnia, quæ ad vim repellendam requiruntur, mature parentur, munita loca, arma, milites. *Mature*, inquam. Nam *miserum est opus tunc demum fodere puteum ubi sitis fauces tenet.* *Plautus Mostillar. act. 2. c. 1.* Ultro autem, etiam posita justa belli causa, nemo laceffendus, nisi tutissima arriferit occasio, & conditio civitatis commode id ferat. Eundem quoque ob finem consilia & molitiones vicinorum accurate exploranda, & observanda sunt; (cui fini hodie inter alia inserviunt legationes perpetuæ; vide *Marselaer Legato* l. 2. c. 11.) nec non amicitia & fœdera prudenter contrahenda. Add. *Hobb. de Cive* c. 13. §. 7. 8. & *Baco sermon. fidel. c. 29.*

SAMUELIS PUFFENDORFII

DE

JURE NATURÆ ET GENTIUM

LIBER OCTAVUS.

CAPUT PRIMUM.

DE JURE DIRIGENDI ACTIONES

CIVIUM.

1. De indole legum civilium in genere.	6. An quis aliquando exsequi prævum mandatum superioris possit sine peccato.
2. An lex civilis possit repugnare legi naturali.	7. Jussu superioris scelus non recte patrat.
3. An eadem crimina pro lubitu definire possit.	8. An civis jussu regis recte militem in bello injusto.
4. Præcepta decalogi an sint leges civiles.	
5. Num aliquod justum fuerit ante leges civiles.	

Postquam explicata sunt ea, quæ ad naturam summi imperii in genere spectant; jam evolvendæ quoque sunt quæstiones præcipuæ, quæ circa singulas partes summi imperii moventur. Et quidem cum potestas dirigendi actiones civium primo à nobis loco posita sit, abs qua leges civiles promanant, illis, quæ supra de legibus in genere tradidimus, nunc addenda sunt, quæ peculiariter ad leges civiles, & jussa summorum imperantium pertinent. Lex igitur civilis dicitur vel respectu *aut oritatis*, vel respectu *originis*. Priori sensu civiles leges vocari possunt omnes leges, juxta quas in foro civili jus dicitur, ex quacumque demum origine promanent. Conf. *Grotius de Imperio summarum. Potest. circa sacra c. 3. n. 3. 4. 11. & c. 4. n. 1.* Equidem leges naturales & divinæ omnes homines, quibus latæ sunt, obligant, & earum transgressores pœna eorum tribunali divino decernenda manet. Sed ut illæ plenam vim legis in foro civili obtineant, ex imperio civili oritur, cujus est definire, ob quæ delicta pœna in foro civili fit exigenda; quæ vindictæ Numinis sint relinquenda. Item ex qua obligatione naturali actio detur in foro civili: quæ obligatio actionem non pariat, sed solo pudore & probitate hominum contineatur. Unde in civitatibus ob violatas leges naturales, quibus autoritas legis civilis data non est, nemo convenitur, aut punitur pœna proprie dicta. Nam talia peccata utique comitantur illa mala, quæ pœnæ naturales solent vocari. Et habent quidem in omnibus civitatibus vim juris civilis illa naturæ præcepta, citra quorum observationem pax interna inter cives stare omnino nequit. Quibusdam autem illa vis neque expresse, neque per praxin fori, est

tri-

tributa, tum quod illorum, quæ contra eadem admiffa dicuntur, difceptatio nimis obfcure erat futura; tum ne tribunalia immenfo litium numero perftreperent; tum ut viris bonis præcipua laudis fuæ materia velut illibata relinqueretur, quæ eft, fola Numinis reverentia citra metum pœnæ ab hominibus infligendæ recte egiffe. Quæ fane laus perit ubi difcernere non licet, formidine pœnæ, an virtutis amore quis egerit. Quo fpectat illud *Seneca de Ira* l. 2. cap. 27. *Quam angufta res eft ad legem bonum efle? quanto laxius officiorum patet, quam jurû regula? quam multa pietas, humanitas, juftitia, fides exigunt? quæ omnia funt extra publicas tabulas.* Aft lex civilis refpectu originis eft, quæ unice à voluntate summæ poteftatis civilis profecta eft, ac circa illa verfatur, quæ per jus naturale ac divinum indifferentia funt relicta, ad peculiarem tamen civitatis utilitatem faciunt. Quæ tamen non minus civibus, quam aliæ leges funt obfervandæ; quippe cum evidenter magis conducatur ad focialitatem, ut in adiphoris fententia imperantium valeat, idque pro bono habeatur à fubditis, quod imperanti tali videtur, quam ut æternæ inter eos lites ea de re maneant, unde bella & cædes, quæ fine dubio mala funt, merito forent expectandæ. *Cicero de invent.* l. 1. *Omnes leges ad commodum reip. referri oportet, & eas ex utilitate communi, non ex fcriptione, quæ in literis eft, interpretari. Nemo enim leges legum causa falvus efle vult, fed reipublicæ.* Sic *Philo Judæus de Iofepho, instituta particularium civitatum appendices naturalis juris* vocat, circa ea, quæ fingulis civitatibus in commune videntur conducere. Harum autem complexio cum vulgo nomine juris civilis veniat, obfervandum eft, non omnia, quæ in corporibus aut codicibus juris civilis continentur efle leges proprie dictas: fed præter mandata, quæ à fummo imperio ob peculiare bonum civitatis civibus injunguntur, multa inferta reperiuntur, quæ ad difciplinam juris naturalis fpectant. Pleraque ad difciplinam juris civilis pertinent, quæ ad duo præcipue capita poffunt reduci. Vel enim præfcribuntur certæ formulæ, certique modi, qui obfervari debeant in negotiis, quibus jus in alterum confertur, aut obligatio in aliquo nafcitur, ut illa firmitatem in foro civili obtineant: vel traditur modus, quo quisque jus fuum in foro debeat perfequi. Sic ut ubi juri naturali fua vindicaveris, quæ interpretes juris civilis hætenus promifcue fere tractarunt, jus civile fat modicis deinceps finibus fit ufurum. Ne nunc dicam, quod femper, ubi lex civilis deficit, ad naturalem rationem recurritur, adeoque in omnibus civitatibus defectum legum civilium jus naturæ fupplet. Quo refpectu *Hobbes de cive* cap. 14. §. 14. legem naturalem vocat *legem civilem non fcriptam.* Hic & apud declamatores *in fcripti maleficii datur actio.* De qua ita apud *Quintiliam declamat.* 252. *Diligentiffime majores hanc videntur excogitafle legem, quod cum fcirent, nullam tantam efle prudentiam, nullam immotam certam divinationem, ut omnia quæcunque ingenii malorum excogitari unquam potuiffent, providentia caventium videret: hac lege omnem malitiam, veluti quadam indagine cinxerunt; ut quidquid aliarum legum effugiffet auxilium, quafi extrinfecus circumdarentur.*

§. 2. Cæterum *Hobbes de Cive* cap. XIV. §. 10. fat paradoxe negat fieri poffe, ut lex civilis naturali juri repugnet, nifi forte illa in contumeliam Dei lata fit. Idque hoc præcipue argumento, quod in civitatem coituri pacto fe fe obligent ad obfequendum mandata ejus, qui summum imperium habet, id eft, legibus civilibus; atque idem pactum lex

natura servare jubet. Cum autem illud pactum, adeoque & obligatio ad servandas leges civiles sit antiquior ipsa legum promulgatione: ejusdem legis naturalis vi de non violandis pactis juberi nos observare omnes leges civiles. Nam ubi obligamur ad obedientiam, antequam sciamus, quid jubebitur, ubi universaliter & in omnibus obedire obligamur. Enim vero heic præsupponi debet, homines in civitatem coituros jam tum juris naturalis fuisse intelligentes; ac inter fines civitatum constituendarum vel hunc præcipuum fuisse, ut leges naturales quibus pax generis humani regitur, secure possent exerceri: denique in legibus naturalibus nihil esse quod naturæ ac fini civitatum repugnat, quin contra ad eundem illas amice conspirare. Igitur, qui in civitatem coalituri pacto sese ad legum civilium observantiam obstrinxerunt, sane præsupposuisse censendi sunt, nihil contra jus naturale per leges civiles statuendum; neque peculiarem civitatum utilitatem, à qua civiles leges proveniunt; communi civitatum fini repugnare. Inde posset quidem lex civilis ferri, jura naturali adversa: sed talem legem ferre non nisi vesanus velit, & cui civitatem destruere cordi foret. De cætero merito dictus fuit insanire Stratocles, qui legem Athenis promulgavit, ut quidquid jussisset Rex Demetrius, id & apud Deos fas, & apud homines jus esse. Plutarchus Demetrio. Ac detestandæ adulationis rea est Parysatis, dum Artaxerxi persuadet, ut contentis Græcorum legibus propriam filiam duceret addens; πέποις νόμον ἀπὸ τῆς θεᾶς καὶ δικαιοτὴν αἰσχροὺν καλῶν ἀποδεδειγµένον; legem Persis ipsum à Deo, honestique & inhonesti datam normam. Item Artaxerxe.

§. 3. Ulterius pro suo dogmate pugnat *Idem de cive c. VI. §. 16. c. XIV. §. 9. 10. Etsi lege natura furtum, homicidium, adulterium, atque injuria omnes prohibeantur; quid tamen in cive furtum, quid adulterium, quid denique injuria adpellanda sit, id non naturali lege sed civili determinandum esse. Non enim quamvis ablationem rei, quam alius possidet, sed rei aliena tantum, furtum esse. Ast quid nostrum, quid alienum sit, legis civilis questionem esse. Sic non quamvis occisionem hominis esse homicidium, sed ejus tantum, quem vetat occidi lex civilis. Sic & illum dumtaxat concubitum esse adulterium, quem lex civilis pro tali declarat. Denique promissi violationem esse injuriam, ubi ipsum promissum est licitum: ubi vero paciscendi jus non est, ibi nullum jus transire, adeoque non sequi injuriam. Quæ autem pacisci possumus, & quæ non possumus, à lege civili dependere. Ad isthæc reponi potest, apud nos, qui sacras scripturas veneramus, ex ipsi legibus, quæ divinitus Judæis latæ sunt, & ex aliis revelationibus de multis sane criminibus constare posse, quomodo Deus autor legis naturalis eadem definiri velit: adeo ut licet de facto civitas quosdam actus ab illa criminis nota exemerit, isti nihilominus legi divinæ adversentur. Præfertim cum sufficiens ratio monstrari nequeat, quare istis actibus in lege divina tales definitiones attribuerit Deus, quæ apud cæteras gentes non æque locum habere debeant. Sic Spartani permittebant quidem seni invalido, ut juvenem aliquem robustum imprægnandæ uxori suæ posset substituere; ita ut Spartæ neque maritus iste lenocinii macula, neque juvenis & uxor adulterii crimine laborarent; quia leges civiles ejus urbis talem concubitum cum uxore alterius autore marito sub adulterii nomine non fuerunt complexæ. Et tamen cum ex legibus divinis adpareat, per legem de adulterio quemvis concubitum cum muliere, quæ actu adhuc alteri matrimonio jungitur, prohiberi, utique contra legem quoque naturæ istas vicarias operas fuisse*

fuisse exercitas dicendum est. Deinde si quis contendere velit, definitiones certorum actuum in sacris literis traditas ad populi Judaici rempub. duntaxat pertinere & sic juris esse positivi : is tamen hoc saltem concedere cogitur ; definitiones actuum lege naturæ interdictorum ita esse formandas per leges civiles, ut ne intentio & finis legis naturalis in irritum cadat, qui est, ut honesta & pacifica societas inter homines conservetur. Quod si igitur definitio aliqua legis civilis huic fini adversetur, eandem quoque legi naturali adversari omnino fatendum est. Sic si quis verbi gratia, adulterium vellet definire, si quis cum alterius uxore *nolente* rem habuerit ; aut furtum, si quis *noctu* rem furripuerit ; aut homicidium, si quis *aperta vi* aliquem obtruncaverit ; quin hoc modo tranquillitas civitatis subverteretur dubium non est. Nec est quod credamus, paci hac ratione satis consuli, quod ejusmodi definitiones sint universales : ita ut licet fors interdum incommodo aliquem afficiant, altera vice eundem iterum juvare possint : ac æqualitatem juris, quam ejusmodi leges inter cives constituunt ; causam querelarum submovere. Etsi enim fors nonnulla ut solis nobis licita essent, cuperemus : tamen si aliis quoque adversus non licita sint futura, ne nobis quidem ipsis ea licere considerabimus. Talia si legibus civilibus constituantur, non poterit non pax, & decens ordo, quem natura servatum cupit, turbari. Quid quod si sola isthæc æqualitas sat valida esse cujus juri introducendo, eadem opera omnes leges tollere liceret : cum hac ratione maxima æqualitas introduceretur. Quod nemini sano facere in mentem venit. Sic de Tartaris tradit *Sigismundus Baro Herbersteinus de rebus Muscoviticis* : *Iustitia apud illos nulla est. Nam ut quisque re aliqua indigerit, eam ab altero impune rapere potest. Si quis apud judicem de vi, illataque injuria queritur, reus non negat, sed ea re se carere non potuisse dicit. Tum iudex talem proferre sententiam solet: si tu vicissim re aliqua egeris, rape ab aliis.* Etsi eum morem paulo mollius videatur describere *Haythonus de Tartaris* c. 48. *Tartari, inquit, cibum libenter dividunt cum hostibus, & volunt sibi per viam similem responderi, alio quin accipiunt violenter.* Per definitionem igitur Tartaricum furtum erit, quando invito domino subtrahitur, quo is, qui subtraxit, non eguit. Quæ definitionis angustia quod legem naturæ de furtis tantum non plane subvertat, in aprico est. Ac non nisi perditis nebulonibus ejusmodi lex optanda foret ; cum apud industrios homines sæpissime possit evenire, ut ipsis eripiatur id, quod minime omnium carere velint, cujusque simile apud alium non inveniunt, aut ob custodiam domini auferre prohibentur. Præterea falsum est, quod præsupponit, juris civilis præesse dicti quæstionem esse, quid sit alienum, quid nostrum ; & extra civitates non esse proprietatem rerum. Nam etsi longe certior & firmior sit rerum suarum proprietas illis, qui in civitatibus, quam qui extra eàsdem vivunt ; cum illorum bona junctis multorum viribus, & per auxilium prætoris defendantur, hi autem proprii duntaxat viribus nitantur : tamen quin & ante civitates institutas dominium rerum fuerit, gratis negatur. Sic cum hodie reges & resp. invicem in statu naturali vivant, eorumque dominia non communi aliqua lege aut judice, sed solis pactis, ac naturalibus acquirendi modis nitantur ; quis tamen asserere aufit, regem unum alteri etiam quicum pactum ipsi non intercessit, res suas clam aut vi posse eripere citra furti aut raptus crimen ? Sic utut concedamus, non posse aliquem valide pacisci circa rem, per leges civiles interdictam ; tamen quin il-

li, qui inter se in libertate naturali vivunt, pacisci queant, sicut pacto violato fiat injuria, quis inficias ibit? Ergo & hoc falsum, unice ex legibus civilibus petendum, quid sit injuria. Quis porro negabit, homicidii reum esse, etiam qui solo jure naturali regitur, qui alterum extra bellum, aut necessitatem propriæ defensionis interficiat? Porro adulterium esse fidei conjugalis violationem, etiam citra subsidium legum civilium ex solo jure naturali intelligitur. Quin tamen leges civiles contractui matrimoniali certa quædam capita possint superaddere, quibus deficientibus idem in civitate invalidum, & nullum habeatur, aut certis effectibus destituatur, apertum est. Denique accurate est distinguendum inter id, quod legibus civilibus præcipitur, & quod iisdem permittitur duntaxat, sed non prohibetur sancita pœna, in foro civili infligenda. Hæc enim invicem non adverlantur, jure naturali esse interdictum, & legibus civilibus permittum. Nam permissio legis civilis non facit, ut actus aliquis non sit contra legem naturæ, aut ut quis citra peccatum in DEUM eundem possit admittere; sed duntaxat declarat, per potestatem civilem non prohiberi, qui eum velit committere, nec eo nomine pœna affici; atque in foro humano istis actibus eosdem concedi effectus, qui alias consequuntur actus jure naturali licitos. Unde Tartaricæ leges non præcipiunt aliis res subripere, neque puto dominos prohibent contraraptores res suas defendere: sed qui id fecerit non plectitur, nec ad restitutionem adigitur; adeoque in foro ejus gentis ista subtractio instar legitimi modi acquirendi habet. Idem judicandum de Laconicorum puerorum furtis. Nam illud apud *Plutarch. apophth. Lacon. κλέπτειν νενομίστας παίδας*, non necessum est verti, *lege jubeantur*, cum etiam notare possit, *lege permittentur*. Quod enim Xenophon *πρὸς ἀναβάς. l. 4.* dicit, Spartanorum pueris *ἐν ἀίμαρὸν εἶναι, ἀλλὰ ἀναγκαῖον κλέπειν*. Non turpe esse, sed necessarium furari; id joco ab ipso dictum, & ut Chirosofophum Laconem morderet. Neque vero tam fœdus erat iste mos, ut à nonnullis creditur, aut prout in eum invehitur *Isocrates Panathenæico*; cum tantum circa hortos & cibaria ea licentia pueris fuerit indulta; & compertis verbera & tames pro piaculo forent. vid. *Plutarch. Lycurgo. & Xenophon de rep. Lacedæmon.* Longe fœdiora de licentia furtorum apud Colchos tradit *Busbequius epist. 3. p. m. 155.* Huc facit & illud, quod *Idem apoththegm.* refert de Dionysio: *cum maleficia reliqua acerbe vindicaret, vestium furibus (λωποῦλας) solis perpercit, ut Syracusani aliquando cogerentur finem convivandi & se invicem inebriandi facere.* Add. *l. 1. D. aleator.* Sic & Spartæ nullum præceptum neque maritum vetulum, neque juvenem admittarium urgebat: sed si ipsi consensissent, leges non intercedebant, & ex tali concubitu genitos pro legitimis habebant, ac ad paternam hæreditatem admittebant. Sic ubi duella, privato fervore suscepta, permittuntur, cædes in iis perpetrata à pœna homicidii in foro duntaxat civili, non item in foro divino eximitur. An vero potestas civilis talia recte possit permittere, & quidem non per nudam conniventiam, sed expressa in leges publicas relatione, asserere non ausim; cum utique hoc modo tantum non cives invitet ad talia patranda, quæ legi naturali repugnant. Dissimulatio talium utcumque excusari potest, si conditio temporum, & genius populi directa per remedia istiusmodi libidinem sisti non terat. Sicut & illud ratione non caret, quod jus Romanum actionem *rerum amotarum* vocat, ubi revera furtum fuit patratum.

§. 4. *Idem de Cive* c. XIV. §. 9. tradit, præcepta decalogi esse præcepta civilia, non naturalia; & hoc modo explicanda: parentibus honorem civili lege definitum non denegabis: hominem, quem leges vetant occidere, non occides: legibus vetitum concubitum fugies; rem alienam domino invito ne auferas; leges & judicia falso testimonio non frustraberis. Ubi notanda est falsa hypothesis, quasi ante civitates nihil proprium, nihil alienum, nullum matrimonium, & quidlibet in quemlibet fuerit licitum. Sane patet, illa præcepta eos invicem stringere, qui non in communi civitate, sed in statu naturali vivunt, soloque jure naturæ invicem utuntur. Nam isti utique pacto inter se res potuerint dividere, & actu dividerunt. Ergo hi non minus in septimum præceptum peccant, si vi aut clam alterius res invadant, aut furripiant, quam si civis civi hoc faciat. Si quis negare auserit, adulterium committere, qui thorum ejus, qui cum in naturali libertate vivit, violat. Vid. *Gen. XX. 3. XXVI. 10.* Denique cum in statu naturali saltem arbitri locum habeant, qui quæstiones facti interventu testium decidunt, *Hobbes de Cive* cap. 3. §. 23. ibidem quoque octavo præcepto usus erit. De cætero pleraque præcepta decalogi materialiter utique ad jus naturale referuntur. Quando tamen considerantur, prout duabus tabulis insculpta, & per Mosen populo Israelitico promulgata fuerunt, civiles leges recte vocari possunt, vel potius summa capita juris civilis ejus populi; quæ deinceps in specialia præcepta, additis sanctionibus pœnibus, dispecuntur. Add. *Philo Judæus de decalogo.* Quo spectat, quod tradit *Grotius ad Matth. V. 27.* in decalogo non omnia delicta, ne ea quidem, quæ lege civili puniuntur, (expressis verbis) comprehensa sunt; sed ea duntaxat, quæ in quoque genere summam habent atrocitatem. Neque enim vulnerationis fit mentio sed homicidii, neque omnis lucri cum jactura alterius, sed furti, neque omnis perfidiæ, sed falsi testimonii.

§. 5. Evolvendum quoque jam, quod *Idem d. l. c. XII. §. 1.* inter seditiosas opiniones, & ex quibus civitates intrinsece ad ruinam disponuntur primo loco hanc recenset: cognitionem de bono & malo pertinere ad singulos. Regulas enim boni & mali, justi & injusti esse leges civiles; ideoque quod legislator præceperit, id pro bono; quod vetuerit, pro malo habendum. Inde iniquum esse dicitur: regibus non esse obtemperandum nisi justa præceperint. Ante imperia justum vel injustum non extitisse, ut quorum natura ad mandatum sit relativa: actionemque omnem sua natura esse adiaphoram; quod autem sit justa vel injusta, à jure imperantis provenire. Reges igitur legitimos qua imperent justa facere imperando, qua vetent, vetando injusta. Privatos autem homines, dum cognitionem boni & mali ad se trahunt, cupere esse sicut reges, id quod salva civitate fieri nequit. Circa isthæc notandum, id quidem penes reges esse, legibus naturalibus vim juris civilis in foro humano exerendam addere vel demere, addita sanctione pœnali, aut negata; simulque multa, quæ sunt extra leges naturales jubendo justa, vetando injusta facere. Verum quod ante imperia civilia justum vel injustum non extiterit, per jus naturale definitum, & conscientias hominum stringens, id vero æque fallum est, ac si asserere velim, veritatem & rectitudinem ab arbitrio hominum, & non à natura rerum dependere, aut rerum naturam à summis imperantibus pro lubitu posse fingi, aut veritatem de eadem re diversam esse posse. Et res ipsa *Hobbessio* fatis reclamat. Scilicet isti patres familias, quorum coitione civitates initio extitere, cum adhuc disjunctim viverent, ad bru-

torum instar agebant; non servabant pacta cum aliis inita; suo jure, quando libitum erat, aliis vitam & bona eripiebant; & quæcunque patrabant pro adiaphoris habebantur. Hodie quoque reges absoluti, qui utique inter se in statu naturali vivunt, quando pacta non servant, aliis sua ereptum eunt, nullam justitiam violasse censentur; quos tamen legibus civilibus haudquaquam subjectos constat. Quin contra neque coalescere poterant civitates, neque coalitæ servari, nisi ante ipsas aliquid justum vel injustum extitisset. Nam pacta in civitatibus constituendis intervenisse certum est. At quomodo homines pactorum aliquem heic esse usum persuadere sibi poterant, ni antea scivissent, justum esse pacta servare, injustum non servare? Etsi ante definitionem legum civilium non est justum pacta servare; quid obstat, quominus pro libitu subjecti obsequium exuant, ac civitatem, cumque ea omne discrimen justis & injustis tollant? Nam utique frustra quis superaverit, sola vi metuque tantam sese hominum multitudinem perpetuo continere posse. Unde etiam nullus unquam Rex credo tam demens fuit, ut aliquid præciperet, quod generalibus naturæ legibus est interdictum, aut vetaret, quod iisdem est præceptum, puta ut nefas sit fidem servare, ne quis alteri suum tribuat, ne honeste vivat, ut quilibet quemlibet quantum possit lædat, &c. Ast cur non tales quoque leges possent ferri, si nihil est justum, & injustum ante definitionem legum civilium? Ast talia non magis præcepto imperii civilis bona & justa fieri possunt, quam ejusdem mandato venenum vim nocendi humano corpori exuere potest. Ex quibus etiam facile colligitur, in quantum à vero abeat *Polybius* libro VI. qui itidem originem justis & injustis à civitatibus videtur accessere. Quem citra judicium exscriptit *Macchiavellus* discurs. ad *Livium* libro 1. capite 2. Add. *Rich. Cumberland* de leg. nat. c. 5. §. 5. Enimvero in alio sensu thesis *Hobbessi* admitti potest; si nempe bonum & malum accipiatur pro eo, quod reipub. expedit vel non. Nam hæc sane seditiosa est opinio; cognitionem boni & mali, id est, ejus, quod bonum & malum, utile, vel inutile est reipub. pertinere ad singulos. Id est, singulis competere facultatem judicandi de aptitudine mediorum, quæ ad promovendum bonum publicum usurpare jubet princeps, cum hoc effectu, ut ab illo judicio cujusque ad obsequendum obligatio suspendatur. Huc enim adplicari potest illud *Taciti* H. I. 83. *Tam nescire quadam non milites solum, sed & cæteros subditos, quam scire oportet. Si ubi jubeantur, querere singulis liceat, pereunze obsequio etiam imperium intercidit.* Nec ea laus militis, qui *justa ducum interpretari, quam exsequi mavult.* Idem H. II. 39. *Cato de re rustica* c. 5. *Villicus ne plus censeat sapere se, quam dominum.* Et hæcenus recte *M. Terentius* apud *Eundem* Ann. VI. *Non est nostrum aestimare, quem supra cæteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum judicium dii dedere: nobis obsequii gloria relicta est.* Item illud *Platonis* Politico: *ὁ δὲ θεὸς δεινὸν νόμον ἔδωκεν τοῖς ἀνθρώποις.* Nihil oportet legibus esse sapientius. Cui conspirat *Aristoteles* Rhetor. I. I. c. 15. *τὸ δὲ νόμων σοφώτερον ζητεῖν ἔστιν, ὃ ἐν τοῖς ἐπαινευμένοις νόμοις ἐπιταγομένηται.* Se legibus sapientiozem esse studere est id, quod in laudatis legibus prohibetur.

§. 6. Est quoque hoc loco examinanda quaestio satis ardua; an peccare unquam queat subditus exsequendo mandata sui principis, si scilicet ipse præ se ferat, sese nudam obire executionem, omni cognitione simulque necessitate reddendæ rationis

in iubentem devoluta. Nam differunt quidem leges, & mandata principum, in eo, quod illæ sint mandata generalia, quosvis subjectos spectantia; hæc autem pro re nata certis subditis injunguntur. Circa producendam tamen obligationem in eo, ad quem diriguntur, parem cum legibus effectum obtinent. Igitur per vulgata sententia est, admitti quandoque peccatum, si quis jussis imperii civilis pareat; adeoque posse & debere civem talia jussa ad propriam conscientiam bene informatam exigere. Apud *Sophoclem* ita *Antigone*. ἔδοξε γέναι τὸ ἔργον ἡ ἄρχη τὰ σὺν κηρύγμαθ', ὡς ἀρχαῖα καὶ Φαλιθῶν νόμιμα δὴνάσασθαι θνητῶν δ' ὄντ' ἕτα εἰδόμεν. *Neque posse sua, tantum putavi tua edicta, ut non scriptas, & certas Deorum leges possit mortalis violare.* Quin & sub hac conditione intelligi debere promittere obsequium bonos viros, quibus sedet, de actionibus suis rationem sibi tribunal apud divinum reddendum, & regnum omne sub graviore regno esse, quod nempe jussa imperantium capeffere velint, modo cum jure naturali & divino manifesto non pugnent. Nam ubi contra civilem legem jubeat quid facere Rex, quin citra peccatum pareri possit, dubium non est. Contra *Hobbes de Civitate* cap. XII. §. 2. profeditiosa opinione declarat hanc: *peccare subditos, quoties mandata principum suorum, qua sibi videntur injusta esse, exsequuntur.* Ubi id sane periculosum est tam civitatibus, quam conscientiiis privatorum, credere, si scrupulus duntaxat, aut dubium circa æquitatem jussorum oriatur, recte posse eadem detrectari. Hoc enim modo sæpissime necessum est, ut in precandi necessitatem civēs incidant; dum contra conscientiam facturi sint, si obdiderint; contra fidem superioribus datam, si non obdiderint. Nam illud utique in confesso est, conscientiam, inter dubia momentorum nutantem, sibi optime consulere, electa illa parte, ex qua minus peccandi periculum. Jam autem longe præsentius est periculum peccandi propter dubium illiquidum fidem expressè datam negligere; cum jussa superiorum semper comitetur præsumptio justitiæ, & eadem sæpe ex tali procedant ratione, quam privatis dijudicare haut quidquam concessum. Deinde illud probe notandum est, quod *Idem l. d.* subjicit, *Peccatum meum est, quod faciens peccatum meum esse puto; quod vero peccatum alienum esse puto, possum quandoque sine peccato meo facere. Nam si jubeam facere, quod peccatum jubentis est, modo qui jubet dominus meus sit, id si facio non pecco.* *Procopius histor. Goth. l. i.* *Legatus mittentis jussu verba enunciat, eorum culpam, si quid peccatur, non ipsi, sed ei, qui imperavit, æquum est imputari: cum legato obsequii incumbat necessitas.* *Seneca Troadibus.* *Ad auctores redit sceleris coacti culpa.* *Add. l. i. D. de his qui not. infam. verb. non jussuejus.* *M. Seneca l. 4. controvers. 27.* *Non est impudica, que arcessita fuit à tyranno, non dicitur sacrilegus, qui deorum immortalium dona manibus suis tulit ad tyrannum, aut qui funestas tyranni imagines inter effigies deorum immortalium consecravit.* Potest enim utique quis ab imperante injunctam suscipere meram executionem actionis, quæ in peccatum imputatur soli imperanti, non item executionem facienti. Ad quod tamen hæc requiri arbitramur, primo, ut mera duntaxat executio illi injungatur, id est, ut ipse tantum membra sua, viresque corporis actui accommodet; de cætero autem neque occasionem aut prætextum præbeat, neque excusationem adhibeat; ac eundem exsequatur prorsus tanquam alienum, non tanquam suum. Deinde ut & illud ipsum ministerium quantum potest aversetur & deprecetur. Memorabile exemplum exat

tat apud *Ad. Olearium itin. Persici*, lib. 5. c. 32. Denique ut propter detrectatam istam executionem ipsi præsens vitæ periculum, aut aliud grave malum, ad quod pro altero subeundum neque justitia, neque caritas obligat, intentetur à mandante, cui malum id repræsentiandi vires sunt, & præsertim ubi is etiam citra nostram opem alteri malum fit illaturus. Equidem id manifestum est, nullam inesse vim obligandi, id est, conscientis intrinsecam aliquam necessitatem injiciendi quorumvis hominum mandatis divino juri repugnantibus; & omni crimine carere, qui illis obsequi neglexerit. Enimvero longe diversa sunt: aliquid per conscientiam teneri facere, & aliquid citra peccatum posse facere, malo gravissimo declinando. Multa quippe sunt, ad quæ nequaquam intrinsece obligamur, quæ tamen recte à nobis, urgente necessitate, suscipi possunt. Heic autem non quæritur, an ad tale quid teneamur, sed an citra proprium peccatum id exsequi possimus, ne frustra vitam nostram perdamus. Neque stringit nos illud *Plinii III. ep. 9.* ubi memorat, senatui sese adprobasse, *etiam ministerium crimen esse.* Isti enim, in quos peroraverat, rei non fuerant meri executores alieni facinoris, sed calumnias innocentibus intentant, ut proconsuli occasio foret in opes ipsorum invadendi: & delationes exercebant non tanquam actum alienum, sed tanquam suum; ac suo nomine reos criminum insimulabant, non proconsulis nomine, & velut ab ipso iussi. Neque metu mortis ad calumnias obeundas adigebantur. Equidem dicebant, *se esse provinciales, & ad omne imperium proconsulum metu cogi.* Verum longe probabilius erat, ex cupidine lucri ipsos talia patrasse; & ut forte minas in detrectantes adhibuisset proconsul, non tamen credibile est, præsens mortis periculum ipsum intendasse, quod declinandi nulla facultas foret. Quo facit illud apud *Tacitum Ann. XIII. Suilius nihil ex his sponte susceptum, sed principi paruisse defendebat. Tum jussa Messalinae pretendi, & labare defensio. Cur enim neminem alium delectum, qui sevientem impudicam vocem praberet? Puniendo rerum atrocium ministros, ubi præmia scelerum adepti, scelera ipsa aliis delegent.* Hinc merito laudatur Julius Græcinus, qui *Marcum Silanum accusare iussus, & quia abnuerat interfectus est*, apud *Tacitum Agricola.* quem insigni quoque encomio mactat *Seneca de benef. II. 21.* Sed & in hoc casu preces superiorum necessitati & imperio æquipollere non arbitramur. Utut alias notum sit illud *Platonis epist. VII. Τὰς τῶν τυραννῶν δεήσεις ἔσμεν, ὅτι μεμυγμέναι ἀνάγκαι εἰσίν.* Preces tyrannorum necessitati permixtas non ignoramus. Sed neque Doegi exemplum i *Samuel. XXII.* nobis adversatur. Nam & ipsi hoc expresse addidimus, ut quantum quis potest, tale ministerium deprecetur: id quod laudabiliter cæteri satellites Saulis fecerunt. (Sicuti & laudabiliter obstetrices immane iussum Pharaonis etiam falsiloquio eluserunt. *Exod. I.*) Sed Doegus ille prompto animo ad exsequendum regis iussum, cui nulla comminatio adjuncta legitur, profiliit, cum antea innocentibus viris falsum crimen impegisset, quasi clandestina consilia cum Davide in regem miscuissent. Nam falsa quædam ipsum detulisse. ex *Pf. LII.* fatis adparet. Fatendum tamen est, etiam nudam executionem quorundam actuum multis ipsa morte acerbiolem videri; puta si quis à tyranno iubeatur parentes aut liberos suos jugulare, aut cum matre, filia, aut bestia concumbere. Ad quale ministerium effugiendum mortem potius vir fortis elegerit. Sicuti & nemo facile reprehenderit constantiam Romanorum, quos Hannibal inter se com-

posuit, & fratres quidem cum fratribus, patres cum liberis, cumque cognatis cognatos dimicare iussit. Qui tormentis potius immori, quam manus propinquo sanguine polluere maluerunt. *Diodorus Siculus* l. 25. in excerptis *Peirescianis*. Apud *Laonicum Chalcocondylam* l. 1. Amurates parentibus eorum, qui se junxerant *Sauzi* seditionem concitanti, praecepit, ut filios necarent suis manibus. Patres duo fuere, qui noluerunt tam crudele exequi imperium. Hinc & ipsi trucidati sunt simul cum filiis. Nam dicere solebat, nequaquam istos citra consilia parentum defecisse ad *Sauzem*. Nunc autem cum fortuna utantur dubia, eos nutare in utramque partem. Illud tamen hautquaquam fas esse arbitramur, ut pro vita mea servanda operam meam velim afferre ad occidendum alterum innocentem. Hoc enim foret in pretium propriae vitae offerre vitam alterius. Et non pauca sunt, quae pro pretio facere non possumus, quae alia tamen sub consideratione facere licet. *Abr. Rogerius de Braminibus* part. 1. cap. 19. memorat, apud *Bramines* credi, uxorem sine peccato posse facere, quae maritus jubet, ut illud malum sit: peccatum quippe non ipsi, sed marito imputari, cui illa obtemperare teneatur.

§. 7. De caetero non posse aliquem iussu superioris suscipere actionem tanquam suam, quae conscientiae rectae dictamini repugnat, nemo cui aliquis pietatis sensus est negabit. Hinc recte iudices illi apud *Iosephum de bello Iudaico* l. IV. cap. 19. qui *Zachariam* innocentem damnare volebant, ut ut praesens sibi periculum à *Zelotarum* furore impendere intelligerent. Contra maximo sese scelere obstrinxerunt iudices, de quibus est *1 Reg. XXI*. Pronunciabant enim sententiam non tanquam à rege pro imperio dictatam, sed tanquam liquido crimine ab ipso iustitia suggestam. Par scelus illorum testium erat. Idem iudicandum de delatoribus, qui calumniis viros potentes aut opulentos onerant, ut malis principibus occasio nascatur eosdem subvertendi. Inter quos quondam non obscurum nomen fuit *Marcellus Eprius*, *Thraesca* delator famosus, qui in excusationem sui apud *Tacit. H. IV. c. 8.* adfert; non magis sua oratione *Thraeseam*, quam iudicio senatus affectum. Quod erat crimen communicare, non purgare *Sevittam Neronis* per huiusmodi imagines illuisse. Sed nimirum ut tu potissimum eum mimum instrueres subigebat avaritia, & libido praepostera via ad honores grassandi. Alii, qui eandem artem fecerant, excusabant, ejusmodi operis dignitatem aut salutem se redemisse. Quorum defensiones, quod scilicet perdere alios quam periclitari ipsi maluerint, non ideo tolerandas censet *Curtius Montanus* apud *Eund. d. l. c. 42.* quod omni eos crimine vacare credat; sed per figuram quaedam concedere videtur, ut reliqua eo gravius urgeant. Nec injuste senatus occiso *Nerone* delatores, & ministros, more majorum puniendos flagitabat, genus hominum publico exitio repertum. *Ibid. cap. 30.* Quorum ille ipsos in foro flagellis ac fustibus casos, ac novissime traductos per amphitheatri arenam partim subjici in servos, & venire imperavit, partim in asperrimas insulas avehi, *Suetonius Tito* cap. 8. Hic quassis navigiis impositos tempestatibus absorbendos, aut in desertos scopulos impingendos attribuit. *Plinius Panegy. cap. 34. 5.* Sic occulta *Tiberi* mandata *Cn. Pisonem* crimine necati *Germanici* non solvebant, si modo is revera mortis ejus causa. Ac ut maxime ea promississet apud patres, in pudorem quidem *Tiberium* dedisset, cui non relinquebatur, quomodo vindicaret scelus à se iustum; patribus tamen integrum erat reum damnare, quia in eo patrando non iustum

principis præ se tulerat; sed ipse potius, quæ honeste juberi non poterant, cupide susceperat, ut flagitio Tiberium sibi haberet obnoxium. Tacit. A. III. 16. Sed nec Joabum plane immunem arbitramur à reatu ex cæde Uriæ contracto. 2 Samuel. XI. 14. 15. 16. utut d. l. cap. XII. 9. solius Davidis, tanquam causæ principalis, mentio fiat. Recte quoque Papinianus, quod Getæ, cædem excusare detrectavit, addito famosissimo dicto; *non tam facile parricidium excusari posse, quam fieri.* Alii tradiderunt, dictare noluisse orationem qua invehendum erat in fratrem, causatum; *aliud esse parricidium, accusare innocentem occisum.* Id tamen rejicit Spartianus in Caracallo c. 8. ea ratione, quod ipse, utpote *præfectus non potuerit dictare orationem:* (et si quo minus hoc ipsi extra ordinem injungi potuerit, non adparet;) & addit; *constare, quod occisus sit, tanquam fautor Getæ.* Quidquid hujus sit, recte quis ingenium suum sceleribus defendendis commodare detrectat, etiam si alieno nomine id scriptum sit promulgandum. Nam subtilis excogitatio speciosorum argumentorum, adhibito colorum ac delinificæ suadæ lenocinio, pro pura executione alieni actus haberi nequit. Secus tamen videtur sentiendum, si ejusmodi orationem, abs se aut alio compositam, Caracallus cuiquam in senatu recitandam injunxisset, constituta in detrectantem capitali pœna. Huc quod non pauca loca ex *Platonis apologia Socratis* adplicari possunt. Facit quoque huc, quod de Salustio refert *Dio Cassius* l. 43. quem *Cæsar Numidis verbo quidem regendæ, re autem ipsa diripiendæ regionis causa præfecit.* Enimvero *Salustius* & pecuniæ captæ, & expilate provinciæ accusatus summam infamiam reportavit, quod cum ejusmodi libros composuisset, in quibus multis acerbisque verbis eos, qui ex provinciis quæstum facerent, notasset, nequaquam suis scriptis in agendo stetit. Itaque etsi a *Cæsare absolutus fuit, tamen suis ipsius verbis proprium crimen abunde quasi tabula propositum divulgavit.* Enimvero ubi factum principis nondum liquido injustitiæ est convictum, cavebit civis, & cum primis minister publicus id præmature atro calculo notare; ejus est semper pro justitia domini sui præsumere. vid. solæcismus politicus *Aligrii Cancellarii Galliæ apud Gramondum hist. Gall. l. 16.*

§. 8. Ex iisdem fundamentis est definiendum, an civis jussu principis in bello injusto recte arma sumat? Ubi *Grotii leg. 2. capite 26. §.* est sententia; quando manifestum est, injusta arma à principe alteri inferri, haut fas esse civi, ut si fatelles scelerum. Sed in dubio sequendam esse partem tutiorem, quæ sit, abstinere bello. Enimvero caute nobis ista videntur temperanda, ne exinde vis civilis imperii destruat, & in negotio tanti momenti obsequium civium à singulorum judicio suspendatur; præsertim cum heic facile sit timiditati & ignaviæ scrupulum conscientiæ obtendere. Equidem ubi ad deliberationes quis admittitur, & suffragii ferendi jus habet, si citra consensum proprium cæterorum decreto non obligatur, ne id quidem, de quo dubitat, recte potest suscipere, nedum id, de cujus injustitia liquido constat. Id quod etiam locum potest habere, si ipsi optio concedatur militandi aut quietendi. Quid si autem simpliciter parere jubeatur? Ubi arbitramur, apud omnes gentes, queis aliqua honesti cura est, in deliberationibus de bello suscipiendo causam belli justificam semper præsupponi. Hoc qui facere negligunt, apud illos de conscientia nequidquam disputaveris. Sed circa hoc potissimum deliberatio instituitur, an heic & nunc reipubl. expediat ex tali prætexto bellum alteri inferre; Heic cui cura reip.

peculiariter incumbit, & vires civitatis penitissime perspectæ, sane clarius præsumitur cernere, quid ex usu sit, quam privatus aliquis. Quod si autem quis, posita licet justitia belli, dubitet, num satius sit, injuriam reip. illatam negligere aut condonare, quam bello exsequi; is sciat, nullo modo videri sufficere hanc causam, quare civis possit imperio civili obsequium denegare, ejusque rigorem in se irritare, quia judicat, ab eo adversus alterum non observari virtutem aliquam, cui vis imperfectæ duntaxat obligationis inest. Adeoque tutissimum tuerit, si civis heic simpliciter pareat, summumque imperantem super justitia belli Deo rationem reddere permittat. Recte Hector apud *Homerum Iliad. μ. Εἰς οἰκὸς δέ τις ἀμωαδὲ πρὸς πατὴρσιν.* Optimi est instar auguri pugnare pro patria. Apud *Tacitum Histor. II. publicum facinus* vocatur, quod in acie patrem filius interfecisset. *Add. l. 2. §. 1. D. de noxal. act. leg. 37. D. ad L. Aquiliam.* Notandum tamen hæc ad cives tantum pertinere, qui summi imperii jussu arma capiunt. Nam qui ultro militiam alieni principis suscipit, omnino de justitia causæ ejus, quem sequitur, certus esse debet. Unde non immerito apud sapientes male audiunt, qui citra ullam causæ considerationem vitam suam ære locant. De quibus *Güntherus Ligurino l. 7. Aere dato conductæ cohors, & bellica miles Dona sequens, pretioque suum mutare favorem suctus, & accepto pariter cum munere bello, Hunc habuisse, dator pretii, quem jusserit, hostem.* Nec præclare nimis de hisce sentit *Thom. Morus Utopia. l. 2.*

CAPUT II.

DE POTESTATE SUMMI IMPERII IN VITAM

Civium ex occasione defendendæ civitatis.

1. <i>Summus imperans potest civem vitæ periculo exponere in bello.</i> 2. <i>An militiam detrectare liceat propter partem cum hoste.</i> 3. <i>Nemo se ad militiam inutilem reddere debet.</i>	4. <i>Quanta sit militum obligatio.</i> 5. <i>An civitas civem innocentem possit dedere.</i> 6. <i>Civitas potest civem suum alteri obsidens dare.</i>

Quamquam eo fine in civitates ab hominibus coitum sit, ut cum alia sua bona, tum præcipue vitam in tuto collocarent: ad conservationem tamen civitatum necessarium fuit, ut summum imperium aliquam in vitam civium haberet potestatem; idque duplici fine, tum avertendo aliquo à civitate malo, tum compescendis peccatis. Ex priori capite id potestatis summo imperanti competit, ut ad defensionem civitatis, atque asserenda istius jura vitam civium ancipiti periculo exponat; postquam infecta arma gerentibus id agitur, ut sibi mutuo vitam eripiant. Quin & cum ad arma recte tractanda usus requiratur, etiam ad huncce capeffendum periculo vitam civium exponi posse judicavit *Plato de LL. l. 8.* (et si nobis non suffragantibus,) dum in exercitiis militaribus vult adhiberi tela, quæ ad vera & periculosa

pro-

proxime accedant, ac timorem incutere apta sint; addita lege : *Si quis cade in voluntaria in his certaminibus morietur, qui interfecit, secundum legem expiatus mundus fit in posterum. Putare enim debet legislator, paucis ita mortuis hominibus ceteros non deteriores futuros. Timore vero in omnibus his extincto, nihil amplius se inventurum, quo à deterioribus meliores discernat, quod ni fiat, multo magis civitati malum est, quam illud. Talia exercitia militaria etiam in usu sunt apud Japonios. vid. Bern. Varenius descr. Japon. c. 19. Apud. Demosthenem adversus Aristocratem extat lex Attica, Si quis occiderit in ludis invitus, ne exultato. Ratio subjungitur : quia non eventum consideravit, sed ejus, qui fecerit animum, qui fuit, viventem superare, non occidere. Quod si ille infirmior fuit, quam qui ferre posset eum, quem victoria requirit laborem, ipsum ejus mali sibi causam extitisse lex censuit. Munerum porro militarium exactio non immerito rigidissima disciplina constat; quippe cum in bello exiguam ob negligentiam sæpe de summa rerum sit actum. Inde cum alias togatum apud judicem affectibus, qui animum hominis vehementer percellunt, facilius venia soleat indulgeri, inter militaria judicia id non æque observatur. Heic enim sæpe capite plectitur, qui ut mortem imminentem effugere assignatam stationem deseruit. Livius lib. V. cap. 6. *Fustuvarium meretur, qui signa relinquit, aut presidio decedit.* Add. Mich. Montaigne essais lib. 1. cap. 15. Quanquam aliqui ignaviam militum ignominiosis potius pœnis coercere efficacius judicarunt. vid. Justinus lib. 32. cap. 3. *in fine Ferdinandus Pinto cap. 10.* Sicuti & gravissimis alicubi pœnis notatum, militiam subterfugere. vid. lib. 4. §. 10. D. *de re militari.* Sic Lycurgus orat. contra Leocratem tradit Spartæ legem fuisse, de omnibus nolentibus pro patria subire periculum, ut moriantur : ad illud ipsum pœnam adducentes, quod maxime metuunt. *Propositis enim duobus vite discrimenibus, πολὺ μάλλον αἰγήσουσιν ἢ πρὸς τοῦ πολέμου, ἢ πρὸς τοῦ νόμου καὶ τοῦ πολιτείας.* Multo magis eligent id quod ab hoste quam quod à civibus & legibus imminet. Add. *Lex Longobardorum libro tertio tit. 13. §. 1.* Et quanquam in plerisque civitatibus quidam cives, alias per ætatem & vires ad arma gerenda idonei, immunitate à militia gaudeant, vel ob vitæ genus, vel ex singulari indultu civitatis : id tamen privilegium eousque valet, quoad cæteri cives, aut alii focii vel conducti præsto sint, qui civitati defendendæ sufficiant. Cæterum ubi summa necessitas ingruit, etiam immunes illi pro aris & focis arma capient. Et præstat, ut eorum privilegia tantisper quiescant, quam ut propter intempestivam eorundem religionem civitas pereat. *Vocant extrema pericula cunctos.* Sicut Romæ quondam vacationes à bello, quibus alias seniores & sacerdotes gaudebant, bello Gallico ingruente cessabant. Appianus de bello civili lib. 2. Add. l. ult. C. de quibus munerib. nem. lic. se excusare. Vid. quoque Andreas Morocenus historia Venet. libro IV. pag. 147. *Et si & merito commendatur lex five Solonis five Pisistrati apud Plutarchum Solone : τοῦ πρώτου ἐν πολέμῳ δημοσία ἦσθε. Ut militati in bello ex arario alantur.* Quin & ubi res civitatis id ferunt, omnia mercedis aliquid & præmii debetur illis, qui cæteris domi desidentibus militant; quippe qui non solum rem suam familiarem negligere coguntur, sed etiam quatenus plus operæ pro rata sua civitati conferunt, quam pagani, pensationem aliquam merentur. Addantur quoque, quæ super institutis Ægyptiorum circa milites tradit Diodorus Sicul. l. 1. c. 73.*

§. 2. Quoloco quæritur; si captivus ab hoste detentus ut dimitteretur promiserit, quod contra ipsum arma deinceps non sit gesturus, an iste postea à civitate sua recte possit obligari, ut contra promissum suum in hostem militet? Tale pactum aliqui pronunciarunt ipso jure nullum, quia fit contra officium, quod civitati debetur. Ad quod nobis non tam hoc videtur reponendum, quod non omnia, quæ contra officium fiunt, statim quoque sint irrita & nulla; quam negandum, id esse contra officium civitati debitum, libertatem sibi parare, id promittendo, quod jam in hostium est manu. Nisi enim hostis ipsum dimitteret, nunquam arma adversus ipsum terre posset. Unde tali pacto nihilo deterior fit civitatis conditio; quippe cui is, qui captus est, ni liberetur, jam periisse est censendus. Adeoque quem ipsa ex captivitate receperit, hac lege recepisse censetur, ut illi relinquat facultatem servandi promissum hosti factum; præsertim ubi non civitatis, sed propria ope libertatem recuperavit. Sed anne in isthanc civis obligationem eminens illa summi imperii vis efficaciam suam exeret si salus publica id postulaverit? puta si civitas in præsentis periculo versetur, ni iste quoque arma capiat. Heic arbitramur, cum absurdum sit, esse me civem, & habere obligationem, qua etiam in extrema necessitate inutilis civitati reddar; nec minus, simplici me pacto posse obligari, ne alterius vim injustam ad perniciem meam meorumque tendentem repellere queam; ideo pactum illud esse interpretandum de bello duntaxat offensivo, non defensivo; præsertim si cum ipsa civitate mea quoque salus sit periclitatura. Quid enim ille alter libertatem mihi concessit, si voluit me adstringere, ut in posterum ipsius vim à vita fortunisque meis non possim repellere? Unde nequidquam obstabit pactum istud, quo minus jussu summi imperantis arma pro defensione civitatis induam. Vicina huic quæstio est, an sub conditione ab hoste dimissus conditione non impleta teneatur redire in captivitatem? Quod circa privatos quidem affirmatur. Sed circa reges dubium movetur apud *Bussiæres historia Franc.* libro XVI. de rege Francisco. Quod quidem ego in medio relinquo. Suaferim tamen, ut qui regem captivum teneat non temere eum prius è manibus amittat, quam conditionibus actu impletis.

§. 3. Ex quo consequitur, quamvis præsens reipublicæ necessitas forte operas civium militares non exegerit; tamen ad eas obundas se aut alios inutiles reddere gravi poena dignum esse. M. *Seneca libro primo controversia septima cætera membra mea sunt, manus publica sunt.* Ejusmodi ignaviæ exempla quam plurima in Martio illo Quiritium populo legimus. Apud *Suetonium Tiberio capite octavo. Tiberio cura injuncta repurgandorum ergastulorum, quorum domini in invidiam venerant, quasi exceptos supprimerent non solum viatores, sed & quos sacramenti metus ad hujusmodi latebras compulisset.* Quæ etiam fortasse causa fuit, quare ergastula penitus sustulisse dicatur *Adrianus apud Spartianum capite decimo octavo ad quem locum vide quæ notavit Salmasius.* Apud *Valerium Maximum libro sexto capite tertio C. Vettienus sinistra manus digitos sibi abscidisse memoratur, ne bello Italico militaret; quem senatus publicatis bonis in æterna vincula conjecit.* Sic *Augustus, referente Suetonio capite octavo Equitem Romanum quod duobus filiis adolescentibus causa deirectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum bonaque subjecit hastæ.* *Ammianus Marcellinus libro decimo quinto sub finem,*

G g g g g

ubi

ubi de moribus Gallorum loquitur : *nec eorum*, inquit, *aliquando quisquam ut in Italia, murus martium pertimescens pollicem sibi precidit, quos joculariter Murcos appellant. Isti flagitio reprimendo complures leges latæ. Eum qui filium debilitavit, dilectum per bellum indicto, ut inhabilis militia sit, præceptum Trajani deportavit.* libro quinto Paragrapho duodecimo *D. de re militari.* Extat quoque lex Constantini libro primo Cod. *Theodosius de filiis militum apparitorum & veteranorum. Veteranorum liberos aptos militia, quorum quidam ut desides recusant militarium munerum functionem, quidam adeo ignavi sunt, ut cum dispendio corporis militiae velint necessitatem evadere, jubemus, si ad militiam inutiles, resectis digitis judicentur, curialibus muneribus atque obsequiis adgregari. Confimilia habentur in libro quarto & decimo C. Theodosius de tironibus. Qui spurca amputatione digitorum declinat usum armorum, non evadat illa, qua vitat sed insignitus macula ferat impositum militiae laborem, qui declinaverit dignitatem. Ipsi quin etiam provincialibus, qui ex horum ausis juniorum sæpe patiuntur penuriam præbendorum, hæc optio decernatur, ut tempore deletus agitandi duos mutilos juvenes pro uno integro offerant.* Sed longe severissima est libro quinto dicto titulo. *Si quis ad fugienda sacramenta militia fuerit inventus truncatione digitorum damnum corporis expedisse, & ipse flammis ultricibus concremeretur, & dominus ejus qui non prohibet, gravi condemnatione feriat. Videtur tamen hanc pœnam locum habuisse in servis duntaxat; quæ autem jam tit. ll. dictata tuit, in ingenuis. Nam olim quidem apud Romanos servos militia exclusos, præterquam in maxima reipublicæ necessitate, in vulgus notum. Id posterioribus seculis non amplius observatum ex libro decimo sexto C. Theodosii, dicto titulo constat, ubi Imp. Arcadius & Honorius ita fanciunt : Contra hostiles impetus non solas jubemus personas considerari, sed vires, & licet ingenuos amore patriæ credamus incitari, servos etiam autoritate hujus edicti exhortamur, ut cum primum se bellicis sudoribus offerant, præmium libertatis si apti ad militiam arma susceperint, pulveratici etiam nomine binos solidos accepturi.* Nam libro undecimo dicto titulo quæ etiam extat. in Cod. Justin. libro secundo de tiron. loquitur de mancipio alieni juris, quod qui in tirocinium militia duxerit offerendum, libram auri arario principis cogebatur inferre. Lex autem octava Cod. Theod. dicto titulo non simpliciter vetat servos militiae adscribi, sed duntaxat decernit, *inter optimas lectissimorum militum turmas neminem è numero servorum dandum esse. Vegetius de re militari libro primo capite septimo queritur, quod possessoribus indicti tirones per gratiam aut dissimulationem probentur, talesque socientur armis, quales domini habere fastidiunt.* Cæterum ab hac pollicum truncatione multi eruditorum credidere Italos & Gallos suos poltrones derivasse. Sed rectius mea sententia *Ægid. Menagius in origin. lingua Francica* id vocabulum deducit ab Italico *poltro*, q. d. qui semper pulverem domi premit.

§. 4. Qui igitur ad militiam subeundam obligatur, is utique tenetur jussu ducis talem tueri stationem, in qua probabiliter prævidet vitam sibi amittendam. Et quanquam alias civibus onera secundum proportionem debeant imponi, ad quæ universi simul concurrere possunt; aut si hoc fieri nequeat, vel non opus sit, alternis obeunda, vel æquipollente onere redimenda; vel etiam forte assignanda sint; tamen ut periculosa illæ stationes semper per sortem attribuuntur, ratio belli non fert. Adeoque penes ducem erit eligere aptissimos, aut si plures sint idonei, quos vilum

visum fuerit. Nisi adsint, qui ultro ista sibi pericula deposcant; quod fecit Calpurnius Flamma apud *Florum* libro secundo capite secundo & ante eum P. Decius Mus apud *Livium* libro septimo capite trigesimo quarto. Nec vir fortis querelas movebit, si ipsi talia pro imperio injungantur. *Seneca de providentia* capite quarto. *Quare in castris periculosa fortissimis imperantur? Dux lectissimos mittit, qui nocturnis hostes aggrediantur insidiis, aut explorent iter, aut praesidium loco dejiciant. Nemo eorum qui ex-eunt dicit, Male de me Imperator meruit: sed, bene judicavit.* Quin & cum beneficio civitatis vita nostra per longum temporis spatium sit servata, quæ dudum periisset, si in naturali statu fuisset expositi: non gravis jactura est habenda pro civitate ~~vitam~~ effundere, cui praesertim tam multa alia beneficia debemus. Adeoque nihil iniqui est, si jussu civitatis raro, & non nisi in magna ejus necessitate vitam exponamus periculo, quam ipsa nobis velut Indies & perpetuo tribuit. Praesertim cum in naturali statu quilibet se solis suis viribus, ni perire aut opprimi malit, cogatur defendere. Nunc autem longe tolerabilius est cum multis periclitari, non solum propter certiores spes victoriae, sed & quia licet qui pugnat moriatur, bona tamen ipsius & necessitudines ope civitatis fere salvæ sunt; de quo in statu naturali nulla spes erat. Hoc tamen observandum, ejusmodi jussorum non esse hanc intentionem, aut saltem non esse debere, ut directe vita militis perdat. Dico, non esse debere. Nam aliquando heic à ducibus peccari, documento est Rex David. 2. *Samuel.* undecimo capite, versu decimo quinto qui ideo etiam homicida audit, dicto loco capite duodecimo versu nono. Nec ea infrequens ars, invisos sibi hostium terro consumendos objicere. vid. *Curtius* libro septimo versu secundo *Polybius* libro primo capite nono *Diodorus Siculus* libro decimo quarto, capite septuagesimo tertio. Item libro decimo nono, capite quadragesimo octavo. *Iustinus* libro duodecimo capite quinto, numero octavo. *Zonaras* Tomo secundo in *Mauritio*. Apud *Salustium* *Jugurtha* à Micipsa Numantiam missus dicitur, ut ostentando virtutem, aut hostium sævitia caderet. Sed hoc spectare debent tam rigida ducum jussa, ut dum veluti citra missionem milites pugnant, à civitate magnum avertant malum, aut insigne eadem bonum concilient, etsi contigerit eos, dum talia conantur, aut patrant, occumbere. Ejusmodi decretoriae pugnae hæc est lex, ut vel hostem perdamus, vel simul cum ipso pereamus. Hoc enim præstat, quam ut soli cadamus. Unde etiam multi haut absurde videntur *ἀποχρησάσθαι* crimine absolvere navarchos illos, qui jussu superiorum expresso, aut ex genere belli recte præsumto ignem pulveri pyrio injiciunt potius, quam ut una cum navi in potestatem hostium perveniant; quibusque adeo non perdere letum *Maxima cura fuit.* *Lucanus* libro tertio. Ponamus enim utrinque æqualem esse numerum navium. Ubi una nostrarum capta fuerit, hostis duabus navibus nos superabit. si nostra sola perierit, unica tantum; sed si utraque simul pereat, in æquilibrio vires manebunt. Vix autem aliter fieri poterit, quin, si nostra diffiliat pulvere navis, non unam quoque aut plures hostilium navium simul adfligat. Nam ne capiaris tunc demum est periculum, quando navis navi adhæserit. Et plerunque hostibus plus damni hoc modo datur, quam nobis. Validiores enim utique sunt, qui nostram navem ad incitas redigunt. Ad submersionem autem vitandam non putem à contrario elemento remedium petendum. Nam illic aliqua ad-

huc enatandi spes esse potest. Apud Chineses quoque antiqua lege capite plectebatur dux, qui etiam citra suam culpam infelicititer pugnaverat; ut nempe, quando in aciem descenderent, nihil aliud in animo haberent, quam vincere, [aut mori.]

§. 5. Sed quid si citra pugnam vita civis deponatur, puta placandæ potentis aliquis iræ, quo clades aut exitium à civitate avertatur? Heic videndum, quibus causis alter fuerit motus, ut civem nostrum sibi dedi postulet. Si enim id fiat ob aliquod ipsius delictum, licet fortasse omnibus modis calamitatem subterfugere possit, id tamen cavere debet, ne sui causa civitatem malo involvat. Adeoque etiamsi ponamus talem non teneri, ut seipsum in hostis potestatem ultro tradat, tenebitur tamen alio se transferre, ubi receptatoribus suis nihil negotii faceat. Nec dubito, quin à civitate etiam invitus ideo expelli queat; siquidem illa fors inhumanius crediderit, eundem poscenti dedere. At quid si ob publicum delictum ad necem deponatur quidam civium, qui ejusdem delicti non fuerunt autores? Qualem in calamitatem incidisse memoratur civitas Attica, ob interfectum Androgeon. Cujus mortem ut ulcisceretur Minos, Atheniensibus bello subactis tributis loco septenos pueros, & totidem puellas imperavit in pabulum Minotauro. Vid. *Maro Aeneidos VI. vers 20. Hyginus fab. XLI. Ovid. Metam. 8. v. 170. Plutarchus Theseo.* Heic non video, quo obtentu civis periculum fortis queat detrectare, (quo medio inter pares jure aptius nullum est;) si non inveniatur aliquis Theseus, qui ultro sibi Minotaurum debellandum sumat. Sed quid dicendum, si innocens deponatur ad mortem, aut malum morti comparandum, non ex causa publici aut privati criminis? Casus in eam rem extat apud *Libaniura tom. 1. declam. 27. Tyrannus ex urbe propinqua postulavit formosum adolescentem, adjectis de bello inferendo, ni traderetur, minis. Civitas bellum maluit tolerare, quam adolescentem tradere. Cum jam gravi obsidione eam premeret tyrannus, pater adolescentis interfectum filium de manibus projecit: cadis mox, soluta obsidione, accusatur.* vid. *Bœcler. ad Grot. libro 1. cap. 1. §. 6. p. m. 95.* Nobis heic patrem neque accusare, neque defendere vacat, qui plausibilius causam suam posse orare videtur. quam *Virginus* ille de quo *Livius* lib. 3. cap. 50. Illud extra dubium ponendum judicamus, non teneri civitatem ejusmodi hominem cum exitio suo defendere. Sic enim & ipsa peribit, & innocens ille nequidquam servabitur. Neque ille postulare potest, ut pro se & secum tota civitas pereat. Ergo hoc relinquitur misero, ut quantum potest sibi ipse consulat fuga aut auso quamvis periculoso. Ubi omnia in cassum cecidere, ferat calamitatem, in qua tamen utique animus servari impollutus potest, (vid. libro 1. §. 6. *D. de postulando.*) siquidem nefas est voluntaria morte ejusmodi sceditatem declinare. Civitas autem, postquam ipsum pro viribus defendit, & omnem movit lapidem, ut per fugam aut alia ratione elabi possit, ubi isthæc non succedunt, & clades imminens aliter depelli nequit, illum deferere demum potest, id est, non prohibere, quo minus eundem tyrannus adprehendat. *Quintil. declam. 253. Bene redimi capite unius civis pacem putarem.* Ut autem ipsa eum in tyranni manum tradat, aut ut eundem cogat, quo seipsum dedat, neque fas esse, neque necessarium arbitramur. Exemplum de *Megacle Messanensi* vid. apud *Marselaer Legato* libro 1. cap. 33. Expendi quoque meretur exemplum *Sperthiis* & *Bulis* qui ultro *Xerxi* sese dediderunt, expiando facinori, quod *Lacedæmo-*

nii admiserant ob occisos Perfarum Legatos, apud *Herodotum Polymnia*. Conf. *Grotius* libro secundo, capite vigesimo quinto Paragrapho tertio. De cætero majoris debet esse civitati vita suorum civium, quam ut eam declinando periculo incerto, aut acquirendo aliquo bono parum necessario prodigere velit; neque in tales usus vitam suam civis offerre tenetur. Inde plus, quam postulari ab ipsis poterat, propria fecerunt Philæni fratres, de quibus est apud *Salustium de bello Jugurthino*; & *Pomponium Melam* libro primo cap. septimo. Et pessime adplicabat bonam alias sententiam Cajaphas *Johanni* cap. undecimo versu quinquagesimo, quasi liceret hominem innocentem occidere, ne fortasse Romani suspicarentur, Judæos res novas agitare, & inde ansam arriperent bello ipsos invadendi. Præsertim cum longe molliora remedia sint ejusmodi suspitioni depellendæ, quam mors innocentis. Nescio quoque an excusari possit factum Darii, qui ex pacto aliquot millia Zopyro cædenda objiciebat, ut iste fidem sibi apud Babylonios conciliaret, apud *Herodotum Thaliam*.

§. 6. Sæpenumero quoque necessum est, ut ad firmanda pacta publica obsides ex civium numero sint dandi; ad quod onus suscipiendum pro imperio utique civis adigi potest, si qui sponte se offerant defuerint. Et quidem ubi hostis potentior certos sibi cives obsides postulaverit, vix hisce tergiverlandi locus videtur. Sed si plures sint, quorum quis obses erat, illius quicum paciscimur, aut nostræ civitatis nihil interfit, præcidendis querelis aptissimum erit sortem adhibere. Quod si longo tempore obsides sint detinendi æquissimum erit novis substitutis cæteros liberare. Uti & hoc operam dare civitas tenetur, ut quod oneris extraordinarii præ cæteris obsides suscipiunt, id ipsis, quantum ejus fieri potest, aliunde pensetur. Quæri autem hoc loco possit, ane proprie vita obsidum oppigneretur, an vero duntaxat libertas? Equidem in traditione obsidum satis adparet hoc actum fuisse: *tradimus hosce in manus vestras, tanquam carissimam nostræ civitatis partem, ut nisi servaverimus, quæ convenere, nulli deprecemur, quo minus inferatis, quicquid placuerit.* Apud *Cominæum* libro secundo Leodii obsides Carolo Burgundo dederant ea conditione, ut si quid contra pactiones facerent, integrum esset ipsi supplicium de illis sumere. Quos tamen post Carolus salvos dimisit. Inde cum ejusmodi pacta rupta causam belli dent in eum, qui ea violavit, adparet, post bellumque conflatum in hostium abire numerum obsides quoque eodem modo, quo omnes ejus reipublicæ cives, etiam qui ad causam belli nihil peculiariter contulerunt. Et constat, multos in obsides eadem statuisse, quæ in quosvis hostes solent. Etsi multis inhumanum visum, miserorum illorum & innocentum calamitate ex aliena conceptum injuria dolorem mulcere. Minus recte autem dicitur, obsides ea intentione tradi, ut excipiant pœnas pacti à civitate violati. Non enim adparet, qua ratione finis, quem in pœnis sumendis sibi homines debent propositum habere obtineri queat, si plectatur obses innocens; qui proprie inviolationem pactorum non consensit, sed duntaxat non recusavit, quo minus ipse loco alterius malo posset affici: in quo per se nullum est delictum. Satis quoque cautionis adhuc est in obsidibus, etiam si enim, quod in tali sint statu, ut licentia bellica in ipsis contestim possit exerceri; adeoque eorum salus ex arbitrio læsi & irati hostis pendeat. Hæc quanquam ita sint, verius

tamen videtur, civitatem directe obsidis duntaxat libertatem corporalem oppignorare, quam vitam. Quia ipsa firmum propositum habet, aut habere debet, fidem servandi; adeoque casum illum, quo in obsidis vitam alteri licentia fieri possit, moraliter pro nullo ducit. Nec dubium est, quin injuriam obsidi faciat civitas, si ipsa injuste pacta violet, & miserum illum alterius iræ objiciat; aut si hoc sine eundem tradat, ut alterum in securitatem datum eo graviore damno maculare queat. Quid autem dicendum, si is, qui obsides accepit, iisdem abuti velit ad perfidiam in nos exercendam, & gravibus nos injuriis lacestat, exitium obsidibus nostris interminatus, si ipsi resistamus? Heic probabile videtur, siquidem injuriæ illæ sint tantæ, ut præstet, innocios istos periclitari, quam civitatem easdem tolerare, posse istorum periculum negligi, & perfidi hostis vim repelli. Nec magis eo casu civitas obsidibus injuriam facit, quam si quibusdam civibus in bello talem assignat stationem, in cujus pertinaci defensione aut cadendum sit, aut captivitas subeunda. Et ferent isti hanc tanquam fatalem calamitatem, nequidquam irati patriæ suæ, quæ talem casum prævidere non potuit. Videatur *Ammianus Marcellinus* libro vigesimo octavo capite sexto. Sicuti nec ideo status civilis minoris erit. Cum ejusmodi casus non nisi rarissime emergant. Statum autem naturalem ejusmodi incommoda non possint non frequentissime incurrere. Idem pronunciandum est de illo casu, qui Uticensibus accidit; quorum aliquos cives interceptos Agathocles in machina primo loco constituit, sic ut hi primo loco à suis essent configendi, siquidem hostem repellere placeret. Vid. *Diodorus Siculus* libro XX. cap. 55. Huic aliquo modo possunt applicari, quæ apud *Guntherum Ligurino* libro decimo, extant de obsidibus Cremenensium, quos *Fridericus* machinis adpenderat. Conf. *Grotius* lib. III. cap. 11. §. 18. cap. 20. §. 52. seqq. *Bæcler. ad Grot.* lib. 1. cap. 1. p. m. 102.

CAPUT III.

DE POTESTATE SUMMI IMPERII IN VITAM

ac bona civium ex causa delicti.

1. An jus vite & necis à singulis potuerit in civitatem conferri. 2. In libertate naturali pœna humana non est locus. 3. Sed tantum in civitatibus. 4. Quid sit pœna. 5. Sumere pœnas ad quam speciem justitia referendum. 6. Hominem ab homine pœnas sumere non est iniquum. 7. Cui competat potestas pœnas exigendi.	8. Pœna humana debet habere aliquem finem. 9. Primus pœna finis emendare peccantem. 10. An quilibet quemlibet castigare possit. 11. Alter pœna finis cavere laeso. 12. Tertius pœna finis securitas omnium. 13. Quatenus privati pœnas possint exsequi. 14. Quanam peccata supervacuum sit punire in foro civili. 15. An quandoque liceat ignoscere. 16. Qua-

16. <i>Quatenus id liceat ante legem pœnalem :</i>	26. <i>An lex Ebraea adequata ubique pœnarum mensura.</i>
17. <i>Et post eandem.</i>	27. <i>De talione.</i>
18. <i>Magnitudo delicti aestimatur tum ex ob- jecto :</i>	28. <i>Quomodo universitas aliqua puniatur.</i>
19. <i>Tum ex affectu, quo quis impulsus fuit :</i>	29. <i>Delicta universitatum lapsu temporis de- mum extinguuntur.</i>
20. <i>Tum ex intentionis magnitudine.</i>	30. <i>Non quodvis malum fatale pœna huma- na est.</i>
21. <i>Tum ex firmitate animi delinquentis :</i>	31. <i>Aliud est damnum directe datum, aliud quod per consequentiam venit.</i>
22. <i>Tum denique ex habitu.</i>	32. <i>Aliud est occasio, aliud causa mali.</i>
23. <i>Quid circa determinandam pœna quan- tatem spectetur.</i>	33. <i>Ob alienum delictum non est punien- dus.</i>
24. <i>Que sit pœnarum mensura.</i>	
25. <i>In pœnis respicitur quoque persona ejus qui patitur.</i>	

Competit quoque summo imperio civili potestas in corpus ac vitam, ut & bona civium ex causa delicti; quæ presse solet vocari jus vitæ & necis. (A quo jure diversum plane jus est Dei in creaturas; Pſalm. XC. vers. 4. & hominum in bruta.) Circa quam iste primo loco scrupulus occurrit, quomodo ejusmodi potestas in civitatem à singulis per pacta potuerit conferri. Nam cum pœna sit aliquid, quod invito infligitur, quod autem quis sibi ipsi infert, accidere invito nequeat; explicari difficulter potest, quomodo quis facultatem puniendi seipsum habeat, eamque in alium transferre queat. Nam quas ascetæ, aut alii castigando corpori, aut ex vi disciplinæ apud quosdam ecclesiasticæ proprio corpori dolores inferunt, partim pœnæ proprie dicta non sunt, sed velut medicamenta reprimendis libidinum ebullitionibus; partim non sponte, sed imperio sacerdotum opinione divini muneris subnixorum, suscipiuntur. Ubi naturæ pœnæ nihil decedit, quod verbi gratia flagellatio propriis manibus peragitur; cum utique motus iste ex consideratione majoris mali, quod inobsequentem mansurum erat, exprimatur. Sicut videmus maleficos ad supplicii locum ambulare, trahendi, ni ultro sequerentur. Quinimo apud nonnullos populos fonte jussu magistratus sibi ipsis manus interunt. De Æthiopibus *Diodorus Siculus* libro tertio capite quinto, *unus ex lictoribus ad reum mittitur, signum mortis præferens, quo ille viso domum abiens sibi mortem consciscit.* Heic igitur sciendum; quemadmodum in naturalibus ex commixtione & temperatione plurium simplicium provenire potest compositum quid cui tales adsint qualitates, quæ in nullo simplicium mixtionem ingredientium deprehenduntur: ita & corpora moralia, ex pluribus hominibus constantia, aliquod jus habere possunt, ex ipsa illa conjunctione resultans, quod formaliter penes neminem singulorum fuit; quale jus ex ejusmodi velut coalitione ortum per rectores istorum corporum exercetur. vid. libro quadragesimo sexto D. *de acquir. rerum domin.* Sic nemo dixerit; homines singulos habere facultatem sibi ipsis leges ferendi; & tamen, dum omnes voluntatem tuam unius voluntati subjiciunt, oritur potestas omnibus leges præscribendi. Eodem modo in capite corporis moralis potest existere facultas pœnis singulos coercendi, qualis facultas tamen antea in singulis non erat. Potest autem ista facillime provenire, dum

dum singuli sese obligant, quod non solum non defendere velint, sed & si opus sit, vires suas accommodare contra eum, quem rector civitatis supplicio est affecturus. Ex quo ipso etiam ratio patet, quare non sequatur, quod aliqui volunt; quæ à superiori auferuntur per modum pœnæ, volentibus auferri, quia in superioris actiones ratas habendas jam olim consensum est. Quia enim casus, quo superioris potestas in vitam subditi sese exsertura est, in ipsius subditi est potestate, quem in infinitum prohibere penes ipsum est; ideo iste casus tanquam nunquam eventurus à singulis consideratur. *Conf. Hobbes de Cive* capite secundo, Paragrapho decimo octavo. *Qui Leviath:* capite vigesimo octavo, tradit, jus puniendi, quod habet civitas, non esse ortum à concessione civium, sed ejus juris fundamentum esse situm in eo jure, quod ante civitatis constitutionem unicuique faciendi quilibet, quod ad conservationem sui videretur ipsi necessarium, competeret. Unde jus illud civitati non datum, sed relictum esse; quo ipsa tamen, utpote quæ tantas vires habet, ad præservationem omnium civium suo arbitrio uti possit. Ad quod tamen reponi potest; jus pœnas sumendi esse diversæ naturæ à jure seipsum conservandi: cumque illud exerceatur in subjectos, intelligi non posse, quomodo jam tum in statu naturali extiterit, ubi nemo alteri subjectus est. Illud quoque verbo monendum, nos hoc loco tantum agere de illis tantum pœnis, quæ ex arbitraria velut dispositione legislatorum humanorum in delicta sunt constituta & contra distinguuntur illis malis, quæ naturali connexionem peccata consequuntur.

§. 2. Cæterum dum isthoc jus pœnas à subjectis exigendi evolvimus, protestandum prius est, nos pressè agere de illo jure, quod homo in hominem exercet. Nequaquam autem hæcce dogmata extendi velle ad processum & velut formulam tribunalis divini; quod utique in multis partibus diversam à tribunalibus humanis indolem obtinet. Quod ex parte etiam videtur agnovisse *Plutarchus de sera Numinis vindicta*. *De DEO non facile aliud quidquam firmum homo pronunciat, quam cum, ut qui optime oportunitatem medendi flagitiis tempus habeat cognitum, medicamenti instar pœnam sceleri cuius imponere, neque eadem in omnibus magnitudinis mensura, neque eodem temporis articulo definitam.* Ut igitur rem ab ovo repetamus, sciendum est, in plerisque peccatis, in primis quæ ad alium terminantur, duo inveniri, ipsum defectum sive distantiam a norma legis, & damnum alteri per ista directe aut indirecte datum. Id porro certum est, quemlibet hominem ex lege naturæ teneri ad pensandum alteri damnum sua culpa quoquo modo datum, & ubi ex malitia id processerit, cautionem de non offendendo in posterum dare. Sed circa cautionem hanc exhibendam discrimen occurrit inter eos, qui in naturali libertate, & qui civitatibus subjecti degunt. Inter illos ad nullam aliam cautionem præstandam jus naturæ videtur obligare, siquidem quis pœnitentia tactus, ultro & non vi adactus, ad damnum pensandum sese obtulerit, quam ut simplici asseveratione, aut juratus fidem suam obstringat de omittendis in posterum offensis. Idque quia pœnitentia ultronea sufficienti est indicio de mutatione animi, ac firmo proposito ab injuriis deinceps sese abstinendi. Adeoque si qui injuriam acceperat, isthac contentus esse nolit, sed ex iniqua diffidentia, aut asperitate

ritate animi ampliorem cautionem per vim velit extorquere, cum per legem naturæ alter ad eam non teneatur, culpa violatæ pacis penes ipsum hærebit, eidemque ab altero recte resisti poterit. Quo casu fit, ut qui injuriam intulit, justum, qui accepit, injustum bellum gerat. Verum ubi per vim quis ad satisfaciendum est adigendus, cum idipsum satis obstinationem ejus in malitia ostendat, nec satisfactio obtineri queat, nisi offensus lædentem viribus superaverit: penes victorem erit, quali cautione securitati suæ quam rectissime judicet prospectum. Ubi non tantum ad ereptionem armorum, demolitionem aut occupationem locorum munitorum, ad perpetua vincula, & similia potest procedi; sed & ad ipsam mortem, siquidem satis constiterit, libertati restitutum nobis exitium intentaturum, nec eidem evitando commodius remedium occurrat. Cæterum uti ejusmodi cautionis exactio per modum belli, non per modum pœnæ proprie dictæ instituitur: (nam aliqui quævis mala, quæ naturali quadam consecutione peccata comitantur, adeoque & illa, quæ in naturali libertate ob antegressas injurias infliguntur, pœnarum vocabulo in laxiore sensu notant:) ita ad eandem præstandam aliquem tenere recte dici non potest. Quia ista in eo, ex quo extorquetur, supponit & involvit vitium aliquod animi, & peccatum in legem naturæ, nempe denegationem ultroneæ satisfactio- nis, & violentiam peccati sui defensionem. Cum porro mala, quæ per modum belli inferuntur, pœnæ proprie non sint, uti ex sequentibus clarius patebit; manifestum quoque est, in eos, qui in libertate naturali degunt, pœnam humanam proprie dictam, & quæ ab imperio humano provenit, non cadere. Sed quod tales quoque obnoxii sint illis malis, quæ ex naturali connexionem à peccatis proveniunt, in aprico est.

§. 3. Enimvero in civitatibus si quid damni sit alicui datum, non solum facilius recuperatur, quam in libertate naturali perbellum propriis viribus gestum contingit: sed & civibus, quantum rerum humanarum conditio admittit, super injuriis & damnis non accipiendis in antecessum cavetur: sancita nimirum in violatores legum pœna, in foro civitatis exigenda. Postquam voluntas humana, in utramque partem per naturam nunquam non flexilis, aliter efficacius dirigi atque coerceri nequit, quam præsentaneo malo intentato.

§. 4. In genere pœna describi potest per malum passionis, quod infligitur ad malum actionis; seu malum aliquod molestum, quod per modum coactionis & pro imperio alicui intuitu antegressi delicti imponitur. *Malum passionis* dicimus. Quanquam enim sæpe loco pœnæ opera quædam injungi soleant; puta si quis damnetur ad metallum, ad remum, ergastulum, extruendum vallum, purgandas plateas, &c. ea tamen spectantur duntaxat, quantum laboriosa & facienti molesta sunt, ideoque ad passiones sunt referenda. Quia porro pœnam infligi diximus *intuitu delicti antegressi*, sequitur, pœnas proprie dictas non esse incommoda illa, quæ quis patitur ob morbum contagiosum, aut corpus mutilum aliamve impuritatem: qualia multa extant in lege Ebræa, puta, quod leprosi cæterorum conversatione arcerentur, quod à sacerdotio excluderentur membro aliquo mutili, &c. Quæ non

H h h h h

ma-

magis pœnæ sunt, quam si quis peregrinus aut plebejus certo genere functionis in civitate prohibeatur, aut si cui dolores sint perferendi, dum ipsius crus fractum iterum solidatur. Quanquam talia ob similitudinem aliquando *ἀνίπας* pœnæ vocabulo adpellentur; sicut vulgo de insigniter debilibus ac monstrosis dicitur, eos sibimetipsis in pœnam vivere. Ex hoc illud quoque sequitur, incarcerationem, quæ eum finem habet, ne reus aufugiat, proprie pœnam non esse; cum nemo iuste puniri possit, antequam iudicetur. Inde contra legem naturalem est, si reus, antequam audiatur & condemnetur, plus mali per custodiam patiatur, quam ad eandem est necessarium: adeoque id erit vel pensandum, vel de subsequenti pœna detrahendum. Vid. libr. Paragraph. octav. non. D. de pœnis libro vigesimo quinto C. de pœnis. Porro dum pœnam pro imperio imponi diximus, eo ipso separamus eam ab illis malis, quæ invitis in bello, pugnave, & inter reluctantiam, vel etiam per meram alterius injuriam infliguntur. Unde etiam verbi gratia amputatio auriculæ, ictus fustium non minuunt per se existimationem, sed causa. Equidem *Seldenus de I. N. & G.* libro quarto capite undecimo, *eadem bellicam in pœnæ ratione satis contineri* asserit. Verum id alio sensu non admittitur, quam quod bellum iuste alicui ob antegressam injuriam illatum, & mala inde in autorem injuriæ redundantia pœnæ naturalis rationem habeant; quodque mala bellica à pio bellatore quantum fieri potest ad illum modum temperanda sint, quem pœna fori humani observare solet. Quanquam & aliud discrimen inter pœnas, & mala bellica insinuet *Tacitus A. I. in pace causas & merita spectari: ubi bellum ingruat, innocentes ac noxtios juxta cadere.* Sic & in foro humano pœnæ rationem non habent, quæ naturali quadam consecutione peccatum comitantur; ut, dum aliquis illicito actu valetudinis jacturam facit, aut dum alterum invadit, cum plagis repellitur. Nam hæc mala non pro imperio à civili imperante imponuntur. Inde & si quis per peccata sua valetudinem aut fortunas suas graviter afflixerit, aut aliis sese hominibus abs quibus alias multa bona expectare poterat, invisum sese reddiderit; non eo minus tamen pœnæ obnoxius est. Denique addidimus, pœnam per modum coactionis, seu *invitis* imponi. Citra hoc quippe pœna finem suum inter homines hautquidquam consequetur, qui est, acerbitate sua homines à peccatis detertere. *Quintilianus declam. XI. Ne cui nocenti pœna præstetur arbitrium. In finitam, judices, sceleribus aperitis audaciam, si pœnam licet eligere condemnato: nec jam ullam mortalium innocentiam trepidatione contineas, si patitur deprehensus quisque, quod ipse maluit. Levat omnes cruciatus, omnem dolorem, præparata mentem composuisse patientia. Fallitur quisquis humana tormenta sola nominum atrocitate metitur: nulla pœna est, nisi invito. Non habemus ullum, nisi ab impatientia dolorem: & ut aliquid crudele, sævum sit, metus facit. Supplicium quisquam vocat, ad quod prosilitur? quod exposcitur? Illo trahite damnatos, quo non sequantur. Etsi sæpe optio pœnam non faciat videri voluntariam, quippe per quam duntaxat gradus aliquis aut modus pœnæ declinat aut lenitur; ut tamen ipsa quæ eligitur pœna in se invito accadat. Seneca libro quarto controversia vigesima quarta. Non erat mihi pœna in carcere esse; mea voluntate illo perveneram. *Arriani Epictetus* libro primo; capite duodecimo. ὀπὴ τὴν ἀνάσσειν,*

ἔστιν, ἐκεῖνο Φυλακὴ αὐτῷ ἐστὶ. *Ubi aliquis invitus est, is ei locus est custodia.* Addatur *Charron de la sagesse*, libro primo capite trigesimo nono numero nono. Exinde quoque colligitur, proprie dici non posse, ad pœnam aliquem teneri, seu pœnam ab aliquo deberi; quia pœna significat aliquid, quod invito est imponendum, & voluntatis averfionem ab illa involvit. At vero ad quæ proprie tenemur, talia esse intelliguntur ut, ad eadem præstanda ultro ac lubenter moveri debeamus. Unde adparet ratio, quare verbi gratia, quando in eodem vallo extruendo idem opus faciunt rusticus aliquis imperio dominicitra mercedem, & maleficus ad id condemnatus, huic opus illud pœna fit, illi non item; quia ille ex obligatione, adeoque ultro id facere intelligitur, alteri vero idem tanquam aliquid ab ipsius voluntate abhorrens imponitur. Addatur libro vigesimo secundo, *D. de his qui notantur infamia.* Quod autem verbi gratia in Japonia damnati ad mortem ipsi sibi ventrem cultris disseccant, id non magis pro ultronea actione habendum, quam quod apud nos damnati ad locum supplicii ambulant: aut quod, uti fertur, in Hispania licitor dicat ad reum, sequere me, nec ligatus sit. Sicuti & olim in Lithuania memorant moris fuisse, ut damnati sibi crucem erigerent, & suis se manibus suppenderent. Hæc enim omnia pro actionibus ipsorum reorum haberi nequeunt, iisdemque majores molestiæ, quæ frustra reluctantes mansuræ erant, declinantur. Extraordinarium est, quod apud *Livium* libro vigesimo quarto capite decimo sexto, milites ignavos Gracchus jurejurando adegit, *non aliter, quam stantes cibum, potionemque, quoad stipendia facient, capturos.* Nam invitus utique injecta erat religio, ut satius ducerent, ultro ignominiam subire, quam perjurio sese adfringere. Sic nec ille pœnam proprie dictam patitur, qui dum pro altero fidejubes, multam post exsolvere cogitur.

Nam quare hic damnum sentiat, alterius peccatum occasio duntaxat est, sed causa proxima est ipsius obligatio ultro suscepta. Ex dictis etiam hoc consequitur; quemadmodum quis ubi damnum à se datum sarcivit, haut quidquam seipsum deferre tenetur, quo pœna à legibus statuta in ipsum decernatur: ita ob eandem rationem negatione, occultatione, aut per fugam isti sese subducere citra ullius obligationis violationem licere. *Quintilianus declamat. trecentesima decima tertia. Ea natura est omnis confessionis, ut possit videri demens, qui de se confitetur. Idem declamat. trecentesima vigesima octava. Neque est quisquam tam perditus, tam inutilis sibi, qui non scelera committat proposito negandi.*

Nam satis intricate loquitur *Bæclerus præfatione ad Grotium* pagina nona, *pœna inter homines meritum juris est naturalis, cum qua illud jus est, tum qua naturale est. Si jus est, obligationem parit: obligatio autem nulla neque esset, neque concipi posset sine pœna alicujus violationi juris imminentis ratione.* Certum est legis naturalis transgressores pœnam manere, quia hæc legis cujusque certa comes; & naturæ haudquidquam repugnat, ut qui malum fecit, malum patiatur. Sed illa nimis imperita foret illatio, si quis diceret; jus parit obligationem; ergo qui legem violat, obligatur in foro humano ad pœnam ultro sibi arcessendam. Argute *Hobbesius de cive* cap. decimo quarto §. Septimo. *Secunda pars legis, que pœnaria appellatur, man-*

datoria est, & loquitur tantum ad ministros publicos. Non extat in lege hoc præceptum; tu fur patrato furto ad patibulum ultro ambula; sed hoc extat; tu magistratus furem convictum suspendi curato. Ergo non peccat in eo fur, si non suspenditur, sed magistratus, qui proficuum reip. animadversionem intermisit. Quæ apud *Platonem in Critone* Socrates disputat, cum *Crito* fugam è carcere suavisisset; hoc modo *leges patriæ violari, ad quas quilibet bonus civis teneatur: standum esse judicis, quæ civitas tulerit; patriæ injuriam non reponendam, aut demonstrandam, ipsam iniqua facere.* &c. magnanimitatis dictata sunt; quæ fortasse certo in casu viro magno & innocenti sequenda sunt; sed nostræ assertioni nequidquam opponuntur. Ex istis porro & hoc colligitur, quemadmodum in tribunali humano seipsum nemo deferre, aut de crimine ultro fateri tenetur; ita iniquum esse, in causis criminalibus reo juramentum calumniæ injungere. Quale in *Areopago* exigi solitum tradit *Demosthenes contra Aristocratem*; & quidem horridum valde; ut sibi ipsi, gentique ac familiæ suæ exitium imprecaretur, insitens consecratis carnibus apri, arietis, & tauri. Hinc *Hobbes de cive c. 2. §. 19.* colligit, *responsiones in tormentis facti testimonium non esse, sed investiganda veritatis adjumenta; ita ut sive verum sive falsum cruciatus respondeat, sive non omnino respondeat, jure faciat.* Conf. l. 1. §. 23. D. de questionibus l. 18. §. 2. d. t. *Charron de la Sagesse* l. 1. c. 37. n. 8. *Montaigne Essais* l. 2. c. 5. Ubi etiam notandum, quod *Ctesias Indicis* refert, esse apud *Indos* fontem, cujus aqua simulatque hausta fuerit, in morem casei coaguletur: cujus coagulatae si quis tres obulos cum aqua biberit, quæcunque admiserit patefacit, eo enim die mente alienatur. Eo autem utitur rex erga eos, qui an objectis criminibus sint affines, certo vult cognoscere; nam si quis id de quo accusatur effutiverit, mortem sibi cogitur consciscere: sin indicio suo nullius criminis vincatur, absolvitur. Accurate tamen observandum in plerisque legibus partem quasi dispositivam & comminatoriam concipi per duas orationes absolutas, hoc modo, *non facies & qui fecerit, pœnas dabit*: in quibusdam posteriorem partem esse velut conditionem prioris interdicti; hoc modo; *non facies, nisi hoc multa nomine exsolvere malis.* Et in hoc genere legum, quæ sanctio pœnalis videri potest, revera esse instar tributi dum in arbitrio subjectorum relinquitur, pecuniam lege dictatam exsolvere velint, an actu aliquo abstinere. Id quod potissimum in legibus sumtuariis usu venit, quarum finis sæpe est alternativus, aut ad frugalitatem cives adducere, aut ærarium locupletare. Nam licentiam violandi leges naturales pecunia redimendam prostituere illicitum fuerit. Sed reliquæ leges regulariter id tantum per pœnam intendunt, ut cives à peccatis absterreantur. Inde naturam pœnæ haut quidquam intellexit ferox ille juvenis, qui cum à prætore sciscitaretur, quanta multa esset solvenda pro inflicta alapa, pecuniam deposuit, & ipsi prætori alapam inflixit. Nam leges super injuriis non solent eo modo ferri, ut licentia injuriam alteri inferendi certa pecunia redimatur. Unde & adparet, in illis duntaxat legibus, ubi prohibitio est alternativa aut conditionalis, à culpa regulariter immunem esse, qui multam solverit, aut exsolvere paratus est, ad quam præstandam etiam obligatur; non autem in aliis legibus, in quibus absolute aliquid interdicitur. Addimus autem & hoc, non debere esse leges purè pœnales, seu quæ nihil aliud intendant, quam ex multa lucrum facere.

Equi-

Equidem sunt, qui legem pure pœnalem adpellent, quæ simplici ordinationi pœnam tantum adponat, nec quidquam tamen expresse aut jubendo præcipiat, aut vetando. Ejusque exemplum tale afferunt : *qui civium electus praturam recusaverit, centum aureos in commune pendito.* Verum nos arbitramur, huic & similibus statutis isthoc præceptum subesse : *ne quis rite electus operam suam reip. subtrahat*; sicut prius illud hujus sit velut annexa clausula pœnalis. Conf. *Rob. Sanderson. de obligat. conscient. perlect. 7. §. 13. seqq.*

§. 5. Porro cum & judex justus audiat, qui delinquenti competentem pœnam infligit, & justitia administrari dicatur, ubi pœnæ recte decernuntur : inde inter Philosophos disceptatum, ad quamnam justitiæ speciem pœnarum impositio pertineret, ad commutativam, an distributivam, seu si *Grotii* termini placeant, ad explettricem, an attributricem. Qui pœnarum exactiorem ad justitiam distributivam retulerunt, hoc argumento utuntur, quod sicuti in bonorum, ita & in pœnæ distributione plus merenti plus, minus merenti minus detur. Et cum ex mente illorum justitia distributiva versetur circa illas res, quæ à toto dantur partibus, seu à civitate singulis civibus, pœnæ utique à civitate ad singulos perveniant. Quibus reponitur : falsum esse, quod isti supponunt, justitiam distributivam toties locum habere, quotiens inter terminos plures duobus instituitur æqualitas, seu quoties aliquid inter plures uno proportionaliter est partiendum. Nam in contractu societatis partes lucri inter plures uno socios pro rata distribuuntur, & tamen in hoc contractu alio modo partes lucri, quam aut præmia aut pœnæ debentur. Sane enim ex pacto pœnas non deberi manifestum est, neque quispiam dum civitati se subjicit, pœnas sibi utique pro delictis infligi stipulatur. Eoque pœnarum impositio haut quidquam ad justitiam distributivam quam nos supra descripsimus, quadrat. Deinde quod magis nocentes gravius, minus nocentes levius puniuntur, id duntaxat est per consequentiam, & ex accidenti, non quod istud primo & per se spectetur. Nam in imponenda delicto alicui pœna non necessum est, ut illud delictum cum alio delicto comparetur, & quam rationem gravitatis illa inter se habent, eandem quoque pœna utrinque decretæ habeant : sed cuius delicto velut seorsim pœna decernitur, gravior aut levior, prout publica id utilitas requirit. Etsi hoc plerunque eveniat ut gravi delicto gravior pœna, levi levior constituatur. Eorum, qui ad justitiam commutativam pœnas retulerunt, aliqui hoc negotium ita considerarunt quasi delinquenti aliquid per pœnam tribuatur, sicut in contractibus fieri solet. In quem errorem eos induxit vulgaris locutio, qua dicimus, *pœnam deberi illi, qui deliquit.* Quæ tamen locutio plane est *aux. G.* Nam cui proprie debetur aliquid, is in debitorem jus habet, ut debitum illud ab ipso possit exigere. Quis autem dixerit, delinquentem jus habere, ut à magistratu pœnam sibi infligendam postulare queat? Igitur sensus istius locutionis est hic, magistratus à fonte pœnam legibus definitam recte potest exigere. *Grotius l. 2. c. 20. §. 2.* in pœnis exercendis tradit justitiam explettricem spectari primo ac per se : idque, *quia, qui punit, ut recte puniat, jus habere debet ad puniendum, quod jus ex delicto alterius nascitur.* Enimvero decepit istum ambiguitas vocabuli *juris.* Diversissima enim sunt : jus habeo ad aliquid agendum, & jus habeo ab aliquid ad altero acci-

piendum. Prioris sensus est, potestas mihi comperit certum actum exercendi, & in eo me impedire nemo debet. Posterioris sensus hic est: jus est mihi ab altero quid habendi, ita ut eidem alteri quoque in sit obligatio id mihi tribuendi. Atqui quando de justitia expletrice agitur, juris vocabulum non in priori, sed in posteriori significato accipitur. Idque jus hæret in eo, qui aliquid accipit, non in eo, qui aliquid tribuit, v. g. quando operario mercedem solvo, dicor justitiam expletricem exercere, non ideo quia ego facultatem habeo istli quid dandi; sed quia ille jus habet mercedem me poscendi. Sic recte utique dico, jus habeo servo meo imperandi, ut calceos mihi detrahat. Sed quis inde velit concludere, ergo quando istud ministerium servo impero, justitiam exerceo? Par autem est huic illa collectio; quia pœna non recte potest infligi nisi ab eo, qui jus habet illam infligendi, ergo per pœnam exercetur justitia expletrix. Alterum Grotii argumentum est, quod in delictis & pœnis sit aliquid, quod ad contractuum naturam accedat. Nam sicuti qui vendit, etiamsi nihil peculiariter dicat, obligasse se censetur adeo omnia, quæ venditioni sunt naturalia: ita qui delinquit, sua voluntate se videtur pœna obligasse; quippe cum cuilibet ratio suggerat, crimen grave non posse non esse punibile, sicut qui directe & deliberato consilio peccare voluit, per consequentiam etiam pœnam voluerit mereri. Inde & sacris literis familiare est, peccatum vocare nomine debiti, ad quod luendum æque teneamur, atque illi, qui creditoribus suis ob mutuum sunt obstricti. Add. l. 34. D. de jure fisci. l. ult. C. ad L. Juliam majestatis. Apud Tacitum A. XII. fœmina, quæ ignaro domino alieno sese servo conjunxisset, in sui servitutem consensisse fertur. Ad quod argumentum respondemus, id equidem manifestum esse, si quis sciat delicto alicui pœnam constitutam, & tamen sponte id admittat, eum de injuria sibi illata non posse queri, aut quod in humaniter secum agatur, quando ad pœnam trahitur. Et hunc sensum pleraque citatorum dictorum non sine figura expriment. Verum ideo haut quidquam recte dicitur, aliquem in pœnam suam directe & immediate consensisse, aut potius ex proprio consensu ad eandem sustinendam sese obligasse. Cum nemo delictum admittat, quin simul speret, sese latendo, aut alia ratione pœnam declinaturum. Thucydides l. 3. Constitutum est in rebus publ. capitis supplicium multis delictis: tamen homines spe incitati pericula capessunt, nec quisquam desperans insidias successuras, in ancipitem se casum dare solet. Quæ vero unquam civitas defectionem molita est, quæ se majorem adparatum habere non sit opinata? Frustra quoque est Vasquius contrav. illustr. l. 1. cap. 28. n. 12. 13. qui exinde delinquentes suo consensu ad pœnam ferendam obligari contendit, quod utique leges etiam pœnales sunt quædam conventio civium; aut quod saltem potestas legislativa ex conventionione civium proveniat. Nam leges pacta aut conventioniones non esse, alibi demonstratum: & non absurdum est, meo consensu potestatem aliquam constitui, quæ postea actus quosdam in me invitum queat exercere. Et si quod in eam potestatem ipse consenserim, faciat ut queri non possim, si ista deinceps in me vires suas exferat. Peccatum autem cum debito comparatur, non quasi ad eam sustinendam ex consensu suo quis teneatur; sed quia legislator non minus potestatis nactus fuit ad pœnam à delinquente, quam creditor ad mutuo datam pecuniam à debitore exigendam, & quia peccatoris corpus atque bona non minus magistratui pro delictis, quam debitoris

bona

bona creditori pro debitis sunt obnoxia. Circa divisionem obligationum in eas, quæ ex consensu, & quæ ex delicto oriuntur, in elementis juris Romani traditam, observandum ex delicto oriri obligationem proprie dictam ad damnum faciendum; non autem ad pœnam sustinendam. Eaque ipsa obligatio proprie fundatur non in eo, quod quis in pœnam consensit; sed quia ejus restitutionis necessitas post introductum rerum dominium ex jure naturali provenit. Sic quod *Aristoteles contractus* alios facit *spontaneos*, alios *invitos*, illud ita est explicandum. Quemadmodum in contractibus onerosis æquale æquali est pensandum, ita & in delicto damnum æquipolente resarciendum. Cur autem obligationi ad faciendum damnum vocabulum contractus invitifuerit inditum, inde est, quia v. g. in mutuo creditoris voluntate fit, quod ipsius pecuniam debitor acceperit; sed quod v. g. fur rem mihi subductam aut ejus æstimationem tenetur restituere, id non meo consensu factum, sed ille me invito hanc sibi obligationem consiliavit. Nam sane ego maluissem, ut meam mihi rem iste intactam reliquisset, quam ut mihi onus injungeretur, actionem furti eidem intendandi, præsertim ubi illa non nisi in simplum datur. Cæterum ad rem & hoc facit considerasse, regulariter omni juri obligationem in altero respondere. Quando igitur delictum fuit patratum, in læso est jus ad postulandam damni reparationem, in lædente obligatio ad pensandum damnum. Id quod ad justitiam explettricem spectat. Sed quatenus delictum est aberratio à lege, in rectoribus civitatum est potestas pœnam convenientem exigendi; sed in delinquente nulla est obligatio ad pœnam ultro explendam. Quo intuitu pœnarum exactio ad justitiam explettricem non quadrat. Quæ cum ita sint, nihil aliud restat, quam ut dicamus ad neutram justitiæ speciem pœnas pertinere; sed easdem peculiari specie justitiæ temperari. Ni dicere malis, tam impositionem pœnarum, quam distributionem præmiorum, super quibus peculiari pacto in antecessum non fuit conventum, partes esse prudentiæ quæ cum officio regendi alios est conjuncta: eoque ad justitiam universalem referendam.

§. 6. Illud igitur ab omnibus sanis admittitur, ut ut natura omnes homines sint æquales, & in ipsa pœna sit aliquid asperum atque durum: dum ultro homo hominem afflictum aut perditum it; & licet quoque sapientissimus Creator naturam rerum & hominum ita disposuerit, ut malitiam mala ultro comitentur, & autorem suum velut ulciscantur: pœnam tamen etiam positivam humanam in se nihil habere æquitati naturali repugnans, quin potius ob salutarem usum eandem generi humano maxime esse necessariam. Nam uti salus humani generis requirebat, constituto imperio æqualitatem hominum tolli; ita in tanta hominum malitia, rectique averfatione vis imperii peribat ni repræsentatione alicujus mali mortales pravi in ordinem redigi possent. Cum porro & facienda, & omittenda, nec non ipsa pœna, quæ secus facientes manet, publice prius promulgentur; neminem habet, quem accuset, præter seipsum, qui ultro contra leges peccando pœnarum asperitatem in sese irritat.

§. 7. Cui porro homini, & abs quo pœnas sumendi potestas competat, super eo *Grotius* d. l. §. 3. ita sentet: *per ipsam naturam non determinatum, cui homini jus pœnas sumendi competere debeat; nisi quod satis indicet natura, convenientissimum esse,*

ut id fiat ab eo, qui superior est; non tamen ut omnino hoc demonstret esse necessarium. Nisi vox superioris eo sumatur sensu, ut is, qui male egit, hoc ipso se quovis alio inferiorem censetur fecisse. Cui consequens sit, ut saltem ab aque nocente nocens puniri non debeat. Vid. Joann. XII. 7. Roman. II. 22. Enimvero nobis fixum sedet, potestatem pœnas sumendi esse partem imperii; adeoque neminem posse pœnam proprie dictam alteri imponere, nisi qui in ipsum imperium habet. Licet enim, posita hominum malitia & ad alios lædendos proclivitate, ad conservandam inter homines socialitatem necessum sit pœnas exerceri; quilibet autem actiones suas ad socialitatem, tanquam bonum univèrsi generis humani, referre debeat: tamen non sequitur, singulos debere quoslibet actus ad socialitatem facientes exercere, qui scilicet utiliter exerceri nequeunt, nisi positis certis requisitis. Sicuti & imperio inter homines opus est, nec tamen quilibet in quoslibet illud exercere potest aut debet. Deinde non omne malum, quod ob antegressum peccatum inferitur, pœna est; sed quod antea denunciatum, & post cognitionem delicti fuit impositum. Adeoque à pœnarum censu excluduntur mala per modum belli illata, licet & ipsa cautionem de non accipiendis in posterum injuriis efficiant. Nam in bello cautionem sibi quisque propriis viribus, & proprio ex arbitrio procurat: per pœnas læsis cautio per vires, & ex judicio superioris procuratur. Ut bello aliquis coërceatur, directe interest duntaxat ejus, qui fuit læsus: sed ut pœnis quis castigetur, non hujus tantum interest, sed & totius civitatis. Sic an bello quis injurias exsequi velit, in arbitrio læsi est: sed an pœna sit exigenda, in superioris est potestate, qui etiam isto deprecante eandem potest exigere. Denique pœnæ quantitas ante delictum regulariter definita est; cautio bellica pro conditione status nostri & hostium sumitur. Porro licet natura non determinet, Cajus an Sejus pœnarum exactor esse debeat, non magis quam eadem Cajum aut Sejum reges designavit: ipsa tamen ratio satis liquido ostendit, pœnam, utpote sententiæ judicialis executionem, à superiore proficisci debere, seu tali, qui in fontem imperium habet. Neque opus est arguta illa interpretatione vocabuli *superioris*. Nam fallum est, quælibet peccata ita deformare hominis dignationem, ut ob ea patrata statim velut inter bestias sit referendus. Neque sequitur, hoc homo delictum admisit, ergo mihi competit potestas pœnam de ipso sumendi. Si enim delictum sit commissum contra me, in libertate naturali degente, reparationem damni & cautionem per modum belli exigere licet. Ubi in alium, cujus defensio mihi peculiariter commissæ non est, peccatum fuit, illius ultionem non magis extra causam fœderis mihi arrogare possum, quam jus dicere illis, qui mihi non sunt subjeçti. Vid. Exodi II. 14. Dicitur Democriti, *naturâ imperare congruit præstantiori*, ita est explicandum: si consensu plurium in aliquem sit conferendum imperium, ubi nemini præ altero ad illud habendum peculiare jus competit, rationi est convenientissimum, ut idem deferatur præstantissimo, & qui præ cæteris pollet artibus ad bene imperandum idoneis. Nequaquam autem hic imperium in alios prætendit, nisi ultro ipsi sese subjecerint. Effatum autem Grotii, *non debere aque nocentem ab nocente puniri*, proprie non pertinet ad eos, quibus potestas publica competit pœnas exigendi; sed qui nulla ex necessitate officii, & ostentando adversus vitia odio ad censuram, aut accusationem vitiorum privata autoritate

ritate

ritate prorumpunt. Et si sane indecorum, & ad reverentiam magistratum legumque minuendam valde sit efficox, si exactor justitiæ iisdem maculatus deprehendatur vitiis, quæ in aliis vindicatum it. Cum non irasci vitiis, sed eorundem dulcedinem aliis videatur invidere, qui in aliis punit, quæ ipse committit. Vid. *Plinius l. 8. epist. 22. Platonem Minoë Φαύλῳ ἀνδρῶπιῳ*, improbus homo vocatur, qui ἐνόμιζεν ἕτερα, ἐπίκει δὲ ἄλλα παρ' αὐτοῦ μίξεν, alia ipse fecisset, alia facienda mandasset. Add. *Gratian. caus. 3. quest. 7. c. 3. 4. seqq.* Neque tamen Neroni matricidæ non licebat capitalia supplicia in fontes pariter crimine exigere. Non tamen Domitiano mulieres adulterii damnare, quas ipse stupraverat: apud *Zonaram Tom. II.* Quo spectat illud dictum, *Medææ apud Senecam. Cui prodest scelus, fecit. Tibi innocens sit, quisquis pro te est nocens.* Multo magis autem ultronei delatores & censores cavere debent, ne sibi occinatur illud *Juvenalis sat. 2. Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus, Quis tulerit Gracchos de seditione quærentes? Quis calum terra non misceat, & mare cælo, si fur dissliceat Verri, homicida Miloni, Clodius accuset mæchos, Catilina Cethegum. In tabulam Sullæ si dicant discipulitres.* Aut illud ejusdem *sat. 3. Felicia tempora, quæ te Moribus opponunt: habet jam Roma pudorem, Tertius è cælo cecidit Cato. Seneca lib. 2. contro. 14. Turpe est sic castigare vitia, ut imiteris. Cicero Tusc. Quest. 1. 3. Est proprium stultitiæ, aliorum vitia cernere, oblivisci suorum. Plautus Trucul. Qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet. Nam sic agitur censura, & sic exemplarantur. Cum iudex alios, quod monet, ipse facit. Ovidius Fastor. 1. 6. Cæterum in eo nobiscum sentit Hobbes *Leviath. c. 28.* quod pœnam à superiori, ut tali, proficisci statuit. Et si alias definitio pœnæ, quam tradit, justo sit angustior, quod & comprehendat duntaxat pœnas ab imperio civili inflictas, & unius tantum finis mentionem faciat. Pœna, inquit, est malum transgressori legis autoritate publica inflictum, eo sine, ut terrore ejus voluntates civium ad obedientiam conformentur. Ex eo tamen recte infert, pœnas proprie dictas non esse, injurias aut ultiones privatorum, mala autoritate publica inflictæ, sed citra antegressam condemnationem, mala inflictæ ab usurpatore imperii, mala inflictæ sine consilio cives reformandi; sed hæc omnia facta esse hostilia. Ubi tamen notandum, non statim ex ejusmodi pœna spuria statum hostilem resultare, aut jus præberi licentiam hostilem exercendi, seu eum, qui tali malo afficitur, statim accipere licentiam hostilia alteri reponendi, qui malum infert. A pœnis itidem excludit mala, quæ malas actiones naturaliter consequuntur, puta, cum quis vim alteri interens occiditur aut vulneratur; aut quando ab actione illicita morbum contrahit, etsi pœnæ divinæ rationem id habere possit. Item si malum inflictum minus sit, quam bonum, quod crimen commissum naturaliter sequitur, esse potius pretium seu redemptionem criminis, quam pœnam. Sub factis quoque hostilibus numerat, si pœna major infligatur, quam quæ lege est determinata; si pœna sumatur ob factum nulla lege veritum, si plectatur rex: si malum inferatur hosti manifesto. Sed quod addit, si qui civis fuerat hostem se declaraverit, non ut civem sed ut hostem pati; adeoque reos læsæ majestatis puniri posse pœna arbitraria tanquam hostes; id ideo admitti non posse videtur, quod utique pœna rebeli inflictæ ex vi imperii procedat, & tanquam à superiore, utut rebelis ille hostilem in huncce animum sumserit, & aliquando acie fuerit vincendus, ut reus peragi possit. Sicuti qui fugitivum suum persequitur, id utique jure domini, non ju-*

re belli facit. Accedit quod mala hosti illata infamiam non habeant; quæ tamen ejusmodi pœnas rebellibus inflictas cum primis comitatur.

§. 8. Videndum deinde est de fine pœnarum, quem homines sibi circa easdem exigendas propositum habere debent, postquam damnum jam est reparatum, aut per naturam reparari nequit. Ubi primo hoc ponendum; etiam si in se non iniquum videatur, ut qui malum fecit, malum patiatur; *Pindarus Nem. od. 4. ῥεῖοντα πῆ πειθεῖν εἶοικε*: eum qui afficit alium malo aliquod malum ab alio pati, consentaneum rationi est. *Euripides Hecuba: Ἀλλ' ἐπεὶ τὰ μὴ καλὰ παρ᾽ ἄλλοις, τλήθει τὰ μὴ Φίλα.* Sed postquam quæ honesta non sunt facere ausus es, sustine etiam quæ non grata sunt: tamen non recte hominem pœnas exigere, nisi aliqua inde resultet utilitas. Et ideo *Hobbes de Cive c. 6. §. 11.* inter leges naturales hanc quoque posuit; in ultione seu pœnis spectandum esse non malum præteritum, sed bonum futurum; *h. e. infligere pœnam nullo alio fine licitum esse, nisi ut ipse, qui peccavit, corrigatur, vel alii ejus supplicio moniti fiant meliores.* *Plato Protag. Qui ratione punire aggreditur, non præteriti sceleris causa punit; neque enim assequi potest, ut quod est factum, sit infectum; sed futurum respicit, ne iterum aut ipse, aut alius quilibet exemplo ejus adductus delinquat.* Idem dictum allegatur à *Seneca de Ira, l. 1. c. 16.* Add. *Grotius ad Levit. c. XIX. 18.* Equidem in pœnis omnino quoque est respiciendum ad malum præteritum, seu antegressum delictum, cum citra hoc pœna plane non existat; est tamen præterea etiam prospiciendum finem, ne frustra male sit homini, nocenti licet, nobis tamen cognato, ob factum, quod emendari amplius non potest. Confirmat autem legem suam *Hobbes* duplici ratione, tum quia unusquisque lege naturali tenetur alteri ignoscere, modo cautum sit prius de futuro tempore; tum quia ultio, qua tenus solum præteritum consideratur, nihil est aliud quam triumphus, & gloria animi, quæ ad nullum finem dirigitur; adeoque vana est, & præter rationem. Digna est *Attila* sententia apud *Fornandum de rebus Geticis c. 39.* *Quid forti suavius quam vindictam manu querere? Magnum munus à natura, animum ultione satiare.* Add. *Baco sermon. fidel. c. 4.* Quin contra judex, ubi necessario ad pœnam procedendum est, haudquaquam ex supplicio noxiorum voluptatem debet captare. *Valer. Max. l. 2. c. 9. t. 3.* *Claudianus de consulatu Manlii: Qui fruitur pœna, ferus est, legum qui videtur Vindictam præstare sibi, Diis proximus ille est, quem ratio non ira movet: qui facta rependens Consilio punire potest.* *Vulcatius Gallicanus in Avidio Casio. Non unquam placet in Imperatore vindicta sui doloris.* Recte quoque *Augustus* apud *Suetonium c. 32.* *Diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quam voluptas inimicis quereretur, nomina abolevit.* *Seneca de Ira. l. 6.* *Rektor civitatis damnatum cum dedecore & traductione vita exigit: non, quia delectetur illius pœna, sed ut documentum omnium sim; & qui vivi noluerunt prodesse, morte certe eorum resp. utatur.* Haudquidquam tamen cum *Hobbese Leviath. c. 28.* factum hostile vocabimus, ubi genuinum pœnarum finem præ oculis non habuerit imperans; modo alias pœna secundum leges civitatis infligatur. Add. *lib. 7. in fine D. de servis exportandis. Grot. d. l. §. 5.*

§. 9. Cæterum genuinus pœnarum finis est præcautio læsionum; quæ provenit, si vel in melius emendetur, qui peccavit, aut alii ejus exemplo, ne deinceps velint peccare, vel si ita coërceatur qui peccavit, ut non possit deinceps peccare. Quod *Grotius*

tius d. l. sic exprimit : *In pœnis respici vel utilitatem ejus, qui peccavit, vel ejus, cujus intererat non esse peccatum, vel indistincte quorumlibet.* Conf. *Seneca de Clement. lib. 1. cap. 22.* Primum genus pœnæ huc spectat, ut istius animus emendetur, & à libidine peccandi purgetur eo medendi modo, qui est per contraria. Nam quia omnis actio præfertim deliberata & frequens gignit quanquam sui proclivitatem, quæ adulta habitus dicitur : ideo vitiis quam primum adimenda est illecebra. Quo pertinet illud Socratis apud *Platonem Gorgia* : *injustus miserior est, si injuriarum pœnas nunquam luat : minus vero miser, si luat, suppliciumque justum diis, hominibusque reportet.* Nam qui luit pœnas à pravitate anima liberatur. *Seneca de Ira l. 1. c. 5.* Castigatio sincera, & cum ratione aliquando necessaria est. Non enim nocet, sed medetur specie nocendi. *Quemadmodum quadam hastilia detorta ut corrigamus adurimus, & adactis cuneis, non ut frangamus, sed ut explicemus, elidimus : sic ingenia vitio prava, dolore corporis animique corrigimus.* Id tamen non necessarium est quod d. l. paulo post sequitur : *sive per nos, sive per alium quempiam nobis charum inferatur injuria, sponte nostra judici nos puniendos, tanquam medico, festinanter offerre ; ne inveteratus injuria morbus sic inficiat animum, ut insanabilem reddat.* Nam cui ita dispositus est animus, ut ad vitium corrigendum ultro velit pœnam arcessere, judice medico opus non habet, sed sibi ipse ad curationem est sufficiens. *Apulejus de dogmate Platonis* : *Gravius & acerbius est omni supplicio, si noxio impunitas differatur, nec hominum interim animadversione plectatur.* *Plato de LL. l. IX.* Nullum supplicium lege factum ad malum tendit. Sed duorum alterum fere semper solet efficere. Nam aut melior, aut certe minus pravus, qui pœnis dedit, fieri solet. *Aristoteles Nicom. 2. c. 2.* *αἱ κολάσεις ἰατρῆαι πῶς εἰσὶν. αἱ δὲ ἰατρῆαι διὰ τῶν ἐναντιῶν πεφύκασι γίνεσθαι.* Castigationes medicinae sunt. Medicina autem per contraria feri sueverunt. *Alecinous de doct. Platonis c. 32.* Conducit improbo dare pœnas, quemadmodum egro corpus curandum dare Medico. Omnis enim castigatio peccantis animæ medicina est quædam. *Tacit. A. III.* Corruptus simul & corruptor, eger & flagrans animus haud levioribus remediis restringendus est, quam libidinibus ardescit. *Plato Critia.* *Δίχη δὲ ὄρεθῆ, τὴν ὠλημμελῆτα ἐμμελῆ πικρῶν.* justa pœna ejus, qui per negligentiam peccavit, est, ut cautus efficiatur.

§. 10. Circa exactorem hujusmodi castigationis ita statuit *Grotius d. l. §. 7.* *punitionem, quæ emendationi peccantis inservit, natura cuivis exercere liberum esse, modo quis judicio polleat, & ejusdem generis, aut aliis vitiis non teneatur.* (*Isocrates de permutatione.* *Eos ego improbissimos omnium, & maxima pœna dignos esse puto, qui de iis rebus alios accusare audent, quibus ipsi constructi tenentur.* *Lactantius div. instit. l. 4. c. 23.* *Antequam mores aliorum corrigas, tuos corrige.* Apud *Tacit. H. II.* cum *Faustum Crispus*, qui eadem accusationes cum præmio exercuerat, damnasset, additur : *non pœnam criminis sed ultorem displicuisse.* *Arnobius adversus gentes l. 1.* *Res agitis injustas, aut id in nobis constitutis damnabile, quod & ipsi vos factitatis : aut quæ vobis licere permittitis, consimiliter aliis licitum esse nolitis.*) *At vero in verberibus, & aliis remediis, quæ coactionis quid habet, naturam non fecisse discrimen inter personas, quibus id liceat, vel non liceat in alium statuere. Nisi quod ratio parentibus in liberos ejus juris usurpationem pro affectus necessitudine peculiariter commendavit. De cætero leges civiles recte ad proximos duntaxat affectus restrinxisse communem illam hominum propinquitatem, rixarum vitandarum causa.* Enimvero hæc nobis non satisfaciunt. Nam jam monitum, pœnam proprie dictam non posse sumi nisi

ab imperante, quicumque demum istius finis sit. Unde & castigatio, quæ verbis fit, magis consilium, & admonitio videtur, quam pœna: & ubi ea vehementioribus verbis peragitur, non tam communi aliquo jure concessa, quam peculiariter ex amicitiae lege sancita. Indicio est, quod ignotum castigare conanti statim occinitur illud *Terentii Heauton. act. 1. sc. 1. Tantumne ab re tua est otium tibi, Aliena ut cures; eaque nihil quæ ad te attinent?* Unde & d. l. *Chremes ad castigandum alterum accedens, ad jus vicinitatis provocat, quam ipse in propinqua parte amicitia putat. Curtius l. 3. de Heph. æstione: libertatis in admonendo eo non alius jus habebat, quod tamen ita usurpabat, ut magis à rege permixtum, quam vindicatum ab eo videretur. Cicero Off. I. consilia, sermones, cohortationes, consolationes, interdum etiam objugationes in amicitia vigent maxime. Homerus Iliad. λ. ἀγαθὴ δὲ ὤψα: Πάρις ἐστὶν ἐταίρος bona est admonitio socii. Præterquam quod & heic cum primis adhibenda prudentia, ne intempestive præbita medicina nobis molestiam pariat, alterum in morbo obfirmet. Quo facit illud *Taciti H. 3. de Mufonio Ruto. Parentes autem duplici nomine castigandi suos liberos jus habent, tum quia educatione per naturam imperata recte fungi nequeunt, nisi ipsi concessum fit pro captu aliquid asperioris disciplinæ adhibere: tum quia extra civitates degentibus in liberos imperium competit; quod licet in multis civitatibus satis sit accisum, ubique tamen id fere remansit, ut suo ex judicio possent eos castigare propter illa peccata, quæ magis ex prudentia juvenili, quam robusta animi malitia committuntur, & magis domesticam, quam publicam pacem turbant. Add. l. 7. §. 3. D. de injuriis. Libanius declam. XX. Parem fere potestatem obtinent, queis loco parentum gubernanda juvenus, puta, tutores, præceptores, magistri, qui citra modicam coercitionem officio suo vix satistacere possunt. Seneca de Ira l. 2. c. 27. Parentum & præceptorum castigatio sic accipienda est, quomodo scalpellum, & abstinencia, & alia, qua profutura torquent. Quid reliquis in alios heic potestatis competat; videatur l. un. C. de emendatione propinquo- rum. Plato de LL. l. VII. in sua civitate decernit: cum puer sit πάντων ἡμεῶν δουρῶν καὶ ἡμεῶν αἰσθητῶν, omni bestia intractabilior, ut liberum quidem puerum doctrinarum potissimum causa præceptores; ut autem servum, castiget quicumque ex liberis forte deprehenderit, puerum ipsum & pedagogum, & præceptorem, si qua in re eos delinquere conspexerit. Xenophon de rep. Lacedæmoniorum: Lycurgus statuit, pueris quemque suis, alienique justa imperare. Quod si quis aliquando puer casus ab alio patri deferat, turpissimum factu ducitur, nisi & ipse filium aliis verberibus affecerit. Quod autem idem Xenophon ait l. V. Ὅτι οὐκ ἐπίσταται: Si quem ut prodessem verberavi, pœnam me debere profiteor, qualem parentes filiis, & magistri discipulis. Nam & medici agrotum suo ipsius bono urunt ac secant: ad diluendam quidem petulantia culumnam sibi intentatam facit. Sed non statim quod duci, id etiam cuivis in quemvis licet. Cæterum hoc genus pœnæ ad mortem usque procedere posse negat *Grotius*; cum absurdum sit, emendationis causa aliquem in eum conjicere statum, ubi emendationis nullum specimen exhibere possit. Et si inemendabili malitia laboranti melius aliqui judicent, ut plane non sit; præsertim cum talis quam maxime aliis soleat molestus esse? Seneca de ira l. 1. c. 16. Tibi insanabilis animus est, & sceleribus scelera contemns: & jam non causis, quæ nunquam malo de future sunt, impelleris, sed satis tibi est magna ad peccandum causa peccare. Perbibisti nequitiam, & ita visceribus immiscuisti, ut nisi cum ipsis exire non possit. Olim miser mori quaris. Bene de te**

merebimur: auferemus tibi istam, qua vexaris, insaniam; & per tua alienaque volutato supplicia, id, quod unum bonum tibi superest, representabimus, mortem. Idem de benefic. l. VII. c. 10. Ingenis talibus vita exitus remedium est, optimumque est obire ei, qui ad se nunquam rediturus est. Plato Gorgia. ὅτι ἀμεινόν ἐστι ζῆν τῷ μοχθηρῷ. ἀνθρώπων. κακῶς ἢ ἀνδραγαθῆ ἐστι ζῆν. Flagitioso homini non expedit, ut vivat. Necessè est enim, ut male vivat. Sic Sulpitius Asper causam susceptæ in Neronem conjurationis hanc allegabat, non aliter tot flagitiis ejus subvenire potuisse. Tacit. Ann. xv. aut uti Suetonius Nerone c. 36. loquitur: nonnulli etiam imputaverunt, tanquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitiis omnibus. Jamblichus in protreptico c. 2. κατὰ πρῶτον ἐμπύω βίληπον τὸ καίεσθαι ἢ ἀξιομύειν, καὶ τῷ μοχθηρῷ τὸ πθάναι ἢ ζῆν. Sicut suppurato conducibilius est uri, quam ita manere: sic flagitioso mori quam vivere satius est. Rosarium Persicum c. 1. Cujuscunq; somnus vigiliis præstat; Illi pariter mori melius est, quam male vivere. Caritas tamen utique tuadet, ut non facile aliquis pro desperato habeatur. Redundat autem hoc genus pœnæ etiam in utilitatem aliorum. Nam cujus animus per dolorem pœnæ emendatur, de eo aliis fatis cautum est: & ubi incorrigibilis quispiam è medio tollitur, satis constat cæteris, ab isto nihil sibi negotii deinceps faciendum. Quanquam ut non nisi incorrigiles morte afficiantur, quod Plato. de LL. l. IX. vult, id circa modica crimina, & quæ intra atrocitatem subsistunt, fortasse recte obtinebit. Sed ad atrocita delicta hautquaquam adplicari poterit. Cum enim ille demum incorrigibilis pronuncietur, qui aliquoties in eodem delicto deprehensus fuit; sane parum expedit reip. expectare, quoad aliquis atrocissimum scelus semel atque iterum pataverit.

S. 11. Alter pœnarum finis est utilitas ejus, cujus intererat non esse peccatum, seu qui alterius peccato læsus fuit; ut ne tale quid in posterum ab eodem, aut aliis patiat. Id quod obtineri potest tribus modis; si tollatur, qui deliquit; si vires nocendi ipsi, salva vita, adimantur, puta si in custodiam detur, si arma & instrumenta nocendi auferantur, si in remotum locum seponatur; & denique si malo suo dedoceatur delinquere; quod cum emendatione, de qua jam egimus, est conjunctum. Ne autem, qui læsus est, ab aliis deinceps lædatur, punitione non quavis, sed aperta & conspicua, quæque ad exemplum pertinet, obtinetur. Unde est, quod tere supplicia sumi solent non intra angulos carcerum, sed locis celebribus, & cum terribili apparatu, qui horrorem animis vulgi incutere valeat. Est autem iste finis adeo proprius pœnis, ut etiam, ubi per fervorem iræ, & præcipitante vindictæ cupidine lædentem nos gravissime depexum dederimus, demum subjicere soleamus; nunc, & alia vice nos laceffet. Istanc autem pœnam sumere penes summum imperium est. Etsi in nonnullis civitatibus legislatores propter ferociam atque pervicaciam populi pravo isti affectui, quo læsi propria ultione iræ nostræ litare ardemus, aliquid indulserunt. Quale quid in ipsa lege divina occurrit circa vindicem sanguinis, Numer. XXXV. & Deuteron. XIX. Vid. Seldenus de J. N. & G. l. IV. c. 2. & Grotius ad Exod. c. XXI. 12. Nisi discere velimus, id fuisse ex reliquiis status naturalis. Add. quoque Rochefort de-script. Antill. parte 2. c. 19. Consimilis moris vestigium aliqui colligere volunt ex Homeri Odyss. ω. de Theoclymeno. Sane vix aliter explicari potest illa lex, apud Euripidem Oreste v. 515. homicidam Φυγαῖσι αἰεὶν, ἀνταποδίδαναι δὲ μὴ. exilio expiabant, non autem vicissim occidebant. Nempe quod vetus iste mos privatæ vindictæ abrogatus esset,

set, ne velut progressus in infinitum foret. Quæ ratio non quadrat in pœnam, quam magistratus sumit. Quanquam & multa pecuniaria proximo cæsi soluta exilium redimi suevissent ex *Homeri Iliad.* ἰωττ, v. 702. seqq. Vid. quoque *Apollonius Rhodius Argonaut.* l. 1. v. 90. Sic & hodie in Mauritania non solem cognati occisi cum homicida possunt transigere; sed & iidem reum, si nondum à magistratu apprehensus sit, absque forma processus occidere possunt; quod regula apud ipsos sit; vindictam non esse peccatum. Potest quoque aliquo modo huc trahi illud *Taciti de mor. German.* suscipere inimicitias patris seu propinqui necesse est. Nec implacabiles durant. Lustur enim homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus. Nec minus illud ap. *Dionys. Halic.* l. 1. Τῆς ἡμωρίας τὴν Νομίωρα ποιεῖ κύριον, εἰπῶν, ὡς τῶ δ' ἐξ ἑαυτοῦ δαυὰ τ' ἀντιπαθεῖν & πῶς ἀλλ' εὖ πρὸς μάλλον. ἢ τ' πεπονητοῦ ὄφειλεται. Pœna modum permittens Numitoris arbitrio, quod æquum videretur, penes eum esse jus supplicii, cui facta esset injuria. Add. *Grot. d. l.* §. 8.

§. 12. Tertius pœnarum finis est utilitas indistincte quorumlibet, dum per severitatem pœnæ securitatis omnium consulitur. *Plato de LL.* l. XII. Pœnis maligni vexantur, non quia peccaverunt; nam quod factum est, infectum esse non potest; sed ut post hæc & peccatores ipsi, & qui puniri iniquitates viderunt, injustitiam oderint. *Seneca de Ira* l. 1. c. 6. Rector civitatis damnatum cum dedecore & traductione vitæ exigit; non quia delectetur ullius pœna, sed ut documentum omnium sint; & qui vivi noluerunt prodesse, morte certe eorum resp. uatur. *Tullus* apud *Livium* l. 1. cap. 28. Audeat deinde talia alius, nisi in hunc insigne jam documentum mortalibus dedero. Tu tuo supplicio doce humanum genus ea sancta credere, quæ à te violata sunt. Sic & ab rege Anco carcer ad terrorem incrementis audacia mediæ urbe, imminens foro, edificatur. *Ibid.* cap. 33. Add. *Agathas* l. 4. princip. *Lucianus Phalaride* l. Cæterarum rerum nulla foret expectanda utilitas, nisi metus malefactoribus esset propositus, ac certæ spes constituenda luendi pro flagitiis supplicii. Quo genere pœnæ aut hoc agitur, ne is ipse, qui uni nocuit, deinceps aliis quoque noceat; id quod obtinetur, si nocens aut occidatur, aut debilitetur aut constringatur, ut nocere amplius nequeat, (*Guntherus Ligurino* l. 1. Nec melius stultæ furor atque superbia plebis Puniri poterat, quam tanti ut causa tumoris Eriperentur opes, ut quos opulentia Fecerat elatos, in se revocaret egestas: loquitur de *Ultrajectinis*, quos tumultuantes *Fridericus* magna pecunia multarat, aut acerbitate pœnæ libidinem peccandi exuat: vel hoc quæritur, ne alii quivis scelerum impunitate illecti, aliis quibusvis sint molesti. Id quod suppliciis conspicuis obtinetur, quæ ἑξ ἀδείμαθα, seu exempla vocari moris est, in quæ reliqui insipientes pii sint. Vid. l. 1. C. ad L. *Ful. repetund.* l. 7. C. ad L. *Fabiam de plagiar.* *Quintilianus de clamat.* 274. Quotiens noxios crucifigimus, celeberrima eliguntur via, ut plurimi intueri plurimi commoveri hoc metu possint. *Seneca de Ira* l. 3. cap. 19. Animadversiones quò notiores sunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt. Et si apud *Lacedæmonios* in contrarium mos valuerit, ut nempe non interdiu sed nocte fontes plecterentur. *Herodotus Melpomene*: nisi forte & ipsas tenebras ad terrorem aliquid facere crediderunt. *Conf. Valer. Max.* l. 2. cap. 9. §. 3. Sub hoc pœnarum fine etiam comprehendi potest illa utilitas, qua per easdem facta tecta præstatur, aut reparatur autoritas impetii civilis, quæ per malitiosas cum primis & enormes legum transgressiones non parum

rum

rum delibatur. Hæc enim ut salva persistat, totius civitatis interest, eademque illæsa improbationem hominum quam validissime coercet. Præter hosce autem fines ut alium quoque cum *Seldeno de l. N. & G. l. 1. cap. 4.* statuamus *satisfactorium, purgatorium seu expiatorium*, aut ut deviatio à lege velut exæquetur, & illa inæqualitas actionis velut corrigatur, necessarium non videtur. Et si quæ ex Sacris literis adducuntur argumenta, ad tribunal divinum, aut peculiarem populi Ebraici sanctimoniam spectant.

§. 13. Circa exceptiones autem, quas *Grotius d. l. §. 9.* addit isti dogmati, quod pœnarum ad exemplum facientium executio sit penes rectores civitatum, id observandum: si quid perpetratur in illis locis, atque inter illas personas, quæ certis judiciis non subunt, puta in piratas; id ad jus belli pertinere, quod à potestate pœnas exigendi diversum est. In piratas enim ac prædones, cum omnium hostes sint, quilibet quoque homo miles est. Et si non spernendum sit, quod *Idem d. l. §. 14.* monet; consultius esse navigaturos instrui mandatis à publica potestate ad persequendos piratas, si quos in mari repperint: ut data occasione uti possint, non quasi suo pte auctu, sed ut publice jussi. Lex autem *Deuteron. XIII. 9.* etsi non cuivis privato jus dare videatur ducem ad idololatriam interficiendi, sed potius ut iste in jus rapiatur, & causa cognita à multitudine lapidibus obruatur: ponamus tamen cuivis privato istius criminis manifestum interficiendi facultatem datam, sane ejusmodi lex antea extans efficiet, ut quod à privato heic suscipitur, velut à ministro summi imperii, adeoque publica autoritate susceptum intelligatur. Add. *Grotius ad d. l.* Neque id insuper habendum, factum Phineæ singulari Dei adprobatione niti. Nam alias ejusmodi zelus cuique permissus, civilem ordinem non mediocriter turbaturus, & impotentibus affectibus prætextum præbiturus fuerit. De judicio zeli addatur *Seldenus l. IV. c. 4.* Jus vitæ & necis, quod in quibusdam civitatibus patres familias in liberos & servos obtinent, licet à civitatibus originem non habeat; in his tamen videri potest particula quædam imperii publici, quod patribus familias in suos exercendum velut autoritate publica indulgetur. Esse porro in civitate magistratum, qui certis in casibus fontes extra ordinem indicta causa punire queat, nihil repugnat, modo ne iste tanto jure abutatur. Sic quando in proscriptorum capita certum præmium constituitur, ubi quis eos interfecerit, publica id autoritate fecisse censetur. Et si enim ejusmodi declaratio non semper vim præcepti habeat; ubi tamen ejusdem intuitu cædes facta sit, veluti publica autoritate suscepta defenditur. Add. *l. 1. cap. C. quando liceat unicuique.* *Grotius ad Esther. cap. 9. v. 10.* notat, antiquitus sententiam illam apud Hebræos obtinuisse: *Si quis Israëlitam aut bona ejus prodere voluisset gentibus, aut si quis totam Judæorum universitatem magna affecisset contumelia, nihil mali facturum Israëlitam, si ei perniciem procuraret, bonis tamen ejus relictis hæredi.* Et si ista executio & licentia vindictæ, quam tunc Judæi exercebant, ab indole vitæ civilis non parum abhorreere videatur. Apud *Andocidem orat. 1.* talis lex extat: *si quis democratiam Atheniensium evertat, aut si quis imperio populari soluto, magistratum aliquem habeat, Atheniensium hostis esto, impuneque interficiatur.* Sequitur jusjurandum, quo populus Atheniensis tributim juraverat, se talia patrantem interfectorum. Apud *Livium l. 3. cap. 55.* Valerius talem legem sancit: *Ne quis ullum magistratum sine provocatione crearet, qui*

creasset, cum jus fasque esset occidi: neve ea cædes capitalis noxa haberetur. Apud Panchæos sacerdotibus consecratam regionem egredi nefas erat; egressos vero quisquis offendit, occidendi potestatem habet. *Diodorus Siculus* l. 1. c. 46. Ubi observandum, in his & similibus legibus generale edictum, accedente facti evidentiâ, & quæ disceptationem ancipitem non admittit, vim læsententiæ obtinere, sic ut subsequuta cædes velut decreto Magistratus facta videatur. Quod si autem privatus ex impulsu ejusmodi legis; ubi iustis subnixâ sit rationibus, cædem patrarit, non modo id impune feret in foro civili, sed & in conscientia purus erit, siquidem non privato odio ductus fuerit, sed quod civitati sese hoc modo prodesse crederet; præsertim si ideo pœnæ executionem quibusvis lex indulserit, aut injunxerit: quod ex illis facinoribus præsentaneum reip, malum immineat. Secus atque in illis cædibus fit, in quibus lex justo dolori, & vehementissimæ indignationi indulget, ac pœnam duntaxat humanam, non vitium actus tollit. Quo pertinet lex maritis indulgens, uxorem adulteram & mœchum, in ipso actu deprehensos, occidere. Nam dolori tantum ex acerbissima injuria concepto lex in foro humano ignoscit; licet alias convenientius foret injuriam eam per Magistratum puniri, neque ex dilata vindicta periculum civitati immineret. Vid. *Gratian. c. quicumque* 33. *caus.* 23. *qu.* 8. *Seneca contro.* l. 1. *contro.* 4. l. 4. *contro.* 24. *Xenophon. de educ.* Cyri. l. 3. *Valer. Max.* l. 6. c. 1. §. 13. *Bæcler. ad Grot.* l. 2. c. 1. §. 14. *Ant. Mathæus de crimin.* ad l. 48. D. t. t. 5. c. 2. *Grot. in flor. spars.* ad l. 22. §. 4. D. ad L. *Jul. de adult.*

§. 14. Ex fine autem pœnarum, ut ex humanæ naturæ conditione adparet, posse dari actus quosdam in se vitiosos, quos tamen in foro humano pœna affici superfluum atque inutile fit. Quo referri primo solent actus mere interni, i. e. cogitatio de peccato aliquo, cupiditas, desiderium; etsi post casu quodam, puta per sublequentem confessionem ad notitiam filiorum perveniant. Add. *Grotius de Imperio summ. Potest. circa sacra* c. 3. n. 1. Nam cum ejusmodi motu interno nemini noxa inferatur, nullius quoque hominis interest, ut ob eundem quispiam puniatur. Vid. l. 18. D. *de pœnis*. Illud enim *Philonis Judæi* libro, quod deterius potiori insidietur: dum turpia cogitamus vel sola mentis imaginatione jam rei sumus cogitationis, ad forum divinum pertinet, Etsi & illa ipsa ex sola ratione pro veris peccatis habenda, multis ethnicorum scriptorum testimoniis ostendit *Grotius ad Matth.* c. V. v. 28. Add. *Bodin. de republ.* l. IV. c. 7. p. m. 734. Inde exemplum detestandæ calumniæ memoratur apud *Ammian. Marcellinum*. l. XV. c. 2. de Mercurio quodam, qui si per quietem quisquam, ubi fusus natura vagatur, vidisse aliquid amico narrasset, id venenatis artibus coloratum in pejus, patulis Imperatoris auribus infundebat: & ob hoc homo tanquam inexplicabili obnoxius culpæ, gravi mole criminis pulsabatur. Hæc augente vulgatius fama, tantum aberat, ut proderet quisquam, visa nocturna, ut ægre homines dormisse sese presentibus faterentur externis; mœrebantque docti quidam, quod apud Atlanticos nati non essent, ubi memorantur somnia non videri. Ast aliud est, quando actus interni cum externis conjuncti æstimantur. Nam isti ad qualitatem, tum etiam ad quantitatem actionum maximum utique momentum afferunt. Sicuti & scelera puniuntur, quæ ad aliquem conatum, licet non ad ultimum finem pervenerunt. Vid. *Grotius in flor. spars.* ad lib. 14. D. ad L. *Cornel. de sicariis*. Deinde nimis quam durum foret, pœnis humanis subicere velle minutissimos quoque lapsus, quos in ist

hac

hac naturæ conditione non datur effugere, quantamcunque attentionem quis adhibere instituat. Recte *Themistius orat. X.* cum lapsuum humanorum tres classes esse dixisset, ἀτύχημα, ἀμαρτημα καὶ ἀδίκημα casum, errorem, ac facinus, subjungit, *οὐκ ἔστι δὲ βασιλεὺς οὐ μὴ οὐκ ἐξείκειν, τὸ δὲ πᾶσι κοινόν ἐστίν, μόνον δὲ ἐξ ἑαυτῶν πτωχεύει.* oportet principem prioris quidem misereri, corrigere alterum, postremum duntaxat ulcisci. Conf. *Rob. Sanderfon de juramenti obligat. prelect. 3. §. 18.* Quo facit, quod de Alfonso Congensî rege memorat *Hier. Osorius l. X.* Quinque libros Lusitanarum legum cum diligenter evolverit, legum quidem sapientiam, atque ordinem & disciplinam reip. laudavit: sed rebus etiam minutissimis leges certas inventas esse, non facile probabat. Itaque hanc legum exactissimam diligentiam irridens, de Lusitanis quaesivit: quenam pœna esset iis, qui in terra pedem poneret, statuta? *Julianus in Caesaribus de Probo* εὐχάρῃσιν, ἐπίπῳων, ἐπιβοῶν, ἀρχεῖν, ἐπενηϊόων, ἡμισυ τὸ ἀνδράπῳων, μή τι καὶ τὸ κεχαρισμένων ἀντὶς συγχωρεῖντα, ὡς περ ἑστὶ ὅτε τοῖς ἀδενέουσι οἰατοὶ μικρὰ ἐν δίδουσιν, ἢ ἐν τοῖς μείζουσιν ἔχουσιν αὐτὰς περιστάσεις. Non potest equis, bobus aut mulis, multo minus hominibus imperari, nisi quis aliquid eorum, quibus delectantur, indulserit, sicut aliquando ægrotis medici exigua quadam concedunt, ut in majoribus eos habeant obsequentes. Add. *Grot. l. 2. c. 30. §. 19.* Quanquam illud d. l. non satis accurate dictum sit, ipsos lapsus vix proprie peccata dici, cum libertatem, quæ in specie habere videntur, in sua generalitate considerati non habeant. Non enim sequitur: moraliter impossibile est, ut hominem non aliqua peccata incurserit; ergo ista peccata quotidianæ incurtationis, quæ vocant, peccati rationem exuunt. Adjungit *Idem d. l. §. 20.* non esse punienda peccata, quæ nec directe, nec indirecte ad societatem humanam, aut alterum hominem spectant. Nam nullam esse causam, quare non talia peccata Deo relinquuntur punienda, qui & ad ea noscenda est sapientissimus, & ad expendenda æquissimus, & ad vindicanda potentissimus. Quare ab hominibus punitio talis institueretur plane sine utilitate, & proinde mendose. Et si an talia peccata dentur, si cogitationes in actum non prodeuntes excipias, merito dubites. Præterea multis actibus leges civiles vim producendæ actionis denegant, aut pœna humana eosdem eximunt, ob tranquillitatem civitatis, aliasvè rationes, puta, si splendidior futurus sit actus, ubi ex intuitu pœnæ humanæ non videatur susceptus, aut si non videatur tanti momenti, ut iudices ideo sint inquietandi, aut si obscurissimæ sit res disceptationis, aut si inmolitum plane malum citra convulsionem civitatis tolli nequeat, (quo spectat epistola Tiberii super luxu apud *Tacitum A. III.*) aut ut nimia litium multitudo amputetur. Add. *Seneca de Clementia l. 1. c. 22.* Denique & à pœna humana eximi necesse est illa vitia animi, ex corruptione mortalium communi resultantia, quæ ita frequentia reperiuntur, ut non possent non destrui civitates, si pœnis humanis in ista animadverteretur: quousque in enormes actus non eruperint, uti est avaritia, ambitio, inhumanitas, ingratus animus, hypocrisis, invidia, studium aliis detrahendi, superbia, iracundia, discordia, & similia. Quæ Salvator noster sanctimonia suorum præceptorum potissimum eradicare instituit. Et hæcenus quoque valet illud *Senecæ de Ira l. 2. c. 31.* Si puniendus est, cuicumque pravum maleficumque ingenium est, pœna neminem excipiet.

§. 15. Neque tamen, si qua delicta sunt idonea, ut in foro humano puniantur, pœna necessario semper est exigenda, quin quandoque veniæ locus esse possit. Quic-

K k k k k

quid

quid quondam Stoici in contrarium tenderent, quorum sententia exprimitur apud *Stobaeum* *serm. XLIV.* Φασὶ μηδὲ Συζώνωμεν ἔχειν μηδὲν τὴν νῦν ἔχοντα, dicunt virum prudentem nemini veniam dare. Ratio est, quia ejusdem hominis sit veniam dare, & putare eum, qui peccavit, non sua culpa peccasse cum tamen omnes ex propria malitia peccent: propterea recte dici, veniam non esse dandam peccantibus. Videntur ita velle argumentari: aut sua culpa quis peccavit, aut non sua culpa. Si non sua culpa, non est peccatum, cum omne peccatum patretur ὡς τὴν ἰδίαν κακίαν ex propria malitia; adeoque heic venia opus non esse. Sin per suam culpam, jam ideo veniam adhiberi non posse, quod illa utique conveniat delictis spontaneis. Quæ ratio manifeste petit id, quod est in principio. Addebant, ὁδὸν Ἰππικῆν ἕνα, ἔν δὲ ἀγαθὸν αἰδέσθαι. ἔν δὲ Ἰππικῆν ὡς οὐκ ἐπιπρόσθετον τῆς κατ' ἀξίαν κολάσεως, virum bonum non esse equum & mitem; mitem enim deprecari & mitigare quam quis meritus est pœnam. Atqui quibus quis sit dignus, ea omnino esse tribuenda. Verum alia est ratio ἀξίως, dignitatis five meriti ad bonum, & ad malum. Bonum quod alicui debetur, id ipsi recte subtrahi nequit. Sed mali ea est natura, (quod scilicet non tendit ad utilitatem ejus, cui infertur,) ut citra injuriam negari queat. Denique tradunt: nihil differre, aliquem esse mitem, aut putare lege constitutas delinquentibus pœnas nimium duras esse; aut estimare legislatorem indignas pœnas præscribere. Sed & hæc ratio nihil est. Nam non repugnat pœnas lege definitas esse justas, & tamen easdem quandoque recte remitti. Nam leges in genere definiunt, quæ pœnæ cuique delicto debeantur, non consideratis peculiaribus circumstantiis, quæ in certa persona, aut certa reip. conditione quandoque occurrunt. Ast venia singulis indulgetur ob certas rationes, quæ haut quidquam in omnibus peccantibus, aut semper deprehenduntur. Videatur quoque *Cicero pro Muræna*, & *Seneca de Clementia in fine*, ubi ait: *venia est remissio pœnæ debita: sapiens autem quod facere debet facit.* Sed deceptio latet invocabulo *debita*. Si enim intelligas, ei qui peccavit pœnam deberi, i. e. eum sine injuria, aut citra justam querelarum causam puniri posse, jam non sequetur; si quis non puniat, facere, quod facere non debet. Multa enim recte & licite possum facere, quæ tamen non semper factu mihi sunt necessaria. Deinde uti illud recte non dicitur, delinquenti pœnam deberi, quasi in delincente hæreat aliquod jus, quod per pœnam sit explendum, (nemo enim quæritur, pœnam sibi condonatum, nisi forte omiſſis castigationibus ad solam emendationem spectantibus, ubi post dissimulata vitia puerilia sæpe in virilia scelera prorumpitur;) ita & hoc improprium, est delinquentem pœnam debere, seu ad pœnam sustinendam aliqua obligatione teneri; cujus ratio supra est exposita. Quod si autem vocabulum *debita* ita capiamus, quasi sapiens ex obligatione aliqua debuerit pœnam exigere, dicendum primo: neminem heic posse obligari, nisi cui custodia legum publice vel privatim sit commissa. Deinde obligatio quæ in imperantibus est, non spectat ipsos delinquentes, sed totam civitatem aut societatem, cujus salutem isthoc quoque modo, pœnis improbos coercendo promoveri debent. Id ubi facere negligunt rectores civitatum, nocentibus non inferunt injuriam, sed illam obligationem, qua civitati tenentur, utique violant. Ast vero salutem civitatis non subverti, sed quandoque stabiliri, venia in loco & tempore adhibita, manifestum est.

§. 16. Quod autem *Grotius* d. l. §. 22. tradit, veniæ locum esse etiam ante legem pœnalem, id dextre est explicandum. Alias enim tratatitium est, ubi non sit lex, ibi nec

nec pœnam, nec delictum, nec delicti veniam inveniri. Et lex pœnalis est, non solum ubi certum genus pœnæ expresse definitum est, sed & ubi pœnæ qualitatem ac quantitatem definire in arbitrio judicis relinquitur. Hæc igitur sciendum, si qua civitas jure scripto non utitur, loco legum civilium esse leges naturales, juxta quas jus ibi dicitur, & qui eas transgressus fuerit, pœna arbitraria à judice coercetur. Sed & ubi leges civiles sunt conscriptæ, cum tamen omnes modi, quibus humana se malitia exserit, diserte vix possint exprimi, ubique legum civilium detectum lex & ratio naturalis supplere intelligitur; & qua sanctio pœnalis expressa deficit, in arbitrio judicis est pœnas definire. *Lycurgus contra Leocratem: Prætermitti super ejusmodi criminibus pœnam contigit non per socordiam eorum, qui tum sanxere leges, sed quod prioribus temporibus nihil ejusmodi acciderit.* Hoc modo intelligitur, qua ratione pœna ante legem pœnalem locum habeat. Et ex hisce etiam explicandum est illud *Ciceronis in Verrem lib. 1. In nulla lege tempus præteritum reprehenditur, nisi ejus rei, quæ sua sponte scelerata ac nefaria est, ut, etiam si lex non esset, magnopere evitanda fuerit.* Quamquam autem in ejusmodi civitatibus rectores earundem utique facultatem habeant malos pœnis multandi: non tamen ideo omnes & singuli delinquentes sunt puniendi. Sed hoc dependet ex connexionem finium, ob quas pœna est instituta, cum ipsa pœna. Quare si certo in casu fines illi morali æstimatione non sint necessarii, puta, si non videatur consultum certum aliquod delictum divulgare; aut si fines alii ex opposito occurrant non minus utiles & necessarii, puta, si ex omissione pœnæ eadem aut major utilitas possit obtineri; aut denique si fines pœnis propositi alia ratione commodius obtineri possint; jam sane adparet nihil esse, quod ad pœnam in foro humano præcise obliget. Vid. *Gratianus caus. 23. quæst. 3. cap. 18. 24.* Primi casus exemplum fit in peccato paucissimis cognito, cujus proinde publica traductio non fit necessaria, aut etiam damnosa. Nam multi à peccato sese abstinere magis ex ignorantia vitiorum, quam amore virtutis; qui ejusmodi delicti antea incogniti pœna non tam deterrentur, quam per petulantem curiositatem ad idem patrandum incitantur, ac in vetitum tendunt. Quo spectat ratio Solonis, quare legem de parricidio non tulerit, ne non tam prohibere, quam admonere videretur. *Apulejus metamorph. l. X. Quod nemo novit, pene non fit.* Add. *Seneca de clementia l. 1. c. 23. Busbequius ep. 3. Turca in occulta flagitia non valde inquirunt, ne locum aperiant calumnia: manifesta & comperta graviter puniunt.* Quod non multum abit à consilio, quod Augusto circa exactionem pœnarum dat Mæcenas apud *Dionem Cassium l. 52.* Secundi casus exemplum potest esse in eo, qui benemerita sua aut parentum majorumve pensari digna præfenti culpæ opponit. Nam quandoque æque aut magis reipublicæ proficuum esse potest, certigeneris egregium facinus præmio affici, quam malefactum puniri. Ac non superveniens modo, sed & antegressum beneficium injuriæ adparere non patitur *Procopius hist. Vandal. 12. Quod perperam actum est, id nullo tempore infectum fiat: sed compensatum factis eorundem hominum melioribus per honestum silentium ad oblivionem deducitur.* Tertii casus exemplum fit in eo, qui verbis emendatus est, aut læso verbis satisfecit, cavirque, ut ad hos fines pœna amplius opus non sit; nec delictum exemplo sit noxium. *Seneca de Ira. l. 1. cap. 16. Sapiens dimittit sepe eum, cujus peccatum deprehendit, si pœnitentiæ facti spem bonam pollicetur; si intelligit non ex alio venire nequitiam, sed summo, quod ajunt, animo inherere. Dabit impunitatem,*

nec accipientibus nocituram, nec damibus. Ex quibus & hoc obiter adparet, quatenus per transactiones cum accusatore aut læso crimen extinguatur. Nempe regulariter quod accusatoris aut læsi privatim interest, isti remittere possunt; quo ipso tamen non præjudicatur ei, quod reip. interest. Adeoque secundum finem pœnarum pacta privatorum tollere possunt, non ita tertium. *Tacitus A. 3. Sane lenius in suo dolore esset; reip. injurias ne condonaret.* Quo etiam referre possis delicta, quæ vocantur juventutis, quibus æqui viri facile veniam indulgent, ubi post despumatum ætatis fervorem ad frugem reditur. *Juvenal. sat. 8. Quædam cum prima rescantur crimina barba.* Add. *Aristoteles Rhetor. lib. 2. cap. 3. sub init.* Huc spectat quoque illud *Arriani de exped. Alex. l. VII. Qui injuriam accepit, non ita graviter læsum se judicat, si is qui læsit perperam sese fecisse fateatur: & bona alicui spes sit, se non amplius injuria affectum iri, si is, qui affectu, pœnitentiam facti sui præ se ferat.* Et talibus in casibus in veniam magis, quam pœnam propendere pars clementiæ habetur. Nam quia pœna omnis, præsertim gravior, habet aliquid, quod in se spectatum non quidem justitiæ, sed caritati ex communi cognitione resoltanti repugnare videtur; inde facile patitur ratio, ut pœna superfedatur. *Plutarchus quæstion. Roman. 82. Cur magistratum virgæ feruntur colligata, appendentibus & securibus? An signum hoc est, non debere promptam solutamque iram esse magistratus? An vero quia cunctationem quandam, & moram iræ adferunt lente evoluta fascibus virgæ, idque sæpe nonnullos ad decreta pœna pœnitentiam duxit? (Juvenal. sat. 6. Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa est.) Quandoquidem vero vitia alia sunt sanabilia, alia insanabilia, virgæ eos corrigunt, qui in melius mutari possunt, secures præcidunt id, quod corrigi non potest.* Aliquando enim major ac justior caritas quasi irrefragabiliter pœnam postulat, ne ex unius venia multi alii malis onerentur. Nam uni noxio parcere, ut multis innoxiiis inde male sit, crudelis est misericordia. *Julianus Misopogone: ἡ ἀεὶς τῆς πικρῆς καὶ κλέπτιας περὶότης ἀνῆκε, καὶ τρέφει τὴν ἐν ἀνθρώποις κακίαν.* Lenitas erga nebulones & fures auget & alit inter homines malitiam. *Appianus Alexandr. Mithridatico: ἀχάριστον ἢ πονηρία συζηώμενος τυχάνασαι.* ingrata res est malitia, nata veniam. Eoque venia non danda, nisi quos malitiæ suæ pœnitet. *Guntherus Ligurino l. 1. Plus sæpe nocet patientiæ regis Quam rigor: ille nocet paucis, hæc incitat omnes, Dum se ferre suos sperant impune reatus. Salsus Rosar. cap. 8. Ignoscere laudatum atque virtus est; Verum vulnere illius, qui mortales vexat, non inungendum est balsamum. An nescit ille, qui serpenti facit misericordiam, se mortalibus injuriam facere? Jacobus Rex dono regio l. 2. pro criminibus, quibus nullo modo ignosci debeat, habet hæc: magiam, latrocinium, incestum, sodomiam, veneficium, falsationem moneta, oppressionem seu vim publicam.* Huc pertinet etiam sententia *Lepidi apud Tacitum A. III. qui ideo cum stolido Poëta mitius agendum censet, quod neque servatus in periculum reipublicæ, neque interfectus in exemplum sit iturus.* Hæc casibus Stoici dicebant, sapientem parcere, non ignoscere. Quasi vero nobis non liceat cum vulgò ignoscere vocare, quod illis parcere dicitur. Aut quasi non sapiente sit indignum, super vocabulis ambitiose disceptare, ubi de re convenimus.

§. 17. Enimvero post expressam legem pœnalem major videtur difficultas, ut delinquens pœna solvatur, seu facilius venia locum habet, ubi pœna est arbitraria, quam ubi illa expresse legibus est definita. Idque non tam eam ob causam, quod par sit, ut legislator suis se legibus conformem gerat; quam quia autoritas legum vilescit; si

citra gravissimam causam earundem executio omittitur. Et quia ad peccandum ultro invitare videtur magistratus, qui æqualem aut majorem causam præbeat veniam sperandi, quam poenam metuendi. *Arnobius* l. 7. *Crescit multitudo peccantium, cum redimendi peccati spes datur: & facile itur ad culpas, ubi est venialis ignoscendum gratia.* Igitur et si quarumvis legum humanarum vis à voluntate humana pendeat non in origine tantum, sed & in duratione, non tamen illæ tolli aut mutari debent, nisi gravi urgente causa; alioquin in regulas prudentiæ rectoris impingitur. Imo gravius videtur citra probabilem causam legem manentem certis in personis non exequi, quam eandem penitus tollere: cum illic acerbissimis querelis occasio præbeatur, quod æqualia meriti æqualiter non habeantur. Neque minus tamen, ubi iusta adfuerit causa, sicuti totam legem positivam tollere potest summus imperans; ita & effectum ejus circa certam personam, certumvè factum tollere, manente de cætero lege. *Summus imperans, dico.* Nam iudicibus pedaneis occini potest illud *Lyfia orat. 2. in Alcibiadem.* *Si cui multa videtur gravis, aut lex severior; cogitandum erit, vos non ut legem feratis, sed ut secundum leges latas judicetis, huc venisse. Themistius orat. V. aliaregis, alia iudicis laus ac virtus est; huic sequenda leges, illi interdum etiam corrigenda, earumque severitas ac duritia declaranda; utpote qui viva spiransque lex sit. l. 12. §. 1. qui & à quibus manumissi. l. 1. §. 2. D. que sentent. sine appellat. rescind.* Causas porro liberandi aliquem à pœna post legem pœnalem *Grotius* d. l. §. 24. facit intrinsecas vel extrinsecas. Intrinseca causa ipsi est, quando pœna non quidem est futura injusta, quippe antea rite sancita & denunciata; sed tamen dura est ad factum comparata. Quanquam ego iudicaverim, si pœna legibus præscripta in universum sit nimis dura, totam potius legem esse corrigendam, quam ut uni paucisque venia indulgeatur, reliquis iniquæ pœnæ obnoxiiis. Quod si autem in hujus vel illius facto peculiare circumstantiæ occurrant, quæ ipsius atrocitatem, qualem & quantam lex præsupponit, minuunt, ex ipsa æquitate iudices pœnam non quidem penitus tollere, sed tamen mitigare tenentur. Quo casu in ipso facto velut intrinsece hæret causa non quidem veniæ, sed pœnæ temperandæ. Igitur potius est, ut dicamus, proprie loquendo extrinsecas duntaxat causas dari pœnam relaxandi; puta meritum aliquod antegressum ipsius delinquentis. Vid. *Diodorus Siculus* l. XV. c. : 1. aut ipsius majorum vel propinquorum; vel alia res commendans, vel denique spes magna fore, ut peccatum illud insignibus factis eluatur. *Cicero de Invent. l. 2.* *Oportet eum, qui sibi ut ignoscatur postulat, commemorare, si qua sua poterit beneficia; & ostendere ea majora esse, quam hæc quæ deliquerit, ut plus ab eo boni, quam mali profectum esse videatur.* Deinde majorum suorum beneficia, si qua extabunt, proferre. Deinde ostendere, non odio neque crudelitate fecisse, quod fecerit, sed aut stultitia, aut impulsu alicujus, aut aliqua honesta aut probabili causa. Postea polliceri & confirmare, se & hoc peccato doctum, & beneficio eorum, qui sibi ignoverint, confirmatum, omni tempore à taliratione ab futurum. Sic multi majorum suorum famæ, meritisque aut gratiosorum intercessionibus fuere condonati. *Hadrianus* in reis pœnam pro numero liberorum minuisse scribitur, apud *Xiphilinum epit. Dionis.* Vid. *Livius* l. 8. c. 35. Sic aliqui absoluti, quod ultimi ex illustri stirpe forent. Sic *Phryne* meretrix cum capitis causam Athenis diceret, à *Lyfia* oratore hoc modo fuit liberata, dum vestem superiorem ipsi detrahit, ut nudum pectus à iudicibus posset conspici. Sic

M. Antonius liberavit M. Aquilium, manifestum criminis repetundarum: dum causa prope perorata, eum in conspectu omnium constituit, tunicamque ejus à pectore abscidit, ut cicatrices populus R. judicesque adspicerent, adverso corpore exceptas. *Cicero in Verrem. l. V. Sic Polydorus Virgil. hist. Angl. l. 26. tradit, quondam in Anglia ob quodcunque præter majestatis crimen non morte sed carcere duntaxat perpetuo punitos, qui legere sciverint. Eoque magis hæ causæ sufficient, si in facto, de quo inquiritur, ratio legis saltem particulariter cesset. Est quippe ratio, quare lex sit observanda universalis quidem, autoritas & voluntas legislatoris summo imperio præditi, quæ etiam, ubi nulla alia ratio adparet, sufficere debet; sed particularis ratio est inigne aliquod commodum in remp. redundans, aut damnum, quod observata lege declinatur. v. g. Ponamus existere alicubi leges sumtuarias. Harum ratio generalis est voluntas legislatoris: particularis autem, ne inutilibus, & immodicis sumtibus patrimonia privatorum exhauriantur. Heic etsi ad sustinendam legis autoritatem sufficiat ratio legis universalis: cessatio tamen rationis particularis efficiet, ut facilius, & minori cum damno autoritatis legum pœna remitti queat; si nempe transgressori tantæ sint opes, ut istis sumtibus non fatiscant. Apud rigidos tamen dominos haut quidquam tutum est legem aut mandatum negligere ideo tantum, quod particularis ipsius ratio cesset. Sicuti apud *Herodotum Thalia* gaudebat quidem *Cambyfes* servare *Cræso*; sed qui eum interficere mandato regis neglexerant, capite pœnas dabant. Multum quoque ad veniam impetrandam facit, si delictum per ignorantiam sit commissum, non quidem omni culpa carentem, sed per negligentiam obortam; aut si intervenerit imbecillitas animi, non sine difficultate superabilis. Ad priorem classem referri potest factum *Charondæ*, qui per imprudentiam gladio accinctus in concionem contra legem abs sese latam accesserat. Qui sane ut gladio incumberet, opus non habebat. Vid. *Diodorus Siculus l. XII. c. 19. Simile quid Idem l. XIII. c. 33. refert de Diocle Syracusano, qui inter leges suas & hoc tulit; ut si quis cum armis in forum prodiret, capite plecteretur; nec ullum imprudentia aut circumstantia veniam concessit. Is cum nunciata hostium in agrum irruptione, gladio accinctus in forum egrederetur, ac interim tumultu in forum excitato, eodem cum gladio properaret, à privato monitus seipsum transfixit. Etsi miserationem ipse consumferit, quod in sua lege imprudentiam similesque circumstantias non exemerit. Atque isthæc nequidquam convelluntur per ea, quæ *Anton. Mattheus de criminibus ad l. 48. tit. 19. c. 5. prolixè disputat. Denique & hoc addendum, uti alias mensuram pœnæ in foro humano utilitas civitatis metitur; ita & eadem sæpe veniam indulgeri jubet delinquentibus ob multitudinem. Etsi enim alias à delicto non excusat paria peccantes allegasse; (Vid. *Isocrates laudat. Busfridis* circa finem:) est tamen prudentum rectorum providere, nequæ servandæ societati humanæ inventa est justitia, ad civitatem evertendam valeat. *Lucanus l. 2. Dumque nimis jam putrida membra recidit, Excessit medicina modum, nimiumque secuta est, Quam morbi duxere manus: perire nocentes, Sed cum jam soli possent superesse nocentes Ibid. Tot simul infesto juvenes occumbere leto, Sæpe famæ pelagique furor, subitaque ruina, Aut cæli terræque lues, aut bellica clades, Nunquam pœna fuit. Claudianus de bello Getico: Cautius ingentes, & proxima cordi Ulcera Pœonia trahat solertia curæ, Parcendoque secat: ferro ne longius acto Irrevocandus eat sectis vi-****

talibus error. Seneca de Ira. l. 2. c. 10. *Necessaria venia est, ubi totus deseruit exercitus.* Inde laudem meretur Princeps, qui *Multa metu pœna, pœna qui pauca coercet.* Ovid. de Ponto l. 1. El. 3. Sicut & sæpe necessitas subigit præduras leges moderari, aut plane ut obsolescant pati. Apud Tacitum A. 3. refertur de moderanda Papia Poppea, ideo quod multitudo periclitantium glisceret, cum omnis domus delatorum interpretationibus subverterentur. Et quia alius penetrabant, urbemque & Italiam, & quod usquam civium, corripuerant, multorumque excisi status; & terror omnibus intentabatur. Notatu quoque digna Tiberii epistola apud Eundem A. l. 4. ubi consultius judicat, *omittere potius prævalida & adulta vitia, quam hoc assequi, ut palam fieret, quibus flagitiis impares essemus.* Cum satius sit iisdem intra animum mederi, & expectare, donec principes pudori; pauperes necessitas; divites satietas in melius mutet. Scilicet non est homo propter pœnam, sed pœna propter hominem. Inde si pœnam secutura foret pernicies eorum, quibus exigendi pœnas jus est, non magis ad eas sumendas est obligatio, quam ad propriam vitam destruendam. Sic si gubernator in navi tacinus admisisset, nec alterius foret copia, omnium vectorum salutem destrueret, qui pœnas ab ipso exigeret. Sic & multa peccata magistratui diffimulanda sunt, ex quorum vindicatione ruina reip. procurari posset, & quibus maculati homines ad conservationem status nostri sunt necessarii. Etsi Magistratui super peccatorum permissione nunquam directe pacisci liceat, aut exinde publicum velut quæstum instituere. Vid. 2. Petri II. 15. Huc referri possit, quod in Italia quandoque bannitis veniam publicè polliceantur ea lege, si caput alterius banniti afferat; quem morem tamen improbat Henricus Stephani Apolog. pro Herodoto. c. 18. ejusque rationem potius Platoni & Aristoteli cuiquam, quam Christiano probari posse dicit; quod ea ratione suspecti inter se reddantur isti nebulosus, ne in cœtus sese conjungere queant, gravia mala reip. daturos. Contra sentit *Top. Morus Utop.* l. 2.

§. 18. Consequens jam est, ut dispiciamus de taxatione pœnarum, seu quantas pœnas cuivis delicto imponi par fuerit. Ubi præter ea, quæ supra de quantitate actionem l. 1. c. 7. artulimus, observandum, in foro humano delicta potissimum æstimari ex eorundem objecto, & prout multum parumvè damni in remp. inde redundat; & ex intentione, malitiaque delinquentis, quæ per varias conjecturas colligitur. Prout igitur objectum actionis nobile est; & præiosum, quod violatum fuit, eo gravior quoque, ac deterior habetur actio. Inter ista porro objecta uti nobilitate immensum excellit Deus O. M. ita merito præ cæteris maxime detestanda habetur actio, quæ directe in ipsius contumeliam tendit. Ejusdem autem cultus, in animo præcipue consistens, uti universæ vitæ actum temperare debet; ita ipso volente actiones, queis externus ipsius cultus expromitur, cedunt his, quæ insignem hominibus utilitatem afferunt, aut grave damnum avertunt, ubi in mora periculum est. Vid. *Luce* XIV. 5. Proximum ab his gradum obtinent, quæ universam hominum societatem tangunt: post quæ publicum civitatis ordinem perturbant. Inde sequuntur delicta, quæ singulos homines tangunt. Ubi in foro civili primo loco statuitur vita, quæ est fundamentum omnium bonorum temporalium; tum membra non vitalia, citra quorum usum vita nisi miserrima trahi non potest; quæ pro nobilitate sui usus æstimantur. Add. *Isocrates contra Lochitem.* Sequuntur illa delicta, quæ familias privatorum, quarum fun-

fundamentum est matrimonium, perturbant; maculantvé. Et si *Philo Judæus de decalogo*, & de *specialibus legibus* præceptum de adulterio anteponat præcepto de homicidio. Post, quæ perdunt aut avertunt alias res expetibiles, vitæ necessitatibus aut commoditatibus inservientes; idque vel directe, vel indirecte dolo malo causam damni dando. Denique, que famam aut existimationem civilem destruunt. Circa singula horum delictorum primum locum obtinent delicta consummata, postremum, quæ ad actus aliquos, non tamen ultimum processerunt; in quibus tanto quodque est gravius, quo ulterius processit. Ubi observandum, naturaliter propositum & desiderium facinus aliquod patrandi haudquaquam pari gravitate cum ipso facinore perfecto censi posse: quippe cum longe atrocior sese mali facies animo repræsentet; quando cominus ad ipsum patrandum acceditur, quæque adeo obstinato animi proposito superanda est; quam ubi velut eminus adhuc de facinore cogitatio suscipitur. Quando igitur aliquando voluntas facto æquipollere dicitur, id intelligendum est de illa voluntate, quæ cum extremo conatu conjuncta est, sic ut inter hanc, & eventum facinoris nulla nova voluntatis operatio locum habuerit, etsi successus destinatus defecerit; puta, si qui telum in aliquem contorquens aberraverit. *Th. Morus Utop. l. 2. Sollicitasse ad stuprum nihilominus, quam stuprassè, periculi est. In omni siquidem flagitio certum destinatumque conatum æquam facto: neque enim id quod defuit ei, putant prodesse debere, per quem non stetit, quo minus nihil defuerit.* Sed pleraque mala magis minusve æstimantur pro subjectorum, quibus inferuntur, disparitate quoad statum, felicitatem, aut infelicitatem, ætatem, tempora seu necessitates, peculiarem affectum, quo in peculiare aliquod bonum inclinantur, vel à certa mali specie abhorrent. Neque solum considerantur, quæ ex aliqua actione directe & immediate, sed & quæ probabiliter secutura judicantur; uti in incendio & perosso aggere multorum summæ calamitates & mortes quoque spectandæ sunt. *Grot. d. l. §. 30.* Inde ap. Chineses, etiam qui ex negligentia incendium ex citaverit, capite plectitur.

§. 19. Circa intensiorem aut remissionem *αὐτοματίας* expendi primo solent causæ, quæ ad peccandum homines impulerunt. Vix quisquam gratis malus est, aut si quem malitia propter seipsam delectat, vel etiam si quis ex mera petulantia peccet, aut cui *ratio peccandi est incredibiliter peccare*, uti loquitur *Calpurnius Flaccus declam. 2.* is humanæ malitiæ extremum gradum attingit. Inde & est, quod *nemo impiorum tam audax unquam fuit, quin aut abnegaverit à se commissum esse facinus, aut justam sui doloris causam aliquam fingeret, defensionemque facinoris à natura jure aliquo quereret.* *Cicero de LL. l. 1.* Maxima pars mortalium ad peccandum affectibus ducitur, quorum aliqui impetu quodam animum impellunt ad declinandum præsens aut imminens malum; qui quidem ad excusandum aut extenuandum delictum plurimum faciunt. Unde quæ mortis, carceris, magni doloris, aut summæ egestatis causa patrantur, maxime excusabilia videri solent. Sic sapienti Ebræo fur, quem egestas ad furandum stimulat, minus turpis, quam adulter pronunciatur. Sic furtum famis causa levius æstimabitur; quam ob superfluum avaritiam susceptum: & perjurium ex metu mortis conceptum, quam depositum lucri causa abnegatum. *Autor ad Herennium l. 2. Majus est maleficium stuprare ingenuam, quam sacrum legere: quod prop-*

propter egestatem alterum, alterum propter intemperantem superbiam fiat. Add. *Valerius Maximus* l. 8. c. 1. in fine. Sic majorem meretur poenam leno, qui foedum ob lucrum aliis occasionem libidinandi suppeditat, quam cui propria libido ad se demulcendum stimulos subdit. Sic *Marcus Antonius* l. 2. §. 10. recte judicat, *graviora esse, quae per libidinem, quam quae per iram admittuntur. Nam qui irascitur, cum dolore quodam & contractione animi occulta à rationis tramite declinare videtur: qui vero per cupidinem delinquit, quia voluptate vincitur intemperantior quodammodo, & in peccando effaminatus videtur, Libanius declam.* 23. *Ira ad necessitatem veherentius infligat, quam amor. Etenim hic dat consulendi spatium & secum loquendi: ira autem perturbato corde proprie ad insaniam commotum adigit, & donec ipsi satis fecerit, effervescit.* Caeteri affectus tendunt ad bonum aliquod verum aut imaginarium. Inter vera bona quorundam naturæ repugnat ad peccandum ducere; ut sunt virtutes, & earum actiones. Quaedam in se quidem bona sunt, quæ tamen peccatis occasionem præbent, prout est istius animus, qui ea possidet. Et eorum sunt quaedam delectantia, seu jucunda; quaedam delectantium procurandorum causa, quæ & utilia dicuntur. Horum causa perpetratum quodque delictum eo judicatur levius cæteris paribus, quo magis illud bonum, quod quaesitum fuit, naturæ congruit, aut quo difficilius huic est illo carere. Bona autem imaginaria sunt, quibus non nisi stoliditas ac vanitas hominum, pravitasque pretium posuit. Inter quæ sunt vana gloria, sive opinio excellentiæ præ cæteris, quatenus virtute fundatur, nec utilitatis quid adjunctum habet; item vindicta, quatenus nullum nisi lædentis dolorem propositum habet. Ista quo magis à natura abeunt, & quo facilius iis careri potest, eo foediora judicantur delicta ex iisdem patrata. Sed & illud constat, graviora longe esse, quæ ex errore, quam quæ liquida ex scientia admissa sunt. Inter errores autem illum graviores, in quem quis ex propriorum principiorum & ratiociniorum pertinaci perfectione devolutus est, quam qui à publicis doctoribus fuit haustus. *Grot. d. l. §. 29.* Id quoque bene ab *Hobbesio Leviathan. c. 27.* observatum; idem contra leges factum, si ortum sit à præsumptione virium, vel amicorum, vel divitiarum, quibus peccans fretus ministris publicis resistit, majus esse crimen, quam si spe latendi vel fugiendi ortum esset. Sique adeo delinquentes *fortem animum præstant rebus, quas turpiter audent. Juvenal. sat. 6.* Quia illud est conjunctum cum contemptu legum; hoc non item. Add. *Aristoteles Rhetor. l. 1. c. 12. & 14. Idem Rhetoricor. l. 2. c. 3.* *Insipientes & contradicentes magis castigamus. Verum adversus confidentes juste se castigari, conquiescimus excandescentes. Causa vero est, quod impudentia est manifesta negare: at impudentia est despicientia & contemptus: Seneca de Ira l. 1. c. 16.* *Sapiens nonnunquam magna scelera levius, quam minima comescet, si illa lapsu, non crudelitate commissa sunt his inest latens, & operata, & inveterata calliditas. Idem delictum in duobus non eodem malo afficiet, si alter per negligentiam admisit, alter curavit, ut nocens esset.*

§. 20. Sed & hoc magnam proærefoos intensionem arguit si præter communem causam, quæ quosvis homines à peccato absterre debet, peculiaris quædam accedat, fundata in persona delinquentis, aut ejus, in quem delinquitur, aut alia quapiam circumstantia. Huc facit illud *Juvenalis satyr. 8.* *Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat major habetur, Dio Chrysostomus orat. 1. de regno: πολὺ μέ-*

μείζων ἢ Φανερωτέρη πᾶσιν, ἢ ὡς δὲ δ' ἀρχοντὶ πλεμμέλεια. Multo major, & omnibus apparentior est, quæ à principe proficiscitur improbitas. Potest huc quoque adplicari illud Plinii N. H. l. 5. c. 1. Haud alio fidei proniore lapsu, quam ubi falsa rei gravis auctor existit. Sic idem specie peccatum notorium à sacerdote commissum gravius censetur eo, quod ab alio patratum; cum iste suo exemplo ad sanctimoniam morum aliis præire debeat. Libanius declam. 29. εἰ δὲ πῆ εἰς ἄλλης ἀγῶν ἀξίῳ, τῶν αὐτῶν ὡς πρῶτον Φυλακίῳ. ἢ ὅτι ἢ λόγων (συμβεβλήω τῆ ὡς δὲ τῶν ἐργῶν λελυκεῖ τῶ μὴν ἀδενεσεῖρω ὡς ἀκαλίστας, τῶ κρείττονι ἀποτρεψέως. Si quis ab his, ad quæ alios impellere vult, quam longissime recedit, ditorum consilium factorum exemplo destruxit: dum eo quod est infirmius incitat, eo quod potentius existit avertit. Cicero de legibus l. 3. Non tantum mali est peccare Principes, (quanquam est hoc magnum per seipsum malum,) quantum illud, quod per multi imitatores principum existunt. Quo perniciosius de repub. merentur vitiosi principes, quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem: neque solum obstant: quod ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo, quam peccato nocent. Seneca Hercule furente. Regnantium scelera taxantur modo majore, Tacitus A. 3. Capito insignitior infamia fuit, quod humani divinique juris sciens egregium publicum, & bonas domi artes debonestavisset. Cicero Tuscul. Quæst. lib. 2. Ut si Grammaticum se professus quispiam barbare loquatur; aut si absurde canat is qui se haberi velit Musicum, hoc turpior sit, quod in eo ipso peccet, cujus profiteatur scientiam: sic philosophus in ratione vitæ peccans, hoc turpior est, quod in officio, cujus magister esse vult, labitur, artemque vitæ professus deliquit in vitæ. Quintil. declam. 3. Hac conditio superiorum est, ut quidquid faciunt præcipere videantur: & perniciosissimus est mala rei maximus quisque autor. Apud Peruvianos sub imperio Yncarum gravius plectebatur magistratus peccans, quam privatus; addita ratione, quod ille expresse sit constitutus ad justitiam aliis reddendam, & quod ideo ei muneri fuerit admotus, quod probitate putaretur alios præcellere. Garcilassus de la Vega Comment. Reg. l. 2. c. 14. Sic gravius afficit ab amico, quam ab hoste illata injuria. Petronius. Qui ignotos ledit, latro appellatur: qui amicos, paulo minus quam parricida. Et si contra apud Celtas graviorem pœnam luebat, qui peregrinum, quam qui civem interemerat. Illi enim mors, huic exilium irrogabatur, teste Nicolao Damasceno de moribus gentium. Et vice versa ab hoste profectum beneficium majus judicatur, quam ab amico. Ut ut Terentius Adelph. act. 2. sc. 3. pronunciet: Abs quovis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas. Verum enim vero id demum juvat, si quem æquum est benefacere, is facit. Sic à fordido aliquo homine illud gravius, quam ab æquali aut majore; (Vid. l. 17. S. 3. D. de injur.) à liberis & servis propriis, quam ab alienis. Vid. 2. Samuel. XVI. 11. Sunt quoque delicta, quæ ob peculiare officium, quod certæ personæ debebatur, violatum, peculiari nomine notantur, & singulari fœditate laborare judicantur. Uti est impietas in parentes, inhumanitas in propinquos, ingratus animus in beneficos; quæ longe graviora sunt, quam si quibusvis aliis fuissent illata. Facit etiam huc illud Lyfæ Orat. IV. Severiores, ô Athenenses, præbere vos debetis civibus, quam peregrinis sacra pollutentibus, quod horum quasi alienum videatur peccatum, illorum vero domesticum & intestinum. Denique non parum refert, quo quid loco aut tempore fuerit patratum. Sic idem peccatum in loco publico & coram arbitris commissum gravius est, quam quod occultare quis studet; tum quod, quæ teguntur, saltem exemplo minus

noceant; tum quod valde intensa judicetur fuisse malitia ejus, qui peccatum suum ostentat, neque honestorum hominum conspectum oculosque veretur. Add. *Aristoteles problem. sect. 22. quæst. 14.* Si fœdus est in templo stuprum committere, quam in caupona. Sic in confessu judicum pulsari gravius est, quam intra privatos parietes. Sic qui profesta die inebriatur, cæteris paribus, minus peccatum admittit, quam qui die precibus peculiariter destinato helluatur. Vid. l. 7. §. 8. l. 9. §. 1. D. l. 17. §. 3. *de injuriis.* Sic *Cicero Philipp. II.* crapulam M. Antonii, ob quam pro tribunali vomuit, graviter exaggerat. *Quintilianus declamat. 252.* *Ut pulsatus civis injuriarum aget, si magistratus erit, majestatis crimen obligabit, si legatus erit, bello vindicabitur, & jure gentium, & eadem pecunia sublata ex privato furtum erit, ex sacrario temploque sacrilegium: sic raptor ejus, qui nihil aliud quam virginitatem ultum ibit, X. millia solvet, alia erit conditio ejus, qui rapuerit in comitiis, qui rapuerit eam, quæ sacerdotium petebat, imo, ne ingratus sim adversus beneficia populi, jam, quantum in illo erat, acceperat.* Idem declam. 264. *Petulantia aliis locis mediocrem habeat reprehensionem. In templo vero, in quo verbis parcimus, in quo animas componimus, in quo tacitam etiam mentem nostram custodimus, pulsare velut in solitudine, velut in secreto quodam, non est ferendum.* Add. Idem *Inst. Orat. l. VI. c. 1.* *Demosthenes adversus Midiam: ἐγὼ ἴσθ' ἐχθρὸν νήφοντα, ἴωθεν, ὑβρεῖ καὶ οὐκ οἶνω ποιοῦντα, ἐναίλιον πολλῶν καὶ ξένων καὶ πολιτῶν, ὑβρίζοντα, καὶ αὐτὸ ἐν ἱερῷ, καὶ οἱ πόλις μοι ἴω ἀνάγκη βαδίζεν χορηγῶντι.* Ego ab inimico, sobrio, mane, contumelia causa, non per ebrietatem, in conspectu multorum & hospitum & civium sum contumeliis affectus, atque insuper in templo, quo mihi tanquam adili multa necessitas eundi erat. Add. l. 16. D. *de pœnis.* l. 28. §. 8. d. t. Denique & modus atque instrumenta facinoris patriati ad idem exaggerandum aut minuendum ideo facere videntur, quod ex illis pro ærefeseo firmitas aut remissio sæpe colligatur. Hinc gravius judicatur furtum cum effractione, parietum per fossione, aut ubi per instrumenta artificiosa claustra referantur, quam si quis per apertas fores in ædes se direxerit.

§. 21. Illud quoque ad æstimationem delictorum non parum facit, quam idonea fuerit persona ad peccatum aliquod intermittendum. Alii quippe acriori sunt intellectu præditi ad perspiciendas rationes, ob quas à delictis est abstinendum, quam alii. Nonnullos quoque acrior, quam cæteros, impetus in certum genus peccati rapit; id quod provenit ex corporis mixtura seu temperamento, ex ætate, sexu, educatione, & circumstantiis aliis. Vid. l. 6. D. *ad L. Juliam peculatus.* Nam utique & pueri, & fœminæ, & homines crasso ingenio à natura præditi, aut alias prave educati discrimina justii & injustii, liciti & illiciti minus habent cognita, inque iis ponderandis parum pollent. *Procopius hist. Vandal. l. 2.* *Est ut rarum, ita summe laudabile, si quis Herulus pro perfidia & violentia, gentilibus vitiis, honesta induerit.* Sic in quibus bilis prævalet in iracundiam, in quibus sanguis dominatur, in Venerem proni sunt, In alia porro studia senectus, in alia juvenus propendet. *Gramondus hist. Gall. l. 13.* *Raro sapiunt juvenes, quorum singulare privilegium est, peccare ut liceat.* *Libanius declam. xx1.* *Hæc sunt adolescentia affinia; transilire quæ ex officio sunt: ignorare aliquid eorum, quæ decora sunt.* Ibid. *ὅπῃ περὶ αἰθρῆς ὁ πῶν ἡρῶ. ἐκεῖ καὶ ὁ ἄριστος τοῖς νεωτέροις ὁ χροῖος.* Ubicumque genus hominum est, ibi quoque junioribus pro excusatione est ætas. Sic quo proprius malum videtur imminere, eo violentiorem metum idem elicit, & cui dif-

facilius queat resisti. Sic & vehementius percellit animum recens iracundia, quam diuturno tempore mollita aut digesta; recens dolor, qui rationem vix audiri finit quam velut depletus atque egestus, & quem mora temporis jam fregerit. In univ-
 sum autem fœdus habetur tranquillo animo ad facinus accedere, quam ab affectibus perturbato. Cicero Off. I. *Leviora sunt ea, quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea, quæ meditata & preparata inferuntur.* Philo Judæus de specialibus legibus dicit, *dimidia- tum videri facinus, cui non accessit longa deliberatio.* Plato de L. l. 9. *Majora supplicia illis decet imponere, qui consulto per iram interfecerunt. Illis contra, qui repente & inconsulta leviora.* Aristot. Nicom. VII. c. 8. *Unicuique pejor videretur, si quis aut nihil aut le- viter cupiens turpe aliquid perpetraret, quam si vehementi cupiditate affectus idem faceret: item si non iratus, quam si iratus verberaret quispiam. Quid enim ageret, si in affectu esset constitutus? Nisi quod circa ebrietatem diversum statuebat lex Pittaci, quæ extat apud Aristotelem Polit. l. II. c. 10. Ut ebrii duplo majorem, quam sicci pœnam luan, si quem pulsarint: nam eo quod plures sint ebrii, quam sicci, qui petulanter alios ledant, non adveniam spectavit, quæ ebriis potius sit habenda, sed utilitatem.* Cujus legis quoque men- tio fit apud Plutarchum in Convivio VII. *sapientum.* Inter delicta autem per affectus exci- tata, illa minus odiosa sunt, quæ ex affectu per speciem mali accenso proveniunt, quam ex voluptatis, præsertim superfluxæ, desiderio. Nam & hæc mollius animum percellit, & facilius differri, aut aliam per materiam citra injuriam expleri potest. Aristoteles Nicom. III. c. 12. *χaleσώτερον ὁ λύω ηὐρεῖ ὑπομύειν, ἢ τὴν ἡδέων ἀπέχεσθαι.* *Difficilius est molesta sustinere, quam à jucundis abstinere.* Idem l. c. 15. *Dolor quidem extur- bat, & corrumpit naturam ejus, qui eo afficitur; voluptas autem nihil tale facit; magisque spontanea est: atque id circo majori opprobrio prosequenda.* Idem l. VII. c. 7. *ἢ τὸν αἰσχρὰ ἀπέχεσθαι ἢ τὸ θυμὸν, ἢ ἢ τὴν ἡδονῶν.* *Minus turpis est incontinentia iræ, quam cupiditatum.* Idem magnorum moral. l. 2. c. 6. *Impetus ad voluptatem magis reprehendus, quam intempe- rantia ex ira. Nam incontinentia ex ira ægritonia est. Nemo enim iratus non ægrescit. Sed in- continentia ex concupiscentia cum voluptate est conjuncta. Et id circo magis vituperabilis, quod non citra petulantiam videatur esse.* Similis locus est apud M. Antoninum lib. 2. §. 19. Add. Aristoteles problem. sect. 29. quest. 16. Denique & hoc intra homines non parum ad pœ-
 nam leniendam facit, si quem necessitudines suæ ad peccandum permoverunt. Vid. l. 2. D. de receptor. Add. Grot. d. l. §. 31.

§. 22. Denique & illud solet considerari, primus quis, an aliorum exemplo sedu-
 ctus, semel, an sæpius deliquerit. Nam qui primus in aliqua civitate peccatum exem-
 plo noxium patrat, & illud alios velut docet, gravius utique peccat, quam cui pec-
 cantium circumstans frequentia pudorem minuit. Vellejus Patere. l. 2. c. 3. *Non enim
 ibi consistunt exempla, unde ceperunt, sed quamlibet in tenuem recepta tramitem latissime tra-
 gandi sibi viam faciunt.* (Conf. tamen Gellius l. X. c. 19. Polybius excerpt. legat. 93. c. 5.)
 Pari modo qui patrat peccatum, quod constanter puniri solet, gravius peccasse cen-
 sebitur, quam si multa extent impunitatis exempla: quia in illo major imperantis &
 legis contemptus cernitur, quam in hoc. Repetitio autem rarior aut frequentior ejus-
 dem specie actionis eam in se meliorem aut deteriorem non reddit; nisi quatenus ea
 indicio est, eandem ex inolita consuetudine proficisci. Vid. l. 28. §. 3. D. de pœnis.
 Ant. Matthæus de crimin. tit. de furtis §. 9. seqq. & ad l. 48. D. tit. 18. c. 4. §. 27. 28. Quæ
 cum

cum circa actiones morales maxime attendatur, (quippe cum ex illa susceptæ actiones cum plena fere proæresi fieri intelligantur, quo nomine & vulgo habitus mali actibus pejores dicuntur,) satis claret, quare communiter præstantior censeatur actio bona, quam quis sæpe antea ediderat, illa, quam nunc prima aut altera vice exercet; & contra, cur mala sæpius repetita gravior judicetur, quam quæ semel aut bis tantum ab eodem fuit commissa. Quo possis referre legem Juliani Imp. adversus mendaces apud *Libanium legatione ad Julianum*; *Si quis eorum, qui mecum conversantur, semel mentitus fuerit, seram; si denuo idem ausus fuerit, id quoque patiar: quod si tertio convictus fuerit, quod vera non dicat, nondum incurrit in odium; verum si quarto apponit imponere, prohibitus est contubernio.* Peruviani tamen olim sub imperio Yncarum omni cura hoc agebant, ut prima delicta punirentur, quod hoc modo impediretur, ne altera aut tertia vice peccari posset. Nil enim malæ plantæ in prima herba opprimerentur, non posse non segetem pravain inde provenire. Et ubi non nisi post iteratas injurias poena sumitur, privatos vix posse sibi temperare, quin proprio ausu vindictam sibi faciant, non sine perturbatione quietis publicæ. *Garcilasus de la Vega Comm. Reg. l. 2. c. 14.* Neque obstat, quod habitus bonus actionem bonam faciliat, malus contra difficultatem à mala actione abstinendi pariat. Nam labor in comparando habitu bono impensus facit, ne minoris sit actio facile, & cum voluptate a bono exercita. Et eo majus est odium mali, quod tam sæpe male agendo effecerit, ut vix aliter quam male possit agere, & quod sæpius peccando pudor planè confusus sit. Scilicet aliquando ignorasse, quid vita exigat, hominis est: at in iisdem rebus sæpius aberrare, emotæ est mentis. Add. *Th. Browne de religione Medici sect. 41.* Nec absurde ille: *peccatum illud, quod sedecim annos natus commiseras, non idem erit, licet cætera omnia paria sint, cum quadragenarius fueris. Præter inveteratum enim nec excusandum peccandi habitum, omnes tunc venia impetranda causas nobis præscidit iudicii maturitas.* Atque hæc omnia in irrogatione poenarum recte observantur. Facilius enim venia donatur, aut levius plectitur, qui prima vice usitatum, non enorme delictum patrauerit, quam qui sæpius ad eundem impegit lapidem. *Luianus de saltatione ἰναὐτὸν ἐστὶν ἀπαξ μανθῆναι, satis est semel insaniisse.* Quandoque etiam priorum venia delictorum à futura emendatione tanquam à conditione suspenditur, quæ ubi deficit, cum repetiti illius peccati vindicta antecessorum quoque poena simul exigitur. Vid. *2. Regum I. 5 2. II. 2 3.* Unde & hoc adparet, quo sensu verum sit illud vulgare: *nunquam crescit ex post facto præteriti delicti æstimatio.* Quo loco expendi quoque debet, quatenus natura æquum sit, quod apud *Perfas* fiebat, teste *Herodoto in Clio.* ut vita anterior simul cum delicto in æstimationem veniret, & si benefactis illa præponderaret, veniam delictum obtineret. Id enim proprie ad delicti æstimationem intrinsicam non pertinebat. Sicuti nec id obtinuisse credimus in delictis atrocissimis, & in quibus patrantis destinata malitia manifeste adparebat. Sed uti *Grotius d. l. §. 30.* arbitratur, id locum habebat, saltem habere debebat, in his, quibus alioqui non malis subito aliqua peccandi dulcedo subreperat: aut ubi probatio criminis erat illiquida, vita antea acta conjecturam præbebat, an tale quid ab isto patratum probabile sit; cum alias nemo repente pessimus fieri dicatur. Extat tamen exemplum apud *Herodotum Polymnia*, de Sandoce, quem Darius cruci affigi jusserat, quod cum ex iudicibus regiis esset, iniquam sententiam ob pecuniam

tulerat; sed cum recordaretur, plura ejusdem beneficia in domum regiam extare quam peccata, cruce detractum in amicitiam iterum recepit. Huc facit illud *Ciceronis pro Sulla: Omnibus in rebus, iudices, quæ graviores, majoresque sunt, quid quisque voluerit, cogitaverit, admiserit, non ex crimine, sed ex moribus ejus, qui arguitur, est ponderandum. Scilicet quia perinde ut opinio est de cujusque moribus, ita quid ab eo factum, & non factum sit, existimari potest. Idem pro Cluentio. Eamque ob causam in judiciis Romanorum solenne erat, ut actores quidem universam reorum vitam reprehenderent; patroni contra eandem excusarent, aut excitatis laudatoribus commendarent. Præsertim cum in isthac generis humani corruptela iudices humani non statim extirpare civem debeant, in quo plus bonæ quam malæ frugis adpareat. Probe tamen observandum, mores & antea vitam gravem præsumtionem in crimine illiquido in utramvis partem præbere. Sed ubi quis objectum crimen liquido diluerit, recte poterit adplicare sibi illud *Autoris ad Herennium l. 2. se non de moribus apud censores, sed de criminibus adversariorum apud iudices dicere. Ast vero ubi quis ab initio bonus totum vitæ genus immutavit, illi recte leges duplici nomine irascuntur, & quod peccaverit, & quod ex bono malus evaserit. Polybius l. VII. in excerpt. Peiresciani. Cum vitæ institutum priori contrarium esset amplexus, ac quotidie malum malo cumlaret, consentaneum erat, ut contrariam de illo opinionem cuncti conciperent.**

§. 23. Quamquam autem ex dictis satis adparet, unum delictum altero esse gravius, neque in foro humano omnia eadem pœna afficienda; fatendum nihilominus est, & qualitatem & quantitatem præcisam pœnarum humanarum à definitione imperii civilis dependere, quam utilitas cujusque civitatis præcipue moderatur. Quo spectat institutum regis Ægyptii Anysis, qui se regnante, neminem morte voluit afficere, sed pro sui quemque delicti magnitudine damnabat ad agendam certam mensuram aggerum ad urbem, unde quisque erat. Atque ita urbes sunt sublimiores effectæ, declinandis incommodis ex inundatione Nili. apud *Herodotum Euterpe. Add. Diodor. Sicul. l. 1. c. 65. Et si ejusmodi civitatum purgamenta in peculiarem deportare locum, & ubi alios contagio non possent inficere, potius visum, Actisani Rhinocolura condita, ap. Eundem l. 1. c. 60. Neque vero id est necessarium, ut eadem semper inter pœnas sit proportio, quæ est inter objecta, per delictum violata; sed singulis delictis sua velut seorsim pœna potest imponi, prout est ex usu reip. non considerato, an par, an vero minor pœna sit imposita alii delicto, quod in se minus, aut majus isto videtur. Sicuti & *Plato de LL. l. XII. ejusmodi legem sancit: si quis aliquid publicum furatus fuerit, sive parvum, sive magnum id sit, pari supplicio puniatur. Nam qui rem parvam sustulit, etsi minori vi, quam qui magnam rapuit, æqua tamen cupiditate furatus est. Et qui magnum aliquid inde removit ubi ipse non deposuerat, is omnino iniquus est. Lex igitur non furti parvitate alterum minus, quam alterum puniendum censet; sed eo forsitan interesse putat, quod alter sit insanabilis, sanabilis alter. Inde etiam iudices hæctenus quidem æqualitatem in imponendis pœnis observare debent, ut æqualiter peccantes æqualia patiantur, nec quod in uno vindicatur delictum, alteri citra gravissimam causam condonetur: quippe cum ejusmodi inæqualitas periculosus in rep. turbis materiam soleat præbere: & effectum suo careat pœna, quæ non bono publico. sed privato affectui data videtur. Illa tamen æqualitas intelligenda duntaxat est de illis, qui**

idem

idem specie delictum commiserunt, non qui diversum. Nam sæpenumero delicto, quod in se levius videtur, in foro humano gravior est pœna constituta, & vice versa, prout usus reip. & arbitrium legislatoris tulerit. Super qua inæqualitate reus post nequidquam queritur; quippe quam utique præscivit. *Calpurnius Flaccus declamat. V. Ubi quid futurum est denunciatum, culpa patientis est.* Sic v. g. etsi furti crimen in se fit longe levius homicidio; nullam tamen tur querendi cautam habet, si ipse: qui cum homicida æqualia non commisit, æquale tamen supplicium cum eodem patitur. Quanquam & ideo non pauca delicta per se inæqualia, æque morte vindicantur, quia morte gravius inter homines supplicium non reperitur; (*Lycurgus orat. contra Leocratem: τὸ μὲν ἄλλο μέγιστον καὶ ἔτχαστον τῶν πηνημάτων τῶν ἐπιπέδων. maxima autem & extrema pœnarum mors est,*) nisi quod ad eam quandoque brevi & facili via, aliquando per lentos ac diros cruciatus pervenitur. *Ovidius Heroid. ep. l. 10. Mors minus pœna, quam mora mortis habet.* Etsi non desint, qui celerem mortem misera vita lenius supplicium ducant. Vid. oratio Cæsaris apud *Salustium conjurat. Catulinaria.* Apud *Suetonium Tiberio. c. 61. hic precanti cuidam pœna maturitatem respondit: nondum tecum in gratiam redii.* *Seneca Herc. fur. Miserum vita perire, felicem jube.* Idem *Agamemn. Æg. Rudis est tyrannus, morte qui pœnam exigit.* *El. Mortem aliquid ultra est? Æg. Vita, si cupias mori.* *Euripides Hippol. Coron: ταχὺς ἄδης ῥᾶς & ἀνδρῶν δυσυχία. Cita mors optata est homini misero.* Quin & inter stultas vulgi opiniones numerat *Charron de la Sageſſe lib. 1. cap. 39. n. 11. vindictæ nomine alterum occidere; hoc ipso enim alteri omnem sensum tolli, ac omnibus malis ipsum recipi: nisi securitatis nostræ interfit, infensum nobis hominem non esse superstitem.* Sic quoque apud *Philostatum lib. 1. Apollonius eunucho, qui cum pellice regia concubuerat, vitam supplicii loco decernit.* Aliquando ignominia additur in cadaver, aut memoriam. *Ælianus V. H. l. 4. cap. 7. quæ etiam interdum infligi solet, quando nocens dudum rebus humanis fuit exemptus; sed & iterum aboleri.* Vid. *Socrates hist. Eccles. l. 7. c. 44. Quid quod & in pœna determinanda non nihil faciat arbitrium legislatoris, non quidem ita absolutum, quin semper ad usum civitatis respicere debeat, ut tamen velut punctum illud pœnæ revera ab ipso dependeat.* Accedit, quod tanta est quorundam criminum atrocitas, ut etiam extrema pœna possit affici, qui in minimo gradu eorundem deprehenditur. Add. *Ant. Mattha. de crimin. proleg. c. 1. §. 5. 6. & ad lib. 48. D. tit. 5. c. 3. §. 10. & tit. 18. c. 4. Ziegler. ad Grot. d. l. §. 39. Valerius Maximus l. 6. c. 1. §. 8. l. 1. §. 2. D. de extraord. crimin. l. 1. §. 3. D. ad L. Cornel. de sicar. l. 3. §. 1. 2. 3. l. 14. d. t. Philo Judeus de confusione linguarum: Quamvis aliquis conatus per insidias alterum interimere frustratus est, nihilominus homicidii reus est, sicut decernit super hoc casu scripta lex. Si quis, inquit, conatus fuerit proximum suum dolo perdere, & ad altare confugerit abstractum affici supplicio. Eadem habentur apud *Eundem de specialibus legibus. Tacitus H. II. Qui deliberant desciverunt. Quo spectat illud apud Plutarch. Cæsare: οἱ νόμοι ὅτιες ἔστι πρὸς αἰτίας, ἀλλὰ τῆς βελήσεως τὸ δικαίωμα ἐάντων. Aliquando qui puniunt non facti, sed voluntatis picula exigunt. Quintilianus declam. 372. Lex mentem punit. Lysias orat. in Simonem. Constat nostrarum legum autores non si quis pugnando alteri caput obrivisset, ideo patria eum pelli voluisse: sed si qui dum alium interficere conantur, ledant, quamvis interficere non potuerint, de his tam graves pœnas sumendas esse constituerunt: existimantes, ipsos dare eo-**

rum pœnas oportere. quæ deliberata voluntate perficere conati essent, εὐκαὶ μὴ κατ'ἔχον δὲ ἐν ἡλίον τὸ γὰρ ἐπὶ ἐκείνων πεπρωμένον. quia quanquam propositum non erant affecti, fecisse tamen, quod in ipsis erat. Add. *Ælianus V. H. l. 14. c. 27.* Justo tamen severiores Areopagitæ, qui damnaverunt puerum, coturnicum oculos eruentem; quod id signum esset perniciosissima mentis, multis quæ malo futurae, si adolevisset. *Quintilianus Inst. Orat. l. V. c. 9. Seneca de beneficiis l. V. c. 14.* Latro est, etiam antequam manus inquinet: quia ad occidendum jam armatus est, & habet spoliandi atque interficiendi voluntatem. Exercetur & aperitur opere nequitia, non incipit. Apud *Vellejum Patere. l. 2. c. 8.* dicitur de illis, qui *C. Catonem* ob leve delictum damnaverant: magis voluntatem peccandi intuebantur, quam modum: factæque ad consilium dirigebant, & quid non in quantum, admissum foret; estimabant. Add. *l. 4. princ. C. ad L. Jul. majestatis, & Grotius in flor. spars. ad h. l.* In crimine læsæ majestatis & proditionis etiam sola conscientia sine assensu, & silentio pœnam meretur. Exemplum est in *Thuano* apud *Benj. Priolum hist. Gall. l. 1. c. 6.* & *Davidæ Berchinio* apud *Buchananum rer. Scot. l. 8. Conf. Diodor. Siculus l. XI. c. 54.* Quantum etiam circa pœnas regulariter, quantum fieri potest, in mitiore partem eatur, & merito damnandus sit rigor ille Draconis, quem *Solon* correxit; (vid. *Plutarchus Solone.* Qualis rigor etiam apud *Peruanos* adhibebatur, qui omnia fere delicta morte vindicabant, non tam delictum respicientes, quam violatum *Yncæ* mandatum, quem *Dei* in vicem venerabantur, apud *Garcilassum Comment. Regii l. 2. c. 12. 13.*) recte tamen pœnæ exasperantur, si id suadeat justior multorum caritas, quorum securitati per nocentium supplicia est cavendum. Puta, si ingens periculum ab eo, qui deliquit, immineat, ni mature coerceretur. Quo facit illud narratum ab *Henrico Stephano in preparat. apolog. pro Herodoto c. 17.* de quopiam, qui cum à rege *Galliæ septimi* homicidii veniam peteret, nec impetrasset, regi exprobravit: se non nisi primum homicidium patrassè; reliqua autem regi esse imputanda, quippe cum ipse posteriora non fuisset commissurus, ni rex primo veniam dedisset. Aliquando etiam exemplum est statuendum, quo reliquis terror incutiatur, præsertim ubi præfesto sint generalia peccandi incitamenta, quæ non nisi alperis remediis coerceri queant; inter quæ præcipue sunt facilitas, & consuetudo. Ob facilitatem lex *Ebræa* gravius punit furtum de pascuo, quam de domo. Confer *Exod. XXII. 1. cum 7. & 9. l. 2. D. de effractor. Justinus l. 2. c. 2. de Scythis: Nullum scelus apud eos furto gravius; quippe sine tecto munimentoque pecoræ & armenta habentibus, quid salvuū esset, si furari liceret?* Hinc & legibus quarundam gentium gravius judicatur furtum abs domestico, quam ab extraneo commissum. Et *li. Romanæ* diversum statuisse videantur. *l. 11. §. 1. D. de pœnis. l. 17. l. 36. §. 1. l. 52. l. 89. D. de furtis. Vid. Ant. Matthæus de crimin. tit. de furtis. c. 3. §. 2. 3. Add. Aristoteles problem. sect. XXIX. quæst. 14. ubi tractatur, quare qui ex Balneis est furatus, aut ex palæstra, aut ex foro, & simili loco, morte multetur; qui autem ex domo privata, furti pretium duplum exsolvat? Vid. lib. 1. D. de furib. balnear. & Anton. Matth. de crim. ad h. t. & de Abigeis. Add. quoque illa, quibus venificii crimen exaggerat *Philo Judæus de specialibus legibus.* Huc facit illud *Curii l. IV. c. 6. de more Persarum, arcana regum mira celantium fide. Non metus, non spes elicit vocem, qua prodantur occulta: vetus disciplina regum silentium vitæ periculo sanxerat. Lingua gravius castigatur, quam ullum probrum: nec magnam rem sustineri posse credunt ab eo,**

cui tacere grave sit : quod homini facillimum voluerit esse natura. Consuetudo facti, seu ubi aliquod vitium velut in publicos mores abiit, (nam de consuetudine, quam singuli crebris peccatis sibi contraxere jam dictum,) et si aliquid de culpa detrahit, pœnæ tamen acrimoniam ex parte flagitat. Tacitus A. III. *corruptus simul & corruptior, aeger & flagrans animus, haut levioribus remediis restringendus est, quam libidinibus ardescit.* l. 16. §. ult. D. de pœnis. Claudianus in Eutropium l. 1. *Veteri post obruta morbo Corpora Paenias nequidquam admoveris herbas : Non levior manu, ferro sanantur & igni, Ne noceat frustra mox eruptura cicatrix ; Ad vivum penetrant flammæ, quo funditus humor Destinat, & vacuis corrupto sanguine venis Arescat fons ille mali, truncatur & aris. Ut liceat reliquis securum vivere membris.* Hinc accurate monet Grotius h. l. §. 35. in judiciis consuetudinem peccati facere ad minuendum delictum; quippe cum judiciis considerandum sit, quantum culpæ sit in singulis; quæ sine dubio minor est, ubi quis velut torrente similia peccantium fuit abreptus. Sed ubi leges sunt ferendæ, invalescens consuetudo efficit, ut eidem reprimendæ pœna sit intendenda; quia leges utilitatem pœnæ magis in universalitate spectant. Nihilominus ubi vitium aliquod ita invaluit, ut propter delinquentium multitudinem pœnæ exigendæ locus non restet, nisi per supplicia civitatem exhaurire velis, aut evertere, reip. necessitas legem potius, quam civitatem pessum ire jubet. Vid. epistola Tiberii super luxu apud Tacitum A. III. Scilicet *δεῖ πρὸς τὸ δυνάτῃν χρᾶσθαι τὸν νόμον, εἰ βέλτερον χρησίμως ὀλίγους, ἀλλὰ μὴ πολλὰς ἀρχῆς ὡς κολαίζων.* Debet ad id, quod effici potest, lex accommodari, dummodo intendat cum fructu paucos, & non multos incassum punire. Plutarchus Solone. Denique si necessitas reipublicæ exegerit, verbi gratia ingruente bello, si alii idonei desint, quis dubitet strenuo duci capitis supplicium remittere; cum ejusdem opera respublica eo tempore carere nequeat. Quo spectat illud dictum Fabricii, suffragium suum ad consulatum dantis Cornelio Rufino bono duci, sed avaro: *se malle expilari, quam venire.* Sic post cladem Cannensem dictator Junius edixit: *Qui capitalem fraudem ausi, quique pecunia judicati in vinculis essent; qui eorum apud se milites fierint, eos noxa pecuniæque sese exsolvi jussurum.* Livius lib. 29. c. 14. Add. Grotius ad l. Regum II. 6.

§. 24. Ex his igitur manifeste arbitror constare, non dari in foro civili justitiam aliquam vindicativam, quæ certis delictis certam pœnæ mensuram, per naturam definitam, utique infligi jubeat sed veram pœnarum humanarum mensuram esse utilitatem reip., & prout fines pœnarum commodissime videntur proventuri, ita eas per prudentiam summi imperii intendi vel remitti; ita tamen ut insignis circa easdem latitudo occurrat. Igitur justo major illa pœna erit, ubi fines pœnarum molliori via obtineri poterant: justo mitior, cui non fatis acrimonix & efficacix inest ad producendos eosdem fines, adeoque ad reprimendam civium malitiam, atque internam civitatis securitatem procurandam, seu quæ à delinquentibus contemnitur. Vid. Gellius l. XX. c. 1. de L. Veratii petulantia. In illam partem ubi legislator peccaverit, à crudelitatis nota non est immunis. Vid. Hobbes. de cive c. 3. §. 11. In hanc ubi inclinaverit pœnas reddit inutiles, ac vitis liberum velut campum aperit. Cum enim comminatio pœnarum voluntatem hominis à libidine peccandi ad normam legis flectere debeat, & vero homines in deliberationibus commoda & incommoda ex eadem re provenientia velut in balance soleant pendere: tacere liquet, ubi incommoda

aut oblectamenta ex vitio aliquo proveniente damno & dolori per pœnam conciliando præponderant, haudquidquam animum hominis sat valide à vitiis averti. Add, *Idem d. l. cap. 13. §. 16. & Leviath. c. 27. & Autor. de princip. just. & decori p. m. 200. & Rich. Cumberland de leg. nat. c. V. §. 39.*

§. 25. Addendum quoque illud; cum eadem pœna non omnes pariter afficiantur, & consequenter non pariter à peccato absterreantur; facile patet, tam in pœnarum generali designatione, quam earundem ad singulos adplicatione respiciendam esse personam ipsius delinquentis, & in eadem illas qualitates, quæ sensum pœnæ ex ætate, sexu, statu, opibus, viribus, & similibus minuere aut augere possint. Vid. l. 4. §. 1. l. 12. §. 1. D. de incendio, ruina. l. ult. D. de injuriis. l. 6. D. de extraord. crimin. l. ult. D. de sepulcro violato. l. 1. §. 3. D. de abigeis. l. 2. D. de termino moto. l. 3. §. 5. l. 16. ad L. Corn. de fisciis. l. 1. l. 10. l. 16. §. 3. l. 28. §. ult. D. de pœnis. l. 1. D. de fur. balnear. l. 1. §. 1. & ult. D. de effractor. l. 3. §. 2. D. stellion. l. 1. §. ult. D. ad L. Cornel. de falsis. Nam eadem mulcta pauperem onerabit, divitem non onerabit: & vili pœna ignominiam continens leve erit malum, honorato gravissimum. Ex tæxus virilis, ætasque plena ad sustinendam pœnam longa firmior, quam fœminæ, aut pueri. Vid. l. 38. §. 24. l. 39. §. 4. D. ad L. Jul. de adult. l. 6. D. ad L. Jul. pecul. l. 5. §. 3. C. ad L. Jul. majest. l. 37. §. 1. D. de minor. l. 108. D. de reg. jur. Add. quoque Ad. Olearius Itin. Pers. l. 2. c. 6. de mulcta pecuniaria apud Russos, ob illatam contumeliam, quam Biszeftia ipsi vocant. Apud Mauritanos tamen hodie fœminæ ob scortationes gravius vapulant, quam mares; quod isti credant, fœminas plerunque causam & illecebras ad libidines præbere. Ex quo tamen non sequitur, in pœnis imponendis observari proportionem geometricam, aut qua Bodinus de rep. l. VI. c. ult. sese jactat, harmonicam: sed revera non nisi simplex hæc est exæquatio inter delictum & pœnam, ad quam rite inveniendam personæ conditio non parum facit. Quod si autem ob ejusmodi qualitates, quæ neque ad crimen, neque ad pœnæ sensum aliquid faciunt, æqualia meritis inæquales pœnæ infligantur, ea vitiosa est *περσῶποληψία*, abs qua non semper leges Romanas absolvit Grotius. Exemplum ejus rei quidam afferunt l. 1. §. 5. D. ad L. Cornel. de fisciis. Ubi maritus, qui uxorem in adulterio deprehensam occiderit; si humilior sit, perpetuo exilio damnatur, si vero in aliqua dignitate positus sit, ad tempus relegatur. Nam ignominia illa per uxorem illata æque humilem atque illustrem virum potest urere, & æque molestum illi quam huic patria carere. Vid. quoque *Edictum Regis Theodorici c. 91.* Add. Ziegl. ad Grot. d. l. §. 33. Notandum denique & hoc, in certo pœnæ genere apud quasdam nationes peculiarem inesse ignominiam; *Euripides Helena: ἀσχημονες μὲν ἀγχιόνα μετ' ἄριστοι, καὶ τοῖσι δὲ δόλοισι δυσσχεπέες νομίζονται, σφαιραγὰ δ' ἔχουσιν ὄψιν ἡμι, καὶ καλόν.* Turpes enim sunt laquei sublimes; quia etiam in servis hoc fœdum existimatur. Sed cædes habent aliquid generosi & pulcri. Plinius N. H. l. 2. c. 63. *Laquei pœna præpostera, incluso spiritu, cui quaeritur exitus.* Add. l. 28. §. 2. D. de pœnis. Adplicare quoque possis huc illud Dionis Chrysostomi orat. ad Alexandrinos: *τὸ μὲν ἐστὶν αἰδρός πινηρὸς θανάτου, τὸ δ' ἀνδραπὸς δούλου.* Illa viri pravi mors est, hic autem infelicitis mancipii. Apud Homerum *Odis. χ.* Telemachus nequam ancillas non vult extinguere *καθ' ἑὸν θανάτω* pura morte, i. e. gladio, sed ipsas suspendit. Et si contra in familia Osmanidarum strangulationis supplicium sit receptum, quod nefas esse putent tam

res Ebræi, aliive rite circumcisi, congenerem quempiam plagis seu jactibus sic peremissent, ut eorum nullus seorsim id fecisset, quod mortem interre potuisset, cuncti liberi erant ultimo supplicio ex sententia forensi infligendo, quoniam nullus per se homicida. Vid. plura d. l. Quanquam ego nolim suadere, ut quis circa dispensationem istius pœnæ nimis sit facilis. Neque temere probaverim, quo in constitutione quadam Regum Poloniae extat circa pœnam homicidii Nobilibus infligendam: *nos divini juris rigorem moderantes*. Add. *Philo Judæus de legibus specialibus*. Quo loco etiam tangi debent, quæ à multis anxie contra capitalia furum supplicia disputantur. Super quibus videatur sententia *Grotii* l. 2. c. 1. §. 14. *Seldenus* tamen de J. N. & G. l. 7. c. 6. dicit, apud Judæos supplicia in fures Noachidas tuisse capitalia; etsi in Ebræos ea essent mitiora. Apud *Josephum archæol.* XVI. 1. nimie sævitie damnatur lex Herodis, quod perfossores parietum, nocturnosque fures deprehensos peregrinis etiam extra regnum vendi statuerit. Athenis cum in simplex furtum dupli pœna lege Solonis esset constituta, si res ipsa reciperetur, aut eadem non recepta, decupli: addebatur tamen: *si quis à Lyceo, aut ex Academia, aut Cynosarga vestem, aut lagunculam, aut quidquam aliud minimi pretii, ut aliquod vasculum è gymnasiis aut portibus surripuerit, supra decem drachmas morte puniendum*. Add. *Aristot. probl. sect. 29. c. 14*. Quid jus Romanum constituerit, notissimum est. Imo *Justinianus* novell. 134. c. ult. etiam vetuit simplicem furem membro mutilari; cum alias non absurdum videatur, ea quemque parte puniri, qua peccaverat. Sicuti quondam *Alex. Sever.* Notarii, qui falsum causæ libellum, cumque brevem in consilio Imperatoris retulerat, digitorum nervos incidi jussit, ne unquam scribere posset. *Lampridius Alexandro*. Sic *Saleucus* adultero oculum erui voluit, quia primi incestant oculi nuptas, & libidinis est irritamentum ardentius adspexisse matronam. Sic & lex divina mulieri manum abscindi jubet, quæ in rixa marito suppetias latura, impudenter adversarii virilia adprehendisset. Sic *Vulcatius Gallicanus in Avidio Cassio* refert, ab ipso multis desertoribus crura & poplites esse incisos. Add. *Cujacius Obs.* l. VII. c. 13. Verum Justinianæ constitutionis rationem bene explicat *Ant. Matthæus de criminibus tit. de furtis. c. 2.* nempe cum pleraque furta ex desidia aut inopia suscipiantur, noluisse ipsum fures manuum mutilatione puniri, ut ne amitterent instrumenta, medendo suo malo necessaria, quos potius vi ad opus faciendum adigi par fuerit. In Germania fures suspendi sanxit *Fridericus II.* l. 2. F. tit. *de pace tenenda*; & post *Carolus V.* constitutione criminali, qui *Friderico* potest videri asperior, quod pretium argenti decrescentis neglexerit. Ubi quantum fatemur, quosdam judices circa assignandum laqueum esse plus justo liberales, ac melius quandoque consuli reip. furibus ad opus damnatis. (Vid. *Herodotus Euterpe*, & *Diodor. Siculus* l. 1. c. 65. de rege Ægypti Sabacone, qui omnes capitis damnatos ad opus faciendum adplicuit, per eosque multum utilitatis regioni attulit: & *Thomas Morus Utopia* l. 1.) tamen capitale supplicium in fures recte constitui potuisse, nobis certum habetur. Ad rationes quæ in contrarium afferuntur, imprimis ab *Ant. Matthæo* d. l. ex hætenus dictis non difficilis est responsio.

§. 27. Denique nec illud necessarium est, ut idem quis patiat, quod alteri intulit, seu ut per talionem delicta semper vindicentur. Quam sententiam vulgo tribuunt Pythagoreis, quibus pœna definiebatur per *ὀφθαλμοῦς*, q. d. parem passionem.

nem. Cui fini quoque adducitur illud Rhadamanti : Εἰκε πῦρος τὰ κ' ἔγεξε, δίκη δὲ θεῶν ὄρωτο. Si patiatur, qua fecit, justitiarecta fuerit. Ovid. de arte l. 1. Neque enim lex æquior ulla est. Quam necis artifices arte. perire sua. Quintilian. declam. XI. Brevissima est justitia vindictæ, cum facinus mensura pœnæ est. Et si naturam ultionis respicias, optime vindicatur quisque quomodo miser. M. Seneca l. V. controuv. p̄fatas. Justissima patendi vice, quod quisque alieno excogitavit supplicio, saepe expiatur suo. Polybius l. XII. in excerptis P̄irescianis : πικρὸς γὰρ γερωνὸς καὶ ἀπαραίτητος ἰππὶ μῆτις ἔπέλας, εἰκότως αὖ καὶ ὑπὸ τῷ πλησίον αὐτὸς ἀπαραίτητος τυγχάνοι κατηγορίας. Cum alios ipse acerbe atque inclementer objurgare soleat, jure merito ab aliis pari inclementia tractabitur. Istud αὐτίπεπονθὸς Aristoteles Nicom. V. cap. 8. hoc modo absurditatis arguit. Si Magistratum quis gerens percusserit, percipiendus non est. Sin autem Magistratum gerentem quis percusserit, non solum est percipiendus, sed supplicio insuper afficiendus Add. Idem magnor. moral. l. 2. c. 34. Circa dicta Exodi XXI. 23. Levit. XXIV. 50. Ebræorum doctores communiter tradunt non rigidam talionem præcipi, sed potuisse etiam tales noxas multa pecuniaria redimi. Vid. Bodinus de rep. l. VI. c. ult. qui legem istam unquam in usu fuisse negat, v. g. ut pro crure fracto alteri quoque crus frangeretur. Additur, formulam, oculo pro oculo, dentem pro dente, non esse cavillandam; cum ista quasi proverbiali locutione hoc tantum innuatur, pœnas delictis proportionatas esse debere; ne scutica dignum horribili flagello sectemur; aut secures meritum scutica, soleave cædamus. Idque vel inde colligi, quod lex divina neque furtum furto, nec adulterium adulterio, nec vulnus vulnere plectit, sed furtum duplo quadruplove, adulterium morte, vulnus pecunia. Sic jure divino respectum quoque haberi personarum, v. g. Si quis privato maledixerit, nihil gravius nominatim cautum reperitur: sin privatus principi, aut filius patri maledixerit, capital id habebatur. Contra Constantinus L'Empeur Babakama c. IIX. §. 1. pro literali sensu istorum dictorum pugnat. Quas lites componere non est nostrum. Tandem tamen fatetur, penes judicem fuisse pœnam talionis corporalem in pecuniariam pro ratione circumstantiarum mutare, argumento legis Exodi XXI. 29. 30. ubi alternatio etiam gravius pœnæ admittitur. Josephus archaeol. IV. 8. Qui cœcaverit quemquam similia patiatur; privetur, quo privaverit alios: nisi forte pecunias accipere voluerit, qui cœcatus est, lege illi dante licentiam, qui passus est estimare passionis suæ casum. Pro talione quoque allegatur Deuteron. XIX. 19. Conf. l. ult. C. de accusat. & inscript. l. ult. C. de calumniat. l. 7. C. ad L. Iuliam de vi. Josephus archaeol. IV. 8. Venenum mortiferum nullus Israelitarum habeat. (Parem legem Ægyptiorum recitat Diodorus Siculus lib. 1. c. 77.) Si vero inveniatur quispiam hoc possidere, moriatur, hoc patiens, quod toleraret ille, contra quem venenum probatur esse confectum. Sed reponi potest, has leges minus recte huc trahi, cum ea calumniantium pœna mensuram talionis excedat, pro conatu completo malo repræsentato, utut de cætero ista pœna non sit iniqua. Nam uti est ap. Quintilian. Instit. Or. l. 7. c. 9. maledicus à malefico non distat, nisi occasione. Et declam. 331. homicidii genus videtur petere spiritum hominis, quem occidi oporteret. Et recte Plinius panegy. in calumniatores: spectent paria premio damna, nec majores spes quam metus habeant, timeantque quantum timebantur. Sic lege divina diffamator virginis par habebatur vim inferenti. Deuter. XXII. 19. 29. Isocrates de Permutatione. Quid calumnia possit fieri maleficientius? quæ facit, ut de mentientibus bene existimetur, ut

plane innocentes injurii esse videantur, ut judices pejerent: qua denique veritatis lucem extinguit, & caligine mendaciorum auditoribus involuta, quemvis civium per injuriam interficit. Quintilian. declam. XI. Calumniantium nefas non potest nisi per judicium facinus imponere. Actum est de rebus humanis, si de criminibus nostris tantundem mendacis licet: nec ullus innocens hujusque felix est, ut diligentia fingentium par sit. Constitut. Sicula lib. 2. cap. 14. In lege XII. tabb. ita extat: si membrum rupsit, ni cum eo facit, talio esto. Super qua lege videnda omnino sunt, quæ Favorinus, & Sext. Cæcilius Jctus disputant apud Gellium l. XX. c. 1. Eam tamen talionem Romæ penitus in desuetudinem abiisse ex §. 7. Instit. de injur. patet. Add. Ant. Matthæus de crimin. tit. de injur. c. 2. §. 2. 3. Apud Diodorum Siculum l. XII. c. 17. lex Charondæ apud Turios lata memoratur: Si quis alicui eruerit oculum, reo pariter oculum eruito. Sed accidit, ut quis uno captus oculo alterum quoque per vim illatam amitteret, & sic facultate videndi prorsus orbaretur. Hic, etsi auctori facinoris unus contra oculus excussus sit, minus tamen pœnæ, quam par sit, illum exsoluisse arbitratur. Qui enim civem excæcaverit, etiamsi sat luisse pro lege scripta videatur, non pari tamen damno affectum contendit. Aequum igitur esse, ut illi, qui uno praditum oculo tota visione privarit, ambo simul oculi effodiantur, si equalis injuriæ pœna luenda sit. Dolore igitur & indignitate rei percussus ille cæcus, ad populum de calamitate sua verba facere ausus tam miseram conditionem vitæ suæ deplorat; tum ut legem illam corrigant, multitudini suadet. Tandem inserto in funem collo, cum felicem suasionis eventum impetrasset, lex illa abolita fuit, emendatioque in ejus locum surrogata, & ipse strangulationis necem effugit. Idem refertur à Demosthene adversus Timocratem. Aristoteles Rhetor l. 1. c. 7. $\delta\omicron\kappa\epsilon\omicron\sigma\iota\ \zeta\eta\mu\iota\alpha\ \alpha\iota\ \lambda\upsilon\varsigma\ \tau\grave{\iota}\ \epsilon\tau\epsilon\rho\phi\theta\alpha\lambda\mu\omicron\nu\ \tau\upsilon\ \phi\lambda\omega\sigma\eta\ \kappa\epsilon\ \tau\epsilon\upsilon\ \delta\upsilon\ \epsilon\chi\omicron\nu\tau\alpha$. Non par pœna, si quis oculum excusserit monoculo, & duos oculos habenti. Add. Pet. Gregorius Tholosanus syntagm. l. 3. a. 10. Quicquid hujus sit, certum est, talionem ita crude intellectam non esse justam quarumvis pœnarum mensuram. Nam primo in plurimis criminibus illa locum plane non habet. Qua enim quis ratione per talionem punire vellet v. g. adulterium, stuprum, tædos concubitus, crimen læsæ majestatis, convicium, calumniam, veneficium, crimen falsi, suppositionem partûs, procurationem abortus, plagium, ambitum, incestum, sacrilegium, termini motionem, sepulcri violationem, stellionatum, prævaricationem, & similia? Ex quo & hoc obiter patet recte Theodosium Imp. sustulisse pœnam mulierum, in adulterio deprehensarum, tunc Romæ usitatam, qua in lupanari conclusis necessitas scortandi afferebatur pulsato tintinnabulo, quando turpitudinem istam patiebantur. Nam licet tanta contumelia gravissimæ loco pœnæ esset tamen quia hæc pœna citra peccatum exerceri non poterat, peccatum potius auxisse, quam sustulisse videbatur. Socrates hist. Eccles. l. 5. c. 19. Quanquam fateamur, leges, quæ talionem videntur sancire, eam duntaxat accommodare ad injurias seu læsiones corpori illatas. Deinde licet fingamus casum, quo crimen, quod commissum est, pœnæ vice possit fungi, & in quo personæ, locus, tempus, qualitas, causa, crimen non elevat, aut aggravant: tamen ne sic quidem simplex retaliatio satis commoda est futura. Rusticus rustico colaphum impegerit in loco privato. Heic si percussus alteri colaphum repone-re debet, quomodo æquilibrium servari accurate poterit? Add. Lex Wisigothorum l. 6. tit. 4. c. 3. Quod si executio sit à tertio faciendâ, quomodo isti constare poterit, qualiter libratus prior colaphus fuerit; In multis porro delictis talio nimis gravis erit

fu-

futura, si non distinguatur, per imprudentiam, an per malitiam factum quid fuerit, aut si personarum discrimina non observentur, v. g. aliquis dum alteri colaphum infligere vult, gemma acuta, quam in digito gestabat, oculum ipsi præter intentionem excussit. Duriter sane cum ipso ageretur, si oculum iterum sit ipsi excuspendus. Sic si honestus aliquis vir bajulo colaphum infixisset, durum nimis foret, si & ipsi colaphus sit reponendus, qui honesto viro valde ignominiosus est, bajulo non item. Denique in plerisque delictis talionis pœna iusto levior videtur. Idque contingit peculiariter quidem ex disparitate personarum, quæ injuriarum intulerunt, aut passæ sunt; aut ex disparitate loci, temporis, aliarumque circumstantiarum. In universum autem rudem illam talionem destruunt argumenta à *Grotio* d. l. §. 32. adducta, ubi recte negat illi, qui alteri deliberato & sine causis culpam valde minuendis nocuit, tantundem nocenti, & non amplius inferri debere. Add. *Apoclyps.* XVII. 6. Nam æquitati repugnat, ut par sit periculum innocentis & nocentis; neque satis cavetur securitati hominum, si malis non imminet major metus à legibus, quam bonis à malorum petulantia, quibus insuper velut lucris adhuc vice est spes latendi, fugiendi, aut severitatem iudicum quocumque modo evadendi. Quid quod & sanctissimæ leges eandem pœnam in inchoata, quam in completa scelera quandoque statuunt. Vid. *Deuter.* XIX. 19. *Exodi.* XXII. 9. *Editum regis Theodorici* c. 13. & 50. Memoratu quoque digna est lex Indorum, quam refert *Strabo* l. XV. *Qui membro quempiam orbaverit, non modo talionis pœnam subit, sed etiam manu truncatur. Quod si quis artificii manum oculumve, capitale est.* Solonis lege qui alteri unum oculum eruerat, ei ambo erui debebant, apud *Diogenem Laërtium* *Solone*. Sic l. 1. D. ad L. *Cornel. de sicariis* ea lege tenebatur, qui occidendi hominis causa cum telo ambulaverit. Cui rei etiam consequens sit, ut consumatis criminibus major debeat respondere pœna: tamen quia in foro humano nulla pœna morte est gravior, eaque iterari nequit, intra eandem necessario substititur: additis interdum pro ratione delicti cruciatibus, aut ignominia, quæ mortem antecedit, aut sequatur.

§. 28. Subjungendum quoque heic de pœnis, quæ in foro humano nomine delicti, ab alio patrati, solent exigi. Ubi illos quidem, qui revera de reatu delicti participant, pro ratione influxus ad facinus aliquod puniri posse, extra dubium est, cum iidem non alienum, sed proprium delictum luant. Qui autem, & quo ordine de alieno delicto participant, supra est expositum. Add. *Jacob. Godofredus disc.* ad l. *quisquis C. ad L. Juliam Majest.* c. 9. & 10. Illud tamen notandum inter restitutionem damni, & pœnam id discriminis observari, quod in foro humano facilius quis damnari soleat ad restitutionem damni, quam ad pœnam simul sustinendam; cum facilius imprudentia aut levior culpa ad pœnam deprecandam valeat, quam ad damni dati reparationem. Memorabilis est lex Thomæ Randulphi, Proregis Scotiæ, apud *Buchananum rer. Scotic.* l. 9. *Furta, ex belli contagione adhuc frequentia, ut compesceret, legem tulit, ut rustici instrumenta, ruri colendo comparata, in agris relinquerent: neve noctu domos, aut stabula clauderent. Damni dati si quod esset, pretium damni à præfectis iudicis peterent: præfecti à rege repeterent. Regi ex bonis latronum deprehensorum satisfaceret.* Verum circa delicta universitatum observandum, quanquam regulariter decreta, in quæ major pars consentit, habeantur pro decretis universitatis, sic ut etiam pauci dissentientes ad istorum

ob.

observationem atque executionem teneantur; (Vid. *Polybius* l. V. c. 49. *in fine. Plin.* l. 6. *epist.* 13. *Singulos, integrare, dissentire fas est; peracta, quod pluribus placuit, cunctis tuendum,*) tamen si agatur de reatu inde resultante, non inquinati intelliguntur, nisi qui actu consenserunt. Innocens autem erit, qui & ab initio dissenserit, & in suo dissensu constanter perseveraverit. Vid. *Luca XXIII.* § 1. Hinc Alexander cum captis Thebis omnes Thebanos sub corona vendidisset, illis libertatem reliquit, qui contradixerant decreto circa exuendam Macedonum societatem. *Plutarch. Alexandro.* Quin & excusari, saltem in tantum, solent, qui cum ab initio dissensissent, post per plures victi decreto vitioso exsequendo strenuam operam navant. Sic Græci memorantur pepercisse Antenori & Æneæ, qui autores Helenæ reddendæ fuerant, ut hic pro patria non segniter arma gessisset. Est porro & hoc notandum, alia pœna affici universitatem ut talem, alia singulos, Singulorum pœna interdum est mors. Ejus vicem in universitate sustinet, ejusdem dissolutio. Add. *Constitut. Sicul.* l. 1. tit. 47. Atque hoc modo si civitas esse desinat, ufum fructum velut morte finiri dixit *Modestinus* in l. 21. E. *quib. mod. usus fr. amittitur.* Singuli quandoque pœnæ nomine in feruitatem abstrahuntur. Similem pœnam patitur universitas, si cum antea civitati immeditate subesset, dein alteri sub ordinato corpori, aut civi subicitur. Denique & singuli bonis multantur. Universitati ob delictum publicum publica quoque bona adimuntur, puta muri, navalia, naves bellicæ, arma, ærarium, agri publici, privilegia. Sic Theodosius publicum delictum Antiochenorum, qui ob indictionem novi tributi statuas Imperatoris in foro sitas everterant, punivit, interdicto ipsis theatri & balneorum usu; & adempto urbi nomine metropoleos, quo antea gaudebat. *Libanius orat. XIII.* Iisdem Marcus Imp. spectacula, & alia civitatis ornamenta sustulerat, quæ postea tamen reddidit. *Vulcatius Gallicanus in Avidio Cassio.* Sic Severus Byzantium maxima ex parte diruit, simul theatro, thermis, omnique cultu & honore detracto, in vici formam redegit, & Perinthiis adjudicavit, *Herodianus* l. 3. c. 6. Sic Constantius Imp. Constantinopolitanis, qui ipsius ducem Hermogenem interfecerant, frumenti congiarium gratis antea donatum pœnæ loco ademit. ap. *Socratem. hist. Eccles.* l. 2. c. 10. Etsi in delictis multitudinis & hoc rationis sit, ut autores potissimum puniantur. Vid. *Livius* l. 28. c. 26. *abinit.* Inde ad taxanda tam delicta, quam supplicia universitatum, non parum facit illud *Quintiliani declam. XI. Persuadentium vires sunt, quicquid civitas facit: & quodcunque facit populus, secundum quod exasperatur, irascitur.* Sic corpora nostra motum nisi de mente non sumunt, & otiosa sunt membra, donec illis animus utatur. Nihil est facilius, quam in quemlibet affectum movere populum. Nulli, cum coimus, sua cogitatio, sua mens, aut ulla ratio præstò est, nec habet ulla turba prudentiam singulorum, sive quod minus publicos capimus affectus, sive negligenter est, qui se non putat solum debere rationem, & multi fiducia facimus omnium. *Cicero pro Cluentio: Statuerant ita majores nostri, ut si à multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animadvertetur, ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perveniret.* Milites apud *Tacitum A. I.* puniret noxios, ignosceret lapsis. Add. *Polybius* l. XI. c. 27. *in fine.* & excerpt. legat. 28. c. 4. *Bodinus de rep.* l. 3. c. 7. p. m. 527. seqq. *Ant. Mathæus de crimin.* ad lib. 48. D. tit. 18. c. 4. §. 30. *Constitut. Siculæ.* l. 1. tit. ult.

§. 29. Hoc loco quæstio oritur: An pœna ob delictum universitatis semper exigipos-

possit; puta, si delictum ante duas aut tres generationes publice sit patratum. Qui affirmare velit, eo colore uti posset, quod quamdiu universitas duret, illa eadem maneat, mutatis licet ac succedentibus sibi singulis. Quò facit illud *Plutarchi de sera Numinis vindicta*: Est civitas res quedam unica, & continens, animalis instar; neque mutationibus secundum ætates suam exiit naturam, aut ratione temporis aliud sit ex alio: sed semper easdem erga se affectiones, & natura sua consentaneas servat, omnesque eorum, quæ publice agit, aut egit causas in se continet, quamdiu communitas, quæ mutuis complexibus devincit, unumque corpus efficit, unitatem suam conservaverit. Ergo urbem perduam autem volumus opprobriis majorem obnoxiam esse, quo etiam sibi gloriam eorum & potentiam vindicat. Verum rectius isthæc quæstio negatur, si de pœna humana sermo sit. Nam ne in singulis quidem hominibus adeo necessum est antiqua delicta, uti recentia, & velut adhuc flagrantia vindicare. Unde etiam non citra rationem in jure Romano de præscriptionibus criminum traditur. Vid. *Anton. Matthæus de crimin. l. 48. tit. 19. c. 4.* Deinde probe observandum, quod quædam de universitate aliqua dicantur primo & per se, v. g. habere ærarium, habere leges, jura, privilegia, quæ singuli, qui sunt de isto corpore, sua dicere non possunt: quædam autem competunt universitati non nisi ex derivatione à singulis; seu primo inhærent singulis, & post inde universitas denominationem accipit. Sic societatem aliquam dicimus doctam, fortem temperantem, bene aut male moratam, &c. quæ plurimos socios doctos, fortes, temperantes, bene aut male moratos habet; etsi non repugnet, quo minus in ea nonnulli indocti, ignavi, aut intemperantes existant. Ex hoc genere quoque est, si dicamus universitatem aliquam pœnas esse commertam. Meritum enim convenit singulis tanquam mentem habentibus, & prout scientes volentes agere possunt. Non habet autem universitas ut talis, & quatenus distinctum quid à singulis concipitur, animum, per quem possit edere actiones, meriti primo & immediate capaces, quæ quidem a singulorum actionibus plane sint distinctæ. Ex quo sequitur, siquidem illi cives, per quos civitas meritum contraxit, extincti sint, neque idem à sequentibus per actum aliquem fuerit continuatum, ipsum quoque meritum fuisse extinctum; ac proinde etiam aptitudinem ad pœnam quæ sine illo recte infligi nequit. Add. *Grot. l. 2. c. 21. §. 8.* Equidem *Plutarchus d. l.* ad exemplum divini Numinis hæc provocat, quod aliquando in posteris delicta majorum vindicare legitur. Enimvero de tribunalis divini processu ad forum humanum argumentum per omnia ducere non licet. Sic & non sequitur; si æquum est, posteros præmia & honores accipere ob merita majorum: ideo & æquum esse, eosdem ob delicta majorum puniri. Nam beneficii ea est materia, ut in quemvis etiam immeritum, & gratis conferri possit; pœnæ non item. Et obsoletum quoque beneficium allegare Romani plausibile ducebant apud *Iustinum l. 28. c. 1.* ubi hanc rationem afferunt, qua Acarnanum defensionem contra Ætolos susciperent; quod Acarnanes soli quondam, adversus Trojanos, autores originis suæ, Græcis auxilia non miserint. Idem memorat *Strabo l. X.* Etsi cordatiores facile intelligunt, istud jactatum, ut ullus saltem color videretur, quare Romani negotiis ad se nihil spectantibus sese immiscerent. Ridicula quoque est sententia Mahometis II. ad Pium II. Pontificem: Se mirari, quod Itali fœdere jungantur contra ipsum, cum tamen ipse communem à Trojanis originem ducat; & ipsius non minus quam istorum

interfit ob Hectorem interfectum ulcisci Græcos, quibus nunc Itali faveant contra ipsum. Ap. *Mich. Montaigne essais* l. 2. c. 36.

§. 30. De cætero firmum manet istud: in foro humano ob delictum alienum, de quo nulla ratione quis participavit, recte aliquem puniri non posse. Sed quia in vita humana videmus sæpe aliorum delicta occasionem præbere, ut aliis male fit; ne quis in errorem inducatur, observandum est primo non omnia, quæ homini molesta, aut damnosa sunt, pœnarum rationem habere. Qui confiscatis ob delictum bonis, ad egestatem redigitur, pœnam patitur. Ast quam multi nascuntur, quibus præter corpus nullum patrimonium? Quam multi incendio, naufragio, incurfu hostium omnia sua amittunt, quibus sua egestas non pœna humana, sed fatale malum, aut ut alii loquuntur, infortunium est. Unde si v. g. quæ ob delicta principum subjecti mala sentiunt, eadem considerare debent, tanquam incommoda alia, mortalium conditionem jam comitantia uti sunt imbecillitas corporis, ægritudo senii, intemperies aëris, sterilitas, & similia.

§. 31. Deinde sciendum, aliud esse damnum directe datum, aliud quod tantum per consequentiam venit. Illud est, quando alicui aufertur, ad quod jus proprie dictum jam habeat. Hoc autem vocatur, per quod intercipitur conditio, sine qua iste jus non erat habiturus. Exemplum extat in l. 24. §. ult. l. 26. D. de damno infecto. l. 63. D. ad L. Falcidiam. Sic quando parentum bona confiscantur sentiunt inde incommodum quidem & liberi. Sed id proprie non est pœna respectu liberorum; quia bona illa ipsorum futura non fuerant, nisi à parentibus ad ultimum spiritum forent conservata: adeoque confiscatio duntaxat intercipit conditionem, citra quam liberis ad paterna bona nullum jus proprie dictum competebat. Vid. l. 3. D. de interdict. & relegat. Et si legem Mogaldi regis Scotiæ, ut damnatorum bona fisco addicerentur, nullam in partem liberis & uxoribus admissis, iniquam ac inhumanam non immerito vocet *Buchananus rer. Scotic.* l. 4. Add. *Grot.* l. 2. c. 21. §. 10.

§. 32. Denique & illud notandum, interdum imponi alicui aliquid mali, aut auferri aliquid boni occasione quidem alterius peccati, aut quod alter suæ obligationi non satisfecit: ita tamen ut peccatum illud, aut defectus impletæ obligationis non sit propria & proxima causa, cur iste malum patiat, neque alteri directe ex eodem peccato jus nascatur, quare istum recte possit malo multare. Sic fidejussores sæpe aliquid damni patiuntur, debitore, pro quo intervenerunt, fidem violante. Ast proxima causa obligationis, quare fidejussor alienum debitum lucre teneatur, est ipsius promissio. Nam uti qui pro emtore fidejussit, proprie non exempto tenetur, sed ex promisso: ita & qui pro delinquente fidejussit, proprie non ex alieno delicto, sed ex sua sponsione tenetur. Ex quo consequitur, quod ubi fidejussori aliquid mali sit patiendum id mensuram accipere debeat non ex delicto alterius, sed ex ea potestate, quam ipse in promittendo habuit. Adeoque quando delinquente elapso ad vadem necessitas luendi devolvitur, non spectandum est, quantum mali delinquenti recte potuerit imponi; sed ad quid malorum pro altero tolerandum nudo suo consensu obligare sese quis potuerit. Ex quo etiam colligitur, quousque in causis capitalibus vades admitti queant: nempe hætenus tantum, ut vel vas promittat magistratui, cui delicti est persecutio, se damnum eo datum sarturum vel caveat de reo sistendo; idque ut reus jam comprehensus carceris molestia liberetur, neque ex vinculis causam dicere

dicere cogatur; vel ne in absentem & indefensum tanquam convictum aliquid statuat. Sed ut capitale pœnam pro reo subeat vas, neque obligare iste se potest, cum tanta homini in propriam vitam non sit potestas; neque istam pœnam exigi processus fori humani patitur. Pœna enim propter delictum infligitur, eo fine, ut improbitas hominum sistatur. Atqui neque ipse vas deliquit, neq; actu fidejussionis reatum delicti in se derivavit. In eo enim nullum est crimen, velle, ut reus æquiore loco causam dicat, aut meliore sit conditione, donec sententia in ipsum feratur; aut promittere, se multam pecuniariam reo dictam exsolviturum, uti & id, quanti magistratus æstimaverit, quod facultas pœnæ sumendæ per fugam rei fuerit subtracta. Sed nec finis pœnæ humanæ obtinebitur, punito vade. Ille enim punitur, non quia peccavit, sed quia alterius fidem secutus tanto sese periculo exposuit. Atqui per talem pœnam id duntaxat efficeretur, ne alii deinceps ita facile pro aliis intervenirent; non ut à delicto, quod reus in se admiserat, absterrentur. Adeoque talis pœna non respiceret delictum rei principalis, sed imprudentem credulitatem vadis. Igitur non recte naturam pœnæ, ac officium suum circa eandem exigendam intellexit magistratus, qui vadem supplicio affecit; nisi ubi dolo egisse ipsum adparuerit, ut disciplina publicæ vim hac ratione eluderet. Sic & cum homini in propria membra non sit tale jus, ut pro libitu illa possit perdere; patet itidem, non posse aliquem sese obligare ad ferendam pro altero pœnam mutilationis. Aliud autem est, quando capite puniuntur custodes reorum, qui per negligentiam, aut ex collusionem reis occasionem elabendi dederunt. Hi enim non ob alienum, sed ob proprium delictum puniuntur. Vid. *1. Regum XX. 39. seqq. Actor. XII. 19.* Quin imo licet alias liberis patribus familias de sua civitate statueri jus sit; non tamen vadi recte videtur exilium indici; tum quia illud pœnæ rationem non videtur obtinere posse, tum quia non interest civitatis, ejusmodi civem exigere. Huc & referri potest, quod *Garcilassus de la Vega Comment. Reg. l. VI. c. 3.* refert, cum vicina urbi regiæ Cusco oppida apud Peruanos quondam tributi loco ministros aulae regiæ suppeditarent, si quis horum quid deliquisset, id oppidum, à quo presentatus fuerit, luisse. Sunt & alii casus, ubi quis occasione delicti alieni incommodum patitur. Sic v. g. si ego alterius ædes precario inhabitarem, easque ob delictum domini publicari contingeret, incommodum & ipse sentio, dum mihi jam est migrandum, cum fortasse diutius iste me inhabitare permisisset. Pœna tamen proprie non afficior. Nam fiscus, qui dominium ædium nactus est, suo jure precarium usum pro libitu mihi finire potest. Sic proditorum & perduellium liberi sæpe honoribus excluduntur; id quod parentibus quidem in pœnam redundat, dum propter ipsos carissimi coguntur inglorii vivere. In liberis autem idem pœnæ rationem non habet quippe cum in arbitrio civitatis sit, cui velit honores mandare; adeoque ipsa suo jure ab honoribus possit arcere, etiam tales, qui ipsi nihil peccaverunt, ubi ex usu reip. id esse judicatur.

§. 33. His ita distinctis patet, in foro humano neminem reatis immunem ob alienum delictum recte puniri. Cujus ratio est, quia aptitudo ad pœnam ex merito oritur, cujus fundamentum est sua cujusque voluntas, qua homini nihil magis proprium quæque nisi ex motu intrinseco vitium contrahere non potest. Nam quod *Grotius d. l. §. 12.* putat exemplum etiam statui posse extra personam delinquentis in per-

sona, quæ tenerrimo amoris vinculo ipsi jungitur; id falsum est. Neque ad rem facit, quod *Plutarchus de sera Numinis vindicta* adfert: magistrum uno puero caso reliquos officii monere, & decimatione facta, imperatorem totum plectere exercitum. Nam & puer qui cæditur, & decimus quisque qui plectitur, nocens erat. Cui consequens est, liberos innoxios non debere puniri ob delicta majorum. Vid. l. 22. C. de pœnis. l. 26. D. de pœnis. *Gratianus caus. 1. quest. 4. c. 6. 7. 8.* Inde quidam illud *Josua VII. 24.* exponunt, liberos Achani adductos, ut cum omni populo simul à Josua erudirentur, monerenturque sibi à talibus cavere; non ut interficerentur cum patre; eoque sequentia verba, *lapidarum eos* intelligenda tantum de Achane & jumentis ejus. Quod si hæc explicatio non admittatur, confugiendum est ad eam responsionem, quam suggerit *Grotius de J. B. & P. l. 1. c. 3. §. 8. in fine.* *Ovidius metamorph. l. 4. Illic immeritam maternæ pendere lingua Andromedam pœnis injustus jusserat Ammon.* *Statius Thebaid. l. 1. Ne perge queri, casusque priorum Annumerare tibi. Nec culpa nepotibus obstat. Tu modo dissimilis rebus mereare secundus Excusare tuos.* Sic abominanda, & quæ diritate omnes leges supèret *Ammiano Marcellino l. 23.* dicitur lex Perfarum qua ob noxam unius, qui in regem deliquit, omnis propinquitas perit. Vid. *Herodotus l. 3. de Intapherne.* *Justin. l. X. c. 2.* De simili Macedonum lege vide *Curtium l. VII. c. 11. l. VIII. c. 6.* Equidem facile patet, diris hisce suppliciis salutem suam munitum ivisse reges. Ap. *Iustinum lib. xxv. cap. 1.* Hellanicus dicitur ad cædem Aristotimi tyranni animatus per senectutem & orbitatem, ut qui nec ætatis nec pignoris respectu timeret. Add. *Idem lib. 21. lib. 4. n. 8.* In similem sententiam loquitur A. Cæsellius apud *Valerium Maximum l. vi. cap. 2.* At qui suam contemnere vitam potest, timidior redditur, si norit, omnibus suis secum, & propter se pereundum. Dein cavere sibi volebant, ne paternæ necis ultores essent filii. *νήπιος, ὃς πατέρα κτείναι, παῖδας καὶ ἀλείπει.* *Stultus, qui cum occiderit patrem, filios relinquet.* *Aristot. Rhet. l. 2. c. 21.* Sicuti nec facile creditur quis tantam rem moliri, non adhibitis in conscientiam propinquis. Quas ob rationes *Parmenionem ab Alexandro occisum* tradit *Arrianus l. 3.* Jactatur quoque illud *Cassii apud Tacitum A. xiv. habet aliquid ex iniquo magnum exemplum, quod in singulos utilitate publica rependitur.* Conf. t. t. D. ad *Scutum Silanianum.* In l. 4. C. ad *L. Iuliam Majestatis* dicitur: filii perduellium paterno supplicio perire debent, in quibus paterni criminis exempla metuuntur. Vid. *Ant. Mathæus de crim. l. 48. tit. 2. §. 10.* Sic *Ammianus Marcellinus l. 28.* memorat, quod *Maratocupenorum*, (qui erant latrones in Syria à vico, quem incolebant, sic dicti,) soboles parva etiam tum cum parentibus sit deleta, ne ad parentum exempla succresceret. *Hobbes Leviathane c. 28.* hanc rationem profert, quod isti majestatis læsæ rei hostes se civitatis profiteantur, adeoque jure belli coercerentur. Atqui in bello neque gladium judicare, neque victorem distinguere quatenus ad tempus præteritum inter nocentes & innocentes, neque cuiquam parcere, nisi quatenus conducit ad salutem civium. Sicuti & alias judicia majestatis hoc habent peculiare, quod ibi in causa propria Princeps esse judex possit; & aliquando absque ambagibus processus ab executione fieri initium queat. Add. *Grotius ad Iosuan c. I. 18.* Etsi religioso principi merito præ oculis habenda oratio *Tiberii ap. Tacit. A. 3.* in causa *Cn. Pisonis* habita. Enimvero ne in bello quidem gladius recte sævit in ætatem innocentem. Et cum qui in civitate nascuntur,

tur,

tur, cives & ipsi sint, non adparet, quomodo hostiliter ipsi tractari queant, nisi proprio facinore in hostes degeneraverint. Igitur nullo alio modo innocens filius rebellionem patris luere potest, quam ut ipsi intercipientur ea bona, quæ alias à patre in eum erant devolvenda. Etsi apud Peruanos quondam sub imperio Yncarum, si Curaca ob delictum morte affectus esset, filius ideo munere paterno non excludebatur, sed potius delictum & pœna patris ob oculos ipsi ponebatur, ut ab isto sibi caveret; apud *Garcilassum de la Vega Comment. Reg. l. 2. c. 13.* Ab honoribus autem indebitis arceri pœna proprie dicta non est. Sed nec cæteræ rationes iniquitatem hujus pœnæ tollunt. Sicuti v. g. *Dionys. Halicarn. l. 8.* tradit, Græcos, qui tyrannorum liberos simul vel necarunt; vel in exilium ejecerunt, persuasum habuisse; *quasi natura non ferat bonos filios nasci à malis patribus, aut malos à bonis.* Add. *Philo Judæus de specialibus legibus.* Et laudari meretur illud Marci apud *Vulcatium Gallicanum in Avidio Cassio: Quare filiis Cassii, & genero, & uxori veniam dabit. Et quid dico veniam? cum illi nihil fecerint.* Neque ista per comminationes divinas excusantur; cum de foro humano nobis sermo sit. Add. *Grotius d. l. §. 14.* Recte quoque commendatur lex Ægyptiorum, quæ vetabatur, ne mulier prægnans mortis supplicio afficeretur, donec partum edidisset. *Diodorus Siculus l. 1. c. 77. Ælian. V. H. l. V. c. 18. l. 3. D. de pœnis. l. 5. §. 2. l. 18. D. de statu hom. Plutarch. de sera Numinis vindicta, quam aliæ gentes quoque receperunt.* Add. tamen *Quintilian. declam. 277.* Quis contra sit pœnarum rigor apud Japonios; vid. ap. *Bern. Varenium descr. Japoniæ c. 18. Ferdin. Pinto itin. c. 55. Bern. Varenius de relig. Japon. c. 11. p. 192.* Quo loco & illud monendum, potestate sua abufos legislatores, qui occasione ex unius aut alterius delicto arrepta in totum aliquod genus duri quid statuerunt; utur illud lapsu temporum mortis non ingloriosæ speciem induerit. Sicuti contigit circa legem quorundam Indorum de cremanda cum defuncto marito uxore; cujus causa fuit, quod uxores maritorum fessæ eos veneno tollere gauderent, ut recentibus maritis locum præberent. Vid. *Cicero Tusc. Quæst. l. 5. Solinus c. 65. Diodorus Siculus l. xvii. c. 91. & l. xix. c. 33. Strabo l. xv. Abr. Rogerius de Braminibus part. 1. c. 19. 20.* Patet quoque ex hisce, hæredem de pœna non teneri, quæ corpus aut famam delinquentis affectura erat l. 20. *D. de pœnis.* De multa tamen pecuniaria tenetur, etsi non supra vires hæreditatis, si æquitatem velimus respicere. Vid. l. 1. *D. de privatis delictis.*

CAPUT IV.

DE POTESTATE IMPERII CIVILIS CIRCA
DEFINIENDUM VALOREM CIVIUM.

1. Existimatio definitur, & dividitur.		4. Vel diminuta: 5. Vel consummata.
2. Existimatio simplex naturalis.		6. Existimatio civilis simplex deficit vel
3. Quæ est vel integra:		ex statu.

7. <i>Velex antegresso delicto.</i>	
8. <i>Non est infame duellum legibus vetitum detrectare.</i>	
9. <i>Existimatio simplex ab arbitrio imperantium non dependet.</i>	
10. <i>Neque pro illis consumi potest.</i>	
11. <i>Existimatio intensiva.</i>	
12. <i>Ejus fundamenta.</i>	
13. <i>An honoris fundamentum sola potentia.</i>	
14. <i>Per ista fundamenta producitur tantum aptitudo ad honorem.</i>	
15. <i>Quis jure suo præcedentiam præ altero habeat.</i>	
16. <i>Argumenta, ex quibus præcedentia prætenditur.</i>	
17. <i>Examinatur antiquitas.</i>	
18. <i>19. Potentia, ejus qualitas, & tituli.</i>	
20. <i>Rex regi cedere non tenetur.</i>	
21. <i>Quomodo reges convenire possint citra</i>	<i>contentionem.</i>
	22. <i>De ordine inter socios.</i>
	23. <i>Civium designare ordinem est summi imperii.</i>
	24. <i>Quomodo diversarum civitatum cives comparentur.</i>
	25. <i>Nobilitas natalibus non inest à natura.</i>
	26. <i>Sed ab impositione civitatum.</i>
	27. <i>Quæ tamen meritis nisi solet & debet.</i>
	28. <i>Indoles Romana nobilitatis primis temporibus.</i>
	29. <i>Eam postea gesti honores metiebantur.</i>
	30. <i>Quæ indoles nobilitatis hodie in pleraque Europa.</i>
	31. <i>Alicubi nobilitati sanguinis exiguum pretium.</i>
	32. <i>Quatenus honores civiles ab arbitrio civitatis debeant.</i>

Quamquam extra civitatem quoque in libertate naturali existant nonnulla fundamenta, quibus unus alteri merito præferri queat: tamen cum à pacto, aut definitione imperii civilis dependeat, ut ista fundamenta alicui jus pariant, igitur hoc loco commodissimum visum, universam materiam de distinctione hominum secundum existimationem exponere. Est autem existimatio valor personarum in vita communi, secundum quem aptæ sunt aliis personis exæquari, aut comparari, eisque vel antehaberi, vel postponi. Habent scilicet non exiguam inter se cognationem duæ nobilissimæ species quantitatum moralium, existimatio, & pretium, quarum illa in personis, hoc in rebus consideratur, quod ex illa personæ, ex hoc res in vita communi æstimentur. Et quemadmodum pretia rebus eo potissimum fine sunt imposita, ut res invicem permutandæ, aut ab uno in alterum transferendæ recte possint inter se comparari: sic & existimatio ei fini inservit, ut ratione istius tanquam valoris homines inter se queant comparari, quo decorus inter ipsos ordo, ubi conjungi eosdem contigerit, constitui possit: postquam omnimodam æqualitatem in genere humano commode servari haudquidquam posse satis adparebat. Potest autem existimatio dividi in *simpliçem* & *intensivam*. Quarum utraque consideranda venit, tam inter eos qui in naturali utrinque libertate vivunt, quam qui eadem civitate continentur.

§. 2. *Existimatio simplex* inter eos, qui in naturali invicem libertate sunt constituti, in hoc potissimum videtur consistere, ut quis talem se ferat, & pro tali habeatur, quicumque agi queat tanquam cum viro bono, & ad socialitatis humanæ leges sese accommodare pronus, quique adeo legem naturalem adversus alios, quantum in se, observare sit paratus. Scilicet uti rem, quæ qualemcunque usum in vita humana obtinet, alicujus pretii esse dicimus; inutilem penitus nullius pretii vocamus; ita ali-

aliquem saltem valorem dixeris esse ejus, quicum utcumque tanquam cum animant^e sociabili potest agi. At si quis ineptitudinem ad societatem palam ostendet, quod sit, legem naturæ, & officia inde aliis debita proterve adspernando & proculcando, cum merito nullius valoris hominem judicaveris.

§. 3. Isthæc existimatio considerari potest, vel ut *integra*, vel ut *diminuta*, vel ut penitus *consumta*. *Integra* est, quando quis nondum per malitiosum aliquid & enorme facinus sciens volensque dolo malo legem naturæ adversus alium violavit. Nam peccata infirmitatis humanæ conditioni condonantur, neque per illa statim opinio boni viri extinguitur, modo honestus animus, justumque sectari cupidus persistet. Atque isthæc existimatio omnibus adesse præsumitur, quousque ipsi per malitiam eandem non delibent. Adeoque naturaliter cuique hæc æqualiter dicenda est competere, ac citra antegressum pravum factum omnes æque honesti sunt judicandi. *Plin. l. 5. epist. 3. Sanctitas morum non distat ordinibus.* Cui fundamento innititur tritum illud: *quilibet præsumitur bonus, donec probetur contrarium.* Neque obstant illa, quæ ab *Hobbes. de civ. c. 1.* disputantur de malitia humani ingenii, & ad lædendum alios libidine. Quæ si absolute vera sunt, sane jam quilibet præsumetur malus, donec contrarium probetur, vel potius donec vis nocendi fuerit adempta. Enimvero quod ille præsupponit principium, universaliter verum non est: *omnes homines sibi invicem posse, & velle nocere*, uti supra ostensum. Quia tamen homines sibi invicem *possunt velle nocere*, igitur naturaliter omnes homines habendi erunt pro bonis, sed qui mali fieri possunt, & pro amicis quidem, sed quibus non usquequaque tuto fidas.

§. 4. *Diminuitur* isthæc existimatio per facinora malitiosa, comprimis enormia, contra jus naturæ aliis immerito illata; quæ efficiunt, ut non tutum sit alias deinceps fidem ejusmodi deceptorum habere, ac citra solidam cautionem cum ipso negotii quid contrahere. Diminuitur tamen per prava facta alicujus existimatio, non penitus consumitur. Nam etsi suspicari non improbabiliter possim, talem quemque fore erga me, qualem adversus alios sese gessit: id tamen non semper ita solet esse certum, quin interdum contrarium adpareat. Quippe cum peculiare potuerint existere causæ, quæ ipsum ad decipiendos alios irritaverint, quæ in me non deprehenduntur. Potuit & quis uno tempore pravis affectibus agitari, à quibus alio tempore est immunis. Potest tamen isthæc existimationis macula, ex prave factis contracta, deleri, præstita ultro damni dati reparatione, aut æstimatione, atque edito animi poenitentis documento. Hæc enim sponte elicita sufficientem possunt fidem facere animi serio emendati.

§. 5. At vero hanc existimationem penitus *consumit* vitæ genus, & institutum, directe spectans ad alios promiscue nocendum, & rem ex manifestis aliorum injuriis faciendam. Equidem dantur & in civitatibus quædam vitæ genera, quæ exercitium certi cujusdam vitii profitentur; ut sunt meretrices, lenones, validi ac vagabundi mendici, quos & *Plato de LL. I. XI.* ex sua civitate ejici jubet: & per quos civitatem *malisq; vitiisq; probo affici* pronunciat *Isocrates Areopagitico.* Atticus Episcopus Constantinopolitanus: *velis in eas conferre, non qui ventris causa quasi mercaturam per totum vitæ tempus mendicando exercent, sed qui mendicare erubescunt;* apud *Socratem hist. Eccles. 1.*

VII. c. 25. Sic mendici quondam apud Peruvianos sub imperio Yncarum non tolerabantur. Vid. *Garcilassus de la Vega Comment. Reg. I. V. c. 9.* Sed ibidem qui alere seipsum ob vitium corporis non poterat, è publico sustentabatur. Ib. I. V. c. 11. Item apud Ægyptios quondam fures professi, de quibus *Diodor. Sicul. l. 1. c. 80. Qui furtis operam dare volunt nomina apud furum principem proficiunt, & è vestigio furtum ex pacto ad eum referunt: qui res suas amiserunt, consimiliter unumquodlibet amissorum literis consignatum exhibent, locumque ac diem, quibus jacturam fecerint, adscribunt. Hoc modo cunctis facile repertis fraudatus taxatione rerum facta quadrantem horum persolvit, & tum sua recuperat. Cum enim fieri non possit, ut omnes à furto abstineant, viam legislator invenit, qua tota res sublata præter exiguum redemptionis pretium servaretur.* Enimvero crediderim, pauciori privatorum dispendio id genus hominum posse sustentari, adhibitis diligenter ergastulis, virgis, atque restibus. Talium quantilla sit existimatio, civitatis, quæ illos tolerat, est definire. Saltem communi hominum jure frui debet, cui publice vitium exercere indulgetur, Quo spectat ex postulatio lenonis apud *Terent. Adelph. act. 2. sc. 1. Leno sum fateor, perniciës communis adolescentium, perjurus, pestis: tamen tibi à me nulla orta est injuria.* Vid. *Constitut. Sicularum l. 1. tit. 20.* At naturale existimationem vehementer profligari per vitæ genus, qualiscunque vitii professionem habens, constat: ni tamen illud vitium cum aliorum injuria sit conjunctum, non videntur tales tanquam communes omnium hostes posse tractari. Verum quorum professio injuriam aliorum habet propositam, quique adversus quoslibet homines, aut illos saltem, qui extra ipsorum confortia degunt, promiscue eadem, qua in bestias, licentia utuntur, adeoque cum hominibus, non cum hostibus bellum gerunt; eos penitus illa existimatio deficit, qua quoslibet alios homines metimur. Inter quos referuntur piratæ, prædones, latrones, ficarii, manticularii, & id genus alii. Nec ab illo censu eximuntur, si qui non ad extremum in omnes promiscue favere soleant; puta, quod contenti res rapuisse cædibus abstineant, aut crumena, pallioque deliniti recedant. Nam justitiæ laudisque nihil habet, non omnes numeros injustitiæ implere. Sed & quin sub hac classe censerì debeant integri cætus piratarum & latronum, quamdiu quidem isti vitæ generi non renunciaverint, dubio caret; utut forte instar aliquod justitiæ inter se videantur exercere. Sicut apud *Heliodorum Ethiop. l. V.* memoratur νόμος ὁ ἄλλοθενος, ὅς τῷ πρώτῳ Ἰππικάνηνος πειρατίας, ἃ ἐν ἑπὶ πάντων ἀγῶνα περιώδω δισσαντι, ἃ κατὰ βεβλησιν ἐκλογῆν ἀπενδύθη. lex piratarum, quæ ei, qui primus navem hostilem conscendit, & se pro omnibus certamini periculossimo obtulit, electionem pro ipsius arbitrio tribuit. Et ibid. σάξεται καὶ ὡς ἀλλοθενος πειρατίας καὶ πρὸς ἑπὶ γινώσκουσιν Φιλάνθρωπων. Servatur & apud prædones conscientia erga notos officii & humanitatis. Imo nec excluderim integras, si quæ essent civitates, quæ coiverint quidem juris inter suos fruendi causa; de cætero autem in alios omnes hostilia exerceant, nulla pactorum & fidei aliis datæ habita ratione. Quod si autem sint civitates, quæ pacta cum aliis inita servant, sed vel adversus alios quosvis, vel saltem adversus certas gentes quædam juri naturæ non congruentia citra justam causam inferre sueverunt; iis omnem existimationem detrahere non licebit, etsi eam non parum deformatam existere liquet. Effectus porro, qui ejusmodi homines existimatione penitus destitutos apud alios consequuntur, hifere sunt; ut nisi vitam

istam

istam rapacem & cruentam abdicatum eant, ab aliis non magis parci ipsis conveniat, quam lupis, aut alias truculentis belluis. Et ubi deprehensi fuerint, atrocius plerumque solent tractari, quam alii hostes, utut & hi ultima nobis intentaverint. Sed & indigni habentur, quibus ullum humanitatis etiam simplicis officium exhibeatur, quippe quo ad nocendum aliis confirmantur. Quin & uti in ipsorum fide, quam dare velint, nihil fiduciæ locandum, cujus apud alios opinionem vitæ ipsorum atrocitas elidit: ita nec fidei ab aliis datæ ipsos capaces esse, quamdiu istius scelestæ vitæ continuationem præ se ferunt, (id quod semper præsupponitur,) non absurde videtur asseri posse. Velenim ultro cum tali paciscor, vel vi ipsius injusta compulsus. Prius quomodo fieri possit non video, nisi ut & ipse scelerum ejus contagione inficiar, dum tanquam cum amico ago, qui se communem omnium hostem, præterquam suorum complicitium, fert. Quid quod sæpe fidem latroni servare, v. g. in deposito, cum injuria aliorum est conjunctum. Vid. l. 31. §. 1. D. *de positi*. Quod si autem latro operam mihi aliquam utilem præstiterit, qualem quidem abs tali acceptare mihi non turpe fuerit, æquum sane videtur, ut promissam mercedem ipsi exolvam. Sed tunc iste latro non amplius erit, qualem heic supponimus communis omnium præterquam suorum sociorum hostis. Pacta autem metu extorta esse invalida supra ostensum. Cæterum recuperari potest ejusmodi hominum amissa extimatio, si vitæ genus scelestum exuerint. aliudque honestum susceperint. Quod non in singulis tantum, sed & integris in cœtibus latronum & prædonum procedit. Ex quo tempore cum illis tanquam cum honestis hominibus erit agendum. Ut tamen prius injuriam dataram reparationem fecerint, aut condonationem obtinuerint.

§. 6. *Existimatio simplex intra civitates degentium* est, qua quis pro membro saltem vulgari, eoque integro civitatis reputatur; seu ut quis juxta leges & mores civitatis pro vitioso ejusdem membro non fuerit declaratus, & aliquo esse numero, caputque habere intelligatur. Ist hæc porro existimatio in civitate deficit vel *ex mero statu*, vel *ex delicto*. Prius contingit itidem duplici modo; vel ut status ille in se naturaliter nihil turpe habeat, vel ut cum vitio aliquo, aut saltem ejus opinione sit conjunctus. Solus status, qui natura sua nihil vitiosi habet, existimationem simplicem in multis civitatibus adimit mancipiis, quæ pro personis civilibus non reputantur; seu quæ caput civile non habere, nulloque numero intelliguntur esse. Quam vilis istorum conditio apud Romanos fuerit, notissimum est Speciminis loco Vid. l. 6. D. *ad L. Juliam de adulter*. l. 23. l. 29. C. d. t. Nec major servorum gentilium æstimatio apud Ebræos. *Josephus archæol.* IV. 8. *Sed neque servi testimonium perhibeant propter ignobilitatem animi, quos aut propter lucrum, aut propter timorem verissime potest credi, non posse vere testari.* Add. *Seldenus* l. IV. c. 3. *Lex Wisigothorum* l. 2. tit. 4. c. 9. In quibusdam quoque civitatibus sat tenuis spuriorum existimatio; cum tamen quod tali modo sint geniti, non ipsorum, sed parentum culpa versetur. Vid. l. C. *ad Sctm Orsitianum*, & *Strobacum serm.* 75. Nisi quod non plane de nihilo sit illud *Procopii in historia arcana: Feminarum flagitia non solum in conjuges derivantur, sed ad liberos multo magis pertingunt, quos notam diurnæ turpitudinis ferre contingit, quasi maternam labem naturâ referant.* Apud Indos quoque infamis habetur certa srips hominum, Peneæ dicta; de qua vid. *Abr. Rogerius de Bramii part.* 1. c. 2. Posteriori modo status existimationem ci-

vilem tollit aut minuit, quod in isto constituti circa talia negotia occupentur, quæ sine vitio obiri non possunt, vel propter sordes non nisi à vilissimi, & abjectissimi hominibus animi exercentur. Quo loco prioris fortis homines censeantur, ex cuiusque civitatis legibus aut moribus patebit. Quam ad rem spectat, quod refert *Valerius Max.* l. VII. c. 7. de *Q. Metello*, prætorè urbano, qui *Vecilio lenoni* bonorum *Iuventii* possessionem secundum tabulas testamenti non dedit: quia nec factum illius probare voluit; qui fortunas suas in stabulum contaminatum projecerat; aut huic tanquam integro civi jura reddere, qui se ab omni honesto vitæ genere abruperat. *Ibidem*, cum *Genucius*, *Magna Matris Gallus*, à *Cn. Oreste* prætorè impetrasset, ut restitui se in bona *Naviani* juberet, *Consul Æmilius Lepidus* decretum prætoris rescidit; ne obscæna *Genucii* præsentia inquinataque voce tribunalia magistratum sub specie petiti juris inquinarentur. Quo pertinet etiam l. 1. *D. de aleator.* ubi prætor negat, se iudicium daturum, si quis eum, apud quem alea lusum esse dicitur, verberaverit, damnumve ei dederit, sive quid eo tempore dolo ei subtractum fuerit. Ad posteriorem classem pertinet, quod in multis civitatibus carnifices, lictores, foricarii; & similis farinae homines ab honestiorum consortio excluduntur. Id quod quarundam civitatum legibus expresse constitutum est. Sicut Romæ quondam carnificem non modo foro, sed etiam cælo hoc, à spiritu censoria leges, atque urbis domicilio carere voluerunt; veluti cujus contagione concio funestaretur. *Cicero pro C. Rabirio*. Alibi communi duntaxat consuetudine, & opinione talibus misceri pudentum habetur. Idque tum quia ministeriis illorum, cum atrocitate & fœditate conjunctis, plerunque mores solent respondere; tum quia non nisi viles animæ ad talia ultro sese adplicant. Quamquam apud Romanos milites exsequendis suppliciiis frequenter adhibiti non in castris modo, sed & in urbe, citra ullam infamiam, aut detrimentum existimationis. Vid. *Petri Fabri Semestria* l. 2. c. 6. quia aliud est ex peculiari mandato superioris executionem facere, aliud est eam velut artem profiteri. Sic & apud Judæos fontes à toto populo lapidabantur. De *Witoldo*, *Lithuaniæ* ducere refert *Mich. Montaigne essais* l. 3. c. 1. ipsum introduxisse, ut ad mortem condemnati sibi ipsis manus inferrent; quod inconveniens sit, tertium innocentem adhiberi, ac homicidio onerari. Quæ ratio tamen inepta est, cum carnifex sane homicidium non admittat, pœnam executioni dando. Aliqui hanc rationem afferunt, quia in præstatione ministerii sui nihil præter dolorem in eo, qui punitur, spectare præsumuntur, quod humanæ naturæ mansuetudini repugnat. Sic legibus Romanis notantur, qui mercedis causa in scenam prodeunt. Vid. l. 1. *D. de his qui not. infam.* aut qui operas suas, ut cum bestiis depugnarent, locaverint. l. 1. §. 6. *D. de postulando*. Ubi infamiæ irrogandæ fundamentum non tam consistit in aliquo malo facinore, cum talia etiam innoxie possint obiri; sed quod ista ob lucrum patrare tanquam fœdissimum Romæ indoles gravitatis averteretur. Nam sæpe sola merces operam aliquam vilem solent reddere. Sic & iisdem legibus non nisi ob suspicionem animi levissimi, & fidei amorisque defultorii infamiam pariebat, intra tempus luctui destinatum filiam viduam alteri nuptum locasse, talem duxisse, aut sub sua potestate constitutum pati ducere, aut hoc modo nubere. Sic apud antiquos *Canariarum* incolas magnum ignominie & dedecoris specimen fuit habitum, lanii officio fungi; uti tradit *Aloisius Cadamustus navigat.* c. 8. Quod idem de *Utopienfisibus* tuis tradit *Thom.*

Morus Utop. l. 2. *Seldenus de J. E. & G.* l. 4. c. 5. refert, Ebræos quatuor hominum genera à testimoniis & judiciis ob infamiam arcuiffe: aleatores, fceneratores quæstum facientes ex anni septimi seu Remissionis anni frugibus, & qui columbas volare docebant, addita ratione, quod horum nemo incumbat rebus; quæ ad firmitudinem seculi. i. e. ad bonum publicum, seu vitæ humanæ commodum spectant.

§. 7. *Ex antegresso autem delicto* existimatio simplex civilis plane deficit, quando quis juxta leges ob certum delicti genus, (nam omnia delicta civiliter existimationem non extinguunt. Vid. l. 1. C. *de modo multarum.*) infamia notatur; idque vel ut vita naturali simul expellatur, & memoria quoque ejus damnetur, vel ut cum infamia civitate ejiciatur; vel ut in civitate quidem retineatur, non tamen velut membrum integrum, sed tanquam infectum; ut qui domicilio quidem civitatis, & communi legum tutela gaudeat, muneribus tamen publicis, ac honestis societatibus exclusus, & ad exercendos actus legitimas, æstimationem salvam præsupponentes, inhabilis, seu instabilis. Quæ autem crimina sint, talem infamiam conciliantia, ex cujusque civitatis legibus est cognoscendum. Vid. l. 5. §. 1. 2. 3. D. *de extraordin. cognit.* circa quam tamen observandum, in uno atque altero exemplo non satis accurate distinguere existimationem simplicem ab intensiva. Notanda quoque heic lex Ægyptiorum, quæ *ordinum desertoribus, aut imperatorum jussa non exsequentibus non mortis, sed infamie extremam pœnam decernebat. Quod si postea ignominiam strenuitate abolevissent, in pristinam dignitatem restituebantur. Ita cum ignominiam gravius morte supplicium fecerit legislator, simul infamiam pro summo malo habendam docere voluit, simul nihil morte affectos vitæ communi profuturos amplius: honore vero dejectos pristine ingenuitatis desiderio plurimum adhuc boni effecturos censebat.* Diodorus Siculus l. 1. c. 78. Observandum porro est ex mente Jctorum Romanorum, turpiata facta, quibus infamia contrahitur, notari vel immediate ipso jure, vel antegressa cognitione, & condemnatione judicis, vel honestorum virorum quadam velut censure; quam vulgo vocant *infamiam facti*. Vid. l. 13. C. *ex quib. caus. infam. irrog.* add. l. 2. D. *de obseq. parent. prest.* l. 20. D. *de his qui notant. infam.* l. 25. C. *ad L. Juliam. de adult.* Possis etiam huc referre quod de Apalchitis tradit *Rochefort de scrip. Antill. part. 2. c. 8.* furum ibi nullam aliam esse pœnam, quam ut in omnibus conventibus hoc ipsis exproberetur. Sed hoc plerisque adeo acerbum videri, ut in incultas solitudines aufugiant. Circa quam tamen infamiam facti judicaverim, illum non tam immediate resultare ex opinione virorum gravium, quam ex ipsa quoque lege infligi ideo quod talia facta virorum gravium opinione damnantur, ac fœda habentur. Nam ut ut turpe sit, viris probatis non probari: tamen nisi declaratio legis accedat, solo privatorum judicio nemo jacturam facit existimationis hæctenus, ut excludatur emolumentis & juribus illis, quæ integram existimationem ex legibus civilibus comitantur. Unde & illud adparet, non statim fieri infamem, qui accusatus fuit de crimine infamiam pariente, aut cui illud est obiectum. Nam uti recte Delphidio Oratori, exclamanti; *Ecquis nocens esse poterit usquam si negare suffecerit?* Julianus reponerat, *Ecquis innocens esse poterit, si accusasse sufficiet?* Quo potest adplicari & illud apud *Plantum Trinummio*: *Ne admittam culpam, ego meo sum pronus pectori. Suspicio est in pectore alieno sita.* Sed tunc demum crimen infamiam parit, ubi quis de eodem fuerit condemnatus, aut idem agnoverit. Id quod

etiam facere censetur, qui cum actore paciscitur, ut is ab actione desistat: quoniam intelligitur confiteri crimen, qui paciscitur. l. 5. D. de his qui not infam. Nisi forte ostendi queat, non conscientiam criminis, sed alias fuisse probabiles causas, puta vexationem fori, judicis immanitatem aut inimicitias, ut quis maluerit pacto cum actore defungi. Apud *Isocratē adversus Callimachum* quidam suaserant reo, ut cum actore transigeret. *Multa enim in judiciis prater opinionem evenire, & in ferendis suffragiis casum potius quam equitatem dominari. Quare utilius & conducibilius esse, parvo sumtu magnis criminibus liberari, quam nulla pecunia numerata tantum periculum subire.* Quamquam autem eo ipso integram quis existimationem censetur retinere, si super objecto crimine à judice fuerit absolutus; tamen ut rei innocentia eo latius innotescat, simul puniendo calumniatori, in multis civitatibus receptum, ut ipse actor ad palinodiam adigatur; seipsum mendacii arguere, deprecari; reoque honorem exhibere cogatur, & si quæ sunt alia. Ex *Josepho de bello Judaico* l. IV. c. 39. patet, ignominiam ex vinculis ortam deleri solitam, si vincula non recluderentur, sed dissecerentur: idque innocenter vincis contigisse apud Romanos tradit.

§. 8. Ex hisce id quoque colligitur, veram infamiam non posse alicui inde conciliari, quod injurias verbis aut re sibi illatas non propriis armis, uti quibusdam in locis inter nobiles inprimis, & militares viros mos invaluit, sed per magistratum vindicare, aut easdem tacite concoquere voluerit; modo ista patientia non arguat fœdi alicujus tacinoris confessionem. Habet equidem multum segnitiae & timiditatis viro indecoris, quasvis injurias & insultationes deglutire, nec ad defensionem libertatis aut juris sui strenue accingi. Et plures sunt, qui tuum velint facere illud *Neoptolemi apud Quintum Calabrum* l. 9. *πρωϊόν μάλλον, ἢ αἰπόμεν & καλεόμεν* *Emoriar potius, quam nomen ignavi geram.* Tamen si quis quarundam injuriarum vindictam cum judicio magis adspernetur, quam per formidinem deferat, celsi satis animi documentum edit. Neque in eo quid est, quod existimationem naturalem aut civilem extinguat. *Hobbes Leviath.* c. 27. *Civis à cive verba audit plena contumelia, qua nulla tamen lege lata puniuntur; metuensque nisi armis vindicet, pro homine haberi timido, ad arma provocat, & illum interficit. Crimen est, nec metu ejusmodi excusabitur. Quare? Quia civitas verba publica, id est, leges, apud cives plus valere vult, quam verba hominis singularis; cujus verbis pœnam constituere ideo neglexit, quia eos, qui ne verba quidem tolerare possint, pro mollissimis omnium hominum habet civitas.* Vid. tamen *Lex salica* tit. 32. Multo minus autem infamia contrahitur in illis civitatibus, ubi privata injuriarum exsecutio expresse per leges interdicta, si quis legibus potius parere, quam obtentu vani honoris periculo simul ancipitis pugnae, legumque severitati sese velit exponere. *Injustum rigido jus dicitur ense.* *Ovid. Trist.* V. el. 7. Neque semper signum timiditatis est, cum alio quavis de causa in pugnam nolle descendere, vitæque & fortunarum discrimen temere subire; cum aliæ longe tutiores, & vitio carentes dari queant occasiones, quibus quis fortitudinem suam queat ostentare. Exemplum *Pulsionis & Vareni centurionum* vid. apud *Cæsarem de B. G.* l. V. Vid. quoque *Busbequius epist.* 3. de *Velibego*. Sic apud *Plutarchum* *Pyrrhus Antigonum* consceleratum appellavit, provocavitque, ut in planitiem descenderet, atque de regno secum decerneret. Ille vero respondit: *ἢ μὴ αὐτὸ στρατηγία ἐχ' ὀπλων μάλλον ἢ κερῶν ἐστίν.* ductum suum non armorum magis, quam

quam temporum esse: *Pyrrho*, si vita pœniteret, multas patere ad interitum vias. Apud *Eundem Antonio* Augustus Antonio in duellum provocanti itidem respondit: vias Antonio multas patere ad interitum. De militibus in regno *Tunquin* refert *Alexander de Rhodis itiner*, l. 2. c. 6. quod licet in hostem fortiter pugnent, vitæ suæ hautquidquam parci: inter se tamen ipsos fratrum instar invicem amare, nec unquam arma contra commilitones suos expedire. Iidemque cum aliquando Gallum & Lusitanum duello congregi cernerent, attoniti dixerant: se barbariem ejusmodi nunquam vidisse. Neque cordatum heic vulgi voculæ debent movere; cum cujusque civis existimatio judicio summi imperantis, legumque stet, cadatque; & in eo virtus sit, legibus velle parere, spreta inani male feriatorum hominum opinione. Ex quibus adparet, quid respondendum sit *Hobbes. Leviath.* c. X. qui vix fieri posse putat, ut non gloriosum habeatur in duella promte descendere, cum id indicium sit potentia. Quare enim non indicium præstantiæ possit haberi, impetum animi viresque ratione temperare nosse, easque non nisi ad præscriptum legum exserere? Etsi non insuper sit habendum, quod *Idem*, d. l. c. 30. suadeat in legibus duella prohibentibus hanc quoque addendam, ut quicumque nobiles sunt aut haberi cupiunt, juramento obstringantur, quod concivem ad duellum non sint provocaturi, nec provocanti comparituri. Sic enim declinantes habituros honestissimum prætextum pugnam detrectandi. *Constitutiones Siculae* l. 3. tit. 33. §. 4. acerbitate poenæ isti malo obviam ire conantur, sumendæ de illis, qui contumelia alterum affecerint. Obiter duellorum antiquitatem, & ex quo fonte ea sint orta, docet *Diodorus Siculus* l. V. c. 28. Galli inter ipsas epulas, causa ex jurgio quomodocunque arrepta, insurgere, & ex provocatione, nihili vitæ jacturam aestimantes, inter se digladiari solent. Cujus rei ratio adsignatur, quod persuasi sint, animas denuo in corpora reverti. Inde ruendi in ferrum mens prona viris, animaque capaces Mortis, & ignavum est rediire parcere vitæ. *Lucanus* l. 1. Eandem rationem audaciæ Germanorum adsignat *Appianus in Celtico*.

§. 9. Manifestum porro & illud est, existimationem simplicem naturalem non posse alicui adimi per imperantem pro mero arbitrio, nisi ex antegresso ipsius delicto, quod sui fœditate, aut per legum sanctionem expressam, infamiam habet comitem. Nam cum talis potestas nullo modo possit facere ad conversationem aut emolumentum civitatis, eandem in imperantes non fuisse collatam intelligitur. Quamquam uti per injuriam imperans civem civitate potest ejicere; sic itidem per injuriam poterit istum privare existimatione civili, saltem hæcenus, ut spoliatur emolumentis illis, quæ existimationem integram in civitate comitantur. Intrinsicca autem illa & naturalis existimatio non magis tali adimetur, quam ipsius honestus animus. Accedit, quod contradictionem involvat, infamem aliquem declarare ex nuda libidine, id est, arguere aliquem affinem fœdorum criminum, non quia revera ista patravit, sed quia innoxium hoc modo tanquam noxium tractare placet. Sed & illud certum videtur, neminem civem obligari, ut existimationem suam simplicem civitati impendat, seu ut veram infamiam contrahat propter utilitatem civitatis. Facta enim turpia, ex quibus vera infamia oritur, neque a civitate imperari possunt, neque à cive præstari debent.

§. 10. Illud non ita liquidum est, an ab honesto cive postulari queat, ut ipse

O O O O O 3

prin

principis aut civitatis infamiam in se suscipiat, seu pro istius sceleribus sese velut reum subdat? Heic etsi videatur, vix posse quenquam sese scelestum sine scelere fingere; putaverim tamen, distinguendum esse inter delicta principis domestica five privata, & publica, seu quæ in totam civitatem redundant. Circa priora, ut quis se pro principe reum subdat; neque hic honeste postulare potest, neque ille præstare; eo nempe sine, ut vel plausibilem prætextum sceleri principis suppeditet, vel maculam, quæ hujus existimationem naturalem affectura erat, in se derivet. Nam civilem existimationem principi, supra judicia civilia posito, nemo ademerit. Neque puto quenquam cordatum probaturum illud Aniceti factum, qui Octaviæ sese adulterum jactabat, ut Neroni prætextus foret ipsam matrimonio exturbandi. Vid. Tacit. A. xiv. 62. Euripides Helena: εὐδὲ συγχοίω χάρειν δόξιν αὐν, ἐξ ἧς δυσκλεῆς φρονήσομαι. neque in fratris gratiam facile suscipiam maculas infamiae. Add. historia Antonii Perezii apud Thuanum l. 104. Solet tamen non raro contingere, à ministro quidpiam tractari cum aliis ex mandato principis, aut contra eosdem suscipi, sed ita ut in reip. damnum sit redundaturum, si publico id consilio factum adpareat; quod damnum declinari queat, culpa in ministrum collata, quasi privato id auso ab ipso fuerit susceptum. Heic arbitrator bonus civis non detrectabit ad averendum à civitate sua magnum malum simulare, nullo publico mandato sese id egisse; modo ficta duntaxat infamiae pœna defungi liceat. (Add. Marselaër Legato lib. 1. c. 33. p. m. 200.) Nam mortem aut dedicationem eo nomine subire, durum nimis foret. Illud autem quidquid est simulatæ pœnæ facile iterum tolli, aut alia via pensari potest. Cæterum id manifestum est, infamiam civilem aboleri posse per eum, cui eandem infligendi potestas est. Vid. Cornel. Nepos Alcibiade c. 6. Iustinus orat. 7. Dissoluta esse, nec perfecta, quæ peracta fuerint, ex eo genere est, quod fieri nequit. Verum infamiam penitus delere ab ignominiosis, id integrum est. Hujus autem morbi medicus nullus alius est, nisi tu solus. (Julianum Imperat. alloquitur.) Ita tamen, ut siquidem illa fuerit inflicta ex flagitiis, restitutio famæ tantum producat effectus civiles externos integræ existimationis; naturalis existimationis labem per se haut quidquam tollat.

§. 11. Existimatio *intensiva* est, secundum quam personæ, alias quoad existimationem simplicem æquales, sibi invicem præferuntur, prout uni præ altero in sunt, quæ aliis animi ad exhibendum honorem permoveri solent. Est autem honor, qui intensioni existimationis respondet, significatio judicii nostri de præstantia alterius. Unde revera honor non est in honorato, sed in honorante. Aristoteles Nicom. lib. 1. cap. 3. *τιμὴ δοκεῖ ἐν τοῖς τιμῶσι μάλλον εἶναι, ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ.* Etsi enim quilibet sibi ipsi valorem ponere pro lubitu queat, sicuti venditor merces suas quantivult, indicare potest: tamen ubi pretium mercium ultimato ab emptore definitur; ita quanti quis aliis videatur, penes hosce est determinare. Vid. Ioan. VIII. 54. *Quantumcunque quis seipsum aestimet, tanti tamen est, quanti aestimatur ab aliis.* Hobb. Lev. c. x. Ita tamen aliquis honore ab aliis sibi delato afficitur, prout ille respondet valori, quem quisque sibi ipsi posuit. Cæterum metonymica quadem ratione ipsa quoque existimatio, seu id, quod honorem meretur, eo vocabulo insignitur. Sicuti & peculiari-ter certi status, quos honos comitatur, honores dici sueverunt. Id autem recte ab Eodem de civo c. 1. §. 2. observatum est, causam gloriationis, & honorem, cum com-

paratione & præcellentia constet, si omnibus adsit, nemini adesse. Neque societatem inter multos homines, aut multi temporis iniri posse gloriæ causa, seu ut socii mutuo sese adjuvent ad nanciscendam gloriam & honorem. Quippe cum tanti quisque inter homines judicetur, quantum sine aliorum hominum ope ipse potest. Vid. *Seneca epist. 27. de Calvisio Sabino*. Sicut contra quæ pluribus incumbit ignominia, multitudine elevatur. Isthæc autem existimatio intensiva considerari potest vel inter eos, qui invicem *in naturali libertate vivunt*, vel qui *eadem civitate continentur*. Deinde expendenda erunt *fundamenta* istius intensificationis, & quidem prout producunt vel *apertitudinem* dumtaxat ad honorem ab aliis expectandum, vel *jus* proprie dictum, quo idem ab aliis tanquam debitus postulari queat.

§. 12. Fundamenta intensivæ existimationis in genere censentur omnia illa, quæ insignem aliquam præstantiam aut perfectionem habent, (*Cicero de natura deorum* l. 1. *habet venerationem justam, quidquid excellit,*) aut eandem judicantur arguere; & quidam talem, cujus effectus cum fine legis naturalis aut civitatum congruit. Nam stulto vulgi judicio eos quoque interdum videas celebrari, qui circa vitium aliquod exercendum cum primis sese strenuos exhibent. Uti sunt potatoes bicongii & tricongii: & in quos cadit illud *Juvenalis sat. 4. Nulli major fuit usus edendi Tempestate mea. Aristophanes Acharnens. act. 1. sc. 2. οἱ βασιλῆες οὐδ' ἀνδρῶν ἤρουνται μόνες εὖν πλείεστε δωμαμένους κατὰ Φαγῆν καὶ πένν*. Item acerrimi præliatores Venerei ἰν' Ἰονίδωι, astutissimi fures, & id genus homines vitiorum suorum antesignani. Qui tamen quo perfectius artificium suum callent, eo nequiores à probis viris habentur. *Philo Indæus de migratione Abrahami: In rebus inhonestis excellere, insignis turpitude est: sicut secundo loco censeri, levior miseria. Arriani Epictetus* l. 3. c. 14. *Si mihi dixeris, te vehementer calcitrare; dicam & ipsi tibi, eo te superbire, quod sit asini proprium*. Etiam si ista sæpe robur corporis, aut vividum animum arguant, sed qui in prava detortus eo vehementius vitis exuberat, quo majorè vigore florescit. Ex quibus & hoc facile colligitur, laudem, gloriamque tanti haberi, quanti sunt illi, qui eam tribuunt; adeoque à laudatis demum laudari præclarum esse. Contra sapiens ἐδὲ τὸν ἐδῶν τ' τοιγῶν ἐπαινον ἐρ λόγῳ ἡθελῶ, εἴ γε ἐδὲ αὐτοῖς αὐτοῖς δέξασθαι, *laudem eorum nihili pendit, qui ne quidem sibi ipsis placent. Marcus Antonius* l. 3. §. 4. In specie autem inter ista fundamenta sunt perspicacia mentis, & capacitas animum variarum notitia rerum excolendi, maxime ubi actu ista capacitas fuerit impleta. Idoneum circa res gerendas, & ambigua discernenda judicium. Vid. *Ecclesiast. c. IX. 15. 1. Regum III. 28. Animus firmus, & per externa inconcussus, illecebrisque & terroribus superior. Facultas decore & copiose animi tensa explicandi. Tum robur, decus, & dexteritas insignis corporis, prout isthæc præclara animi indicia vel instrumenta judicantur. Vid. Virg. *Æneid. V. v. 344. Isocrat. in encomio Helena*, ubi tamen rhetorem nimis agit. *Baco in serm. fidel. c. 41. 42.* Quanquam autem in proceritate corporis heroicum quid aut magnificentum inesse quid vulgo judicetur, eoque Deos heroasque in theatris sublimes cothurnis representari moris esset; & multi sint, qui staturæ suæ aliquid addi, nemo qui demi optet: illud tamen nimis quam simplex, quod tradit *Themist. orat. 14. ex Herodoti Thalia: Αἰθίοπες ἐχειροβόλον τὸν βασιλεία πῆχας ἔμετρον γενομένους τ' δέξασθαι. Æthiopes, cubito atque mensura comprobata, reges suos designabant*. Cui conspirat judicium illius Americani*

nova Francia qui temporibus Caroli IX. in Gallia versatus, inter alia hoc sibi quoque mirum videri dicebat, quod Galli potius istum adolescentem tenui corpusculo regem sibi constituerent, quam aliquem ex proceris illis & robustis, ac barbatis, qui regem stipabant; satellites Helvetios innuens, ap. *Mich. Montaigne essais* l. 1. c. 30. Add. *I Sam. X. 23. 24.* Præsertim cum frequenter huc trahi possit illud *Oppiani Cyneget.* l. 3. v. 68. *μείοσι μὲν μείζων τελευθ' αὐτοῖσι ἢ μείων.* Et sæpe natura breves animis ingentibus artus finxerit. *Claudian. de bell. Getico. Quintus Calab.* l. 5. *Ἡγορή τε ἀπειρή τε τελευθ', μέγρο δ' εἰς ἄδεν ἀέζ' ἀνέρο,* εἰ μὴ οἱ πονητὴ δ' ἴτι μῆτις ἐπηται. *Robur virile inefficax est, & proceritas ad nihil conducit viro, nisi prudens eum consilium comiteatur.* Bona præterea quæ vocantur fortunæ, prout arguunt vel dexteritatem in acquisitione, vel facultatem aut materiam præclara patrandi. Maximè autem existimationem intendunt res egregiè gestæ, quod & illæ intrinsecam præstantiam præsupponant, eamque in usum deductam & ad legitimos fines adhibitam ostendant. *Arist. Rhet.* l. 1. c. 5. *πικρὰ δὲ δίκαιως μὲν καὶ μάλιξ οἱ δέονε τῆς. εἰ μὴ ἀλλὰ πικρὰ καὶ ὀδυράμω δέονε τῆς.* *Maxime honorantur, idque iuste, qui bene fecerunt. Sed & honoratur, qui bene facere potest.* *Pind. Olymp. od. 6. περὶ αὐτῶν ἕκαστον.* *Indicat opus quemque.* Et quidem prout illa præstantia, aut res gestæ in plurimorum notitiam pervenerunt, claritas proprie dicitur. Ubi autem comitatur aliquem apud alios opinio peculiaris prudentiæ ac sapientiæ circa dextre de terminanda dubia practica, aut veritates theoreticas autoritas nuncupatur: quam rotundius aliqui opinionem majoris scientia conjunctam cum probitate definiunt. Neque alio intuitu ætas provectior existimationem judicatorum intendere, quam quia ex multo rerum usu, & diuturna contemplatione negotiorum humanorum prudentiam conciliasse putatur. *Vid. l. 5. D. de jure immunitatis. Quintus Calaber l. V. αἰεὶ δὲ ἐν βελήσι γέρον πολυδιδας αἰμαίνων Ὀπλοῖες πέλα ἀνδρός, ἐπεὶ μάλα μυρία οἶδε.* *Semper enim in consiliorum tractatione peritus senex potior est homine florentioris ætatis, cum plurimarum rerum cognitione valeat.* *Diod. Sicul. l. XIX. c. 34. In omnibus sic comparatum videtur, ut plus reverentia & honoris grandioribus natu, quam minoribus exhibeatur.* *Oppian. halicut. l. 1. γῆρας γ' ἐναίσιμον ἀνδρα τίησι.* *Senectus venerabiles viros reddit.* Et si non desint, apud quos canis ætatis tantum, non sapientiæ sunt indices; aut in quos quadrat illud *Ovidii metamorph.* l. IX. fab. 11. *Qui propter amara senectæ Pondera despiciunt, nec quo prius ordine regnat. Et stat magni hominis umbra.* *Lucanus l. 1. Eoque recte Horat. II. sat. 8. monet: Solve senescentem mature sanus equum ne Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.* *Antiphanes: σφόδρ' ἐστὶν ἡμῶν ὁ βίος οἶνω πρὸς φέρης ὅταν ἢ τὸ λοιπὸν μικρὸν, ὅζο γίνεται.* *Valde vita nostra vino est similis; si parum adhuc superest, acetum sit.* Add. *Charron de la Sagesse l. 1. c. 35. n. 5. Strabo l. xv. Indi atati senum prerogativam nullam tribuunt, nisi prudentia excellent.* *Philo Judæus de Abrahamo. Senior non ex longitudine temporis, sed ex laudata vita spectatur. Siquidem qui multum ætatis in corpore vixerunt sine probitate, longævi pueri dicendi sunt.* Aliquando etiam locum habet illud *Varron. de re rust.* l. 2. c. 2. *Ea melior ætas, quam sequitur spes, quam ea, quam mors.* *Quint. Inst. Orat. l. 2. c. 1. Non id æstimandum, cujus quisque sit ætatis, sed quantum in studiis jam effecerit.* *Isocrates Archidamo: εἰ τῶ πλήθ' ἴτων πρὸς τὸ φρονεῖν δὲ διαφέρομεν ἀλλήλων, ἀλλὰ τῇ φύσει καὶ τῇ ἰπταλείαις.* *Non annorum spatium, sed ingenium & diligentia in causa est, ut alios alii prudentia superemus.* *Philostratus in vita Apollonii Thyan. l. 6. Non prohibet adolescentia,*

tia, ne quis possit melius etiam quam senes, aliquid discernere. Imo in universum foeminae magis à flore ætatis, quam senio commendari volunt. Hic *Lais* ætate provectior speculum *Veneri* dedicat, addita ratione: ἐπι πινθεῶν οὐκ ἐθέλω: οἷη δὲ πῖρ, & δὴ ἀμαρ. Nam me cernere talem, Qualis sum nolo: qualis eram nequeo, uti est in epigr. *Platonis antholog.* l. VI. *Quintilian. declam.* 306. Neque amatur anus nisi memoria. Add. *Baco sermon. fidel.* c. 40. Sed & sexui masculino majorem præ foemineo dignitatem tribuere putatur l. 1. D. de senatoribus. Add. tamen *Jacob. Godofred. de præcedentia part.* 1. c. 5. §. 35. Quamquam in universum sexus foemineus cum masculino quædam existimationis fundamenta habet communia; quædam peculiaria, uti est præcellentia in virtutibus, & functionibus, quæ in eum sexum præcipue judicantur cadere; quædam demum mutuata, ut quod radiis maritorum dicuntur fulgere, vid. l. 8. D. de senatoribus, aut quod se numero & præstantia prolis quam maxime efferunt. Vid. *Ovidius metamorph.* VI. fab. 4. v. 127. seqq. *Valerius Max.* l. 4. c. 4. §. 1. *Plutarchus in C. Graccho. de Cornelia.* Add. quoque oratio *Kennedi ap. Buchananum rer. Scotic.* l. 12. sub. init.

§. 13. Ex hisce adparet, quid judicandum sit de traditis ab *Hobbese Leviath.* c. X. ubi omnia honoris seu æstimationis intensivæ fundamenta ad potentiam revocat; quæ definitur possessione præsentium mediorum ad obtinendum probabiliter aliquod bonum. Eamque facit vel naturalem, vel instrumentalem. Illa consistit in excellentia facultatum corporis, aut animi; uti est insigne robur, insignis pulcritudo, prudentia, eloquentia, liberalitas, nobilitas, & similia. Illa est, quæ per isthac aut per fortunam parta tanquam medium inservit ad plura paranda; uti sunt opes, honores, amici prospera fortuna. Et in universum, quælibet qualitas, quæ amorem vel metum multorum hominum gignit, vel hujusmodi qualitatis opinio est. Inde dignitas definitur per valorem sive pretium hominis tantum, quanti potentiæ ejus usum aliquis emere vellet. Illum valorem declarare, seu manifestum facere, quanti aliquem æstimemus, est honorare & inhonorare; nempe magni æstimare est honorare; parvi, inhonorare. Hinc enumerantur signa honoris velut naturalia; uti sunt opem poscere, obedire, dona alicui magna & pretiosa dare, (ex quo fundamento, nescio an sat adposite, *Zanagæ Princeps in Africa apud Leonem Africanum* l. 1. pro hospitibus multos camelos ac struthiones mactabat. Quod cum hospites deprecarent, respondit: non civiliter se facturum, si tam magnificis & nunquam antea visis hospitibus parva tantum animalia proponat,) in promovendo bono alieno sedulum esse, loco cedere in re quacunque cupita, amoris vel metus indicia patefacere, laudare, magnificare, beatum dicere, alloqui considerare, adire decore, humiliterque, credere, fidere consilium alicujus vel sermonem quemcunque auscultare, in opinionibus consentire, imitari, honorare quos ipse honorat, opera alicujus uti in capiendo consilio, vel in rebus arduis Dignitas porro civilis ipsi est valor ille, quem civitas alicui ponit, dum in illum imperium vel magistratum, vel negotium publicum quodcunque, vel etiam nomen vel titulum honoris causa confert. Ubi etiam recte observatur, civitatem posse constituere aliquod signum honoris, quod sua natura indifferens alias videtur. Sicut v. g. equo regis insidentem per plateas circumduci apud *Perfas* signum honoris erat *Esther* VI. 8. item certa insignia gerere. Sic apud *Chinenses* officium salutandi capite & manibus pera-

P P P P P

gitur;

gitur: sed Japonii calceos à pedibus excutiunt. Chinenfes affurgunt illis, quibus honorem exhibere volunt: Japonii in terra refident, dedecori grandi ducentes, fi quis erecto corpore confiftat in hoc officii genere. *Bern. Varenius deſcript. Japon. p. 21.* Add. quoque *Neuhof in gener. deſcript. China. c. 4.* Apud *Rochefort. deſcript. Antill. parte 2. c. 19.* itidem quædam ſigna honoris rariora exponuntur. Iſthæc ut recte ſeſe habent ita illud citra notam dimitti non poteſt, quod honorem ita ſolius potentia exiſtimatione conſiſtere aſſerat; & inde inferat, modo actio aliqua magna & ardua ſit, & proinde magna potentia argumentum, utrum juſta an injuſta ſit, parum referro. Itaque Ethnicis antiquis, qui Deos, quos in verſibus ſuis adulteria, cædes, aliasque magnas quidem, ſed injuſtas vel immundas actiones commiſiſſe faciunt, non illos, ut exiſtimavere, deboneſtaſſe, ſed valde honoraffe. Enimvero etiamſi concedere poſſimus, fundamenta honoris hæcenus ad potentiam recte revocari, quod effectum aliquem in vita humana producere apta ſint; cum quod citra effectum bonum vel malum velut mortuum torpet, hominibus in neutram partem videatur æſtimari poſſe; ut tamen potentia ſola, citra conjunctionem cum bonitate, genuinum veri honoris ſit fundamentum, ipſi *Hobbefo*, & fanæ rationi repugnat. Sane enim *Idem de cive c. xv. §. 9.* honorem definit per opinionem aliena potentia conjuncta cum bonitate. Inde honorem neceſſario tres affectus conſequir: amorem, qui ad bonitatem, ſpem & timorem, qui ad potentiam referuntur. Scilicet hic verus honor eſt, quem tres iſti affectus junctim comitantur. Solus timor, quem excitat potentia ad malum determinata pro honoris indicio haberi nullo modo poteſt; cum metus habeat conjunctum odium; quem autem quis odit, perire cupiat. *Silius Italicus l. 1. Et metui demens credebat honorem.* Sic Chriſtiani de magna Diaboli potentia, ſed quæ bonitate careat, & non niſi ad malum feratur, perſuaſi ſumus; quem tamen nemo fanus eo nomine honorandum duxerit. Sicut & iſte, cum à Salvatore noſtro adorari vellet, non ungues, ſed dona oftentabat. *Matth. IV. 8. 9.* Et nemo noſtrum adprobat rationem illam quorundam barbarorum, cultum diaboli hoc obtentu excuſantium; ne noceat. Unde etiam ferri non poteſt, quod *Idem d. l.* inter ſigna honoris refert, adulari alicui. Cum omnis adulatio vitium vel in eo, qui adulatur, vel cui quis adulatur, præſupponat, & indolem irriſionis habeat, & ſine affectu peragatur. Unde *Lucano l. 5.* dicuntur voces, per quas jam tempore tanto Memimur dominis. Vid. *Plutarchus de adulatoris & amici diſcrimine.* Cordate *Pefcennius Niger* apud *Spartianum*, cum ipſi Imperatori factio quidam panegyricum recitare vellet, dixit: Scribe laudes *Marii*, vel *Annibal*; vel alicujus ducis optimi, vita functi, & dic, quid ille fecerit, ut eum nos imitemur. Nam viventes laudare irriſio eſt, maxime Imperatores; à quibus ſperatur qui timentur, qui præſtare publice poſſunt, qui poſſunt necare, poſſunt proſcribere. Quod autem attinet fabulas *Pœtarum*, ſunt equidem, qui per iſtas hoc innui arbitrentur. Deos ſupra leges eſſe poſitos. Etſi aliam rationem aſſerat *Saluſtius Philoſophus de diis & mundo c. 3.* Sed quamobrem adulteria, furta, genitorum vincula, & reliqua improbitatis facinora fabulis complexi ſunt? Neque hoc indignum admiratione, ut, qua adparet abſurditate, ſtatim animus ſermones in volucra eſſe exiſtimans, veritatem ex iis, que ſilentio involvenda ſunt, eſſe intelligat. Sed quidquid hujus ſit, ego non magis adulteria & ſupra ſua *Jovi* cedere honori judico, quam *Mefſalinæ*, quod ex lupanari laſſata viris, nondum ſuiata receſſit. Cordate *Pindarus Olymp. od. 1. εἴδ' αἰδέει Φαίδος ἱερὰς ἀμφοῖ δάμνησιν καλὰ.* Eſt autem homini conveniens dicere de diis honeſta. Et *Iſocrate*

in laudat. Busiridis istas fabulas βλασφημίας maledicta vocat, quibus talia de diis ipsis commenti sunt, qualia nemo in suos inimicos dicere audeat. Nec enim furta solum, & adulteria, & apud homines servitutes eis exprobrarunt; sed & liberorum devorations, & patrum execrationes, & matrum concubitus, & multa alia tetra facinora de illis confinxerunt. Quorum nondum illi quidem meritis pœnas dederunt, non tamen omne supplicium effugerunt. Nam alii erronei & mendici fuerunt, alii cœcati sunt: alii pulsi patria, bellum perpetuum contra domesticos suos gesserunt. Orpheus autem talium fabularum præcipuus auctor, in frustra discerptus interiit. Seneca de brevitate vitæ c. 16. Quid aliud est vitia nostra incendere, quam aures illis inscribere deos, & dare morbo, exemplo divinitatis, excusatam licentiam? Fulgentius Mythol. l. I. Si furtis præfuere dii, non erat opus criminibus iudice, ex quo culpa habuere cœlestem autorem.

§. 14. Porro omnia hæcce exiftimationis intensivæ fundamenta in se non producunt nisi jus imperfectum ad habendum ab aliis honorem & venerationem. Adeoque si eundem aliis etiam bene meritis quis denegaverit, non potest dici injuriam fecisse, sed duntaxat inhumanitatis, aut, si ita loqui licet, incivilitatis notam sibi contraxisse. Nam inter eos, qui in naturali invicem libertate vivunt, naturaliter utique invicem æquales, non adparet, quomodo quis ab altero jure suo honorem postulare queat; cum ob naturalem amorem, quo quis se & sua prosequitur, judicare possit, talia in se esse, quæ omnino paria sint, aut superiora illis, quibus alter se effert, v. g. Ostentat aliquis canos suos: at alter juvenilem vigorem suum istis longe potiore habet. Pindarus Olym. od. 4. Φοῖβη δὲ καὶ νέος ἐν ἀνδράσι πολὺν ἰαμῶν, καὶ ὡς τὸν ἀλκιμίας εἰκότα ζῶνον. Nascuntur autem & juvenes inter viros cani crebro, etiam præter ætatis justum tempus. Alium spes sua æque, atque alterum res inflat. Ferox est Ajax robore corporis: at Ulysses prudentia & facundia longe se præterendum isti judicat, jactans illud apud Sophoclem, Ajace Flagell. εἰδ' Ὀρῶν ὄρι Φῶτες ἄσφαλέσταται ἅλλ' οἱ φρονιῶτες ὀκροῦσι πάνταχθ. Non sane robusti viri sumi firmissimi, sed prudentes ubique præpollent. Alius divitias jactat, alius animum regum opes æquantem. Hic eruditione sua gloriatur; alter reponit illud Platonis epist. X. τὸ βεβαιὸν, καὶ πιστὸν καὶ ὑγιὲς, τὸ ἐγὼ φημι ἢ τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν. Firmitatem, fidem, sinceritatem, veram esse Philosophiam existimo. Hic adeptis se honoribus effert; alter occinit illud Ciceronis epist. ad famil. III. 13. Insignia virtutis multi etiam sine virtute assecuti sunt. Alius denique canit illud Euripidi Phœnissis: πένης εἰδὲν ἐωλῆς ἀνῆρ. Genus sine pecunia nihil valet: ac ridet illos, in quos cadit: λαμπροὶ εἰς ἦν ὄρα. Χρηματιῶν ἢ δὴ πένητες, genere splendidi, opibus egeni. Euripides Electra. Quin & tandem à sapientibus stultum habetur, homines ex opibus, dignitatibus, honoribus, & omnibus, quæ extra ipsum hominem sunt, æstimare; perinde ac si quis equum ex sella aut fræno vellet æstimare. Deinde cum delatio honoris eliciatur per id, ut quis agnoscat præcellentem in altero præstantiam, seque eam ob rationem ipsi ultro submittat; & vero hoc per vim externam non possit extorqueri, quæ contumaciam potius animi obfirmat; patet, inconveniens esse istis fundamentis in se tribuere vim juris perfecti, quod etiam vi armisque possit asseri. Cultus enim qui cogitur per vim imperii, signum non est honorantis interne, sed metuentis mortem. Accedit, quod cum externa honoris signa, ni ex animi submissione proficiantur, sint inania, & ludibrium potius, quam honor: stultum sane fuerit propter horum de-

negationem in arma ruere. Imprimis si alter protestetur, se venerationem omittere non ex contemptu, sed quia libertate sua velit frui; quæ ipsi indulgeat, non cogi per vim ad ea, quæ ex ipsius arbitrio & humanitate debeant dependere. Sicuti quondam Scythæ ad Alexandrum: *Qui sis, unde venias, licetne ignorare in vastis sylvis viventibus?* Et Ariovistus apud *Cæsarem de B. G. l. 1. Si quid ipsi à Cæsare opus esset, sese ad eum venturum fuisse; si quid ille se velit, illum ad se venire oportere.* Ad eundem fere modum Vologeses Parthorum rex Neroni, à quo arcessebatur, respondit. *Tibi quidem longe facilius est tam magnum mare transire, quam mihi. Si ergo in Asiam veneris, constituemus, quando nobis congregiendum sit. Xiphilinus epit. Dionis.* Ex quibus manifestum esse videtur, etiam firmitati naturali congruum sit, ut præstantioribus honos deferatur; imo si quis velit, per nos quoque inter præcepta juris naturalis possit referri, digniores esse honorandos; id tamen officium inter illa esse referendum, quæ quis suo jure non possit exigere, sed quorum præstitorum laus alterius humanitati sit relinquenda. Verum ut quis suo jure possit honorem, aut quodvis ejus signum ab altero postulare, necessum est, ut vel imperium in ipsum obtineat, vel tale sibi jus quæsierit ex pacto, aut lege per communem dominum lata vel adprobata. Huc spectat, quod *Mandelslo iun. part. 2.* refert, cum inter Lusitanos & regem Cochini post diuturnum bellum de pace tractaretur, rem diu hæsisse, quod nobiles Indi, Nairos dicti, postularent, ut Lusitani ipsis via decederent, sicut plebeji, apud Indos facere coguntur. Id cum Lusitanis indignum videretur, tandem res pugna singulari fuit commissa. In qua cum Lusitanus vicisset, inde tenentur Nairos jam Lusitanis via decedere, & subsistere, quousque illi præterierint.

§. 15. Cæterum inter privatos quidem super honore atque eminentia illud pulcherrimum fuerit certamen, si inter se contendant, quis promtior fuerit in honore deferendo, aut modestior in eodem deprecando. Et merito ridentur; qui super isto acrius certaverint; præsertim ubi idem sterilis, & nullo cum emolumento fuerit conjunctus. Ineptus, *per medium pugnat qui prior ire lutum. Martial l. X. ep. 10. Seneca de Ira l. 3. c. 37. Minus honorato loco positus irasci cepisti convivatori, vocatori, ipsi qui tibi præferrebat. Demens, quid interest, quam lecti premas partem? honestiorem te aut turpior potest facere pulvinus?* Sic ut merito commendari debeat sententia illius principis, lata in duos ministros minorum gentium, super priori loco in templo contententes; ut qui stultitia inter ipsos excelleret, priori loco federet. Add. *Mich. Montaigne essais l. 1. c. 16.* Nam quod *Quintilianus declamat. 252. honorem vocat pretiosissimum pauperum census;* id de existimatione simplici capiendum est. Enimvero inter principes, atque integros populos super eminentia dignitatis, & quæ inde dependet, præcedentia, majore prætextu nullis fere non seculis certatum deprehendimus. Sic ut in plurimos congruat illud apud *Ovidium l. V. fastor turbaque cælestes ambitiosa sumus.* Eas circa lites quæ argumenta soleant adferri, paulo pressius considerandum. Illud igitur extra controversiam est positum, si unus principum ab altero dependeat tanquam à superiore, hunc isto esse digniorem, eique præ hoc deberi præcedentiam ex jure perfecto; ut ut fortasse pari uterque titulo gaudeat. Sic dantur exempla majorum regum, qui alios sub se habent nomine reges, revera magistratus & gubernatores provinciarum. Quidam regna sua sub aliis agnoscunt tanquam feuda, alii alio titulo. Sic apud *Taci-*

tum Agricola, vetus ac jam pridem recepta populi Romani consuetudo vocatur, ut haberet instrumenta servitutis & reges. Adherbal apud Salustium Jugurth. Micipsa pater meus moriens mihi præcepit, ut regni Numidiæ tantummodo procurationem existimarem meam; cæterum jus, & imperium penes vos P. C. esse. Et qui tædere inæquali alicui jungitur, is eo ipso alterius dignitatem eminentiorem fatetur, dum ad istius majestatem comiter colendam sese obstringit. Sed & illud dubio caret; ubi princeps aliquis pro sua persona, aut tanquam caput suæ civitatis adversus alium jus præstantioris dignitatis, & præcedentiæ quæsierit ex pacto, aut per consuetudinem & patientiam alterius, cujus nulla probabilior ratio possit proferri, quam quod hic istum se digniorem agnoscat, ei juri posse inhæreret, quamdiu durat iste velut character dignitatis, sub quo jus illud fuit quæsitum, Vid. Jac. Godofred. de præcedentia part. 1. c. 1. Add. quoque quæ apud Andr. Maurocenum hist. Venet. l. 8. p. 301. seqq. super præcedentia Oratoris Galli & Hispani disputantur. Et Autoris Anonymi Memoires touchant les Ambassadeurs. p. 328. Ubi recte monet, non recte debere tertium aliquem sibi hoc sumere, ut quæ inter alia agitentur super præcedentia lites, definire velit.

§. 16. Enimvero ubi nondum alicui tale jus fuit quæsitum, variis argumentis dignitas eminentior asseritur, Inter ea præcipue solet allegari antiquitas regni atque familiæ; amplitudo & opulentia ditionum, & potentia: qualitas potestatis, qua quis imperium in suo regno gerit; & splendor tituli. Antiquitatem civitatibus & familiis venerationis quid addere persuasum vulgo est; jactantque, qui ist hac nituntur, sese jam tum sua dignitate exsplenduisse, cum alia adhuc regna vilis pars servientium forent; aut cum familia illa, quæ jam novo diademate superbit, adhuc intra plebejam obscuritatem latitaret. Nefas esse de dignitate contendere adversus illum, cujus majores alterius majoribus poterant uti ministris. Esse hanc velut naturalem & communem legem, ut quæ posterius tempore producuntur, prioribus subsint. Excurritur de hinc in magnificam commemorationem eorum, quæ ab isto regno, aut per familiam regnatricem præclare bello ac pace gesta sunt. Quorum novi isti parum aut nihil ostentare queant. Potentia autem venerationi terrorem quoque miscet: & non impudens solum, sed & temerarium videtur cum illo de dignitate velle contendere, cui plurima facultas nobis benefaciendi juxta atque nocendi. Et efficacissimus videtur modus ambiendi honores, si quis demonstrato suo gladio possit dicere; *si vos non vultis, hic faciet*, Sed & eminentius judicatur summa libertate gaudentem soli Deo subesse, quam legibus humanis, aut pactis degere obnoxium. Denique cum per titulum res ipsa soleat exprimi, ejus quoque splendor & amplitudo non inferiorem dignitatem arguere putatur. Vid. quoque Andr. Maurocenus hist. Venet. l. 12. p. 484. ubi de æmulatione Principum Italiæ agit, ea occasione excitata, quod Pius V. Cosmum Magni Ducis titulo insignivisset. Et Petrus Suavis hist. Concil. Trident. l. V. p. m. 402.

§. 17. Hæc & similia quanquam sat plausibiliter possint jactari; fatendum tamen est, eadem omnia per se producere duntaxat jus imperfectum, ni accesserit aliquod pactum expressum, aut tacitum, quod recepto more inesse intelligitur. Neque defunt, quibusvis ejusmodi argumentorum possit elevari. Ipsam antiquitatem in se nihil habere dignitatis, cum ea nihil notet, nisi tractum durationis, quæ vilem æque atque præstantem rem possit prosequi. Id habere omnia regna, ut sint libera, & ab

alio non dependeant. Id quamdiu obtinuerint, parum interesse. Equidem quod diu aliquod regnum floruerit, indicio esse, ejus compagem concinne dispositam, idemque bene fuisse administratum. Tum fati benignitate, aut civium virtute exterum hostem defuisse, aut feliciter fortiterque depulsum. Sed non minus recentes civitates commode posse disponi, & administrari, quam veteres. Imo fortasse commodius, quod harum bona instituta ex periculosis sæpe experimentis provenerint: illas autem optima quæque ab aliis jam inventa in usus suos posse transferre. Diuturnam quidem fati clementiam sibi neminem posse præstare; id tamen effici posse, ne per prava instituta civitas in se trahere ruinam incipiat. Denique ex præsentibus quemlibet æstimandum; præterita non amplius, futura nondum ad nos pertinere. Neque civitates aliquod velut systema, aut concilium inter se, constituere, ut recentissimæ cuique locus sit infimus occupandus; sed quamlibet seorsim sua sibi libertate gaudere. Quod una familia in civitate aliqua diu imperium tenuerit, sæpe quidem indicio esse, minores majorum virtutem æmulatos; plerunque opes ipsam suas firmiter disposuisse, ut non ausus fuerit aliquis folio eandem dejicere. Interdum ingenio populi, à rebus novis abhorrentis, aliquam familiam diuturnam imperii possessionem debere. Nonnunquam folius fati beneficium vocandum, quod Metelli Romæ sint consules. At qui recentes ad illud fastigium enituntur, reponere possunt tritum illud: *Et genus, & proavos, & quæ non fecimus ipsi, vix ea nostra puto.* Item, *Supplevit fortuna genus.* Statius Sylv. l. 3. Nihil facilius esse, quam partem à majoribus opimam hæreditatem cernere: sed suum patrimonium sibi ipsi acquirere virtutis opus esse. Sorti nascendi illos suam magnitudinem acceptam ferre; se propriæ præstantiæ. Illos aliena & obsoleta decora crepare; se propriis & recentibus enitescere. Denique summum nobilitatis gradum haberi, regem esse. Hac recentem æque, atque antiquam familiam efferri. Ovidius de majestate: *Quoque die partu est edita, magna fuit.* Accommodari etiam huc potest illud Arnobii l. 2. *Nova res est, quam gerimus? quandoque & ipsa vetus fiet. Vetus quam vos agitis? sed temporibus quibus cæpit nova fuit ac repentina.*

§. 18. Potentia autem hæctenus quidem signa venerationis apud infirmiores potest elicere, quod stultum sit illi non cedere, cui nocendi facultas. Sicuti facere Favorinus apud Spartianum Hadriano, arguentibus amicis, quod male cederet Hadriano de verbo, quod idonei autores usurpassent, non recte, inquit, suadetis familiares, qui non patimini, me illum doctiorem omnibus cedere, qui habet triginta legiones. Nam plurima sunt, quæ non audent homines pertusa dicere lena. Juvenal. sat. 5. Enimvero si alicui regi tantum sit virium, ut regnum suum commode possit tueri, ille sane non habet, quare alicui cedat; opibus quidem superiori, sed quas ipse neque metuere, neque ambire sui conservandi causa necessum habeat. Libertas quippe in æquo posita est, quæ magnitudine opum hautquidquam distinguitur. Pateat igitur unius imperium per sexcenta millia, alterius per centum duntaxat. Idem tamen imperium hic in modica sua, quam alter in laxiore ditione obtinet: neque hic minus, quam alter finem civitatum institutarum assequitur. Ne dicam quod sola potentia, prout notat vires aliis nocendi, in sese non significet talem præstantiam, quæ sit idonea seriam venerationem elicere. Nam hæc amore quopiam temperata est. Nocendi autem vires odium conciliant.

Add. *Jacob. Godofred. d. n. part. 1. c. 3.*

§. 19. Porro potestatem absolutam, & nullis legibus limitatam habere, utique majorem venerationem terrore mixtam apud subjectos conciliat: non item apud alios principes, qui alterius absolutam potestatem in ordine ad se pro nuda libertate naturali æstimant: quæ per se nullam dat præminentiam in eum, in quem quis imperium non habet. Et cum princeps non ex propriis tantum juribus, sed & ex conditione illius civitatis, cui præest, æstimandus sit; potest utique princeps limitatus ex isthæc talia habere, ut absoluto aliquo longe sit potior. Denique tituli, & quidquid est verborum usu sicut nummi valent; & cum in rege nihil præstabilius possit in veniri, quam summum imperium, sufficit si isti hoc nativo sensu, aut ex usu vulgi expriment. Splendor aut modestia vocabulorum ipsi rei nihil addit, demitvè. (Add. tamen *Georg. Bævus in elencho motuum nuperorum in Anglia part. 2. p. m. 246. seqq.* & *Autor Cardinalismi part. 1. l. 3. p. m. 375. seqq.*) Sic quod Turcarum monarcha vulgo dicitur imperator Persarum, rex, id in se nullam isti præ hoc eminentiam tribuit. Ambitosam autem encomiorum struem proprio titulo adponere, uti barbariem redolet; ita idem subjectos simpliciores fortasse ad venerationem movere potest, alios non potest. Quid enim intererat v. g. Imperatoris Romani, Sapores persarum rex *fratrem se Solis & Lunæ*, apud *Ammian. Marcellinum l. 17. c. 5.* (add. *Ideor l. 23. c. 6.*) an Saturni & Veneris nuncuparet? Add. *Grotius l. 1. c. 3. §. 10.*

§. 20. Ex hisce omnibus satis firmiter videtur concludi, ex obligatione perfecta, quæ in altero jus proprie dictum præsupponit, regem revera talem non teneri loco cedere alteri regi tanquam digniori, ut ut hic conditionibus jam enumeratis præpollat; neque civitatem liberam alteri civitati liberæ, licet antiquiori aut potentiori. Quin nec civitas popularis in se videtur dignitate inferior civitate monarchica quamvis in civitate democratica nemo unus reperiat, qui cum rege comparari possit. Unde nec civitatis liberæ legatus necessario legato regis loco cedere tenetur. Verum quia in dignitate vicaria & delicta tantum splendoris esse non potest, quantum in originaria, neque in magistratu tantum dignitatis, quantum in principe; & vero civitates liberæ cum regibus in eodem loco convenire non possunt, nisi per legatos aut deputatos; adparet sane, omnino legatum civitatis liberæ cedere debere cuicumque regi aut principi, cui summum est imperium.

§. 21. Isthæc tamen æqualitas inter eos, qui summo sunt imperio præditi, non impedit, quo minus si opus sit, congregari queant per se aut suos legatos, aut etiam in stabile concilium coalescere. Nam si unus regum ad alterum in ipsius ditionem accedat, lex utique civilitatis requirit, ut quis hospiti domi suæ primum locum de terat; nisi forte veniat tanquam subditus temporarius. Nam ut ut in territorio suo quilibet sit summus; tamen uti legati, sic & ipsi reges fictione quadam videntur constitui extra territorium regis, ad quem ejusdem consensu accedunt, non exuto fortunæ suæ splendore. Ut enim princeps aliquis dissimulata persona, & non petita venia in alienam ditionem accedat, ego non suaferim. Sane *Gramondus histor. Gall. lib. 13. fidenter pronunciat: nihil peccari contra jus publicum ex larvati custodia principis.* Cujus rei tamen rationem non satis dispicio, nisi quod suspicionem ejusmodi accessus, & contentum erga dominum territorii habere videatur. Ubi duo pluresvè in loco tertio congregiuntur, facile caveri potest, ut ne unus alteri prælatus videatur. Nam &

con-

conclavia licet comminisci, ut judicari nequeat, quis in iis prior aut dignior locus sit Quo fine à multis in ejusmodi congressibus adhibitæ mensæ circulares. *Ausonius in ludo septem sapientum. Recta olim ineptum Delphicus lusit Deus Quarentem, quisnam primus sapientum foret: Ut in orbetereti nomina eorum inscriberet, Ne primus esset, ne velimus quissiam.* Possunt etiam ab initio protestari, sese citra ulla præcedentiæ considerationem congressuros, sed promiscue sessuros prout cuique lubitum, aut prout casus tulerit. Sicut de Brachmanibus Idorum sapientibus retert *Philostratus de vita Apollonii Thyaneï l. 3. Nullum regi præcipuum locum assignantes, quod apud Græcos Romanosque maximi aestimatur: sed ut cuique in mentem venit accubere.* *Lucian. epist. Sat. τὸ γὰρ ἠδίστον καὶ συμπολιτικὸν τέρπον ἢ ἰσολύκία ἐστὶ.* *Fucundissimum & convivium aptissimum, æqualitas.* Add. *Athenæus dipnosoph. lib. 1. cap. 4.* Idque eo facilius procedit, si isti principes diffimulata dignitate conveniant, & citra consuetam pompam. Quo ipso testantur, sibi super dignitate curam aut contentionem haut quidquam fore. Sed si hoc displiceat, forti res potest committi, idque ut vel semper quis illum locum retineat, quem semel est fortitus, vel ut ordo per sortem constitutus deinceps in orbem eat. Atque hæc facilius adhuc procedunt, si legati duntaxat congregiantur; præsertim cum circa hos aliud adhuc sit medium collisioni vitandæ, si non idem omnibus, sed disparis valoris velut character à suis principibus tribuatur. Nam isti dignitatum gradus, cum ex mera impositione oriantur, facillime plurimis modis variari possunt. Vid. *Autor Anonymus des Memoires touchant les Ambassadeurs. p. 428.* Nec insuper habendum, quod Rex Persarum Abbas in convivio, qui sectæ Persicæ addicti erant, à dextris, qui Turcicæ, à sinistris collocaret; quod manus dextra sit honoratior apud Persas, sinistra apud Turcas: prout memorat *Petrus de Valle Itin. part. 2. ep. 5.* Add. *Jacob. Godofr. d. tr. part. 3.* Et quæ super controversia super præcedentiâ inter Legatum Gallum & Hispanum Romæ & Tridenti agitata sunt ap. *Petrum Suavem hist. Concil. Trident. l. 8.* Ubi tamen observandum, valorem ejusmodi characterum communi Principum consensu esse definiendum. Nam si unus proprio ausu novum characterem comminisci, suoque ministro imponere velit, ex quo hic apud alios certum honorem prætere instituat, cæteri se istius arbitrio non teneri recte excipient. Vid. jam citatus *Autor Anonymus l. d. p. 534. seqq.* Quamquam fatendum sit, sæpe præstare istam æquanimitem, quam *Agésilus* præ se tulit, cum in choro loco obscuro constitueretur: *bene habet, inquit, ostendam enim non loco virum, sed viro locum cohonestari.* *Plutarch. apoph. Lacon.* Aut *Damonidas*, qui in simili casu dicebat: *bene factum, invenisti enim hujus quoque stationis ornandæ rationem.* *Idem apoph. Addat. quoque Idem symposiaco l. I. c. 2. 3. & in convivio septem sapientum.* Obiter quoque addendum commentum *Alfonsi XI.* qui ut aliquo modo componeret antiquam litem super præcedentiâ inter civitatem *Burgensem* & *Toletanam*, antequam litis ulla mentio fieret, dum in concilio sententias perrogat: *Toletanos, inquit, scio imperata libentissime facturos, loquantur Burgenses.* Quaregis oratione conquievit, cum utriusque se prælatos existimarent. *Toletani* quidem, quod rex ante omnes eorum nomine locutus esset: *Burgenses* vero, quod primi omnium per se sententiam dixissent. Apud *Hieron. Orosium de rebus gestis Eman l. 1.* Add. quoque *Gramondus hist. Gall. l. 3. ab initio.*

§. 22. Quod si autem inter plures æquales societas aliqua duratura sit instituenda, &

& singuli focii æqualitatem retinere velit, neque circa locum fors aut alternatio placeat, alia ordinis ratio super est, quæ itidem tortis instar habet, neque dignitati alicujus fraudi potest esse; ut nempe eo quisque ordine in communi conventu sedeat quo in eundem tuit receptus. Id quod in primis locum habet inter eos, qui societati jam constitutæ deinceps accedunt. Nam illis, qui primi societatem constituunt, locum forte aut per conventionem attribui præstitit. Et quia in plurimis conventibus & collegiis id usurpatum, ut secundum ordinem receptionis locus cuique assignetur; hinc *Grotius* l. 2. c. 5. §. 21. tanquam universale pronunciatum ponit: *naturalem inter socios hunc esse ordinem, prout quisq; in societatem venit.* Add. *Bæclerus ad d. l. l. 1. D. de albo scribendo. l. 1. C. de consul. l. ult. C. de tiron. l. 1. C. de præpos. sacri cubiculi. l. 2. C. de præf. prator. l. 10. C. de professor. Fac. Godofr. d. tr. part. 2. c. 3. §. 17. 18.* Ubi sciendum, in ejusmodi societatibus priorem aut posteriorem locum haut quidquam notare eminentiorem aut tenuiorem dignitatem; sed esse nudum ordinem inter pares dignitate; ac inter tales revera tinere tritum illum versiculum: *ultimus & primus sunt in honore pares.* Nam illud *Ansonii panegyri ad Gratianum*: *nulla est quidem consumelta secundi, sed ex duobus gloria magna prælati*; locum duntaxat habet, cum prælatio ob majorem in prælato præstantiam facta est. Sed & illud *Grotio* d. l. notatum, eundem morem antiquitus in Christianorum regum ac populorum conventibus, quibus ad constituendum Ecclesiæ velut universalis corpus concurrebant, obtinuisse, ut qui primi Christianismum professi forent, in conciliis ad rem Christianam pertinentibus præcederent cæteris. Quo argumento nonnullis præcipue niti placuit ad asserendam sibi præ cæteris præminentiam, tanquam jure sibi debitam, etiam in aliis quibuscunque congressibus. Enimvero ut in istis conventibus sacris forte non sine ratione dictus ordo fuit observatus: tamen ut in omnibus aliis congressibus idem observetur, aut ut ex sola antiquitate professionis Christianæ eminent præ aliis dignitas alicui generetur, necessarium non videtur. Præterquam enim quod inter decreta religionis Christianæ est, τῆ πρῆ ἀλλήλων ἀσθενείας. *Roman. XII. 20.* Add. *Philip. II. 3.* etiam in conciliis multis sacerdotes primas partes egerunt; seculares in accessorii fere locum venerunt, ac decretis illorum stare iussi. Sed quidquid hujus sit, non statim qui in certo conventu ob certum respectum, qui ipsius dignitatem in universum haut quidquam afficit, alteri cedit: is ubique, & quando ejus respectus ratio non amplius habetur, alteri tenetur cedere. Sicut & in civitatibus videmus quosdam diversis inter esse collegiis, & in uno collegio alteri loco cedere; extra illud autem, aut in alio collegio priorem præ eodem locum retinere.

§. 23. Enimvero illud manifestum est, imperio hanc vim inesse, ut prælationem tribuat per modum perfecti juris valituram adversus eum, in quem exercetur. Nam utique præstantius est imperare, quam parere; alterius voluntatem suæ voluntati habere obnoxiam, quam ad alteram sese attemperare. Et necessum est, ut in me adversus illum existat veneratio, cui & protectionem meam debeo, & qui metu pœnæ ad jussa sua obeunda me potest compellere. Sic ut imperium per se inæqualitatem inter homines introducat. Et si præter venerationem, quæ muneri ejusdem debetur, possit etiam peculiaris existere æstimatio, ex singulari imperantis præstantia proveniens. Nestor apud *Homerum Iliad. α.* *Neque tu Pelide velis contendere cum rege ex abver-*

so; nam nunquam aequalem sortitus est honorem Scepriiger rex, cui Jupiter honorem dedit. Et si Achilles magis ductum Agamemnonis, quam imperium proprie dictum agnoscebat. Sed & illud apertum est, quo amplius est imperium, & efficacius, eo majorem id dignitatem imperanti apud subjectos circumponere. Quin ipsa imperii duratio, etsi per se ad vim ejusdem nihil faciat, imperantis tamen dignationem non mediocriter augeat. Id tamen non obstat, quo minus subditus eum, qui ipsi imperat, hicce honoris fundamentis excellat, quæ quæ tantum jus imperfectum producant. Unde nimis ambitiosum erat, quod Imp. Hadrianus æmulum sese in quovis artis genere eminentibus ferret. Item quod Alexander, cum apud Homerum legisset, Græcos vovisse, ut Ajacis aut Diomedis aut Agamemnonis fors exiret, dixerit: *occiderem illum, qui me tertium nominasset.* Nam ducis gloriæ nihil detrahit, robustiores sub se habere bellatores. Non de nihilo tamen apud Tacitum Agric. Domitianus judicabat: *ducis boni Imperatoriam esse laudem.* Inter eos vero, qui in eadem rep. vivunt, existimationi intensivæ certam velut mensuram constituere, & ad præcedentiam præ altero perfectum jus concedere illius est, qui summum in civitate habet imperium. Quem iste locum cuique, assignaverit, eum uti adversus concives recte tueri quis potest: sic & eidem omnino adquiescere tenetur. Vid. l. 3. D. de officio pratoris. Recte quoque emeritus iste centurio apud Livium l. 42. c. 34. *æquum est, omnia honesta loca ducere, quibus rempublicam defensuri sitis.* Et licet forte unus vel alter præter meritum præstantioribus videatur prælatus; tamen nihilo secius tanquam contemtor potestatis summæ plecti poterit, qui aut illorum locum velit sollicitare aut suo contentus non esse. Vid. l. 1. C. ut. dignit. ordo servetur. Huc spectat etiam, quod Solon apud Diogenem Laërt. aulicos *calculus* assimilat. Nec incommode huc trahi potest illud M. Terentii apud Tacitum A. VI. *Non est nostrum aestimare, quem supra ceteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum judicium dii dederunt; nobis obsequii gloria relicta est.* Uti & illud Luciani iudicio vocalium: *Est pulcrum, unamquamque literam in eo ordine, quem primum sortita est, manere: transcendere vero eo, quo non oportet, ejus est, qui jus & æquum solvit. Et qui primus vobis hac leges finxit & formavit ordinem, per quem sua quibusque literis præsentia dignitas firmiter permanet, definit Plinius l. 9. epist. 5. Discrimina ordinum dignitatumque, si confusa, turbata, permista sint, nihil est ipsa aequalitate inæqualius.* Recte tamen fecerit princeps tollendis hominum ambitiosorum querelis, si in assignando loco honoratiore fundamenta dignitatis, supra enumerata, insuper non habeat: ac in primis singularia in rempublicam merita, quæ eminente potius existimationis gradu, quam pecunia, aut similibus præmiis is remunerari inter subtiliores regnantium artes est. Vid. Xenophon. Cyropæd. l. 8. ubi memorat: quo ordine Cyrus convivæ suos collocaverit. Eoque magis, quod nisi dignitas & prærogativa eminentium civium mensuretur ex beneficiis & auxilio, quod ab ipsis in tenuiores proficiscitur, aut proficisci potest, inter inania sit referenda. Quia tamen molestum foret principibus, siquidem semper cuique ex intrinseca sua dignitate locus foret assignandus, tam sæpe suorum civium recensioem instituere, in qua non posset non longe maxima pars eorum offendi, cum plerique non eos soleant numerare, quos à tergo reliquerunt, sed quos sibi prælatos cernunt: expeditissimum visum, saltem primariis civibus ex muneribus, quibus in rep. funguntur dignationem assignare. Add. Baco serm. fidel. c. 53. Ubi itidem que-

querelis ansa præscindetur, si merentibus, & idoneis talia munera conferantur; (alias enim obtinebit illud *Claudiani in Eutropium* l. 2. *Quis non Consule tali vilis honos?*) Sique ipsorum munerum ordo apte fit dispositus. Ordo autem munerum in republica in univertum hic maxime videtur concinnus, si eo major cuique adhæreat dignatio, quo præstantiora negotia, & ad summam reip. plurimum facientia per id obeantur, & quæ nobilissimas animi artes requirant. *Ovidius metam.* l. 13. *Ratem qui temperat antequam Remigis officium.* Apud *Homerum Iliad.* α. præstantia muneris sanguini, ac fortitudini præfertur. Sic enim Nestor ad Achillem: *Si vero tu fortis es, deaque te genuit mater: At hic quidem potentior est, quia pluribus imperat.* Fit tamen aliquando, ut quibusdam muneribus in republica quo plus honoris, eo minus imperii & potentia tribuatur, & vice versa; ne dignitati circumpositæ opes magistratus in perniciem reip. arment. Vid. *Bodinus de republica* l. 3. c. 6. p. m. 501. In singulis autem munerum generibus eo dignior quisque habeatur, quo nobiliore opera fungitur. Et si & hoc sæpissime contingat, ut unum quidem munus in se altero sit nobilius; non statim tamen omnes & singuli, qui nobiliori muneri operam dant, omnibus & singulis in altero munere constitutis præferantur; sed ut v. g. qui princeps est in posteriori munere cedat quidem ei, qui priori in munere primas obtinet, reliquis tamen omnibus primo subordinatis præferatur. Illud rarius est, ut ex homine munus dignationem mutuetur; quod Thebis officio Telearchæ contigit, postquam Epaminondas id gesserat. Vid. *Plutarch. in præceptis gerendæ reip.* Et si circa intrinsicam insignium honoris & dignitatum æstimationem verum fit illud *Salustii Jugurth.* *Perinde, quasi prætura, & consulatus, atque omnia alia hujuscemodi per se ipsa clara, & magna sint: ac non perinde habeantur, ut eorum, qui ea sustinent, virtus est.* Nec insuper habendum illud *Antisthenis*, qui aliquando Atheniensibus suadebat, ut afinos decernerent equos esse. Quod cum illi à ratione alienum dicerent; At, inquit, duces apud vos fiunt, qui nihil didicerunt, & tantum decreto vestro declarati sunt; apud *Diogenem Laertium* l. VI. Quod si vero ipsi cives inter sese super loco conventionem ineant, aut si in aliqua civitate certus ordo sit per consuetudinem introductus, utrumque legis vim obtinebit, si quidem à supremo imperante ipsi non fuerit contradicendum. Vid. l. 2. C. *ut dignitatum ordo servetur.* Notandus quoque locus apud *Suetonium Vespasiano* c. 9. *Uti notum esset, utrumque ordinem non tam libertate inter se, quam dignitate differre, de jurgio quodam senatoris, equitisque Rom. ita pronunciavit: Non oportere maledici senatoribus: remaledici civile fasque esse. Cui conspirat illud Sophoclis Ajace flagell. ἐγὼ γὰρ ἀνδρῶν συνηώμιω ἔχω κλύοντι Φλαῦρα, συμβαλεῖν ἐπὶ κεινῶν. Nam ego quidem illi ignosco, qui maledictis provocatus remaledicit.*

§. 24. Quod si autem inter se sint comparandi eminentes viri diversarum civitatum, patet, fundamenta intensivæ existimationis ne inter hos quidem aliud parere, quam aptitudinem recipiendi venerationem ab his, qui istis fundamentis minus polent. Idque si præstantior ille in civitatem alterius tanquam peregrinus veniat, sive in loco tertio congregiantur. Nisi princeps civi suo injunxerit, ut peregrino cedat; aut tertius apud quem convenitur, rem definiverit, aut conventionem vel consuetudinem res sit decisa. Adeoque ne ipsa quidem præstantia muneris, quod quis in sua civitate gerit, jus ipsi dat sese præferendi civibus alienæ reip. qui tali duntaxat munere gaudent, quod ipse in sua civitate præcedebat. Nam quod jus valet adversus cives,

id non statim valet adversus alios. Prorsus uti leges aliarum civitatum nos haudquidquam stringunt. Add. *Memoires de Vicquefort touchant les Ambassadeurs* p. 519. seqq. Neque obitat, quod extraneus ille titulum ejus, quicum contendit, in ipsius civitate præcellit. Nam in cujusque civitatis arbitrio est, quem valorem apud se velit imponere titulis, aliisque honorum insignibus, quæ abs se aut aliis collata sunt. Quin & officiorum, quorum amplitudine ut plurimum dignitates mensurantur, diversus apud diversos valor. Ipsæ quoque solidæ artes alibi plus, alibi minus æstimantur. Sicut alibi pacis, alibi belli artes pluris fieri notum est. Cum primis autem circa vocabula dignitatum gradus exprimentia observandum, quod illa non solum diversis in civitatibus diversas notent dignitates, sed etiam in eadem civitate aliquando plus, aliquando minus valeant: prout tractus temporis aliarum quoque rerum pretia minuere aut intendere suevit. Scilicet existimationis exteriora signa valorem determinatum habent ex inpositione singularum civitatum; etsi fundamenta existimationis intensivæ in se, & prout sapientibus æstimantur, valorem ubique suum obtineant. Unde nulli non virtuti, & eximiis artibus, aut functionibus suus est honos. Sed ex illis solis certâ honorum insignia suo jure apud externos postulare nemo potest, nisi modis supra dictis jus illud sibi quæsierit. Verum quia insignia honorum ubique ob eximiæ virtutis opinionem tribui præsumuntur, cultissimæ quæque gentium exterorum honoribus eandem fere venerationem solent deferre, quam ipsorum civitas iisdem assignat. Id tamen ex civilitate & humanitate, non ex obligatione aliqua perfecta præstare videri volunt. Quanquam nec defunt, apud quos extranei honores in exiguo sunt pretio. Sic enim *Ciceroni* peregrini nonnulli, splendidis familiis orti, vocantur non absolute, sed *domi*, aut *ap. suos nobiles*; scilicet quod peregrinæ nobilitati Romæ non idem esset valor, atque in sua cuique civitate. *Ejusdem* est vox valde insolens *in orat. pro M. Fonteio*: *An si homines ipsos spectare convenit, non modo cum infimo cive Romano, quisquam amplissimus Gallia comparandus est?* Sic quis ignorat, quatenus honos Olympionicis apud Græcos quondam habitus? Quo nomine eorum levitatem perstringit *Cicero pro L. Flacco*. Eundem si apud alios, queis tanti æstimatæ non fuerunt vires corporis, aut dexteritas, exhiberi sibi postulassent, rideri merebantur.

§. 25. Denique cum plurimas apud gentes natalibus aliqua dignitas judicetur ad hæerere, hoc loco non abs re fuerit curatius inquirere, quidnam nobilitati sanguinis subfit, & quo illa in se spectata valore sit æstimanda. Quam vix ulli majoris fieri putaverim, quam apud Indos, de quibus *Hieron. Osorius de reb. gest. Emanuel. l. 2. Si vir ignobilis nobiles attingat, nobilitatem contaminari, genusque pollui censent, & tam insignem injuriam illata cade miseris hominibus, qui in eos inciderunt, ulciscuntur. Idcirco qui nobiles non sunt, quoties iter faciunt, voces edere coguntur. Nobiles vero cum eos adventare ex vocibus illorum præsentunt, eos desistere de via jubent: & sic fit, ignobiles mortis, nobiles macula sempiterna periculum depellant. Illis neque nobilitatem obscurari flagitiis, neque generis obscuritatem illustrari virtutibus concessum est: sed omnibus illa conditio necessario subeunda, in qua majores illorum versati sunt. Iidem nobiles, quos Malabarica lingua Nairo vocant, id sibi privilegium asserunt, ut cum alienis uxoribus concubant, quando, & ubi placet. Et si illorum quis apud uxorem sit, (cujus signum est clypeus ad fores positus,) maritus non audeat in propriam domum introire. *Phil. Baldaus descript. ora Malabar.**

labar. & Coromandel. c. 26. & de Idololatr. Indorum part. 2. c. 16. Mandelsloh, itiner. 1. 2. c. 10. Add. *Abrah. Rogerius de Braminibus* c. 1. 2. *Diodor. Siculus* l. 1. c. 74. Id igitur in aprico est, natales nobiles per se haudquidquam tribuere præstantius temperamentum corporis, utut sæpe bonitas alimentorum aliquid huc faciat; aut præstantiorem animum, eximiamque vim ingenii: sed plebejis ex natalibus æque feliciter hæc posse provenire. Nec alio ordine in producendis nobilibus, quam plebejis, natura procedit. Sed & pari sanctimonia plebejorum quam nobilium matrimonia coluntur aut colli possunt. Nec facile quis præstiterit, minus frequenter auratos thoros ab adulteris persultari, quam modicas spondas. Imo apud *Euripidem Hippolyto Coron.* de adulteriis dicitur: ἐκ θυναίων δόμων τόδ' ἤρξε θηλείαισι γίγνεσθαι κακόν. *Clarissæ familiis hac labe cepit adspersi in fæmineum genus.* Adeo ut si vel maxime virtus parentum in prolem semper transfunderetur; multis tamen difficillimum sit futurum probatu, abs prima stirpis origine intaminatum, & citra alieni mixturam sanguinem ad sese demissum. Vid. *Dio Chrysostomus orat. XV. post initium* p. m. 236. Et *Grotius* l. 2. c. 7. §. 8. Sed nec illud vulgatum, fortes creantur fortibus & bonis, adeo citra exceptionem est, quin in contrarium æque invaluerit, heroum filii noxæ. *Marius apud Salustium Jugurth. Majores eorum omnia, quis licebat, illis reliquere, divitias, imagines, memoriam sui præclaram: virtutem non reliquere, neque poterant: ea sola neque dono datur, neque accipitur.* Porro plebeji non semper deterius educantur, quam nobiles; imo sæpe quo plura his media indulgit fortuna bene excolendo animo, eò turpius iisdem ad luxuriam, segnitiam, aliorumque vitiorum alimenta abutuntur. Recte *Plato Alcibiade I. Bene natos, si & bene educati fuerint, probabile est ad virtutem perfectos fore.* Et ipsa res ostendit, multos nobilium degeneres majorum gloriam obfuscaste. *Aristoteles Rhetoricorum* l. 2. c. 15. *Est autem nobile (ὄψης) ex generis virtute; generosum (ἡραίων) vero ex eo, ut non deficiat à natura. Id quod plerumque non accidit nobilibus, sed sunt multi abjecti.* Add. *Stobæus serm. 84. 85.* Multos quoque obscuro natos loco per suam virtutem ad summa proventus constat: nec solus *Tydidis melior patre.* Quanquam autem *Isocr. encom. Helenæ* nobilitatem inde commendat, quod non uticæ tera fortunæ bona, celeriter aut intereat, aut transeat ad alios, sed semper ap. eosdem maneat, eoque pulcerrimum liberis patrimonium eam relinqui: tamen ni vel propria virtute sis subnixus, vel eo nomine peculiaribus juribus in civitate fruaris, merito inter inania est referenda. Inde in ipsa quidem natura nulla adparet necessitas, quare aut in munera, aut in existimationis paternæ gradum solos ob natales filius debeat succedere: præsertim cum ultimo demum omnes ex eadem stirpe genus deducamus. *Marius apud Salustium Jugurth. Ego naturam unam & communem omnium existimo, sed fortissimum quemque generosum esse.* Ille autem non tam majorum quam propria æstimatur præstantia, qui sequitur illud *Tibulli* lib. 4. *Quantum antiqua gentis superant tibi laudes. Non tua majorum contenta est gloria fama. Nec queris quid quaque judex sub imagine dicat. Sed generis priscos contendis vincere honores. Quam tibi majores, majus decus ipse futurus.*

§. 26. Nihilominus multis civitatibus placuit, ut præclare meriti cives statum illum, certis privilegiis, certoque existimationis gradu donatum, in quem ipsi per civitatem sunt locati, in sobolem suam per nativitatem velut aliquam hæreditatem transmitterent. *Lesbonactes orat. hortatoria: Ἐν τοῖς ἀφ' οἷς ἀνδρῶν ἀγαθῶν γινομένων οὐδ'*

παῖδες & ἡμεῖς νομίζομεν. Eorum, qui periculosis temporibus strenue se gesserunt, posterius nobiles habentur. Sane enim natales nobiles præ plebejis naturaliter nihil habent eximii, sed ea prærogativa oritur ex impositione & indultu civitatis, quæ constituit, ut certus status, cui annexa certa jura, gradusque existimationis, in aliquem semel collatus ad ipsius posterum citra novam collationem per solos natales derivetur. Qua impositione sublata, vel splendissimi natales à plebejis ne hilum quidem discrepabunt. Add. *Huanus scrut. ing. c. 16. p. m. 488. seqq.* Unde quando princeps plebejum inter nobiles transcribit, in ipsius natura, ortuque nihil immutat, nec novum aliquem vigorem ejus animo infundit; sed jubet ipsum censeretur statu plebejis contradistincto, quem una cum adhærentibus juribus ad posteros suos fit transmissurus. Cui illustrando facit commentum Amasis regis Ægyptii, qui ut ostenderet, obscuritatem generis non obesse, quo minus regi sibi facto honos exhiberetur, auream pelvim, in simulacrum dei conflatum adorandam exposuit. *Herod. Eut.* Vice versa si quis ordine nobilium ejiciatur ob delicta, aut quod legibus nobilium in sua civitate positis conformem sese non gesserit, ejus sane neque natura, neque animus mutatur aut quem ex majoribus traxit sanguis; neque efficitur, ut nobilibus parentibus non sit natus: sed adimitur duntaxat ipsi status, atque jus nobilitati in ea civitate competens. Quo factò statim plebejus est. Quemadmodum neque legitimatio, neque natalium restitutio aliquid in natura mutant, sed meros tribuunt effectus morales. Quo sensu capiendum est illud apud *Eurip. Phœnissis*: ὃ μὴ καλὸν, ἔπει' ἔφυ καλὸν, ὡδ' οἱ μὴ νόμι μὲ παῖδες, ματρὶ λόχδμα, μισμα πατρὸς. Nam id quod honestum non est, non fit honestum unquam, neque liberi illegitimi, matri turpis partus, patri probrum. Vid. tit. *Cod. de jure aur. annulorum, & de natal. restituendis.* Huc facit, quod *Nic. Machiavellus hist. Florent. l. 3.* tradit. Cum post oppressum ducem Athenarum summa rerum Florentiæ ad plebem rediisset, exclusis lege à magistratu gerendo nobilibus Bencho Boundelmontio, equestris dignitatis viro, ob strenuam operam in bello Pisano navatam, præmii loco fuisse datum, ut in populi classe censeretur, seu pro plebejo, haberetur. Idem beneficium aliis nobilibus collatum refertur ab eodem l. V. Et apud Romanos P. Clodius per adoptionem è Patriciis ad plebem transibat, ut tribunus pl. posset fieri.

§. 27. Fatendum tamen est, plerasque gentes in conferenda nobilitate præstantes quasdam artes & egregia merita respexisse. Quibus qui enituerat uti recte reliquos dignatione eminebat; ita largius judicabatur æstimari virtus cujus præmia ad istos quoque derivarentur, quos natura quilibet quam carissimos habet. Præsertim cum ea res speraretur civium virtutem extimulatura, acrius affectandis ejusmodi præmiis. Simul proles ista, domesticis exemplis excitata, parentum virtutem æmulatura credebatur, splendoremque illum iisdem, quibus partus erat, artibus tuitura. Nec minus putabantur parentes operam daturi, ut quantum in se prolem sibi non indecorem reip. repræsentarent. Cui consequens erat, ut postquam nobilitatem sorte nascendi adquiri receptum fuit, curiose circa deligendas uxores versarentur nobiles, ne dispari se genere miscentes proli suæ ista jura interverterent: an ut æqualium potius, quam inferiorum filiæ in consortium ejus dignitatis adsciscerentur, aut ne nobiles pauperulæ post ditium mercatorum filias haberentur. Ac ne proli fortasse super natalibus lites olim moverentur, accurate majores longa serie annotare rationis erat. Cum contra

tra

tra plebejis supervacuum foret, avos proavosque ambitiose disponere; quippe quibus ex natalibus nihil privilegii. sed propria cuique virtute & industria nitendum.

§. 28. Hisce illustrandis non abs re fuerit Romanorum super nobilitate instituta curatius excussisse. Ut igitur suam illam hominum colluviem Romulus in justis formam populi componeret, ex universa multitudine centum delegit, consilio sibi præstito futuros, quos Patres adpellari placuit, exprimendo muneri aut propter ætatem: reliqui plebs mansere. Istorum progenies patricii dicti, simplicissima denominatione, quasi Patrum posterii; aliis ideo, quod hi soli patres suos possent ostendere: cum cætera turba fugitivorum fuerit, nec valentium proferre patres ingenuos, verbo, terræ filii. Vid. *Plutarch. Romulo*, & *quæst. Romanis*. In eam rem argumento usi sunt, quod quotiens patricii convocarentur à regibus, præcones quemque suo ac paterno cicerent nomine; plebejos vero ministri quidam cornibus bubulis confertim buccinantes in concionem excitaverint. Etsi more suo *Dionys. Halicarn. antiq. Roman. l. 2.* institutum hoc mollius interpretetur, evocationem patriciorum per præcones honoris, plebis per cornua celeritatis causa tactam asserens. Contra *Dionysium* tamen videtur valere illud *Decii* apud *Livium l. X. c. 8.* *En nunquam fando audistis, patricios primo esse factos non de cælo demissos, sed qui patrem cire possent, id est, nihil ultra quam ingenuos? Consullem jam patrem cire possum, avumque jam poterit filius meus. Juvénalis sat. 8.* *Et tamen ut longe repetas, longeque revolvas Nomen, ab infami gentem deducis asylo. Majorum primus quisquis fuit ille tuorum, Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.* Unde adparet, ad primævam in urbe Romana nobilitatem acquirendam suffecisse, ut quis ex legitimo natus esset matrimonio, parentibus ingenuis. Scilicet in novo populo omnis repentina atque ex virtute nobilitas est. *Livius l. 1. c. 34.* Inde quoque est, quod patricii solis sibi gentem esse jactarent, ipsosque inter se gentiles esse. Sic enim gentiles definiuntur à *Cicerone in Topicis*: *qui inter se eodem nomine sunt, ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo servitutem servierit, qui capite non sunt deminuti.* *Boëtius* itidem in *Topicis*: *Gentiles sunt qui eodem inter se nomine sunt, ut Bruti, Scipiones; quod si servi sunt, nulla gentilitas esse potest. Quod si libertinorum nepotes eodem nomine nuncupantur, gentilitas nulla est, quoniam ab ingeniorum antiquitate gentilitas ducitur.* *J. Crus Cayus* instituit. *Libertinorum aut servorum gentilitas non est.* Etsi posterioribus temporibus plebejos quoque gentem sibi afferuisse constat. Add. *Franc. Connanus comment. jur. civil. l. 2. c. 11.* Sic hodieque linguæ, quæ ex Latina profluxere, nobiles solent vocare gentiles homines. Enimvero cum deinceps plebeji quoque honesta cum ingenuis inirent connubia, & lapsu temporum labes illa, si quæ fuit, sordidæ originis exole sceret; inde ut alia differentia à plebejis distinguerentur patricii, sacris gentilitatis institutis peculiarem sibi sanctimoniam circumponere sunt aggressi. Quo nomine sibi solis deferri posse magistratus contenderunt; quasi qui soli haberent auspicia. Vid. *Livius l. IV. c. 2. VI. cap. 42. X. 7.* Quod ludibrium tamen postea plebs non immerito explofit. Quanquam & plebejorum quidam, eludendæ isti patriciorum prærogativæ, privata sibi sacra instituerunt. Quæ cum in hæredes transirent non sine onere, quomodo per coëmptiones extincta sint, docet *Cicero pro Muræna*. Add. *Godofr. ad Ciceronis epist. famil. VII. 29.*

§. 29. Ast cum deinceps senatoria dignitas, & magistratus, qui hæctenus penes solos patricios fuerant, cum plebe communicarentur, tactum est, ut Romani dehinc

nobilitatem non tam ex antiquitate generis & patriciati, quam multitudine imaginum æstimarent. Ex quo tempore familiæ nobiles in patricias & plebejas distingui cœptæ. *Livius* l. X. c. 7. *Numerarentur triumphi plebejorum: jam ne nobilitatis quidem sue plebejos penetrere. Idem* l. VI. c. 37. *Ex ea die in plebem ventura omnia, quibus patricii excellant, imperium atque honorem, gloriam belli, genus, nobilitatem.* Equites autem ex institutis civitatis Romanæ nobiles proprie loquendo non erant. Nam quod est apud *Tacitum Agricola*, eum habuisse utrumque avum procuratorem Cæsaris, quæ *equestris nobilitas est*; hunc habet sensum: ut eorum, qui ex senatoriis sunt familiis; nobilitas ex magistratibus curulibus æstimatur; ita inter equites procuratorem Cæsaris fuisse aliquod instar nobilitatis habet, cum post præfecturam prætorii vix splendidius munus in illum ordinem ut talem cadat. Sic igitur posterioribus temporibus Romæ nobiles non constituebant peculiarem ordinem, & per insignia jura à reliquis distinctum; sed prout quis multos fumosos Equitum cum Dictatore magistros in atrio disposuerat, aut propria virtute ad honores adspiraverat, ita majorum, aut propriis meritis nobilis cenfebatur. Quo facit illud *Claudiani paneg. de Probino & Olybrii consulatu: Quemcunque requires Hac de stirpe virum certum est de consule nasci. Per fasces numerantur avi, semperque renata Nobilitate vigent.* Quanquam autem Romæ multi magistratus non minus belli quam pacis tempore valebant, puta, dictatores, magistri equitum, consules; prætores: tamen quia pax est velut ordinarium tempus reip. bellum extraordinarium, adeoque magistratus isti & adpellatione, & indole sua pacem magis quam bellum viderentur spirare; adparet, paci magis quam bello originem suam debere nobilitatem Romanam. Neque vero congruens erat, ex simplici virtute bellica, & quæ non esset conjuncta cum munere & artibus ducis, nobilitatem derivare, quæ quidem peculiarem ordinem, & multis juribus præfulgentem constitueret in tali rep. in qua communis omnium civium velut professio erat militia. Sic igitur apud Romanos nobilitas non tribuebat peculiarem ordinem in civitate, nec ex illa aliud ferre emolumentum, quam quod majorum imaginis aditum ad honores faciliorem panderent.

§. 30. Ex hisce manifestum est, ab ista diversum esse genium nobilitatis hodiernæ in plerisque Europæ regnis. Nam apud nos nobiles peculiarem ordinem constituunt, à reliquis civibus dignitate & eximiis juribus distinctum. Dein nobilitas etiam citra officium publicum confertur ab eo, qui summum in rep. habet imperium, & quidem non ita frequenter togatæ, quam bellicæ virtutis intuitu. Cujus rei inter alia argumentum est, quod nobiles familiæ tam inter se, quam à plebejis distingui soleant insignibus, quæ clypeo sustinentur, imposta galea, & inde *armorum* nomine veniunt. De quorum antiquitate testari potest illud *Diodori Siculi* l. V. c. 30. *Arma Gallis sunt senta ad staturam hominis porrecta, & insigni proprio variegata. Quidam aeneas bestiarum imagines, tam ad defensionem, quam ornamentum assabre factas præferunt. Aeneis præterea galeis cum magnis appendicibus ad prolixam ostentationem factis capita muniunt. Nam vel cornua affixa, vel avium quadrupedumque facies in illis expressas habent.* Addat. *Hobbes Leviath.* cap. X. De causis autem, quare virtuti bellicæ tantum istæ nationes detulerint, cum apud Chineses contra eruditi militares viros præcedere soleant, ita est habendum. Equidem in se non minoris sunt, quæ togati in rep. possunt conferre, quam quæ

suæ sagati. Leges salutare condere, jus integre dicere, opes civitatis per artes & commercia introducta augere, eloquentia populi tumentes animos mulcere, & in quam partem expediat flectere, consilio exterorum conatus adversum nos subtiliter investigare, atque eludere, præclarissima utique sunt, & quovis honore digna. Neque ista tamen semper, apud imperitos inprimis, sat ample æstimantur, tum quod artes, ex quibus talia promanant; non adeo in oculos incurrunt, & à plebe parum intelligi possunt; tum quod cum tranquillitate quadam, & citra impetum atque periculum sese videantur explicare. Quæ omnia in virtute bellica secus sunt. Atque inde, quanquam administratio togata citra fortitudinem atque firmitatem animi non possit obiri; longe tamen splendidius creditum apud Martii spiritus populos, & qui sanguine quam sudore rem quærere maluerunt, contra tam terribilem armorum apparatus, & ubi præsentem omnia mortem intentant, intrepidum offerre pectus, & pretiosissimam rerum humanarum periculo exponere, ut cæteris eo tutius ævum exigere liceat. Add. *Arist. probl. sect. 27. quest. 5.* Sic & plerisque in regnis Europæ nobiles prædia sua feudorum nomine possident, à multis immunia oneribus, quibus plebejorum bona premuntur, ut isti militarem operam reip. præstent. Cujus rei origo videtur insinuari apud *Lampridium Alexandro Severo*: *Sola qua de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus & militibus donavit; ut eorum ita essent, si heredes illorum militarent, nec nunquam ad privatos pertinerent. dicens: attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderent.* Inde quoque nobilibus mercaturam exercere in solitum, non quod illa in se habeat quid inhonestum & fordidum, sed ne per eam nobiles à studiis militaribus abstrahantur, & feuda sua atque privilegia gratis possideant. Et si quibus in civitatibus nobiles citra diminutionem dignitatis mercaturæ dant operam, tuto iudices licet, eam nobilitatem ex militia haut quidquam originem ducere. Conf. *Bodin. de rep. l. 3. c. 8. p. n. 560.* Aliqui tamen hujus rei rationem petunt ex *Eccl. 25. 29.* & quia, uti *Cicero Offic. I.* ait: *nihil proficiunt, nisi admodum mentiantur.* Facit etiam huc, quod tradit *Herodotus l. 2.* apud Ægyptios, Scythas, Persas & Lydos, denique apud omnes fere barbaros haberi pro ignobilioribus civibus eos, qui artificia discunt, eorumque liberos; generosiores autem eos, qui à manuariis operibus abstineant, præsertim qui cessent ob bellum. Add. *l. 6. C. de dignitatibus l. 6. C. de commerc. & mercator. Aristot. polit. l. 3. c. 3. Siracid. 38. v. 25. seqq. Cicero Off. 1. Illiberales & sordidi questus mercenariorum omnium quorum opera non quorum artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces auctoramentum servitutis.* Quin & Romæ lex nata à *Q. Claudio* tribuno plebis; ne quis senator, qui ve senatoris pater fuisset, *maritimam navem, quæ plus quam trecentarum amphorarum esset, haberet. Id satis habitum ad fructus ex agris vectandos, questus omnis Patribus indecorus visus est. Livius l. 21. c. 63.* Cum contumelia quoque *Juvenalis sat. 14.* dicitur: *Vilis sacci mercator olentis.* Et quandoque contumeliosum habetur pro pecunia quid ab aliquo velle obtinere. Add. tamen *Bodin. de rep. l. 3. c. 8. p. m. 546. seqq.*

§. 31. In quibusdam tamen civitatibus exigua natalium dignatio, & sua cuique ex virtute proprie, meritis in rep. ac muneribus nobilitas. *Diodorus Siculus l. 1. c. 92.* de laudationibus funebribus apud Ægyptios: *de genere quidem nihil, ut Græcorum consuetudo habet, memorant, quin omnes aque nobiles in Ægypto esse censent, sed ut a puero educatus & institutus, & ad virilem et atem progressus pietatem in deos, justitiam, itemque*

Rrrrr

con-

continentiam, & alias virtutes coluerit, recensent. Tullus Hostilius apud Dionys. Halicarn. l. 3. ἡ δὲ ἐν ἀλλοῦ ἡμεῖς ἀνθρώπων ὡς ἔπειτα ἡ πόλις ἐν ἑαυτῇ ἑαυτῇ, ἀλλ' ἐν δόξῃ ἢ nulla alia re quam virtute humanam nobilitatem constare ducimus. Vetus Poëta. Ἀπὸ ἀέρος ὅδε ἀνθρώπων ἐστὶν δὲ ὄψις. Vir optimus nunquam fuerit ignobilis. De moribus Turcarum Auger. Busbequius epist. 1. Turca neminem ne suorum quidem, nisi ex se pendunt: sola domo Othomanorum excepta, qua suis censeatur natalibus. Add. quæ ibidem de Gianizaris tradit. Add. Bodinus de rep. l. 3. c. 8. p. m. 557. Marinius præfat. histor. Sinica. A vetustate sanguinis nulla apud hanc gentem nobilitas, Pauperrimo cuique per literas patet iter ad summa. Et ipse Sinarum Imperator ejusque liberi in deligendis uxoribus non profapiam: sed solam corporis formam respiciunt. Neuhof. in legat. p. 280. Isthæc uti à moribus nostris abhorrent; ita illud à sapientibus recte inculcatur, non debere nobiles solo sanguine, sed multo magis virtute niti. Seneca Hercule Furto: Qui genus jactat suum aliena laudat. Bœtius de consolat. philosoph. Quid genus & proavos strepitus? Si primordia vestra, Autoremque Deum spectes. Nullus de genere extat; Ni vitiiis priora fovens. Proprium deserat ortum. Horatius Serm. l. 1. sat. 6. ad Mœcenatem: Referre negas, quali sit quisque parente Natus, dum ingenuus. Claudianus l. 7. de laudibus Stiliconis. Lectos ex omnibus oris Evehis: & meritum, nunquam cunabula quæris. Et qualis, non unde satus. Add. Seneca de beneficiis l. 3. c. 28. & epistola XLIV. Canulejus apud Livium l. IV. c. 3. dum nullum fastiditur genus, in quo enueret virtus, crevit imperium Romanorum. Herodianus l. 5. c. 1. Fortuna munera etiam parum dignos exornant, animi virtus propriam cuique gloriam conciliat. Et claritas quidem generis, divitiæque, atque id genus reliqua, etsi beatorum propria putantur, minime in ipsis utpote ab aliis tradita, laudantur. Graviter quoque Antigonus fortis centurionis ignavo filio ad honores adspiranti; πᾶρ' ἐμοὶ, inquit, αἰδέσθαι δὲ εἰς τὴν ἐμὴν πατρίδα ἔστιν ἡμῶν. apud Plutarch. de vitioso pudore, & in apophth. Plato in Theæteto. Innumeri unumquemque nostrum avi atque proavi antecesserunt, quorum in numero divites & inopes, reges & servi, Barbari & Græci innumerabiles præcessere. Similis locus extat apud Dionem Chrysostomum orat. XV. de servitute. Hoc fieri non potest, ut ab omni ævo aliquod sit hominum genus, in quo non innumerabiles liberi sint procreati, nec pauciores, qui servitutem servierint: & tyranni, & reges, & vincti, & stigmatibus notati, & cauponæ, & sutores, aliarumque quæcumque inter homines sunt, conditionum fuerint, omniaque opera, omnes vivendi conditiones, omnes fortunas atque calamitates vicissim sint experti. Addit, ideo heroum genus ad Deos à Poëtis relatum, ut ne, dum ulterius id inuestigatur, ejusmodi fordes detegerentur. M. Seneca l. 1. controvers. 6. Quemcunque volueris revolve nobilem: ad humilitatem pervenies. Huc facit illud Lycurgi factum, exemplo duorum canum ostendere conati, magis per disciplinam, quam naturam ad virtutem nos formari; apud Plutarchum apophth. Laconicis, & de educ. liberis. Sic & novi homines antiquis nobilibus, sed degeneribus; recte occidunt illud Iphicratis apud Plutarch. apoph. cui cum Harmodius unus de præcis illius Harmodii posteris exprobraret ignobilitatem, respondit: meum à me incipit genus; tuum in te desinet. Add. Philo Judæus de nobilitate. Stobæus serm. 84. 85. 86. 87. Th. Browne de religione Medici part. 2. c. 1. Vulgum cum dico, non plebeculam tantum & infima sortis homunciones intelligo. Est & inter patricios plebeja quædam & ignobilis turba, ex eodem prorsus luto fistam diceret: hominum quidem genus ipsi mechanicis contribue, utcunque animi tenuitatem de auret census, & crumena pro stultitia tran-

tran-

transigat. Sunt etiam qui disputant; iniquum videri propter solos natales, (qui neque per se quid virtutis conferunt, & quos nemo sibi ipsi præstare potest, πολλοι γὰρ ἄνθρωποι ἄνευ τῆς φύσεως, εἰσὶ κἀνοί. multi enim nobiles sunt degeneres. Euripides *Electra*.) alicui conferre immunitatem à certis reip. oneribus in fraudem reliquorum civium, aut propriorem aditum ad munia reip. concedere; cum artes ad ista munera obeunda necessariae in aliis æque, aut magis quam in istis inveniantur: multoque magis, si quis ex illorum sit centu, de quibus *Aristophanes Ranis act. 3. sc. 1. v. 2. πᾶσι γὰρ ἔχει ἡ συνείδησις, ὅστις γὰρ πῖνευ οἶδε καὶ ἐν τῷ μόνῳ;* & *Juvenalis sat. XI. Quibus in solo vivendi causa palato est.* Esse denique morbum reip. non mediocrem, si summa potestas civilis circa mandanda munia publica certo ordini sit ita alligata, ut aliorum opera civium uti nequeat in negotiis, quibus maximè deprehenduntur idonei; præsertim ubi non sit ipsi concessum egregios viros in istum ordinem cooptare. Nam si principi alicui nobiles ideo sint fovendi, ut horum ope reliquos cives eo melius possit coërcere, id signum est potestatis titubantis, & paulo minus quam curru jam excussa; dum velut in factionem cum parte civium cogitur coire, nec amplius aperta imperii vi, sed callidis artibus nititur. Add. quoque *Baco sermon. fidel. c. 14. & de augment. scient. l. 8. c. 3. n. 3.* ubi monet, *adspirantibus ad magnitudinem regnis prorsus cavendum, ne nobiles majorem in modum multiplicentur.*

§. 32. Illud demum quæritur, an dignitas, honorumque insignia in civitate, uti in origine, sic & in duratione à summo imperio civili dependeant? Ubi putamus dispiciendum, an honoris insignia & jura unice adhæreant alicui muneri in rep. quod contere sit penes arbitrium summi imperii; an vero tanquam proprium bonum in civem sint collata. Ubi prius factum est, patet, summo imperio idem esse potestatis, quod circa magistratus constituendos aut removendos. Si non magnanimitatis duntaxat specimen exhibebat, sed & civitatis potestatem agnoscebat *Fabius Cunctator*, dum sibi *Dictatori* magistrum equitum exæquari patienter tulit. Vid. *Livius l. XXII. c. 15. 22.* Quo pertinet illud dictum *Solonis* apud *Diogenem Laërtium*, quod etiam expressit *Polybius l. V. c. 26. Qui apud tyrannos autoritate valerent, eos calculus, quibus in componendis rationibus utimur, comparare consueverat. Ut enim illi interdum majorem numerum, interdum minorem significant: ita & tyrannos horum quemque prout libitum fuerit, aliquando illustrem & inelyum, aliquando obscurum habere & ignobilem.* Addendum quoque factum *Amasis regis Ægyptii*, qui ex pelvi statuum dei cujusdam faciebat, apud *Herodotum Euterpe*. Et hætenus admittitur illud *Ciceronis pro Plancio: Est conditio liberorum populorum, posse suffragiis vel dare vel detrahare, quod velit, cuique.* Et si vocabulum *detrahendi* magis denegationem honoris petiti, quam quæsi jam ereptionem notare videatur. Verum ubi ista posteriori modo à civibus possidentur, regulariter ipsis adimi nequeunt, nisi per modum poenæ. Quo facit illud *Aristotelis* apud *Ælianum V. H. l. XIV. c. 1. Non est simile, dignitatem aliquam non suscipere, & cum acceperis, ea spoliari. Non enim grave est non adipisci: aut cum adeptus sis, rursum amittere, id molestum est.* Huc spectat quoque *Dionis Chrysostomi Rhodiaca*. Sed quæ honoribus adhærent immunitates & privilegia, urgentibus reip. temporibus suspendi aut tolli utique possunt, pensatione tamen, quatenus fieri potest facta; cum omnia ejusmodi privilegia exceptionem summæ necessitatis reip., intelligantur habere; & absurdum

fit, illis tantam sanctimoniam tribuere, ut ne saluti quidem reip. eadem cedere debeant. Ex dictis etiam colligi potest, quatenus quædam civitates recte potuerint sancire, ut proditorum filii sint ἀπυοι. Quale quid in *Antiphontem* Athenis decretum in *ipsis* vita patet. Et Sylla Romæ proscriptorum liberos honores petere vetuit. Scilicet ab honoribus & magistratibus tales excludere potuerunt, existimationem simplicem adimere recte non potuerunt.

CAPUT V.

DE POTESTATE SUMMI IMPERII CIRCA BONA
TAM PUBLICA QUAM PRIVATORUM.

1. <i>Quid potestatis in bona regi sit, si regnum sit ipsius patrimonium.</i> 2. <i>Non ubique cives dominium rerum suarum debent civitati.</i> 3. <i>Summum imperium potest leges ferre, quomodo cives bonis suis uti debent.</i> 4. <i>Idem potest tributa exigere.</i> 5. <i>Quid observandum circa impositionem vectigalium.</i>	6. <i>Et tributorum.</i> 7. <i>De domino eminente.</i> 8. <i>Quid liceat regi circa bona publica.</i> 9. <i>De alienatione regni, & ejus partium.</i> 10. <i>Rex non potest infundare regnum, aut oppignorare sine consensu populi:</i> 11. <i>Neque alienare bona, que principatum sequuntur.</i>

AD intelligendam potestatem imperii summi in bona civium, observandum; eam profluere vel ex ipsa natura summi imperii per se, vel ex peculiari modo adquirendi imperii. Sane enim non parum interest, an is, qui summum in civitate imperium gerit, sibi ipsi velut cives fecerit, atque primus rerum, quas civitas complectitur, omnimodum dominium adquisiverit; an vero ultro in imperium fit vocatus ab hominibus, qui jam quorundam bonorum proprietatem habebant. Priori casu patet, imperantem in quævis bona civitate contenta non id modo habere potestatis, quod ex imperio per se fluit, sed & quod quivis paterfamilias in patrimonium suum habet; nisi forte ultro quid de jure suo remiserit. Heic igitur si rex istud dominium sibi illibatum servavit, cives sua non alio tenebunt jure, quam quo servi quondam Romæ peculia sua obtinebant, sic ut eorum possessio sit mere precaria, arbitrio regis, quandoque visum fuerit, revocabilis. Quamdiu tamen istorum bonorum possessio civibus relinquatur, ex iisdem alimenta & alia vitæ: sustentandæ necessaria recte sibi decerpunt velut loco mercedis ob impensam in iisdem excolendis & custodiendis operam. Atque de ejusmodi duntaxat subditis verum est, quod male ad quosvis cives extendit *Hobbes de cive* cap. VI. §. 15. &c. XII. §. 7. *singulos cives suum sibi proprium habere, in quod nemo concivium suorum jus habet; non autem proprium ita habere quidquam, in quod non habeat jus ille, qui habet summum imperium. Sicut filii familias proprietatem rerum suarum à patre concessam habent, distinctam quidem à cæteris filiis ejusdem familia, sed non à proprietate ipsius patris. Sic ut in familia filiorum singulorum propria sint bona, quæ & quamdiu vult pater. Quod si autem ejusmodi rex de jure suo aliquid remiserit, tantum sub-*

ject

jecti in bona sua habebunt juris, quantum regis concessio ostenderit. Super quo à diversis diverso modo dispositum. Sic Pharaò dominus terræ Ægypti quintam partem frugum sibi vindicabat, quatuor partes cultoribus relinquebat. *Genes. 47. v. 23. 24. 26.* Excipiebantur tamen agri sacerdotum, ad quos tertia terræ pars ex donatione Isis spectabat. Vid. *Diodor Siculus. l. 1. c. 21. 72. & Grotius ad Genes. 47. 16.* De Indorum agricolis *Strabo l. XV. Cum regio tota sit regis, ipsæ eam conducti operantur pro quarta parte fructuum.* Add. *Diodor. Sicul. l. 2. c. 40.* Id quod adhuc hodie in regno magni Mogolis obtinet, ubi & rex heres est suorum ministrorum & mercatorum. Add. *Garcilass. de la Vega Comment. Reg. l. V. c. 5.* Sic in regno Congo nemo proprii quid habet, quod ad heredes transmittere queat, sed omnia regis sunt, qui administrationem & usum bonorum pro lubitu distribuit, teste *Eduardo Lopez.* In hisce igitur regnis quicquid singuli juris in bona obtinent, id originarie ab indultu regis dependet, qui de universis bonis absolutam disponendi potestatem habet, quantum pacta aut concessiones irrevocabiliter ab ipso factæ admittunt. Ubi tamen non insuper habendum, quod *Benier de nuperis motibus in Imperio Magni Mogolis* observavit, absolutum illud Principum dominium in eo regno, aliisque per Orientem imperiis in causa esse, quare istæ regiones cætera felicissimæ, incultæ, barbaricæ ac paupertate quotidie in deterius eant, aut saltem non eo splendore efflorescant, quo pleraque Europæ regna, ubi dominia civium per imperantes parcius delibantur, ac ubi cives habent, quod suum etiam adversus Principem dicere possint. Cui obiter addere possis, quod *Garcilassus de la Vega Comment. Reg. l. 5. c. 2.* memorat; ex instituto Yncarum debuisse subditos suos prius agros excoluisse, quam ad regis agros colendos accederent: quod fieri non possit, ut regis res benè curentur, nisi ab iis, quibus suæ res benè sunt compositæ: contra pauperes cives pace ac bello inutiles ferebant.

§. 2. Enimvero dantur civitates, ubi cives bona sua originarie haut quidquam tanquam beneficium imperii civilis agnoscunt. Idque videtur contingere duobus potissimum modis, vel quando populus aliquis auspicio regis abs se creati novas sibi sedes quæsitivæ; vel quando plures patresfamilias, quibus jam suæ opes erant, in civitatem ultro coivere, aut civitati jam constitutæ ultro accesserunt, & sic seipos ac sua bona imperio civili subjecerunt. Circa prius ita regulariter fieri solet, ut ejusmodi populus auspicio rectoris sui occupet regionem aliquam, terminis naturalibus aut ex arbitrio hominum circumscriptam, per universitatem, cujus partes deinde singulis forte, aut arbitrio rectoris, ratiis propria ipsorum electione, assignentur. Vid. *Cornelius Nepos Miltiade c. 2.* Ubi sciendum, quanquam singulorum dominium non tam à propria ipsorum adprehensione, quam assignatione rectoris populi videatur incipere; non tamen quod singuli habeant, beneficium rectoris est; cum qui ejusmodi expeditioni sese socios ultro adjunxere, jus sibi perfectum quæsierint portionem aliquam de parta terra habendi. Vid. *Genes. XIV. 14. 21. 23. 24.* Add. *supra l. IV. c. 6. §. 3. 4.* Multo minus autem dominia privatorum originarie dependent ab arbitrio & indultu regis, quando patresfamilias liberi, bonis jam instructi, ultro sese ipsius imperio subjecerunt. Quin enim isti, qui extra civitates degunt, proprii quid habere possint, manifestissimum est; quidquid repugnet *Hobbes d l.* Sane ponamus, naturam dedisse cuique jus in omnia; quid tamen obstat, quo minus interveniente pacto sua cuique

portio possit assignari? Et quanquam duorum aut paucorum pacta circa rem in medio positam reliquis nihil præjudicent, sed iisdem jus suum primævum relinquunt integrum: tamen si omnes super dividendis rebus commune ineamt pactum, expressum aut tacitum, quin vera proprietates rerum introducat, dubitari non debet. Inde falsum est pronuntiatum illud *Hobbes. pares diversarum familiarum, qui neque patri, neque communi domino subjiciuntur, jus commune in omnia habent.* Vid. *Genes. IV. 4. XIII. 5. seqq.* Et si hoc certum sit, eorum qui in civitatibus vivunt, dominia longe esse firmiora, quam singulorum qui in naturali libertate degunt. Nam hi propriis duntaxat viribus nituntur: istorum autem bona viribus totius civitatis contra exteros juxta atque concives proteguntur. Vid. *Genes. XXXIV. 30.* Socrates apud *Xenophontem memorabil. l. 2. κρείττον σὺν πολλοῖς κινῆντα ἀσφαλῶς δεκῆντα ἔχειν, ἢ μόνον ἀειδίμενον τὰ τῶν πολιτῶν ὀπικυδῶως πάντα κεκτῆσθαι.* Melius est cum multis secure habitare, modicaque possidere, quam bona omnium civium habere solum cum periculo viventem. Et hæc tamen tantum admitti potest illud Ciceronis pro *Cecinna: Jure civili sublato nihil est, quare exploratum cuiquam possit esse, quid suum, quid alienum sit.* Idem *Off. II. clarius: Hanc ob causam maxime, ut sua tenerentur, res constituta sunt. Nam etsi duce natura congregabantur homines, tamen custodia rerum suarum urbium præsidia quærebant.*

§. 3. In civitatibus ergo, ubi bona civium originarie à rectoribus non dependent, summo imperanti id tantum potestatis in eadem competit, quantum ex imperii summi natura per se fluit, nisi cives amplius quid ultro ipsi detulerunt. Facit huc illud *Seneca de beneficiis l. VII. c. 4. Jure civili omnia regis sunt: & tamen illa, quorum ad regem pertinet universa possessio, in singulos dominos descripta sunt, & unaquaque res habet possessorem suum. Itaque dare regi & domum, & mancipium & pecuniam possumus; nec donare illi de suo dicimur. Ad reges enim potestas omnium pertinet, ad singulos proprietatis. Fines Atheniensium aut Campanorum vocamus, quos deinde inter se vicini privata terminatione distinguunt. Et totus ager hujus aut illius reip. est: pars deinde suo domino quoque censetur. Ideoque donare agros nostros reip. possumus, quamvis illius esse dicantur: quia aliter illius sunt, aliter mei. Omnia rex imperio possidet: singuli dominio.* Add. *Grot. ad 1 Regum 16. 24.* Hinc *Adrianus* populo, servum aurigantem ut in libertatem affereretur flagitanti, restitit his verbis: *Neque me alienum servum libertate donare, neque vos domino ejus vim asserre decet,* apud *Zonaram tom. 11.* Et ibid. *Imp. Claudius* edicto vetuit, ne ab Imperatore res alienæ peterentur. Erat enim eo tempore opinio, *Cæsarem* talia donare posse. Unde & ipse, quem privatus hoc modo acceperat fundum, domino restituit. Eoque probari non potest illud *Friderici Imp. apud Guntherum Ligurino l. 3. Quicquid habet locuples, quicquid custodit avarus, jure quidem nostrum, populo concedimus usum. Rege figuratam, regis patet esse monetam; Cæsaris & domino sub Cæsare fulget imago.* Ista porro potestas ad tria potissimum capita revocari commodissime videtur: ad jus ferendi leges circa usum bonorum ad salutem civitatis attemperandum; deinde ad jus indicendi tributa; & denique ad exercitium dominii eminentis. Ad primum caput referuntur leges sumptuariæ, seu quæ modum statuunt sumptibus extra necessitatem positis, quibus privatæ domus, & inde civitas exhauritur, pecuniis ad exteros translatis, postquam in exoticas delicias luxuria cum primis solet insanire. *Plinius N. H. l. 6. c. 28. In universum gentes (Arabum) ditissimæ, ut apud quas*

maxime opes Romana Parthorumque subsidunt, vendentibus quæ à mari aut sylvis capiunt, nihil invicem redimentibus. Idem d. l. c. 23. Nullo anno imperii nostri minus HS. quingentes exhauriente India, & merces remittente, quæ apud nos centuplicato veniant. Conf. Idem lib. 12. cap. 18. Quo & illud incommodum accedit, quod qui opes suas per luxum dissiparunt, ad sumtus in remp. erogandos fiant inepti. Qui enim v. g. duas quintas partes reddituum suorum annorum expendit, si duæ præterea quintæ partes in tributum sint erogandæ, nihil incommodi sentit, & fortem insuper suam una quinta parte auget. Cum contra qui universos suos redditus expendere suevit, ubi in publicum quid est conferendum, vel ipsa fors sit minuenda, vel de assuetis sumtibus sit detrahendum. Quales illæ leges fuerint in rep. Romana, enumerat *Paulus Manuius de LL. Romanis ex Macrobbii Saturnal.* lib. 3. *Plato* lib. VI. de LL. ad nuptias non nisi decem ex propinquis vocari, & à ditissimis supra minam impendi non vult. Add. *Ælian.* V. H. l. 3. c. 34. & *Garcilass. de la Vega Comment. Reg. I. V. c. 11.* Item, leges contra aleam latæ. Vid. t. t. D. & C. de aleatoribus. Add. *Gravianus* c. 7. 8. 9. distinct. 86. Et quæ passim prodigos coërcent. Quo facit institutum *Periandri* apud Corinthios, quo non permittebatur *δαπανῶν πλέον, ἢ κατὰ τοὺς πρῶτους, non plus insumere, quam census ferret.* *Heraclides de politiis.* Id quod cum primis circa illos observandum, qui remp. tractant. Quo facit insignis locus *Polybii* l. X. in exceptis *Peirescianis.* *ἄχρῳον τε τῆ κοινῶν πρῶτων καλῶς τὸ ὀλιγοῦσθαι τῆ κατὰ τὸ ἴδιον βίον, ἔτε μὲν ἀποφραδῆ τῆ πατρῆδος, ὅστις πολυτελέστερον ζῆ τῆ κατὰ τὸ ἴδιον ὑπερῆν χορηγίας.* Fieri non potest, ut is reip. recte præsit, qui in privata vita est negligens; neque à diripienda publica pecunia sibi est temperaturus, qui sumtuosius vivit, quam privati redditus ferant. Conspirat illud *Luciani in Antholog.* *ὄχι ἐστὶ κακῶς κεχρημένον ἀνδρα τοῖς ἰδίοις, εἴη πρὸν ἐν ἀλλοτριῶν.* non potest male usus propriis esse fidelis in alienis. Item leges de modo & qualitate possessionum, qualis erat Romæ lex *Licinia*, ne quis ultra D. agri jugera, neque pecoris majoris ultra C. minoris ultra D. capita haberet. Vid. *P. Manuius* d. l. Huc pertinet *Numer.* 36. v. 7. 9. Add. *Aristoteles polit.* l. II. c. 5. 7. l. VI. c. 4. (5.) ubi memoratur sex in multis civitatibus democraticis usitata, *μὴ πωλεῖν ἕξιναι οὐ πρῶτους κλήρας, ne primas agri partes liceat vendere.* Et lex *Oxyli*, *μὴ δανείζειν εἰς τι μέρος τῆ ἀρχῆς ἐκασωγῆς.* ne quis in partem agri cuiusquam mutuum det. Add. *Lex Burgundionum* l. 84. §. 1. Huc spectat illud *SCtum* apud *Plinium* lib. VI. *epist.* 19. quo candidati jubentur patrimonii tertiam partem conferre in prædia Italica. Item, leges circa modum donationum, legatorum, & quibus testandi facultas circumscribitur: aut quibus modus consecrationi rerum ponitur. Vid. *Exodi* 36. 6. Item illæ leges, quæ certos cives certum genus rerum possidere vetant. Sicuti de Indis refert *Strabo* lib. XV. privato homini equum & elephantum alere non licet. Utrumque enim regis possessio censetur. Et leges contra otiosos latæ. Qualis illa apud *Nabathæos*, qua publice mulstabatur, qui opes suas imminerat, apud *Strabonem* lib. XVI. Et contra eos, qui res suas incultu perire patiuntur. Vid. *Gellius* l. 4. c. 12. Item illa lex regis *Amasis* apud *Ægyptios*, qua omnes apud provinciarum præfides singulis annis demonstrare tenebantur, unde viverent; pœna mortis in secus facientes constituta. *Herodotus Euterpe.* Possis etiam huc referre leges, qua certæ res civibus acquiri, aut certus modus rem augendi vetatur. Sicut de Italia *Plin.* N. H. l. 3. c. 20. *Metallorum omnium*

fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id vetere consulto patrum, Italia parcere jubentium. Spectat quoque huc lex Venetorum, ut nullus testamento, venditione, aliave causa bona immobilia perpetuo Ecclesiasticis relinquere, vendere, alienare inconsulto Senatu queat, apud *Maurocenum hist. Venet. l. 17.* Item, quæ vetant pecunias extra civitatem efferri, & commercia cum exteris sola mercium commutatione expediri jubent.

§. 4. Sed & hoc juris summo imperio competit, ut partem aliquam de bonis civium decerpere tributis nomine possit. Quippe cum tributa intra justum modum imperata, & recte impensa nihil sint aliud, atque merces, quam singuli pendunt civitati pro defensione salutis ac bonorum suorum; & ad tolerandos, qui hec requirunt, sumtus. Hinc cum *Nero dubitaret, an cuncta vectigalia omitti juberet, idque pulcherrimum donum generi mortalium daret; impetum ejus attinere senatores, dissolutionem imperii docendo, si fructus, quibus resp. sustineretur, de minuerentur. Tacit. Ann. XIII.* Apud *Eundem Hist. 1v.* Cerialis ad Treveros: *Nos jure victoria id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium sine armis; neque arma sine stipendiis; neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Apud *Isæum orat. VI.* dicitur: *existimans pro se modicos sumtus facere oportere, & quæ reliqua erant civitati acquirere, ut impensis sufficeret. Themistius orat. XIV.* Athenis lex prohibet eos, quorum nomina in ararium relata sunt, remp. prius capessere, quam debitum illud dissolverint. Quæ qui probe expenderit, fatebitur iniquas sæpe & impudentes esse querelas vulgi, cui maxima fere miseriarum suarum causa videtur tributorum gravitas. Quam ad rem cum primis faciunt, quæ tradit *Hobbes de Cive c. XII. §. 9.* Et si multo improbiores sint querelæ eorum, in quos cadit illud apud *Plautum Cistellar. act. 2. sc. 2.* *Quasi non fundis exornate multe incedant per vias. At tributus cum imperatus est, potesse pendi negant: Illis, quibus tributus major penditur, pendi potest.* Huc spectat quoque illud Archidami, qui bello Peloponnesiaco fociis poscentibus, ut tributis certam præscriberet quantitatem, dixit: *ὁ πόλεμος ἔσται ἀπὸ τῆς ἀνάγκης, ἢ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, ἢ ἀπὸ τῆς ἀφροσύνης, ἢ ἀπὸ τῆς ἀδολογίας, ἢ ἀπὸ τῆς ἀκαταστάτου.* bellum definito non alitur emolumento apud *Plutarchum apophib.* Et *Idem Crasso: ὁ πόλεμος πλεονεκτητικὸς ἢ ἀποδοτικὸς. opes ad bellum defini nequeunt.* *Procopius de bello Persico l. 2. c. 26.* *πόλεμος οὐκ ἐστὶν ἀριθμητὸς, ὅτι τοῖς ἐμολογούμενοις ἔμμηρος ἐστὶ.* Bellum ab iis, qui illud inferunt, non potest, poni in rerum numero, quas certo tenent. Et raro locum habet illud *M. Catonis apud Livium l. 34. c. 9.* *Bellum seipsum alet.* Imo in universum sumtus publici certa quantitate includi semper non possunt, ob varios casus, qui non à nobis, sed à vicinis nostris dependent, ad quos dispellendos pecunia opus est. Sed & ad quemvis adparatum bellicum adplicari potest, quod de classe extat apud *Nicetam Choniaten. l. 1.* iuasu Joannis Puzeni summi quæstoris sub Imperatore Manuele Comneno vectigalia nautica, olim in classem conferri solita, in fiscum fuisse relata, triremesque abolitas, quod diceret: *trirèmes non semper reip. esse utiles: sumtus vero, qui in eas fiunt, & annuos esse & immensos.* Eos igitur in fiscum referendos, necessitate vero postulante, ex Imperatoris thesauris stipendia promenda sse. *Quæ cum dixisset, vir optimus, & rerum gerendarum peritissimus est habitus, cum revera sententiam crudelissimo pirata dignam dixisset. Imperatorem enim summuum magnitudine decepit, & parvitate impensarum rursus exhibaravit. Quæ sive temeritate, sive tenacitate factum est, ut maritimæ provincie latrocinii vexarentur. Inde fecutas calamitates ei æque imputari*

potuisse, infert: atque spicam ei, qui sevit; acceptam ferimus, & is accusatur, qui non refecit, & incendium non ei duntaxat imputatur, qui ignem injecit, sed & ei; qui idrefringere cum posset noluit. Gemina habentur apud Nicephorum Gregoram l. vi. qui talia sub Andronico Palæologo quoque contigisse refert.

§. 5. Est tamen prudentis rectoris, hæcenus querulo vulgi ingenio se attemperare, ut quantum fieri potest minimo quasi cum sensu & motu tributa colligantur. Et quidem vulgo durius longe videtur, illa, quæ semel in bonis suis numeravit, iterum erogare, quam quædam non acquirere. Vid. Livius l. V. c. 23. Et Plutarchus Camillo, ubi ægerrime tulit plebs, quod decimam partem prædæ jam divisæ cogeret conferre. Homerus Iliad. a. quæ ex urbibus captis diripimus, ea divisæ jam sunt. Populum vero non decet ea rursus collecta congregare. Claudianus de cons. Manlii: Graviorem amissa dolorem. Quam necdum quæsitæ movent. Add. l. 5. §. 13. D. de donat. inter vir. & uxor. Hannibal apud Livium l. 30. c. 44. Tantum ex publicis malis sentimus, quantum ad privatas res pertinet: nec in eis quidquam acrius, quam pecuniæ damnum stimulat. Inde multis commodissimum visum, semel isto onere defungi, & partem bonorum in usus publicos perpetuo disponere. Vid. Diodor. Siculus l. 1. c. 72. Et Paulus Warnefridus de gest. Longobard. l. 3. c. 16. Aliqui minus affici vulgus judicant per moderata vectigalia, & afficias, quas vocant, quam collectas & tributa. Quanquam circa vectigalia in merces importandas constituenda considerandum sit, an merces illæ sint necessariae, an vero luxuriam duntaxat instruant. Nam circa has illa recte intendi possunt, reprimendo luxui, & quia istis tere utuntur homines locupletes, aut qui alias multis privilegiis instructi reip. parum contribuant. Vid. l. 16. §. 7. D. de publicanis. Item an non eadem merces apud nos provenire: aut elaborari possint, si adfit indigenarum industria. Quam ob rationem recte merces exoticiæ vectigalibus onerantur, illæ cum primis, per quas luxus tantum instruitur, & per quas exteri tributum à nobis accipiunt, *Φέρεις παρ' ὑμῶν λαμβάνουσιν, ἔτ' χάρτας, ἔδε τ' βοσκημάτων, ἀλλὰ καὶ τ' ἀνοίας τ' ἡμετέρας*, non pro regione neque pro pecoribus, sed pro dementia nostra; uti loquitur Dio Chrysostomus orat. 79. Circa exportandas merces videndum, an rei publicæ intersit eas non exportari; an vero necessum sit eas exportari, quod aliud non suppetat medium civibus rem faciendi. Prius facit, ut vectigalia intendi queant, posterius, ut remitti debeant. Neque id insuper habendum, an exteri vehementer istis mercibus opus habeant; an easdem quoque aliunde possint habere? Cui enim ignota mercurialium hominum solertia? *Extremos currit mercator ad Indos. Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.* Ita enim fieri solet, ut si in uno loco nimis onerentur mercatores, alia sibi emporia quæsitum eant; aut occinant illud Gallieni apud Trebellium Pollionem: *Quid? sine lino Agyptio esse non possumus. Non sine trabeatis sagis tuta resp. est?* Sicuti & ad vectigalia maxime quadrare judicaverim illam Hesiodi regulam, *πλέον ἢ μισοῦ παντός; dimidium plus toto.* Nam sterilis est portus, quem mercatorum frequentia destituit. Quo loco etiam observanda constitutio Neronis apud Tacitum A. XIII. *ne census negotiatorum naves adscriberentur, tributumque pro illis penderent.* Sicuti & id summi imperii est, quæ in quæstum publicanorum ab ipsis subinde inveniuntur, nec non eorundem importunitatem, & vexationes, quæ ipso vectigali gravius tolerantur, circumcidere. Apud Dionem Cassium l. 42. Cæsar dicitur Asiam à publicanis, qui eam acerbissime ha-

buerant, liberasse, & *vectigalia in tributi formam redegisse*. Add. l. 12. princip. D. de publicanis. Sic & laudat edictum Neronis Tacitus A. XIII. *ut leges cujusque publici occulta ad id tempus, proscriberentur: omittas petitiones non ultra annum resumerent: magistratus jura adversus publicanos extra ordinem redderent*. Sed nec nimium favoris tribuendum fisco, *cujus causa nunquam mala est nisi sub bono principe; & cui nunquam defunt, qui fronte rari, & tristi supercilio ejusdem utilitatibus contumaciter adsint*. Plinius paneg. §. 6. Circa imponenda autem tributa, & alia onera id maxime cavendum, ne subditis justa querelarum causa oriatur. Id quod primo fit, si onera civitatis civibus inæqualiter imponantur. Nam, uti recte *Hobbes de cive c. XIII. §. 10.* quod omnibus simul leve onus est, si multi se subtrahunt, cæteris grave, imo intolerabile erit. Neque enim homines tam onus ipsum, quam inæqualitatem ægre ferre solent, ob dolorem injuriæ, aut invidia adversus immunes. Et cum id, quod à civibus in publicum confertur, nihil aliud sit præter emtæ pacis pretium, rationis est, ut qui æque de pace participant, æquas partes solvant, pecunias aut operas reip. contribuendo. Sic ut immunitas & privilegia, quibus certi homines aut ordines in multis civitatibus gaudent, non aliter æquitatem habeant, quam quatenus ista nobilitate operæ, quam iidem reip. præstant, pensantur. Vid. *Diodorus Siculus l. 4. c. 73.* de Machaone & Podalirio. Et *Isoocrates in laudat. Busiridis* de privilegiis sacerdotum Ægyptiacorum. Enimvero ut ista æqualitas recte inveniatur, accurate observandum est, non heic quæri æqualitatem pecuniæ, sed oneris: seu in eo haut quidquam æqualitatem verti, ut singuli æquales pecuniarum summas solvant, sed ut quæ singulis injungitur portio non magis unum quam alterum gravet. Quod fit, si æqualis sit ratio inter onera & beneficia pacis. Quanquam enim pace omnes æqualiter fruuntur, non tamen emolumenta pacis omnibus sunt æqualia; cum alii plus bonorum, alii minus adquirant, & rursus alii plus, alii minus consumant. Inde quæstio ab *Hobbeso* movetur: an cives in publicum contribuere debeant pro ratione eorum, que lucrantur, an eorum quæ consumunt, hoc est, an personæ taxari debeant, ut pro ratione census contribuant, an ut quisque contribuat pro ratione eorum, quæ consumit? Ubi primo omnium ita est pronuncian- dum, quia beneficio civitatis suum cuique patrimonium defenditur, igitur isti posse imponi onera pro ratione reddituum. Quo spectant ea, quæ *Servius Tullius* de ratione instituti census differit apud *Dionys. Halicarn. l. IV. Justum existimo, & reip. utile, ut qui multum possident, multa conferant; parum vero, qui sunt in re tenui*. Sicuti & quæ extraordinariis reip. temporibus imperantur, juxta censum imponenda sunt. Deinde quia ope civitatis etiam cujusque vita defenditur, quæ pauperibus æque ac divitibus cara est; inde ab illis æque ac his operæ militares postulari possunt, nec minus eodem nomine tributum modicum æquale exigere; uti est capitatio, in quo dives non plus quam pauper solvit. Verum quia etiam beneficio civitatis civibus occasio præbetur, ut sua industria rem sibi augere possint, heic difficultas potissimum oritur, quomodo isto intuitu impositio onerum sit facienda. Ubi commodissimum videtur, ut ea taxentur, prout quilibet consumit, non prout quis lucratur; præsertim cum etiam homines sæpissime pro modo lucri expensas soleant facere. Nam ubi pro ratione eorum, quæ quisque lucratur, impositio fieret, & vero contingeret eos, qui æqualia lucrati sunt, non æqualia possidere, (quo nihil est frequentius, dum alter parta per parfi-

moniam conservat, alter per luxuriam dissipat;) necessum esset, beneficio pacis æqualiter gaudentes, civitatis onera non æqualiter sustinere, v. g. Duo per annum lucrati sunt æqualia; uterque C. sed unus consumsit XL. alter XXC. Heic cum uterque æqualiter pace fruitus sit, æquum quidem videri possit, ut uterque æqualia solveret. Atqui duo heic occurrunt incommoda: primo quod difficillimum civitati sit inquirere, quantum quisque civium singulis annis suam per industriam lucretur, neque recognitio census tam crebro fieri queat. Deinde si impositio tributi fieri anno elapso, ubi uterque rationis acceptorum & expensorum subduxit, & quidem pro ratione ejus, quod utrique ex lucro prioris anni superest, uni simplum, & alteri duplum foret solvendum; cum tamen uterque æque beneficio pacis fruitus sit. Hoc modo & illud fieret, ut uni sua parsimonia fraudi, alteri sua luxuria levamento foret. Ergo commodissimum est, ipsas res consumendas taxari, ut sic unus quisque dum rem privatam consumit, partem civitati debitam pro ratione eorum quæ non habet, sed beneficio civitatis habuit, imperceptibiliter persolvat, dum id quod civitati persolvitur pro parte pretii rei consumptæ habetur. Cæterum, quod jam circa vectigalia monebamus, id ipsum circa tributa, & alia onera publica observandum. Quo spectat illud *Taciti Agricola*: *Fruventi & tributorum aucionem equalitate munerum mollire, circumcisis que in quæstum reperta ipso tributo gravius tolerabantur. Namque per ludibrium assidere clausis horreis, & emere ultro frumenta, & vendere pretio cogebantur. Divortia innumerum & longinquitas regionum indicebatur, ut civitates à proximis hibernis inremota & avia deferrent, donec quod omnibus in promptu erat, pacis lucrosum fieret. Add. Cicero oratione 3. in Verrem. Sed & duram nimis arbitramur vocem Pescennii Nigri apud *Spartianum*, qui cum Palæstini rogarent, ut eorum censitio levaretur, respondit: *Vos terras vestras levare censione vultis. ego vero etiam aërem vestrum censere vellem.* Cæterum quos modos pecuniæ colligandæ quandoque necessitas adhibere subigat, *Arist. Oeconom.* l. 2. c. 1. prolixissime tradit. Obiter heic monere placet de singulari genere tributi, quo Yncæ apud Peruvianos ab extreme pauperibus quotannis aliquot cornicula pulicibus demta, tributi loco præfectis suis offerri jubebant, ut nemo se immunem jactaret, & ut se ab istis insectis purgarent, ap. *Garcilassum de la Vega* l. V. c. 6. & l. VIII. c. 5. & 6.*

§. 7. Domini eminentis non tam rem, quam vocabulum aliqui damnant. Ipsam enim vim imperii propter salutem publicam instituti, sufficientem principi titulum præbere, urgente necessitate utendi bonis suorum subditorum; eo quod omnia simul concessa intelligantur, sine quibus obtineri bonum commune non potest. Ambitiosum quoque esse id vocabulum, quo mali principes abuti possint ad dissipandas subditorum facultates. Verum uti super vocabulis litigare supervacuum est; ita particulam summi imperii, quæ certo sese modo circa certam rem exferit peculiari nomine insignire, non præter rationem est. Ejus autem domini quæ vis sit, ex hisce intelligitur. Naturalis est æquitatis, ut si ad communem quampiam rem conservandam ab iis qui de eadem participant, conferendum quid sit, singuli ratam duntaxat partem conferant, nec unus supra cæteros graviter oneretur. Idem & in civitatibus obtinet. Sed cum sæpe ea sint reip. tempora, ut velurgens necessitas non admittat ratas partes à singulis colligi, vel certa quampiam res unius aut paucorum civium ad necessarios usus reip. requiratur; poterit summum imperium eam rem publicis necessitatibus ad-

hibere; ita tamen, ut quod ratam partem dominorum excedit, à cæteris civibus sit ipsis refundendum. Exempli loco hæc esse possunt. Si urbs sit munitionibus circumdanda, horti, agri, prætoria privatorum fossis aggeribusque occupantur. In obsidionibus ædes, arboreseque privatorum dejiciuntur, aut perduntur, ne hostibus emolumento, obsessis fraudi sint. Materia quoque, quam suis usibus privati disposuerant, adhibetur muniendo oppido. Urgente fame, privatorum granaria recluduntur. Imminente necessitate, deposita publice pecunia, aut privatorum gazæ invaduntur; ubi, quod civilius est, à volentibus civibus istas pecunias velut mutuo accipere non licet; sicut apud *Xenophontem Cyropæd.* l. 8. Cyrus fecit. Etsi dubiam habeat justitiam factum Cæsaris apud *Dionem* l. 42. licet legitimum dominum fuisse ipsum ponas: *Cæsar Romæ post victum Pompejum mutui nomen ei pecunie, cujus exigenda probabilis aliaratio non extabat, prætexebat; quanquam vi alioquin eas quoque non secus atque debitas sibi poscebat, neque redditurus unquam erat.* Si alia ratio non sit hostem repellendi propria regio vastatur, quicquid usui esse potest, quod avehi nequit, corrumpitur. Vid. *Curtius* lib. III. cap. 4. Imminente bello Romanorum Critolaus cum Achæorum magistratibus egit, ut exigendi nomina jus ne esset, nevé ducentem sequi alieni aris gratia necesse esset, ad belli finem usque debitorum solutione dilata. *Polybius excerpt.* 144. cap. 3. Addatur lib. ult. D. de lege commissoria. Huc etiam pertinet, quod de pecuniis mutuis disposuit Julius Cæsar apud *Suetonium* cap. 42. Ex quibus adparet, dominio eminenti locum non esse, nisi reipubl. necessitas requisiverit. De qua tamen *Bæclerus ad Grotium* lib. I. cap. I. §. 6. monet, necessitatem quæ heic attenditur, habere utique suos gradus, neque ultimum semper ejus articulum sumendum esse, ubi hoc vocabulum auditur. Ne tamen liberalis nimium ejusdem juris faciendæ est extensio, & quantum fieri potest, ad æquitatem idem temperandum. Quam in rem notabile est exemplum apud *Livium* lib. XXXI. cap. 13. Ex quibus & illud colligitur, civem à principe vi domini eminentis solvi non posse; cum omni privilegio exceptio necessitatis reip. inesse intelligatur; ac contradictionem videatur implicare, velle civem esse, & tamen aliquod jus prætere, quo salvo civitas salva esse nequeat. Cæterum iis, qui hoc modo sua publico impenderunt, aut perdiderunt, à tota civitate quantum fieri potest ea restitui, aut pensari, manifestissima æquitate nititur. Exceptionem tamen aliqui faciunt, si damnum illatum inevitabile sit, adeo ut tale futurum esse prævideri potuerit. Puta si ædes in suburbis tempore belli diruantur. Horum enim compensatio posci nequit, quia norant conditionem ejusmodi talibus locis annexam esse, eamque ipsi, dum nihilo secius ibi ædes ponunt, tacite quasi jam ante confirmaverunt. Tanto minus compensationi petendæ locus est, si omnes eadem necessitas stringat, aut æquale damnum involvat. Publico enim satis est, si neminem sua culpa deteriorem reddi patitur; & nunquam illud damnis subditorum ferendis se obligavit. *Jo. Christoph. Beckmannus medit. Polit. diss.* xx I. §. 8.

§. 8. De publicis autem bonis, quæ ad ipsam civitatem ut talem pertinent, observandum, circa ea in nonnullis regnis id discrimen deprehendi, quod quædam destinata sit ad sustentationem regis, alia ad sumtus in conservationem regni impendendos. Sicuti & *Dion. Halicarn.* l. 3. aliud est δημοσιακτησις, aliud τὰ ἐὶ βασιλείων κληρο, possessio publica, aliud perpetuum regum patrimonium. Apud Sinenles nona agri pars regi at-

attributa est, uti tradit *Martinius hist. Sin.* l. 4. c. 24. Scilicet alicubi de publico regi sunt assignata certa bona, quorum proventu regiæ suæ sumtus tolerat. Eorum usumfructum quidem plenum habet rex, ita ut de eorundem proventibus pro arbitrio queat disponere; & si quid inde comparsum sit, id privato regis patrimonio accrescit, nisi forte leges regni aliter disposuerint. Huc facit illud *Seneca de benefic.* l. VI c. 6. *Cæsar omnia habet, fiscus ejus privata tantum, ac sua: & universa in imperio ejus sunt, in patrimonio propria.* Pertinax ap. *Herod.* l. 2. c. 4. Imperatoriis possessionibus nomen suum inscribi vetabat: *non esse illas dictitans imperantium proprias, sed communes Romanorum & publicas.* Sic olim apud Peruanos sub imperio Yncarum agri erant tripartito divisi, & una pars Regi, altera Soli, ipsorum Numini, tertia civitati assignabatur; inde & de sua parte cives tributum nihil solvebant. Vid. *Garcilass. de la Vega Com. Reg.* l. V. c. 14. Ast eorum bonorum, quibus tolerantur sumtus in reip. conservationem impendendi, nudam duntaxat administrationem habet rex, quæ pro scopo salutem civitatis habere debet, & non minore religione est tractanda, quam tutori in bonis pupilli versandum est. *Paul. Warnesfrid. de gest. Longob.* l. 3. c. 16. *In diebus Authari, ob restaurationem regni, duces, qui tunc erant, omnem substantiarum suarum medietatem regalibus usib. tribuunt, ut esse possit, unde rex ipse, sive qui ei adhererent, ejusque obsequis per diversa officia dediti, alerentur.* Ex quibus etiam facile colligitur, ad quemnam pertinent bona, quæ abs rege durante ipsius imperio parantur; ad ipsum an ad regnum? Nam si illa parantur ex bonis ad remp. destinatis, aut per tributa & sanguinem civium, ac per talem eorum operam, quam ex communi sua obligatione civitati debent, eadem regno, non autem privato regis patrimonio accrescere in aperto est. Sed tamen contingere quoque potest, ut non ex ærario, sed ex suo patrimonio bellum rex instruat, & gerat, sine ullo civitatis onere aut periculo; vel etiam ex solis fructibus illius patrimonii, quod principatum sequitur. Tali bello quod rex adquisiverit, jure sibi, non civitati poterit vindicare. Nam proventus ejus rei, cujus ego usumfructum habeo, pleno jure mei sunt, deque iis pro lubitu licet mihi disponere. Add. *Grotius* l. 1. c. 3. §. 12.

§. 9. Consequens hisce est dispicere, quidnam regi liceat circa alienationem regni aut partium regni; & quidem non ejus, quod in patrimonio regis est, sed quod ultroneo populi consensu ipsi est delatum? Agit de hac quæst. *Grot.* l. 1. c. 4. §. 10. & l. 2. c. 6. §. 3. *seqq.* (ad utrumque locum addantur, quæ annotavit *Bæcl.*) & l. 3. c. 20. §. 5. *seqq.* Summa huc redit, nihil agere regem, qui regnum in alium propria autoritate transferre aggreditur, nec subditos isto actu regis teneri; verum heic non minus populi, quam regis consensum requiri. Nam uti invito regi regnum non recte eripitur, ita nec invito populo alius rex potest obrudi. Sed in alienatione partis præter consensum regis requiritur non solum populi, qui sub pristino rege remanet, sed vel maxime consensus illius partis, de qua alienanda agitur. Cujus rei ratio est, quod qui initio in civitatem coivere, aut ultro post accessere, pacto se invicem obstrinxerunt, quod uno eodemque imperio regi velint, quamdiu intra ejusdem civitatis fines degere placeat. Unde quemadmodum singuli per istud pactum tale jus quæsierunt, ut inviti non possint e civitate ejici, aut alterius sub imperium tradi, nisi in pœnæ vicem: ita universis in singulos itidem jus est quæsitum ex eodem pacto, ut nemo possit alterius im-

perio sese subicere, aut ejus civitatis imperio renunciare, quamdiu intra ejusdem fines degere placet. Adeoque cum civitates tanquam corpora moralia consensu partium coaluerint, ex primæva coeuntium voluntate metiendum, quid toti in partes potestatis heic competat. Quæ voluntas hautquaquam præsumi potest talis fuisse, ut jus esset corpori pro mero lubitu partes & abscindere à se, & alii in ditionem dare. Sic apud *Frossardum* l. IV. & *Polydorum Virgilium hist. Angl.* l. 20. Aquitani nequidquam per donationem Richardi II. à regno Angliæ separari volunt. Enimvero quod dicitur, non licere parti à corpore recedere, sic ut intra eosdem fines maneat; id hanc habet exceptionem, ni summa necessitas adegerit, ac aliter servari non potuerit, quam in alterius ditionem sese dedendo. Nam in omnibus ejusmodi conventionibus expecta videtur summa necessitas, quæ facultatem dat salutem suam quovis modo defendendi. Hinc nemo jure urbes reprehenderit, quæ ubi pro virili hostibus resistenterunt, dedere se demum maluerunt, quam excidium pati. Scilicet qui ab initio in civitates coiverunt, jam antea per naturam jus habebant salutem suam quovis modo defendendi; idque ut eo melius possent consequi, civitates subierunt. Eum finem ubi civitas ipsis præstare amplius nequit, censentur soluti vinculo, quo civitati tenebantur, ac recepisse jus suo sibi arbitrio consulendi. Ast ipsa civitas non habet aliud jus in membra sua, quam quod per eos, qui eam initio constituerunt, est concessum. Hæc quemodum singulis defensionem promittit sub exceptione, nisi magna necessitate impediatur; ita ubi isthæc ingruerit, non amplius intelligitur prohibere, quo minus quilibet, quantum potest, salutem suam prospiciat. Nam licet quidem directe perdere membrum aliquod, ut totum corpus servetur, quia membrum non vivit, nisi vita corporis: at membra corporum moralium etiam seorsim existere atque vivere possunt, adeoque in hæc corpori tantum juris non erit, quantum in illa. Quod si autem rex necessitate adactus cum hoste validiore pacem hac lege fecerit, ut ipsi certam regionem concedat, quæ tamen isti cessione contradixit; arbitramur, debere quidem ipsum ex eadem sua præsidia deducere, & non impedire, quo minus victor ejus possessionem adprehendat. Hautquidquam tamen eandem cogere poterit, ut omnino sese in alterius ditionem tradat. Neque illa regio ulla obligatione videtur impediri, quo minus, si viribus suis confidat, se occupare volenti resistat, aut peculiarem deinceps civitatem constituat. Sicuti, cum pacto urbem Nisibin cederet Persis Jovianus Imperator cives obsecrabant, ut propriis viribus patriam sibi sedem defendere liceret; apud *Ammianum Marcellinum* l. XXV. c. 12. & *Zosimum* l. 3. Igitur ejusmodi pacto rex quidem & populus jus suum ad istam regionem amittunt; victor autem ex ipsius consensu & fide data in eandem legitimum imperium nanciscitur. De cætero quod aliqui jactant vel de omnibus regnis, vel de uno aliquo; bona coronæ inserta, seu uti loquuntur, incorporata, nulla ratione posse alienari, nec longissimum temporis tractum, alteriusque quietam possessionem impedire, quo minus vindicari temper queant; id sine dubio vanum est. Multo autem ineptius, uni alicui regno ejusmodi privilegium assertum ire; ut ipsum quidem aliis sua eripere possit, sed quæ semel arripuerit, nunquam ullo modo ab eodem iterum separari queant.

§. 10. Ex dictis quoque intelligitur, regi non esse licitum citra consensum populi regnum suum deinceps tanquam feudum ab altero recognoscere sub onere commissi

ex felonia, aut ut deficiente familia ad seniore[m] illud devolvatur. Nam ista hac lege facta in feudatio pro alienatione condicionali habetur. Sicut & vice versa populus irritam potest reddere remissionem homagii, quam rex vasallo fecit sine populi consensu. Sed & hoc consequitur, non posse regem alteri pignori opponere partem imperii, sic ut ejus administratio, & naturalis possessio tantisper sit penes creditorem, citra consensum populi, partisque oppignorandæ, multoque minus si sit adjecta lex commissoria. Cujus rei ratio non ea solum est, quod pignoris dationem frequenter alienatio soleat comitari; sed etiam quia populus, regem ultro constituens, ab ipso voluit gubernari, non abs quovis alio. Et illi, qui in populum unum coiverunt, in plures particulas ut discerperentur noluisse præsumuntur.

§. 11. Sed & illud manifestum est, citra consensum populi non posse à rege alienari bona ipsi assignata, ut ex istorum redditibus tolerarentur reip. aut regie dignitatis onera. In istis enim bonis non nisi ususfructus regi competit, qui haut quidquam ad jus alienandi sese extendit. Et si forte rex sibi ad vitam suam fati prospectum judicet; tamen post ipsum alio rege populus opus habet, qui & ipse pro dignitate est sustentandus. Est tamen heic accurate distinguendum inter ipsa bona, seu patrimonium populi, & eorum fructus. Ista quippe alienare regi vetitum: circa hos libera ipsi disponendi facultas. Sic ubi in patrimonio regni sit jus alluvionum, id in alium transcribere regi non licet. Sed quo minus circa partes per alluvionem adpositas pro lubitu disponat rex, utpote quæ in fructu sunt, nihil prohibet. Sic jus confiscandi est in patrimonio, bona confiscata in fructu. Illud reip. proprium; hæc ad regem pertinent. Potest nihilominus rex, cui potestas competit ex causa tributa nova proprio arbitrio indicendi, partes patrimonii publici, necessitate exigente, pignori opponere. Nam sicuti populus tributa ab ejusmodi rege ex causa indicta tenetur solvere; ita & rem ex causa pignori oppositam luere: cum perinde sit, an cives pecuniam contribuant, nec aliam rem pignori exponere necessum foret, an pecunia post collata eandem redimant. Ubi illud manifestum est, singulos cives non esse istius pecuniæ debitores, etsi ad eam exsolvendam quisque suam portionem debeat conferre. Vid. *Seneca de beneficiis* l. VI. c. 20. Sic & ubi rex ex privato patrimonio in usum reip. quædam erogaverit, merito patrimonium publicum eo nomine hypothecæ loco eidem judicabitur obstrictum, quousque à populo debitum illud expungatur. Istæ tamen omnia ita locum obtinent, nisi lex fundamentalis aut capitulatio aliter heic disposuerit, & regis populivæ jus auxerit, aut restrinxerit. Add. *Grotius dd. ll.*

CAPUT VI.

DE JURE BELLII.

1. Partitio sequentium.	5. Causa bellorum injustæ recensentur.
2. Pax est status hominis ordinarius; bellum extra ordinem à natura indulgetur.	6. In hostem dolo quoque licet uti.
3. Bellum est vel defensivum, vel offensivum.	7. Quid in hostem liceat.
4. Belli causa debet esse liquida.	8. In civitatibus jus belli singulis est ademptum.
	9. Bellum est vel solenne vel minus solenne.

10. Magistratus ut talis non habet jus bellum movendi. 11. An idem bellum movere possit ex praesumpta voluntate summi imperantis. 12. Quatenus injuria civis praebeat causam belli contra civitatem. 13. De aequitate repressaliarum. 14. Pro quibus bellum recte suscipiatur. 15. De belli indictione. 16. Gentes in bello multum sibi licentia solent sumere. 17. De licentia in corpus. 18. An liceat hostem interficere immisis	percussoribus. 19. A licentia bellica non sunt exempta res sacrae. 20. Quomodo res bello adquirantur. 21. Cuiam res bello captae adquirantur. 22. Quatenus incorporalia bello adquirantur. 23. An creditum bello adquiratur. 24. Imperium in victos quot modis adquiratur. 25. Quomodo res captae recuperentur. 26. Quomodo integri populi hosti iterum eripiantur.

CUM non minus singuli in libertate naturali viventes, quam civitates à natura concessam habeant facultatem sese contra vim injuste intentatam defendendi, ac jura sibi ab aliis læsa aut denegata per vim asserendi; conveniens puto fuerit prius dispicere, quæ bella singulorum & civitatum habeant communia; dein, quæ hisce sua natura aut moribus gentium sint propria.

§. 2. Id igitur legi naturali maxime congruit, ut ne quis alteri citra jus noxam, damnumve inferat; utique invicem ab hominibus officia humanitatis exercentur, ac imprimis illa ultro præstentur, de quibus peculiariter convenit. Quod ubi mortales invicem observant, pax dicitur; quæ est status humanæ naturæ quam maxime conveniens, & ad eam conservandam idoneus, cuique constituendæ ac servandæ lex naturæ potissimum hominibus est insita. Add. *Polybius* l. 12. c. 14. Imo pax est status humanæ naturæ, ut tali, proprius, quippe quæ oritur ex principio, quod homo præ brutis peculiare habet; cum bellum ex principio surgat, quod hominibus & brutis commune est. Scilicet & bruta instinctu naturali sese vi defendere ac conservare nituntur. Pacis autem indolem solus homo intelligit. Istius enim est ultro quid alteri præstare, & à lædendo abstinere intuitu alicujus obligationis, quæ est in me, & juris, quod est in altero; quæ citra rationis usum intelligi nequeunt. Equidem præstant jumenta dominis suis ministeria, sed ex metu plagarum, aut illecebra pabuli, non ex aliqua obligatione, cujus sensus in ipsa non cadit. Abstinent quoque bruta à lædendis hominibus, aliisque bestiis, sed vel ob imbecillitatem, vel quod in iis nihil inveniant adpetitui suo congruum. Quædam denique blandiuntur invicem, aut opitulantur, sed ut ad illud se teneri non intelligant. Facit quoque huc illud *Quintiliani declam.* 9. *Natura præter cetera animalia induit nostris pectoribus quandam societatem, qua mutuo gaudere congressu, contrahere populos, condere urbes edocuit, & cum mentibus nostris varios imposuerit motus, nullum profecto meliorem benevolentia tribuit affectum. Quid enim foret humano genere felicius, si omnes esse possent amici? Non bella, seditiones, latrocinia, lites, ceteraque mala, qua hominibus ex seipsis nata sunt, fortuna accessissent. Id quia nimium Deo visum est, at certe honestis convenire mentibus, fidem colere, amoris gratiam referre, omnibus temporibus, omnibus gentibus præcipuum, & quodammodo sacrum fuit.*

fuit. Nihilominus ipsi quoque ut homini licitum, & quandoque necessarium fit bellum, quando nempe alter dolo malo noxam mihi intentat, aut debitum detrectat. Tunc enim propriæ salutis cura mihi potestatem facit quoquo modo, etiam cum læsione violatoris, me ac mea afferendi atque defendendi; aut jus per vim extorquendi, quod amice impetrari nequitum est, uti apud *Diclyn Cretensem* lib. 2. loquitur Ulysses. Huc etiam facit illud *Maximi Tyrii* dissert. XIV. φαίνεται πίνω ὁ πόλεμος ὅτις μὴ δικαίως αἰαγναιῶ, ὅτις ἢ ἀδικαίως ἐκούσι. Unde concluditur, bellum probis necessitate imponi, sponte suscipi ab improbis. Add. *Bæcler. ad Grot.* lib. 1. c. 3. §. 1. Accedit, quod natura non solum acerbum injuriarum sensum animis hominum indidit, ut abhorreant injuriis aliorum vexari; sed & manuum agilitate ac robore corpus armavit, ne easdem impune cogere tollerare. Ita tamen natura permittit bellum, ut id gerens pro fine sibi constituere pacem debeat. *Aristoteles Nicom.* X. c. 6. *Bellum gerimus, ut in pace degamus.* Nemo enim est, qui bellum expetat, vel apparatus bellicum faciat bellandi causa. *Sanguinarius* enim prorsus quidam esse videretur, si amicos ea causa sibi hostes redderet, ut pugna & cades orirentur. *Themistius* orat. X. πόλεμος αἰθρον εἰρήνη καὶ σερετῶσιν οἰς ἀνάγκη, εἴτινα διὰ τέλος σερετῶσιν, ἀλλ' ἵνα ἀσφαλῶς ἡσυχάσωσιν. Belli pretium pax est; nec vero bella suscipiunt, quibus id necesse est, ut perpetuo bellum gerant, sed ut tuto in otio ac quiete esse possint. *Tacitus* H. IV. *Nemo adeo in arma promptus, ut non idem pretium quietis, quam periculi malii.* Inde nequidquam probaveris, in quos cadit illud *Silii Italici* l. 3. *Nec vitam sine Marte pati, quippe omnis in armis Lucis causa sita, & damnatum vivere paci.* Præterea etsi qui me læsit, statim mihi præbeat potestatem. quantum in se, bellum adversus ipsum suscipiendi: circumspiciendum tamen est, quantum boni aut mali in me aut alios, qui me non læserunt, probabiliter fit redundaturum. Quæ enim injuriæ salutem meam non penitus evertunt, eas bello persequi non debeo, si vel in me meosque exinde graviora incommoda, quam commoda sunt oritura; vel si aliis quibus cum pax adhuc colitur, occasione mei belli tanta damna sint eventura, quæ per ejusmodi injuriæ, qualis mihi illata est, inultam tolerantiam ex lege humanitatis debebam avertere. Adeoque injuriam sibi illatam, ex qua vindicata majus malum exfurgere judicatur, quam bonum, recte & laudabiliter quilibet bello persequi omittit.

§. 3. Justorum bellorum causæ ad hæc capita revocari possunt; ut nos & nostra fervemus ac tueamur contra alios, qui nos lædere, aut hæc interciperi aut perdere conantur; aut ut, si qua ab aliis nobis ex jure perfecto debentur, asseramus, ubi ultro isti eadem præstare detrectant: aut denique ut illatorum nobis per injuriam damnorum reparationem obtineamus, cautionemque de non offendendo in posterum ab eo, qui nos læsit prior, extorqueamus. Unde resultat divisio inter justa bella offensiva, & defensiva, quorum hæc arbitramur esse, quibus defendimus & retinere laboramus, quæ nostra sunt; illa autem: quibus extorqueamus debita, quæ nobis abnegantur, aut injuste erepta recuperatum imus, cautionemque in posterum quarimus. Quanquam & aliquando favor defensionis ab illius partibus stat, qui prior arma alteri infert; puta si quis subinde repentinis & vagis incurfibus fuerit vexatus, refugo ad ipsius adventum hoste; aut si quis hostem invasionis jam certum per celeritatem oppresserit, dum ille adhuc in adparando bello est occupatus. Vid. *Justinus*. II. 3. 12.

§. 4. In universum autem causæ bellorum in primis offensivorum liquidæ debent esse, neque dubii quidquam habere. Solent quippe heic sæpenumero provenire dubia partim ex ignorantia facti, quando non liquido constat, an quid factum sit, nec nè, aut quo animo factum; partim ex obscura comparatione stricti juris cum lege caritatis; partim ex illiquida proportionem utilitatum, quæ ex bello suscepto aut omisso resultare sunt aptæ. Heic igitur neque ita temere etiam illiquida præsentio iactanda, neque tamen statim ad arma provolandum. Sed triplici potissimum via tentandum, ne res in arma erumpat; colloquio inter partes aut eorum mandatarios inito; provocatione ad arbitros, aut denique sorte. *Valerius Flaccus* l. V. *An nullas præferre preces, nec fœdera regis Ulla sequi; cœca sed cuncta impellere pugna Debuimus? sic Thracæ agunt.* Vid. *Grotius* l. 2. c. 23. §. 7. 11. Sed ut ut liquida sit belli causa, cordato tamen viro, antequam in arma ruat, probe sunt expendenda, quæ monet *Grotius* l. 2. c. 24. Nec minus cogitandum, magnam esse stultitiam tam singulorum, quam civitatum, quod rebus integris conciliari nequeant. ἐπὴν δὲ κακῶς ἀλλήλους διεθῶσιν, ἐδενὸς ἀγλῦοντ' αὐτοὶ διέσθωσιν; sed ubi alteri alteros mali multarint, nemine dirimente ultro discedunt. *Isocrates orat. ad Philippum.*

§. 5. Injustas bellorum causas recenset *Grot.* l. 2. c. 22. quarum aliquæ improbabilis plane sunt; aliquæ colorem, licet sat dilutum habent. Ad priorem classem refertur avaritia, ac libido superflua habendi; ambitio & dominandi cupido, ardorque famam ex oppressione aliorum quærendi. Inter quas tamen illam studiose velut sordidi animi indicem solent dissimulare; hanc autem non pauci sub specie magnanimitatis venditant, *regiam laudem vocantes de alieno certare*, cum tamen omnes reges sibi dictum credere debeant illud *Philisci ad Alexandrum*: δόξης φρέντιζε μὴ ἔσθ' ἰοιμὸς, καὶ μὴ μεγαλή νόσ' ὦ, ἀλλὰ εἰρήνη καὶ ὑγίεια. *Ad gloriam incumbere, verum ne sis pestis, vel magnus aliquis morbus, sed pax & sanitas.* Quamquam enim Deus bello soleat uti velut purificatione generis humani, sicut apud *Euripidem Helena* Jupiter dicit collisisse Græcos & Phrygas, ὡς ὄχλος βροτῶν πλήθους τε καὶ φίσος τε μητέρα χθόνα, ut turba mortalium & multitudine levaret terram matrem: eo proposito tamen ipsos principes in bella more, si nulla alia causa subsit, nefas est. Et tamen *Ebræi* permittum sibi crediderunt; ad augendam majestatis *Israëliticæ* amplitudinem, citra aliam causam bello ex sententia *Synedrii* indicto alios populos invadere, ipsosque cum rebus suis in potestatem redigere. *Seldenus de I. N. & G.* l. 6. c. 3. & 12. Ad posteriorem classem spectat metus ex vicini viribus ac potentia collectus; & ubi velle putant, quoscunque potest *Lucanus* l. 3. Qui solus tamen ad justam belli causam non sufficit, nisi de animo nos lædendi certitudine moraliter evidenti constet. Nam incerta periculi suspicio id quidem suadere potest, ut mature tibi præsidia circumponas; non jus facere, ut prior vim adhibeas, ne ad hunc quidem finem, ut realem, quam vocant, cautionem de non offendendo alter præstet. *Gellius* l. 7. c. 3. *Gladiatori composita ad pugnandum pugna hæc præposita sors est, aut occidere, si occupaverit, aut occumbere, si cessaverit. Hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitibus necessitatibus circumscripta est, ut idcirco prior injuriam facere debeas, quam nisi feceris, pati possis.* Quamdiu enim quis alterum non læsit, nec manifeste in læsione adparanda deprehenditur, (inchoata enim injuria quandoque non minus, quam perfecta bello vindicari potest;) is in posterum quoque officium

facturus præfumi debet, præsertim ubi verbis & fide data id confirmet. Abs tali realem cautionem per vim extorquere iniquum fuerit; cum his hoc modo deteriore quam nos conditione esset, dum is utique nuda nostra fide adquiescere cogitur. Cæterum posita iusta bellandi causa, gliscens nimium vicini potentia in deliberationibus super bello magnum habet momentum: cum experientia compertum sit, ple-risque una cum viribus etiam dominandi libidinem crescere. Add. *Cumberland de leg. nat. Cap. 2. §. 15. in fine.* Et *Baco Sermon. fidel. c. 19.* *Seneca Oedipo. Stat ingens arbor, atque umbra gravi sylvas minores urget.* *Procopius hist. Goth. l. IV.* *Gravis per naturam hominibus, quæcunque in vicino modum excessit potentia, & ad inferendas injurias parata. Neque enim deesse possunt præpollentibus, quas in finitimos, quamcumvis innoxios obtendant bello causas.* *Herodes orat. de republica:* οἱ πλησίον οὐκ ἔχοντες ἰσχυροὶ αἰσίου ἀποκλινομένων πλησίον οἱ μὲν ἀδυνάστεροι, ὅπως ἂν μὴ ἀρχῶνται, οἱ δὲ ὅμοιοι ἔδυναμιν, ὅπως ἂν κρείσσορες γένωνται οἱ δὲ ἰσχυροί, ὅπως ἂν πρῶτιστον ἀρχῶσι. *Qui prope habitant vicinorum seditionem non moleste ferunt: imbecilliores ne jugum subeant; pares viribus, ut potiores fiant; superiores, ut imperium obtineant facilius.* *Polybius l. 1. c. 83.* ἐδὲν γρηὶ τηλικαύτω συγκαταστάσει δυναστείαν, πρὸς ἣν ἐδὲ πρὸς ὁμολογημένων ἐξέσαι δικαίων ἀμφισχητέον. *Nemini tanta est adstruenda potentia, ut cum eo postea de tuo quamvis manifeste jure disceptare ex æquo non queas.* *Appianus Alexand. Lybico:* εἰ καὶ φίλος ἐστίν, ἐγρηὶ ἀρροπιεῖν ἐδὲ ἐκείνον ἀμέτερος. *tametsi amicus est, tamen ne ipse quidem augendus supra modum.* Utilitati par cum necessitate jus in res alienas dare, impudens foret; uti Athenienses jaçant apud *Thucydidem l. 1.* æquitatem nemo unquam tanti fecit, ut oblatam occasionem aliquid vi consequendi ob eam à manibus dimitteret. Præsertim cum revera generi humano inutilissimum sit futurum id juris introduci, ut quod mihi utile videtur, alteri etiam invito possim per vim eripere. Nam in me quoque eandem licentiam alii sibi asserent, quam ipse in eosdem fumo. De reliquis prætextibus, qui *d. l.* adducuntur, idem est sentiendum. Sicuti nec nobis probatur illud *Baconis de Verulamio de augm. scient. p. m. 348.* quod ad bellum Americanis inferendum putat sufficere, quod isti possint intelligi velut per ipsum jus naturæ proscripti, ideo quia apud illos sit consuetudo sacrificandi, homines, & humanas carnes manducandi. Ubi distincte considerandum fuerit; An princeps Christianus Indos tanquam à natura proscriptos bello possit invadere, tantum quia carnis humanis, tanquam alio cibo, vescuntur? An ideo, quia carnis hominum suæ religionis vescuntur? An, quia carnis exterorum vescuntur? Circa quos iterum disquirendum. An illi extranei accedant tanquam hostes & prædones? An vero veniant tanquam hospites innoxii, aut vi tempestatum compulsi? Nam in hoc ultimo tantum casu jus belli est illis, quorum cives ita crudeliter habentur; in cæteris non item.

§. 6. Est & hoc omnibus bellis commune, ut quanquam propius ipsorum modus ac velut genus sit vis terrorque dolo tamen ac fraude adversus hostem liceat uti; modo perfidia pactorumque, & datæ fidei violatio absit. *Agésilus ap. Plutarch. in ipsius vita:* *Fidem in fœdere fallere nihil aliud est, quam Deos contemnere: hostium vero circumventio non modo cum justitia, sed & cum magna laude, & jucundo conjuncta est compendio.* Et huc proprie pertinet illud *Cleandridæ ap. Polyanum strat. lib. 2.* ὅτι μὴ ἐξ ἀρκῆς ἢ λεοντῆς, πότι γρηὶ καὶ ἄλω πεκῆς πρὸς αἰεῖν. *Qualæ leonina non pertingit, vulpina est assuenda.* *Silius*

Italicus l. 1. *Et metuens nudo sine fraudibus ensi.* Add. *Xenophon Cyropad.* l. 1. *Livius* l. 42. c. 47. *Grot.* l. 3. c. 1. §. 9. & *supra* l. IV. c. 1. §. 12. 19.

§. 7. Ut autem recte intelligatur, quousque per vim in hostem, ejusque res liceat grassari, observandum est, aliter se habere licentiam in hostem, prout simpliciter ex statu hostilitatis oritur, aliter prout ipsam mansuetudo legis naturalis temperare jubet. Scilicet cum exhibitio officiorum pacis ex lege naturæ mutua debeat esse; qui prior illa adversus me abruptit, me quoque quantum in se absolvit à præstandis officiis pacis; eoque dum hostem sese meum profitetur; licentiam concedit vim contra ipsum exserendi in infinitum, aut quantum mihi videatur. Præsertim cum finis belli sive offensivi sive defensivi, citra licentiam, hanc, si necessum foret, vim adversus hostem intra certum modum, & citra ultima sistere, obtineri nequeat. Quam ob causam etiam condicta bella aliquod instar contractus talis habent; tenta quid ipse valeas, ego itidem omnia experiar. Atque istud obtinet non solum, si ipse hostis adversus me in infinitum grassari instituerit, sed & si forte citra extrema in me injurius esse velit. Neque enim alter majus habet jus mediocre, quam gravissimam injuriam intentandi. Inde non solum eousque vim licet in hostem adhibere, quoad ego periculum ab ipso mihi intentatum depulero, aut quod injuste mihi eriperat, vel præstare detrectabat, recuperavero, aut extorfero; sed & ad cautionem in posterum obtinendam progredi possum. Quam dum alter per vim sibi patitur extorqueri, satis ostendit sibi superesse animum etiam in posterum injurias mihi inferendi. Neque vero semper injustum est, pro minori malo majus reponere. Nam quod quidam obijciunt, retributionem fieri debere proportionate; locum duntaxat habet in tribunalibus, ubi pœnæ à superioribus infliguntur. Ast quæ mala jure belli inferuntur, proprie pœnarum rationem non habent; quippe quæ nec à superiore ut tali proficiuntur, nec ad emendationem lædentis aut cæterorum directe tendunt, sed ad defensionem atque assertionem salutis ac rerum juriumque meorum. Cui fini licet adhibere media, quæcunque vide buntur commodissima contra talem, qui injuria sua affecit, ut nulla à me ipsi injuria possit inferri, quousque denuo inter nos convenerit de omitterendis in posterum læsionibus. Ast vero lex humanitatis non id solum considerari velut, quid hostis citra injuriam possit pati, sed & quid humanum, adde & generosum victorem facere deceat. Unde curandum, ut, quantum ejus fieri potest, & nostra defensio atque securitas in futurum admittit, quæ hosti inferuntur mala temperentur ad eum modum, quem in taxandis delictis; aliisque litibus forum civile solet sequi. De quo temperamento prolixè agit *Grot.* l. 3. c. 11. *seqq. ad 16.* Sicuti & ad licentiam bellicam intelligendam non parum faciunt tres illæ regulæ ab *Eodem* traditæ l. 3. c. 1. §. 2. 3. 4. Sæpe quoque ut licentiam bellicam temperemus, anceps belli alea suadet, ne quæ ipsi edidimus exempla, conversa fortuna in nos statuatur. Vid. *Diodor. Siculus* l. 14. c. 47. *Virg. Æn. X. Belli commercia Turnus sustulit ista prior, jam tum Pallante peremso.* Huc facit, quod apud *Anton. Gratianum de bello Cyprio* l. V. refertur, cum *Columna* captos in prælio ad *Naupactum* *Turcas* *Romæ* liberaliter haberi præciperet, ad *Mehemetem* versus, discite, inquit, à nobis humanitatem, qui tam acerbè ac tam crudeliter sævire atque habere *Christianos* captivos soletis. Cui barbarus: Ignoscere nobis debes, inquit; neque enim capi & in hostium potestatem venire, hæctenus

nostrorum fuit, & tantum facere captivos, non etiam esse, Turcæ didicimus. Quid autem liceat in eos, qui hosti res duntaxat subministrant. *Idem* docet l. 3. c. 1. §. 5. &c. 17.

§. 8. Videamus de quæstionibus quæ peculiariter spectant bellum à civitatibus, earundemque rectoribus gestum. Ubi ab initio observandum, jus belli, quod statum naturalem comitatur, singulis in civitate ademptum esse; adeoque singulis non amplius licere injurias sibi factas propria vi, proprioque arbitrio ulcisci, aut si quid sibi debitum denegatur propria violentia extorquere; sed super hisce magistratus est adendus, cujus est læsis reparationem damni, cautionemque in futurum præstare, atque efficere, ut suo quisque jure potiatur. Huc facit lib. 176. D. de reg. juris. l. 11. §. fin. l. 12. l. 13. D. quod metus causa. l. 7. §. 3. D. quod vi aut clam. l. 14. C. de Judæis & caliculis. Quanquam autem singulis in civitate quandoque concedatur licentia propriis se viribus defendendi; ea tamen proprie jus bellandi vocari nequit. Nam jus belli gerendi hoc utique continet, ut proprio ex judicio bellum possit suscipi, idque quousque visum fuerit geri, & per pacta cum hoste componi. Atqui civibus vim propriam expellere indultum duntaxat in periculo inevitabili, nec ulterius, quam idem fuerit depulsum. Sicuti nec necessum est, ut per pacta privatorum pax inducatur, cum eam summi imperii autoritas jam tum satis sanciat. Quin si vel maxime inter privatos reconciliatio intervenit, ea tamen non impedit, quo minus integrum sit magistratui injuriam vindicare, quæ civium rixæ causam præbuit. Interdum tamen contingit, ut singulis redeat jus defensionis, quale in libertate naturali est; puta si quis deveniat in loca, quæ ad nullam civitatem pertinent, sed in primæva adhuc communiōe subsistunt. Ubi tamen videndum, an quis ibi à suo cive, an vero ab alio invadatur. Priori enim casu præfens duntaxat periculum vi potest depelli, persecutio injuriæ ad communem dominum deferenda; nisi forte adpareat, in valorem istum in patriam non reversurum; nec iste domi habeat, unde pro injuria satisfacere queat. Ab extraneo autem si quis in ejusmodi loco invadatur, non prohibetur quidem ad extremum eundem persequi, ubi prævaluerit. Licebit tamen & istum deferre apud ipsius civitatem, ibique satisfactionem & pœnam exigere, adhibita quoque interventione propriæ civitatis; quæ ubi civi suo justitia denegatur, jus nanciscitur violento modo satisfactionem civi suo præstandi. Unde si quis in Oceano libero invadatur, non semper necessum habet vim propriam ultra depulsionem periculi expromere; cum in valori, ubi ad suos iterum adpulerit, actio in sua civitate intentari queat. Sed & defensionem suo arbitrio instituere quis potest, si judicis auctoritatem cives neglexerint, aut judex aperte justitiam administrare detrectet; præsertim si extra territorium civitatis excedat. Quod si tamen judex tempora reip. prætetendat, & ut persecutionem mearum injuriarum differam, aut reip. condonem hortetur; boni civis est, ipsius voluntati acquiescere.

§. 9. Frequens est distinctio belli in *solenne*, & *minus solenne*; ad quorum illud requiritur, ut geratur autore utrinque eo, qui summum habet imperium, & ut rite sit indictum. Minus solenne vocatur, quod denunciatum non est, aut quod in privatos geritur. Quorum illud speciem fere incursionis aut latrocinii habet: hoc autem ex altera parte involvit crimen rebellionis, aut ejusmodi vitæ genus, quod indignum aliquem faciat justii bellatoris nomine. Sic & minus solennia sunt bella civilia, quando civitas

ita est divisa, ut ex qua parte stet summum imperium, non satis adpareat. Ubi circa bellum solenne est observandum, quod qui illud gerunt populi, eorumve rectores ab autoribus justii hostes vocari soleant, latronibus & prædonibus oppositi. Vid. l. 118. *D. de verb. signif.* l. 19. §. 2. l. 21. §. 1. l. 24. *D. de captiv. Cicero Philippica IV. Ille est hostis, qui habet resp. curiam, ærarium, consensum & concordiam civium, & rationem aliquam, si res ita tulerit, pacis & fœderis.* Et si non statim civitas pro cœtu latronum habenda, quæ nonnulla injusta velut publice recipit. Neque cœtus latronum civitatis dignationem fortitur, licet ipsi inter se speciem quandam justitiæ fervent. Add. *Grotius* l. 3. c. 3. §. 2.

§. 10. Hoc loco occasione eorum, quæ à *Grotio* l. 1. c. 3. §. 4. traduntur, quæstio movetur; an magistratui proprie dicto, ut tali, competat potestas belli gerendi? Id quod utique negandum. Cum enim bellum vel præcipuum sit ex iis negotiis, quibus universa civitas periculo possit involvi, magistratui ut tali ex propria autoritate de bello statuendi potestatem dare idem est, atque eidem summum imperium tribuere. Vid. l. 3. *D. ad L. Juliam majest.* Equidem id manifestum est, ubi magistratui ab summa potestate particula negotiorum publicorum exsequenda injungitur, eidem quoque id virium tributum intelligi, quantum muneri isti obeundo sit necessarium. Unde juris Romani scitum est, mixtum imperium cohærere omni magistratui, qui jurisdictionem habet, qua tali; idque mixtum imperium definitur per potestatem modice coercendi refractarios ad tuendam jurisdictionem, & jus redditum exsequendum. Enimvero si qui jurisdictioni præest, magistratus vi cogat paucos quosdam imparentes, hautquidquam bellum gerere est censendus. Vis quippe coactiva in subditos non est jus belli. Et bellum videtur geri inter æquales, aut qui tales sese prætendunt esse. Quod si tamen refractariorum tantus sit numerus, ut ex illorum irritatione tota civitas periculo possit involvi, nec ordinarii lictores aut adparitores sufficiant, recte magistratus summæ potestatis sententiam super tali negotio expectat. Unde fallitur *Grotius* l. 1. c. 3. §. 4. dum tradit: *si citra leges civiles respectetur, omnem magistratum sicut ad tuendam plebem sibi creditam, ita ad exercendam jurisdictionem, si vis occurrat, jus habere belli gerendi.* Nam plebem tueri summo imperio proprie competit. Magistratus autem qui jurisdictioni præest, hæcenus tantum plebem tuetur, dum tenuibus contra potentiores jus reddit. Cui fini hautquidquam necessarium est jus belli gerendi. Est & illud hæc obiter monendum, et si recte pœna, non bellum vocatur, quod *Moses* ob aureum vitulum aliquot millia hominum trucidavit: tamen belli potius quam anim adversionis indolem habet cædes *Benjaminitarum.* *Judic.* et si diversum videatur *Erasmio Rotodamo epist.* l. VI. ep. 29. Quo loco congruum fuerit in universum quædam subicere de potestate magistratuum militarium, seu ducum, qui alienis auspiciis rem gerunt. Dux igitur, qui cum plena potestate mittitur ad bellum gerendum, offendere non minus hostem, quam ab eo sese defendere potest omnibus modis, prout ipsi ex usu videbitur esse. Hic tamen uti novum movere bellum nequit; ita nec motum jam pace componere, sine autoritate summi imperantis. Quod si alicui restricta mandata circa gerendum bellum sint data, ex iis manifestum erit, quantum ipsi potestatis competat. At vero omnes, si libera, si restricta mandata habeant, id potestatis obtinent, ut quovis modo ab ingruente hoste sese defendere queant, ubi impetum ejus honeste retrocedendo

cedendo declinare non datur. Atque in hoc duntaxat casu admitti potest illud *Cicero-
nis epist. X. 16. Ne in rebus tam subitis, tamque angustis à senatu consilium petendum putes.
Ipse tibi sis senatus, quocumque te ratio reip. ducet, sequare.* Defensio autem non in eo tan-
tum consistit, ut intentata ab hoste vis repellatur aut declinetur, sed & ut hosti vis re-
ponatur. Unde v. g. Navarchus, iustus sese duntaxat defendere, nequaquam prohibe-
tur in classem hostilem fulminare, eamque perditum ire, ubi ab eadem laceffitus fue-
rit; sed tantum vetatur quiescentem ultro laceffere. Sic qui exercitui terrestri præest,
ubi hostem invadere interdictum tuit, si castra sua oppugnentur, non modo recte ho-
stem repellit, sed & eruptionibus in eum pugnat. Idem si in itinere ab hoste invada-
tur, ubi tuto & honeste cedere non licet, prælio recte decertabit. Unde quilibet pro-
vinciis aut urbibus gubernandis præfectus, cum primis si milites sub se habeat, ubi abs
hoste invadatur resistere potest, inconsulto summo imperio. Ast non temere bellum
in alienas terras transferre, nisi id expresse in mandatis habeat. Dux vero aliquis infe-
rior, cui cum præsidio militum commissum est urbem aut arcem tueri, ad eam defen-
dendam omnibus modis conniti debet. Et quidem regulariter eoque, donec inter-
necio nulli usui futura non amplius videtur posse evitari. Ex hisce judicari potest de
facto Pinarii apud *Livium l. XXIV. c. 37.* Illi tuenda arx Ennensis erat credita. Clvi-
bus autem claves tradere, flagitium erat capite luendum. Ergo cum iudicaret inter-
necionem suis imminere, ni in rebellionem ruentes occuparet, cives infidos cædendo
nihil fecit extra limites suæ potestatis, nisi quod periculo depulso præter necessita-
tem se viisse videatur. Neque vero novum bellum Pinarius suscitabat; sed jam publi-
cum gerebatur bellum in Sicilia contra Pœnos, eorumque socios, quibus sese adju-
ngere moliebantur Ennenses. Sed an in illum populum, qui auxilia hosti submisit, præ-
sertim ubi id bellum est compositum, arma sint transferenda, ducis non est iudicare.
De facto Cn. Manlii in Gallo-græcos moventis, vid. *Livius l. 38. c. 45. seqq. & l. 41.
c. 7. & Florus l. 2. c. 11.* Enimvero si cui præsidi provinciæ cum primis à metropoli
imperii longius remotæ facultas belli pacisque cum vicinis suis sit concessa; abs tali
suscepta bella solennia habebuntur; cum quis ejus autor censeatur, qui ad certum quid
agendum potestatem alicui deculit. Quod si autem præses aliquis citra autoritatem
summi imperii bellum alteri intulerit, penes summum imperantem erit, factum sui
ministri præbare, velit, vel non. Si probat, pro solenni habendum erit bellum, atque
isthæc rati habitio velut retro autoritatem bello impertitur, ut ex eo tota civitas te-
neatur. Ast ubi summus imperans sui præsidis ausa improbaverit, pro latrocinio istius
arma censebuntur, nec tota civitas eo bello implicabitur, si præses iste vel dedatur,
vel domi plectatur, reparatione damni dati quantum fieri potest procurata. Eo specta-
bat interrogatio legatorum Romanorum, sua an publica autoritate Saguntum op-
pugnaret Hannibal, apud *Livium l. XXI. c. 18.* Ubi recte excipiebant Pœni, illam
prius quæstionem decidendam: an Sagunti oppugnatio fieri potuerit salvo fœdere in-
ter ipsos Romanosque? Hac nondum decisa, Romani gratis quærebant, an civis Pœ-
norum propria, an vero publica quid autoritate fecisset. Addantur, quæ super facto
Phœbidæ Cadmæam occupantis disputantur ap. *Xenophontem rer. Græc. l. V.*

§. 11. Ulterius quæritur, an præses, qui generali aut peculiari mandato destitui-
tur, possit extraneo bellum recte inferre, tantum ex conjectura voluntatis, seu quia

credit, suum factum summo imperanti probari? Id quod negandum. Neque enim hoc sufficit videre, quid placiturum sit hoc rerum statu summam potestatem habenti, si consulatur; sed hoc magis considerandum est, quid idem, ubi res moram fert, aut dubiam habet deliberationem, se inconsulto cupiat fieri, si lex ferenda sit, seu ubi in universum super ejusmodi casibus sit constituendum. Heic sine dubio id statueretur, ne minister se inconsulto aliquid suscipiat summam rerum spectans, quale est bellum, & in primis offensivum, de quo heic proprie quæritur, quodque regulariter moram fert. Adeoque etsi contingat, ut summus quoque imperans judicet nunc bellum adversus certum hostem sumi; non potest tamen non ipsi displicere ministrum limites muneris sui excessisse. Huc spectat factum Cambyfis, qui ministros occiderat, quod Croeso pepercissent, quem tamen ipse servatum gaudebat, apud *Herodotum Thalia*. Item factum C. Pisonis Proprætoris Siciliæ apud *Senecam de ira* l. 3. c. 16. Add. tamen *Livius* l. 44. c. 10.

§. 12. Cæterum qui in libertate naturali singuli vivunt, uti bello non possunt peti, nisi ob injurias à se profectas: ita quomodo in civitate reatus injuriæ, & causa quare bellum inferri possit ab iis, qui immediate eandem patnaverunt, in totam civitatem diffundatur, ulterius quærendum est. Id igitur constat communitatem tum aliam quamvis, tum civilem, ex facto singulorum, non teneri sine aliquo tuo facto aut omissione culpabili. Nam quantascunque comminationes adhibeat civitas, semper tamen penes civium voluntatem naturalis libertas diversum faciendi relinquitur; sic ut nullo modo singulorum facta præstare possit civitas. Add. *Grotius* l. 2. c. 21. §. 2. & quæ ibi allegantur exempla ex *Livii* l. xxix. 16. xxxv. 31. XLV. 23. *Valerius Max.* l. 6. c. 6. §. 3. 5. Porro ex illis modis, quibus rectores civitatum bello obnoxii fiunt propter injurias à suis civibus patratas, duo potissimum considerandi sunt: patientia & receptus. De patientia ita est habendum: qui scit delinqui, idemque prohibere citra probabile periculum gravioris mali potest, & tenetur, is ipse deliquisse censetur. Scilicet conjunctim requiritur scientia & facultas prohibendi, nec alterutrum horum seorsim ad reatum alteri affricandum sufficit. Vid. l. 1. §. 1. *D. si familia fur- tum fecisse dicatur*. Sciri autem à rectoribus civitatum præsumuntur, quæ à subditis aperte & frequenter patrantur. Facultas prohibendi semper præsumitur, nisi ejus defectus manifeste probetur. Facit huc illud *Lycurgi orat. advers. Leocratem*: *Delicta tantisper, dum non judicata fuerint, apud autores suos manent: simul ac vero sententia de illis & judicium factum fuerit, apud eos manent, qui non jure illa ipsa ulciscuntur*. Add. *Polybius* l. IV. c. 27. ab init. *Gratianus* c. 1. & 3. *distinct.* 86. Circa receptum autem, & quatenus civitas causam belli contra se præbeat recipiendo & defendendo eos, qui in alios deliquerunt, plene docet *Grotius d. l.* §. 3. 4. 5. 6.

§. 13. De repressaliis, sive violentis executionibus in cives aut bona civium alterius reip., quæ justitiam administrare detrectat, sufficienter tradit *Grotius* l. 3. c. 2. Circa quarum æquitatem hoc quoque addiderim, quemadmodum ex conjunctione in corpus civile factum est, ut quæ uni inferitur injuria per extraneos, ea totam civitatem videatur tangere; ita non iniquum visum, singulos velut in subsidium pro debito civitatis obligatos esse; cum quod eo nomine illi erogaverint, à civitate sua ipsis sit refundendum. Quod si autem hoc modo unus aut alter civium damnum sentiat, de-

debet id inter illa incommoda referri, quæ civitates tantum non necessario consequuntur; etsi hæc minimam partem faciant eorum malorum quæ singulos extra civitatem mansura erant.

§. 14. Bellum non solum quemlibet pro se, sed & sæpe pro aliis gerere solerè manifestum est. Sed ut hoc recte fiat, in isto quidem, cui succurritur, iusta bellandi causa requiritur; in eo autem, qui auxilium alteri latum est, adesse debet peculiare aliquod vinculum, quo principali belligeranti nectatur; quod idoneum sit, ut in gratiam unius hominis alterum æquè hominem hostiliter tractare queat. Alias enim locum habebit illa querela apud *Lucanum* lib. 4. *Quis conferre duces meminit? quis pendere causas? Quæ stetit, inde favet: veluti fatalis arena Muneribus non ira vetus concurrere cogit Productos: odere pares.* Inter eos igitur, quos non recte solum possumus, sed & debemus defendere, sunt nostri subditi. Idque non ideo solum, quia isti sunt velut pars rectorum, sed & quia ut tali defensione fruerentur, imperia liberi hominis ultro constituerunt, aut subierunt. Sic apud *Livium* l. VII. c. 31. & *Florum* l. I. c. 16. Campani inevitabilem Romanis necessitatem afferri credebant arma pro ipsis capeffendi, dum se, suaque omnia iisdem dedunt. Quanquam circa hoc exemplum observandum est, siquidem Campani Samnites antea bello injusto laceffierant, non recte à Romanis eorum utut deditiorum defensionem potuisse suscipi, nisi prius æqua pro dato damno, bellique impensis satisfactione oblata. Pro singulis tamen civibus rectores civitatum tunc demum recte arma sumunt, siquidem id fieri possit sine graviore incommodo omnium aut plurium civium. Quippe cum istorum officium magis circa totum, quam circa partem versetur, & quo pars est major, eo propius ad totum accedit. Add. *Grotius* l. 2. c. 25. Proximi à subditis, pro quibus arma ferre teneamur, sunt focii, in quorum hoc fœdere comprehensum est. Qui tamen subditis nostris omnino cedunt, siquidem utrisque ferri auxilium nequeat, idque salvo fœdere. Nam nulla civitas alicui magis obligatur, quam suis civibus. Ergo quando aliis auxilia promittit, intelligitur id facere ea lege, quatenus id salva obligatione erga proprios cives fieri queat. Inde etiam stultus est, qui confidit in fœdere, quod servari alterius non interest. Quemadmodum autem nemo bella injusta aut temeraria debet suscipere; ita & nemo fœdere tantum talia bella moventem adjuvare tenetur. Quod etsi præcipue in bellis offensivis locum habeat; aliquo tamen modo in defensivis quoque obtinet. Nam si socius meus videat, se hosti parem non esse, etiam adjunctis meis viribus, & tamen perseveret in certam perniciem ruere, cum liceat tolerabilibus conditionibus transigere; stolidus forem, si alieno me furori comitem adjungerem. Et hætenus accipiendum illud *Grotii d. l. ad auxilium nos non teneri, si nulla spes sit boni exitus; quia boni, non mali causa societas non trahitur.* Nam si nullum plane periculum, aut damnum pro socio subeundum fuerit, frustra tœdus initur. Post socios locum inveniunt amici, seu quibus peculiari benevolentia jungimur. His etsi expresso tœdere auxilium certum atque definitum non sit promissum; in ipsa tamen amicitia conjunctione mutua fidem inesse intelligitur, ut alteri alterius salus curæ sit, quantum arctiores obligationes patiuntur, & quidem impensius, quam alias communis inter homines cognatio postulat. Quæ ipsa tamen sufficere potest, ut quis defensionem alterius contra injurias aliorum manifestas suscipiat; cum præfertim nostra quoque facil-

lime interesse possit, quin & publico omnium bono redundet, ut ne aliquis injuriis alios impune insultet. Huc facit, quod Solon interrogatus, quomodo quam paucissimæ inter homines injuriæ sint extitutz, respondit: *ei ομοίως ἀχθονται πῖς ἀδικημένοις εἰ μὴ ἀδικημένοι.* Si perinde cum læsis doleant, qui non læsi fuerunt. *Diog. Laërt. Solone.* Spectat quoque huc illud *Quintiliani Inst. Or. l. 4. c. 1. Est naturalis favor pro laborantibus. Euripides supplicibus: ἐχθρὰτε Φυλῶν, ἦγε μὴ πέτραν, δῖλοι ἢ βαμῆς θεῶν. πῶλις ἢ πωρῆς πῶλις ἐπὶ ἡζῆ, χεῖμα δεῖσαι.* Habet refugium petram quidem fera, servi aras deorum; civitas vero ad civitatem confugit, tempestate exagitata. Quæ tamen ita temperanda sunt, ut non statim quilibet, etiam qui in naturali libertate vivit, jus habeat bello alium, qui injuriam cuius alteri intulit, coërendi & castigandi, eo solo obtentu, quod boni publici ratio postulet, injurias innoxii non impune inferri, ac quod unum tangit omnes tangere debere. Cum enim ei, qui tali modo invaditur, ademptum non sit, alterius, quem ipse utique non læsit, vim pari vi repellere; jam pro uno bello duo bella genus humanum turbabunt. Quin & contra naturalem æqualitatem pugnat ultro sese velut arbitrum rerum humanarum obtrudere. Ne nunc dicam, quod eadem res in magnum abusum pateat, cum vix ullus sit, in quem non hoc obtentu bellum sumi queat. Igitur tunc demum injuria alteri illata ad causam belli nobis sufficere potest, quando, qui eadem afficitur, nos in auxilium evocat; sic ut non nostro, sed læsi nomine, quidquid heic suscipimus, agamus. Sed an & quis arma potest capere pro alienis subditis, ut ab ipsis injuriæ imperantis arceantur? Super qua quæstione videatur sententia *Grotii l. 2. c. 2 §. 8.* Nobis tutissimum videtur statuere, non alio casu alienorum subditorum defensionem licite suscipi, quam quo ipsi immanem superiorum sævitiam armis recte abs sese possint amoliri.

§. 15. De indictione, quæ ad bellum solenne requiritur, sufficientem præbere potest informationem *Grot. l. 3. c. 3.*

§. 16. Cæterum licentiam in hostem, quam jus naturæ indulgere supra diximus, multas gentes sine fine & modo exercuisse, copiose deducit *Grot. l. 3. c. 4. seqq.* Ubi tamen observandum, quanquam militibus frequenter à ducibus soleant leges præscribi, quousque hosti debeant nocere, quas ubi transgressi fuerint, pœnas dant: id tamen fit, non quasi hosti injuriam fecerit, sed ob violatum ducis imperium, & servandæ disciplinæ militari. Sic & qui in bello solenni ultra, quam naturali lege concessum, cædibus aut rapinis sævit, pro homicida, aut raptore haberi, aut punire non solet, si iste ad tertium pacatum forte delatus fuerit. Idque non ideo solum, quia nostra nihil interest, quid alibi quis deliquerit; sed & quia tacite inter gentes videtur conventum, ne alienorum bellorum arbitria ad sese revocent. Quare enim, qui neutri bellantium est socius, alienam litem temere suam fecerit? Quid quod etiam in justo bello vix fatis cognosci potest, quis justus sit se tuendi, damnum resarciendi, vel cautionem exigendi modus. Sic ut præstet isthæc conscientia bellantium relinquere, quam cum suo periculo eadem damnare. Præsertim cum ipsi bellantes tacito quodam pacto in sævitiam Martis, cujusque arbitrio exferendam aut temperandam, consenserint.

§. 17. In specie autem, quosque licentiam in personas hostium soleant multi extendere, latet docet *Idem l. 3. c. 4.*

§. 18. Il-

§. 18. Illud heic peculiariter quæritur, an hostem liceat interficere immiffis percufforibus? Ubi *Grotius* l. 3. c. 4. §. 18. diftinguendum iudicat inter eos, qui fidem exprefse aut tacite datam violant, funt milites, cives, vafalli, recepti; & qui nulla fide tenetur. Posterioris generis percufforibus uti nullo jure prohibitum. Add. *Th. Mori Utopia* l. 2. Verum talibus uti, quorum factio perfidia inest, apud cultiores gentes infame habetur. Etſi adverſus rebelles, piratarumque aut latronum duces quosvis etiam præmiis invitare religioſi quoque principes ſoleant; quod ob odium, quibus iſti laborant, non reprehenditur. Pari ſere modo reſponderi ſolet ad generalem quæſtionem; an promiſcue quorumlibet in bello opera uti liceat? Ubi diſcrimen fit inter proditores ac deſertores ſuorum dominorum, qui ſe ultro offerunt, & inter eos, quorum fides promiſſis, aut per præmia corrumpitur. Priorum operam per mores gentium recte adhiberi, poſteriorum non item, ſentit *Grotius* l. 3. c. 1. §. 21. 22. (Conferatur tamen *Quintilianus declamat.* 255.) Id quod tamen non extra dubium eſt poſitum. Quæ enim duo iſta hoſtis mei ſubditorum ſolicitatione quæruntur, auxiliis illum nudare, & damnum eidem dare, utrumque poſita juſta belli cauſa faciendi mihi juſ eſt. Eum ſinem cur non etiam corruptis per ſpem præmiorum animis civium adſequi liceat, nulla ſufficiens ratio adparet. Præſertim cum omnes lateantur, poſſe hoſtis mei cives ad deditioem, adeoque ad deſerendum ſuum dominum fictis terroribus compelli; qualis deſertio ſane omni vitio non caret: nec leges militares minus ſupplicium capitis intentant iis, qui hoc modo imponi ſibi patiuntur, quam perfidis ac proditoribus, cum ignavia & credulitas officio militari non minus repugnet, quam perfidia. Vis porro ita eſt legitimum medium hoſti nocendi, ut ideo dolus non ſemper illegitimum ſit medium. Ac licet illi deſertores ſine proprio peccato id non faciant; ex eo tamen in ſolicitatore nihil culpæ videtur redundare; ideo quod nulla adparet obligatio, ut qua commodiſſime datur, via juſ meum conſequi intermittam, ne occaſionem præbeam peccandi illis, qui mecum commercia juſ per injuriam ſuam abruerunt. Cur igitur argenteis lanceis oppugnare non poſſim, quos ferreis contodere licebat? Præſertim cum in arbitrio ipſorum relinquatur, quæcunque demum ſolicitationes adhibeantur, utrum hoſtem me experiri malint, an gratiam meam utili mihi opera redimere. At cur in pace verbi gratia, alterius ſervum non poſſim ſolicitare, ut deſerto per flagitium domino ſuo, ad me tranſeat, duplex ratio eſt; tum quia nulla mihi poteſtas competit iſtius res intervertendi; tum quia ſervo ipſi nullum malum recte inferre poteram, ſi ſuo tranſugio me ſibi non conciliaret. Quorum utrumque in iſthoc caſu adparet. Sicuti igitur dominium, quod hoſtis in res ſuas habet, reſpectu noſtri nullum eſt, quin eas poſſimus eripere; ita & juſ illud, quod idem in ſuos ſubjectos habet, hætenus nobis nullum eſt, quod nos curare non teneamur, ut iſtud juſ inviolatum ipſi perſiſtat. Unde quod alias huic ſententiæ opponitur; non poſſe aliquem incitare alterum ad id, quo factio is peccet; ſeu peccare, qui alteri peccandi cauſam aut occaſionem dat; inter non hoſtes duntaxat valere videtur. Hoſtis enim in reſpectu ad me in eo eſt ſtatu, ut dum juſ meum adverſus illum perſequor, non curandum mihi ſit, peccandi is anſam inde arripiat, an minus. Eoque licet argentum aut promiſſa noſtra alterum revera ad perfidiam moverint, nobis tamen in perfidia velut proprium peccatum imputari non poſſe videtur, quia in præſens per hoſtile ſtatum

commercia juris nobis cum illo abrupta sunt, & ille quantum in se nobis licentiam adversus se in infinitum dederit. Et cum ubi belli ratio exigit; nobis nefas non sit hostem perdere, neque nefas videbitur ansam ipsi porrigere, ut peccato se adstringat. Nam ea ratio elumbis est, quam aliqui adferunt: inter hostes fides servari debet, igitur subditi hostis non possunt sollicitari ad perfidiam. Cavendum tamen est, ne quis sibi ipse heic exemplo noceat. Et qui, cum posset, isto agendi modo abstinere, sine dubio eximie cujusdam generositatis laudem meretur. Sed & veritas constat illi effato apud *Procopium hist. Goth.* lib. 1. *Cui proditoris usus contingit, in presens quidem gaudet beneficio ob victoriam: in posterum autem, ex rebus actis enascente suspitione, eum, a quo beneficium accepit, & odisse & metuere incipit, habens apud se mala ipsius fidei documenta.* Add. *Valer. Max.* l. 6. c. 5. §. 7.

§. 19. Quid in res hostium, etiam quæ sacræ dicuntur, licentia hostilis ferat, docet *Grotius* l. 3. c. 5.

§. 20. Acquirere jure naturali, ac salva conscientia justo bello ex rebus hostium ea quis potest, quæ ipsi debentur, aut debitis paria sunt, & ob quorum detrectatam solutionem fuit ad arma veniendum; computatis simul impensis in violentam juris executionem factis, ac si quid ulterius hosti eripi ad cautionem necessarium judicabatur. Unde si quis opum fiducia injuriam aliis intulerit, eidem victo recte superfluarum opes detrahuntur, ut in posterum sit modestior. Sed moribus gentium in bello solemni quis sine fine & modo fit dominus eorum, quæ hosti eripit, etsi longe excedant prætensionem, ob quam bellum fuit motum. Vid. *Grotius* l. 3. c. 6. §. 1. 2. *seqq.* ubi etiam traditur, quando res tam mobiles, quam immobiles captæ intelligantur. Ubi tamen probe observandum, per adprehensionem bellicam acquiri tantum jus, quod valeat adversus quemvis tertium pacatum. Sed ut captor acquirat dominium, valiturum etiam adversus eum, cui res erepta fuit, necessum est, ut accedat hujus cum altero pacificatio & transactio. Citra hanc enim priori domino jus remanere intelligitur ad rem istam, quandocunque vires super fuerint, hosti iterum extorquendam.

§. 21. Illud quoque quæritur, cuinam in bello solenni res acquirantur, an toti populo, an singulis, qui de populo sunt, aut iis, qui primi eas adprehenderunt? Id quod nobis paucis videtur posse expediri. Constat igitur penes summum imperium esse jus belli, sub quo comprehenditur jus cives armandi, & in expeditionem educendi, ut & jus iisdem imperandi pecunias, aut alia ad bellum necessaria. Sed cum bella suscipiantur vel ad asserenda privatorum debita, quæ hostis ultro exsolvere detrectat, vel ob causam, quæ totam remp. spectat, facile adparet, priori casu primo omnium id esse agendum, ut illi, quorum causâ bellum geritur, sibi quod debetur obtineant. Quod superat, & ubi publicam ob causam bellum geritur, uti autor belli est, qui summum imperium gerit; ita & huic primo acquiritur, quidquid in bello capitur, per quoscunque id primum adprehendatur, sive illi sint mercenarii milites, sive cives, quibus militia pro imperio, etiam citra stipendium fuit injuncta. *Ælianus* V. H. l. VI. c. 6. *ἐκ ἐξῆν ἀνδρὶ Λακωνικῷ εἰδὲ Κυλαδίου τὸ πολέμιον.* Non licebat viro Lacedæmonio ne spolia quidem hostis legere. Quia tamen bellum civibus singulis onerosum est, sive tributum, sive opera militaris jungatur, recte & humaniter facit ille, cui summum est imperium,

ut

ut vicissim aliquod emolumentum in singulos cives ex bello redundet. Quod fieri potest, si vel stipendium de publico civibus in expeditionem euntibus detur. Vid. *Livius* l. IV. c. 60. l. V. c. 4. vel præda inter eos dividatur, aut cuius concedatur, ut, quod ipse rapuerit, sibi retineat; (sicuti apud Græcos, quando bellum alicui populo indicebatur, τὸ λαφύρον ἐκλήρουζαν, spolia jus fasque esse capere præconis voce significabant. Vid. *Polybius* l. 4. c. 26. 36.) vel præda in publicum redacta in posterum inde onera & tributa civium leventur. Mercenariis autem præter stipendium nihil debetur, nisi ex liberalitate, aut ob præstitam insignem operam, aut incitandæ ipsorum fortitudini. Add. *Grotius d. l. §. 8. seqq.* qui operose hanc quæstionem deducit. Ubi circa distinctionem actuum bellicorum in publicos, & privatos, qui occasione duntaxat belli publici suscipiuntur, observandum: non extra dubium esse, omne id, quod privatis actibus, & injusso privatorum ausu in bello capitur, id capientium utique fieri. Nam & hæc est pars juris belli, designare, quinam hosti nocere debeant, & quousque. Ergo privatis non licebit prædas ex hostico agere, aut quamcunque rerum hostilium invadere sine permisso summi imperii. Cujus itidem est definire, quousque privati eam prædandi licentiam debeant exserere; & tota præda, an pars aliqua ipsis cedere debeat. Sic ut quidquid heic privatis competit, id omne ex indultu summi imperii dependeat. Scilicet ut aliquis miles sit, & actus bellicos offensivos exercere queat, publice autorandus est. Inde Cato *negat jus esse, qui miles non sit, pugnare cum hoste*, apud *Ciceronem Off. I.* Add. *Ziegler. ad Grotii d. l. §. 12.*

§. 22. Circa acquisitionem incorporalium in bello peculiariter observandum, ista non acquiri, nisi cum subjecto cui inhærent. Quod subjectum sunt vel personæ, vel res. Rebus v. g. prædiis, fluminibus, portibus, oppidis, regionibus sæpe quædam jura inhærent; vel potius personis, quatenus istas res possident, certa jura in alias res aut homines competunt. Sed heic videndum est, utrum isti rei hoc jus competat ex pacto aliquo personali, an ex pacto reali; seu utrum is, qui primus illud jus cum re conjunxit, ita pactus fuerit, ut illud jus perpetuo penes possessorem ejus rei esset, quisquis is sit: & quocumque titulo ad eum res ista pervenerit; an vero id jus duntaxat valere voluerit, quando certæ personæ eam rem certe titulo obtinerent. Si posteriori modo jus alicui rei adhæreat, non statim is, qui rem quoquo titulo occupavit, illud jus exercere potest, sed videndum est, utrum id jus etiam titulum bellicæ acquisitionis ex prima ejusdem institutione sequi debeat. Illa autem jura, quæ per se & immediate alicui personæ competunt, tendunt vel in alias personas, vel in res. Jura quæ personæ competunt in aliam personam, cum non nisi hujus consensu sint quæsitæ, (qui consensus non promiscue quemlibet spectavit, sed certum duntaxat hominem,) haut quidem quam simul acquisita intelligentur, utut persona, cui ista competeant, in hostium manus pervenerit. Sic rege ab hostibus capto, non statim hosti regnum quoque fuit acquisitum. Marito aut patre capto, non statim potestas in uxorem & liberos acquiruntur. Quando autem quis uxorem simul cum marito cepit, jus in uxorem captivam accipit, non ex eo quod maritum simul cepit, sed unice ex eo, quod istam cepit; nec plus aut minus potestatis accipit, sive maritum simul, sive non ceperit. Neque victor iste in captam alterius uxorem potestatem maritalem accipit, sed quale jus in captivos acquiri mos est. Conf. *Grot. l. 3. c. 7. §. 4.* Circa jura autem in res distinguendum est, in

utrum aliquis vivat in civitate, an vero extra civitatem in statu mere naturali. Si in hoc statu vivat, qui personam cepit, omnes simul ipsius res cepisse intelligitur, aut saltem facultatem nactus est easdem quoque capiendi; quia nemo amplius obstat, qui istarum occupationem prohibere jure possit. Verum in civitatibus receptum, ut non cum persona res quoque ipsius pereat; sed ut istius jus ad alias personas ejus civitatis devolvatur, aut his non extantibus publicis bonis adcreseat. Unde si civis ab hoste captus fuerit, bona istius, quæ simul capta non fuerunt, non adquiruntur capienti, sed ad eum perveniunt, quem leges civiles ad successionem vocabant, si iste naturali morte functus esset. Quod si autem simul cum persona hostis ipsius quoque bona ceperit, sufficit ipsi ad dominium rerum captarum titulus captionis bellicæ, nec opus est, ut istud dominium demum arceffat ex persona prioris domini simul capti; adeoque perinde est, quantum ad jus captoris in res captas, siue dominum simul ceperit, siue non.

§. 23. Ad isthæc illustranda facit quæstio, apud Amphictyonas quondam agitata de qua *Quintilianus Inst. Or. l. V. c. 10.* Cum Thebas evertisset Alexander, invenit tabulas, quibus centum talenta mutua Thessalis dedisse Thebanos continebatur. Has quia usus erat censumilitio Thessalorum, donavit his ultro, postea restituti à Cassandro Thebani reposcunt Thessalos. Thebanorum rationes d. l. adferuntur. Quibus Thessali reponere poterant.

1. Quod vi justa ablatum est, hautquidquam reposci posse. Consuetudine porro gentium vim in bello solenni adhibitam projusta reputari, adeo ut priori domino in erepta tali bello nulla prætensio remaneat, postquam Pacificatio intervenerit.
2. Jus belli utique aliquid valere in iis, quæ in judicium trahuntur. Sane enim post finitum bellum, si de re, quam bello adquisivi, controversia moveatur, sufficit titulum bellicæ occupationis allegasse.
3. Bello justo parta vel maxime etiam in pace jure possideri, inprimis postquam pacto utrinque pax est constituta. Heic enim possessoris manere intelliguntur, de quorum restitutione expressè non fuit conventum.
4. Cum persona capta adquiri utique posse jura illa, quæ proprie & ultimato in ipsis rebus fundantur, ita tamen ut captus per consensum suum ea in me transferat: quem consensum intentione gravioris mali mihi eliciendi facultas est. Unde quemadmodum donare alteri possum actionem meam cum hoc effectu, ut debitor id æque ipsi, quam antea mihi solvere teneatur: ita si captus consensu suo actionem suam in me transtulerit, utique debitor, quod capto debuerat, mihi debere incipit. Et hoc modo Alexander creditum illud sibi adquirere poterat, siquidem Thebas civitatem reliquisset, adactis illis, ut jus suum in ipsum transferrent; & revera adquisivisse intelligitur, postquam citra ullius rei exceptionem Thebarum dominus factus erat. Qua ratione jus habebat id debitum à Thessalis exigendi, aut illud iisdem condonandi. Quin & Thebanos immediate adigere poterat, ut debitum illud Thessalis remitterent. Unde Alexander, dum Thessalis debiti tabulas concedit, non tam hoc agebat, ne Thebanorum civitas, quam ipse debebat, aliquando debitum posset exigere; sed ut testaretur, quod ipse eo nomine nihil istos esset posciturus.
5. Illud falsum, quam diu aliquis superesset civium, esse & censei ipsum totius summæ creditorem, adeoque habere idem jus, quod civitas habebat, exigendi, quod huic debebatur. Qui singuli enim de dissoluto plane civitatis corpore supersunt, hautquaquam jus civitatis sibi possunt asserere, cum ipsi

ne-

nequaquam amplius eam civitatem constituent. Patet autem Alexandrum Thebanorum civitatem penitus delevisse, adeo ut qui cladi superessent, nequaquam pro populo aliquo possent censeri. Et qui post Thebanorum oppidum instaurarunt, novus plane fuere populus; qui si qua peculiaria veteres Thebani jura habuerant, nequaquam sibi ex solo loco vindicare poterant, nisi de integro ea quæfissent. Quod circa illud Theffalorum debitum factum non erat. 6. Theffali non quocunque modo possessionem tabularum nacti erant, sed ultro eas acceperant traditas ab eo, qui omnia Thebanorum adquisiverat, animo id debitum ipsis condonandi.

§. 24. Qua ratione in victos imperium quærat, docet *Grotius* l. 3. c. 8.

§. 25. Videndum & paucis est, quomodo res bello ereptæ iterum ad antiquos dominos redeant. Ubi illud quam maxime æquitati naturali congruere arbitramur, ut per bellum capti, ubi manus hostium quocunque modo evaserint, neque illis fide data sint obstricti, atque ad suos redierint, non modo pristinum statum, sed & omnia sua bona ac jura recuperent. Quod autem res attinet, quamdiu bellum durat, si hostibus iterum sint ereptæ sive per nos ipsos, sive per nostros cives aut milites, eas ad antiquos dominos redire par est, non immobiles tantum, sed & mobiles, modo liquido à nobis possint dignosci. Nam cum civitati incumbat quantum fieri potest bona civium defendere; ejusdem quoque erit, quantum in se est curare, ut quæ ipsis erepta sunt, recuperentur. Neque obstat, quod illa à militibus sint recepta. Hi enim ministri tantum sunt civitatis, & quæ adquirunt, civitati, non sibi proprie adquirunt. Cum autem iniquum sit, ut ista bona civibus erepta sibi adquirat civitas, nihil aliud supererit, quam ut ea pristinis dominis restituantur. Vid. 1 *Samuel* xxx. 22. *seqq.* Apud *Homerum Iliad.* λ. præda divisa memoratur inter eos, quibus res ab hostibus ante ereptæ fuerant. Sed quid jure Romano potissimum circa postliminium sit dispositum, accurate tradit *Grotius* lib. 3. c. 9.

§. 26. Integer autem populus si vel propriis viribus, vel sociorum armis jugum hostile excusserit, sine dubio libertatem & statum antiquum recuperat. Quod si autem aliqua pars bonorum, quæ antea ad ipsum pertinuerant, adhuc sub potestate hostis remaneat, ad illam recuperandam prætensionem retinet, quamdiu bellum pace nondum fuit compositum. Sed si tertius aliquis suo nomine hosti subactum antea populum bello eripuerit, hic dominum tantum mutabit, neque libertatem recuperabit. Idem quoque de parte alicujus populi est dicendum. Quod si pars populi vindicetur ab illo populo, cui tantisper avulsa fuit, aut istius sociis, antiquo iterum corpori conjungetur, & in pristinum locum ac jura redibit. Quanquam & cum sociis ita conveniri possit, ut ipsi retineat, quod quondam nostrum hosti eripuerint. Sicuti Demetrius malebat Philippo regnum sibi ademptum cedere, quam id Romanis relinquere, apud *Iustinum* l. 29. c. 2. Sed & si proprio ausu præsidia hostilia dejecerit, ad antiquum corpus revertetur, nec peculiarem constituere civitatem prætendet; cum civitas ista suo juri ad isthanc partem non renunciaverit.

DE PACTIS BELLICIS.

1. <i>Pacta, quæ bellum præsupponunt dividuntur.</i> 2. <i>An pacta, quæ ad statum belli tollendum non spectant, sint valida.</i> 3. <i>Quid sint induciæ?</i> 4. <i>De duratione induciarum.</i> 5. <i>Induciæ relinquunt causam belli.</i> 6. <i>Poſt induciæ indiſtione non eſt opus.</i> 7. <i>Induciæ expreſſo pacto contrahuntur.</i> 8. <i>De initio & fine induciarum.</i>	9. <i>Quando induciæ obligent ſubditos.</i> 10. <i>Quid per induciæ liceat, quid non?</i> 11. <i>Quid ſi quis in hoſtico poſt elapſas induciæ in viuis deprehendatur?</i> 12. <i>Quid ſi violentur induciæ?</i> 13. <i>De jure commæatus.</i> 14. <i>De captivorum redemptione.</i> 15. <i>De pactis ducum.</i> 16. <i>De pactis privatorum in bello.</i>

Dispiciendum jam de pactis publicis, quæ statum belli præsupponunt. Eorum aliqua ipsum statum belli tollunt, alia eundem relinquunt, sed aliquatenus temperatum. De his antequam sigillatim agamus, in universonum erit videndum de validitate posterioris generis pactorum.

§. 2. De pactis igitur, quæ cum hoste ineuntur, in universonum pronunciat *Grotius* l. 3. c. 19. ea servanda esse. Quod quanquam omnino obtineat circa pacta, quæ ad pacem tendunt; tamen circa illa, quæ statum belli relinquunt, neque ad eum tollendum spectant, res non omni caret dubio. Neque enim adeo valida est argumentatio: hic intelligit, quid geratur, & potest consentire; Ergo ex promisso ipsius alteri cui-cunque nascitur jus, aut ipsi adversus alterum obligatio. Status enim belli, ut talis, proprium agendi modum vim agnoscit; pacis autem proprium instrumentum est fides. Igitur incongruum videtur fidem adhibere, ubi de pace reducenda aut conservanda non agitur; imo ubi status belli magis severi, quam destrui videtur. Deinde, quicum paciscor, ab eodem postulo, ut fidem mihi adhibeat. Atqui implicat, postulare, ut alter fidem meam sequatur, & nihilominus profiteri, me velle ipsius hostem manere, id est, qui quacunque via ipsi nocere velit. Nam hostilis status utique in se dat licentiam nocendi alteri in infinitum. Ergo protestatio de non usurpanda adversus alterum hostilitatis licentia facto videtur contraria, quamdiu quis in pleno statu belli sese permansurum fert. Unde neque locum heic habere poterit, quod supra traditum fuit; eos qui inter sese paciscuntur, eo ipso renunciassent exceptionibus, quæ ex alterius persona desunt metum possent facere, ne alter fidem fallat. Nam si serio istis exceptionibus renunciant, jam hostes esse desinunt: sin de hostilitate adhuc continuanda aperte profitentur, ipsa res verbis eorum fidem detrahit; ac potius præsumendum est, eos inter se insidias struere, & viam nocendi quærere altero in securitatem dato. Quo facit illud apud *Procopium hist. Goth. l. IV.* cum legati Narsetis ad Totilam dicerent; *in quod tempus prælium condicis? ille, post octo, inquit, dies pugnemus. Reversi ad Narsetem legati audita, conventaque renunciant. At ille fraudem Totila suspectans,*

para-

parabat se, ut postero dimicaretur, neque cum sefellit sua conjectura: sequenti enim luce adesse nuncium omnem praeveniens cum toto exercitu Totilas. Quin nec alteri, qui ejusmodi pacto decipitur, novum aliquod jus adversus decipientem oriri potest, quippe cum jam ipsa hostilitas adversus hostem in infinitum vim exerendi præbeat. Quod si autem quis dicat, ideo standum esse ejusmodi conventis, ne hostis deceptus vehementer irriteretur, & in nos deinceps acrius sæviat: is hoc ipso agnoscit, eadem utilitate æstimari. Quo referendum est illud *Amb. Off. l. 1. c. 29. Si constitutus sit cum hoste aut locus, aut dies prælio, adversus justitiam putatur, aut loco prævenire, aut tempore. Si quidem vehementioribus hostibus & insidis, & his qui amplius læserint, vehementior refertur ultio.* Equidē non tenemur omnem licentiam belli in hostem exserere, & sæpe, cui extrema quæque poterant inferri, parcere cum laude est conjunctum. Sed tamen cum hoc sine bellum sit concessum, ut jura nostra tueamur, aut asseramus, ubi pacificis mediis id obtineri non poterat: igitur brevissimam quamque viam, qua eo pertingi possit, naturæ quam maxime probari censendum est. Adeoque ubi per pacta illa, vim hostilem temperantia non nisi bellum alatur, naturæ eadem repugnare manifestum est. Conf. *Hobbes de Cive c. 3. §. 27.* Ut ista sint, tamen inter cultiores gentes uti plura alia, ita & hoc in favorem fortitudinis bellicæ receptum, ut & ista pacta valerent quæ ad statum belli tollendum non pertinerent, sed tantum ad hostilitatem cum aliquo moderamine exercendam spectarent. Qualia sunt induciæ paucarum dierum aut horarum sepeliendis mortuis, pactum de concedendo transitu per nostra præsidia. Item ut certis locis, hominibus aut rebus plane parceretur, ut certo tempore hostilitas non exerceretur, ut certa instrumenta nocendi non adhiberentur. Sic *Ad. Olcarium itiner. Persici l. 5. c. 29.* tradit, inter Persas & Turcas pactum esse, ut mercatores etiam belli tempore utrinque tuto commercia queant exercere, & hinc inde commeari; quod utriusque populi intersit commercia non intermitti. Scilicet expedire rebus humanis videbatur, quædam velut commercia belli instituere, & in artem quasi bellum redigere, postquam plurimos in bella haut necessaria ambitio & habendi cupido impulit; ut saltem innocentibus injuriæ eo fierent tolerabiles magis, si non omnem suam licentiam status bellicus exsereret. Accedit quod bellatoribus noxia fere sit opinio perfidiæ, aut per pacta aliis illudendi; & quod cordatiores non nisi semel decipiantur. Prudentis tamen non fuerit, ejusmodi pactis multum confidere, aut in securitatem sese resolvendo hosti nocendi occasionem præbere, adeoque ad talia citra necessitatem non descendere, nisi ubi fallenti paria reponendi facultas suppetat, aut alias satis nobis cautum sit.

§. 3. Inter pacta, quæ statum belli non tollunt, sed ejus actus tantum suspendunt, sunt induciæ, quæ sunt conventio, per quam bello manente, ad tempus bellicis actibus abstinendum est. Quæ definitio illustratur à *Grotio l. 3. c. 21. §. 1.* Nam utique ad plures annos induciæ solent dari. Ubi tamen pro excusando *Varrone & Paulo* dici possit, eos ob oculos habuisse illas duntaxat inducias, quæ manentibus utrinque in expeditione exercitibus solent iniri: quæ regulariter non nisi paucorum dierum sunt: non autem illas, quibus totus belli apparatus dissolvitur, & quæ intra præfinitum tempus plenæ pacis instar gerunt; præsertim ubi isthæc clausula sit expressè induciis inserta, ut interea de plena pace constituenda tractetur. Observandum autem est & hoc, licet induciæ posterioris generis regulariter complectantur omnes ditiones u.

trinque belligerantium; conveniri tamen ita posse & solere, ut certis duntaxat in locis induciæ observentur, in aliis autem bellum possit geri, v. g. populi Europæ, qui in India orientali aut occidentali terras possident, inducias concludere possent per Europam valituras, bellum autem in Indiis continuare.

§. 4. Hoc loco quæri potest: si certus terminus temporis fit paci additus, puta in annos XX. XL. &c. an pro induciis illud sit habendum. Nobis videtur omnem pacem sua natura æternam esse, i. e. quodcumque pax initur, partes ita paciscuntur, quod super illis controversiis, ex quibus bellum exitit, nunquam deinceps arma sint movenda; sed quod vel illæ jam penitus tollantur, vel ad arbitros aut amicabilem compositionem rejiciantur. Unde pax ista æterna haut quidquam rupta censebitur, etsi post inter eosdem bellum ex nova, & à priori diversa causa oriatur. Neque enim paci æternæ inest obligatio, alterius injurias citra resistantiam in perpetuum devorandi. Hinc licet vocabulum pacis adhibitum reperiatur, si tamen certum tempus fuerit additum, quousque illa debeat durare, ne controversia, ex qua bellum surrexit, penitus sit sublata, induciæ duntaxat erunt, per quas interea officia pacis invicem sint exercenda. Sic apud *Iustinum* l. III. c. 7. Lacedæmonii in annos L. pacem pepigisse dicuntur; sed mox cum post sexennium bellum recruidisset, *inducias* rupisse arguuntur. Ex adverso absurdum videtur, v. g. Romulum cum Vejentibus ad centum annos inducias fecisse, apud *Livium* l. 1. c. 15. (quanquam simpliciter *Dionysius Halicarn.* l. 2. *σπινδάς*, fœdera adpellet.) Cum nulla videatur injuria dari, quæ non tanto temporis spatio ultro velut exolescat, sic ut ejus persecutionem ultra seculum rejicere absurdum sit. Quod enim apud *Eundem* l. 7. c. 20. *populo Cerui pax data* dicitur, sed *inducias in centum annos factas in Scutum relatum* fuisse: id ideofactum crediderim, ne manifestam injuriam ita simpliciter condonando auctoritati suæ quid senatus detraheret, apud *Sozomenum hist. Eccles.* l. 9. c. 4. Theodosius II. cum Persis inducias in centum annos pepigisse dicitur. Sic & pacis in centum annos inter Ambraciotas & Acarnanes mentionem facit *Diodorus Siculus* l. XII. c. 60. Sic Ferdinandus Catholicus & Alphonfus V. rex Lusitaniæ pacem fecerunt in annos centum & unum, apud *Conestagium de unione Lusitan.* l. 1.

§. 5. Cum igitur per inducias status belli maneat, id quod fieri nequit, nisi manente prætensione, & nondum composita controversia, ob quam bellum fuit exortum; patet absurde peti ut alter quidem inducias mecum ineat, & tamen omni prætensioni adversus me renunciaret. Hoc enim si fiat, quid ad pacem amplius deest? aut quare mihi velim reservare licentiam post elapsum certi temporis spatium sine causa bellum renovandi? Vid. *Baudius de induciis belli Belgici* p. m. 128.

§. 6. Sed & hoc ex natura induciarum patet, si post illas elapsas ad arma iterum sit redeundum, nova indicatione belli opus non esse; Conf. *Grotius* l. 3. c. 21. §. 3. Nihilominus in longioribus induciis, & quibus adparatus belli fuit plane solutus; quibusque regulariter clausula hæc inest, aut saltem inesse debet, ut interea de controversia penitus tollenda tractetur; si non necessarium, saltem decorum fuerit, aliquam denuo præmittere indicationem conditionatam, ut testemur nos bello non delectari, neque per nos stetisse, quo minus plena pax coiret.

§. 7. Id quoque monendum, inducias, quarum quidem servandarum aliqua sit obli-

bligatio, non nisi pacto expresse contrahi, aut per tales actus amicitiae pacique similes, qui ad nullam aliam causam possunt referri, et si tractatus de pace per se vim induciarum non habeant, nisi expresse sit conventum. Unde ex eo solo, quod ab exercendis actibus hostilibus ego aliquantisper abstinuerim, hostis haut quidquam recte concludit, me cum ipso in inducias consensisse. Nec si post ejusmodi quietem, qua ipsum in securitatem dedi, eundem de improviso invadam, fidei tacitae violatae me potest arguere. Et hoc modo sunt explicandi autores, qui intermissum hostilitatis exercitium ad aliquod tempus citra pactum, induciarum tacitarum vocabulo solent notare. Vid. *Iustin.* l. VI. c. 7. *Livius* l. 2. c. 18. & c. 64. & l. XXIII. c. 46. Quorum locorum sensus est, per istud tempus hostes bona fide quievissent non secus, ac si super ea re conventum fuisset.

§. 8. De tempore, quo induciae circumscribi solent vid. *Grot.* d. I. §. 4. Ubi tamen id probare non possumus, quod tradit; à quo die mensura aliqua temporis incipere dicitur, is dies intra mensuram non erit; quia praepositionis vis est discernere, non conjungere. Nam initium utique maxime est pars rei. Unde si ita conventum sit: induciae erunt in decem dies à calendis Juliis; sane nemo hoc aliter interpretabitur, quam illas calendas induciis quoque comprehendit. Neque semper vobulae à vis est discernere eam rem, cui adponitur, à sequente; sed saepe etiam initium notat in aliqua re comprehensum. Quid notius illis locutionibus à capite ad calcem, ab ovo ad mala?

§. 9. Quando induciae subditos potissimum utrinque bellantium obligare incipiant, docet *Grot.* d. I. §. 5.

§. 10. Quantum per inducias liceat, quantum non liceat, enumerat *Grot.* d. I. §. 6. *seqq.* Ubi tamen arbitramur, in quavis induciarum specie actus mere defensivos esse licitos, licet forte sub alio praetexto induciae sint petitae & obtentae. Unde non erit illicitum v. g. si tantum sepeliendorum hominum causa datae sint induciae, sese in locum tutiorem recipere, aut munitionibus circumdare. Aut si obsessi per inducias sibi tantum stipulati sint, ne oppugnentur, auxilia ab iisdem & commeatus admitti. Nec *Grotii* d. I. §. 10. ratio videtur sufficere? *cum illa inducia alteri partium prosint, non debere interim ejus, qui dedit, causam duriolem facere.* Nam cum nullo pacto jus sese defendendi soleat abdicari, ipsi qui tales inducias concessit, suae facilitati & imprudentiae adscribat, qui non satis cavet, ne hostis sese interim confirmare posset. Vid. *Xenophon orat. de Agesilao laudibus.* & *Cornel. Nepos Agesilao.* c. 2. de induciis Tissaphernis cum Agesilao: ubi arbitramur, si revera iste regi suo significavit, an aliqua ratione ipsi cum Lacone convenire posset, perjuria eum ideo solum non esse reum, quod in omnem eventum arma paravit. Add. quoque *Montaigne essai* l. I. c. 16.

§. 11. Finitis induciis, quod qui vi majore impeditus intra fines hostium deprehenditur, retineri queat, docet *Idem* d. I. §. 9.

§. 12. Si fides induciarum ab altera parte rumpatur: laeso liberum est sine indictione ad arma redire. Quanquam & si velit ad induciarum terminum quiescere possit. Quod si de certa poena sit conventum, exsolvenda ab eo, qui prior inducias violavit; ubi illa postulatur, & persolvitur ab eo, qui contra inducias fecit, jam bellandi jus non esse patet. Nam ideo multa solvitur, ut caetera salva maneat. Contra si laesus bellum

moveat, à pœna recessisse intelligitur. Et si & illud pacto repugnet, neglecta pœna statim ad arma ruere. Nam regulariter non ita solet conveniri, ut optio sit alteri, pœnam commissam accipere, an arma resumere velit. Vid. *Grot. d. l. §. 11. 12.*

§. 13. De pactis circa indulgendum comœntum, seu præstandum securum itum & reditum per loca hosti infesta, & quomodo ista sint interpretanda, plene docet *Grotius d. l. §. 14. seqq.*

§. 14. Pacta circa redemptiones captivorum apud Christianos multum habent favoris, præsertim si quis apud barbaros captivus detineatur, in quorum redemptionem etiam sacra vasa recte conflantur. Vid. l. 21. C. de SS. *Eccles. Gratianus caus. 12. quest. 2. c. 13. 14. 15.* Et si moribus Romanorum secus erat, de quibus vid. *Livius l. 22. c. 59. 61. Horatius Carm. l. 3. od. 5. Silius Italicus l. X. Noxam superaverat omnem armatum potuisse capi.* Apud *Eutropium l. 3.* Hannibali, qui Romanis captivos, ut redimerentur, obtulit, à senatu est responsum: *eos cives non esse necessarios, qui cum armati essent, capi potuissent.* Plato quoque de republica l. V. τὴν ζῶντα εἰς τὰς πολεμίας αἰχλῶντας δὲ ἔδωκεν δίδουσι τοῖς θεῖοις, χερῶν δὲ ἄρρα ὅ, τι αὐτῶν βέλωνται, κεραιδῆγε. Eum qui vivus ab hostibus captus fuerit etiam gratis reddere volentibus relinquendum, ut præda quomodocunque lubet utantur? Omnino. *Quintilian. declam. 339. Longe felicissimum in bellis est vincere: fortissimum, si victoria non detur, pro causa mori. Est tamen tertium aliquod inter dedecora, in patriam certe redire, & si vincere non detur, effugere. Potest enim credi qui hoc fecit, ad secundam se aciem servasse, & victum adversis animum reposuisse. Ille vero qui se inter virtutem hosti dedit, qui abjectis armis paratas in vincula præbuit manus, quam tandem nobis spem in posterum facit? Quæ spes in milite residua est, si nihil potius fuerit, quam capi? Quæ circa isthæc observanda sint, docet *Grot. d. l. §. 23. seqq.* Ubi ad §. 28. addimus, quod apud *Marinum Barletium de vita Castriote l. 7.* memoratur, cum captus adolescens barbarus Mufachio prædæ nomine concessus cum ipso convenisset de CC. aureis loco lytri, eum mox istos ex veste depromptos victori numerasse. Qui recusavit eum dimittere, caufatus, jam sibi istos nummos cum persona acquisitos. Sed re ad Castriotam delata, ipse pro barbaro pronunciavit.*

§. 15. De pactis ducum, & quid circa illa observandum, tradit *Grot. l. 3. c. 22.* Ubi tamen ad §. 8. notandum: breviores duntaxat inducias concedere ducum esse; non autem tales, quibus adparatus bellicus plane dissolvitur. Hoc enim est summorum imperantium.

§. 16. Denique quousque privati in bello cum hostibus pacisci queant, docet *Idem l. 3. c. 23.* Quibus addi potest mos Anglis & Scotis quondam receptus circa isthæc pactorum genera. Si quis ad diem dictum non redeat, hæc pœna est. In congressibus, quæ ob res repetendas fieri solent, qui deceptum se queritur, manus effigiem aut chirothecam in hasta oblonga omnibus conspicuam circumfert. Ea summa apud ipsos infamia habetur: adeo ut, qui fidem violavere, amicis propinquisque fiant detestabiles: nec paulo honestior eos convictu sermone, aut domo sua dignetur. *Buchananus rer. Scotic.* Notabile quoque est pactum militis Gothi & Romani, qui in eandem foveam inciderant, apud *Procopium hist. Goth. l. 1.* qui mutuam invicem salutem stipulati sunt: quorum conventionem Gothi ratam dein habuerunt.

CAPUT VIII.

DE PACTIS PACEM REDUCENTIBUS.

1. An pacta pacis infirmentur per exceptionem metus? 2. An cum rebellibus valide pax ineatur? 3. Quatenus in pace bona privatorum condonari possint; 4. Terminus implenda pacis stricte interpretandus.	5. Quid si pax referatur ad eventum praelii? 6. Obses in principis locum succedens non amplius tenetur. 7. De sponsoribus pacis.

DE pactis, quæ bellum plane finitur, ita plene executus est *Grotius* l. 3. c. 20. ut vix quidquam nisi per modum specilegii addere liceat. Circa quæ præcipua est quæstio: num illa possint reddi irrita per exceptionem metus injuste incussi? Id quod circa bella solennia negat *Grotius* l. 2. c. 17. §. 20. & l. 3. c. 19. §. 11. cum contrarium jure gentium sit receptum ideo, quod alias ejusmodi bellis, quæ valde sunt frequentia, nec modus nec finis potuisset imponi; id quod tamen fieri generis humani interest. Etsi salva conscientia bello injusto extortum retineri nequeat. Enimvero uti de restitutione quidem dubium non est: ita nondum adeo liquido constat de jure aliquo gentium, per quod non liceat contra victorem injustum exceptionem metus opponere. Et si vel maxime tale jus extaret, non tamen tranquillitati generis humani multum videtur decessurum, si istud negligatur. Nam, tradente *Grotio*; belli solennis, qualemcunque habeat causam justificam, hic est effectus, ut dominium, quod ipse vocat, externum rerum hostilium acquiratur. Si quis ergo solenne bellum antea victori post intulerit, ut ut nullam justificam belli causam præter metum illum habuerit; ubi fortuna arriserit, non amissas modo per injustum bellum res, sed & omnia hostis bona acquirat. Inde simplex valde est, si quis injusta vi quid alteri extorsit, qui alia ratione quam vi possessionem suam magis stabiliri credit. Non minus ineptus, qui alterum per injustam vim ad duras pacis leges adegerit, ni statim, quamdiu adhuc alterum oppressum tenet, executionem pacis fieri curet; sed solo victi pacto adquiescat, eumque in tali statu relinquat, ut malum, quod passus fuit, reponendi sit facultas. Vid. *Guicciardin. hist.* l. 16. *sub fin.* & l. 17. *sub init.* Ergo verius videtur, eum, qui bello injusto petitus, postquam ad pacificam disceptationem sese obtulit, & bellum deprecatus est, ad iniquam pacem adigitur, nullo jure prohiberi, quo minus paci nondum impletæ exceptionem metus opponat; aut post occasione data reparationem injuriæ quærat. Sicuti & *Polyb.* l. 3. c. 30. pronunciat, justam fuisse Pœnis causam belli secundi in Romanos suscipiendi, eo nomine, quod quondam ipsis inter res domi ancipites versantibus Sardiniam, & magnam vim pecuniæ Romani extorsissent. καὶ ἔτι πειθεύοντες, ἡμῶν ὀλίγους σὺν καιρῷ βλάβησάντες. occasione enim invitati, ultimum invenerunt eos, qui per occasionem temporum ipsis nocuerant. Aliter tamen dicendum fuerit, si inter belligerantes ab initio contractus velut alexæ fuerit initus. Id quod fieri intelligitur, quando de causa nondum liquida rejectis mediis pacificis ad arma protinus con-

volatur, aut persecutio injuriam, pretensionemque, quæ via juris aut per transactionem haberi poterat, eventui belli committitur. Heic enim aperte Mars arbiter sumitur, & hoc animo utrinque in bellum descenditur; aut bello jus injuriamvè afferam, aut plura perdam. Hoc sane modo qui in bellum ruunt, ubi adversi quid patiantur, non magis de injuria sibi facta conqueri possunt, quam si qui ex conducto in duello pugnans vulneratur. Sic ut qui heic succumbit, adplicare sibi debeat illud *Plauti Amphitruone act. 1. sc. 1. Ut lubet, quod tibi lubet fac, quoniam pugnis plus vales.* Conf. l. 3. §. 3. D. de injuriis. & l. 7. b. 4. D. ad L. Aquiliam.

§. 2. Illa quoque quæstio varie agitur; an pax & transactio cum civilibus rebellibus à civitate, eorumvè rectoribus sit servanda? *Grotius* l. 3. c. 19. §. 6. *seqq.* affirmativam sat copiose deducit. Nobis autem planius ita dicendum videtur. Subditos rebelles qui per vim in ordinem rededit, quid de ipsis statuatur, ipse viderit. Sed si per pacta res componantur, ipsa negotii natura ostendit, regem rebellibus gratiam delicti facere; sic ut obtentu rebellionis pacta nequeant irrita reddi. Rebelles autem per eam pactionem de integro civitati conjungi, eique obsequium spondere intelliguntur; cujus sui obsequii velut conditionem præsupponunt observantiam ejus pacti à civitate præstandam. Sic ut in regnis potissimum illud vim capitulationis aut legis fundamentalis obtineat. Iis tamen, qui ideo rebellant, ut principi cupita extorqueant, bene observandum illud *Gramondi hist. Gall. l. 2. extra fidem regi debitam nihil est præsidio subditis.*

§. 3. Quantum circa condonanda privatorum bona per pacificationes civitati liceat, ex indole domini eminentis intelligitur. Cujus vi utique bona privatorum, quocunque titulo quæsitæ, pro necessitate reip. aut magna ipsius utilitate possunt tradi; ita tamen, ut civitas istud damnum teneatur privatis sarcire de publico vel statim, vel ubi solvendo esse cœperit. Cæterum illa disquisitio, utrum bona civi privato sint auferenda aut condonanda, in monarchia ad regem spectat: ut autem singulis damnum hoc modo extra suam ratam sarciat, universitas civium obligatur rege exigente. Ast exteri, quibus ea bona traduntur, non opus habent inquirere, ex usu civitatis fuerit, nec ne, illa sibi tradi; sed sufficit illis ad dominium legitimum adquirendum factum regis, tum ob præsumtionem, quæ actus regis comitatur; tum quod nulla ratio foret cum extraneis transigendi, nisi fixum foret, rite geri, quæ à capite civitatis geruntur. Porro uti ejusmodi bona hosti concessa, sic & damna privatis ab hoste data per reliquos cives pro viribus sarciri lex societatis suadere videtur; præsertim si nulla ipsorum peculiari culpa bellum excitum fuerit. Vid. l. 52. §. 4. D. *profocio* & t. t. D. *de lege Rhodia de jactu.* Et si satis apertum sit, ubique fere miseros cives ejusmodi damna inter fatales calamitates referre juberi.

§. 4. Si tempus præfigatur intra quod conditiones pacis debeant impleri, illud strictissime fuerit interpretandum. Sic ut stricto jure non admittatur purgatio moræ ob breve tempus, nisi vis major impediverit, aut omnis doli suspicio abfuerit. Ratio est, quia etiam breve tempus ad magnas rerum conversiones valere potest. Si igitur ad implendas pacis conditiones alteri mora indulgeretur, facile foret occasionem nancisci à pactis resiliendi. Accedit quod alter exercitum, qui utique magno sumtu sustentatur, non prius tuto possit dimittere, quam conditiones pacis fuerint impletæ.

§. 5.

§. 5. Quandoque pactiones pacis referri solent ad eventum alicujus pugnae, in ter singulos, binos, ternos, pluresvè, aut integros quoque exercitus ineundos. Ubi ardua est quaestio: an fortuna totius civitatis aleae ejusmodi praelii recte committatur? Equidem videtur hoc modo parci sanguini humano, & calamitates belli velut in compendium mittuntur. Sed contra fatius videtur vel cruento bello defungi, quam libertatem & salutem civitatis per ejusmodi duellum simul & semel perdis; cum ex adverso etiam post unum atque alterum infelix praelium fortuna belli reparari queat. Quod si tamen nulla spes boni eventus sit, si viribus totius civitatis certetur, tanquam è malis minimum admittente hoste ejusmodi singularis pugna suscipietur. Sed & ubi principes non de juribus civitatis, sed propriis super negotiis bellum gerunt: facile concedere possunt civitates, ut isti inter se singulari pugna decernant. Exemplum vid. apud *Diodorum Siculum* l. 4. c. 60. *Dionysius Halicarn.* l. 3. *Duces si proprium asserant principatum, honeste ac necessario tale inter se certamen suscipere: quotiens vero civitates ipsae de principatu contendunt, non modo periculosam esse hujusmodi aleam, sed etiam turpem.* Et si ipsi principes controversiam adhuc ancipitem tam violento modo recte non disceptent. Ubi tamen observandum, qui sic in eventum pugnae decisionem controversiae rejiciunt, de suo quod habent jure posse transigere, non autem alteri, quod jus penes ipsos non est, dare. Unde si res super regno, quod in ipsius patrimonio non est certare velit, nihil aget, nisi accedat consensus populi, & eorum qui jam nati ad successionem jus habent. Caeterum in ejusmodi condictis praeliis saepe in controversiam venit, quis pro victore sit habendus. Ubi sciendum, regulariter ejusmodi pugnas esse decretorias. Unde si inter duos pugnetur, ille victor erit, qui adversarium occiderit, aut ita debilitaverit & oppreserit, ut victum se ipse fateatur. Sicut Turnus gravi vulnere faucibus faciebat, apud *Virgil. Aeneid. XII.* Ubi plures pugnant, illa pars victrix erit, quae adversarios occiderit, aut fugatos ita debilitaverit, ut resistere amplius nequeant. Quod si res geratur inter integros exercitus, spolia legere, ad sepulturam corpora condere, in loco pugnae pernoctare, prelio iterum laceßere, per se victoriam non probant, cum talia possint etiam qui aequo Marte pugnaverunt. Sed si alia concurrant indicia, non parum momenti faciunt ad probandam hostium fugam. Et certe qui loco cessit post conflictum, in dubio magis est ut fugisse credatur. Ubi apud ne utram partem firma sunt victoriae argumenta, res manet eo loco, quo fuit ante praelium; & ad bellum, aut novas pactiones erit redeundum. Memorabile est exemplum, quod refertur à *Plutarcho in paralellis*, & *Herodoto in Clio.* *Argivis & Lacedaemoniis de agro Thyreatico altercantibus, Amphictyones pugna utrinque lectorum hominum rem decernendam censuerunt, victorique agrum detulerunt istum. Lacedaemonii à parte sua Othryadem summa rei, Argivi Thersandrum praefecerunt. Pralio de Argivis duo superstites fuerunt, Agenor, & Chromius, qui de victoria civibus nuncium attulerunt. Facta autem quiete Othryades etiamnum vivens fultusque hastilibus semifractis, mortuorum scuta abstulit, tropaeum erexit, suoque sanguine id Iovi, tropaeorum tutori, inscripsit. Ego non dubitaverim secundum Argivos pronunciare. Add. Io. Meursius Miscell. Lacon. l. IV. c. 14.*

§. 6. Circa obsides, qui pacis firmandae causa dantur, praeter tradita à *Grotio d. l.* id quoque observandum, si contingat, ut obses hæres & successor fiat ejus, qui ipsam
de.

dedit, postquam hic fato fuerit functus, non amplius obsidem teneri, etiamsi foedus isto mortuo non expiraverit. Hic enim casus tacite exceptus intelligitur, ut non amplius esset obses, si in principalis debitoris locum ipse transferit: ita tamen ut alium pro se teneatur substituere, ubi id postulatum fuerit.

§. 7. Est & alius modus cavendi securitati pacis, dum alii, inprimis qui mediatores paci intervenerunt, fidem suam interponunt, conventa utrinque servatum iri. Cui velut fidejussioni implicitum est foedus circa ferendum auxilium illi, qui contra pacta invaditur, adversus injuriæ autorem. (vid. *Diodor. Siculus* l. 4. c. 55.) Ad quod auxilium ferendum sponsores non tenebuntur, si ex nova causa bellum sit motum; sed tantum, si pax conventa rupta fuerit.

C A P U T IX.

D E F O E D E R I B U S.

1. <i>Fœderum divisio.</i>	<i>singulorum;</i>
2. <i>Fœdera, quibus nihil extra juris naturalis debitum disponitur.</i>	8. <i>Vel ex generalibus notis.</i>
3. <i>Quid fœdera equalia sint, & quotuplicia.</i>	9. <i>An fœdera pertineant ad reges expulsos?</i>
4. <i>De fœderibus inaequalibus.</i>	10. <i>An sociorum nomine etiam futuri veniant?</i>
5. <i>Viri ex pluribus fœderatis potius sit ferendum auxilium.</i>	11. <i>Fœdera tacite non intelliguntur renovari.</i>
6. <i>Fœderum alia realia, alia personalia.</i>	12. <i>Ad quid sponsores teneantur sponsione non ratihabita.</i>
7. <i>Quæ dignoscuntur vel ex consideratione</i>	13. <i>An sponsio ratihabeatur per silentium summi imperantis.</i>

Videndum deinceps est de illa pactorum publicorum specie, quæ peculiariter fœderum nomine veniunt. Quæ à Thesæo inventa *Plinius* N. H. l. VII. c. 56. tradit. Quod admitti non potest, nisi hoc sensu, quod vel primus in Græcia iste fœdera icerit, vel certos ritus, sacraque adjecerit. Eorum divisionem commodissime defumemus ab eorundem materia, dum alia quid constituunt, quod jam antea juris erat naturalis; alia autem officii juris naturalis aliquid superaddunt, aut saltem eadem, ubi indefinita videntur, ad certi quid determinant.

§. 2. Ad priorem classẽ referuntur illa fœdera, quibus de simplici duntaxat humanitate hinc inde exercenda convenitur, aut de noxa invicem non inferenda. Vid. *Genes.* XXII. 23. In fœdere, quod Lacedæmonii cum rege Persarum iniverunt, hæc clausula legitur apud *Thucydidem* l. 8. *Quisunque regiones, urbes, rex jam possidet, regisque majores possederunt, in regis ditione maneani. Eis sive belli inferendi, sive alio modo nocendi causa Lacedæmoniis, eorumvè sociis adeundi jus ne esto, neve tributum exigendi Lacedæmoniis sociisvè eorum jus esto. Regi de sua ditione statuere licitum esto. Nisi dicere velimus, hanc clausulam continere renunciationem omnium prætensionum, quæ ullo modo Lacedæmonii in Asiam obtinere possent. Alias enim citra fœdus Laconicum Asia regis erat & ex natura domini fluit, tum ne quis rem meam invadere debeat, tum ut de sua re quisque statuere possit. Conferatur quoque fœdus pacis inter Athenien-*

nienfes & Perfes apud *Diodorum Siculum* l. 12. c. 4. Cæterum ejusmodi fœdera neceffaria, apud antiquos cum primis habebantur inter eos, qui antea nihil invicem negotii habuiffent. Nimirum quod apud complures dogma illud juris naturalis; (cognitionem quandam inter homines effe à natura, ac nefas proinde alterum citra antegreffam offenfam lædere;) ob literatum foret; adeo ut crederetur in folos cives humanitatis officia effe conferenda, exteros quosque hoftium effe loco, quos lucri noftri caufa lædere non nefas foret. Vid. *Grot.* l. 2. c. 15. §. 5. Enimvero inter illos, qui juris naturalis obfervantiam cultu morum profitentur, talia fœdera non funt neceffaria. Nifi quod uti inter fingulos, quando primum aliquid negotii invicem cœpit intercedere; prolixiozem amicitiaæ contellationem adhiberi non indecorum fit. Quo adplicari potest illud *Ciceronis epift. ad famil. XIII.* 10. *Sed tamen in omnibus novis conjunctionibus intereft, qualis primus adiutus fit, & qua commendatione quafi amicitiaæ fores aperiantur.* De cætero pudere propemodum debebat homines cultos pactum inire, cujus capita nihil aliud contineant, quam ne fimpliciter ac directe jus naturæ violetur; quafi citra illud pactum non fatis quis officii fit memor futurus *Conf.* l. 50. *D. de pactis.* Equidem veniunt ifta fœdera frequenter nomine amicitiaæ. Verum fas amicitiaæ proprie dictæ plura requirit, quam commune illud humanitatis officium. Nam utut præftationes amicitiaæ non funt definitæ, ficuti quæ ex pacto debentur: tamen in genere id quilibet amici vir effe, bona cum amico libenter communicare, de ipfius falute curam agere, monendo, confofendo fuccurrere, mala ipfi imminetia pro viribus propulfare, eaque omnia intenfione cum affectu, quam quæ aliis ex nuda humanitate præftantur. Ad hoc genus etiam *Grotius* d. l. refert fœdera, quibus cavetur, ut utrique fit jus hoftitii; & jus commercii; quatenus ifta jure naturali debentur. Vid. *ſupra* l. 3. c. §. 9. 11. Enimvero ſocios & fœderatos proprie non effe, qui nil niſi communia humanitatis officia funt pacti, explicatur apud *Livium* l. *XLI.* c. 24. Ubi Macedonibus ob offenfam in regem Perſea regione ſua interdixerant Achæi. Exinde horum ſervis fugitivis Macedonia receptaculum erat, quod illius fines ingredi vererentur Achæi ad vindicandum ſuos homines. Perſeus igitur eam gentem conciliare ſtudens, literis pollicetur, ſefe fugitivos ipſis traditurum, modo tollatur decretum, quo Achaia prohibeantur Macedones. Cum ea res agitaretur in concilio Achæorum, Callicrates gratificandum regi negabat, ne Romani offenderentur. Contra Arco Diſſerebat, ſalvo fœdere cum Romanis regis petito poſſe ſatisfieri, addita ratione: *non enim agi de novo fœdere aut nova ſocietate; ſed tantum peti commercium juris præbendi repetendique, ne interdictione finium & ipſi quoque regno arceamur, ne ſervis noſtris aliquo fugere liceat.* Neque hoc effe adverſus Romana fœdera, utpote in quibus nihil peculiariter adverſus Perſea fuerit conventum.

§. 3. Aft fœderum, quibus aliquid adjicitur officiis, quæ jure naturali homines invicem debent, alia funt æqualia. alia inæqualia. Illa funt, quæ utrinque eodem ſefe modo habent, ſeu quando non ſolum utrinque æqualia promittuntur, ſimpliciter, aut obſervata virium proportione; ſed & æquali modo, ita ut neutra pars fit deterioris conditionis, aut alteri obnoxia. Quæ inæqualia ſunt, mox videbimus: *Iſocrates Pa-negyrr. σωθῆναι μὴ εἶναι αἰ πάντες ἀνί σως καὶ κοινὰς ἐν αὐμοφότεροις ἔχουσι, παρὰ γὰρ μάλιστὰ δὲ, τοὺς ἐπὶ τὴν ἐλατῆριν.* Pactiones ſeu fœdera æqualia ſunt, cum par & æquum jus utriusque

tribuitur: *jussa vero, seu foedera inæqualia, cum alteri deteriore sunt conditione.* Nam ut addatur *ἄδρα καὶ δίκαιον*, non opus est. Utraque porro iniri potissimum solent ob aliquam societatem contrahendam; quæ societas spectat vel ad commercia, vel ad communitatem belli, seu auxilia mutuo præstanda in bello offensivo aut defensivo; vel ad alias res *Æqualia* foedera circa commercia varia esse possunt: puta, si conveniatur, ne cives utriusque foederati ad alterutrum terras aut portus accedentes ullum vectigal solvant, aut non plus quam in præsens solvitur, aut ne supra certam quantitatem, aut ne plus quam cives, vel alii focii solvant, & quæ sunt similia. *Æqualia* foedera circa societatem bellicam sunt, si conveniatur, ut utrinque præstentur paria auxilia militum, navium, aut alterius adparatus bellici: idque vel utroque tempore, sive bello alteruter invadatur, sive alteri bellum velit ipse interre; vel si alteruter bello impetatur. Quandoque etiam auxilia promittuntur ad certum duntaxat bellum, aut contra certos hostes, aut contra omnes quidem, sed exceptis utriusque foederati focis. Denique *æqualia* foedera circa alias res sunt, si conveniatur, ne in confinio alterius alter arces habeat, ne subditos alterius defendat, aut recipiat, aut ut comprehensos alteri transmittat, ne iter alterius hosti præbeat, & quæ sunt alia. *Grotius d. l. §. 6.*

§. 4. Ex *æqualibus* porro foederibus quæ sint inæqualia, facile est intelligere: scilicet quando vel inæqualia sunt, quæ invicem promittuntur, vel alterutra pars est deterioris conditionis. Inæqualia promittuntur aut à digniore foederato, aut à minus digno. Illud fit, si potentior auxilia promittat alteri, nec restipuletur; aut si majora quam alter, seu huic non proportionata auxilia promittat. Hoc contingit, si foederatus inferior plura teneatur præstare, quam ab altero recipit. Istorum foederum nonnulla cum imminutione summi imperii sunt conjuncta. Quale erat foedus Romanos inter, & Pœnos in fine belli secundi Punici, in quo cautum, ne cui Carthaginenses bellum facerent injustu populi Romani. Quo possis referre Armeniam majorem, de qua *Appianus Alex. præfat. ἡς ῥωμαῖοι ἐν ἀρχῆσι ἰδὲ ἐν Φόρξ καὶ μεθῆν, αὐτοὶ ἢ αὐτοῖς δόπο δεινύουσι τὰς βασιλείας*, nulla quidem Romanis tributa pendens, sed ex eorum auctoritate reges accipiens. Addatur quoque pactum Petri cum Theudato circa Siciliam initum apud *Procopium hist. Gothicæ l. I.* Vice versa, illa foedera summum imperium non imminuunt, quæ adjunctum habent aliquod onus transitorium, seu quo simul & semel licet defungi, v. g. si in pace alteri parti injungatur stipendia alterius militibus solvere, sumtus belli restituere, aut certam summam pecuniæ multæ loco numerare; item si teneatur mœnia arcesque diruere, locis quibusdam decedere, obsides, naves, arma tradere. Sic *Plinius N. H. l. 34. c. 14.* tradit: in foedere, quod expulsis regibus, populo Romano dedit *Porfena*, nominatim comprehensum invenimus, ne ferro nisi in agricultura uterentur. Conf. *l. Sam. XIII. 19. 20.* Quo loco notatu dignum est, quod refert *Procopius l. IV. Hist. Goth.* cum ex induciis, quæ Justinianum inter & Chosroëm convenerant, ille bis mille libras auri solvere deberet, hæc illico poscebat: *Isdiagunus legatus Persicus: sed Justinianus dare volebat annis singulis quadringentis, ut à violandis induciis eo vel pignore Chosroëm retineret. Sed concessere tandem Romani, summamque totam præsentem pecuniam exsolverunt, ne annua tributa pendere viderentur. Adeo vocabula magis impia quam res ipsas adversari mos hominum est.* Sed de hoc potissimum dubitatur, utrum illa foedera inæqualia, quæ permanentia & perpetuo duratura onera habent adjuncta, semper & in se sum-

summum imperium minuant; seu utrum alterius socius inæqualis possit retinere summum imperium? Onera ista perpetua sunt, v. g. ut unus debeat eosdem amicos cum altero habere, non vice versa; ne liceat certis locis arces extruere; ne exercitum ducere; (sicuti in fœdere Romanorum cum Latinis cautum erat, ne hi proprio arbitrio copias conscriberent, eisque suos duces præficerent, ac in expeditionem emitterent; ex quo fiebat, ut cum Rōmani soli de bello & pace decernerent, focii quidem laboris essent participes, gloria autem & fructus victoriarum in Romanos redundaret, quorum auspiciis res gerebantur. Vid. *Dionys. Halicarn.* l. 8.) ne naves habere ultra definitum numerum; ne urbem condere, ne navigare, ne militem certis locis conscribere; & quæ sunt alia. Inprimis si unus fœderatorum alterius majestatem comiter teneatur colere; adeoque alterum dignitate se superiore agnoscere, & in omnibus actionibus reverentiam quandam adversus ipsum ostendere. Id quod etiam explicat *Cicero pro L. Cornel. Balbo*. Sic *Isoc. Panegy.* Athenienses cum sociis ita egisse tradit, ut penes ipsos quidem summa rerum directio esset, seorsim vero hisce libertatem concederent, & formam reip. democraticam ap. eosdem constituerent. Ad isthanc quæstionem resp. *Grot.* l. 1. c. 3. §. 21. ex l. 7. *D. de captivis*. Enimvero ex subsequenti- bus mox JCTi verbis difficultas movetur: *at sunt apud nos rei ex civitatibus fœderatis, & in eos damnatos animadvertimus*. Nam id sane subjectionem arguit, si jus alteri competat cives nostros ad tribunal suum evocandi, eosque plectendi. Quo spectat exemplum *Decii Magii* apud *Livium* l. XXIII. cap. 7. seqq. Inprimis autem, quod memorat *Pausanias in Achaicis*; cum instinctu *Callicratis* legatus Romanus Achæorum principes partibus *Persei* studuisse argueret, eorum unus *Xenon* fiducia conscientia dicit: se non dubitare vel in Senatu Romano se per hoc crimine iudicium sustinere. Quod à legato subdole arreptum, quasi ultro Romam provocaret. Atque inde ipse & plurimi alii Romam missi sunt. Et tamen, uti *Polybius excerpt. legat. C. V.* loquitur de istis evocatis: *ἡ τὴν ἰδίαν ἀρετὴν ἐκ ἐνόμιζεν αὐτῆς καὶ ἡμεῖς*. V. iudicium de reus perageret Senatus, convenire sibi non arbitrabatur. Hæc planissima est responsio, priora verba capienda de antiquis temporibus populi Romani, quando major cura ipsi fuit fœderum leges observare, & alio modo tractare, qui ultro in amicitiam concesserant, quam qui bello victi fuerant. Sicuti *Cic. Offic. II.* penes antiquos *patrocinium* fuisse sociorum, non imperium prædicat. Et *Scipio* jactat: *populum Romanum exteris gentes malefide ac societate junctas habere, quam tristi subiectas servitio*. Posteriora autem verba capienda sunt de sequentibus seculis, quibus paulatim reverentia fœderum antiquorum minui cœpit, nulloque discrimine bello victi ac focii jugo premebantur. Vid. *Livius* l. 42. c. 1. *Appianus de bello civili* l. 1. ubi memorat, *Syllam* adegisse omnes socios hætenus immunes ad tributum conferendum. Quo tempore id quoque usurpatum, ut ex civitatibus fœderatis rei Romam evocarentur, atque velut subditi Romanorum plecterentur. Satis autem adparet, in epistola *Proculi* inter priora & posteriora verba non pauca fuisse interjecta. *Grotius* autem postquam operose enumerasset controversiarum genera, quæ inter socios oriri possunt, demum tamen ad motam difficultatem nihii reponit. Vid. quoque *Antonius Mattheus de criminibus ad tit. ad L. Jul. Majestatis* c. 1. §. 5. 6. Bene tamen monent prudentes, plerumque accidere, ut qui superior est in fœdere, si potentia multum antecellat, paulatim imperium proprie dictum exer-

ceat; inprimis si foedus sit perpetuum, & cum jure introducendi praefidia in oppida. Vid. Bodinus de republ. l. V. c. 6. *Isoocrates Archidamo*: ἡ δὲ συνθήκη βυλομένης ἐλευθερίας ἔστι τῶν περὶ γεγραμμένων συνθήκας φέρειν, ὡς ἐγγὺς δαλείας εἶσθαι. *Cupidis libertatis foedera cum mandato fugienda sunt: parum enim differunt à servitute.*

§. 5. Illam porro quaestionem: si plures ejusdem foederati bellum gerant, utri potius auxilium ferre debeat, qui utrique est foederatus; deducit *Grotius* l. 2. c. 15. §. 13. Vid. etiam *Simlerus de repub. Helvetiorum* l. 1. p. m. 119. Ubi & illud addendum; in omnibus foederibus, quæ rex aliquis cum extraneis circaferenda auxilia init, subintelligi debere hanc exceptionem; siquidem per rationes proprii regni illud commode fieri possit, quæ etiam quibusvis respectibus privatis, & ipsi sanguinis atque affinitatis necessitudini præponderant. Add. *Gellius* l. 2. c. 29. Nam cum nemini rex proprius teneatur, quam suis civibus; non potest extraneo valide promittere, quod cum ipsorum utilitate aperte pugnat. Apud *Guicciardinum hist.* l. 16. *Franciscus rex dixit, præcedere juramentum Rheimis factum; quo obligentur reges Franciæ, ne quid de patrimonio coronæ alienent.* In quem sensum admitti potest, quod habet *Baco de Verulamio de sapientia veterum* c. 5. *Inter principes unum est verum & proprium fidei firmamentum, necessitas, (magnum potentibus Numen,) & periculum status, & communicatio utilitatis.* *Aristotelis Nicom.* l. VIII. cap. 5. simplicius dixerat: δοῦσαι αἱ συμμαχίαι ταῖς πόλεσι θνείδῃ ἐνεκα ἑσσυμένους. *Confederationes inter civitates fieri utilitatis causa videntur.* Idem *Rhetor.* l. 3. c. 14. ἀπιστοῖσι ἄλλο τι πράξῃεν ἔκοντα, πλὴν τὸ συμφέρον. *Non credunt, aliud agere quenquam sponte, præter id, quod utile est.* *Valerius Flaccus* l. 4. *Certa fides animis, idem quibus incidit hostis.* *Isoocrates Orat. ad Philip.* *Civitates neque inimicitiarum, neque jurisjurandi, neque ullius rei alterius rationem ducunt, nisi si quid sibi profuturum puent.* Sic *Polybius* l. 2. c. 47. de *Arato* dicit: cum sciret, reges natura quidem neminem vel hostem vel amicum ducere, verum ex suis utilitatibus semper amicitias & inimicitias aestimare. *Andr. Maurocenus hist. Venetæ* l. 1. de *Statu Veneto: amicitias publica utilitate dignitateque metimur.* Et si de *Rhodiis* tradat *Polybius excerpt. legat.* 93. c. 6. eos per centum quadraginta annos nullum cum Romanis foedus percussisse: licet in pluribus bellis auxilia ipsis miserint. Ratio hujus instituti hæc subjungitur: *Qui enim nulli regum spem auxilii societatisque suæ vellent abscindere, arctius se cum quoquam copulare, & libertatem sibi jurejurando ac pactis præripere volebant; sed omnia sibi servantes integra, spes singulorum lucrari.* Ob aliam rationem a foederibus ferendis abstinere *Utopienses*, tradit *Th. Morus Utop.* l. Qui autem per foedus, quod mutatis alterius rationibus expirat, damnum capit, habet quod sibi imputet, quod non accuratius socii sui conditionem perspexerit. Vid. l. 19. *D. de reg. juris.* Quandquam boni sit socii, ubi res suæ non ferunt diutius in societate persistere, alterum monere, quo & ipse rebus suis simul consulere queat. Nam uti est apud *Euripidem Iphigenia in Tauris*: τὰ τῶν φίλων αἰχρίσον, κατὰ βαλὼν εἰς ἕσσυμένους ἀντὶς σέσωδῃ. Turpissimus est, qui postquam amicorum res in discrimen conjecit, ipse solus servatur. Inde in foederibus bellicis maximi momenti habetur clausula; ne separatim & excluso socio, liceat cum communi hoste pacisci. Cui tamen aliqui ex æquitate hanc in esse restrictionem tradunt, dummodo alter sociorum æquas pacis condiciones non respuat. Hoc enim casu foedus videri violatum, & alteri socio fas esse sibi separatim consulere. Quod tamen cum grano salis accipiendum,

dum, ne anfa eludendo fœderi hoc modo quærat, & unus sociorum alterius velut iudex constituatur. Vid. *Job. Labardaus hist. de reb. Gallic. l. V. p. 313. edit. Paris. An. 1671.*

§. 6. Est & illa nobilis fœderum distinctio in realia & personalia; quorum hæc sunt; quæ cum rege intuitu ipsius personæ fuerunt inita, & cum ipso simul extinguuntur: illa vero, quæ non tam ipsius regis, populivè rectorum, quam ipsius regni & reip. intuitu sunt inita, ac perdurant, extinctis licet rectoribus populi, penes quos administratio reip. tempore fœderis inita erat. Ad utram classem quodlibet fœdus pertineat, ex sequentibus manifestum erit. Illud igitur certum, quævis fœdera; quæ cum libero aliquo populo ineuntur, sua natura esse realia, & perdurare usque ad terminum in ipso fœdere expressum; utut magistratus illi, quorum interventu id fuit percussum, extincti sint aut mutati. Ex quo inferri potest, siquidem fœdus abs libero populo sit initum, ac post status reip. ex democratico in monarchicum fuerit mutatus, fœdus esse mansurum: ideo quod idem populus maneat, forma licet reip. mutata. Et quia rex consensu populi in regnum adscitus intelligitur id suscipere cum omnibus obligationibus, quæ ab isto populo, quatenus in se summum habuit imperium sunt contractæ. Accedit, quod cum fœdera ineantur ab his, qui summo imperio gaudent, cujus imperii commune subiectum est civitas: idem censebitur esse summum imperium, quod exercetur per suffragia universi populi, & quod geritur post à rege per consensum populi constitutum. Excipienda tamen hæc sunt illa fœdera, quæ præsentis status conservationem pro fine habent; puta si duo liberi populi fœdus iniverint mutui auxilii contra illos, qui per vim statum reip. mutare aggrediantur. Nam si tunc alteruter populus in mutationem status reip. libere consenserit, intelligetur ipsum quoque fœdus, cessante ejusdem ratione, expirare. Enimvero non si fœdus, quod cum libero populo initur, regulariter est reale, ideo omne fœdus cum rege initum personale est, & cum rege extinguitur. Nam plerunque persona pacto inferitur, non ut personale pactum fiat, sed ut demonstraretur, qua persona interveniente pactum sit factum. l. 7. §. 8. *D. de pactis.* Quia tamen constat, quædam fœdera à regibus inita omnino hac intentione facta, ut cum ipsorum morte expirent, quædam autem, ut & apud successores continuentur; igitur certæ notæ sunt habendæ, ex quibus pateat, ad quam speciem quodvis fœdus regium sit revocandum.

§. 7. *Grotioli. 2. c. 16. §. 16.* magis placet, ex cujusque fœderis conceptis verbis hanc rem dijudicare, quam in universum aliquid definire. Sic igitur realia fœdera erunt, quibus clausula hæc expressæ est addita, ut sint perpetua; aut quod sint facta in bonum regni; aut quod ineantur cum rege & ipsius successoribus; aut si durationi certum tempus sit præfinitum. Sed & alia verba, & ipsa interdum materia fœderis, nec non causa ad id ineundum impellens, conjecturam possunt præbere non obscuram. Quod si autem conjecturæ in utrumque sunt æquales, supererit, ut favorabilia esse credantur realia, odiosa vero personalia. Favorabilia autem sunt fœdera commerciorum causa. Fœdera autem bellica nequaquam sunt omnia odiosa, sed defensiva magis ad favorem, offensiva ad odium accedunt.

¶ Yyyy 3

§. 8.

§. 8. Paulo distinctius tamen videtur deduci posse, quatenus antecessoris regis fœderibus successor teneatur. Nam primo constat, pace ab antecessore facta successorem quoque teneri. Per pacem quippe antecessoræ injuriæ, quæ bello causam dederant, plane extinguuntur, legibus pacis rite expletis. Deinde dubium non est; quin successor teneatur servare illas conventiones legitimas, quibus ab antecessore suo in tertium jus fuit collatum. Sed & illud certum est, quando alter fœderatorum ex fœdere jam quid præstitit, & rex antequam quod ipse debebat, reposuerit, fit mortuus; ab ipsius successore id omnino solvendum. Cum enim id, quod sub conditione præstandi æquipollentis ab altero præstitum fuit, in usum reip. cesserit aut saltem ea intentione fuerit exhibitum; patet sane, ni reponatur æquipollens, jus remanere alteri ad repetendam rem velut jam indebito præstitam: adeoque successorem teneri ad refusionem rei ab altero præstitæ, ni malit id ipsum, quod in lege tanquam æquipollens est expressum, exhibere. Denique circa illa fœdera, ex quibus aut nihil adhuc ab alterutra parte fuit præstitum, aut quæ præstita fuere, æqualia sunt, in universum hoc videtur pronunciandum: regem si fœdus fecit tanquam caput sui populi, & cum intentione commodum populi promovendi, intelligi reale fœdus fecisse, quod successorem quoque teneat. Quia istud fœdus totum quoque populum stringit, cujus caput sequens rex eodem jure, eodemque sub onere est, atque prior fuit. Ast ubi fœdus directe spectavit commodum personæ ipsius regis, ejusque familiæ; patet ipso mortuo aut hac extincta, fœdus quoque expirare. In consuetudinem tamen abiit, ut fœdera etiam indubie realia rege mutato renoventur, saltem verbis generalibus: ne forte excipi possit, cum ex illo fœdere nihil adhuc sit in usum regni conversum, fœdus sola ineuntis fide stetit, nec in successorem transire. Præsertim cum fœdera ineantur ad promovendam reip. utilitatem; de qua cum diversum judicare queat successor, quam antecessor, aliam quoque jure suo viam heic insistere potest, adeoque negligere fœdus, quod jam suo regno inutile censet. Add. *Joan. Labartheus hist. de reb. Gallicis* l. 5. p. 74. 75. edit. Paris. an. 1671. Est & hoc monendum, si quibusdam inter se diversa ante hac fœdera intercesserint, & ista deinceps ab iisdem renoventur in genere; postremum potissimum intelligi renovatum; cum posteriora semper prioribus derogent. Vid. *Polybius excerpt. legat.* XLI. c. 4. Ubi tamen nullo modo excusari potest fœda plane fœcordia tam legatorum, quam ejus qui eos miserat; quod cum renovare fœdus cum Ptolomæo rege instituerent, ipsi ignorarent, quæ fœdera olim Achæis cum rege intercessissent, aut quodnam ex illis ipsi jam renovare vellent.

§. 9. Id quoque heic quæritur, si rex, qui cum fœdus fuit initum, à subditis suis fuerit pulsus, utrum fœderatus teneatur illi ferre auxilia promissa, cum adhuc regno potiretur? *Grotius d.l.* §. 17. affirmat; ideo quod jus regni maneat penes talem per injuriam expulsum, ut cunque possessionem regni amiserit. Nobis de eo quidem casu certum videtur, si fœdus expresse ad defensionem personæ regis, ejusvè familiæ sit conceptum, quod ad recuperandum regnum auxilia debeant ferri. Sed ubi fœdus sancitum sit in utilitatem regni, valde dubium est, an rex expulsus ex fœdere auxilia postulare queat. Nam illa auxilia præsumuntur esse promissa adversus hostes externos: de hoc autem casu cogitatum non fuit. Etsi nec idem fœdus obstare videatur,

quo minus legitimo regi ad depellendum inuasorem suppetitas latum eamus. Sicuti & ubi foedus nobis sit cum populo libero, quem sub seruitium redigere intestinus inuasor laborat, recte auxilia ad illum deiciendum ferre possumus, antequam in legitimum principem eualuerit. Nam qualitates in foederibus; puta si dictum sit, foedus esse initum cum *rege* & eius *successoribus*, notant jus proprie dictum; non nudam usurpationem, seu tales, qui iusto titulo regnum adquisiverunt, non qui iniusta vi nituntur.

§. 10. Est & illa quaestio illustis, si in foedere cautum sit, ut utriusque socii ab utrisque tuti sint, num per socios intelligantur illi tantum, qui socii erant tempore foederis initi, an & hi, qui postea ab alterutro adsciscuntur? Ea super quaestione quid disceptatum fuerit quondam inter Romanos & Pœnos sub initium belli secundi Punici, vid apud *Polybium* l. 3. & *Livium* l. XXI. c. 19. *Grotii* decilio d. l. §. 13. eò redit, salvo foedere & Pœnos potuisse Saguntinis, à Romanis deinceps in foedus adscitis, bellum inferre, & Romanos eorundem defensionem suscipere. Quippe cum salvo foedere fieri possit, ut duorum sociorum unus eundem oppugnet, alter eidem auxilia mittat. Sicuti & super eo casu expresse in foederibus solet conveniri. Vid. foedus, quod Pœnos inter & Romanos ictum est tempore belli Tarentini, apud *Polyb.* l. 3. c. 25. Quamquam ex tali occasione proximus sit gradus ad rumpenda foedera; cum pari sensu afficiant plagæ, quas alieno quis nomine, quam quas proprio infligit; in primis ubi belli fedes in auxiliatorum terras transferatur. Vid. *Iustin.* l. 3. c. 7.

§. 11. Est & illud monendum, foedera ad tempus certum inita, elapso illo, haut quidquam tacite renovata intelligi; non ideo solum, quod nemo praelumat ad novum onus temere sese adstringere, sed etiam quia ist hoc modo de ejusdem duratione constare non possit. Unde si qui post illud finitum exerceatur actus, pro benevolentiae magis, quam renovati foederis indicis habendi erunt. Nam simplex utique amicitia etiam post finitum foedus persistit. Denique ex communi natura pactorum est, ut ubi una pars foedere non steterit, & alteri ab eo discedere liceat. Potest tamen à foederatis conveniri; ut licet in uno capite foederi non fuerit satisfactum, reliqua tamen inviolata observentur. Quod tamen ita capiendum est, ut altera pars non teneatur praestare, quod capiti ab una parte neglecto respondebat, & ne simul positiva aliqua noxa alteri inferatur.

§. 12. Videndum jam est de sponsonibus, seu pactis illis publicis, quæ à ministro summæ potestatis circa negotium ad eandem spectans sine ipsius mandato ineuntur. Super quibus ardua cum primis quaestio moveretur; si sponso pure sit facta, citra adjectam conditionem ratihabitionis faciendæ à summa potestate, ubi eam ratihabere abnuit summa potestas, ad quidnam sponsores teneantur illis, quibuscum pepigerunt? De qua re acriter disceptatum legimus occasione sponsonis Caudinæ apud *Livium* l. 9. c. 8. *seqq.* Et sane, si stricto jure rem velimus metiri, neque ad istam sponsonem ratihabendam, neque ad rem in priorem statum restituendam tenebatur S. P. Q. Romanus; sed sufficiebat sponsores dedere. vid. *Grot.* l. 2. c. 15. §. 16. *Valer. Max.* l. 4. c. 8. §. 1. *Io. Mariana hist. Hispan.* l. 21, c. 12. Si tamen ex æquo & bono rem aestimare velimus omnino videbatur, populum R. ratihabere debuisse illam sponsonem, utut suo injussu factam. Equidem penes consules non erat citra peculiare mandatum de toto bello transigere, & pacem ac foedera cum hoste facere.

Quia

Quia tamen isti consensum populi non præter rationem præsumserant, & tot millia civium, adeoque flos ipse populi, alio modo servari non poterant, & ab hostibus fuerat præstitum, quod utique paci & foederi æquipolleret, par sane erat à populo ratihaberi conditiones nihil duri & iniqui habentes, (vid. *Guicciardinus hist. l. XII. p. m. 542. & 344.* ubi agit de sponfione Tremollii Divione cum Helvetiis inita; & *Templius in observationibus ad Statum Provinciarum Unitarum Belgii p. m. 153.* Ubi refert, se anno 1668. intra quinque dies tres tractatus cum Statibus Generalibus conclusisse, inconsultis provinciis, quod observato agendi modo ordinario illi omnino artibus aliorum forent disturbandi, cum tamen iidem Reipublicæ essent summe necessarii. Additque, nî provinciæ factum ipsorum probassent, de capite ipsos fuisse periclitaturos, cum ea res alias istorum mandata excedat.) Nam tunc demum præfracte populus potuisset insistere illi principio, se non posse injussu suo à magistratibus obligari, si intolerabile quid Samnites postulassent. Id mordebat ambitiosum populum, quod sub jugum missus fuerat exercitus, stulto sane consilio ducis Samnitis, dum contumelia, viribus nihil detractura, iras ferocis populi immensum accendit. Verum ea ignominia dignus erat exercitus, quod nullis præmissis exploratoribus in locum incognitum ita temere sese conjecisset. Quam ipsam tamen sufferre satius erat, quam vires populi R. excindendas præbere. Expendantur, quæ Lentulus sponfionem suadens differit apud *Livium l. IX. c. 4.* Quin & sæpe à civitate ratihabentur promissa & acta ducum ob insignem eorum autoritatem, & ne ipsorum fidem aliis prostituant. Inde apud *Tacitum A. XII. Mithridates consultat, cujus misericordiam experiretur: quod Romanorum nemo id auctoritatis adesset, ut promissa ejus magni penderentur.* Sed nimirum superbissimus populus nolebat considerare, sibi non esse privilegium, quo minus & ipse aliquando experiretur, quod aliis sæpe intulerat. Generose tamen Samnites, quod deditos sponsores non reciperent. Id autem ridiculum plane & ineptum erat, quod cum deditio fieret, Posthumius genu suo A. Cornelii fecialis femur, quante maxima vi poterat, peculerit, & clara voce inclamaverit: se Samnitum civem esse, illum legatum fecialem à se contra jus gentium violatum, eo justius bellum gesturos. Nec insuper habendum, quod *Livius* ita de hoc processu judicat: sponsores postquam deditierant, & non recepti, iterum in castra Romana discessisse, *suafide liberata; sed dubitabundus addit, forsitan & publica.*

§. 13. Ad quæstionem denique: si summa potestas noverit à ministro suo sponfionem factam, & siluerit, an inde colligatur hanc ab ipsa adprobari respondet *Grotius d. l. §. 17.*

CAPUT X.

DE PACTIS REGUM PROMISCUIS.

1. Ordo sequentium.	3. Et quatenus contra cives suos.
2. Quatenus rex restitutione in integrum gaudeat contra extraneum:	4. Contractus regum quatenus exempti legibus civilibus.

5. Rex

5. Rex de suo juramento valido dispensare nequit.

6. Quatenus civi actio contra regem ex contractu sit.

7. Contractus civium subjacent dominio emi-

nenti.

8. Quatenus ex contractu regum obligentur successores.

9. An donationes regum sint revocabiles.

Restat ut videamus de illis quæstionibus, quæ circa pacta regum promiscua agitari solent. Quæ ad tria capita revocari possunt, primo an regi competat peculiaris aliqua potestas circa pacta propria; deinde quid ipsi liceat in obligationes adversus subditos contractas: & denique qua ratione successores suos queat obligare.

§. 2. Circa primum quæritur, cum rex cives suos in contractibus læsos in integrum queat restituere, aut justis de causis à juramento absolvere, an idem quoque possit in seipso; ubi scilicet per dolum aut vim, vel ex lubrico ætatis cum altero damnosè contraxerit, aut si alias in contractu enormiter læsus sit, aut si temerario juramento seipsum obstrinxerit. Ubi observandum, si isthæc quæstio ita crude, & uti verba jacent, accipiatur, eam contradictionem involvere. Nam restituere in integrum, absolvere à juramento, tales sunt actus, qui non solum in alium tendunt; sed & qui proficiscuntur ab eo, qui potestate aliqua superiore est instructus in alterum, qui restituendus aut absolvendus est. Ergo quæstio ita potius exprimenda fuerit: si rex in obligatione aliqua contrahenda læsus fuerit, an postea læsione deprehensa, propriam per autoritatem possit declarare, obligatione illa sese ob adhærens ei vitium non teneri? Heic sciendum, quemadmodum qui in libertate naturali vivunt, nemini mortalium subjecti, suarum rerum ipsi sunt arbitri; ita si ab altero in pacto injuste lædantur, ipsi per se restitutionem aut supplementum exigere possunt, modo læsio & injuria sit manifesta. Nam ubi ea dubii quid habet, par fuerit per arbitros rem definiri. Igitur si rex, utpote naturali gaudens libertate, pacto suo inesse aliquod vitium deprehenderit, per seipsum alteri potest declarare, se ex vitioso illo pacto nolle teneri; neque necessarium est, ut ab alio ejus relaxationem impetret, quod intrinseca sua natura ad obligationem & jus producendum est ineptum. Apud *Gramondum hist. Gall. l. 2. Ludovicus 13.* asserit: *justam appellationem à rege in vinculis posito ad regem liberum esse.* Enimvero quia fieri potest, ut quis per malitiam ad fidem fallendam incitatus perfidiæ suæ vitium aliquod pacti prætexat; inde in civitatibus recte constituitur, quinam actus ipso jure pro invalidis & nullis sint habendi, aut super quibus cognitio & sententia judicis sit expectanda.

§. 3. Quod si autem regi sit negotium cum suis civibus, tunc de distinctis casibus distinctè putaverim pronuntiandum Minorennitas regis tandiu durare judicatur, quod regni administratio penes tutores est. Intra eam cum extraneis quidem ipse nihil contrahere potest. Sed si cum cive suo contraxerit, eoque deinceps contractu læsum se deprehendat; non adparet ratio, quare nec ipse legum beneficio frui debeat, quod aliis indulget; cum alias deteriore conditione, quam privatus esset; nec propter ætatis infirmitatem præsumi potest, ipsum exceptioni minorennitatis valide renunciassè. Pacta cum extraneis per tutores regios legitime innita rex sub obtentu minorennitatis post revocare non potest; quia alias nemo secure cum rege minorenni pa-

Zzzzz

cisci

cisci posset. Tutores tamen administrationis suæ rationem reddent. Sed nec ulla exceptio metus aut læsionis, dolive valet contra capitulationes, circa quas cum regibus limitatis populus in delatione regis convenit. Quod si leges istæ nimis duræ videbantur, nemo erat, qui regnum suscipere cogeret. Nec præsumitur, populum aliquem adeo imprudentem esse, ut regem suum ejusmodi legibus velit adstringere, quæ summum imperium reddant, mancum, aut velut immobile. Quo loco & illud obiter quaeritur: an David potuerit retractare juramentum, quo Simei, qui profugum conviciis infectatus fuerat, impunitatem promiserat? Id quod negandum. Nam neque per vim metumvè, aut per imprudentiam juraverat rex, sed cauto potius consilio, ut tanto clementiæ specimine defectionis sibi conscius populus eo fidentius ad obsequium rediret. Et vero impunitas illa in se non erat illicita, poteratque delictum illud rex, utpote in suam personam commissum, citra cujusquam injuriam condonare. Verum an recte fecerit, quod in ultimis mandatis Salomonem super facinore isto monuerit, quidam dubitavere. Nos arbitramur Davidem nihil heic contra juramentum suum fecisse. Neque enim præcipiebat filio, ut ipse Simei ob delictum plecteret; sed monebat duntaxat, ut hominem pravum, & familiæ suæ infectum caute observaret, ne res novas moliretur, & si quid flagitii denuo committeret, in venia danda non adeo facilis esset. Hinc Salomon ipsi præcepit, ut Hierosolymis sub oculis regis habitaret, nec rivum Cedron transfret, ne adspiciendo locum, in quo Davidi tam fœde maledixerat, super impunitate sua gaudium conciperet. Verum divina providentia ita disposuit, ut leges tam faciles, abs sese quoque adprobatas, violaret, ut justa foret occasio, condigno nequam hominem exitio tradendi.

§. 4. Observandum deinde, ut ut reges, quando actus quosdam cum civibus suis exercent non ut reges, sed ut quivis alii privati, præsumantur ob oculos habuisse leges civitatis positivas, quæ super validitate talium actuum extant: tamen cum ipsi sint superiores legibus civilibus, nulla necessitate stringuntur, ut omnino eas leges etiam in privatis actibus sequantur. Igitur si scientes volentesque contractum aliquem ineant, qui alias per leges civiles invalidus erat; censentur contractum istum abs vi legum civilium, si qua est, exemisse, ex iisdem irritum non declarandum; cum alias nihil ab ipsis foret actum. De facto Philippi II. regis Hispaniarum, qui obtentu legum ære se alieno exolutum ibat circa finem superioris seculi, videatur *Grotius histor. Belgicæ* l. V. Id tamen omnino admiserim, si in contractu enormem læsionem, quam ab initio non videbat, postea rex deprehenderit: cum contractum ab ipso posse rescindi, aut saltem ad æquitatem reformari. Add. *Grot. l. 2. c. 14. §. 2.*

§. 5. Illud manifestum est, haut quidquam licere regi juramentum suum rescindere, valide conceptum, & cui nullum adhærebat vitium, eo tantum obtentu, quod quædam suorum subditorum juramenta eidem liceat rescindere. Nam quæ hoc modo rescinduntur, jam antea hanc conditionem in se habebant; nî superior noluerit. Atqui nullam posse contrahi obligationem, si quis suo arbitrio reservaverit facultatem non præstandi, in aprico est. Add. *Grotius d. l. §. 3.*

§. 6. Cæterum etsi promissa ac pacta æque conscientiam regis, quam alicujus privati stringant: in eo tamen est diversitas inter obligationem regis & subditorum, quod iste facili negotio à subdito tergiversante debitum possit extorquere. Verum

civi, quamdiu tali, nullum suppetit medium ab invito rege debitum extorquendi. Et si nullus cordatus rex legitime contractum debitum solvere abnuet, qui cogitaverit, suam salutem atque eminentiam fide pactorum niti; ac indignum esse, si cui iustitiæ asserendæ est ipse constitutus, eam ipse ultro proculcet. Quod si tamen reges ex contractu subditis adversus se actionem concedant in proprio tribunali, ista actio non tam jure civili, quam æquitate naturali; quasi cognita sua obligatione non possint, quod debent non velle præstare. Adeoque ejusmodi actione non id quaeritur, ut rex cogatur ad solvendum debitum, sed ut subditis liquido ostendat, principem ad id solvendum sese obligasse. In ejusmodi autem judicio merito debet obtinere illud Sifimethræ apud *Helliodorum Ethiop.* l. X. τὰς ὑπεροχὰς ἔδουσα πᾶσι τὸ δίκαιον. ἀλλ' εἰς ἐσὶν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ κρείσσει. ὁ τῶν ἀλλογενῶν κρείων. *Fastigia dignitatis non respicit æquitas: sed is regnat in judicio, qui probabilioribus vincit rationibus.*

§. 7. Id quoque contingere potest, ut subdito jus quaesitum ex contractu auferatur, in poenam, vel ex vi domini eminentis; ut tamen heic necessitas reip. antecedit, & refusio de publico fieri debeat. Sicuti etiam ex causa solutio differri potest, ubi magna reip. necessitas pecuniam, privato alias solvendam, tanti per sibi impendi imperat. Ex quibus etiam adparet, quid de tabulis novis judicandum sit; quæ Soloni vocabatur *Χειραίχθεια*. Vid. *Plutarchus Solone. Cicero Offic. II. circa fin.*

§. 8. Porro ut adparet, & an quatenus rex antecessor possit obligationem transmittere suo successori ex contractu privato; videndum prius est an rex regnum suum habeat in patrimonio, an vero idem possideat jure velut usu fructuario. Qui regi succedit, cui priori modo regnum tenetur, is ut in omnia ipsius bona, sic & in debita, & obligationes, quæ non ultimato in ipsius persona terminabantur, succedere censendus est. Circa debita autem regum, qui posteriori modo regna obtinent, *Grotius* l. 2. c. 14. §. 11. censet, ad ista exsolvenda non teneri successores ἀμέσως, & eo ipso, quod in locum alterius subeunt. Nam tales reges jus suum ad regnum non accipiunt ab eo, qui proxime decessit, sed ab ipso populo. Verum ἐμμεσως & per interpositam civitatem etiam tales successores ex debito antecessorum obligantur, non quidem veluti pro se, sed tanquam capita civitatum, quam ultimato afficit debitum à rege tanquam istius capite contractum. Quod enim regibus competat facultas ipsam civitatem per debita obligandi, inde manifestum est, quod sæpe alia ratione necessitatibus reip. non possit succurri, quam ut ejusmodi debita contrahantur. Cum autem regi competat facultas civitatem administrandi & conservandi, etiam competent ipsi omnia media, sine quibus finis ille non potest obtineri. Neque tamen illa potestas obligandi civitatem in infinitum abit; sed tantum eousque, quoad probabilem rationem debitum contrahendi rex habuerit. Neque enim ad eas angustias redigendus est rex, ut non nisi illa debita in civitatem devolvere possit, quæ actu in utilitatem civitatis cesserunt; (licet municipales magistratus huc adstringi possint; vid. l. 27. C. de rebus creditis:) sed sufficit si probabilem rationem facti sui habuerit, licet fors præter spem eventu destitutus fuerit. Vid. l. 12. C. de transact. Sic igitur contractus regum obligabunt civitatem, qui non manifeste absurdi aut iniqui sunt; etsi in dubio pro ratione regis præsumitur. Adeoque ex illis etiam successores tenebuntur, quatenus capita civitatum. Quin & ipse populus tenebitur, si rege sublato, sui juris

esse cœperit. Nam & si quid populus antea liber contraxisset, obligaretur & is, quem postea populus etiam plenissimo jure constituisset. Atque hoc modo isthanc quæstionem definire melius est, quam adhibita distinctione inter læsionem modicam, & magnam. Nam in administratione rerum civilium longe æquius est probabilem, rationem quam exitum spectare, cum etiam prudentissime cogitata improvisus casus soleat intercipere.

§. 9. Isthæc, quæ de contractibus regum dicta sunt, etiam ad donationes eorum adplicari debent; ut nempe illæ à successoribus revocari nequeant, siquidem probabilem rationem habuerint. Vid. *Suetonius Tito* c. 8. *Plinius* l. X. *epist.* 66. *Gratianus caus.* 25. *quæst.* 1. c. 15. Contra Galba largitiones à Nerone factas repetere instituit, decima tantum liberalitatis parte apud quemque relicta. *Suetonius Galba* c. 15. *Tacit.* H. l. 1. Et apud eundem H. l. 3. ridentur Vitellii remp. lacerantis donationes, quæ neque dari neque accipi saltem a rep. poterant. Sic Senatus rursus vectigales jufferat civitates, quas Sulla pecunia accepta immunes fecerat. Quod tamen improbat *Cicero Off.* 3. Et sane videtur, pecuniam ipsi fuisse restituendam, siquidem ea in publicos usus impensa fuerat. Sic etiam *Basilii Macedo*, cum antecessor ipsius *Michaël* omnem pecuniam publicam dissipasset, decrevit, ut qui nulla probabili de causa pecuniam accepissent, eam, ut saltem ejus semissem restituerent, apud *Zonaram* in *Basilio Macedone*. Add. *Hieron. Osorius de reb. gest. Eman.* l. 1. ubi de donationibus regis *Johannis*, morte instante factis, agit. Quamquam & circa ejusmodi donationes observandum, de quonam factæ sint. Si de suo rex donavit, plane irrevocabilis donatio erit. Sin de fructibus bonorum facta donatio fuerit, quorum administratio penes regem erat; spectandum omnino, an ea rationem, modumque habuerit. Nam uti nemo negaverit, quin ex ærario bene meritis aut merentibus donare quid possit, prout opes reip. ferunt: ita si in homines naucos, atque inutiles immodica pecunia sit profusa, ærariumque per ambitionem exhaustum, fatius credo fuerit, inde revocari, unde publicæ egestatis causa. Add. *Bœcler. ad Grot.* l. 1. p. m. 107. *Grot.* d. l. §. 12. Non infuper quoque habendum, quod de *Ferdinando Arragonio* refert *Laurent. Valla de reb. gest. ejus regis* l. 3. *In patrimonio regali tenendo tenax: quod qui alienarent, ajebat, inimicos potius parare sibi, quam amicos, quia ex subditis illos quosdam regulos facerent, semper sollicitos ac suspicantes, eorum jura licentiamque iri deminutum.* Eadem quoque adplicari poterunt ad privilegia & immunitates, ut nempe inspiciatur, an & ipsa rationem atque modum habuerint, & an cum salute civitatis consistere possint. Nam quin hæc pluris esse debeat, quam in consulta regis facilitas, dubium non est. Sicuti & alias ejusmodi privilegia, quatenus ad onerandos reliquos cives pertinent, stricte interpretanda sunt. *Conf.* l. 1. §. 10. 16. *D. ne quid in loco publico, & orat. Demosth. adversus Leptinem.* Apud *Appian. Alexand. Iberico* cum Romanis tributa & militiam exigentibus Celtiberi privilegia ab ipsis Romanis concessa opponerent; additur: *Et ita seres habebat. Sed cum Senatus, ejusmodi privilegia alicui indulget, semper hanc addit exceptionem: νεχλας εσζσζαζ μέρηα αν αυτ ηρχαζ τω δημω donη. valitura, quamdiu sibi populoq Romano libererit.* Ap. *Guicciard. hist.* l. 7. *Ludov. rex, Genuensibus rebellibus devictis, annullavit omnes conventiones inter ipsum, & eam civitatem initas: sed tamen eadem omnia iterum concessit, tanquam privilegia, non tanquam pacta; ut semper foret in sua potestate istis eandem*

privare. Quod tamen circa quævis privilegia procedere non crediderim; sed illa tantum, quæ non nisi vim precarii obtinent.

CAPUT XI.

QUIBUS MODIS CIVIS ESSE QUIS DESINAT.

1. <i>Civis quis esse desinit, rege sine successore mortuo.</i>	5. <i>An licitum sit simulare transfugam?</i>
2. <i>Item, si quis migret.</i>	6. <i>An civitas possit expellere civem pro lubitu?</i>
3. <i>Quid in migratione observandum?</i>	7. <i>De exilio.</i>
4. <i>An gregatim possit discedi.</i>	8. <i>Civitas amittitur per vim hostilem.</i>
	9. <i>An deditum, nec receptus civis maneat?</i>

INter modos quibus aliquis civis esse desinit, à nonnullis & iste numeratur, si rex sine omni hærede & successore moriatur, aut regnum habere cœperit pro derelicto. Tunc enim singulos in libertatem naturalem abire. Sed cum planum sit regnum ejusmodi casu non penitus dissolvi, sed in formam interregni recidere, igitur perit quidem tunc obligatio civium adversus regem, qui nullus amplius existit, ita tamen ut primævo adhuc civitatum pacto inter se cives conjuncti maneat.

§. 2. Illud frequentissimum est, ut quis sponte, permittente sua civitate, in aliam civitatem concedat, sedem ibi fortunarum fixurus. Ist hæc spontanea migratio quousque civibus sit permessa, ex modis, quibus aliquis in civitatem sit receptus, colligitur. Quidam enim justo bello victi, aut extrema necessitate adacti in civitatis alicujus ditionem concedunt; qui quanta hæc libertate gaudeant, ex legibus civitatis est cognoscendum. At si quis liber homo, qui vel nullius imperio ante subjectus fuit, uti præsci illi patresfamilias, vel eo, quo antea tenebatur, jam solutus, sponte sese alicui civitati adjunxerit; itidem ex statutis ejus civitatis erit judicandum, quidnam circa migrationem libertatis ipsi sit relictum. Dantur enim civitates, ex quibus citra expressum earundem consensum migrare non licet. Alicubi certo onere ea licentia est redimenda; puta summa aliqua pecuniæ, aut aliqua bonorum portione. De Argivis *Ovidius metam.* l. XV. *Prohibent discedere leges, Pænæque mors posita est patriam mutare volenti.* Ubi autem circa eam rem nullæ extiterint leges, quid liceat, ex consuetudine aut ex natura subjectionis civilis colligendum. Quæ consuetudo admittit, eorum licentiam quilibet civis habere censetur. Si neque hæc præluceat, & in subjectionis pacto in neutram partem ea de re mentio sit facta: magis est, ut licentiam pro arbitrio migrandi liber sibi homo reservasse intelligatur, ut que adeo mundanum se potius cum Socrate quam glebæ certæ adscriptum ferre velit. *Valerius Flaccus* l. 7. *Omnibus hunc communem animantibus orbem, Communes & crede deos; patriam inde vocato, Qua redit itque dies: nec nos dis nata malignis Cluserit hoc uno semper sub frigore messis, Eas mihi non habiles, & fas tibi linqere Colchos.* Qui enim civitati se adjungit, ille cura sui ac rerum suarum haut quidquam sese abdicat: sed id potius agit, ut insigne sibi firmamentum circumponat. Quia tamen sæpe contingit, ut publicum regimen privatis alicujus rationibus parum expediat, aut alibi commodius iisdem queat prospici: & vero postulari nequit, ut ad unius aut paucorum lubitum resp. reformetur: proximum erit, ut ipsis sit concessum per migrationem rebus suis consulere. *Cicero Tusco, Quest.* l. 5. *De-*

maratus Tarquinius regis pater tyrannum Cypsellum quod ferre non poterat, fugit Tarquinius Corintho, & ibi suas fortunas constituit. Num stulte anteposuit exilii libertatem domesticae servituti? Add. Diodorus Siculus l. 1. c. 67. Aliis, ut dotes animi exferant, sua civitas campum non præbet. In quos cadit illud Statii Sylvar. l. 1. *Vidi ego transfertos alieno in robore ramos Alius ire suis.* Alii experiuntur illud: *ἔδεις πρὸς Φήτης δειλὸς ἐν τῇ πατρὶδι αὐτῆ.* Nullus Propheta est acceptus in patria sua; quod livore tumeant ignavi oculi, eam virtute supra se evecctos sentiunt, quos quondam in æquo, aut infra viderunt. Vel etiam quia, ut Lacydes agebat apud Diogenem Laërtium l. 4. *τοὺς εἰκόνας πρὸς ὧν δὲ θεοπέδοι,* procul spectari imagines oportet; quia minuit presentia famam. Talibus licentiam migrandi denegare velle, idem foret, atque liberis hominibus imperare, ut supra parentum suorum conditionem nunquam adspirare audeant. Sed & ipsæ civitates ex hac migrandi licentia commodum sentire possunt, adscitis aliunde egregiis viris. Ciceropro Balbo: *Iure nostro neque mutare civitatem quisquam invito potest, neque si velit, mutare non potest, modo adsciscatur ab ea civitate, cujus esse se civitatis velit.* Et mox: *multi etiam superiore memoria cives Romani sua voluntate indemnati & incolumes, his rebus relictis, alias se in civitates contulerunt. Et ex omnibus civitatibus via est in nostram, nostrisque civibus patet iter ad ceteras civitates.* Idque jus amplissimis verbis extollit: *O jura præclara, inquit, atque divinitus jam inde à principio Romani nominis à majoribus nostris comparata, ne quis invito civitate mutetur, neve in civitate maneat invito. Hæc sunt enim fundamenta firmissima nostra libertatis, sui quemque juris & retinendi & dimittendi esse dominum.* Add. l. 12. §. 9. D. de capt. & post lim. & Grot. l. 2. c. 5. §. 24. Neque obstat, quod patresfamilias, qui initio civitatem constitutum ierunt, pacto intelligantur singuli singulos obstrinxisse, quod ipsi suas vires in commune velint conjungere. Nam etiam aliis societatibus renunciare potest socius, si id fiat citra dolum malum, non intempestive & in fraudem cæterorum, præsertim si ad certum tempus societas non sit contracta. Quanquam & ideo multæ civitates parum curent, an sui cives migrent, quod multitudine hominum laborent, & potius circa eam minuendam sint sollicitæ.

§. 3. Ista tamen migraturo ex debito aut decoro observanda sunt, ut, cum civitatis plerunque interfit nosse civium numerum, indicet de suo discessu. Nisi forte certis ex argumentis colligat, civitatis nihil interesse, gnara ipsa, an inscia quis discedat. Illis autem utique expresso civitatis consensu opus est, qui ad peculiare munus, præsertim ad certum tempus, sese obstrinxere; puta qui legationem obeunt, qui in expeditione versantur, aut alio in munere, quod ex singulari pacto fuit susceptum. Sed & tempestive debet fieri discessus, & quando civitatis non peculiariter interest, ne is fiat. Quam in rem hæc adfert exempla Grotius d. l. *Si magnum sit contractum ab alieno, nisi paratus sit civis in præsens partem suam exsolvere. Item si fiducia multitudinis aut virtutis certorum civium bellum sit susceptum, præsertim si obsidio immineat; nisi paratus sit civis ille alium æque idoneum substituere, qui rempublicam defendat.* Vid. Lycurgi oratio contra Leocratem. Nec bonos cives dixeris, in quos adplicari queat illud Horatii l. 1. od. 35. *diffugiunt cadis Cum fece siccatis amici, Ferre jugum pariter dolosi.* Id autem probe observandum vocabulum migrandi ita heic accipi, ut quis alicujus civitatis fines & territorium excedat; non ut imperio civitatis in se renunciare velit, & nihilominus intra ejusdem

ter-

territorium domicilium habere. Quæ enim certis finibus ditionem suam circumscriptis civitatis, censetur simul prohibere, ne quis ipsa invita domicilium ibi habeat, qui ejus imperium nolit agnoscere. Quo loco & illud observandum, spurium esse modum obligatione suæ civitatis sese exsolvendi, qui olim Hispaniæ Proceribus frequentabatur, ut publicis tabulis patriæ renunciarent, & in alia loca se conterrent. Quo facto credebant, nefas sibi non esse, arma Regi patriæque suæ inferre, nec eo nomine majestatis postulari se posse. Vid. *Mariana de reb. Hispan.* lib. 13. cap. 11. Ex hæcenus dictis etiam colligi potest, quam efficaciam habeant mandata avocatoria, queis indigenas ab exterorum ministeriis abstrahere vult civitas. Scilicet si ex civitate, in qua promiscue jus emigrandi usurpatur, aliquis nullo peculiari vinculo adstrictus in aliam civitatem fortunarum sedem transtulerit, in eum nihil amplius juris habet antiqua civitas; adeoque nihil agit, si vel maxime dispendium famæ non parituro mineatur. Ast in illum adhuc civitati jus manet, qui vel contra ipsius leges migravit, vel peculiari vinculo fuit obstrictus, vel bona adhuc præsertim immobilia sub ipsius ditione possidet, vel denique peregrinandi duntaxat causâ, reservato sibi civitatis jure, abest. Quo loco etiam obiter memoranda lex Solonis apud *Plutarchum in ipsius vita*: qua recipi civitate vetat, nisi qui sint in perpetuum exilium patria sua exacti, aut cum toto domicilio Athenas artis sue exercendæ gratia commigraverint. Quod statuisse ferunt cum non tam summo vendorum causa alienigenarum, quam in vitandorum Athenas spe certa in communicatione se venturas civitatis, simul fidos existimans fere hos, quod consulto, illos quod coacti patriam suam repudiavissent. Cæterum cum in eum, qui semel vinculo civili liberatus est, civitas nihil potestatis retineat, in aprico est, istum, si à nova sua civitate, in quam se contulit, ad veterem civitatem tanquam legatus mittatur, omnino privilegiis legatorum frui, inter quæ præcipuum est, ut exemptus sit à jurisdictione ejus, ad quem mittitur. Nam si quis veterem civem tali honore dignari non velit, admissionem istius detrectare potest. Quod eousque videtur extendendum, ut si civis sciente sua civitate alteri civitati fidem suam addixerit circa hujus negotia ibidem sub charactere legati & ministri publici expedienda, ista eidem obligationem civicam remisisse intelligatur; cum duæ obligationes ejusmodi indolis in uno subjecto hæerere nequeant. Eoque talis ex eo tempore in patria sua, quam fictione quadam mutasse judicatur, utique juribus & privilegiis legatorum fruatur.

§. 4. Gregatim tamen non posse discedi *Grotius d. l.* asserit ex ea ratione, quia hoc concessio, civilis, societas non possit subsistere. In moralibus autem necessarium judicari, citra quod finis aliquis obtineri nequit; & fieri non posse, quod eundem intercipit aut destruit. Add. *Livius l. 41. c. 8. 9.* Quæ tamen sententia dubio non caret. Si enim singulis licet pro arbitrio migrare, cur non idem liceat pluribus, quibus sedem fortunarum eodem tempore transferre commodum est; modo nihil eorum, quæ supra monuimus, obstat. Nec ad rem facit, quod hoc modo civitas debilitetur. Nam qui jus non habet me invitum retinendi, illi non fit injuria, si tuturum aliquod commodum, nondum debitum, meo discessu ipsi intercipiatur. Neque vero necessarium est, ut hæc civitas tot myriades civium habeat, aut vicinis semper sit formidanda: non magis, quam ut hic vel ille privatus tot millia possideat, quorum utrique tamen per media illicita nihil subtrahendum. Unde etiam *Grotii* argumento parum roboris inesse vide-

tur.

tur. Licet enim hæc vel illa civitas per migrationem civium gregatim factam insigniter debilitetur, aut demum plane desoletur: non tamen ideo societas civilis inter homines penitus tollitur. Sed unius corruptio alterius est generatio; unius decremента alteri incremento cedunt. Natura quippe civiles esse locietates in genere humano jam multiplicato voluit; sed ut hæc vel illa civitas perpetua, florensque subsisteret, nusquam jussit. Sic Babylon per Seleuciam, hæc per Ctesiphontem exhausta fuit. *Plin. N. H. l. 6. c. 26.* Si qui tamen gregatim discedere velint, illis itidem, uti singulis, territorium civitatis est relinquendum. Alias enim summa imperiorum confusio foret, si liceret integris urbibus aut regionibus pro lubitu à civitatis suæ imperio sese subtrahere, & aut alteri se subicere, aut peculiarem deinceps remp. constituere.

§. 3. Quo loco etiam illa quæstio est examinanda, an probandi sint illi, qui transfugas se simulant, ut hac ratione grave damnum illis concilient, ad quos confugiunt, in usum suæ civitatis? Equidem imprudentiæ notam non effugiunt, qui ejusmodi hominibus temere fidem adhibent. Vid. 1. *Samuel. XXIX.* 4. Nec valde reprehendas illos, qui proditoribus post præstitam operam dignum imponere supplicium. Vid. *Vopiscum Aureliano c. 23.* Nequaquam tamen alterum honeste possum fallere ideo tantum, quia infidiis meis facilem sese præbet. Nec debere aliquem suo scelere civitati inservire, supra ostensum. Quin autem scelus sit, fidem dare, ut ea violata, occasionem gravius nocendi nanciscare, extra dubium est. Et execranda semper bonis visa est vox Lyfandri sive Philippi, *pueros talis fallendos, viros jurejurando.* Vid. *Alian. V. H. l. 7. c. 17.* Si igitur expresse ejusmodi transfuga fidem dederit, sine scelere non poterit eam violare, ut iis, quos deseruit, serio aut simulate, utile aliquod officium exhibeat. Quod si autem aliquis regerat: cum is, ad quem transfuga se contulit, nosset, hunc ipsi sine scelere non posse operam aliquam præstare, neque ad scelus patrandum aliquem se valide potuisse obligare, adeoque fidem à transfuga datam esse nullam; ergo ipsi non fieri injuriam, si, dum rei inani confidit, deceptus fuit. Hæc non opus est, ut inquireamus, peccet aliquis utendo opera transfugarum, an non. Neque enim sequitur: ego utendo alicujus opera pecco: ergo ille eo ipso jus habet mihi noxam inferendi. Uti non sequitur: qui sicarium conducit ad alterum confodiendum, non minus quam ipse sicarius peccat: ergo sicarius recte in conductorem suum ferrum convertere potest. Etsi communis sit sententia, quod *transfugam jure belli recipiamus*, in l. 51. *D. de acquir. rer. dom. i. e.* quod contra jus belli non sit eum admittere, qui desertis hostium partibus, nostras eligit; uti illam legem explicant *Cujacius Obs. lib. 4. c. 9.* & *Grotius l. 3. c. 1. §. 22.* Quod tamen an de externo jure belli, quod *Grotius* vocat, an de interno, quod ad legem naturæ examissim congruit, sit capiendum, non immerito dubites. Sane si quis plenam licentiam adhibendi operam transfugarum defendere velit, putaverim, ipsum non tam hoc argumento niti debere, quod etiam Deus diaboli & impiorum parata opera utatur; quam favore justorum armorum, quæ geruntur repellendis alterius injuriis, aut consequendo juri nostro. Ob quem favorem non videtur justo bellatori curiose inquirendum, utrum illi, qui hostilem statum adversus ipsum exuerunt, honestis an inhonestis causis fuerint moti. Adeoque cum præsumere possit, justis de causis eos priores partes deseruisse, tanquam ex adprobatione injusti transfugii reatum non

contrahet. Quidquid tamen hujus sit, illud in aprico est, nefas esse fidem inter instrumenta fallendi disponere. Deinde patet, fidem ejusmodi transfugæ, qui citra justam causam partes se suas deseruisse fert, inanem esse; utpote quæ tendit ad secus faciendum, aut continuandum; adeoque valde imprudenter agere, qui in ista aliquid fiduciæ collocat. Inde plerunque transfugæ, qui aliquo numero esse cupiunt apud receptatores suos quivè nocendi occasionem simulatione transfugii aucupantur, præ se ferunt, intolerandis se injuriis adactos, ut hac ratione salutis suæ consultum irent. Sic quis ignorat, qua ratione sibi Zopyrus apud Babylonios, Sex. Tarquinius apud Gabinos fidem conciliaverit? Sic qui M. Crassum in patentia camporum traxit Mezeras Syrus, uti *Floro* vocatur, aut Abarus Arabs, uti *Appiano*, aut Ariamnes, uti *Plutarcho*, Pompeji in se benevolentiam & beneficia extollendo, de studio suo in Romanas partes infelici fidem fecit Maro quam graphice describit astum Sinonis, ut ab imprudentiæ labe Trojanos purget! Fingit iste, se invisum fuisse Ulyssi, de quo nulla non fraus credi poterat, & cujus odium commendationis instar apud Trojanos habebat. Odii causam arcessit à nece Palamedis, ideo occisi, quia bella vetabat. Se aris destinatum dicit non oraculo deorum, ne videretur se victimam pro salute civium voluisse subtrahere, sed mendacio Calchantis, ab Ulyssè subornati, & temeraria cæterorum approbatione. Quæ utique tam atrox sit injuria, ut recte dicere possit: *patria teneor neque legibus ullis*. Et tamen veterator deos, & omnia sacra prius testatur, ut *fas sibi sit odisse viros*, jam quidem injuste infensos, quondam tamen cives. Nec id tamen plene iisdem persuasit, priusquam ostento dicta ejusdem firmata viderentur. Recte quoque apud *Livium* l. 22. c. 22. dicitur, *transfugam sine magna rei prodicione venientem ad hostes, nihil aliud quam unum vile atque infame corpus esse*. Add. oratio Indibilis apud *Eundem* l. 27. c. 17. Et Cn. Marcii ad Volscos apud *Dionysium Halicarn.* l. 8. Segeftis apud *Tacitum* A. 1. *neque odio patriæ, (quippe proditores etiam iis, quos anteponunt, invisum sunt,) verum quia Romanis Germanisque idem conducere; & pacem, quam bellum probabam. Ammianus Marcellinus* l. 18. c. 11. in fine. Sub transfugarum autem numerum non veniunt, qui tectè ad hostes abeunt, quo improvisam aliquam eladem istis inferant, neque fidem dant, quod ipsorum partes sint tecuturi. Neque censendi sunt tacite fidem dedisse, quod nihil inimici sint tentaturi in statum hostium, eo ipso, quia intra præsidia hostium versantur. Ejusmodi enim tacita fides præsumitur de eo, qui ad alterum venit pacis, non qui belli tempore.

§. 6. Porro & hoc quæritur: an non civitas ex adverso pro suo arbitrio civem possit expellere invitum, nullo antegresso delicto? Equidem *Cicero* d. 1. inter fundamenta libertatis posuit, *ne quis invitus civitate mutetur*. Neque ideo heic deterior fit conditio civitatis, quam singulorum civium, quod hi pro lubitu migrare possint; illa invitos pellere nequeat. Qui enim in civitatem aliquam concedit, utique omnes suas rationes, saltem in presens, eidem velut illigat, quas turbari aut everti necessum foret, si quolibet tempore possit expelli. Quod cum sit summe odiosum, inde civis hoc quoque abs civitate velut stipulari intelligitur, ne invitus præter meritum possit ejici. Sed contra civitas fortunas suas & incolumnitatem uni alterivè vulgari civi non superstruxit, adeoque nihil aut parum ipsius interest, si is pro lubitu demigret. Ubi enim in aliquo eximio cive magnam collocarit fiduciam civitas, solet eundem peculiaribus

Aaaaa

pactis

paëtis adstringere, ne pro lubitu discedere amplius possit. Nec invidendum est, plusculum heic licere civi, quam civitati. Nam ubi ille ad arbitrium civitatis sese non composuerit, facile potest in ordinem redigi. Civi autem si administratio reip, displicuerit, nihil aliud relictum, quam patientia aut emigratio. Solet nihilominus à civitatibus usurpari medium minus odiosum amoliendi cives suspectos, aut supervacuos, & multitudine prægraves, quo cæteris laxior locus fiat; ut nempe eos in colonias transcribant. Et si plerunque volentibus hoc fit, dum lautio rem conditionem in coloniis sperant, qui domi cum inopia conflictabantur, aut ipsi ex oculis civitatis, cui invisi sunt, sese subtrahi gaudent. Sic *Isocrates orat. ad Philippum* huic suadet, ut in Asia urbes condant, & in iis collocet, qui nunc obrerum egestatem oberrant, & obvia quaque infestant. Verbo, urbium purgamenta. Quod idem ab Atheniensibus factum in *Panathenæico* commendat. Add. *Baco sermon. fidel. c. 33.* De more autem illo, multis barbaris atque Græcis recepto, juventutem Deo cuiusdam sacram emittendi ad quærendas novas sedes, luculenter tradit *Dionysius Halicarn. l. 1. Idem l. 2.* scribit, Aborigenes fuisse talem juventutem, diis consecratam more patrio, ad quærendas sedes, quascunque fortuna obtulisset, à parentibus missam. Sic *Plinius l. 3. c. 13.* Picentes ortos dicit à *Sabinis. voto fere sacro.* Et *Strabo l. V.* Samnites simili ratione à *Sabinis* ortos memorat. Adde *Justinum l. 24. c. 4.* & *Festum, in ver sacrum & in Mamertini. Livium l. 34. c. 44.* Quomodo *Lydus & Tyrrenus*, urgente frugum sterilitate fortiti sint, uter cum parte multitudinis patria decederet, videatur apud *Vellejum Paterc. l. 1. c. 1. Dionysium Halicarn. l. 1. Strabonem l. V.* Paria de Scandinaviæ populis memorat *Paulus Warnefridus de gestis Longobardor. l. 1. c. 2.* Possunt autem & solent coloniæ diverso modo deduci. Vel enim manent pars civitatis, unde emittuntur; vel civitati matriçi reverentiam exhibere, ejusque majestatem comiter conservare deinceps tenentur, adeoque velut inæquali fœdere junguntur, vel denique pari jure cum metropoli agunt. Add. *Garcilassus de la Vega Comment. Reg. l. VII. c. 1.*

§. 7. Inviti cives esse desinunt, qui ob crimen verum aut per calumniam intentatum civitate ejiciuntur. Dum enim civitas aliquem pro membro suo non amplius vult agnoscere, & finibus suis expellit, remittit ipsi obligationem, qua antea tanquam civis tenebatur. Quo ipso illi fit facultas ubicunque possit sedem sibi novam constituendi, nec civitati in ejusmodi exules quid jurisdictionis remanet. Inde apud *Euripidem Heraclidis v. 185.* Jolæus negat Argivis fas esse ipsos Athenis abducere, quippe qui in exilium ab istis ejecti sint. Est autem in exilium ejici ob falsum crimen gravis injuria, (etsi adversus istam viro forti solatia non desint. Vid. *Stobæus serm. 38.*) obverum, gravis pœna: sic ut morte gravius id judicet *Philo Judæus de Abrahamo.* Si enim vel maxima saluare relinquuntur bona, alio tamen ea transferre molestum est, nec minus acerbum à necessitudinibus abstrahi: & ignominia plenum, indignum fuisse judicatum, cui in civitate locus concederetur. Add. *Oppianus Halievt. l. 1. v. 274. seqq.* Penitus enim effrontem esse oportet, in quem dici queat illud *Juvenalis sat. 1. Hic damnatus inani judicio, (quid enim salvus infamia nummis?) Exut ab octava Marius bibit, & fruitur diis Iratis.* Nec est quod aliquem moveat illud *Ciceronis pro Cæcina: Exilium non supplicium est, sed perfugium portusque supplicii. Nam qui volunt pœnam aliquam subterfugere, aut calamitatem, eo solum vertunt, hoc est, sedem ac locum mutant.* Itaque nul-

la in lege nostra reperietur, ut apud ceteras civitates, maleficium ullum exilio esse multatum. Sed cum homines vincula, necesse, ignominiasque vitant, quae sunt legibus constituta; confugiunt quasi ad aram in exilium. Quis in civitate legis vim subire vellet, non prius civitatem, quam vitam amitterent: quia nolunt, non adimuntur his civitas, sed ab his relinquuntur atque deponuntur. Add. Polyb. l. 6. c. 12. Scilicet hoc est ex peculiari ratione antiqui juris Romani, per quod invito non poterat civitas adimi. Cicero pro domo sua: hoc jus à majoribus proditum, ut nemo civis Romanus civitatem possit amittere, nisi ipse autor factus sit. Quominus autem à magistratibus rogatis civi capitalia supplicia injussu populi irrogarentur, leges Porciae & Semproniae prohibebant. Ne tamen delicta impunita manerent, & nihilominus nemo invitus civitate ejectus videretur, voluerunt credi, exilium sponte à civibus suscipi declinandae poenae causa. (contrarium plane institutum apud Aethiopes memorat Diodorus Siculus l. 3. c. 5.) Apud Salustium Catilin. Cæsar: alia leges condemnatis civibus non animam eripi, sed exilium permitti jubent. Et iterum: exilium damnatis permissum. Necessitatem tamen foli vertendi satis innuebant, quando capitalium criminum damnatis aqua & igni interdicebant, seu ne iis intra ditionem populi Romani uterentur. Et si circa irrogationem exilii cavendum est, ne ex illa in civitatem damnum redundet, dum qui civitate expellitur, in hostem abire potest. Unde quibusdam populis poena exilii non usurpatur, puta Turcis, Moscovitis, & quondam Judæis, licet ex alia ratione, ne jacturam simul faceret religionis. Mitior poena est relegatio, per quam jus civitatis non amittitur, sed tantum in certo loco necessarium quis domicilium habere, aut certa civitatis parte abstinere jubetur. Quod posterius quibus injunctum, apud Romanos proprie *interdicti* vocabantur. Vid. Brissonius *select. antiq.* l. 3. c. 5. Anton. Mathaus de crimin. ad tit. de poena c. 1. §. 6. 10. Aliquando tamen non absurde applicari potest illud Diogenis, cum quidam ipsi diceret, *Σινωπείς σὲ Φυγὴν κατέγωσαν*, Sinopenses exilio te multarunt, reponerat iste, *ἐγὼ δὲ γε ἐκείνων μόνην*, ego autem illos mansione.

§. 8. Alio modo civitatem non lubens quisquis mutat, quando vi hostili subactus alterius se imperio subjicit, tanquam civem & subditum, five simul sedem mutat, five non. Id quod non singulis modo civibus, saltem qui non alio quam communi civium vinculo tenentur, sed & integris urbibus, ac provinciis licere, quando alia salutis expediendae via non adparet, in confessio est. Vid. Grot. l. 2. c. 6. §. 5.

§. 9. Solet & illud contingere, ut civis abs sua civitate propter injuriam alteri civitati illatam eidem dedatur, ne illa ob istud factum causam belli contra se præbeat. Vid. Herodotus Calliope, ubi de Timegenide & Attagino narrat, qui autores fuerant Thebanis, ut Persis sese adjungerent. Ubi quaestio oritur: an qui à sua civitate deditur, nec ab altera receptus sit, in illa civis maneat, nec ne? Proponitur hæc quaestio in l. 17. D. de legationibus. Non manere censebat P. Mutius, quia quem semel populus jussisset dedi, ex civitate videatur expulisse, sicut faceret, cum aqua & igni interdiceret. Eadem quaestio quoque magna contentione fuit agitata circa Mancinum, qui Numantinis deditus, ab iis receptus non fuit. Quem dein senatum intrare volentem tribunus plebis Rutilius prohibuit, obtendens, quo tempore pater patratus, ad solvendam religionem civitatem, hostibus ipsum populi Romani dederit, civem eum Romanum esse desiisse. Plures tamen in mitiorem sententiam inclinabant, hoc inter

alia usi argumento : nihil videri traditum esse, quod ab eo, cui traderetur, receptum non foret. Nobis super ea controversia ita videtur: civitatem læsam in alienum civem habuisse jus bello ipsum persequendi. Sed per deditioem eum sic subijci alienæ civitati, ut tanquam de proprio cive possit supplicium sumi. Qui ubi receptus fuit, priori civitati omne jus in ipsum perit, quia illa volente sub alterius civitatis imperium pervenit. Ubi autem deditus receptus non est, licebit civitati dediti istum vel plane ejicere, vel pro ratione delicti punire. Ubi tamen neutrum horum contingit, censetur non amisisse jus civitatis. Quia deditio in se est tantum oblatio juris illius, quod civitas habet in suum civem, facta alteri civitati, non autem pura abdicatio & renunciatio. Adeoque deditio in se non privat aliquem jure civitatis, nisi forte per expressam legem sit constitutum, ut qui talem in casum provenerit, eo ipso civitate excidisse sit censendus. Facit huc illud *Ciceronis pro Cæcina. Civis, quem pater patratu dedit, si non est ab hoste receptus, retinet integram causam, & jus civitatis.* Ex dictis etiam illud colligitur, si deditio sit accepta, & postea casu aliquo in patriam reversus fuerit is, qui deditus erat, eum civem non futurum, nisi ex novo beneficio. Vid. l. 4. D. *de captiv. & postlim.* Nam jus postliminii illis tantum prodest, qui sua civitate invita in aliorum potestatem venerunt, non quos ipsa civitas ultro in aliorum potestatem tradidit.

C A P U T XII.

DE MUTATIONE ET INTERITU
CIVITATUM.

1. <i>Multa formare ip. idem manet populus.</i>		tineat?
2. <i>Debita civitatis per mutationem non tolluntur.</i>		5. <i>Quid si ex una civitate plures fiant?</i>
3. <i>Acta in vasoris quatenus eo depulso consistant.</i>		6. <i>Quid si plures civitates uniantur?</i>
4. <i>Quem civitas post mutationem locum ob-</i>		7. <i>Populi quatenus aterni.</i>
		8. <i>Quomodo materiale populi pereat?</i>
		9. <i>Quomodo formale?</i>

Mutationes in civitate triplici modo contingunt, vel ut civitas maneat eadem, vel ut non amplius sit eadem, vel ut civitas esse plane desinat. Primi generis mutatio accidit, mutata civitatis forma; puta si regnum migret in aristocratiam, aut si ex democratia & aristocratia fiat regnum. Heic enim forma civitatis essentialis manet; mutatur duntaxat illa forma quæ ex subjecto proprio summi imperii resultat. Unde & idem est populus sive à rege, sive ab Optimatibus, sive populariter regatur. Quin et si contingat, ut populus antea liber sub regis alicujus ditionem bello ita perveniat, ut deinceps in ejus patrimonio sit, non ideo idem desinit esse populus, modo rex victor populum subjectum tanquam peculiare regnum in posterum velit regere, non autem tanquam provinciam alteri populo eundem annectere. Cum enim is sit populus, qui complexu suo summum imperium continet; ideo quantum ad naturam populi nihil interest, pleno an minus pleno jure imperium rex obtineat: utrovis enim modo unius & ejusdem corporis caput est.

§. 2. Ex dictis resolvenda est quæstio ab *Aristotele polit. l. 3. c. 1. & 2.* proposita: si civitas ex tyrannide aut oligarchia in libertatem & populare imperium pervenerit, an tum *συβόλαια*, pacta conventa, ut & alia acta tyranni & oligarchicorum servare oporteat civitatem liberam? Qui negabant, hisce rationibus utebantur; quod, quæ tyrannus aut pauci illi egerint, non egerit civitas, quæ tantum ex facto suo obligatur. Et quod civitas sit, ubi ad communem omnia utilitatem referuntur; ubi aliter fiat, non ejus, non nomen reip. sed vim solam & potestatem superesse. Quæ ratio sine dubio frivola est. Nam ne illa nunc proferamus, quæ supra de tyranno tradita sunt, etiam morbidum caput est; & quæ à morbido licet capite aguntur, ipsa civitas egisse censetur. Et quis morbo laborantem civitatem ex classe civitatum excludere velit? Agitabatur quondam hæc controversia apud Athenienses ex tali occasione. Tringinta illi viri, qui Athenis rerum potiebantur, pecunias mutuo à Lacedæmoniis publico nomine sumserant. His ejectis, Lacedæmonii Athenienses jam liberos pecuniam reposcebant. Ubi prævaluit sententia eorum, qui debitum illud de communi civitate dissolvi æquum & concordiæ proficuum putabant. De quo facto ita judicat *Demosthenes contra Leptinen*: *Φασι τὸ δῆμον ἐλέσθαι συζῆσεν ἑγὼ κεν αὐτῶν καὶ μεταχρῆν τὴ δαπάνης. ὡς εἰμὴ λῶσει ὁμολογημένων μηδὲν.* Ferunt populum maluisse per se conferre impensas, quam de pactis conventis quidquam non impleri. Et mox Athenienses alloquens: *Et tum quidem etiam illis, qui injurii in vos fuerunt, pecunias illas conferre voluistis, ne quid de rerum conventionarum fide deperiret.* Idem factum tangit *Isocrates in Arcopagitico*. Quin ne quidem si in formam provinciæ redacta civitas esse desinat, quod antea pecuniæ mutuo accepit, debere definit: quippe cum debitum illud in ista civitate non præcise ut tali, sed ut bona aliqua possidente fundatum, ad quemcunque possessorem simul transeat.

§. 3. Sed uti de ære alieno, quod in usum civitatis impensum; ac in toto istius corpore velut hære præsumitur, res plana videtur: ita num idem de omnibus actis alicujus infaforis, eodem depulso, pronuntiandum sit, non ita liquidum est. Equidem si infafor civitatis cum alia civitate foedus iniverit de auxiliis in communem hostem conferendis, si partem prædæ eidem donaverit, aut vendiderit; & foedus, & donatio, & venditio firma manebunt, infafore depulso. Alteri enim civitati sane jus validum ex istis actibus fuit quæsitum, quippe quas inivit cum infafore tanquam capite civitatis, & velut in emolumentum ejusdem: quocunque autem titulo ad imperium iste pervenerit, sua nihil interesse judicavit. Neque isti actui aliud insuper vitium subest. Quid si autem spolia civibus oppressis per injuriam erepta, infafor externæ civitati vendiderit? Num eo depulso, isti, vindicare eadem potuerunt? Hæc *Bæclerus dissert. de eo, quod egit civitas*, fas esse putat, si scientes emerint, ut suam culpam agnoscant, & æquo animo careant illis, quæ nec vendi nec emi sine injuria possunt; imo et si imprudentes emerint, quod quidem in foro conscientiæ plausibiliter dicitur. Si tamen communem populorum morem respiciamus, non adparet, quomodo spoliati abs tertia civitate, quæ amiserunt, vindicare queant. Nam quamdiu infafor mera duntaxat violentia grassatur, pro hoste civitatis habetur: & spolia civibus extorta, ubi in alienam civitatem translata fuerint, eodem jure censentur, quo aliæ res mobiles, quovis bello partæ. Ubi autem consensu civium istius infaforis imperium fuerit confirmatum, exteri bona civibus erepta tanquam jure confiscata habere pos-

tunt. Nam ut alias pacifici, quorum nihil interest, belligerantes æqualiter æstimare, & factum sequi possunt ac solent; ita quid aliena civitas de suo imperio apud se disponat, exterorum non est judicare. Verum acta in vasorum injustorum, quæ intra civitatem terminantur, istis dejectis, sane rescindi poterunt abs legitima potestate; quantum ex usu reip. fuerit. Idque non solum circa leges abs talibus latas valet; sed & circa donationes, aut alienationes rerum, quæ salva rep. salvisque legibus in alios transferri non poterant.

§. 4. Solet & alia heic quæstio moveri: quisnam locus sit assignandus regi, qui in populum antea liberum sibi imperium quæsit, aut populo libero post abolitum statum regium? Ubi quidem *Grot.* l. 2. c. 9. §. 8. respondet, eundem civitati post mutationem locum deberi, quem antea ipsa, ejusvè caput in conventibus habebat. Nobis tamen distinguendum videtur, utrum v. g. rex, qui in liberum populum sibi imperium quæsit in antiquo conventu aut systemate permaneat: an vero ab eo deinceps sese disjungat, suasque res seorsim administrat. Nam priori casu sine dubio non poterit alium præterendere locum, quam antea populus liber obtinebat, non obstante illo pudore aut majestate, quæ personam regiam comitatur. Sicut & vice versa populus liber, exterminato statu regio, in communi conventu eundem, quem ipsius quondam reges locum obtinebant, sibi vindicare poterit. Ast si vel populus vel rex penitus sese ab antiquo conventu aut systemate separaverit, antiquus istius civitatis locus præjudicium illi nullum adferet, ut necessario locus inferior sit occupandus, cedendumque illis, qui in communi quondam conventu priorem tenebant locum; cum naturaliter inter se æquales sint, qui summum imperium obtinent.

§. 5. Mutationes, quæ efficiunt, ut civitas non amplius videatur eadem, duplici potissimum modo contingunt: vel ut ex una civitate duæ pluresvè fiant; vel ut plures civitates in unam conjungantur. Prius evenit vel consensu mutuo, vel vi bellica. Consensu mutuo ex una civitate plures fiunt, emissis coloniis ad eum morem, qui Græcis quondam erat. Nam Romani post, quos & hodie populi Europæi fere sequuntur, colonias ita deducebant, ut illæ pars civitatis matricis sive majoris patriæ manerent. Sed quæ priori modo deducebantur coloniæ; peculiarem deinceps civitatem constituebant; ita tamen ut majorem patriam decenti honore, & quodam quasi pietatis cultu tenerentur prosequi. Vid. *Thucyd.* l. 1. & *Henr. Valesius ad excerpta Peiresciana* p. 6. & 7. *Hobb. de Cive* c. 9. §. 8. Cæterum hoc modo emissæ colonia, nisi in ejus deductione id expresse fuerit conventum, non tenebitur ex solvere debita abs civitate matre contracta; quippe quæ hujus bona ultimo afficiunt, de quibus colonia (quod supponitur,) nihil participat. Et licet aliqua commoda ex illis debitis forte in personas colonorum redundarint eo tempore, cum ipsi in antiqua adhuc patria hæerent; eo tamen nomine nihil sese exacturam profitetur antiqua civitas, dum liberos eos abs sese dimittit. Quanquam si accurate rem consideremus, civitas, emissæ colonia, in se non mutatur; nec eadem videri desinit; sed (uti in naturali generatione) efficit, ut pro una deinceps duæ civitates existant. Quod si autem regnum aliquod in duas pluresvè distinctas deinceps civitates communi consensu dividatur; æquum fuerit, ut regni patrimonium publicum, nec non debita toti inhærentia æqualiter dividantur. Et si quando ejusmodi divisio ultro instituitur, vix contingere queat, ut non expresse super ejusmodi casibus disponatur.

§. 6. Ad

§. 6. Ad ejusmodi mutationem, qua civitas aliqua eadem esse desinit, referunt quoque, si duo populi uniantur, non per modum fœderis, aut per communem regem, sed ut revera ex duabus civitatibus una fiat. Quo casu *Grotius* d. l. censet, jura, quæ singulæ civitates uniedæ habuerunt, non amitti, sed communicari, sicut & onera atque debita, ubi diversum non convenerit. Vid. *Liv.* l. 1. c. 52. *sub. init.* Est tamen accurate considerandum, an duo pluresvè populi ita se conjungant, ut pari deinceps omnes jure novam aliquam civitatem constitutum eant; puta, si duo diversi populi democratici, abolito pristino regimine, in unum populum regnumque coalescant; aut si duo regna, sublatis utrinque legibus fundamentalibus, remotisque familiis antiquis regnatricibus, novum regnum condant. Qua unione priores civitates deleri, ac novam exurgere manifestum est. Ast vero ubi una civitas alteri ita conjungitur, ut uni quidem sua resp. sedesque maneat, alterius vero cives relicta sua sede, in alterius civitatis jura sedemque adsciscantur, unam quidem penitus perire constat: illa autem quæ remanet, eadem esse non desinit, utut tali accessione insignia capiat incrementa. De cætero uniri civitates diversas, ut maneat quæque quod fuit, non possunt, nisi per modum arctioris fœderis; quod systema aliquod, non autem civitatem proprie dictam producere aptum est.

§. 7. Mutatio denique, qua civitas penitus esse desinit, contingit, quando ipse populus dissolutus fuerit, aut extinctus. Equidem communi dicitur: reges esse mortales, resp. æternas. Sed hoc ideo dicitur, non quod non populi quoque violento aliquo casu extingui aut dissipari queant; sed quia non, uti singuli homines, certo decurso ævi spatio, per naturam deficient, sed mutatis licet singulis, alii continuo succedant, idque vel surrogatione exterorum in locum deficientium, vel propagatione sobolis. Qua successionis continuatione idem semper populus videtur, iisdemque juribus fruitur, utut sæpius singuli cives fuerint mutati. *Lucianus in Amoribus.* Sciens deinde (natura) quod omnes mortales sumus materia opificium, & quod breve adeo tempus vivendi unicuique fato præstitutum sit; alterius interitum, ut alterius ortus esset, excogitavit; ac morienti, id quod nascitur, è diverso adpendit, ut mutuis successionebus in perpetuum tempus viveremus. *Virg. Georg. IV.* de apibus: Ergo ipsas quamvis angustus terminus ævi Excipiat, (neque enim plus septima ducitur ætas;) At genus immortale manet, multosque per annos Stat fortuna domus, & avi numerantur avorum. Quæ res ut accuratius intelligatur, observanda sunt, quæ super diversitate corporum ab antiquis Philosophis tradita sunt, v. g. apud *Plutarch. conjugal. præcept.* τῶν σωμάτων οἱ φιλόσοφοι τὸ μὲν ἐκ διαστάτων λέγουσιν εἶναι, καὶ ταῖς πορτοῖς καὶ ἐξ ἑαυτῶν τὸ ἦν συναπινομήων, ὡς οἰκίας καὶ ναῶν. τὰ δὲ ἡνωμένα καὶ συμφοῦν, καὶ ταῖς περὶ ἐπιτῶν ζώων ἕνασον. Corporum philosophi alia ajunt ex partibus de junctis constare, ut classem, exercitum; alia ex compactis, ut domum, ut navim; alia ex unitis, & in unam naturam concretis, ut animalium singula. Add. l. 30. D. de usurp. & usucap. l. 23 §. 5. de rei vindicat. *Cujacius observ.* l. 15. c. 33. & l. 26. c. ult. *Seneca epist.* 102. Quæ etiam tali modo exprimi possunt: quod in universum corpus sit, quod & aliqua, coherentia, aut vinculo aliquo ita continetur, ut unum sit. Illud vinculum porro, quo partes corporis in unitatem combinantur, triplex est, naturale, artificiale & morale. Vinculum naturale est, quo corpora naturalia continentur. Artificiale, quo res, alias natura disjunctæ, per industriam humanam compinguntur in unum & con-

& continuum aliquid. Morale denique, quo per institutum humanum diversa individua ita colligantur, ut unum esse intelligantur. Qualia corpora etiam si ex brutis quoque constare possint, ut grex: præcipue tamen conjunctio multorum hominum heic attenditur. Atque hinc resultant tria genera corporum, naturalia, artificialia, & moralia. Quæ omnia hoc habent, ut manere eadem videantur, quamdiu illa connectio, per quam ab initio istorum partes continebantur, simul & semel abrupta non fuerit. Exinde est, ut homo idem videri non desinat, etsi particulæ corporis ipsius varie transpiraverint, & in eorum locum ex nutrimentis aliæ suffectæ sint. (*Th. Brovve de religione Medici sect. 36. Hoc quicquid est, quod intueris corpusculi per os intravit, hæc olim carnis fabrica in quadra jacuit, ipsi denique nos ipsos devoravimus.*) Quo spectat locus apud *Senecam epist. 58.* & *Plutarch. de Ei apud Delpos, edit. Xyland. p. 392.* A. B. Add. *Lucretius l. 3. v. 860. seqq.* qui tamen cum grano salis accipiendus, ne ad articulum de resurrectione carnis extendatur. Huc quoque circa corpora artificialia spectat quæstio apud antiquos vexatissima super navi Thesei, quæ successu temporis ita erat paulatim refecta, ut nihil de istis lignis, ex quibus ab initio fuerat extracta, superesset. Vid. *Plutarch. Theseo p. 10. C. l. 76. D. de judiciis l. 10. D. quibus modis ususfr. amitt. etsi huic legi repugnare videatur l. 98. §. ult. D. de solution. l. 83. §. 5. D. de verb. obligat. Dionys. Halicarn. l. 1. de casa Romuli. Add. Alex. & Alexandro l. 3. c. 1. Mich. Piccardus ad polit. Aristot. l. 3. c. 3. De corporibus moralibus agit l. 76. D. de judiciis.* Luculentus quoque est locus *Plutarchi de sera Numinis vindicta: Civitas est res quedam unica & continens, animalis instar; neque mutationibus secundum etates suam exiit naturam, aut ratione temporis aliud fit ex alio, sed semper easdem erga se affectiones, & nature sue consentaneas servat, quamdiu communitas, qua mutuis complexibus devincit, unumque corpus efficit, unitatem suam conservaverit.* Addit, singulos homines successu temporis plus mutationis suscipere, quam civitates. Si enim intra paucos annos amicum tuum non videris, adeo habitum vultumque ejus, imo sæpe & mores sic reperies mutatos, ut cum vix sis agnitus. Contra si vel post XXX. annos in eandem venias civitatem, non solum eadem ædificia, sed & eadem instituta, eosdemque mores populi deprehendes. Add. *Grotius d. l. Etsi lapsu temporum omnino fiat, ut populus secundum omnes effectus non pro eodem habeatur. Vid. supra l. 8. c. 3. §. 29. Hobbes Philos. prima c. XI. §. 7. isthanc doctrinam ita maluit exprimere: Si rei alicui propter formam talem, quæ sit principium motus, nomen inditum sit, manente eo principio, idem erit individuum.*

§. 8. Hæc quanquam ita sint; fieri tamen utique potest, ut populus aliquis plane intereat, idque si vel simul pereat materiale populi, seu multitudo civium, vel morale vinculum, quo populus cohæret, abrumpatur. Materiale seu corpus populi perit, vel sublatis simul omnibus partibus, sine quibus corpus subsistere nequit, vel sublata corporis ratione. Exempla populorum, qui simul & semel tuere extincti, memorat *Grotius d. l. §. 4. Add. l. 2. 1. D. quib. mod. ususfr. amitt.* Ubi quæritur, si ex ejusmodi clade tam pauci supertuerint, ut ipsi amplius pro populo censi nequeant, num hi jura populi antiqui retineant? (Vid. l. ult. D. quib. mod. ususfr. amitt.) *Grot. d. l. sentit, posse in istis paucis subsistere dominium, quod populus habebat ad modum privatorum; non si quid populo ut tali competiit, i. e. posse tales sibi asserere possessiones & bona deletorum civium, non posse autem sibi eosdem attribuere sum-*

mm

num imperium, & quæ alia inde dependent. Quod si tamen pauci isti, alio præter bellum casu ad paucitatem redacti, se tantisper contra exterorum invasiones tueri possint, donec iterum injusti numerum populi allectis aliis sese suppleverint, non video, quare prioris populi jura sibi afferere nequeant. Vid. *Iustin.* l. V. c. 6. n. 5. præfertim cum nondum sit definitum, quotnam patrestamiliæ ad populùm requirantur; & ab initio cum genus humanum in populos discederet, sat exiguus numerus populùm fecerit. Apud *Iustin.* l. X. quinquaginta filii Artaxerxistantius populùm vocantur. Niobe apud *Ovidium metam.* l. 6. quatuor decim suos liberos vocat populùm. *Apulejus apologia*: *Quindecim liberi homines, populus est.* Add. l. 7. §. 2. D. *quod cujusque universit.* Ubi etiam in uno nomen universitatis, (collegii, non populi) stare dicitur; cui tamen necessum fuerit de adsciscendis collegiis mature dispicere. Interit quoque multitudo hominum, ex qua populus constat, quando non quidem singuli cives extinguuntur; sed tamen sponte ob pestilentiam aut seditionem discedunt, aut vi ita distrahuntur, ut coiré amplius inter se nequeant. Unde per adulationem magis, quam ex vero Illenses Romanorum sese majores jactabant, apud *Justinum* l. 28. c. 1. & l. 31. c. 8. Quomodo Scoti à Maximo dispersi fuerint, videri potest ap. *Buchananum rer. Scotic.* l. 4. *sub finem.*

§. 9. Formale seu species populi interit, si aut omnis, aut perfecta juris communitas tollatur. Penitus tollitur communitas juris & imperii, si cives singuli passim distracti diversis civitatibus accrescant, sive libertatem personalem retineant, sive ad servilem quoque conditionem redigantur. Exemplum Capuæ vid. apud *Livium* l. 26. c. 16. Perfecta autem communitas juris inter membra ejusdem populi tollitur, si singuli quidem libertatem personalem retineant, inque oppidis & agris suis relinquuntur; ita tamen, ut alterius civitatis imperium subeant. Quales populi in provinciæ formam redigi dicuntur. Sola tamen mutatio loci, oppidorumque, aut detractio munimentorum, ut populus idem esse definat non efficiunt.

FINIS.

SOLIDEO GLORIA.

Bbbbbb

INDEX

INDEX CAPITUM.

LIBER PRIMUS.

CAP. I. De Origine & Varietate Entium Moralium.	Pag. 1.	V. De natura promissorum & Pactorum in genere.	264
II. De Certitudine Disciplinarum, quæ circa Moralia versantur.	14	VI. De consensu circa promissa & pacta adhibenda.	272
III. De Intellectu hominis, prout concurrat ad actiones morales.	26	VII. De materia Promissorum & Pactorum.	290
IV. De Voluntate hominis, prout concurrat ad actiones morales.	35	VIII. De conditionibus Promissionum.	301
V. De Actionibus moralibus in genere, deque earundem ad agentem pertinentia, seu ad imputationem aptitudine.	45	IX. De ministris obligationum contrahendarum in genere.	305
VI. De Norma actionum moralium, seu de lege in genere.	60		
VII. De actionum moralium qualitatibus.	78		
VIII. De actionum moralium quantitate.	91		
IX. De actionum moralium imputatione.	93		

LIBER SECUNDUS.

CAP. I. Hominis natura non congruere, ut vivat exlex.	99	CAP. I. De Sermone, & quæ eundem comitatur obligatione.	309
II. De statu hominum naturali.	105	II. De jurejurando.	333
III. De lege naturali in genere.	122	III. De facultate humani generis.	356
IV. De præstationibus hominis adversus seipsum tam circa culturam animi, quam curam corporis ac vitæ.	159	IV. De Origine Domini.	362
V. De defensione sui.	181	V. De objecto Domini.	380
VI. De jure & favore necessitatis.	202	VI. De Occupatione.	384
		VII. De acquisitionibus Accessionum.	399
		VIII. De jure in res alienas.	408
		IX. De transactione Domini in genere.	413
		X. De testamentis.	418
		XI. De successione ab intestato.	426
		XII. De Usucapione.	439
		XIII. De obligatione, quæ ex dominio rerum per se oritur.	449

LIBER TERTIUS.

CAP. I. Ut nemo lædatur, & si quod damnum fuit datum, reparetur.	213
II. Ut omnes homines pro æqualibus naturaliter habeantur.	224
III. De promiscuis officiis humanitatis.	234
IV. De servanda fide, ubi etiam de divisionibus obligationum.	257

LIBER QUINTUS.

CAP. I. De Pretio.	457
II. De Contractibus, qui pretia rerum præsupponunt, in genere.	474
III. De æqualitate in Contractibus onerosis observanda.	480
IV. De Contractibus beneficis in specie.	487
V. De Contractibus onerosis in specie, & primo quidem de Permutatione, Emptione, Venditione.	494

LIBER

INDEX CAPITUM.

<i>VI. De Locatione Conductione.</i>	503	<i>V. De form's Rerumpublicarum.</i>	699
<i>VII. De Mutuo.</i>	507	<i>VI. De affectibus summi Imperii.</i>	722
<i>VIII. De Societate.</i>	519	<i>VII. De modis acquirendi imperium, imprimis</i>	
<i>IX. De Contractibus, qui aleam continent.</i>	520	<i>Monarchicum.</i>	742
<i>X. De Pactis accessoriis.</i>	524	<i>VIII. De sanctitate summi Imperii civilis.</i>	755
<i>XI. Quibus modis solvantur obligationes, quæ ex</i>		<i>IX. De officio summorum Imperantium.</i>	765
<i>pactis oriuntur.</i>	532		
<i>XII. De interpretatione.</i>	540		
<i>XIII. De modo litigandi in libertate naturali.</i>	562		

LIBER SEXTUS.

<i>CAP. I. De Matrimonio.</i>	570
<i>II. De potestate patria.</i>	620
<i>III. De potestate herili.</i>	637

LIBER SEPTIMUS.

<i>CAP. I. De causa impulsiva constituenda civita-</i>		
<i>tis.</i>	646	
<i>II. De interna Civitatum structura.</i>	659	
<i>III. De generatione summi Imperii civilis, seu</i>		
<i>Majestatis.</i>	683	
<i>IV. De partibus summi Imperii, earumque natu-</i>		
<i>rali connexione.</i>	690	

LIBER OCTAVUS.

<i>CAP. I. De jure dirigendi actiones civium.</i>		
<i>II. De potestate summi Imperii in vitam civium ex</i>		
<i>occasione defendendæ civitatis.</i>	783	
<i>III. De potestate summi Imperii in vitam ac bona</i>		
<i>civium ex causa delicti.</i>	790	
<i>IV. De potestate imperii civilis circa definiendum</i>		
<i>valorem civium.</i>	837	
<i>V. De potestate summi imperii circa bona tam pu-</i>		
<i>blica, quam privatorum.</i>	868	
<i>VI. De jure belli.</i>	879	
<i>VII. De pactis bellicis.</i>	880	
<i>VIII. De pactis pacem reducentibus.</i>	901	
<i>IX. De fœderibus.</i>	904	
<i>X. De pactis rerum promiscuis.</i>	912	
<i>XI. Quibus modis quis civis esse desinat.</i>	917	
<i>XII. De mutatione & interitu civitatum.</i>	924	

INDEX RERUM.

<p>A.</p> <p>Aceptare quatenus quis pro altero possit. 305</p> <p>Acceptatio. <i>ibid.</i></p> <p>Accessiones quotuplices. 399</p> <p>Actio bona qua. 78</p> <p>Actio iniusta quid. 75</p> <p>Actio necessaria, licita. 78</p> <p>Actio perfecta quid sit. 120</p> <p>Actio moralis quid 45. ejus materiale 46. & formale 47. semper est ens positivum. 48</p> <p>Actiones alienae quomodo imputentur. 55</p> <p>Actiones mixtae. 43</p> <p>Actiones voluntariae. 46</p> <p>Actio bonitas, & malitia in quo consistat? 79</p> <p>Actio moralium effectus quomodo delectantur. 100</p> <p>Ad moderamen inculpatam tutelae quid requiratur. 187</p> <p>Adprehensio quomodo fiat. 394</p> <p>Adulterium quid? 20. solvit matrimonium. 604</p> <p>Advocatus an falsum dicere queat pro reo. 331</p> <p>Aedificia quatenus solo cedant. 401</p> <p>Aequalitas naturalis qualis sit 225. in contractibus observanda 480. in contractibus beneficii locum non habet. <i>ib.</i></p> <p>Agrorum differentia. 406</p> <p>Alapa an cum caede repellenda. 193</p> <p>Alia belli. 522</p> <p>Aliena an quis emere teneatur 251. quatenus promittantur. 309</p> <p>Alienatio. 413</p> <p>Alluvio. 405</p> <p>Ambiguitas sermonis. 323</p> <p>Amici an cognatis in successionebus preferendi. 437</p> <p>Amor naturae humanae temperandus. 107</p> <p>Antiquissimi mortalium vivi inter haeredes bona distribuuntur. 421</p> <p>Arbitri officium. 463</p> <p>Aristocratiis. 705</p> <p>Affecusatio. 524</p> <p>Atheismus. 266</p>	<p>Carnibus humanis an vesci liceat. 208</p> <p>Casus. 216</p> <p>Cavillatio. 5</p> <p>Causa moralis. 47</p> <p>Causa facta. 210</p> <p>Cautio de non laedendo in posterum. 793</p> <p>Certitudo moralis quid sit? 25</p> <p>Charta. 401</p> <p>Christiani religio. 133</p> <p>Circumventio in emtione an naturaliter licita? 486</p> <p>Civilis status. 670</p> <p>Civis bonus. 677</p> <p>Civis quid. 687</p> <p>Civitas an à natura 294. quid 670. quare instituta 672. an per vim hostilem amittatur. 923</p> <p>Civilitatis interna structura. 660</p> <p>Coactio. 2631</p> <p>Coelibatus. 657</p> <p>Coetus apum quid à civitate differat 661. quid ad eam requiratur. 665</p> <p>Cognationis jus. 419</p> <p>Cognitio boni & mali penes quem. 807</p> <p>Colonia. 921</p> <p>Comitia. 754</p> <p>Commodatum. 491</p> <p>Commoditas morum. 243</p> <p>Communio quid 362. primæva 371. oppugnata & vindicata. 599</p> <p>Compensatio. 535</p> <p>Conatus summus an semper sufficit. 293</p> <p>Concessio perpetuae habitationis extrinsecus. 248</p> <p>Concilii voluntas. 686</p> <p>Concubina. 637</p> <p>Conditio quid & quotuplex 301. 302. an referatur ad tempus praesens, aut praeteritum. <i>ibid.</i></p> <p>Condonatio. 559</p> <p>Connubia inter parentes & liberos nefaria. 605</p> <p>Confanguinitas. 608</p> <p>Conscientia quid, & quotuplex. 28</p> <p>Conscientia dubia. 31</p> <p>Conscientia recta 28. differt à probabili. <i>ibid.</i></p> <p>Conscientia scrupulosa. 32</p> <p>Consensus 272. tacitus 273. supponit usum rationis 274. ejus signa. 289</p> <p>Consensus parentum an liberis sit necessarius ad in eundem matrimonium. 635</p> <p>Consensus gentium. 137</p> <p>Consilium. 58, 59</p> <p>Constita solo cedunt. 400</p> <p>Contractus quid, & quotuplex 476. nominatus & innominatus. <i>ib.</i></p> <p>Contractus Regum quatenus exempti legibus civilibus. 914</p> <p>Contractus mixti. 479</p> <p>Contractuum requisita. 478</p> <p>Contradictio adparens. 563</p> <p>Contuetudo. 43</p> <p>Corpus ut curandum. 261</p> <p>Criminum definitio. 817</p> <p> Culpa quid. 90</p> <p>Cultura animi necessaria. 160</p> <p>Cura corporis non est negligenda. 174</p>	<p>D.</p> <p>Damnum quid 213. si quod datum reparandum <i>ib.</i> quinam dent. 215</p> <p>Debitor obstratus. 278</p> <p>Decretum quid. 61</p> <p>Dedi innocens civis an possit. 274</p> <p>Deditus an maneat civis. 923</p> <p>Defensio sui violenta est licita 182. an sit in obligatione 245. qualis libertate naturali 184. qualis in civitatibus 186. an, & contra invasorem errantem <i>ib.</i> rerum qualis 198. ejus, qui autor est injuria. 202</p> <p>Defensionis inculpatam punctum. 275</p> <p>Deformitas. 197</p> <p>Dei us in creaturas. 361</p> <p>Delegatio. 540</p> <p>Democratia. 698</p> <p>Demonstratio quid sit 15. in quam disciplinam moralem cadat. <i>ibid.</i></p> <p>Demonstrationum Principia. 16</p> <p>Depositum. 492</p> <p>Deus non quovis genere cultus hominibus propitiatur 158. absolutus est Dominus vitae nostrae. 217</p> <p>Dictamen rectae rationis. 119</p> <p>Dictator Romanus. 649</p> <p>Differentia inter pacta & contractus. 474. <i>segg.</i></p> <p>Disciplinis moralibus certitudo apodictica à plerisque eruditibus abjudicatur. 14</p> <p>Difcrepantia iudiciorum pacem generis humani turbat. 657</p> <p>Delictum inter furem diurnum & nocturnum. 200. inter pacta & promissa conditionata 304. inter nuncium & mediatorem. 306</p> <p>Dispensatio. 75</p> <p>Dissimulatio. 316</p> <p>Divortium. 686</p> <p>Dolus. 275</p> <p>Dominium quid 13. 363. 564. quotuplex 344. an à Deo 365. quatenus per sola pacta adquiratur. 417</p> <p>Domini origo utilitas 362. objectum. 381</p> <p>Donatio mortis causa. 425</p> <p>Donationes regum an sint revocabiles. 923</p> <p>Dubia conscientia. 31</p> <p>Duellum. 198</p> <p>Duellii detrectatio. 844</p>
<p>B.</p> <p>Bellum quid & quotuplex. 831. 885</p> <p>Beneficium. 253</p> <p>Benefactores an cognatis in successionebus praevalleant. 424</p> <p>Bona fides. 305</p> <p>Bonum imaginarium. 38</p>	<p>C.</p> <p>Cades in defensione patris est innoxia. 197</p>	<p>E.</p>

INDEX RERUM.

<p>E.</p> <p>Erietas voluntatem hominis ad certum actionis genus non parum iritat 43. impedit usum rationis. 341</p> <p>Educatio liberorum. 647</p> <p>Efficacia entium moralium unde fluat. 4</p> <p>Electio Regum quotuplex. 745</p> <p>Emerere aliena nemo tenetur. 254</p> <p>Emphyteusis. 416</p> <p>Emtio venditio. 494</p> <p>Entia moralia quid 2. eorum primus autor est Deus 3. eorundem finis <i>ib.</i> vis operandi in quo consistat <i>ib.</i> ad quid sint instituta 14. quomodo pereant. 33</p> <p>Error quotuplex. 33. diversos habet effectus circa actiones. 34</p> <p>Error practicus. 27</p> <p>Error theoreticus circa actiones. 24. necessarias. 22. aut indifferens. <i>ib.</i></p> <p>Error circa actionem malam. 35</p> <p>Error circa promissa. 277</p> <p>Error circa pacta & contractus. 278</p> <p>Error circa matrimonium. 605</p> <p>Exceptio necessitatis. 195</p> <p>Executio rei iudicata. 569</p> <p>Exilium. 833</p> <p>Existimatio quid & quotuplex. 838</p> <p>Existimatio sui conservanda. 167</p> <p style="text-align: center;">F.</p> <p>Fabulrum usus. 133</p> <p>Factio. 771</p> <p>Facultas in trinitate. 99</p> <p>Facultas naturalis differt a jure. 262</p> <p>Facultates liberæ. 26</p> <p>Facultates naturales. 27</p> <p>Falsiloquium non omnino illicitum. 320</p> <p>Falsum quatenus liceat dicere. 326</p> <p>Favorabilia. 593</p> <p>Feræ bestiarum cuius sint. 365</p> <p>Ferarum captura alicubi quibus libet permittitur. 390 alicubi solis Principibus relicta. 391</p> <p>Fide iustio. 528</p> <p>Fides servanda. 263</p> <p>Fiducia. 527</p> <p>Fœdera quotuplicia. 909</p> <p>Fœderatorum utri potius ferendum auxilium. 900</p> <p>Fœtus animalium ad quem pertinetur. 400</p> <p>Fori præbitio. 215</p> <p>Fortitudo. 241</p> <p>Frater. 448</p> <p>Fretum. 242</p> <p>Fructus quotuplices. 400</p> <p>Fugere quatenus quis teneatur. 183</p> <p>Fungi ius res. 539</p> <p>Furiosus. 379</p> <p>Furis nocturni cædes licita. 199</p> <p>Furis obligatio. 223</p>	<p>Furtum quid? 20. 789. ex necessitate 201</p> <p>Furti poena. 836</p> <p>Futura an imputentur? 54</p> <p style="text-align: center;">G.</p> <p>Generatio. 633. 649</p> <p>Gratus ætatis. 6</p> <p>Gratitudo. 254</p> <p style="text-align: center;">H.</p> <p>Habitatio. 411</p> <p>Habitus. 35</p> <p>Hæres quatenus defuncti debita exolvere tenetur. 476</p> <p>Herilis potestas. 636</p> <p>Homicida iniustus quis. 219</p> <p>Homicidium quid 20. ejus poena. 833</p> <p>Homini datum est singulare mentis lumen. 2.</p> <p>Hominis causa an omnia creata. 357 jus in creaturas. <i>ib.</i></p> <p>Homo unde sociale naturam accepit. 20. est animal ambitiosum. 22. nobilissima præditus est anima 25. de quibus actionem posci queat. 48</p> <p>Homo rebus extrinsecis ad sui conferationem indiget. animal ferax. 633</p> <p>Homo honorem ejusque res ledere non debet 213. alterum tanquam naturaliter sibi æqualem æstimare debet. 225. ac alterius commoda quo movere. 235. naturâ magis se amat. quam societatem. 647</p> <p>Homini datum est singulare mentis lumen. 2. ejus imbecillitas. 104</p> <p>Hominis causa an omnia creata. 357. ejus jus in creaturas. <i>ib.</i> imbecillitas. 134. pravitas <i>ib.</i> varietas. 638</p> <p>Honestum ante leges an detur. 17</p> <p>Honor. 851. quatenus debeatur. 448. an ab arbitrio imperanti tum dependeat. 867</p> <p>Honoris defensio 849. Fundamenta. <i>ib.</i></p> <p>Hospitii jus. 249</p> <p>Hostiis falsum dicere licet. 329</p> <p>Hostium res quomodo adquiratur. 403</p> <p>Humanitatis simplicia officia. 214. 215</p> <p>Hypotheca. 532</p> <p style="text-align: center;">I.</p> <p>Ignorantia quid. & quotuplex. 32. imputationem tollit. 52</p> <p>Illicitorum nulla est obligatio. 335</p> <p>Imperii vis. 639</p> <p>Imperium quid. 13. unde. 65. summum & limitatum. 727. temporarium. 738. quatenus occupetur per vim iustam. 638</p> <p>Impositio. 303</p> <p>Impossibilitas 50. circa pacta. 293</p> <p>Impossibile nullum est obligatio. 290</p> <p>Impudentia quid? 20</p> <p>Imputativitas. 49. 52. 55</p>	<p>Imputatio actualis. 94. ex gratia. <i>ib.</i> ex debito. 786</p> <p>Inæqualitas inter homines unde proveniat. 234. emergens quatenus corrigenda? 485</p> <p>Incorporalia quatenus bello adquirantur. 993</p> <p>Incestus quid? 20</p> <p>Indifferentia actionum naturalium. 18.</p> <p>voluntatis. 37</p> <p>Infantes an domini capaces. 379</p> <p>Infantibus quatenus falsum liceat dicere? 324</p> <p>Induciæ. 897</p> <p>Infamia. 82. an patiatur substitutum. 773</p> <p>Ingratitudo. 256</p> <p>Injuria quid. 88. 89</p> <p>Instrumentum. 28</p> <p>Intellectus. 25. faciem præfert nostris actionibus. 27</p> <p>Intentio. 539</p> <p>Interpretatio. 541</p> <p>Interregnum. 745</p> <p>Invictum quid. 44. 136</p> <p>Invasori imperii quatenus parendum. 763</p> <p>Inventio rerum amissarum. 403</p> <p>Invidia pravos effectus producit. 170</p> <p>Invitum quid. 155. 44</p> <p>Judex. 559</p> <p>Judicis officium. 205</p> <p>Judiciorum discrepantia. 672</p> <p>Jura in res alienas quor. 408</p> <p>Juramentorum divisio. 352</p> <p>Juris vocabulum valde ambiguum. 13</p> <p>Jus emphyteuticum. 408</p> <p>Jus commutatum. 900</p> <p>Jus gentium positivum an detur. 162</p> <p>Jus naturæ homini cum brutis non est commune. 123. 125. ejus objectum. nititur consensu gentium. 129. <i>seqq.</i> ex ipsa hominis recta ratione etuendum. 138. 153. ejus distributio. quomodo adquiratur. 255</p> <p>Jus possessionis bonæ fidei. 409</p> <p>Jus vitæ & necis. 791</p> <p>Jus superficium. 409</p> <p>Jusjurandum quid. 402. concipiendum per solum Deum. 405. est vinculum accessorium. 340. excludit cavillationes. 346. in alterius animam. 348. interpretari penes quem. 347. quatenus obliget heredem. 351. relaxare penes quem. 354</p> <p>Jurisdictionis rescissio. 341. divisiones. 353</p> <p>Justitia est vel actionum. vel personarum. 81. ejus divisio universalis. 83. vel particularis. <i>ib.</i> distributiva. <i>ibid.</i> in quo consistat. <i>ibid.</i> commutativa. 48</p> <p>Justitia actionum quid? 81</p> <p>Justus quis. 18. 127</p>
---	--	--

INDEX RERUM.

	oiaur	585
L.	Materia legum	76
	Matrimonium inter consanguineos quare	606
L Adendus nemo.	vetra	606
Ladentes quo ordine teneantur.	Matrimoniorum libertas	252
Latio quot modis fiat.	Matrimonium 571. irregulare	581. ad
Latitia naturæ cum primis congruit	matrimonium obligatio	575. 578
Latitudo moralis. 22. deprehenditur	Matris jus in prolem	614
in quantitatibus moralibus.	Medicor	306. 566
Latro an fidei capax.	Mendacium quid	319
Latrocinium.	Meretrix,	331
Legati ipso jure naturæ sunt inviolabiles	Meritum quid,	96
Legationum jus	Merces operæ turpis,	300
Lege quis obligetur	Metempsychosis,	347
Leges civiles pœnam in violatores femper habent conjunctam.	Metus,	279
Leges fundamentales 639. fœdæ.	Metus humanæ menti inimicus,	170
	promissa & pœcta reddit invalida,	282. seq.
	Metu nemo ad contrahendum adigendus,	484
Legisratio. 542. naturalis distributio	Migratio ex civitate,	918
	Militare in bello injusto non fas fit,	888
Legislator & lex debent esse cognita	Militaris disciplina,	886
ejus requisita	Militum obligatio,	786
Lex quid 61. differt à consilio 60. pœctio	Minæ,	191
61. & jure <i>ibid.</i> quomodo definitur	Minorenntas quid,	6. 276
<i>ibid.</i> ut obliget, quid requiratur 66.	Modi quomodo dividantur,	11
70. naturalis & pœctiva 77. an in hominem cadat	Modus producendi entia moralia,	13
Lex civilis an possit repugnare legi naturali	Modus solvendæ obligationis qualis,	532
	Monarchia,	706
Lex naturæ fundamentalis	Monetæ mutatio,	507
Liberi naturales	Monopelium,	501
Liberi quid debeatur	Mons pietatis,	511
Liberi naturales	Moralia entia quid, 2. conjuncta,	19
Liberorum obligatio	Moraliter certum quid,	26
Libertas in genere quid 99. in Deo qualis <i>ibid.</i> iratorum qualis	Mores gentium fœdi,	141
	Mutilans tenetur in impensas,	221
Libido vaga	Mutilatio cum cade ardetur,	183
Licitum	Mutuum, 507. an sit alienatio,	509
Limitatus rex quid		
Littoris usus		
Locatio conductio		
Lotaria		
Ludi		
	N.	
M.	Naturalis juris origo an voluntas Dei	140. 141
M Agistratus non habet jus belli 892.	Navigatio quatenus libera,	411
	Necessaria imputari homini non possunt,	49
Majestas an realis, vel personalis	Necessitas quotuplex, 203. quid illa cui, de juris in seipsum, aut directe in alios; quid indirecte eidem indulgeat, 205. quid in res alienas,	207. seq.
Malitia actionis	Necessitatis effectus,	204
Malitiæ causa nequaquam in Deo querenda	Nobilitas quid notet, 6. natalibus non inest à natura,	857
Malitiosa desertio solvit matrimonium	Notitia sui necessaria, 164. quid exinde sequatur,	161
Majorrenntas quid	Notitiæ naturales,	530
Mandararius debet adhibere summam diligentiam 488. quatenus idem indemnis debeat præstari <i>ib.</i>	Novatio,	205
Mandatum quotuplex 282. 387. ejus singularis apud Romanos Religio <i>ibid.</i> an expleatur per aequipollens	Novalis actio,	60
	Nuditus,	607
Mare quatenus proprium 535. ejus usus	Numus,	619
	Nuptiæ minus solennes,	619
Maritalis potestas		
Marito imperium in uxorem unde		
	O.	
	Obligatio quid, 14. 62. 67. quomodo differat à coactione, 63. congenita vel adventitia, 257 naturalis & civilis, 260. perpetua vel temporaria, 262. mutua, vel non mutua, 263. non cadit in illicita, 296	
	Obligatio liberorum emancipatorum,	627
	Oligatio naturalis est à Deo.	149
	Obligaciones possunt ex diversis principis derivari.	110
	Obligaciones adventitiæ unde proveniant,	264
	Obligacionis quis capax,	63. 65
	Obligatur nemo sibi metipso, 65, 176	
	Obligari an quis possit ad terenda mala humanam constantiam superantia,	293
	Obscœna vocabula,	287
	Obes,	503
	Occupatio, 384. quotuplex, 389. bellica,	398
	Oceanus domini expertus, 386. ejus navigatio & commercia quatenus libera,	387
	Odiosa,	553
	Oidium restringendum,	170
	Olla fortunæ,	592
	Opera servilia,	411
	Ordines regni,	647. 651
	Origo Entium Moralium,	1
	P.	
	Pœcta sunt servanda,	258
	Pœcta turpia, re integra non obligant,	310
	Partes legis essentielles quæ,	72
	Factorum necessitas, 257. eorundem divisio,	308
	Factorum adjectorum varietas,	525
	Pactum quomodo differat à lege, 57. quid 494. nudum an obliget, 282. tacitum, 286. univertiale. 367. adjectum, 545. bellicum an validum, 896	
	Parentibus quid debeatur,	463
	Participatio sceleris,	208
	Pater an filium possit vendere,	628
	Patria potestas,	610. 632
	Patris & matris comparatio,	661
	Patrimonium,	644
	Pauperies,	199
	Pax quid, & quotuplex. 5. 922. naturalis, 120. in fide.	121
	Peccati abolitio, 112. afirmatio,	853
	Pecunia,	489
	Percursores in bello an adhibendi,	891
	Perjurus quis,	300
	Permissio,	59. 60
	Permissio legis quid,	75
	Permutatio,	488
	Persona moralis,	8
	Personæ compositæ quid,	<i>ibid.</i>
	Personæ divisiones,	<i>ibid.</i>
	Persona ficta,	10
		<i>Per-</i>

INDEX RERUM.

<p>Personæ repræsentativæ quid, 7. earum essentia in quo consistat. <i>ibid.</i> Personæ simplices quomodo dividantur, 7 Personarum privatarum differentia unde defumantur. <i>ib.</i> Personas plures unus sustinere potest. 10 Pictura, 402 Pignus, 531 Pilces. <i>ibid.</i> Pœna quid, 793. an sit in obligatione humana, 795. non in omnia delicta cadit, 802. universalitatem. 831. quando expirat. 833. ob alienum delictum non sumitur, 835 Pœna sumenda jus penes quem, 797. finis, 802. condonatio quando locum habeat, 810. magnitudo, 815 Polygamia, 661 Populi quatenus aeterni, 927 Possessio quid, & quotuplex, 415. bonæ fidei, 45 Possessor bonæ fidei, 414 Possitimum, 898 Potentia an sola honore digna, 854 Potestas quid, 12. quomodo dividatur. <i>ibid.</i> Præcedentia, 852 Præcepta absoluta & hypothetica, 177. affirmativa & negativa, 239 Præcepta decalogi an sint leges civiles, 777 Pretia rerum quare intendantur, 461 Pretium quid, & quotuplex, 458 Pretium affectionis, 464 Pretium legitimum, <i>ib.</i> Pretium commune, 465 Pretium vulgare, 467 Primogenitura, 211 Probabilitas, 28 Promissa invalida quomodo convalescant, 287 Promissio quotuplex, 267. quotupliciter fiat, 301 Promittere & pacisci etiam possumus per alium, 305 Propria cades an sit licita, 178 Proprietas quid, 362. ejus requisita, 371 Provincia, 693 Proximus sibi quisque, 150 Publicorum bonorum alienator, 903 Pudicitia cum cæde violatoris victi defenditur, 192 Pudicitia defensiva favor, 193 Pudor unde oriatur, 11. 21. circa partes genitales, 608 Pudoris quatenus falsum dici possit, 338 Pugnae singulares, 903 Purpura, 402</p>	<p>Quantitates morales. 13. unde proveniant, 24 Quantitates actionum, 91 Quantitates physicae, 24 Quid rebus nostris servandis liceat in res aliorum. 211 Quod promiscue omnibus conceditur, an uni possit negari. 253</p> <p style="text-align: center;">R.</p> <p>Rationis dictamen, 153. usus, 264 Rebellibus an fides servanda, 832 an cum iisdem valide pax ineatur, 902 Reductivæ quæ juris naturalis. 158 Regnum patrimoniale, 754. usufructuarium. <i>ib.</i> Regulæ circa eligenda utilia. 30-31 Regulæ conscientia probabilis, 29 Regum contractus, 914 Reparatio damni, 916 Repræsentationis jus, 432 Repressalia, 889 Rerum publicarum formæ. 701. vitio. scilicet. 707. 711. irregulares, 712. inter se comparatæ. 721 Res aliena emta an restitui venditori possit? 456 Res derelictæ, 863 Res fungibiles, 508 Res hostium, 398 Res morales, 16. earum incertitudo, 17 Res naturalis quid, 2 Reservatio mentalis, 324 Restituenda res alienæ, 468 Restitutio integrum, 927 Retractus, 522 Reus an delictum recte neget, 325 Rex populo superior, 752. non potest infundere regnum, aut oppignorare sine consensu populi. 878</p> <p style="text-align: center;">S.</p> <p>Salarium, 518 Sanctio legis naturalis, 151 Sanctus inter homines quis vocetur, 127 Scrupulosa conscientia, 32 Sermonis usus, 509. ejus origo, 311 Servi natura an dentur, 231 Servilis proles, 642 Servitus quid, 13. quomodo tollatur, 642 Servitutes quid, & quotuplices, 409 411 Servitutis origo, 638. incommoda, 644 Sibi ipsi an quis obligetur, 163 Signa, 500 Simulatio in rebus quatenus licita, 323 Socialitas fundamentum legis naturalis, 145. 153 Socialis homo an natura, 160 Societas inter homines sine lege iniri non potest, 104 Societas herilis, 637 Societas sagara quæ, 9 Societas irregularis, 502 Societas omnium bonorum, 502</p>	<p>Societas privatae quales, 9 Societatis contractus quot modis ineatur? 519 Solutio, 563 Somnia, 53 Sors arbitraria, 229. naturalis, <i>seq.</i> Spatium duplex, 4 Specificatio, 403 Spei emptio, 545 Spes temperanda, 158 Spontaneum, 40 Sponso, 522. 504 Status quid, 4. quomodo differat à spatio, <i>vid.</i> naturalis & adventitius, 105, 108, 113 Status determinati, 6 Status respectum ad tempus habentes, <i>ibid.</i> Studia literarum an utilia, 171. quid circa illa observandum, 141 Stuprans virginem tenetur ei refundere amplitudinem dotis, 236 Substantia physica, 4 Successio ab intestato, 426. in regnis quadruplex, 650. viris iudex competens, 733 Summi imperantes an injuriam facere queant subditis, 786 Summis imperantibus an ullo casu possint resisti, 789 Summum imperantium officium, 798 Summum imperium unde resultaverit, 683. est sacrosanctum, 768 Summi imperii partes, 731. quæ indivisibiles, 634. affectiones, 839 Superbia, 101 Superficies, 467 Supra vires non nitendum, 165 Systemata civitatum, 742</p> <p style="text-align: center;">T.</p> <p>Talio, 840 Temperanti vis, 40 Tempus defensionis naturalis, 187. in statu civili, 190 Testamentum, 419 Testis, 567 Thesaurus, 397 Titulus, 16. eorum differentia, <i>ibid.</i> Traditio, 414 Transluga, 920 Transitus concessio, 240 Translatio juris, 265. in quo consistat, 266 Tribunal divinum, 683 Tributa, 769 Tributorum justa impositio, 874 Tristitia animum corpusque exedit, 170 Turpe ante legem an detur, 20 Turpiter data an repeti possint, 299. Turpium non est obligatio, 299 Tutor, 410 Tyrannus an occidi possit, 778</p>
---	---	---

INDEX RERUM.

	Vita quare homini à Deo concessa, 186.	ebrietatem, 42
	quatenus in aliorum u's impenden-	Voluntatis libertas nullo morali vincu-
V alor pecuniæ obnoxius, 473	da, 177. aut pro altero periculo ex-	lo extinguitur, 70
Varietas Entium Moralium, 1	ponenda, 178	Voluptates licitæ modice degustandæ,
Vas, 530	Vocabulorum significatio unde, 312,	170
Varietas ingeniorum, 103	313	Ufus, 411
Veftigal an pro transitu exigi queat?	Volenti non fit injuria, 91. ejus ratio,	Ufucapio, 439. quatenus noceat non-
243	<i>ibid.</i>	dam natis, 446. inter diversas gentes
Vegetabilium facultatum effectus, 49	Voluntas, 63. quomodo sese exerat	locum habet, 488
Venatio quatenus licita, 392	circa actiones humanas, <i>ibid.</i> ejus li-	Ufura, 513
Veritas quid, 319	bertas, 37. ejusdem indifferentia <i>ibid.</i>	Ufusufructus, 411
Virtus patientiæ ad omnes promiscue	quomodo in bonum ferat, <i>seq.</i>	Utilitas an mensura juris, 71. <i>seq.</i>
injurias devorandas non obligat, 196	Voluntas hominis sollicitatur per certas	Utilitatis regula, 30
Vis obligandi an insit nudis pactis, 269	constitutiones corporis, 40. item per	Vulneris æstimatio, 219
	habitum, <i>ibid.</i> & affectus, 41. nec non	

FINIS.

P A N I S

PUFENDORPHII
DE
JURE NATURA

F. A.
142